

**EKOLOJİK YERLEŞKELERİN EKOLOJİK ETİK YAKLAŞIMLARI
ÇERÇEVESİNDE SINIFLANDIRILMASI VE EKOLOJİK ETİK ÖLÇEĞİ
GELİŞTİRME ÇALIŞMASI**

Beyza HATIRNAZ

**DOKTORA TEZİ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜŐÜ**

EKİM 2021

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Beyza HATIRNAZ

11.10.2021

EKO-YERLEŞKELERİN EKOLOJİK ETİK YAKLAŞIMLARI ÇERÇEVESİNDE SINIFLANDIRILMASI VE EKOLOJİK ETİK ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME

ÇALIŞMASI

(Doktora Tezi)

Beyza HATIRNAZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim, 2021

ÖZET

Araştırma, Türkiye’deki gönüllü kabul eden eko-yerleşkelerin ekolojik etik anlayışlarını ortaya koymak, niteliklerine göre sınıflandırmak, kabul ettikleri değerlerle uygulamaya döktükleri davranışlar ışığında ekolojik etik yaklaşımlarını somutlaştırmak ve somutlaştırılan ekolojik etik yaklaşımlarından yeni bir ekolojik etik ölçeği oluşturmak amacıyla ele alınmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de gönüllü kabul eden 12 ay aktif olan tüm ekolojik yerleşkeler oluşturmaktadır. Araştırma dört aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada ayrıntılı bir alanyazın taraması yapılarak araştırmaya dahil edilen ekolojik etik yaklaşımların ortak ve farklı yönleri belirlenmiştir. İkinci aşamada belirlenen farklı yönler üzerinden eko-yerleşkelerin ekolojik etik yansımalarını ortaya koyması hedeflenen görüşme soruları ve gözlem formu oluşturulmuş ve eko-yerleşkeler ziyaret edilerek yerinde gözlem ve de yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen verilerden son aşamada ortaya koyulması planlanan ölçek için madde havuzu oluşturulmuştur. Bu aşamada ayrıca ekolojik etik temelli planlamaların daha pratik yapılabilmesinin sağlanabilmesi açısından ekolojik etik değerleri de kapsayan ekolojik yerleşke temel standartları belirlenmiştir. Üçüncü aşamada, araştırmaya dahil edilen 15 eko-yerleşke ayrı ayrı analize tabii tutularak ekolojik etik yaklaşımlarını yansıtmaları değerlendirilmiş ve sınıflandırmalar yapılmıştır. Son aşamada ise 26 ifadeden oluşan ekolojik etik ölçeği geliştirilmiştir. Sonuç kısmında belirlenen ortak ve farklı yönler göz önünde bulundurularak olası derin ekolojik ve de toplumsal ekolojik destinasyon planlama örneği sunulmuştur.

Bilim Kodu : 116902
Anahtar Kelimeler : Ekolojik planlama, ekolojik etik, ekoturizm, eko-destinasyon, ekolojik etik ölçeği
Sayfa Adedi : 392
Danışman : Doç. Dr. Ece KONAKLIOĞLU

CLASSIFICATION OF ECOLOGICAL LANDS WITHIN THE FRAMEWORK OF ECOLOGICAL ETHICS APPROACHES AND ECOLOGICAL ETHICS SCALE DEVELOPMENT

(PhD Thesis)

Beyza HATIRNAZ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

October, 2021

ABSTRACT

The research has been handled in order to reveal the ecological ethical understanding of the ecolands accepting volunteers, to classify them according to their qualities, to embody the ecological ethical approaches in the light of the values ecological lands accept and the behaviors they adopt, and to create a new ecological ethic scale from the embodied ecological ethical approaches. The universe of the research consists of all ecolands in Turkey that accept volunteers and are active for 12 months. The research was carried out in four stages. In the first stage, a detailed literature review was made and the common and different aspects of the ecological ethical approaches included in the research were determined. In the second stage, interview questions and an observation form were created, which aimed to reveal the ecological ethical reflections of the ecolands through the different aspects determined, and on-site observations and face-to-face interviews were made by visiting the ecolands. An item pool was created for the scale, which is planned to be revealed in the last stage, from the data obtained. At this stage, ecoland basic standards, which also include ecological ethical values, have been determined in order to ensure that ecological ethical based planning can be made more practical. In the third stage, the 15 ecolands included in the study were analyzed separately and their reflectance of ecological ethical approaches was evaluated and classifications were made. In the last stage, an ecological ethics scale consisting of 26 items was developed. In the conclusion part, a possible deep ecological and social ecological destination planning examples are presented by considering the common and different aspects determined.

Science Code : 116902
Key Words : Ecological planning, ecological ethics, ecotourism, eco-destination,
ecological ethics scale
Page Number : 392
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Ece KONAKLIOĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xv
1. GİRİŞ	1
2. ÇEVRE ETİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ	7
2.1. İnsan-Merkezli Etik.....	8
2.2. Canlı-Merkezli Etik.....	11
2.3. Çevre-Merkezli Etik.....	18
2.4. Ekolojik Krizin Çözümü Olarak Ekolojik Etik Felsefesi.....	19
3. DERİN EKOLOJİ.....	21
3.1. Derin Ekolojinin Düşünsel Temelleri	21
3.1.1. Mistisizm ve Doğadaki Konumun Yeniden Sorgulanması	23
3.1.2. Sistem Teorisi ve Ekolojik Bütünlüğün Kabulü.....	25
3.1.3. Gandhi ve Şiddetsiz Eylem Prensipleri	25
3.1.4. Şiddetsiz Anarşizm ve Derin Ekolojik Eylemin Niteliği	31
3.2. Derin Ekoloji Hareketi	32
3.3. Derin Ekoloji Etiğinin Çeşitliliği ve Ekosofi T.....	36
3.4. Fikirlerin Hayata Geçirilmesi ve Apron Diyagramı.....	38
3.5. Ekosofi ve Ekoloji İlişkisinin Çözümü	43
3.6. Diğer İlgili Normlar ve Hipotezler	45
3.7. Teknoloji ve Yaşam Tarzı Eleştirisine Derin Ekolojik Bakış	52
4. TOPLUMSAL EKOLOJİ	59
4.1. Toplumsal Ekoloji Yaklaşımının Temelleri.....	62

Sayfa

4.1.1. Diyalektik Doğalcılık	63
4.1.2. Çeşitlilik ve Toplumsallaşma	66
4.1.3. Doğa ve Toplum – Birinci ve İkinci Doğa Fikri	67
4.1.4. Toplumsal Hiyerarşi ve Tahakküm	70
4.1.4.1. Organik toplumlar ve hiyerarşinin ortaya çıkışı	71
4.1.4.2. Sınıflı toplumların yükselişi	73
4.1.4.3. Doğaya ve insana hükmetme düşüncesi	76
4.1.4.4. Ekolojik toplum	77
5. DERİN EKOLOJİ VE TOPLUMSAL EKOLOJİ YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	89
5.1. Ortak Kökler ve Savunulan Ortak Değerler	93
5.1.1. Topyekün Değişim	95
5.1.2. Ademi-Merkeziyetçilik.....	95
5.1.3. Sınıflı Yapıların Reddi	97
5.1.4. Baskının Reddi	98
5.1.5. Ortak Yaşam.....	99
5.1.6. Gönüllü Sadelik.....	99
5.1.7. Gönüllülük.....	99
5.1.8. Doğanın Yaşayan Yanı.....	100
5.1.9. Doğanın Metalaştırılmasının Eleştirisi	100
5.1.10. Ekolojik Tarım.....	101
5.1.11. Alternatif Enerji Kaynaklarının Kullanımı.....	102
5.2. Değişen Öncelikler ve Farklılaşan Yönler	102
5.2.1. Doğa-İnsan İlişkisi.....	104
5.2.2. Doğa Tanımı.....	105
5.2.3. Davranış Etkileri.....	105
5.2.4. Kazanılan Yetilerin Etkisi	107

Sayfa

5.2.5. Müdahale	108
5.2.6. Kendini Yeniden Anlamlandırma.....	108
5.2.7. Farklılaşan Toplum Yapısı	110
5.2.8. Mistisizm	110
5.2.9. İçsel Değer.....	111
5.2.10. Organik İletişim.....	111
5.2.11. Eylem Tipleri.....	112
5.2.12. Azaltım	112
5.2.13. Çeşitlilik	112
5.2.14. Teknoloji.....	113
6. EKOLOJİK ETİK VE TURİZM	117
6.1. Ekolojik Etik ve Ekolojik Uygulamalar	117
6.2. Etik ve Ortak Değerler Çerçevesinde Ekoturizm.....	119
7. YÖNTEM	123
7.1. Etik Beyan.....	123
7.2. Araştırma Evreni ve Katılımcı Profili	124
7.3. Problem Durumu.....	126
7.4. Araştırma Amacı ve Önemi	129
7.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	134
7.6. Görüşme Sorularının Hazırlanması ve Pilot Uygulama.....	134
7.7. Araştırma Deseni.....	136
7.7.1. Gömülü Teori	136
7.7.2. Durum Analizi	140
7.7.3. Söylem Analizi	144
7.7.4. Kullanılan Nitel Veri Toplama Teknikleri	145
7.7.4.1. Görüşme.....	145

Sayfa

7.6.4.2. Gözlem.....	159
7.7.5. Ölçek Geliştirme Süreci	159
8. BULGULAR.....	165
8.1. Ekolojik Yerleşkelerin Kuruluş Nedenleri.....	166
8.2. Ekolojik Etik Yaklaşımlarınca Önemsenen Kavramları Algılama Biçimleri	181
8.2.1. Yerleşkelerin Kendilerini Doğada Algılama Biçimleri.....	181
8.2.2. Toprak Algısı ve Tanımı	192
8.2.3. Çeşitlilik, Kapsamı ve Getirdikleri.....	197
8.2.4. Hiyerarşi ve İfade Ettikleri	198
8.2.5. Doğayı Algılama ve Tanımlama Biçimleri	200
8.2.6. Ekolojik Yaşamın Tanımı ve Gereklilikleri	206
8.2.7. Yaşam Hakkına Saygı Prensibi ve Kapsamı	211
8.3. Ekolojik Yaşam Yansımaları	215
8.3.1. Ekolojik Etik Fikrinin Hayata Geçışı	215
8.3.2. Özdeşleşme Tecrübeleri	222
8.3.3. Kendini Gerçekleştirme Süreçlerinin Değerlendirilmesi	229
8.3.4. Tarımsal Etik ve ilgili Uygulamalar	233
8.3.5. Türsel Dengeler ve Yerleşkelerdeki Hayvanlar	235
8.3.6. İnsanlar Arası İşbölümü Esasları.....	250
8.3.7. Yerleşkelerdeki Hiyerarşik Yapılar ve Hiyerarşik Dengeler.....	253
8.4. Yerleşkelerin Eko-Felsefeler Çerçevesinde Sınıflandırılması	255
8.4.1. Derin Ekolojik Yerleşkeler.....	255
8.4.1.1. İnsan doğasının yeniden keşfi.....	262
8.4.1.2. Bütünlük ve mistisizm	264
8.4.1.2.1. Doğaya adaptasyon	265
8.4.2.1.2. Doğaya bütün görünüm.....	266

Sayfa

8.4.2.1.3. Kirliliği önleme	266
8.4.2.1.4. Doğayla bütünleşme.....	266
8.4.1.3. Sömürsüz yaşam	268
8.4.1.3.1. Evcilleştirmeme prensibi.....	269
8.4.1.3.2. Türlerin kendini geliştirme hakkı.....	270
8.4.1.4. İnsan davranışlarının kontrolü	272
8.4.1.5. Çeşitliliğin desteklenmesi	274
8.4.1.6. Merkezileşmenin reddi	276
8.4.1.7. Biyobölgeler	277
8.4.1.7.1. Kendine yeterlilik.....	278
8.4.1.7.2. Şiddetsiz iletişim	279
8.4.1.8. Biyosferik eşitlik.....	282
8.4.1.9. İkinci doğa fikri	284
8.4.1.10. İnsanın çevresini geliştirme yetisinin değerlendirilmesi	285
8.4.2. Toplumsal Ekolojik Yerleşkeler	287
8.4.2.1. Alternatif yaşam kurma ve toplumsal ekosistem yaratımı	293
8.4.2.2. Evrim ve insan doğallığı	294
8.4.2.3. Özdeşleşme ve insan ekolojisinin organikleşmesi.....	295
8.4.2.4. Şehirleşme ve ikinci doğanın kabulü	297
8.4.2.5. Çeşitlilik ve özgür insan yetiştirme	298
8.4.2.6. İçsel değer kavramının reddi	300
8.4.2.7. Hiyerarşi	301
8.4.2.8. Demokratik yapı	303
8.4.2.9. Doğrudan eylem.....	304
8.4.2.10. Müdahale	305
8.4.2.11. İnsan odaklılık	306

Sayfa

8.4.2.12. İlkeliğin reddi	307
8.5. Ölçek Geliştirme Süreci	307
8.5.1. Teorik Çerçevenin Belirlenmesi	307
8.5.2. Madde Havuzunun Oluşturulması	311
8.5.3. Ön Geçerlilik Çalışması	313
8.5.4. Pilot Uygulama	314
8.5.5. Maddelerin Ölçek Geliştirme Örneklemine Uygulanması	316
8.5.5.1. Keşfedici faktör analizi	316
8.5.5.2. Güvenirlik analizine ilişkin bulgular	326
9. SONUÇ	333
KAYNAKÇA	369
EKLER	381
Ek-1. Derin Ekoloji Özet Tablo Ve İlgili Maddeler	382
Ek-2. Toplumsal Ekoloji Özet Tablo ve İlgili Maddeler	384
Ek-3. Gözlem Formu	385
EK 4. Ölçek Maddeleri	386
Ek-5. Anket Örneği	388
ÖZGEÇMİŞ	391

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Çevre etiği yaklaşımları	8
Çizelge 3.1. Ekosofinin sınıflandırılması.....	37
Çizelge 3.2. Alfa ve beta yaşam tarzları	56
Çizelge 5.1. Derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarının ortak yönleri	94
Çizelge 5.2. Derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarının farkları.....	103
Çizelge 6.1. Ekoturizm tanımlamaları	119
Çizelge 7.1. Görüşme sorularının amaçlarına göre dağılımı	147
Çizelge 7.2. İlgili kavramların nasıl algılandığını ortaya koyma amacıyla oluşturulan sorular.....	150
Çizelge 7.3. Ekolojik etik yaklaşımlarına ait ilkelerin yerleşkelerdeki yansımalarını ortaya çıkarması hedeflenen görüşme soruları.....	154
Çizelge 8.1. Araştırmaya dahil olan yerleşkelerin genel özellikleri	166
Çizelge 8.2. Kuruluş nedenlerinin yaklaşımlara göre sınıflandırılması.....	176
Çizelge 8.3. Yerleşkelerin doğa içerisindeki konum değerlendirmeleri.....	181
Çizelge 8.4. Diğer eko-yerleşke konumlandırmaları	188
Çizelge 8.5. Yerleşke konum değerlendirmelerinin yaklaşımlara göre sınıflandırılması..	190
Çizelge 8.6. Toprak algısının yaklaşımlara göre sınıflandırılması	194
Çizelge 8.7. Yerleşkelerin çeşitlilik algısının yaklaşımlara göre sınıflandırılması	197
Çizelge 8.8. Yerleşkelerin hiyerarşik yapı sonuçları	198
Çizelge 8.9. Yerleşkelerin doğa algısının yaklaşımlara göre sınıflandırılması	204
Çizelge 8.10. Ekolojik yaşam yorumlarının yaklaşımlara göre sınıflandırılması.....	210
Çizelge 8.11. Yerleşkelerin yaşam hakkına saygı yorumunun yaklaşımlara göre sınıflandırılması.....	212
Çizelge 8.12. Yerleşkelerin benimsedikleri ekolojik etik tanımlamaları.....	215
Çizelge 8.13. Yerleşkelerce benimsenen ekolojik etik değerlerin yaklaşımlara göre sınıflandırılması.....	220

Çizelge	Sayfa
Çizelge 8.14. Yerleşkelerin özdeşleşme tecrübelerinin yaklaşımlara göre sınıflandırılması.....	223
Çizelge 8.15. Yerleşkelerin kendini gerçekleştirme ve doğayı keşfetme tecrübeleri	229
Çizelge 8.16. Yerleşkelerin tarımsal etik uygulamalarının yaklaşımlara göre sınıflandırılması.....	233
Çizelge 8.17. Yerleşkelerin hayvan etiği uygulamalarının yaklaşımlara göre sınıflandırılması.....	244
Çizelge 8.18. İşbölümü teknikleri özet tablo	251
Çizelge 8.19. Yerleşkelerin hiyerarşik yapıları ve hiyerarşi tipleri	253
Çizelge 8.20. Derin ekolojinin temel ilkeleri ve derin ekolojik yerleşkelerdeki karşılıkları.....	255
Çizelge 8.21. Derin ekolojik yerleşkelerin özellikleri	259
Çizelge 8.22. Toplumsal ekolojik yerleşkelerin özellikleri	289
Çizelge 8.23. Ekolojik yerleşkelerin temel özellikleri.....	308
Çizelge 8.24. Pilot uygulamanın cronbach alpha değeri.....	314
Çizelge 8.25. Pilot araştırma verileri	315
Çizelge 8.26. Demografik veriler.....	317
Çizelge 8.27. Sadeleştirme öncesi KMO ve Bartlett's test sonuçları.....	317
Çizelge 8.28. Ekolojik Etik Ölçeği'nin Cronbach Alpha değeri	318
Çizelge 8.29. Ekolojik Etik Ölçeği KMO ve Bartlett's test sonuçları.....	319
Çizelge 8. 30. Ekolojik Etik Ölçeği faktör dağılımı	320
Çizelge 8.31. Ekolojik Etik Ölçeği paydaşlık oranı tablosu	321
Çizelge 8.32. Ekolojik Etik Ölçeği toplam varyans tablosu	322
Çizelge 8.33. Ekolojik Etik Ölçeği maddeleri	323
Çizelge 8.34. Ölçek maddelerine ilişkin korelasyon matrisi tablosu.....	328
Çizelge 8.35. İnsan-doğa etkileşimi maddeleri korelasyon matrisi	330
Çizelge 8.36. İnsan doğasının keşfi maddeleri korelasyon matrisi.....	331
Çizelge 8.37. Türlerarası hiyerarşi maddeleri korelasyon matrisi	331

Çizelge	Sayfa
Çizelge 8.38. Yaşama saygı korelasyon matrisi	331
Çizelge 8.39. Faktörlere ilişkin ortalama, standart sapma ve cronbach alpha değerleri....	332
Çizelge 9.1. Doğa ve görünüm	348
Çizelge 9.2. Çevre ve iklim.....	351
Çizelge 9.3. Kültür ve gelenek.....	355
Çizelge 9.4. Sosyal refah	356
Çizelge 9.5. İşletme ve ağırlama.....	359

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Apron diyagramı.....	39
Şekil 5.1. Toplumsal ekoloji ve derin ekoloji yaklaşımlarının ilkeler arası ilişki ağları ...	116

1. GİRİŞ

Küçük bir şeyle uğraşmıyoruz; uğraştığımız şey nasıl yaşamamız gerektiğidir. Sokrates'in bundan 2500 yıl önce sarf ettiğı bu sözler bugün etik, felsefe ve hatta bilim için geçerliliğini korumakta ve yol göstermektedir. Ekoloji biliminin ekosistemler içerisindeki ilişki ağlarını çözen bilimsel yaklaşımıyla, felsefenin sorgulamasının birleşiminden doğan ve ekolojik etik yaklaşımın da temellerini oluşturan eko-felsefeler; bugün karşılaşılan sorunlar karşısında nasıl yaşamamız gerektiğinin cevabını arama arayışından ibarettir. Karl Marx'ın "*Filozoflar dünyayı sadece yorumladılar. Asıl mesele onu değiştirmek,*" sözüne de atıfta bulunarak, bu ve benzeri çalışmalar kökenleri antik çağlara dayanan modern çağ filozoflarınca geliştirilen ekolojik etik yaklaşımlarının toplumsal ve insani değişimin öncüsü olabilmesinin sağlanması çabasının ürünüdür.

Geçmişteki doğanın okunması ve anlaşılması çabalarına bakacak olursak; Rachel Carson'ın yazdığı Sessiz Bahar, insan davranışlarının doğa üzerindeki etkisinin tüm kesimlerce anlaşılabilmesi açısından ekolojik etik tarihinin en önemli eserlerinden biridir. Eserle birlikte ilk kez bir soruna çözüm ararken daha kötü sonuçları doğuruyor olabilir miyiz sorusu insanların kafalarını kurcalamaya başlamıştır (Carson, 2011).

Son yıllarda konuyla ilgili yapılan yoğun tartışmalar, alınan köklü kararlar ve zaman zaman ortaya koyulan uygulamalar olmasına rağmen, ekolojik kriz hala tüm ciddiyetini korumakta ve her yıl daha da köklenmektedir. Ekolojik krize çözüm getirilememiş olması bulunan teknik ve teknolojik çözümlerin ötesinde insanların doğayı ve ilgili tüm sorunları içselleştirmesi gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Her ne kadar bu toplantılar ciddi de olsa, sonuçlarında ciddi kararlar da alınsa, kararların uygulamaya geçirilmesinde görünen istikrarsızlık ekolojik krizin toplantılarla, şirketlerle çözülemeyeceğinin bir yansımasıyla karşı karşıya kalınmasına vesile olmuştur. Buradaki temel sorun; sorulan soruların, aranan cevapların soruyu soran kişilerin önceliklerine göre şekillenmiş olmasıdır; ki bu da çoğu zaman ekonomik devamlılığın sağlanması ve ekonomik sistemlerin, kar marjlarının korunması anlamına gelmektedir. Burada varılması gereken yer; bilimsel verilerin insanlığı yalnızca yönlendirdiğı değil, temel alınan önceliklerin ve bilimsel verilerle varılacak soruların yanlılığından geçmektedir. Soruların baştan yanlış ve/veya yanlış sorulmuş olması göz ardı edilen etik ve felsefi yaklaşımların özellikle dünya üzerindeki tüm canlılığı ilgilendiren durumlarda gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Çözüm; bulunduğu düşünülen yerin

ötesinde insanlığın kendisinden, yaptıklarının yansımasını görmesinden ve sorulması gereken doğru soruları sorarak doğru cevaplara ulaşmasından geçmektedir. Önceliğimiz ekonomileri kurtarmak mı, insanlık mı, dünyanın bütün olarak devamlılığını sağlamak mı? Gezegendeki en zeki canlı olarak kendimizi konumlamış olmamız bize ne gibi sorumluluklar veriyor? Yine gezegendeki en zeki canlı olmak diğer türlerle birlikte gezegene kendi isteklerimiz doğrultusunda her şeyi yapabilme hakkını bize veriyor mu? Dünyayı paylaşmalı mıyız, yoksa kendimize mi saklamalıyız? İnsanlık olarak bizim dünyadaki görevimiz ne? Günlük alışkanlıklarımızın dünyanın bugünkü halindeki etkisi nedir? Neyi değiştirmeliyiz? Değişmeye nereden başlamalıyız? Bu gibi sorulara verilecek objektif cevaplar, sorunları net şekilde ortaya koymada önemli bir adım olmakla birlikte çözüme giden doğru soruların sorulabilmesinin de yolunu açacaktır.

Etik, ne yapmamız, nasıl davranmamız, ne tür insanlar olmamız gerektiğini belirleyebilmek için geçmiş yaşantılarımızı bilinçli olarak bugüne yansıtmamızı gerekli kılmaktadır. Her ne kadar çevre sorunları teknik sorunlar olarak algılsa ve çözümü de teknik, teknolojik gerekliliklerde aransa da, aslında daha çok insan davranışlarıyla ilgilidir ve çözümü de burada aranmalıdır. Diğer türlü yaşanan sorunlara, krizlere veya köklü ekolojik değişimlere yaklaşım, sadece ortaya çıkan sorunların günlük geçişmelerinden öteye gidemeyecektir. Çevre sorunları insan olarak neye değer verdiğimiz, ne tür yaratıklar olduğumuz, ne tür bir yaşam sürdürdüğümüz, doğadaki yerimizin ne olduğu, nasıl bir dünyada kendimizi geliştirebileceğimiz gibi temel birtakım soruların sorulmasını gerektirmektedir. Doğru sorulmayan sorulara verilen cevaplar insanlığı nükleer santrallere, yanlış uygulanan HES'lere, kurutulan tatlı sulara, cansızlaştırılan okyanuslara, yok olan mercanlara, türler arası ve insanlar arası soykırımlara, küresel ısınmaya, ormansızlaşmaya, ırkçılığa, türçülüğe ve bunu gibi birçok yanılsaya götürmüştür. Bu sorunlara çözüm bulmak için ortaya atılan çözüm arayışlarının yine yanlış sorular üzerinden şekillenmesiye açık çözümlerin hayata geçirilemediği kısır döngülerin yaratılmasına neden olmuştur. Bahsedilen tüm bu sorular, aranan cevaplar bilim ve felsefenin, etiğin özellikle ekolojik kriz değerlendirmelerinde birlikte hareket etmek zorunda olduğunu göstermektedir.

Belki de insanlık tarihinde ilk kez içinde bulunduğumuz dönemde dünyanın üzerine taşıyabileceğinden fazla yük yüklenmiş, küresel ısınmanın etkileri somut olarak görülebilmeye başlanmış, karada ve denizde türler en hızlı şekilde yok olmaya başlamış ve ekolojik dengesizliklerden kaynaklanan tüm krizler tüm dünyayı ilgilendirir hale gelmiştir.

İnsanlık ilk kez evi olan gezegeni ve gezegendeki yaşamı, yaşam çeşitliliğini bütünüyle kaybedebilme ihtimalini görmeye, yıllardır yapılan tahribatın tepkilerini gözlemlemeye başlamıştır. İnsanların kendi yaşamlarını, dünyadaki etkilerini sorgulamaya başlamaları geçmişte Sessiz Bahar ve Walden Gölü'ne verilen tepkilerde olduğu gibi insanların doğruyu bulma çabasını tetikleme ve alternatif yaşamlara yönlenebilmeleri açısından önemlidir. Bu yönelim de bizi, ekolojik pratikler konusunda yerinde öğrenme için önemli kaynaklardan sadece biri olan ve bu araştırmanın da temel araştırma alanını oluşturan ekolojik yerleşkelere yönlendirmektedir.

Küresel pandemi, küresel ekolojik kriz, ırkçılık, savaşlar ve tüm türler için gözlemlenen hak ihlalleri gibi durumların zaman çizelgesinde iç içe geçmiş olması ekolojik etik yaklaşımlarının insan tahakkümü yorumlamalarının doğruluğunu gözler önüne sermektedir. Yaşanılan tüm ekolojik ve sosyal krizler etik sorunlardan çıkmakta ve sonucunda etik sonuçlar doğurmaktadır. Bu yönüyle de direkt olarak etik ve felsefenin, diğer bir deyişle ahlak felsefesinin alanına girmektedirler. Bu araştırmanın temelini oluşturan iki temel ekolojik etik yaklaşımı olan derin ekoloji ve toplumsal ekoloji de ekolojik krizle birlikte sosyal krizleri de değerlendirmekte ve farklı noktalardan doğmakla birlikte çözüm arayışını bütüncül bakış açısından görmektedirler.

Bu araştırmada turizmin sürdürülebilirliğinden bahsederken daha çok kültürlerarası etkileşim ve eğitsel boyutlarını ifade edilmeye çalışılmıştır. Kurulan ekolojik yapılarda insanların bilinçlendirilmeleri, doğayla etkileşime geçmeleri, empatinin yaratılabilmesi açısından farklı kültürlerden insanlarla türlerden canlılarla bir araya gelmelerine vesile olan turizm çeşidi ve yerleşkelerin profil özelliklerinin ortaya çıkartılması hedeflenmiştir. Bu yerler alternatif yaşamların nasıl olabileceği, neyi nasıl yanlış yaptığımız gibi konularda insanlara kendilerince cevap sunmakla birlikte doğayla ve insan dışı türlerle olan etkileşimi de arttırdığından empati duygusunun gelişimine de vesile olma potansiyeline sahiptir. Gelişen empati duygusu ve fark etme, insanların tüm yaşamına etki edecek değişim ihtimalini de beraberinde getirmektedir.

Tüm bu sorunlar içerisinde turizm isminin çağrıştırdığından çok daha ciddi rol üstlenmektedir ve bu rol üstlendiği ekonomik görevler üzerinden değerlendirildiğinde netleşmemektedir. Bu bağlamda bu araştırmada turizmin göz ardı edilen kültürler arası iletişimi artırma, eğitim ve bilinç sağlama gibi özelliklerine yeniden dönme gerekliliği

vurgulanmaktadır. Çalışma kapsamında turizmin ekonomik modellemesine yönelik modelleme denemeleri de sunulacaktır; fakat çalışmanın asıl kısmını turizmin eğitsel ve ekolojik etik değerlerle bağdaşabilen yönü oluşturmaktadır. Araştırma alanı olarak seçilen ve ampirik verilerin elde edildiği araştırma alanları insanların boş zamanlarını doğayı öğrenmek ve kendileri gibi insanlarla sosyalleşebilmek adına tercih ettikleri yerlerden seçilmiştir. Araştırma kapsamında eko-yerleşke olarak tanımlanan bu yerler, Türkiye’de ekolojik yaşamın 12 ay sürdürüldüğü ve 12 ay boyunca gönüllü kabul eden; diğer bir deyişle yaşamın ve dışla etkileşimin 12 ay boyunca kesintisiz devam ettiği eko-çiftlik, ekoköy gibi farklı toplamda 15 yaşam alanını ifade etmektedir.

Araştırma 4 aşamalı olarak gerçekleştirilmiş ve karma yöntemle yürütülmesi uygun görülmüştür. Karma yöntem, araştırma dahilinde nitel ve nicel yaklaşımları bir arada kullanılmasını ifade etmektedir. Böylesi bir araştırmada nitel ve nicel veriler toplanır, analiz edilir ve de harmanlanır. Hedef ele alınan araştırma probleminin nitel ve nicel verilerin ayrı ayrı kullanımında olduğundan daha iyi ve de ayrıntılı anlaşılabilmesinin sağlanmasıdır (Creswell ve Plano Clark, 2007: 5). Araştırma kapsamında felsefi dünya görüşlerinin teorik bir kapsamda ele alınması ve de analiz edilebilmesi için (Creswell ve Plano Clark, 2015: 6) araştırma birbirine bağlı ve sıralı zamanlama yöntemiyle (Creswell ve Plano Clark, 2015: 73) dört araştırma, veri toplama, analiz ve de değerlendirme aşaması olarak planlanmıştır. İlk aşamada, alanyazın taraması yapılarak çevre etiği konusunun zaman içerisindeki gelişimiyle farklılaşan fikirler ve de ekolojik etik yaklaşımlarının fikir babalarının söylemleri bir araya getirilerek sınıflandırılmıştır. Toplumsal ekoloji için ekolojik toplumun temelleri, derin ekoloji için ise ekolojik benlik ve ekolojik yaşam ilkeleri bu aşamadan elde edilen sınıflandırmalarla şekillendirilmiştir. Bu aşamada alanyazından elde edilen yorumlamalar ve veriler ışığında toplumsal ekoloji ve derin ekoloji yaklaşımlarının benzer ve farklı yönlerinin sınıflandırmasına da yer verilmiş ve sonraki aşamalar için temel oluşturulmuştur. İkinci aşamada; farklılaşan yönler kısmında ortaya çıkan ilkelerin gerçek hayat yansımalarının yerleşkeler aracılığıyla ortaya koyulabilmesi için yerinde görüşme ve gözlemler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen cevaplar bu aşamada ortak havuzda toplanarak son aşamada ortaya çıkarılması planlanan ölçek için madde havuzu oluşturulmuştur. Yine bu aşamada madde havuzundaki ifadelerin de düzenlenebilmesi açısından elde edilen cevaplar hangi ekolojik etik yaklaşımını yansıttıklarına göre ayrılmıştır. Üçüncü aşamada araştırmaya dahil edilen 15 yerleşke ayrı ayrı değerlendirilerek ekolojik etik yaklaşımlarını ne derece yansıttıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu aşamada 3’ü derin ekoloji, 2’si

toplumsal ekoloji olmak üzere 5 yerleşkenin yaklaşımların ilkelerini benimsedikleri ve yaşamlarına entegre ettikleri ortaya çıkarılmıştır. Dördüncü ve son aşamada ise; yerleşkelerin özelliklerini belirlemeye yönelik olarak uyarlanmaya da açık olan, hem yerleşkelerin hem de gönüllü ve ziyaretçilerin istek, beklenti, algı ve davranış kalıpları ortaya koyulmasını sağlayacak ekolojik etik ölçeğinin maddelerinin oluşturulması gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamada 202, asıl uygulamada 206 kişilik örneklemden elde edilen verilerle insan-doğa etkileşimi, insan doğasının keşfi, türlerarası hiyerarşi, yaşama saygı olmak üzere dört faktörden oluşan 26 maddelik ekolojik etik ölçeği ortaya koyulmuştur. Bu sayede; direkt olarak ekolojik algı ve davranış kalıplarının ortaya koyulması sonucunda hem yerleşkeler, hem ziyaretçiler, hem de eko-yerleşke kurulmasında ilgili kurumlar için net bir kontrol mekanizması geliştirilmesi amaçlarına da hizmet edilebilmesi hedeflenmiştir.

Aşamalardan da anlaşılacağı üzere öncelikli olarak yaklaşımları, sonrasında da yaşam alanlarını yaklaşımlar nezdinde ayrıntılı ve bütün olarak ele alabilmek adına ayrıntılı verilerin elde edilmesi ve kişilere kendilerini özgürce ifade edebilme ortamının sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda sınıflandırmanın ve de ölçek havuzunun oluşturulmasını sağlayacak aşamalar için nitel; ölçek geliştirme kısmının tamamlanabilmesi için de nicel tekniklerin kullanılması gerekmiştir. Araştırma aşamaları gösterdiği üzere veriler toplanma esnasında birleştirilmiş; bir verinin bir sonraki aşamanın temeli olması sağlanmıştır. Araştırma zincirleme olarak devam etmiş; diğer bir deyişle *bağlantı kurma stratejisi* kullanarak birleştirme yapılmış ve iki nitel aşamanın ardından nicel analiz yapılarak genel geçer bir ölçek oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle de araştırma keşfedici sıralı desen özelliği göstermektedir. (Creswell ve Plano Clark, 2015: 75-79). Araştırmanın güvenilirliğinin arttırılması, şeffaf olunabilmesinin sağlanması ve doğru sınıflandırma ve de tanımlama için alanlarla ilgili tüm verilerin yansıtılması gereklilikleri nedeniyle araştırma için karma yöntemin en uygun yöntem olduğu sonucuna varılmıştır (Bryman, 2006'dan aktaran Creswell ve Plano Clark, 2015: 70).

2. ÇEVRE ETİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

Her nasıl etik genel inançlarla, tavırlarla ya da alışılmış davranışlarla yönlendirilen kurallar bütününe ifade etmekteyse; çevre etiği de insanlar ile doğal çevreleri arasındaki ahlaki ilişkilerin sistemli olarak incelenmesinden ortaya çıkmış, kurallar belirlemeyi hedefleyen bir etik yansımasıdır. Ait olduğumuz kültürler, sistemler, inançlar ve değer yargılarının ötesine geçme aşamasında ise felsefi etik ortaya çıkmıştır. Alışılmışın ötesine geçme, genel kabul edenin sorgulanmasını içeren felsefe altındaki etik; *“bize nasıl yaşamamız gerektiğini gösteren geleneğin akıl süzgecinden geçirilmesini amaçlamaktadır”* (Des Jardins, 2006: 58). Çevresel etiğin doğumunu sağlayan bu süzgeçten geçirme; insanların insan-doğa ilişkilerine olan bakışlarının, doğaya olan insan etkilerinin ve etikle çevresel bilinçte görülen genişlemenin bir sonucudur.

Yaşanılanların etik sorun olup olmadığının algılanabilmesi, büyük oranda dahil olunan kültürler ve toplumların değer yargıları üzerinden şekillenmektedir. Önceleri insanların arenalarda aslanlarla dövüştürülmesi etik olarak yanlış görülmediğinden bir eğlence unsuru olarak kabul edilmekteydi. Fakat günümüzde bu uygulamanın bir eğlence unsuru olarak sunulabilmesi teklif dahi edilemez. Burada belirleyici olan insanlığa yönelik olarak genişleyen etik değer sistemidir. Yeryüzü Etiği'nin kurucusu Leopold bu konuyu ilk kez dile getiren ve doğayla olan insan ilişkisiyle bağdaştıran kişi olarak çevre etiği tarihine geçmiştir. Odysseus'un Troya Dönüşü herhangi bir etik ve vicdani sorgulamaya girmeden şüphelendiği tüm köle kadınları öldürtmesini dahil olduğu şartların köle kadınlara verdiği etik değerle alakalı görmektedir. Leopold, bugünün dünyasında ötekileştirilen tüm canlıları Odysseus'un köle kadınlarıyla bir görmektedir; artık köle kadınların yerini insanlık karşısından doğa ve insan dışı tüm türlerin aldığını savunmaktadır (Leopold, 1949: 237-264). İnsanın yüceliği din, hümanizm, felsefe, sosyoloji, ekonomi olmak üzere toplumu ve insanı ilgilendiren ve şekillendiren tüm alanlarda insanlığa sistematik olarak aşılınmış ve kabul ettirilmiştir (Nerse, 2015: 73-94). Uzun yıllardır dünyanın kontrolünü elinde bulunduran tür olarak toprağa, hayvanlara ve ekosistemlere yapılan tahribatın aslında sistemli bir soykırım, ortadan kaldırma olduğu fikrini görmezden gelerek doğayla olan ilişkiye devam edilmektedir. Yapılan tüm sürdürülebilirlik uygulamalarının uzun dönemli olarak işe yarar olmaktan uzak olmasının temelinde de hala vazgeçilemeyen ötekileştirme ve insan dışı doğanın etik davranışa dahil edilememesi yatmaktadır.

Doğaya ve insan dışı türlere karşı yapılanların doğruluğunun ve yanlışlığının doğru değerlendirilebilmesi öncelikle ötekileştirmenin getirdiği etik davranış muhatabının sınıflandırılmasını gerektirmektedir. Bu da tüm yaşamımız boyunca dayatılan doğruların temelden sorgulanması anlamına gelmektedir. Yansız, bugünü ve geleceği kurtaracak ekolojik etik seviyesine ulaşabilmek ve benimseyebilmek en başta kendimiz dışındakilere olan yaklaşımımızın değişmesiyle mümkündür. Çizelge 2.1.'de sunulduğu üzere geçmişten günümüze çevre felsefesi içerisinde gelişen insan ve doğa ilişkisini, insanın doğadaki konumunu ve görevlerini sorgulayan birçok görüş ortaya atılmıştır. Bir kısmı evrilmiş, bir kısmı da kendinden öncekini özümseyerek ondan şekillenen yeni, güncel ve daha geniş bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Çizelge 2.1. Çevre etiği yaklaşımları

İnsan-merkezli Etik	Çevre-merkezli Etik	Canlı-merkezli Etik
Katı İnsan-merkezcilik		Yeryüzü Etiği
Aristo Etiği	Stone ve	Yaşama Saygı Etiği
Protagoras Etiği	Çevre-merkezci	Doğaya Saygı Etiği
Kant Etiği	Etik	Gaia Yaklaşımı
Modern İnsan-merkezcilik	Nash ve Doğa	Hayvan Hakları Düşüncesi
Dar İnsan-merkezcilik	Hakları	Veganizm
Aydınlanmış İnsan-merkezcilik		
Toplumsal Ekoloji		
		Derin Ekoloji
		Eko-feminizm

*Çizelge 2.1. yazar tarafından oluşturulmuştur.

Farklı yorumlama ve sınıflandırma çeşitlerine açık olmakla birlikte genel itibarıyla çevre etiği yaklaşımları insan-merkezli, canlı-merkezli ve çevre-merkezli olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir.

2.1. İnsan-Merkezli Etik

İnsan-merkezli yaklaşımın temelini insan dışı varlıkların kendilerinden bir değere sahip olmaması fikri oluşturmaktadır. İnsan menfaat ve ihtiyaçları ve de varoluşu her şeyden üstündür ve dünyanın geri kalanı onun varoluşunu desteklemek için vardır. Düşünce tarihinin en önemli filozoflarından ve tarih boyu özgün fikirleriyle felsefi akım ve tartışmaların dayanağı olmuş Aristoteles'in "*bitkilerin hayvanlar için ve hayvanların da insanlar için*" olduğuna yönelik doğa yaklaşımı (Aristoteles, 2000), insan-merkezli çevre

etiğinin en sert ve net söylemini oluşturmaktadır. Hayvanları insanların hizmetindeki canlılar olarak nitelendiren Aristoteles, kölelerin durumlarının da aynı olduğunu savunmaktadır. Bu durum kabul edilen doğal hiyerarşinin göstergesidir (Heath, 2008). Dönemindeki doğa felsefesine karşı fikirler geliştiren ve kendi felsefî söylemleriyle insanın yerini ve varlığını da yorumlayan, sofizmin kurucu filozoflarından olan Protagoras'ın "*İnsan her şeyin, varolan şeylerin varolduklarının ve varolmayan şeylerin varolmadıklarının, ölçüsüdür,*" sözü (Platon (Eflatun), 1996) insan-merkezli yaklaşımın en önemli tanımlamalarından da biri haline gelmiştir.

Benzer şekilde, eleştirel felsefenin kurucu ismi olarak kabul gören Immanuel Kant'a göre insan ve her akıllı yaratık ahlak yasasının öznesidir (Kant, 2019). Bu sınıfta bulunmayan varlıklara karşı direkt sorumluluklarımız bulunmamakla birlikte, onlara karşı sorumluluklarımız insanlığa karşı dolaylı sorumluluklarımız üzerinden tanımlanmaktadır (Kant, 2003: 270-275). İnsan, etiğin muhatabı ve merkezi olarak amaç rolü üstlenmektedir. Kant tarafından belirlenen şekliyle, insanın insandışı varlıklara karşı etik görevlerine oldukça katı sınırlamalar getirilmiştir. Çünkü bu görevler, insanın kendi ahlaki mükemmelliğine ulaşmasını sağlayacak kusurlu görevlere dayanmakta, böylece şekillenmektedir (Svoboda, 2012: 143). Böylesi bir düzende varoluşlarının bilincinde olmayan diğer varlıklar sadece araç rolü üstlenebilmektedirler. Diğer bir deyişle; insan dışı varlıklara kötü davranmak insan ahlakını düşürecek davranıştır ve bu nedenle de yapılmaması gerekmektedir. Yani, insanın insan olmayan varlıklara karşı sorumluluğu yine kendisine karşı sorumluluğu üzerinden şekillenmektedir (Guyer, 1993: 304). Benzer şekilde insan iklim değişikliği, doğal alan tahribatı, ormansızlaşma, hayvan türlerinin yok olması gibi konularda çözümler geliştirmeye çalışabilir; fakat bu çabanın asıl nedeni olumsuz sonuçların kendi varlığını tehdit etme ihtimaline karşıdır. Böylesi bir algıda, çözüme kavuşturulmaya çalışılan şey de sorunun kendisinden ortaya çıkan etkiler üzerinden şekillenmektedir (Demirer, 2012: 70-75). Anlayış, bugünkü insan-merkezli etiğin de temelini oluşturmaktadır. İnsanlığa fayda sağladığı, refahına katkı sunduğu ölçüde doğanın ve de insan dışı varlıkların korunması, kollanması gerekmektedir. İnsandışı varlıkların insanı ve insan yaşamını ilgilendirdiği ölçüde etiğe konu olmaları yeterlidir.

Aristo, Protagoras ve Kant gibi düşünürler tarafından temelleri atılan insan-merkezli yaklaşım son dönemde Andrew Light, Ben Minteer, Don Marietta, Eugene Hargrove, John Passmore, Renner Dubos, Bryan G. Norton, William H. Murdy, Kristen Shrader-Frechette ve

William Frankena gibi düşünürler tarafından açıklanmaya ve savunulmaya devam etmektedir. Bahsedilen düşünürlerin görüşleri alanyazında dar ve aydınlanmış insan-merkezcilik olarak yer almaktadır.

Dar insan-merkezcilik; yalnızca insanın asıl değere sahip olduğunu, insan-dışı doğa adına olan insani çabaların, insani ihtiyaçlara hizmet etme arzusundan kaynaklandığını savunmaktadır. İnsanı var oluşu itibarıyla diğer var olanlardan ayrı olarak değerlendiren yaklaşım, karar vermede insan dışı ilişkilerin ve etkilerin önemsiz olduğunu ileri sürmektedir (Omay, 2019: 859). Yaklaşımın en bilinen temsilcilerinden biri Kahyalık Etiği'nin yaratıcısı John Passmore'dur. Passmore (1974: 28-40), kahya görevindeki insanı doğaya olan sorumluluklarını yine doğanın insanlık adına mükemmelleştirilmesi çabası olarak yorumlamakta ve bunun doğruluğunu savunmaktadır. Bunun dışındaki doğaya karşı insani sorumluluğu reddetmektedir.

Aydınlanmış insan-merkezcilik, Rener Dubos ve Bryan G. Norton'ın insanın doğa ile olan ilişkisini tanımlama yoluna verilen isimdir. Dubos, insanın doğaya olan olumlu ve yaratıcısı etkisini savunmaktadır (Dubos, 1973). İnsanın doğa karşısında kısa süreli olarak pasif durumda kaldığını savunan Dubos, insanın doğaya olumlu etkisinin olabilmesinin öncelikle insanın doğayı sevmesi ve kendi çıkarı için kullanmayı seçmesiyle olabileceğini savunmaktadır. Murdy ise, insanın doğayı değiştirme yetisi konusunda benzer görüşlere sahiptir. İnsanın evrim neticesinde kazandığı yeteneklerle doğadaki diğer canlılardan ayrıldığını ve doğayı geliştirme ve değiştirme yetisine sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu özelliği ile doğadaki diğer canlılardan ayrılmakta ve daha üstün görülmektedir (Murdy, 1975). Kendi yaklaşımını zayıf insan-merkezcilik olarak tanımlamayı seçen Norton (1984: 131-148); insan dışı doğaya atfedilen içsel değer konusunu kabul etmemekle birlikte, doğanın insan ilişkisi noktasında estetik ve eğitsel rolünü kabul etmektedir. İnsanlığın doğa ile uyum içerisinde yaşamasının gerekliliğini savunmakta ve bu uyumun uzun vadede hem insanın hem de doğanın çıkarlarına hizmet edeceğini ileri sürmektedir.

Katı olarak tanımlanan ilk insan-merkezli yaklaşımların Sanayi Devrimi ve gereklilikleri, Batı geleneğinin yayılması ve tek tanrılı dinlerin etkisiyle benimsendiği düşünülmektedir. Kaldı ki bu yorum, ele alınan çevre merkezli ve canlı merkezli yaklaşımların da ortak görüşlerinden birini oluşturmaktadır. Gelenek ve inanışların bir diğer yansıması ve insan-merkezli anlayışın gelişimine, benimsenmesine katkı sağlayan bir diğer husus ise insanı

doğadaki diğer varlıklardan ayırma, onlardan üstün tutma çabasıdır. Binlerce yıl boyunca doğayla yaşadığı travmatik tecrübelerin bir yansıması olarak insan, korumacı bir tavırla kendini doğadan soyutlamakta, aklının verdiği yetkiyle kendi üstünlüğünü ilan etmekte ve doğayı tam kontrol altına almaya çabalamaktadır. Her ne kadar çevre sorunları nedeniyle doğaya daha anlayışlı yaklaşılmasının bu yaklaşımın sonunu getirdiği düşünülse de (Kayaer, 2013: 70), halihazırda doğanın insan refahı ve varlığı için korunması gerekliliğinden şekillenen yaklaşımlar günümüzün insan-merkezli çevre etiği yaklaşımlarının da temelini oluşturmaktadır.

2.2. Canlı-Merkezli Etik

Konum olarak insan-merkezli yaklaşımın tam karşısında durmaktadır. Tüm canlı varlıkların değerini ve yaşamını savunan yaklaşım varlıklara insan ihtiyaç, isteklerinden ve hatta değer mekanizmalarından bağımsız değer atfetmektedir. Bu yaklaşımın en önemli öncülerinden biri şüphesiz Yeryüzü Etiği'nin yazarı Aldo Leopold'dür. Leopold (2002), etiğin gelişim sürecini 3 aşamalı olarak tanımlamıştır. İlk aşama insanlar arası ilişkilerin tanımlanması, düzenlenmesine yöneliktir. İkinci aşama bireylerin içinde bulundukları toplumla ve toplum içerisindeki ilişkilerine odaklanmaktadır ve bunları düzenleme hedefindedir. Üçüncü aşama ise insanlık ve yeryüzü arasındaki ilişkiyi konu almaktadır; ekolojik ihtiyaçları konu almaktadır ve/veya almalıdır. Leopold'e göre etik, tanımı itibarıyla de yeryüzünü bütün olarak ele alınması gereken biçimini yansıtmalıdır. İnsanın var olma mücadelesine yönelik eylemlerinin ekolojik olarak sınırlandırılmasını içermelidir ve bu anlama gelmelidir (Leopold, 1949: 237-264). İnsanın dünyaya yönelik bütüncül bakış açısının kabullenilmesi ve yine doğaya yönelik faydacı yaklaşımdan vazgeçilmesi gerekmektedir. Bu algının kabullenilmesi dünya üzerindeki canlıları, yaşamlarını ve yaşam standartlarını da koruma ve saygı duyma görevini de içermektedir. Diğer yandan "A Sand County Almanac" aynı zamanda Yerkürenin karalarını, florasını, faunası önemsemenin gerekliliğini vurgulayan bir doğa öğretisidir. Leopold'ün Yeryüzü Etiği yaklaşımı ile topluluğun sınırlarını derin ekolojinin de savunduğu üzere yaşam hakkı vurgusu üzerinden canlı cansız varlıkların var olma hakkına genişletmiştir (Leopold, 2002: 28). Bu sınırlamalarla üçüncü aşama etiğe; yani "toplumların etik gelişiminin en önemli evresi"ne (Özdağ, 2005: 140) ulaşılabilecektir.

Kendisi gibi ayrıcalıklı sınıftan olmayan insanlara ve insan dışı varlıklara karşı küçük yaşlarda empati geliştiren ve sorumluluk hissetmeye başlayan Albert Schweitzer tarafından

geliştirilen Yaşama Saygı Etiği; yaşam hakkı ve yaşama saygıyı insan, hayvan ve bitkiler olmak üzere tüm canlılara yayılması gerektiğini ve ancak bu şekilde adil ve merhametli bir dünya kurulabileceğini savunmaktadır (Schweitzer, 1974). Savaş dönemlerinde şiddeti birebir gözlemlemesiyle tüm dinler ve ortak etik değerler öldürmemeyi savunurken, yaşamın ve modern gelişimin öldürme, tüketme ve sömürmeden beslenmesindeki çelişkiyi sorgulamaya başlamıştır. Yaşama Saygı farkındalığını yaşamasıyla birlikte insanın da diğer türler gibi sadece hayatta kalmak söz konusuysa öldürmeye başvurması gerektiği inancına ulaşmıştır. Bu görüşünü insanlarla da paylaşmak için yazdığı ve insan-merkezli yaklaşımın ilk sorgulandığı eserlerden olan Yaşama Saygı (Reverence for Life) adlı eserinde, tüm yaşamlara eşit değer biçmekte ve tüm yaşamların korunması ve hepsine saygı duyulması gerektiğinden bahsetmektedir (Schweitzer, 1966).

Paul W. Taylor Doğaya Saygı (Respect for Nature) eserinde canlı-merkezciliğin insanları zarar vermeme konusunda bazı kurallara uymak zorunda bıraktığından bahsetmektedir. Bu kurallar (Taylor, 1981);

- Karışmama/Müdahale Etmeme (noninterference); bireylerin özgürlüğüne kısıtlama getirmekten ve ekosistemlerin ve biyotik toplulukların işlevlerine müdahale etmekten kaçınma görevinin üstlenilmesi,
- Sadakat (fidelity); vahşi hayvanların sömürülmesini engellemek adına gereken insanlar ve vahşi hayvanlar arasındaki güvene sadık kalma görevinin üstlenilmesi,
- Adaletin geri verilmesi (restitutive justice); insan davranışları nedeniyle bozulan insanlar ve hayvanlar arasındaki ahlaki ve etik dengenin yeniden oluşturulması.

Anlaşılabacağı üzere insan-merkezliliğin yaygın şekilde tartışıldığı ve kabul edildiği zamanlarda; Taylor, Schweitzer yaşamın önemi vurgusuyla daha radikal çıkışta bulunarak canlı-merkezli etiğin çevre felsefesi içerisinde bir alt dal olmasına vesile olmuşlardır. İnsan-merkezli etikte savunulan, her insanın içsel değere sahip olduğu savını; her organizma değerlidir ve eşit ahlaki değerlendirme hakkına layıktır şeklinde genişletmiştir. Ayrıca yine tüm organizmaların potansiyellerini geliştirebilmek adına temel gereksinimlere de sahip olmaları gerektiğinden bahsetmiştir. İnsan davranışları ve müdahaleleri nedeniyle bozulan insan ve insan olmayan canlılar arasındaki dengenin yeniden oluşturulabilmesi adına, gerekli

ortamın ve adil bir sistemin kurulmasının insan tarafından sağlanması gerekliliğine vurgu yapmıştır (Taylor, 1986).

James Lovelock ve Lynn Margulis tarafından geliştirilen hipotezde; dünyanın üzerindeki tüm canlılarla bir bütün olduğunu ve dünyanın kendisinin de yaşayan bir organizma olduğu iddia edilmektedir. Buna göre; dünyadaki yaşam GAIA olarak adlandırılmıştır (Lovelock vd., 1973; Lovelock, 2017). Gaia'nın varlığı, elementlere karşılık gelen yansımalarla birlikte tanımlanmıştır. Kara parçaları Gaia'nın kemiklerini; okyanuslar, denizler, ırmaklar gibi sıvı ve hareketli parçalar dolaşım sistemini; havaya karşılık gelen atmosfer solunum sistemini ve insan da dahil üzerinde yaşayan tüm canlılar da sinir sistemini oluşturmaktadır. Her ne kadar bu yaklaşım karikatürize edilmeye çalışılsa da aslında anlatılmak istenen dünya üzerindeki canlı cansız tüm oluşumların birlikte bütün olduğu ve aslında birbirlerinde bağlı ve bağımlı olduklarıdır. Diğer türlü, Gaia'nın (dünyanın) yaşayabilmesi mümkün değildir. Lovelock, bilim insanlarının adaptasyon konusunda umutlu görüşlerinin; değişimdeki yapay müdahaleler ve dünyanın adaptasyon yetisinin nitelikleri göz ardı edilerek ortaya atıldığını savunmaktadır. Biyolojide ve ekolojide var olan adaptasyon varlıkların çevrelerinde olanlara verdikleri tepki ile ölçülmektedir (Lovelock, 1989);

Adaptasyon, şüpheli bir kavramdır; çünkü gerçek dünyada organizmaların uyum sağladığı ortam, kimya ve fiziğin kör kuvvetlerindense komşularının (çevrelerinin) faaliyetleri tarafından belirlenmektedir. Böyle bir dünyada çevreyi değiştirmek oyunun bir parçası olabilirdi ve organizmaların daha fazla döl bırakmaları durumunda maddi ortamlarını değiştirmekten kaçınacaklarını varsaymak saçma olurdu. Elbette, Darwin, şimdi yaptığımız gibi, soluduğumuz havanın, okyanusların ve kayaların ya canlı organizmaların doğrudan ürünleri olduğunu ya da varlıkları tarafından büyük ölçüde değiştirildiğini bilmiyordu. Hiçbir şekilde organizmalar sadece fizik ve kimya tarafından belirlenen ölü bir dünyaya “uyum göstermezler”. Atalarının nefesi ve kemiği olan ve şimdi de devam eden bir dünya ile yaşamlarını sürdürürler.

Dünyanın adapte olabilme yetisinin yorumlanmasında yanlışlıklar olduğu ve bu nedenle de dünya üzerinde bu ani ve yapay kimyasal ve fiziksel değişimlere adapte olamayan parçaların hayatta kalamayacağı öngörülmektedir. Yine adaptasyonla insan-doğa etkileşiminin doğasının doğru yorumlanması gerektiğini savunmaktadır. İnsan faaliyetlerinin, insanın dünyanın geri kalanıyla birlikte bir bütünü oluşturduğu parçalarının düşünülerek planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir.

İnsan davranışlarının etkileri ve insan konumu yorumuna bu şekilde alternatiflerin geliştirilmesi ve insan dışı doğaya olan etkilerin sonuçlarının daha somut şekilde görülmeye

başlanması insan doğa ilişkilerine daha radikal yorumları beraberinde getirmiştir. Hayvanların dahil oldukları tüm sektörlerde kötü yaşam şartlarına maruz bırakılmaları ve varlıklarının maddi değerleri ötesinde yorumlanamaması gibi gerçekler özellikle son dönemde hayvan hakları ve veganizm akımlarının artmasına ve benimsenmesine neden olmuştur.

Tüm canlıların kendi türlerine uygun özgür yaşam haklarını savunan hayvan hakları düşüncesi, hayvanların da acıyı, sevgiyi, korkuyu hissedebildiklerinin kabul görmeye başlamasıyla hayvan deneyleri konusuna yönelen tepkilerle ortaya çıkmıştır (Bentham, 1823). Bentham ele aldığı eserinde ötekileştirilen tüm canlıları bir ele alarak ırkçılıkla türçülüğü aynı potada değerlendirmeye almıştır (143-144);

Belki bir gün hayvanlar dünyasının geri kalanı da kendilerinden ancak zorbalık yoluyla esirgenen haklara sahip olacaktır. Fransızlar bir insanın sırf derisi siyah diye kayıtsız şartsız bir zalimin keyfine terk edilemeyeceğini anladılar. Belki bir gün, bacak sayısının, derideki tüy miktarının ya da sağrı kemiğinin nerede bittiğinin de duyguları olan bir varlığı aynı akıbete terk etmek için eşit derecede yetersiz sebepler olduğu anlaşılır. Bu aşılamaz sınırı çizecek başka ne olabilir? Akıl yürütme yetisi mi? Ya da konuşma yetisi mi? Ama yetişkin bir at ya da köpek gerek akıl gerekse iletişim kurma açısından bir günlük, bir haftalık, hatta bir aylık bebekten daha üstündür. Kaldı ki öyle olmasa bile bu neyi değiştirir? Sorulması gereken soru ‘Akıl yürütebiliyorlar mı?’ ya da ‘Konuşabiliyorlar mı?’ değil ‘Acı çekebiliyorlar mı?’ olmalıdır.

Böylece ilk kez, varlıklara eşit önemslenme hakkı atfedilmesini gerekli kılan şeyin tüm farklılıkların ötesinde acı çekebilme kapasitesi olduğundan bahsedilmiştir. Yine insan dışı varlıkların da acı, haz, korku vb. duyguları hissedebilmelerinin kabul edilmesiyle insan-merkezli düşüncenin mutlak egemenliği sarsılmaya ve insan dışı varlıkların da hakları olduğu fikri yayılmaya başlamıştır. Hak konusunda insanlığa ayrıcalık tanıyan genel kabul gören algıya muhalif yeni bir etik ve hak yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bertham’la başlayan, Henry Salt ile keskinleşen hayvan hakları söylemleri Tom Regan ve Peter Singer gibi isimlerin katkılarıyla gelişmiş ve netleştirilmiştir (Salt, 1892; Regan, 1983; Singer, 1989).

Edward Carpenter’ın ünlü Demokrasiye Doğru (Towards Democracy) adlı eserinden (Carpenter, 1896) “*hayvanların gözlerinin derinliklerinde insan ruhunun bana baktığını gördüm...*” alıntısıyla başlayan kitabında Salt (Salt, 1892) hayvanların maruz kaldıkları acı, işkencelerden bahsederek hayvan hakları olgusunu ve değişimin yollarını açıklamıştır. Hayvanların görmezden gelinen bilinçliliğine vurgu yaparak *insanların hakları varsa hayvanların da hakları vardır* fikrini ortaya atmış ve o zamana kadar insan-merkezli olarak

tartışılan etik yaklaşımlara kökten bir sorgulama getirmiştir. Modern çağda ise; hayvanların dahil oldukları sektörler genişlemiş ve tüm sektörlerde maruz kaldıkları psikolojik ve fiziksel şiddet hayvan hakları hareketinin söylemlerinin de genişlemesine ve derinleşmesine neden olmuştur.

15 Ekim 1978'de Paris UNESCO Merkezinde ilan edilen Hayvan Hakları Evrensel Bildirisi, hayvanların da insanlar gibi canlı oldukları ve saygı görmeyi hak ettikleri fikriyle, hayvanlara karşı yapılan zulmün önlenmesi amacıyla yapılmış hükümetler arası bir anlaşmadır. Hayvan haklarının küresel anlamda tartışılması ve somut olarak hayvanların refahı için hakların belirlenmesi, hayvan hakları tarihinin en önemli kilometre taşlarından da bir tanesidir. Regan, hayvan hakları meselesini bilinç üzerinden tartışmaya açarak; *“hayvanların hakları olup olmadığı tek bir sorunun doğru yanıtlanmasına bağlıdır: Bir yaşamın öznesi olarak hayvanlar var mıdır? (2006: 83)”* Bu sorunun cevabına ulaşabilmek adına üç tane alt soru belirlenmiştir; *“Hayvanlar dünyanın farkında mıdır? Kendi yaşadıklarının farkındalar mıdır? Başkaları umursasın ya da umursamasın başlarına gelenler onlar için bir önem taşıyor mudur? (2006: 84)”* Regan, belirlediği sorular doğrultusunda hayvanların haklarına yönelik geliştirdiği savını sorgulamak ve açıklamak adına ortak duyu, ortak dil, ortak davranış, ortak bedenler, ortak sinir sistemi, ortak köken özellikleri üzerinden yaşamın öznesi olarak tanımlanabilecek hayvanların hakları olması ve buna göre muamele görmeleri gerektiğini savunmaktadır (2006: 84-90). Singer, ilk kez 1975 yılında basılan Hayvan Özgürleşmesi eserinde (2002), türlerin eşitliği konusuna türlerin özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda haklara sahip olmaları gerekliliğinden bahsetmiştir. Aynı eserde, temel eşitlik ilkesini eşit ya da özdeş muamelenin ötesinde eşit önemsenme olarak tanımlayarak Bertham'a atıfta bulunmaktadır. Bertham'ın ırkçılık ve hayvanlara yönelik ayrımcılık üzerine tartışmasını bir ileri noktaya taşıyarak ırklar, cinsiyetler arasındaki yetenek farklılıklarının genetik yapıyla bağlantısının ortaya koyulmasının, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin mantıksal olarak savunulabilir düşünce sistemleri olduğunun da kabul edilmesi gerekliliğini beraberinde getirebileceğinden bahsetmektedir. Nasıl ki, iki insan arasındaki yetenek düzeylerindeki farklılık bu kişilerin ihtiyaç ve çıkarlarının farklı derecelerde önemsenmesini haklı çıkaramazsa, farklı türlerin birbirinden farklı yeteneklerinin veya yetenek eşitsizliklerinin de türlerin ahlaki değerlendirmesinde farklı bir konuma sokulmasının mantıklı olmadığından bahsetmektedir (Singer, 2002: 37-41). Singer (2002: 42)'a göre; ötekine duyulan ilginin ve onların çıkarlarını ne derece önemsendiği veya önemsenmeye istekli olduğu onların nasıl oldukları veya hangi yeteneklere sahip

olduklarından bağımsız gelişmelidir; temel motivasyon bütünün refahını düşünmek olmalıdır. Nasıl ki; bir insanın daha zeki olması kendinden daha az zeki olanları kullanması, sömürmesi ve/veya onlara istediği gibi davranması hakkını bir insana vermiyorsa, aynı durum türler arası ilişki için de geçerli olmalıdır (Singer, 2002: 44).

Bugün dahi, hayvan hakları konusu geçmişte insanın faydasına olan etkisi üzerinden yorumlanan şeklinin izlerini taşımaktadır. Buna göre; insan dışı türlere verilen zarar insanın kendisine verdiği zararı göstermekte ve/veya insanın kendi türüne karşı da saldırgan olabilme ihtimalini dışı vurmaktadır (Wagner, 2013: 13-19). Bu nedenlerle engellenmeli ve hayvanlara iyi davranılmalıdır.

İnsanı merkez alan görüşler hala etkilerini gösterse de, hayvan hakları konusunun uzun tartışmalar neticesinde gün geçtikçe daha fazla kesim tarafından kabul gören ve güçlenen üç anlamı vardır (Degrazia, 2006: 39);

- Ahlaksal statü anlamı; hayvanlar sadece insanlığın kullanımı için var olmamışlardır. İnsanların malı olma, insana fayda veya zarar getirme konularından bağımsız kendi iyilikleri için hayvanlara iyi muamele edilmelidir.
- Eşit saygı anlamı; insanlarla hayvanların yaşam hakkı, özgür yaşam, acı çekmeme gibi kıyaslanabilir çıkarları eşit ahlaksal düzlemde değerlendirilmeli ve eşit önem verilmelidir. Çıkarımlar ve kararlar da bu doğrultuda ortaya koyulmalıdır.
- Yararlılığı aşan anlamı; insanlar gibi hayvanların toplum çıkarlarıyla ters düşse dahi göz ardı edilmemesi gereken yaşamsal çıkarları vardır. Fabrikalarda hapsedilmeleri, öldürülmeleri gibi konular toplumun genel istek ve çıkarlarıyla çatışsa dahi göz ardı edilmemesi gereken hak ihlalleri olarak yorumlanmalıdır.

Yukarıda bahsedilen ideallere ulaşılması durumunda bugün insan-hayvan ve hatta doğa ilişkisinin çok farklı boyutlarda olacağı su götürmez bir gerçektir. İdeal olarak genele yayılmamış olsa da bu görüşleri benimseyen ve buna göre gelişen bir felsefe ve yaşam biçiminin doğduğunu söylemek mümkündür. Budizm ve Hinduizm gibi dinlerin savunduğu öldürmeme prensibinin bugün hayvanların dahil oldukları ve sömürüye maruz kaldıkları tüm alanlara ve o alanlardaki şartlara karşı durma olarak genişlemesiyle veganizm doğmuştur. Canlı-merkezli etiğin bugün gelinen noktadaki en kapsamlı ve en derin yansıması veganizm

olarak hayata geçmiştir. Vegan Society'nin yaptığı tanıma göre veganizm (vegansociety.com); "Hayvanların yiyecek, giyecek veya başka herhangi bir amaç için sömürülmesini ve zulüm edilmesini mümkün olduğunca dışlamayı amaçlayan bir felsefe ve yaşam tarzıdır; ve ayrıca, hayvanların, insanların ve çevrenin yararına hayvansız alternatiflerin geliştirilmesini ve kullanılmasını teşvik eder."

Zaman içerisinde hayvanların dahil edildikleri sektörlerin artması veganizm tanımının da tüm bu sektör uygulamalarının ve faaliyetlerinin de reddedilmesi şeklinde genişlemiştir. Buna göre üretiminin herhangi bir aşamasında hayvan kullanılan veya hayvan sömürüsü içeren veya direkt hayvanlardan üretilen her türlü mal hizmetin reddedilmesini ifade etmektedir (Hawthorne, 2019: 15-54). Tüm bu mal ve hizmetler;

- Et, süt, yumurta bal gibi hayvanların doğaları gereği kendileri ve yavruları için veya üreme amacıyla ürettikleri tüm unsurların; yani hayvansal ürünlerin, tüketiminin reddedilmesi
- Hayvanlara yönelik gerçekleştirilen bireysel, toplumsal, rastgele ve sistematik tüm şiddet türlerine karşı olunması,
- Hayvanların diş, kemik, deri, kürk, tüy, yün gibi vücut parçalarından üretilen ürünlerin kullanılmaması,
- Hayvan deneylerinin ve üretiminde hayvan deneyi yapılmış ürün tüketilmemesi,
- Hayvanların dahil olduğu sirk, sokak gösterileri, geleneksel gösteriler, yunus parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan genelevleri gibi; hayvanların özgür yaşamlarını kısıtlayıcı şartlar içeren ve şiddete maruz kaldıkları rekreatif, turistik ve/veya eğitsel ürün ve hizmetlerin kullanılmaması,
- Fil safari, fayton gibi hayvanların doğal yaşam alanlarından koparılarak çalıştırıldıkları seyahat/ulaşım alternatiflerinin kullanılmaması,
- Hayvanları mal statüsünde gören her türlü ticari faaliyetin reddedilmesi olarak genişletmek mümkündür.

Hayvanları bir yaşam unsuru olarak gören ve yaşam hakkı atfeden bu felsefenin, hayvanların yaşam hakkını ellerinden alan ve/veya kısıtlayıcı rol oynayan tüm tüketim alışkanlıklarını reddettiğini söylemek mümkündür. Bu yönüyle veganizm genel olarak bilindiğinin aksine

bir beslenme biçiminin ötesinde bir yaşam felsefesi ve hayvan özgürlüğü hareketidir (Hawthorne, 2019: 65-69).

Feminizmin son dönem söylemlerinin eko-feminizmin kadınlarla toprak arasında paralelliği savunması gibi (Mies, Bennholdt-Thomsen ve Von Werlhof, 2014), kadınlar başta olmak üzere toplumun sömürülen tüm bireyleri ile sömürülen hayvanlar arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir. Buna göre; hayvanlar ve kadınlar da dahil olmak üzere ötekileştirilen tüm yaşam formları varolan sistem içerisinde sömürülmeye ve hakları gasp edilmeye mahkumdur (Adams, 2013: 75-77).

2.3. Çevre-Merkezli Etik

Canlı-merkezli yaklaşımla birlikte insan-merkezli yaklaşıma karşı sav olarak gelişen çevre merkezli yaklaşım, bazı noktalarda canlı merkezli yaklaşımdan da ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, çevre merkezli yaklaşımın canlılar özelinde değil de ekosistemler bütününde bir duruş sergilemesidir. Bunun anlamı; canlı merkezli yaşamda can, yaşam, yaşam hakkı gibi konular öne çıkarken, çevre-merkezli yaşam en basit anlatımıyla ekosistemlerin varlığını devam ettirmesine odaklanmaktadır. Bunun sağlanması durumunda canlıların yaşamlarına son vermek, şartlar olay özelinde değerlendirilmek üzere kabul edilebilir görülebilmektedir. Bir diğer farklılık ise; canlı-merkezli yaklaşımın yaşam hakkı tanımlamasının yaşayan organizmalar üzerinden tanımlanması durumudur. Çevre-merkezli yaklaşım; savunduğu bütüncül devamlılık esası nedeniyle yaşamı bütün olarak görmekte, insan da dahil olmak üzere canlı ve cansız varlıkları birbirini destekleyen bütünün parçaları olarak tanımlamaktadır (Taylor vd., 2020: 1092). İnsan, kendini farklılaştıran özellikler kazanmış olsa da tüm diğer canlılar gibi doğanın, yani bütünün, bir parçası olarak görülmektedir. Buna göre; kabul edilmesi gereken etik yaklaşım, doğanın bütün olarak korunması ve saygı görmesini kapsayacak şekilde geliştirilmeli ve benimsenmelidir.

Sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacak olan derin ekoloji yaklaşımı canlı merkezli özellik göstermekle birlikte, ekosistem bütünlüğü ve cansız varlıkların devamlılığı konusunda hassasiyetin gerekliliğini de göz ardı etmemektedir. Her ne kadar alanyazında canlı-merkezli olarak değerlendirilse de, aslında hem canlı-merkezli hem de çevre-merkezli olma özelliği göstermektedir. Daha doğru ifadeyle yaşam hakkı fikrinin ağır bastığı bir çevre-merkezli etik yaklaşımı olarak yorumlanması mümkündür. Benzer şekilde toplumsal

ekoloji ise; ekosistem bütünlüğü ve çevrenin devamlılığı ilkeleriyle insanın bu gereklilikler karşısındaki sorumluluklarına değinmekle birlikte, sorumlulukların temel nedenini insan varlığının devamlılığına bağlamaktadır. Ayrıca içsel değer, insan dışı varlıkların eşit değer ve yaşam hakkı söylemlerini de reddetmektedir. Bu yönleriyle yaklaşım hem çevre-merkezli hem de yumuşatılmış modern formlu bir insan-merkezli tavır takınmaktadır.

2.4. Ekolojik Krizin Çözümü Olarak Ekolojik Etik Felsefesi

Etik kuramlar; betimsel ve normatif etik yaklaşımlarından ortaya çıkan felsefi sorunlara sistematik yanıtlar bulma girişimini ifade etmektedir (Des Jardins, 2006: 61). Ekolojik etik ve ekolojik felsefeden ortaya çıkan ekolojik etik kuramları ise, ekolojik sorunlara sistematik yanıtlar bulma görevini üstlenmişlerdir.

Kişilerin kendi değer yargılarıyla içinde bulundukları toplumlara, toplumsal yapı ve geleneklerin sunduğu değer yargılarına dair sorgulamalarının tümü etik felsefenin ve de etik kuramların konusunu oluşturmaktadır. Ortaya koyulan çözümler de bireysel değer yargıları ile toplumsal yaşamın bütününe yönelik çözümlemeleri içermektedir. Çevre etiği açısından etik kuramların gerekliliği Des Jardins tarafından dört nedende ele alınmıştır (2006: 62-63);

- Etik kuramlar, etik sorunları tartışabilmek, diyalog yaratabilmek için ortak dil görevi görmektedir. Sorunları, anlaşmazlıkları ve farklılıkları ele alarak değerlendiren ekolojik etik kuramları görüşler arası uyumsuzlukları net bir şekilde ortaya koymaya yaramaktadırlar.
- Var olan yaşam, gelenek ve sistemlerden geliştirilen kuramlar insanlığın düşünme biçimlerini yansıtmaktadırlar. Etik kuramların öğrenilmesi kendi düşüncelerdeki gizli kalan noktaların keşfinde yardımcı olmakta ve görüşlerin daha iyi yansıtılması veya ayrıştırılması noktasında kılavuz görevi görmektedirler.
- Etik kuramlar uzun tarihsel çözümlemeler ve tavsiyelerde bulunmak için yararlanılabilecek ussal temel görevi görmektedirler. Bilimin ilerleyerek gelişen yapısı gibi etik kuramlar da kendimizden önceki ve güncel görüşlerin bir bileşimini sunmaktadır. İnsanlığın etik konusunda benzer olduğunu ortaya koyan bu bileşimler, gelecek sorunlar ve çözümler noktasında kaynak görevini üstlenmektedirler.

- Ekolojik etik kuramlar kimi zaman karşılaşılan çevre sorunlarının da nedenini göstermektedir. Çevre sorunlarını çözebilmek ve doğru anlayabilmek için ekolojik etik kuramlarının bilinmesi önemlidir. Des Jardins konuyla ilgili olarak; “*kimi zaman felsefecilerin hararetle savundukları etik kuramlarının kendilerini sorgulama sonucunda doğduğunu*” savunmaktadır (2006: 65), ki bu da aslında insanlığın yapması gereken sorgulamanın felsefeciler tarafından yapılarak kuramlaştırılması anlamına gelmektedir.

Ekolojik etik kuramları; özellikle dünyayı algılama, dünyada kendi varlığımızı anlamlandırma, neden olunan ekolojik sorunların kökenlerini doğru kavrama ve uygun çözümleri geliştirebilme noktasında insanlığa hizmet sunmaktadırlar. Hem yaşam tarzları hem de insanlığın doğaya olan yaklaşımı konusunda önemli argümanlar sunan ekolojik etik kuramları, olması gerekenle ilgili çözümler geliştirme noktasında da ekolojik krize yönelik değişmesi gereken algı ve yaşam pratiklerini açıklamaktadırlar. Zaman içerisinde gelişim, değişim ve farklılaşma görülen ekolojik etik kuramları içerisinde hem birbirlerinin zıttı olarak görülen hem de en çok benimsenen, aynı zamanda da eleştirilen iki ekolojik etik kuramı bu araştırmanın da temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji ayrıntılı olarak açıklanarak ekolojik yerleşkelere yansıyabilecek tüm yönleriyle ele alınacaktır.

3. DERİN EKOLOJİ

Toprağın bir topluluk oluşu ekolojinin temel kavramıdır, ama toprağın sevilmesi ve sayılması etiğin bir uzantısıdır.

Aldo Leopold

3.1. Derin Ekolojinin Düşünsel Temelleri

Derin ekoloji hareketinin temeli, 1960'ların başlarında Leopold, Schweitzer ve Carson gibi araştırmacı-düşünürler tarafından atılmıştır. Carson Sessiz Bahar isimli eserinde, ilk kez hava kirliliği, zehirli zirai ilaçlar, kanser gibi konularla sadece insana değil, tüm canlılara olan etkileri üzerinden dikkate alarak yaşamı korumak vurgusu yapmıştır. Amerika'da kullanılan DDT isimli böcek öldürücü kimyasalın olası etkilerinin neler olabileceği düşünülmeden kullanıldığını iddia etmiştir. Kullanılan kimyasalın toprağa, suya, bitkilere, hayvanlara ve insanlara olan olumsuz etkilerinden bahsetmiş ve DDT kullanımını, etkileri ile ilgili “*gelecek kuşaklar tüm canlıları destekleyen doğal dünyanın bütünlüğü için sağgörülü bir kaygı duymamış olmamızı bağışlamayacaklardır*” ifadesini kullanmıştır (Carson, 2011). Sessiz Bahar, tüm bunların yanında gezegende var olan canlıların tümünün bütüne olan katkılarına vurgu yaparak, doğadaki yaşam zincirinden bir canlı türünün çıkarılmasının o türün sistem içerisinde üstlendiği görevin yapılmaması anlamına geldiğini vurgulamıştır. O'na göre, yönetimlerce kararlar durum ve şartların tüm canlılara, canlı sistemlerine olan etkileri dikkate alınarak verilmelidir.

1915'de Albert Schweitzer Yaşama Saygı kavramını ortaya koymuştur (Daniel, 1974: 82). O'na göre etik, “yaşama saygı”dan başka bir şey değildir ve yaşama saygı ister acıda, ister sevinçte isterse de çaba sarf etmede olsun sevgi, bağlılık ve de sempati olarak tanımlanabilecek her şeyi kendi içerisinde özümsemektedir (Skillings, 1961: 126). Yaşam çabasının sadece insanlar değil tüm varlıklar için geçerli olduğunu vurgulayan Schweitzer, hayat yaşamaya çabalayan canlılar arasında yaşamaya çabalamaktır öğretisinin tüm canlılar için geçerli olduğundan ve bu nedenle birbirimizin yaşamına saygı duymamız gerektiğinden bahsetmektedir (Daniel, 1974: 82). Daha geniş anlamıyla "yaşam" sözcüğü, sadece insanlar ve diğer canlılar değil, aynı zamanda nehirler, kırlar, ekosistemler anlamına da gelmektedir (Zimmerman, 1994: 25). Schweitzer, kendi ortaya koyduğu ve kabullendiği yaşama saygı

prensibiyle ilgili olarak; “yaşamın sürdürülmesini, desteklenmesini ve zenginleştirilmesini sağlayan şeyleri iyi; yaşamı yok eden, engelleyen ve ona zarar veren şeyleriyse kötü olarak gören bir temel yaşam felsefesi geliştir”mesini sağladığından bahsetmiştir (Aktaran: Schweitzer ve Naish, 1923). Kişinin kendi yaşamını anladığı kadar çevresindeki yaşamı da anlamasından geçmektedir. Bunun için de öncelikli olarak kendi yaşamımız için saygı beklerken diğer yaşamlara saygı göstrememiz gerekmektedir (Cottrell-Free, 1991: 42). İnsanın tüm hayatını etkileyen iktidar sorununun doğayla olan ilişkisine de yansıdığından bahseden Schweitzer; insan kendine hükmetmeyi öğrenmeden doğaya hükmetmeyi öğrenmiş olmasını bu ilişkinin etik temellere dayanamama nedeni olarak görmektedir.

Leopold, doğa ve vahşi yaşamın içsel değeri üzerine yazmış olduğu lirik yazılarla öncelikle Amerika’da, sonra ise dünyanın geri kalanında tanınmayı ve dünyanın her yanındaki insanları etkilemeyi başarmıştır. Leopold, toprak ahlakından bahsederken “bir dağ gibi düşünmeyi” öğrenmemiz gerektiğinden bahsetmiştir (Leopold, 1949). Batılı toplumlarda egemen olan merkezi paradigmaları sorgulamamız ve hatta vazgeçmemiz yönünde uyarılarda bulunmuştur (Aktaran: Ferry, 2000: 99). Ona göre, insanın halihazırda yeryüzüyle, hayvanlarla ve bitkilerle kurduğu ilişki ile etikten bahsetmek mümkün değildir. Yeryüzü Etiği yazısında toprağı, Odysseus’un köle kızına benzeten Leopold, toprağı sadece ekonomik olarak değer biçildiğini ve bir maldan ibaret olduğunu vurgulamaktadır. Toprak ait olunan bir topluluk olarak görüldüğü anda, ona karşı sevgi ve saygı ile yaklaşılmaya başlanacağını savunmaktadır (Leopold, 1987). Toprağı sadece bir arazi olarak değil; “*bitki ve hayvanlardan oluşan bir çember boyunca akan enerji pınarı*” olarak gören Leopold (1970: 253), derin ekoloji yaklaşımında da vurgulandığı üzere doğayı sadece bir manzaradan ibaret görme fikrine karşı çıkmaktadır. Leopold’e göre, yeryüzü etiğinde insan bağımsız parçalardan oluşan ve toprakları, suları, bitki ve hayvanları da içerecek şekilde genişleyen bir topluluğun parçasıdır. Bu tanımla vurgulanmak istenen, bahsedilen topluluğun bütünlüğünü sağlamaya yönelik tüm çabaların etiğe uygun olduğudur (Leopold, 1987: 159).

Derin ekoloji içerisinde de vurgulanan biyo-bölgesel hareket, ademi merkezîyetçi bir temelde kendine yeterliliği sağlanacak belirli bir bölgenin doğal sınırlarının dikkate alınması düşüncesine geri dönmeyi savunmaktadır. Bu anlayışa göre insanın görevi o yeri yeniden bir yerleşim birimi haline getirmek, orayı gerçekten tanımak ve üzerinde yaşanmasının sürekliliğini sağlamaktır. Benzer şekilde Leopold’e göre de “özünde çevre etiği fikri, ‘önemsemekten geçer’: insanları, toprağı ve aralarındaki ilişkiyi güçlendirmeyi

önemsemek” çevre etiğinin temel taşıdır. Tüm varlıklar yüzlerce zincirin halkalarıdır (Leopold, 1970: 239-253).

Naess derin ekolojiyle Leopold, Carson (Devall ve Sessions, 2010: 454) ve Schweitzer’in yazılarında ortaya atmış olduğu doğanın daha derin ve spiritüel bir tanımını yapmıştır. Derin ekolojide çevreciliğin ahlaki ve etik tutumu ikincil bir önem taşımaktadır; önemli olan, “*insanlara gerçekleri ve doğa ile olan ilişkisini gösterebilmektir*” (Naess, 1994: 12). Toprak konusunda Batının sınai-teknolojik dünya görüşü, mülk ve mülkiyet kavramlarına dayanmaktadır. Toprak ekilip biçildiği, hayvan beslendiği, üstüne bina yapıldığı için değerli görülür. Leopold’e göre, toprak sadece araziden ibaret değildir; arazi, bitki ve hayvanları barındıran bir zincir boyunca oluşan ve iç içe geçmiş bir enerji pınarıdır (Leopold, 1970: 253). Amerika Kızılderilileri gibi toplumların kültürlerinde ise toprakla farklı bir ilişki kurulmaktadır. Bu tür kültürler, üstünde oturdukları toprağa, toprağın bahsettiklerine, doğadaki tüm canlılara karşı derin bir saygı besledikleri gibi bazı özel yerleri de kutsal saymaktadırlar. Toprağı toprak olması ekolojiyle alakalıdır; fakat toprağın sevilmesi ve de sayılması etiğin bir uzantısı, yansımadır (Özdağ, 2005: 35).

Derin ekoloji hareketi insanların mevcut alışkanlıkları, yaşayışları, kültürleri ve hatta algılarında köklü bir değişimin gerekliliğinden bahseder. Bahsedilen gerekliliğin var olandan tamamen farklı olması, başlangıç noktasının ve/veya temellerinin belirlenmesinde zorluk yaratmaktadır. Bu noktada derin ekolojinin etkilendiği isimlere ek olarak düşünsel temellerini oluşturan düşünce ve akımlardan da bahsetmek yerinde olacaktır.

3.1.1. Mistisizm ve Doğadaki Konumun Yeniden Sorgulanması

Derin ekoloji, ekolojik krizi insan doğa ilişkisinin felsefi kökenlerine bağlayan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Kökenlerin ve de güncel krizin açıklanması, çözüm önerileri geliştirme amaçlarıyla cevaplama çabasında olduğu bazı sorular bulunmaktadır (Des Jardins, 2006: 410); “*İnsan doğası nedir? İnsanların doğanın geri kalan bölümüyle ilişkileri nasıldır? Gerçeğin doğası nedir?*”. Derin ekoloji bu soruların cevaplarını belirlerken genel geçer gerçekleri kabul etmeyi ve insanın diğer canlılardan üstünlüğüne dayanan hiyerarşik canlı ilişkilerini reddetmektedir. Derin ekoloji metafiziği, doğadaki insan tasvirini yadsıyarak Gaia Teoremi’ne yaklaşmış ve insanlığı çevrelerinin bir parçası olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir. Derin ekoloji; tüm canlılığı varoluşları nezdinde değerli

görmekte ve insanlığı bütünün bir parçası olarak nitelendirmektedir. Böylece genel kabul gören kültürel ve sosyolojik bilinçle aşılana insanın yüceltilmesi fikrinden ayrılmakta ve bütünsel bir metafizik fikrine yaklaşmaktadırlar. Budizm’de de kabul edildiği üzere yaşam birdir (Gregory ve Sabra, 2008: 55-56),

İnsanların, doğadan kopuk, birey olarak tanımlanması, genel geçer dünya görüşünün insanı tanımlama biçiminin bir yansımasıdır (Des Jardins, 2006: 412). Buda’nın “*kimse birbirini kandırmasın, kimse hiçbir yerde birbirini hor görmesin. Annenin çocuğunu sınırsız iyilik, sevgiyle koruduğu gibi siz de dünyanın değerini bilin. Sınırsız sevin,*” öğüdüyle şekillenen Budizm başta içsel değer fikri olmak üzere, derin ekoloji akımının şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur (Naess, 2008). Doğayı merkez alan derin ekoloji, doğayla bütünleşme yolunu başta Budizm olmak üzere doğu dinlerinde bulmaktadır (Elkins, 1994: 57). Acıya son verme amacıyla yola çıkan Buda, içsel seyahati neticesinde ulaştığı nirvanayla yaşama dair rehber yollar belirlemiş ve insanlarla paylaşmıştır. Köklü karma anlayışını rahiplerin üst kastlardakiler için yürüttüğü ritüellerin ötesinde dahil olunan kast seviyesi, cinsiyet gibi özelliklerden bağımsız insanın kaderinin hakimiyetini eline almasıyla bağdaştırmış ve kastlar arası iletişimin dahi kirlenmeye neden olduğu düşünülen bir sistemde sunduğu etik ilkelerle radikal bir dönüşüm, bir devrim yapmıştır. Benimsenen iyi niyet ve davranışın iyi kadere dönüşeceğini söyleyen yeni karma inancıyla bundan 2500 yıl önce insanların başlarına gelen şeyler için tanrıları suçlamasını, onları neden görmesini engelleyerek kurban rolünden çıkarmış, hayatlarının ve kaderlerinin kontrolünü ellerine almalarının yolunu açmıştır. Yeni karma inancıyla her sınıftan, cinsiyetten insana gelişme, iyi insana dönüşme ve özgürlük şansı vermiştir. Benlik yanılsamasının ortadan kaldırılmasıyla her şeyin gerçekte olduğu şekliyle görülebileceği ve bunun da acıya son vereceğini savunmaktadır. Budizm’deki kendini keşfedersen dünya senin olur görüşü, derin ekolojide gerçek kendini keşfetme anlamındaki kendini gerçekleştirme gerekliliğine karşılık gelmektedir (Naess, 1995a: 69-73). Buna göre bir kez kendimizi, kendi duygularımızı, algımızın kalıcı olmadığını fark ettiğimizde; öz olmayan doğayı, öz olmayan doğayı fark ettiğimizde birbirine bağımlı doğayı; birbirine bağımlı doğayı da fark ettiğimizde Buda’yı görmekteyiz (Gregory ve Sabra, 2008: 55).

Derin ekoloji, sağladığı bakış açısıyla manevi bir bilinci aşılamaaktadır; insanın ruhen evrenle bütünleşmesi, kendini bir bütün olarak kozmozla bağlı hissettiği bir bilince kavuşmasıdır (Capra, 1994, 36-37). Dini inanç sistemlerinin de ötesinde derin ekolojinin temelinde daha

manevi ve mistik özellikler yatmaktadır. Yaklaşımın mistik yönünü doğayla bütünleşme, insanın doğadaki konumuna getirilen muhalif yorum ve içsel değer gibi görüşler oluşturmaktadır.

3.1.2. Sistem Teorisi ve Ekolojik Bütünlüğün Kabulü

Capra'ya göre çağımızın ciddi sorunları temelde aynı noktalardan filizlenmekte ve birbirleriyle bağlantılı olarak gelişmektedirler. Tüm sorunların temelinde sistem vardır; bir sistem içerisinde tüm sorunlar birbirleriyle ilgili ve birbirlerine bağımlı durumdadırlar (Capra 1994: 35). Sistem yaklaşımının temeli olan bütün kendisini oluşturan parçalardan fazlasıdır tanımlaması, derin ekolojide de kabul edilen bütünlük düşüncesinin tanımlamasını ifade etmektedir.

İnsanın çevresiyle olan ilişkisine ve etkileşimine sistem yaklaşımı dahilinde yeni yorumlamalar getirilmiştir. İnsan çevrede öylesine bir varlık değil; zaman ve mekanda belirlenmiş sınırları olmayan ilişkisel bir sistemde bir bağlantı noktasıdır. Bahsedilen ilişkisel sistem; organik bir sistem olarak insanları çevrelerindeki hayvanlara, bitkilere ve de ekosistemlere bağlamaktadır (Naess, 1996: 78-79). Sistemsel düşünme biçimi; toplumsal sistemler, ekosistemler gibi canlı sistemlerin de yorumlanabilmesini sağlamakta ve organik bütünün bir bütün olarak doğru değerlendirilebilmesinin de yolunu açmaktadır (Capra, 1994: 38). Kısacası derin ekoloji sistem yaklaşımını benimseyerek, hem bütün içerisinde bütünü oluşturan parçaların önemini keşfetmekte hem de parçalardan oluşan bütünün parçalardan bağımsız ama onun özelliklerini de yansıtan varlığının doğru yorumlamasını yapabilmektedir. Benzer şekilde; insan doğa ilişkisinde de insanın doğadaki varlığını bütün sistemin bir parçasından ibaret görmekte ve sistemin bütünlüğüne odaklanmayı tercih etmektedir. Mistik yönüyle geliştirilen bütün-parça ilişkisinde içsel değer kavramıyla zenginleştirilen yaklaşım; sistemi oluşturan tüm parçaların önemine ve varlıklarının gerekliliğine vurgu yapmakta ve devamlılıklarını savunmayı tercih etmektedir. Bunu yaparken de ekosistemlerdeki dengeli ve bağımlı ilişkiyi esas almaktadır.

3.1.3. Gandhi ve Şiddetsiz Eylem Prensipleri

Gandhi'nin yaklaşımına göre yasal olmayan, yasalara karşı yapılan eylem türleri mümkün olduğunca az olmalıdır. Yapılan tüm eylemler pasif ve yasalara uygun olarak yürütülmelidir.

Asıl amacı şiddetsiz mücadele olan Mahatma Gandhi, bunu ancak şiddete sessiz kalarak gösterebileceğine inanmış ve kendi mücadele yöntemini bu şekilde belirlemiştir (Gümrükçüoğlu, 2018: 385). Diğer yandan faaliyete geçen bir eylemin başarılı olmasının temel koşullarından biri açık, kolay anlaşılır bir hedefin belirlenmesinden geçmektedir. Herhangi bir nedenle yürütülen pasif eylem çağrısının boyutu bir akarsuyun, ormanın veya hayvan türünün korunmasına yönlendirildiği takdirde eylem kısa vadede başarısız olsa bile yürütülen kampanyanın başarı ihtimalini ortadan kaldırmamaktadır. Buradaki asıl mesele; neyin başarı olarak görüleceğinin netleştirilmesidir. Başarı atılan her adımın başarılı olmasının ötesinde, eylemin yürütüldüğü amaca yönelik ilgi çekip çekmemesinde ortaya çıkmaktadır. Eylem, planlarında kampanya ile “hareket” arasındaki farkı da ortaya koymak gerekmektedir. Örneğin korunması gereken bir yerin bir milli parka dönüştürülmesi için çabalamak bir harekettir; bu yerin yıllarca devam eden kampanyalarla milli parka dönüştürülmesi veya dönüştürülmemesi muhtemeldir. Bu tarz bir hareketin başarıya dönüşmesi için yüzyıl gerekebilir. Her şeyin sonunda kampanyaların başarısız olması da muhtemeldir. Fakat bu süreçte yürütülen bilinçlendirme kampanyaları veya yapılanların benzer alanların korunması konusuna yaygınlaştırılması gibi atılımlar kampanyaların başarı düzeyini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda derin ekolojiyi ele alacak olursak; derin ekoloji, temel tutumlardan gelişen psikolojik ve kültürel bir harekettir (Naess, 1989: 147).

“Hakikate tutunma”, “gerçeğe bağlılık”, “ruh gücü ve sevgiden doğan kuvvet” anlamlarına gelen Satyagraha’yı gerçekleştiren kişilere Satyagrahi denmektedir (Gümrükçüoğlu, 2018: 456). Satyagahis’leri disipline etmek ve eğitmek için, Gandi tarafından önce Güney Afrika ve sonrasında Hindistan’da Satyagraha ashram’lar oluşturulmuştur. Ashramlarda edilen yeminler şu şekildedir (Chandel, 2017);

1. Satya, veya Dürüstlük
2. Ahimsa, veya Şiddetsizlik
3. Brahmacharya, veya Temizlik
4. Aparigraha, veya Mülkiyet Düşkünü Olmama
5. Korkusuzluk
6. Duygu Kontrolü
7. Çalmama

8. Ekmek İşçiliği
9. Dinlerin eşitliği
10. Dokunulmazlık Karşılığı
11. Swadeshi, veya bir kişinin kendi yerinin mallarını kullanması

Gandi'ye göre, kendini gerçekleştirme ve arınma için bu yeminlerin gerekliliğinden şüphe duyulmaması ve şiddet içeren eylemlerden uzak durulması gerekmektedir (Weber, 1999: 352). Naess (1974) Gandhi'nin yeminlerini netleştirmek için belirlenen kuralları 3 aşamalı normlar ve hipotezlerden oluşan bir sistematığa oturtmuş ve derin ekoloji altında bu şekilde kabul etmiştir. Bahsedilen norm ve hipotezler şu şekilde açıklamıştır (Naess, 1974):

İlk Aşama Norm

N1: Grup mücadelesi için harekete geç ve dahası uzun süreli evrensel, şiddetin azami azaltılmasına yönelik bir yolda özerk bir kişi olarak harekete geç.

İkinci Aşama Hipotezler

H1: Grup mücadelesinde kullanılan araçların (sonuca ulaşmak için kullanılan araçlar) karakteri, sonuçların karakterini belirler.

H2: Bir grup mücadelesinde, hedefe yönelik motivasyonu ve amacın gerçekleştirilmesi için etkin bir şekilde çalışma yeteneğini; yıkıcı, şiddet içeren eğilimlerden ve pasiflik, umutsuzluk veya yıkım gibi eğilimlerinden ancak kampanyanızı yapıcı bir programın parçası yaparak ve tüm aşamalarına mümkün olduğunca olumlu bir hava vererek daha güçlü tutabilirsiniz.

H3: Kısa dönemli şiddet uzun dönemli evrensel şiddet azaltımıyla çelişir vaziyettedir.

İkinci Aşama Normlar

N2: Kampanyanın yapıcı bir programını yap

N3: Muhaliflerine karşı asla şiddet gösterme

N4a: Mücadeleye katılan tüm taraflara karşı şiddet eğilimini azaltma ihtimali olan kişisel hareket ve tutumu seç

N4b: Asla salt bir görevli, bir kurumun temsilcisi veya çalışanı gibi davranma; her zaman için özerk, sorumlu bir kişilik ol.

Üçüncü Aşama Hipotezler

H4: Yapıcı bir karaktere eğer onu düşünürseniz ve onu canlı varlıklar ve belirli değerler lehine bir mücadele olarak gerçekleştirirseniz bir mücadele verebilirsiniz; bu sayede sonuçta antagonistlerle değil, düşmanlıklarla savaşırsınız.

H5: Özellikle önceleri kavga ettiğiniz kişilerle yaşamakla çatışmaları, kendi motivasyonunuzu anlamlandırmanızı arttırabilirsiniz. Birlikte yaşamının en verimli hali birlikte üretken işler yapmaktan geçmektedir.

H6: Önceleri mücadele verdiğiniz birileriyle birlikte yaşarsanız ve birlikte yapıcı diller yaparsanız, bu içindeki güven duygusu için temel oluşturur.

H7: Tüm insanların (ve insan olmayan varlıkların?) müşterek olana uzun dönemli ilgileri vardır.

H8: Müşterek hedeflerdeki işbirliği çatışma yaşayan katılımcıların hareket ve tutumlarının şiddet yanlısı olma şansını azaltır.

H9: Size rakip olan kişileri onları aşağılayarak veya provoke ederek şiddete davet edersiniz.

H10: İlgili olguların ve faktörlerin tam olarak anlaşılması hedefler ve kampanyaların şiddetsiz gerçekleşme şansını arttırır.

H11a: Davanızın açıklamasına ve mücadeleye yönelik planlarındaki eksiklik ve çarpıklık hedeflerinizin şiddetsiz bir şekilde gerçekleştirilmesi olasılığını azaltır.

H12: Nedenleriniz ve davanızın önemli noktalarının ne olduğunu kendinize ne kadar iyi benimsetirseniz, şiddetli bir tavır alma olasılığınız o kadar azalır.

H13: Rakibinizin şiddet içeren araçları kullanma olasılığı ne kadar azalırsa sizin davranışınızı ve davanızı anlama olasılığı o kadar artar.

H14: Her rakibin içinde güçlü bir eğilim vardır, öyle ki iyi bir neden için geliştirilen yürekli, zeki, güçlü ve cezbedici bir çağrı rakiplerinizi önünde sonunda ikna etmenizi sağlar.

H15: Özellikle de rakibinizin güvene güvenle, güvensizliğe güvensizlikle karşılık verme eğilimiyle ilgili yanlış hüküm güvensizlikten kaynaklanır.

H16: Rakibinizi ve onun size ters olan davasını yanlış anlama yanlış hükmetme eğilimi sizin ve rakibinizin şiddete başvurma eğilimlerinizi arttırır.

H17: Rakibinizi davanızın inananı ve destekleyicisine dönüştürebildiğinizde kesin olarak kazanırsınız.

Üçüncü Aşama Normlar

N5: Düşmanlıkla savaş, düşmanla değil

N6: Mücadele ettiğiniz ve yapıcı çalışmalar yaptığınız kişilerle birlikte yaşayın

N7: Rakibinizle paylaştığınız ortak çıkarları formüle edin ve bu ortak payda üzerinden işbirliği yapmaya çalışın.

N8: Rakibinizi küçük düşürmeyin ya da kışkırtmayın.

N9: Hedeflerinizin şiddetsiz gerçekleşmesini sağlayacak unsurların mümkün olan en iyi şekilde anlaşıldığından emin olun.

N10: Her konuda tarafsız açıklamayı arayın

N11: Gizlilikten sakının

N12: Esas olanları olmayanlardan ayırt ederek davanızı mümkün olduğunca açık bir şekilde anlatın.

N13: Rakibinizle kişisel temas kurun ve onun için her zaman ulaşılır olun. Çatışan grupları kişisel iletişim haline getirin.

N14: Rakibinizi kendinizi yargıladığınızdan fazla yargılamayın

N15: Rakibinize kendinize güvendiğinizden daha fazla güvenin

N16: Rakibinizi davanızın bir inananı destekçisi haline getirin, fakat asla zorlama kullanmayın.

Ortaya konan bu hipotez ve normlar kurulacak kişisel ilişkilerden olası bir toplum yapısının nasıl şekillenmesine kadar, şiddetsiz iletişim yapısının ne şekilde oluşturulabileceği konusunda ipuçları da sağlamaktadır. Gandici yaklaşımda, “rakibinle azami iletişim kur” temel normdur. Şiddet içermeyen doğrudan eylemler ekopolitikaların sesi için verilen mücadelenin bir parçası olmalıdır. Etkin olmayan bir eylem yürütmek veya kişileri amaçtan uzaklaştırmamak adına şiddetsizlik hipotez ve normlarının iyi anlaşılması, iyi özümsemesi ve doğru uygulanması gerekmektedir.

Gandhi, Hindistan’da 20. yüzyılın başlarında İngiliz yönetimini sona erdirmeye mücadelesinde anarşist ve yarı-anarşist kaynakları temel alarak onları şiddet içermeyen bir direnişe dönüştürmüştür. Gandhi, öncelikle Tolstoy’dan şiddetsizlik ve organik bağı, “*köleliğin hüküm sürdüğü bir politik sistemi bir an için bile olsun beni yöneten hükümet olarak kabul edemem*” diyen Thoreau’dan sivil itaatsizliği, radikal, eşitlik ve katılımcı demokrasi üzerine kurulmuş toplulukların mümkün olduğu fikrini; insan doğasının işbirliğine içten bir yatkınlığı olduğunu savunan ve ilişkilerde “karşılıklı yardım” tanımını geliştiren Kropotkin (1902)’in eserlerinden işbirliğine dayalı tarımı ve yerel değerleri yerel endüstriyle birleştirecek köy komünleri fikrini almıştır. Derin ekoloji ise bu isimler ve durumların tümünden esinlenmiş ve yaklaşımın sosyal yönünün bu şekilde gelişmesine olanak sağlanmıştır. Özümсенen fikirler; ilke ve karakterini oluşturan parçalara dönüşmüştür.

3.1.4. Şiddetsiz Anarşizm ve Derin Ekolojik Eylemin Niteliği

Derin ekoloji destekçilerinin savundukları idealler ve ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda öngörülenin aksine yaklaşımın, komünizmdense şiddetsiz anarşizme daha uygun olduğu anlaşılmaktadır (Naess, 1989). Gündelik dilde anarşizm düzensizlik, şiddet ve nihilizmle bağdaştırılmış (Morris, 2018: 258) ve daima önyargıyla yaklaşılan bir kavram olmuştur. Bu noktada, anarşizmin ilk akla gelen ve “şiddet” ile bağdaştırılan tanımından ziyade bir akım ve dünya görüşü olarak ele alınan tanımlarının değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır. Anarşizm (Kropotkin, 1910-1911: 914);

Toplumsal yönetim olmaksızın devam ettirildiği bir yaşam biçimine ya da kuramına verilen addır. Böyle bir toplumda uyum; yasalara boyun eğmekle veya herhangi bir otoriteye itaat etmekle değil, üretim ve tüketim olduğu kadar aynı zamanda uygar bir varlığın sonsuz çeşitlilikteki ihtiyaçları ve özemlerinin tatmin edilebilmesi için de özgürce kurulmuş, bölgesel ve profesyonel çeşitli gruplar arasında yapılan özgür anlaşmalarla elde edilir.

Kropotkin tarafından oluşturulan bu tanım, ilk akla gelen imajından ziyade; “toplumun ortaya çıkmasından önce de varolan doğal bir olgu olduğu ve insanın yapay düzenlemelere gerek olmadan, doğal olarak onun yasalarına uymaya hazır olduğu” (Woodcock, 2014: 222) anlamında karşılıklı yardım görüşüne de atıfta bulunarak gönüllülük ve sağduyu ile kurulmuş bir toplum tanımını vurgulamaktadır. Derin ekoloji içerisinde kurulması öngörülen biyobölgeler de bu özellikleri yansıtmaktadırlar. Kropotkin, Gandhi, Krishnamurti, Naess gibi şiddetsiz eylemlerini savunan kişiler, anarşizm gibi zihinlerde “şiddet” ile birlikte anılan kavramla bağdaştırılmaktan kaçınmayı tercih etmişlerdir.

Sigmund Kvaløy (1974, 1987), Erik Dammann (1979), Edward Goldsmith (1972), Ernest Callenbach (1975), Gandhi’nin Panchayat hayali (Gandhi, 1945) yeşil topluluklardaki yaşamı gezegendeki şiddet ve bozulma güçlerinden ayırma endişesiyle nasıl birleştirileceğine odaklanmak yerine, sadece olması gerekene odaklanarak kendi ütopyalarını ve eko-felsefe alanlarını yaratmıştır. Yeşil ütopyalar, derin ekoloji hareketine dahil olan insanların geleceği nasıl kullanacaklarının yollarını ve bir toplumun resmini çizmektedirler. Çizilen bu resim olması gerektiği gibi detaylandırılabilirliği takdirde içerisinde siyasi yapıları görmek de mümkün olacaktır. Gezegendeki gelecekte ve gelecekteki yaşam koşullarından bahsediyorsak, siyasi yapılanmalar da bu düzenin kaçınılmaz parçaları olacaktır (Naess, 1989: 156).

Derin ekolojiyi bütüncül bakış açısıyla görebilmek önemlidir; bu bakışın kendine güvenli, yer ve doğayla bütünleşmiş, anlamca basit; sonucuyorsa zengin olması gerekmektedir. Naess tarafından oluşturulan norm ve hipotezlerden anlaşılacağı üzere; Gandhi'nin şiddetsiz eylem hareketi sadece hedefe varmak için barışçıl yolların kullanılması, pasifizm anlamına gelmez; aynı zamanda rakiplerin ve fikirlerinin aşağılanması yerine onlara saygı duymayı, anlayış göstermeyi ve dinleyerek iletişim kurabilmeyi de beraberinde getirmektedir. Naess de şiddetsiz eylemden yanadır ve kendilerinin Gandhi'nin şiddetsiz eylem tarzını benimsemeleri gerektiğini belirtmektedir (Naess, 1994: 11-12). Amaç her zaman için rakiplerini tanıma, onlarla uzlaşma ve mümkünse onları kendi safına çekmektir. Rakiplerinin söylediklerini anlamak, yapılan tartışmalara dikkat vermek ve mümkün olduğunca objektif bir yorumla değerlendirebilmek için çaba göstermek gerekmektedir. Derin ekolojinin de temelini oluşturan sorunların derinine inebilme durumu, iletişimin olumlu bir düzlemde yürütülmesiyle mümkündür. Bu görüşe göre; rakiplerinize sürekli olarak fikirlerinin yanlış olduğunu söylemeniz kişilerin düşüncelerine daha sıkı bağlanmasından başka bir işe yaramayacaktır. Şiddetsiz iletişim yoluyla, daha yumuşak tavırlarla verilen barışçıl tepkiler rakiplerinizle anlaşmaya varmanız ve onları etkileyebilmeniz ihtimalini arttıracaktır (Naess, 1989: 146-148; 1994: 12).

Yürütülen eylemler mümkün olduğunca yasalar çerçevesinde yürütülmelidir. Eylemle ilgili şeffaflık ve eksiksiz bilgilendirilen halkın eyleme/harekete destek vereceği beklendiğinden, yürütülen eylemlerin yasal olsun olmasın her zaman için şiddet içermeyen, şeffaf, haklılığı kesinleştirilmiş ve anlatılmış, demokratik bir meşruiyete sahip olması gerekmektedir (Benton, 2007: 82).

3.2. Derin Ekoloji Hareketi

Derin ekolojinin etkilendiği ve hatta temellerini oluşturan akımlar ışığında derin ekoloji; insan ve doğa ilişkisine rasyonel bilimlerin atfettiği hiyerarşik görüşü reddederek insanı doğanın parçalarından biri olarak kabul eden, doğayı insanı da içine alacak şekilde yaşayan ve gelişen bir sistem olarak gören, şiddetsiz anarşizmi kabul eden bir ekolojik etik yaklaşımı olarak tanımlamak mümkündür. Genel hatları bu şekilde çizilen yaklaşımın etik kodlarını oluşturan özelliklerinden bu ve bundan sonraki başlıklarda ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

1972’de ilk kez Dünya’nın Geleceği Araştırma Konferansı’nda (the WorldFutureResearch Conference in Bucharest) kullanılan derin ekoloji teriminin “The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary” (Sığ ve Derin, Uzun Menzilli Ekoloji Hareketleri: Bir Özet) (1973) makalesiyle derin-sığ ekoloji arasındaki farklılıkları ortaya koyulmuş, 1986’daki “The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects” makalesinde de ilkeleri belirlenmiştir. Böylece Naess’in deyimiyle içinde yaşam savaşı vermeye alıştığımız derin suyun ne kadar derin olduğu farkındalığı da gelişme göstermeye başlamıştır.

Derin ekoloji teriminin 1972’de “Üçüncü Dünyanın Geleceği” konferansında kullanılmasıyla mucidi olan Arne Naess, zaman içerisinde bağ ile ilgili sorunun cevabını “öz”den çıkararak doğayı, doğadaki ilişkileri açıklayan felsefeyi tertipleyerek keşfetmeye çalışmıştır. Bazı filozoflar varoluşun tüm önemli sorunlarını çözdüklerine inanırken bazıları da bu sorunların çözümsüz olduklarını kanıtladıklarını düşünmektedirler. Naess ise her insanın kendi yolunda ortaya koyduklarını değerlendirebilmek için zamanı olmasını ister; çünkü farklı, ayrı ve kabul edilebilir yorumların ortaya çıkması mümkündür ve her farklı yorum bütünüle uyumlu olabilir (Naess, 1989: 6). Naess, ekolojik etik konusunda kesin kurallar belirlememekte ve kesinlik iddiasında bulunmamaktadır; onun yerine herkesin yaşama dair derin felsefi sorgulama yoluna gitmesini ve kendini keşfetmesini istemektedir. Derin ekolojik bir yaşam için ilkeler belirlenirken formülasyonların kesin kurallar içermemesi gerekmektedir (Zimmerman, 1994: 27-28). Naess, yaşam için “mutlak” doğruyu kabul etmemektedir. Ona göre; X’in reddedilmesi bir gruba veya kişiye göre doğru, diğer bir gruba veya kişiye göre yanlışsa, bu durumda şiddetsiz iletişim prensipleri devreye girmeli ve taraflar birbirini anlama yoluna gitmelidir. Diğer yandan her iki grubun ortak ilkelerde buluşmak koşuluyla kendi inançlarına göre derin ekolojik bir alan kurmaları olasıdır. (Naess, 1989: 70-71). Tartışmayla kişiler birbirlerinin değer önceliklerini daha iyi anlayabilmekte ve ortak bir dil oluşturabilmektedirler.

Derin ekoloji hareketi kendisini canlı-merkezli olarak kabul etmektedir; temel birim ekosferdir, Gaia’dır ve her varlığın içsel bir değeri vardır (Naess, 1994: 14). Bu ortak paydada buluşan derin ekolojistler evren ve/veya kendileri hakkındaki görüşlerde farklılaşabilmektedir. Derin ekoloji kişilerin görüşlerini kendi kültürlerinden veya kişisel inançlarından oluşturabilme özgürlüğü sunmakta ve bu özgürlüğü de çeşitlenmenin temeli olarak görmektedir.

Arne Naess ilk olarak 1973'teki açılış konuşmasında Sığ ve Derin Ekoloji arasındaki farklılıkları en genel şekliyle şu şekilde ortaya koymuştur (Naess, 1973: 95-99):

Sığ ekoloji hareketi, kirliliğe ve insanlığın da devamlılığının bağlı olduğu kaynakların tükenmesine karşı savaşılmaktadır. Naess'e göre, bu hareketin temel amacı gelişmiş ülkelerdeki insanların sağlıklı ve refah içinde yaşamalarını sağlamaktır.

Sığ Ekoloji yaklaşımı, çevre bunalımının yalnızca görünen etkileri üzerinde yoğunlaşmakta ve insanların doğayla olan ilişkilerini düzeltmenin toplumun mevcut yapısı içinde gerçekleştirilebileceğine inanmaktadır. Mevcut sistemler üzerinde yapılacak değişiklikler ve uyumlamalarla doğa ile ilişkilerin düzelebileceğini, doğanın korunabileceğini savunmaktadırlar. Modern çevre sorunlarının çözümünde doğaya yönelmek ve etkin doğa koruma planlamaları yerine kirlenmenin veya kirlenmenin etkilerinin azaltılmasını sağlama çabaları bu görüşün en net örneğidir.

Derin Ekoloji ise; evren ile ilgili temel inanç ve varsayımlarla ilgilenmektedir. Nasıl hapşırarak ve öksürmek günlük yaşam kalitesini bozabiliyorsa; kirlenme ve kaynakların tükenmesi de çağdaş sanayi toplumlarının yaşam biçiminde bozulmalara yol açacaktır. Paralel şekilde; sadece hapşırarak ve öksürmek üzerinden hastalığın tanımlanması ve çözümlenmesi nasıl hata ise, derin ekoloji açısından da salt kirlenme ve kaynakların tükenmesi üzerinde yoğunlaşıp bu göstergelerin nedenleri üzerinde durmamak yapılan en büyük hatadır. Sorunların görünen yüzüyle uğraşmak yerine asıl nedenine inmek derin ekolojinin en temel dayanağıdır. Doğaya, ilişkilere ve var oluşa yönelik derin soruların sorulması derin ekolojinin dayanak noktasını göstermektedir. Derin tanımlaması, neden ve nasıl sorularını zorunlu kılmaktadır (Naess, 1997: 35).

Derin ekolojiyi farklılaştıran en önemli savunularından bir tanesi *biyosferik eşitlik* ilkesidir. Naess tarafından “prensipte biyosferik eşitlik” olarak ele alınan bu kavram; insan-merkezli çevre imgesindeki insan görüşünü; ilişkisel, bütüncül ve insan-merkezli olmayan bir yaklaşım lehine benimsemektedir. “Doğadaki insan” imajının bütünü lehine reddedilmesini ifade etmektedir. Bu ilkeye “prensipte” açıklaması eklenmesinin nedeni gerçekçi bir edimin belirli bir düzeyde “öldürmeyi, sömürüyü ve baskı yapmayı” gerektiriyor olmasıdır (Naess, 1973: 95). Prensipte biyosferik eşitlik, Naess tarafından oluşturulan ilkeler içerisinde en çok tartışmaya neden olanlardan bir tanesidir. Bir yandan tüm canlıları eşit görüp insanlığın

değerini düşürmekle suçlanmakta; diğer yandan da vurgulanan hayati gereklilik nedeniyle insan dışı canlıların gereksinimlerinin asla insan gereksinimlerinin üzerinde görülemeyeceği şeklinde yorumlanmaktadır. Açıklanan bu ilke ile insanların ikincil önemdeki, yaşamsal olmayan gereksinimleriyle insan dışındaki türlerin yaşamsal gereksinimleri arasında bir çatışma (uyuşmazlık) olması durumunda; bunların karşılaştırılmasını, bazen de insanların gereksinimlerini ertelemesi gerektiği savunulmaktadır (Naess, 1992: 170-171).

Bu durumda “prensipte biyosferik eşitlik” ilkesinin altı nasıl doldurulabilir? Dünyadaki dengeler düşünüldüğünde derin ekoloji destekçileri için ilkelerin günlük yaşamda karşılıklarının bulunması oldukça anlaşılmasız olarak değerlendirilmektedir (Sylvan, 1985: 13). Bu “anlaşılmasız”lığın temelinde derin ekolojinin yeniden kurulmasını önerdiği alışkanlıkları, düşünce yapıları; diğer bir deyişle insan dışı varlıklara karşı geliştirilen insan amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılan “araç” rolü biçilmesi (Bunyard ve Morgan-Grenville, 1987: 284) yatmaktadır. İçine doğduğumuz ve içinde yaşadığımız dünyanın ve kültürün kurallarını genelde sorgulamaksızın kabul etmekte ve ona göre yaşamımızı sürdürmekteyiz. Derin ekoloji ile birlikte, genelde alışkın olduğunun aksine insan dışı dünyanın öz-değerini dikkate alan yeni bir etik düşünce biçimi şekillenmektedir. Bir felsefi yaklaşım olarak Derin Ekoloji’nin ayırt edici özelliği, günümüzdeki çevre bunalımının doğaya yaklaşım tarzından kaynaklanan derin felsefi nedenleri olduğu noktasından yola çıkmasıdır. Buna bağlı olarak mevcut bunalımdan kurtulmanın yolu felsefi dünya görüşümüzde yapılacak kökten bir değişimden geçmektedir. Bu değişim kişisel ve kültürel dönüşümleri de beraberinde getireceği gibi ekonomik ve ideolojik yapıları da etkileyecektir. Devall ve Session (2010)’a göre bu değişim yeni bir yaşamın yaratılmasındansa insanın zaten içinde eskiden beri var olan bir şeyin yeniden uyanışıdır. Ekolojik bilinçliliğin mevcut ekolojik krize insanların, bitkilerin, hayvanların ve yeryüzünün birliğini kabul eden ekolojik, felsefi ve ruhsal bir yaklaşımı geliştirmesi gerekmektedir.

Derin ekoloji kabul edilmesi gereken ilkeleri bulunan fakat diğer yandan kesin kuralları bulunmayan, farklı inanç ve yaşayış türlerince farklı yaşam pratikleri belirlenebilen bir hareket olarak değerlendirilebilir. Bu özelliği itibarıyla ortak ilkelere buluşmak kaydıyla vegan yaşamı seçenler de, yeryüzüne saygılı yaşayan ve yeryüzünün ruhunu önemseyen fakat hayvan öldüren Kızılderili kabileleri de derin ekoloji hareketine dahil olabilmektedirler. Yaklaşımın barındırdığı çeşitlilik, sunmuş olduğu özgünlük özgürlüğünden gelmektedir. Dahil olma durumunu etkileyen en önemli unsur, canlıların

yaşamlarına, yaşam alanlarına duyulan saygı ve duyulan saygının davranışa dökülebilme becerisi belirlemektedir.

3.3. Derin Ekoloji Etiğinin Çeşitliliği ve Ekosofi T

Derin ekoloji, evren ile ilgili temel inanç ve varsayımlarla ilgilenmektedir ve ilkeleri dahilinde incelendiğinde bütünsel bir bakış sergilediği açıkça görülmektedir. “Ekolojik bilinç bireyi daha geniş dünyaya bağlar”. Bu ekolojik bilinç, farklı bir ekolojik etiğin ve yeni ekolojik davranış formlarının üzerinde inşa edileceği bir temel işlevi görür (Fox, 1990). Bu fikir insanın kendi varlığının ötesinde bütüncül bir varlık olduğu veya olması gerektiği yorumunu ifade etmektedir. Ekolojik bilinç, insan-dışı dünya ile bütünleşmek ve bu bütünleşmenin de kendimizi gerçekleştirmemizin ilk adımı olduğunu tutum ve davranışlar tarafından şekillenen yeni bir etik kavramının oluşmasını sağlayacaktır. Fox’a göre (1990) ekolojik felsefe derinse eğer, sadece etikle değil temel düşüncelerimizle de ilişkilienmelidir. Etiğin, dünyanın nasıl deneyimlendiğiyle ilişkilendirmekte ve dünyayı gerçek anlamda deneyimlemenin onunla bağ kurmaya ve de öldürmemeye vesile olacağından bahsetmektedir. Burada da vurgulanan bütüncül bakış vurgusu derin ekolojiye özgüdür ve insan olarak temel varsayımlarımızı, yaşam felsefemizi ve tüm kararlarımızı kapsamalıdır. Bu noktada derin ekolojinin, ekolojiden ayrılabilmesi için eko-bilgelik anlamına gelen “ekosofi” terimi kullanılmıştır.

Etimolojik olarak ekosofi; oikos ve sofi yani “hane” ve “bilgelik” kelimelerinin birleşimidir. Ekolojide olduğu gibi, “eco” birinci derece akrabalık, hane veya toplumdaki daha geniş bir anlama sahiptir ve ekosofi açısından “yeryüzünün hane halkı” anlama daha uygun düşmektedir. Ekosofi, felsefi dünya görüşü veya ekosferdeki yaşam şartlarından ilham alan bir sistem olmalıdır. Sonrasında bu sistem üzerinden kişisel değerlerle, derin ekolojinin temel ilkelerini benimseyen kişisel felsefi altyapılar oluşturulabilir. Kısacası belirlenecek ekosofinin yeryüzü bütünlüğünü düşünen ve derin ekoloji ilkelerine ters düşmeyecek şekilde kişisel dünya görüşünü, değerleri yansıtmaması ve bunlara göre şekillenmesi mümkündür ve hatta gereklidir (Naess, 1989: 38).

Ekoloji, “her şey birbirine bağlıdır” (all things hang together) söyleminin basit bir birleşimiyle ortaya çıkabilecek yaklaşım ve yöntemi ifade etmektedir. Bu da doğada insan türünün yeri, bu yerde sistemlerin kullanımı ve ilişkiyel yaklaşımla oluşturulacak yeni bakış

açıları gibi felsefi bazı problemlere giriş yapılmasını da sağlamaktadır. Ekoloji ve felsefeye yönelik bu problemlerle ilgili çalışmalar da ekoloji olarak adlandırılmaktadır. Pragmatik tartışmaları temellendiren bazı özellikler bulunmaktadır. Felsefeyi tek başına ele aldığımızda onu oluşturan iki temel bileşen bulunmaktadır: (1) bir çalışma alanı, yani bilgiye giden bir yaklaşım (2) kişilerin kendi değer kodları, kendi kararlarını şekillendiren dünya görüşü. Bahsi geçen bileşenleri kendimize ve doğaya uyguladığımızda felsefenin ikinci anlamını “ekoloji” olarak adlandırılmaktadır (Naess, 1989: 36-37).

Çizelge 3.1. Ekolojinin sınıflandırılması

	Her şey dahil	Doğayla olan ilişkiye odaklanan
Çalışma alanı	Felsefe	Ekofelsefe
Konum, bakış açısı	Belirli bir felsefe	Bir ekoloji

Kaynak: Naess, 1989: 37

Naess, kendi oluşturduğu ekolojiyi Norveç Tvergastein'daki dağ kulübesine ithafen Ekoloji T olarak adlandırmıştır. Kendi ekolojisinin ayrıcalıklı ve mutlak olmasını reddetmiş ve Sokratvari eleştirel bakışın gerekliliğinden bahsetmiştir (Zimmerman, 1994: 37). Naess, ekoloji T'yi 'A'dan Z'ye diğer olası ekoloji çeşitliliğini vurgulamak için kullandığını savunmaktadır. Fakat burada anlaşılması gereken nokta herkesin ekolojisinin kendine, kendi yaşam ve hayat görüşüne has olduğu ve Naess'in oluşturduğu Ekoloji T de dahil olmak üzere kimsenin başkalarının tüm değer ve üretim yollarına katılmak durumunda olmadıklarıdır. Olması gereken kişilerin kendi doğayla ilişkilerini, değer yargılarını hayat görüşlerini yansıtan “felsefi olarak ait oldukları yeri” bulmalarıdır. Kişilerin hayatları birbirinden farklı olduğundan ekolojiler de her zaman için farklılık gösterecektir. Her insanın, her topluluğun derin ekoloji ilkeleri temelinde kendi ekolojilerini oluşturmaları veya benzer fikirler etrafında toplanmaları mümkündür (Naess, 1989: 4-5).

Naess'in kendi çevre felsefesi, ekoloji T (1986, 26-29) diğer kişisel ekolojiler için bir şablon görevi üstlenmektedir. Burada ekoloji hareketinden kasıt kozmoloji ve dünya görüşü üzerinden şekillenmektedir. Bu görüş; Avrupa ve Kuzey Amerika'daki insan dışı doğanın insan merkezli olarak araçsallaştırılmasını yapılmış büyük bir hata olarak görmektedir. Ortaya koyduğu yeni “derin” ekolojik dünya görüşüyle yaygın olan “sığ” paradigmaya da karşı çıkmaktadır. Tipik çevreci hareketleri kapsayan sığ dünya görüşü Avrupa ve Kuzey

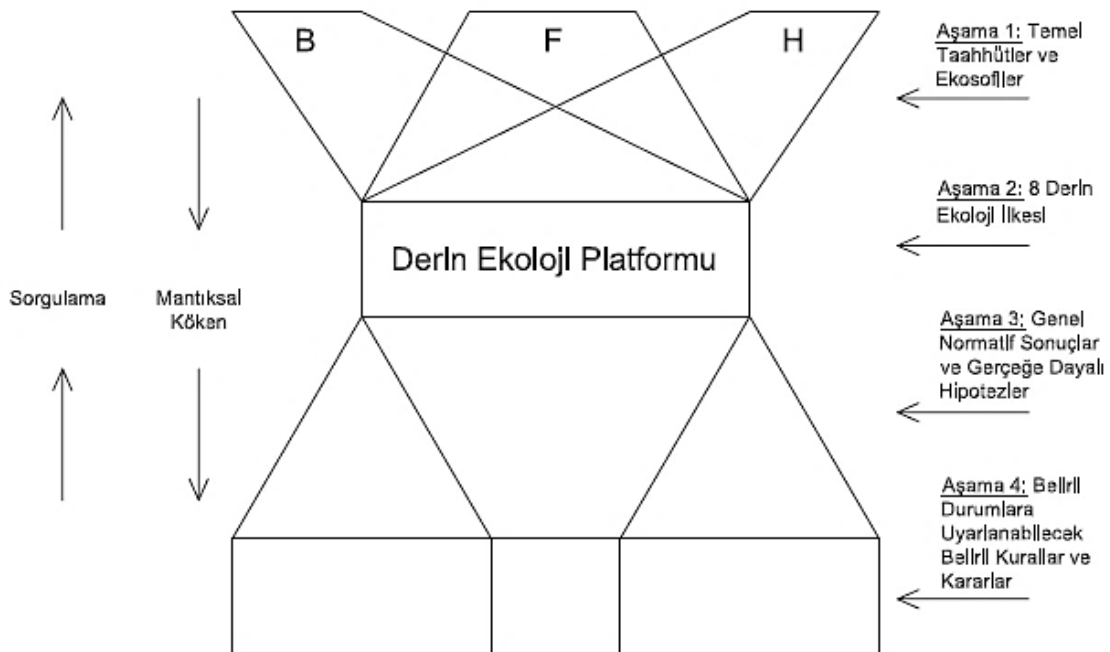
Amerika'nın insan-merkezciliğinden beslenmekte ve tüm vahşi yaşamın, biyoçeşitliliğin korunması gerekliliğini insan refahına bağlamaktadır; insan dışı yaşama kullanım değerine göre paha biçilmektedir. Buna karşın derin ekolojik dünya görüşü ise doğanın ve anlamın daha derinine inmektedir (Fox, 1995: 91-94). Böylece insan dışı dünyaya insan hakimiyetinden, ihtiyaç ve isteklerinden bağımsız bir değer verme, saygı duyma yolu açılmıştır. Derin ekoloji ile gerçekleştirilmek istenen “*mevcut toplumsal yaşamda yapılacak basit bir reform değil, tüm uygarlığın yeniden yönlendirilmesidir*” (Naess, 1989: 45), düşünce ve yaşayış kalıplarının insan hakimiyetinden ve sadece insanın önemli görüldüğü düşünce biçiminden soyutlanarak yeniden şekillendirilmesidir. Çünkü, algıda devrim olmadan ahlakta devrim olması mümkün değildir. Farkındalıkta yaratılamayan değişim; “bunu yapmamalısın”, “bunu yapmaya hakkın yok unutma” gibi kişilerin zihninde oluşan hatırlatıcı davranış notlarından öteye geçemez. Zihniyette yaşanan ekolojik düşünme değişimi ile birlikte davranışlar da kendiliğinden şekillenecektir (Naess, 1989: 91). Bunun sağlanabilmesi için öncelikle dünyaya ve insanlığa bakışta köklü bir değişim meydana gelmesi ve insanlığın yegane değer unsuru olarak görülmesinden vazgeçilmesi gerekmektedir. Böylece her alanda empati, paylaşım ve saygı gibi unsurların varlığının konuşabilir hale gelmeye başlanacağına inanılmaktadır. Bütüne bakışın yeniden şekillenmesiyle değişimin sadece insan ve insan dışı doğa arasındaki ilişkiyi değil, insanlar arası ilişkiyi de yeniden şekillendireceği aşıkardır.

3.4. Fikirlerin Hayata Geçirilmesi ve Apron Diyagramı

Ekosofinin derin ekoloji yaklaşımındaki yerini daha iyi anlayabilmek için Naess tarafından oluşturulmuş Apron Diyagramını incelemek faydalı olacaktır. Derin ekolojinin ve ekosofinin temelini daha kolay anlaşılabilmesi için Naess (1995c), Apron Diyagramını oluşturmuş ve hareketi teknik bir düzleme dökmüştür. Diyagram derin ekolojinin savunduğu farklılaşma, ortak noktalar ve ekoloji konularının tüm yaklaşım içindeki yerlerinin açıkça görülmesini sağlamaktadır.

Apron diyagramı içerisinde dört katman bulunmaktadır; temel felsefi ve dini görüşler; derin ekoloji platformu; platformdan çıkarılan genel sonuçlar (yaşam tarzı, tüm politikalar için kılavuzlar) ve somut durumlar için oluşturulmuş reçeteler ve uygun kararlar. Platform prensiplerinin karşılıklı olarak birbiriyle çelişen çok sayıdaki tesislerden kaynaklanma olasılığı diyagramın üst kısımlarında gösterilmektedir (B seti, C seti gibi). B Budizm olarak,

C Hristiyanlık olarak kabul edilebilir. P de Spinoza'nın felsefesi veya Ekosofi T olarak düşünülebilir. Benzer şekilde şemanın alt kısmı, bir dizi kümenin bir parçası olarak sekiz ilkedden bir veya daha fazlası ile C ve B setlerinin karar mekanizmalarına da ulaşabilecek şekilde nasıl mantıksal olarak türetilbileceğini göstermektedir. C Hristiyanlık'ın bir türünden, B Budizm'in bir görüşünden etkilenmiş veya P2 belirli bir ekolojik felsefeyi takip ederken P1 de Spinoza'dan etkilenmiş olabilir. Apron diyagramının ne olduğunu anlayabilmenin koşulu tüm katmanları anlayabilmekten geçmektedir (Naess, 1995a: 77; 2005a).

B: Budizm

F: Çeşitli Felsefi Görüşler

H: Hristiyanlık

Şekil 3.1. Apron diyagramı

Kaynak: Naess, 1986; 1995a, 1995c, 2005c.

İlk aşama bize derin ekolojinin ayırt edici özelliklerini göstermektedir; daha doğrusu hangi ayırt edici özellikler üzerine şekillendiğini göstermekte, “derin ekoloji hareketinin

savunucularının hangi inançları onları diğer çevre hareketi savunucularından ayırmaktadır?” sorusuna cevap vermektedir. Burada derin ekolojinin “kişiye özgü” olma özelliği dolayısıyla verilen hiçbir cevabın doğru veya mutlak olması beklenmez; hatta cevabın kendisi bile çok farklı şekillerde yorumlanabilir. Kişilerin farklı dini, felsefi görüşlerinden oluşturduğu, kendi dünya görüşlerini yansıtan, kişinin kendi normlarını göstermektedir.

İkinci aşama bize farklı düşünce ve inanç sistemlerinden kişilerin bulunduğu sekiz platform ilkesini göstermektedir.

Üçüncü aşama derin ekoloji hareketinin farklı taraftarlarının farklı düzey-1 inançlarından ortaya çıktığını göstermektedir; farklı görüşlerden beslenen, kabul edilen sekiz kuralla şekillenen normatif sonuçları ve hipotezleri ifade etmektedir. Sekiz kural üzerinde anlaşıldığı sürece derinekojoloji destekçilerinin birbirlerinin kişisel inanç ve düşüncelerini bilmelerine, anlamalarına gerek yoktur. Naess, Gary Snyder’in Budizm’den gelen inançlarının bazılarını anlaşılmaz bulduğundan; anlamasının büyük bir öncelik taşımadığından bahsetmektedir. Çünkü ikinci aşamadaki ilkelerin geçerliliği konusunda hemfikirdirler. Böyle bir toplulukta aşama 1’deki görüş ve inanç farklılıkları bir zayıflık değil, güç olarak görülmektedir. Çünkü aşama 1’deki çeşitlilik olmaksızın derin kültür farklılıkları olanaksızdır. “Çeşitlilikte birleşme” bu aşamanın söylemini ifade etmektedir; aşama 2’de birleşme; aşama 1’de çeşitlilik.

Dördüncü düzey en somut düzeyidir; somut durumlara yönelik kararları içermektedir. Bu durumu bir örnekle anlatan Naess; önceden Oslo’da insanların bahçelerine geyik girdiğinde direkt olarak öldürdüklerini, fakat günümüzde hayvanları öldürmek yerine onları bahçelerinden uzaklaştırmaları için polisi aradıklarından bahsetmektedir. Bir derin ekoloji destekçisi için de bu durum en uygun karardır. Derin ekoloji destekçileri; hayvanların ve yaşamlarının değerini bilir, bunun için de hayvan için en doğru kararı almaya çalışırlar.

Diyagramın ikinci aşamasında belirtilen ve ortak payda olarak belirlenen ilkeler şu şekildedir (Naess, 1989: 29; 1995a);

- 1) Yeryüzündeki bütün insanların ve insan dışı varlıkların doğal, içsel bir değeri vardır. Bu değerler, insan dışı dünyanın insanın amaçları bakımından yararlı olmasından bağımsız olarak varolurlar.

- 2) Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği de kendi içlerinde değerlidir ve yeryüzündeki insan ve insan dışı hayatın gelişmesine katkı sağlarlar. Zenginlikten kastedilen her türlü yaşam formunun var olmasına, bol miktarda bulunabilmesine izin vermektir. Yeryüzündeki yaşamı ve çeşitliliği mümkün olduğunca çoğaltmak durumundayız. Bahsedilen çeşitliliğe dünyanın ücra köşeleri de, ormanları da, nehirleri de dahil olmaktadır (Naess, 1994: 14).
- 3) İnsanların hayati gereklilikler dışında bu zenginlik ve çeşitliliği azaltmaya hakkı yoktur. Naess üçüncü ilkedeki formülasyonun fazla iddialı olarak görülebileceğini belirtmektedir. Ancak, O'na göre ekolojik sorumluluk almaya yanaşmayan insan hakları beyanları dikkate alındığında, insanların yapmaya hakları olmadığı şeyler hakkında da bir kural olduğunu belirtmek insanlar üzerinde ayıltıcı bir etki yaratabilecektir (Naess, 1992: 30). Burada yaşamsal gereksinimler ile yaşamsal olmayan gereksinimler arasındaki farkın ortaya net bir şekilde koyulabilmesi önemlidir. Naess, “yaşamsal gereksinim” kavramının kapsamının mümkün olduğunca geniş bırakılabilmesi için bilinçli olarak belirsiz bırakıldığını savunmaktadır. (Naess, 1995a: 69). Uygulamadaki yaşam hakkını gözetip gözetmeme noktasındaki ayırım bizi derin ekolojiyle sığ yaklaşımlar arasındaki farka götürecektir.

Maddede “hak” kelimesi ile anlatılmak istenen, Naess’e göre, “*çocuklar ‘kız kardeşime vurmaya hakkın yok’ derken neyi kastediyorlarsa*” aynı anlamdadır (Naess, 1994: 15). Burada ortaya çıkması muhtemel “hayvanların hakkı var mıdır?” gibi sorulara cevaben Naess, bu noktada konu hayvanların haklarının olmamasının “yükümlülüklerinin olmaması” üzerinden savunulduğu takdirde; ‘bebeklerin ya da akıl hastalarının hakları var mıdır?’ konusunu da tartışmak gerektiği şeklinde açıklamıştır (Naess, 2005b: 62). Her ne kadar insan olarak düşünüyor, öyle davranıyor ve yaşıyor olsak da derin ekolojinin insanlığa vermeye çalıştığı en temel vizyon, düşüncelerle davranışların insan ve insan dışı varlıkların durumlarını bütünsel olarak göz önünde bulundurarak geliştirilmesi gerekliliğidir. Düşüncelerde yapılacak köklü değişimler zaman içerisinde davranışları ve yaşamı da doğal bir sürecin ürünü olarak şekillendirecektir. Bugün derin ekolojiye uygun davranış kalıplarının belirlenmesi ve insanlara kural olarak sunulması, insanlığı sadece yeni bir kalıba sokma çabasından ileri gidemeyecektir. Temelde modern ve endüstriyel yaşamın bize unutturduğu insan dışı canlıların da bir yaşamı, yaşamlarının değeri olduğu bilincini kazanmak, bu değere saygı duymayı başarabilmek dünyaya biyosferik eşitlik ve bütünsel etik unsurlarının kabulü için yegane çözümdür.

- 4) İnsan hayatı ve kültürünün gelişimi insan nüfusundaki ciddi bir azalmayla mümkün olabilir. İnsan dışı hayatın gelişimi için de böyle bir azalmaya ihtiyaç vardır. Derin ekoloji, insan ile doğa arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğine, insanın doğadaki konumuna dair bir felsefeyi ortaya koymuş, bunu yaparken de doğanın savunulmasında doğrudan eylem politikasını sunmuştur. Ayrıca insan nüfusunun, faaliyetlerinin ve etkilerinin aşırı boyutlara ulaştığından bahsederek, hem biyosferin (tüm canlı türleri) hem de ekosferin (biyolojik olmayan çevre) yaşamasının sürekliliğini sağlamanın insan merkezci yaklaşımın terk edilmesinden geçtiğinden bahsetmiştir (Mellor, 1993: 102-103). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre, gıda için, balık ve deniz hayvanları hariç, yılda yaklaşık 53 milyar hayvan öldürülmektedir. Dünyanın refaha kavuşabilmesinin tek yolu insan nüfusunu azaltmak değildir kuşkusuz; ama bu örnekteki gibi bazı katliamların önüne geçilebilmesinin temelinde insan popülasyonunun genele olan orantısızlığı ve insanlara sonsuz olarak aşılana ihtiyaçları gelmektedir. Bu noktada sert nüfus azaltım alternatiflerinin geliştirilmemesi adına bu maddenin yumuşatılmasına dikkat çeken Naess, insan nüfusunun daha az olması insanlık için iyi, insan dışı doğa için çok daha iyi olacağını iddia ederek güncellemiştir (Naess, 2005b: 63).
- 5) İnsan, insan dışı dünyaya aşırı derecede müdahale etmektedir ve bu durum gittikçe kötüleşmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki üretimlerin, insan dışı dünyaya olan müdahalelerini azaltmaları pek mümkün görünmemektedir. İnsan ırkı yeryüzünü bugün dönüştürmektedir ve gelecekte de buna devam edecektir. Burada sorun doğa ve doğaya yapılan müdahalenin kapsamı ve müdahalelerin doğanın kendini yenileyebilme yetisinin önüne geçmesidir. Mevcut durumda vahşi hayvanlar, büyük kuşlar ve memeliler için belirlenen yaşam alanları “türleşme” ve devamlılıklarının sağlanabilmesi için yeterli değildir.
- 6) Görülen bu gidişat doğrultusunda politikaların değiştirilmesi gerekmektedir. Politikalardaki değişimler temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapılarıdaki değişimi de beraberinde getirecektir. Bu değişimin sonuçları mevcut durumdan çok farklı olacak ve tüm varlıkların birbirleriyle olan bağına tecrübe etme zevkini sunacaktır. Bugünkü politikalar varlıklara pazar değerleri ölçüsünde değer vermektedir. Ekonomik büyüme her zaman için pazarlanabilir değerler üzerinde durmakta, onlara önem vermektedir. Bu sistemde “değer” ve tabii “ekolojik değer” önemini yitirmektedir. “Otonomi”, “yerel toplumlar”, “küresel düşün, yerel hareket

et” gibi söylemler hedeflenen köklü değişimler için kilit sloganlardır ve yerel toplulukların kısa dönemli çıkarları düşünülmezsizin tüm dünyaya yayılmalıdırlar.

- 7) İdeolojik olarak değişmek, insanların yaşam standartlarını sürekli yükseltmekten vazgeçip yaşam niteliğinin değerine odaklanılmasını sağlayacaktır. Bazı ekonomistler çok belirsiz olduğu için “yaşam kalitesi” kavramını eleştirmektedirler; ama aslında belirsiz olduklarını düşündükleri terimin ölçülebilir olmayan doğasıdır. Yaşam kalitesi için neyin önemli olduğu yeterince nicelleştirilemez; ki zaten buna gerek de yoktur.
- 8) Yukarıda bahsedilen noktaları benimseyenler gerekli değişimleri gerçekleştirmeye dolaylı veya dolaysız olarak dahil olacaklardır.

Sekiz ilkenin “her şey birdir” temasına uygun olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu temayı dahil edebilmenin en iyi yolu da Fritjof Capra'nın temel karşılıklı bağımlılık, zenginlik ve çeşitlilik, Dünya üzerindeki insan ve insan olmayan yaşamın gelişmesine katkıda bulunur, şeklindeki alternatif formülasyonu olarak görülmektedir (Naess, 1989: 1-4). Milbrath'a göre

Derin ekolojistler politika ve politik reformlara dahil olmadan kendilerini duygusal ve felsefi olarak doğaya kaptırmış kişilerdir. Çoğu doğaya yakın topluluklarında yaşamaktadır; hem radikal hem de korumacı oldukları için de ihtiyaçlarını gidermede doğaya asgari düzeyde zarar vermektedirler. Her ne kadar halkın onlardan öğreneceği çok şey varsa da yakın dönem sosyal değişimleri için önemli bir güç oluşturmazlar (Aktaran: Naess, 1989).

3.5. Ekosofi ve Ekoloji İlişkisinin Çözümü

Derin ekoloji pek çok yönden ekoloji bilimine dayanmaktadır. Ekoloji bilimi, bize doğayı tanımamızda yardımcı olmakta; doğadaki ilişkileri anlamlandırmada, bozuklukları belirlemede ve gidermede politikalar oluşturabilmek için veri sağlamaktadır. Kısacası ekoloji bizim çevremizi tanımamıza, ekosistemleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde sığ ekolojik hareketlerin savunduğunun aksine ekoloji, çevre sorunlarına karşı teknolojik çözümler geliştirmede, doğal olandan uzaklaşılması noktasında uyarıda bulunmaktadır (Des Jardins, 2006: 406). Naess'e göre; geliştirilen bir kimyasalın ekosistemler üzerindeki etkisinin, hatta tek bir ekosistem üzerindeki etkisinin dahi kesin bir biçimde açıklanması ender görülen bir durumdur. Bu durumda da açıklama yapma yükü ironik bir şekilde; doğal çevreye müdahalede bulunmayı öneren ve hatta bulunmaya gönüllü olan kimselere düşmektedir. Naess konuyla ilgili olarak “Kanıtlama yükü neden tecavüzde

bulunana ait olsun?” diye bir tartışma başlatmıştır. (Naess, 1989). Doğaya müdahalede bulunacak ve bu müdahaleden yarar sağlayacak taraflardan davranışlarının doğaya olan etkilerini açıklamasını istemek ve bu konuda tek yetkili olmaları baştan taraflı olabilecek bir yaklaşımın kabul edilmesinin de önünü açmaktadır.

Ekosistemlerde yaratılacak ciddi ve istenmeyen sonuçlar, ekosistemlerin yeniden eski hallerine dönebilmelerini imkansız hale getirmektedir (Naess, 1989: 27). Bu noktada ekoloji, eko-felsefeye bilimsel anlayışın etik çözümlemelere katkıda bulunduğu noktada katkı sağlamaktadır. Ekoloji sayesinde yeryüzünü daha iyi tanıyor, bu tanımayla etik değerlendirmeler yapabiliyor ve çözüm önerileri geliştirebiliyoruz (Des Jardins, 2006: 407); fakat diğer yandan Naess, ekolojiyi mutlak bilim olarak görmenin tehlikeli bir durum olduğunun da altını çizmektedir (Naess, 1989: 39). Ekosofi T ekolojiden etkilenmekle birlikte tam olarak ekoloji veya başka bir bilimden türemiş de değildir. Naess’in ekolojizm olarak değerlendirdiği ve uzak durmayı tercih ettiği durum, safi ekolojiden türeyen tehlikeli bir durumu ifade etmektedir.

Ekoloji bahsedildiği üzere ekosistemleri anlamamıza katkıda bulunur; fakat pek çok sorunun epistemolojik ve felsefi kaynakları olduğunu unutmamak gerekmektedir. Ekoloji sorgulamayı getirecek bilgiyi sağlar, fakat felsefi çözümlemenin yerini tutamaz. Yapılması gereken ekoloji bilimiyle elde edilen bilgilerden geliştirilecek felsefi sorgulama ve çözümlemelerin yapılabilmesidir; ki bu da Ekosofi denilen kavrama ulaşılmasını sağlamaktadır. “Ekolojinin ne olduğuna bakarak etiğin ve politikanın ne olması gerektiği doğrultusunda akıl yürütemeyeceğimiz gibi, bilim de tek başına epistemolojik ve metafizik sonuçlar sağlayamaz” (Des Jardins, 2006: 408).

Ekolojinin mutlak bilim olarak görülmesinin diğer bir tehlikesi, ekolojiyi fizik ve mekanikten beslenen yeni kapitalizmin gerekliliklerine uyumlanmış sığ modellerin yerine koyma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Durumun örneği; 1800’lü yıllarda Sosyal Darwinizm adı (Spencer, 1852) ve “en güçlü olanın hayatta kalması” sloganıyla anlayışın tüm hayata yayılmasıyla yaşanmıştır. Bu slogan daha sonra Darwin’in ortaya koyduğu hayvan dünyası görüşünü sosyal yaşama geçirmek isteyen Sosyal Darwincilerin en önemli sloganına dönüşmüş (Rogers, 1972: 265) ve hali hazırda içinde yaşadığımız ekonomik sistemin de temellerini atmıştır.

3.6. Diğer İlgili Normlar ve Hipotezler

Objektif bilimlerin harekete geçmek için ilkeler belirlemesi mümkün değildir. Aynı şekilde ekoloji de ilkelerin temelini oluşturacak ekoloji olmadan harekete geçmek için hiçbir ilke belirleyemez; politik ve bireysel motivasyonu sağlamak adına hiçbir kaynak oluşturamaz (Naess, 1996: 38). Örneğin; “yeryüzündeki insan nüfusunun azaltılması gerekmektedir,” dendiğinde ekolojistler bunun yapılabileceğini kastedebilirler. Fakat bu önerme geliştirilirken “ne kadar?” veya “kim tarafından?” ve “nasıl?” gibi soruların da cevabı bulunmak durumundadır. Bu durum, politik koşullar ile yerel, ulusal, küresel bazdaki güç kümelenmeleri ile ilgili hipotez ve normların yeniden canlandırıldığını veya canlandırılması gerektiğini ifade etmektedir (Naess, 1996: 41).

Ekosofi, ekolojik uyum veya eşitliğin felsefesidir. Sofi veya bilgelik türü bir felsefe normatiftir ve kendi içerisinde evrenin gidişatına yönelik normlar, kurallar, varsayımlar, değer önceliği açıklamaları ve hipotezler içermektedir. Ayrıca bir ekosofinin detayları sadece kirlilik, kaynaklar, nüfus gibi mevcut gerçeklerle ilgili değil; var olan sorunların ötesini de kapsayan değer öncelikleriyle ilgili de varyasyonlar sunmaktadır (Naess, 1973).

Ekosofisinin temel normu daha önceden de bahsedildiği üzere “*Kendini Gerçekleştirme*”dir; çeşitlilik ve zenginlik normlarından beslenir. Sonraki normları ve hipotezleri bu norm etrafında şekillenmiştir. En temel norm ve hipotezlerinin formülasyonu başlık içerisinde açıklamalarıyla sunulacaktır (Naess, 1989: 8-10):

N1: Kendini Gerçekleştirme!

H1: Kendini Gerçekleştirme ne kadar fazlaysa, diğerleriyle özdeşleşme de o kadar derin ve geniş olur.

H2: Kendini gerçekleştirme derecesi ne kadar artarsa bu artış o kadar diğerlerinin kendini gerçekleştirmesine bağlı olur

H3: Bütün bir kendini gerçekleştirme tüm bunlara bağlıdır.

Ekolojiden Ortaya Çıkan Normlar ve Hipotezler

H4: Yaşamın çeşitliliği kendini gerçekleştirme potansiyelini artırır.

N3: Yaşamın çeşitliliği

H5: Yaşamın zenginliği kendini gerçekleştirme potansiyelini artırır

N4: Zenginlik!

H6: Yeryüzünün yaşam kaynakları sınırlıdır.

H7: Sembioz (ortak yaşam), sınırlı kaynak durumunda kendini gerçekleştirme potansiyelini azami düzeye çeker.

N5: Sembioz

Naess ünlemleri durumun bir değer normu olduğunu vurgulamak ve işaretlemek için kullanmıştır. Nihai norm olan “Kendini gerçekleştirme!”, Kendini gerçekleştirmeyi ve “başkaları”nın, ki bu derin ekoloji için canlı ve cansız tüm varlıkları ifade etmektedir, kendilerinin farkına varmasına yardımcı olmayı gerektirdiğini ima etmektedir. Eko-sofi T’nin en temel hareket noktası bütün canlıların kendilerini gerçekleştirme hakları olduğu görüşüdür. Naess’e göre biyosferdeki tüm canlıların kendini gerçekleştirmeye eşit ölçüde hakları vardır (Naess, 1995b: 151-155). Biyosferdeki her şey var olma, yaşama, gelişme; daha geniş bir benliği gerçekleştirme amacıyla kendini gerçekleştirme hakkına sahiptir (Devall ve Session, 2010: 67). İnsanlar açısından kendini gerçekleştirme doğanın geri kalanıyla olan bağlarını keşfetmeleridir (Des Jardins, 2006: 421), manevi bir olgunlaşmayla içsel özün keşfi ve potansiyellerin gerçekleştirilmesi anlamlarına gelmektedir. Naess’e göre kendini gerçekleştirme, doğadaki çeşitliliğin var olmasıyla ve en üst düzeye çıkarılmasıyla mümkündür (Naess, 2005c: 291-300). Her ne kadar tüm derin ekoloji yaklaşımının temelini bu ilke oluşturuyor olsa da kişilerin derin sorgulama ile kendilerine uygun yorumlarını geliştirebilmeleri açısından tüm kural ve gereklilikleri somut olarak verilmemiş, kişilerin yaklaşımı kendi dünya görüşleriyle harmanlamaları teşvik edilmiştir.

Naess’in kendini gerçekleştirme olarak kullandığı kavram “tüm yaşamlar temelde birdir”e vurgu yapmak için oluşturulmuş bir kavramdır ve dar benliğin ötesindeki benlik duygumuzu tüm canlı varlıklarla özdeşleşmeye genişletmek ve derinleştirmek demektir. Bu fikir Gandhi’nin ‘kendi bütünsel farkındalığını ara’ söylemiyle de benzerlik göstermektedir (Weber, 1999: 352). Bu noktada Naess (2005b: 60), Gandhi’nin şu söylemine dikkat çekmektedir; “*Advaita’ya (ikiliğin olmadığı) inanıyorum. İnsanın ve dolayısıyla yaşayan her şeyin temel birliğine inanıyorum. Bu nedenle, bir kişi maneviyat kazanırsa, tüm dünyanın onunla birlikte kazandığına ve bir kişi başarısız olursa, tüm dünyanın o ölçüde başarısız olduğuna inanıyorum.*”. Naess “kendi” ve “kendini gerçekleştirme” kavramlarının ve bu

kavramlarla birlikte biz kimiz, nereye gidiyoruz, içinde bulunduğumuz gerçekliğin doğası nedir gibi konuların anlaşılabilmesi için bazı noktaları açıklığa kavuşturmuş ve altı maddede özetlemiştir (1986);

1. Kendimizi hafife alıyoruz, “kendi” kavramına vurgu yapıyoruz. Kendimizi dar ego ile karıştırma eğilimindeyiz.
2. İnsan doğası yeterli olgunluğa ulaştığında, kendimizi ister güzel ister çirkin; ister büyük ister küçük; ister bilimsel ister değil tüm canlı varlıklarla tanımlamaktan kendimizi alamayız.
3. Geleneksel olarak, benliğin olgunluğunun, egodan sosyal benliğe (ego dahil) ve sosyal benlikten metafiziksel bir benliğe (sosyal benlik de dahil olmak üzere) üç aşamada geliştiği düşünülmektedir. Benliğin oluşumundaki bu aşamalarda doğa büyük ölçüde dışarıda bırakılmıştır. Geleneksel sınıflandırmada yakın çevremiz, evimiz (çocukluğumuza ait olduğumuz yer) ve insan olmayan canlı varlıklarla özdeşleşme büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Toplum ve insan ilişkileri önem arz eder, ama “kendi” (öz benlik) keşfinin yapıcı ilişkilerde etkisi daha güçlüdür; ve de tüm yaşamlar ait oldukları topluluklarla iletişim ve etkileşim halindedir. Naess, bu ilişkilerin de dahil edilebilmesi açısından ekolojik benlik kavramını ortaya atmıştır.
4. Yaşamın anlamı ve yaşamda tecrübe ettiğimiz sevinç; her birimizde bulunan potansiyellerin yerine getirilmesiyle kendini gerçekleştirmenin artması sonucu artış gösterir. Varlıklar arasındaki farklar ne olursa olsun, kendini gerçekleştirmenin artması veya bu noktaya yaklaşılması, benliğin genişlemesini, derinleşmesini etkiler ve de bundan beslenir.
5. Başkaları ile olan kaçınılmaz bir tanımlama süreci nedeniyle, olgunluğun artmasıyla benlik genişler ve derinleşir. “Kendimizi diğerlerinde görmeye” başlarız. “Diğerleri”nin kendi kendini gerçekleştirmesi engellenirse, kendi kendini gerçekleştirmemiz engellenir. Kendimize olan sevgimiz “Yaşa, Yaşat” formülüne göre diğerlerinin kendini gerçekleştirme sürecine de yardımcı olarak engelleme ihtimalleriyle kendiliğinden savaşıacaktır.
6. Bugün en büyük zorluklardan biri gezegeni, aydınlanmış kişisel çıkarları ihlal eden ekolojik yıkımdan kurtarmaktır.

Kendi, diğerkleri ve kendini gerçekleştirme kavramlarının tanımlanmasının doğru yapılabilmesi ve aralarındaki ilişkinin doğru anlaşılması derin ekolojinin de büyük ölçüde doğru anlaşılmasını sağlayacaktır. Derin ekoloji kavramının yaratıcısı Arne Naess'in anadili olan Norvee'deki "Selv-realising" varılabilecek bir nokta değil, hareketli bir konumdur. Bütüncül bir kendini gerçekleştirme, t m n kendini gerçekleştirmesini içereceğinden kimse tek başına kendini gerçekleştirmeye ulaşamaz. Bu durum tıpkı Budist geleneğinde kimsenin dünyanın geri kalanı henüz ulaşmamışken tam olarak nirvanaya ulaşamaması gibidir. Sadece bir süreci ifade eder; hayatı, yani yaşama biçimini tanımlar. İnsanların kendi kişisel kendini gerçekleştirme süreçleri, diğer varlıkların kendilerini gerçekleştirme süreçlerine bağlıdır. Her şey birbirine bağlı ve bağlantılıdır. Bu ekolojik benliğin de gerçekleştirilebilmesini sağlayacak şeydir. Naess'e göre kendini gerçekleştirme; doğadaki çeşitliliği en üst düzeye çıkarmayı gerektirmektedir (Naess, 2005c: 291-300).

Temel ilkeden çıkarılacak ilk norm; *azami çeşitlilik* ve potansiyelleri arttırarak yeni yaşam biçimlerine imkan tanımayı ifade etmektedir. Çünkü yaşam biçimlerinin daha yüksek kendini gerçekleştirme düzeyine ulaştırabilmelerini; diğer yaşam biçimlerinin kendini gerçekleştirme süreçleriyle bire bir bağlantılı görmektedir. Bireysellikten sistematik bir sürecin ifade edildiği bu açıklamada; azami kendini gerçekleştirme tüm yaşamların en üst dereceye çıkarılmasıyla mümkün olacaktır.

Naess'e göre, biyoçeşitlilik, kültürel çeşitlilik, ekonomik çeşitlilik, düşünce çeşitliliği fark etmeksizin varlığımızdaki tüm çeşitlilikler bir gerekliliktir. Tek düşünce, tek gerçek, tek sürdürülebilirlik yolu olduğunu kabul edildiğinde ve ona göre yaşanmaya başlandığında; bir tür eko-faşizm ortamı yaratılmış olmaktadır. Ancak çok t rl l k, oğulluk, çeşitlilikle ve bütünün bir parçası olunduğu takdirde kendini gerçekleştirmeyi bulabilmek mümkün olmaktadır (Naess ve Norberg-Hodge, 1997). Kişilerin kendi varoluşlarını diğer varlıklarda görmesiyle özdeşleşme sağlanacak, ekolojik benliğe ulaşılacak ve bu olgunluk beraberinde "Yaşa, Yaşat" politikasının yayılmasını getirecektir. Diğer bir deyişle ekolojik benliğe ulaşılmasıyla insan gezegendeki tüm yaşamlarla kendini bir görecektir. Çeşitlilik ile kastedilense her çeşitliliğin (biyolojik, bireysel, kültürel vb) onurlandırılması ve desteklenmesi gerektiğidir.

H1: Kendini Gerçekleştirme tüm potansiyellerinin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir.

Tüm yaşamlar birdir, bütündür ve süreçleri birbirini etkiler. Bu gerçeği göz ardı etme ve bir efendi-köle rolü oluşturma girişimi, kabul edilenin aksine insanın kendine yabancılaşmasına vesile olmuştur (Naess, 1995b: 152).

Temel ilkeyi besleyen bir diğerk norm ise; *azami ortak yaşam* normudur. Burada ekoloji ile ortaya atılan azami ortak yaşam fikrinin Darwinist düşüncedeki çatışma ve en çok uyum sağlayanın hayatta kalması, öldürme, itaat ettirme, bastırma yeteneğinden çok karmaşık ilişkilerde bir arada olma, bir arada var olma ve işbirliği yeteneği gibi özellikler “Yaşa ve Yaşat” ilkesi ile ön plana çıkarılmaktadır. Bu noktada; derin ekoloji askeri olduğu kadar ekonomik ve/veya kültürel işgalin ve hayvan türlerinin yok edilmesinin de karşı çıkılması gereken konular olduğunu ve bu bilincin derin ekolojik bakış açısının kazanılmasıyla doğal olarak oluşacağını savunmaktadır (Naess, 1995b: 152). Devall’ın deyişiyile “eğer derin ve geniş benliğimiz her şeyi kucaklıyorsa nehirler ve dağlar dahil olmak üzere bizim dışımızdaki varlıkları korumak için özel bir ahlaki kurala ya da dogmaya temellenen hiçbir slogana gerek yoktur” (Devall, 1994: 47). Diğerlerini kendinden görmek; kendini korur gibi korumayı da, kendini anlar gibi anlamayı da doğal olarak sağlayacaktır.

H4: Bir metafizik arka planına sahiptir. Yaşam devasa bir bütün olarak görülür. Y-kapasiteleriyle birlikte yaşam formlarının çeşitliliği gerçekliğe varmaktadır. Kendini gerçekleştirme potansiyellerinin farkına varmaktadırlar. Her bireyde bu potansiyellerden bir sürü vardır. Tüm türlerin *çeşitliliği ve zenginliği* gereklidir ve başlı başına bir değerdir; yaşam formlarının çeşitliliğinde yapılacak niteliksel bir artış potansiyel ihtimallerini de arttıracaktır.

Derin ekolojinin bir diğerk temel kuralı olan *biyosferik eşitlik* ise; bütün organizma ve varlıkların aynı bütünün parçaları olmaları vesilesiyle eşit *içsel değere* sahip olmaları durumudur. “Kendini bil” anlamına gelen Yunan buyruğu ile Sokrates’ten alınan “sorgulanmayan yaşam yaşanmaya değmez” savı ışığında iyi bir yaşamın kendini keşfetme ve gerçekleştirme yolculuğu olduğu sonucuna varmak mümkündür. Kendimizi inceledikçe önemsiz şeyleri daha derin ve anlamlı olanlardan ayırt edebilecek duruma gelebiliriz. Derin ekoloji için kendi kavramı “doğayla bir olan” kendimizi ifade etmektedir. “Kendini bil” buyruğu ise yüzeysel “kendi” kavramından gerçek doğayı bulan, kendini gerçekleştiren

kendi kavramına ulaşmamızı ifade etmektedir. Biyosferik eşitlik kuralı ile derin ekoloji, kendini gerçekleştirme ilkesinin gerekliliklerini destekler nitelikte katı insan merkezci bir hal almaktan kurtulur. Temel ilkelerle derin ekoloji; topluluk ve yaşam fikrinin kapsamı tüm canlıları ve hatta gezegeni oluşturan cansız varlıklar gerçekliği ile genişlemektedir. Kapsam itibariyle ahlaki gereklilikler, normlar da tüm varlıkları kapsar bir hal almıştır. Derin ekoloji yaklaşımının bu noktaya varabilmesinin temelinde, insanın doğayla olan tüketici ilişkisi yer almaktadır. Naess, insanın doğa karşısında takındığı korumacı yaklaşımın kendi özgürlüğünü de kısıtlayıcı boyutlarda olduğundan bahsetmektedir (Naess, 2008b). Varılacak eko bilgelik beraberinde tüm kısıtlayıcı yapılardan vazgeçilen yeni yaşam kalıplarını da getirecektir. Yerelleşme, özerklik ve merkezileşme konularındaki hipotez ve normlar şu şekildedir (Naess, 1989: 206);

H8: Yerel kendi kendine yeterlik ve işbirliği kendini gerçekleştirme potansiyelini artırır.

H9: Yerel özerklik yerel kendi kendine yeterliğin sürdürülme ihtimalini artırır.

H10: Merkezileşme, yerel kendi kendine yeterlik ve özerkliği azaltır.

N6: Yerel kendi kendine yeterlik ve işbirliği!

N7: Yerel özerklik!

N8: Merkezileşmeye Hayır!

Topluluklarının kendi kararlarını kendilerinin alabildikleri bir sistemde kendilerini, güçlerini, çevreleriyle olan bağlarını keşfetmeleri de daha özgür bir ortamda gerçekleşebilmektedir. Bu durum kişilerin ve toplumların kendilerini gerçekleştirme ihtimallerinin artmasını da beraberinde getirmektedir. Benzer şekilde topluluklar içinde ve arasında gelişecek işbirliği yapıları ile herkesin sorumluluk alması, kendi yeti ve kabiliyetlerinin farkına varmalarına vesile olurken aynı zamanda hem kendilerinin hem çevrelerindeki diğer insan ve insan dışı varlıkların içsel değerlerinin keşfini de destekleyecek yapıların oluşumuna vesile olacaktır. Merkezi yönetim ve kontrolün minimum düzeyde tutulduğu, insanların kendi davranış ve yaşayışlarının sorumluluğunu aldıkları yapılarda daha özgün değerlerin gelişmesi, korunması ve onlara saygı duyulması sürecin doğal getirileri olacaktır.

Tahakküm ve sömürü konularındaki hipotez ve normlar şu şekildedir (Naess, 1989: 207);

H11: Kendini gerçekleştirme tüm potansiyelin gerçekleşmesini gerektirir.

H12: Sömürü potansiyeli azaltır ve ortadan kaldırır.

N9: Sömürüye Hayır!

H13: İtaat potansiyeli azaltır.

N10: İtaate Hayır!

N11: Herkes Kendini gerçekleştirme için eşit haklara sahiptir!

H14: Sınıflı toplumlar kendini gerçekleştirme için eşit hakları reddeder.

N12: Sınıflı Toplumlara Hayır!

H15: Kendi kaderini tayin etme kendini gerçekleştirmeyi destekler.

N13: Kendi Kaderini tayin etme!

Oluşturulan bu normlar ve hipotezler Kendini-Gerçekleştirme için gerekli temel normların yeryüzündeki adalet normlarıyla örtüşmediğini göstermek amacıyla oluşturulmuştur (Naess, 1989: 207). Sınıfsal yapıları, canlılar arası özgürlük farklılıklarını, sömürüyü reddeden bu yaklaşım; var olan sistemden köklü bir dönüşümün ancak zihinsel dönüşümle gerçekleşebileceğinden bahsetmektedir. Yerelden gelişen yönetimi destekleyen, geliştirilen yapının değeri bazı taraflarca kabul edilmiş komünizm, sosyalizm, özel girişim gibi kavramlar açıklamalara dahil edilmeden özgün bir politik tutum veya duruşun türetilmesinden doğmaktadır (Naess, 1989: 208). Sınıfsal yapıların, mutlak tahakküm ve itaati gerektiren sistemlerin sorgulanmasını ve bu sistemlerden geri dönmek üzere vazgeçilmesini gerekli görmektedir. Canlılar ancak özgür olduklarında kendileri olabilirler. Ancak kendileri olma şansını elde ettiklerinde nihai amaçları olan kendilerini anlamlandırabilme, yani gerçekleştirebilme ihtimaline sahip olabileceklerdir.

3.7. Teknoloji ve Yaşam Tarzı Eleştirisine Derin Ekolojik Bakış

Geçmişteki felsefi dünya görüşleri ışığında insan türünün gezegendeki rolü nasıl değerlendirilmektedir? Hangi felsefi görüş benimsenirse benimsensin, insanlığın mevcut konumu kesinlikle olumsuz değerlendirilecektir (Naess, 1989: 87). Tüm ekolojik felsefelerde ideale ulaşma çabası bulunmaktadır; fakat bu maddi bir ölçü olmadığı gibi zenginlik de sahip olunan eşya ile nitelendirilmemektedir. Teknolojiyle olan etkileşimde kimisi yaklaşımın merkezine koyarken, kimisi için sadece araç rolü üstlenmektedir. Her koşulda, teknolojinin etkisi ve önemi her zaman için bilinmekte ve hiçbir zaman göz ardı edilmemektedir. Fakat derin ekolojide tüm diğer yaklaşımlardan farklı olarak; oluşturulacak teknolojinin sağladığı fayda verdiği zararlar birlikte değerlendirilmektedir. Daha doğru ve açık ifadeyle içsel değeri kabul eden yaklaşım; teknolojik girişimlerin verdikleri zararların dünya geneli için de değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Böyle bir anlayışta iyi bir hayatın, tüm sonuçları değerlendirilmeden ortaya koyulacak bir tüketim mekanizması üzerine kurulamayacağı savunulmaktadır.

Bu başlığa kadar bahsedilen hipotez ve normlar Naess tarafından geliştirilen yeni toplum yapısını oluşturan olmazsa olmazlar üzerinden geliştirilmişlerdir. Anlaşılmasının ve aktarılmasının kolaylaştırılabilmesinin sağlanabilmesi açısından da norm ve hipotezler olarak özetlenmişlerdir. Bahsedilen tüm konular bütün olarak değerlendirildiğinde; Naess yeşil bir toplumun karakteristik özelliklerini gösterecek birkaç önemli hususu belirtmiştir. Özetle, Naess'e göre yeşil bir toplum;

- Ademi merkezileştirilmelidir,
- Tabana dayalı bir demokrasiyle yönetilmelidir,
- Sosyal sorumluluğa ve karşılıklı yardımlaşmaya evet, şiddete hayır demelidir,
- Yer değiştirme; yani göç olayına fazla rastlanmamalıdır,
- Doğaya saygı gösterilmelidir,
- Yaşamı kutsal saymalıdır,
- Ekolojik tarım tekniklerini benimsemelidir,
- Hayvan sömürsünün önemli göstergelerinden olan hayvan fabrikalarının kurulmasına izin vermemelidir,

Yine bu hipotez ve normlar ışığında yeşil bir toplumda;

- Birkaç kuşak bir arada yaşayabilmeli ve çalışabilmeli,
- Birlik duygusu hakim olmalıdır,
- Teknolojik başta olmak üzere tüm girişimlerin bütünsel etkileri değerlendirilmeli,
- Sınai ve tarımsal üniteler küçük çaplı ve çevreye uyumlu olmalı,
- Yerleşim yerleri çalışma birimlerinden uzakta olmamalı,
- Ulaşım kamusal araçlarla sağlanmalı,
- Toplumsal hiyerarşi kaldırılmalı,
- Erkek egemenliğine son verilmeli,
- İnsanlar, doğal çevreleriyle derin bir ilişki içinde olmalı,
- İnsanlar gönüllü olarak sade bir yaşam sürdürmelidirler.

Derin ekolojinin en çok eleştirildiği noktalardan biri teknolojik girişimlere kapalı olmaları konusunda gelmekte ve ilkel yaşama övgü olarak yorumlamaktadır. Derin ekoloji, teknolojiye karşı olmamakla birlikte; ilk olarak çevre sorunlarını yüzeysel ele alıp teknolojik yeniliklerle çözebilme umuduna ve sadece amaca odaklı olarak geliştirilen ve uygulanan teknolojilere net bir şekilde karşı çıkmaktadırlar. Kabul edilecek teknolojik yenilik ve uygulamaların minimum ölçekte tutulmasını ve “her neye mal olursa olsun uygulansın” anlayışından vazgeçilmesini önermektedirler. Teknolojik gelişmelerin ve yansıyan uygulamalarının karşılayacağı ihtiyaç kadar; bu ihtiyacın gerekliliği ile sadece kar marjı ve insana olan etkilerindense gezegene ve etkilenecek tüm varlıklara olan etkilerinin de alternatif yollarla bir bütün olarak değerlendirilmesine vurgu yapmaktadırlar. Uygulanacak bir tekniğin, yeni teknolojinin gelişim veya teknik ilerleme olarak değerlendirilebilmesi için birçok testin uygulanması ve/veya konuyla ilgili birkaç soruya cevap verilmesi gerekmektedir (Devall ve Session, 1985). Uygulanacak teknik/teknolojide aşağıda belirtilen soruların cevapları aranmakta ve kabul edilebilir olup olmadığına buna göre verilmesi gerektiği savunulmaktadır. Cevaplanması gereken sorular şunlardır;

1. Sağlığa zararlı mı?
2. Uygulanması ne kadar anlamlı, yerine başka neler yapılabilir, işçilerin kendi kaderlerini tayin hakkı olacak mı?
3. İşçilerin birbirleri arasındaki işbirliğindeki ahengi güçlendirecek mi?
4. Teknolojinin geliştirilebilmesi için hangi tekniklere ihtiyaç var? Bu tekniklerin kaliteleri nedir?
5. Hangi ham maddeler gerekiyor? Yerel veya bölgesel alanda bu ham maddelere ulaşmak mümkün mü? Ulaşabilmek kolay mı? Ulaşabilmek için hangi araçlar gerekiyor? Bu araçlar nasıl elde edilecek?
6. Teknikler ne kadar enerji gerektiriyor? İsraf miktarı nedir? Ne tür enerjiye ihtiyaç duyulacak?
7. Kullanılacak teknik direkt olarak mı dolaylı olarak mı kirletiyor? Kirletmenin miktarı ve çeşidi ne olacak?
8. Ne kadar sermaye gerekiyor? Girişim ne kadar büyük olmalı? Kriz zamanlarına ne kadar dayanıklı?
9. Ne kadar yöneticilik gerektiriyor? Hiyerarşik düzenlemelere ihtiyaç duyulacak mı?
10. Uygulandığı yerde eşitlik mi yaratacak yoksa sınıf farkları mı oluşturacak?

Derin ekoloji açısından değerlendirildiğinde uygulanacak teknolojinin veya yeni bir tekniğin olası etkilerinin insanlar kadar insan-dışı tüm varlıklara olan etkilerinin de değerlendirileceği; onların durumlarının da göz önünde bulundurulacağı dikkate alınmalıdır. Derin Ekoloji Hareketi'nde "kirlenme" sorunu tartışılırken "kimler için kirlenme" sorusu sorulmaktadır; sadece insanı etkileyen bir kirlenmeden mi bahsediliyor, yoksa tüm gezegen ve gezegendeki varlıklar da dahil ediliyor mu? Bu ayrım; konuya yönelik yorumu, duruşu ve kararı önemli ölçüde etkilemektedir. Benzer şekilde kaynakların durumu, ihtiyaç kavramları her adımda tüm varlıklar açısından değerlendirilerek yorumlanması gereken hususlar olarak kabul edilmektedirler (Naess, 1994: 13). Ezberden veya genel kabul gören değerlerin ve kararların derin ekolojide bahsedilen karar süreçlerinde kendisine yer bulabilmesi mümkün değildir. Her olay, her girişim kendi içinde ve özelinde değerlendirilmeli ve kararlar da bu şekilde alınmalıdır. Kabul edilen daha kapsayıcı olan

bütüncül bakış açısı, derin ekoloji hareketinin hem anlaşılmasını ve doğru yorumlanmasını hem de kabul görmesini büyük ölçüde zorlaştırmaktadır.

Derin ekoloji ile kabul edilen ekoloji merkezci değerlerle herkesin, her kültürün, her felsefenin ve/veya her inancın kendi dünya görüşleri, Dünya'yı algılayış biçimleri olduğuna saygı duyulmaktadır. Yapılması gereken kişilerin kendisini bütünle, kendi dışındaki dünyayla ahenk içerisine sokabilmesidir. Doğayla nezakete dayalı bir ahenk içerisinde yaşanılabilmesi, ortak bir anlayış geliştirilebilmesi de derin ekoloji ilkelere ulaşılmasını sağlamaktadır. Her alanda dünya üzerindeki çeşitliliğe duyulan saygı, ekolojik bilgelige ulaşılmasını sağlayacaktır. Dünya üzerindeki farklılık göz önünde bulundurulduğunda tüm dünyayı kapsayacak, tüm dünya için geçerli olabilecek tek bir teknoloji reçetesinin oluşturulması mümkün görünmemektedir. Hiçbir felsefe ve teknoloji tüm gezegene uygulanabilecek yapıda değildir. Derin ekoloji hareketinin destekçileri yerele özgü, ekolojik bilgelik ve bölgelerin özelliklerinin sağladığı teknoloji uygulamalarını desteklemektedirler (Drengson, 2005).

Hiçbir büyük felsefi akım; pazar ilişkilerini ve üretim yöntemlerini ulusların, halkların veya bireylerin normlarının kaynağı olarak görmemektedir. Yeryüzünde insan türünün rolüne yönelik geliştirilmiş ve genel kabul görmüş eleştirel hiçbir dünya görüşü olmadığını söylemek mümkündür. Peki asıl meselenin bu kadar ihmal edildiği bir ortamda ekolojik olarak yıkıcı; fakat ekonomi tarafından oluşturulmuş ve kabul görmüş üretim ve tüketim kalıpları nasıl değiştirilebilir? Ekosofinin benimsendiği bir yaşamın temel sloganı “anlamda basitlik, sonuçta zenginlik” olmalıdır (Naess, 1989: 80); ekosofik yaşam tarzı zenginliğin, lüksün reddedildiği bir sistem değildir. Fakat ona göre hayatın eğlencesi; “yaşam kalitesinde değil, hayat standardında gizlidir,” (Naess, 1989: 84). Diğer bir deyişle zenginlik, ne kadar çok şeyin olduğuyla değil; ne kadar az şeye ihtiyaç duyduğunuzla alakalıdır.

Derin ekolojinin tüketim ve teknoloji karşıtlığına bahsedilen noktalardan bakılması yaklaşımın savunduğu görüşlerin daha iyi anlaşılması açısından hayatidir. Aksi takdirde, yaklaşımın doğası gereği genel kabul gören görüşlerden olan uzaklığı marjinalleşmesine neden olmaktadır. Böyle bir ortamda derin ekolojinin teknoloji ve toplum ve hatta insan düşmanlığının savunulduğu sonucuna varabilmek oldukça kolaydır.

Çizelge 3.2. Alfa ve beta yaşam tarzları

	Alpha	Beta
Yiyecek	Gıda ticareti yapmak, Nakit sağlayacak mahsül girişimleri Tarım işletmeleri kurmak	Yiyeceklerin yerel özerklik dahilinde yetiştirildiği eski sistemlerin yeniden canlandırılması, Yerel koruma ve depolama, Yiyecek için kullanılabilir kolektif yer
Kıyafet	Uluslararası tekstil işletmelerinin kurulması	Yerel el işi motiflerinin canlandırılmaya çalışılması, Yiyecek üretimiyle simbiyosis
Barınma	Barınma için işletmelerin kurulması,	Yerel inşaa kalıplarının yerel materyallerle yapılabilmesinin denenmesi, Barınma için kolektif yerin kullanılması
Tıbbi Yardım	Yerel klinikler, uyuşturucu kontrolü	Pozitif tıbbi yardım, Katılım, sağlık ve hastalık arasında daha az ayrımın ağlanması
Ulaşım İletişim	Daha az merkezi, çift yönlü yapıların kurulması, Toplu taşıma imkanı	Yürüme, konuşma, bisiklete binme, daha fazla arabasız alanın kurulması, kablolu televizyon ve yerel medyanın takip edilmesi
Enerji	Büyük ölçekli enerji üretimi için daha iyi dağıtım merkezlerinin kurulması	Güneş/Rüzgar/Dalga/Biyogaz Ağları
Savunma	Demokratik ordular, emir-komuta zinciri dağılımının daha etkin hale getirilmesi	Yerel savunma hatları, bisiz grupların kurulması
İntikal	Vatandaş katılımı ve bildiriminde azami şeffaflığın sağlanması	Herkesçe anlaşılabilen küçük ölçekli gruplar aracılığıyla

Kaynak: Naess, 1989: 99

Peki derin ekolojinin günlük yaşamda bir karşılığı var mı? Yani kabul edilen ilkeler ve benimsenen hayat görüşü doğrultusunda sosyal bir hayatın devam ettirilebilmesi mümkün müdür? Bu soruların yanıtı olabilmesi açısından Naess alan yazında iddia edildiğinin aksine ekolojiyle bağdaşabilecek “yumuşak teknoloji”nin karakteristiğini belirleme yoluna gitmiş ve Galtung (1978)’un oluşturduğu alpha ve beta yapılarını kabul etmiştir. Tanımlamalarda ele alınan alpha merkezi, büyük, hiyerarşik yapıları ifade ederken beta ise “küçük güzeldir” sloganını benimsemektedir.

Beta grubunun karakteristiği kurulan tüm ekolojik yerleşkeler için geçerli olabilecek genel ilkeleri içermektedir. Naess, derin ekolojinin teknik gerekliliklerini tabloda sunulan beta grubu açıklamasıyla sunmuştur.

4. TOPLUMSAL EKOLOJİ

Önce tabaklarımız ayrıldı, sonra odalarımız ve sonra her şey. Kimse olan bitenin farkına varamadı.

Lewis Mumford

Etik denilince ilk akla şüphesiz bireysel davranışlar ve uyulan kurallar bütünü gelmektedir. Fakat insan sosyal bir canlıdır ve içerisinde yaşadığı toplumdan etkilenir ve onu etkiler. Bu gerçeği göz önünde bulunduran toplumsal ekoloji yaklaşımı, bireysel bir etik yaklaşımındansa toplumsal yapının insan davranışlarına yön verdiği fikrini savunmakta ve başta adil toplum kurulması gerekliliği fikrini benimsemektedir. Geçmişten bugüne şekillenen toplulukları inceleyen yaklaşım, sorunun temelinde hiyerarşi ve tahakküm kavramlarını görmüş ve yeni bir ekolojik toplumsal evrim fikrini ortaya atmıştır. Toplumsal ekoloji, doğa insan ilişkisini ve ekolojik krizleri toplumsal sorunlarla ilişkilendirmekte ve de açıklamaktadır. Sorunun çıkış noktasına toplumsal gelişimi koyan yaklaşım, ekolojik krizleri toplumların evrilmesinde kazanılan niteliklerin doğayla olan insan ilişkisine yansımalarının bir sonucu olarak görmektedir.

Toplumsal ekoloji öncüleri Lewis Mumford ve Rene Dubos'un temellerini attığı; fakat en bilinen ve tartışılan eserlerinin yine bu isimlerden etkilenen Murray Bookchin tarafından verildiği ekolojik etik yaklaşımıdır. Bookchin tarafından yazılan ve sonraları "Ekolojik Topluma Doğru" ve "Özgürlüğün Ekolojisi" gibi eserlerle de desteklenen "Sentetik Çevremiz" (Our Synthetic Environment) adlı eser ekolojik kriz üzerine yazılmış öncü kitaplardan kabul edilmektedir. Bookchin'in çevre krizinin kökeninde kapitalizmi gören ve toplumların merkezileşmesini hedef alan devrimci fikirleri (1962) ortaya attığı diyalektik doğa fikri içerisinde çokça tartışılmıştır.

Toplumsal ekoloji, bahsedildiği üzere var olan ekolojik sorunların temelinde kökleşmiş toplumsal sorunlar olduğu fikrini savunmaktadır. Buna göre insanın insana olan tahakkümü ve kurulan hiyerarşik yapılarla, doğayla kurulan hiyerarşik ilişki birbirine paraleldir. Mevcut toplum şekli ve onun dayanağı olan kurallar, değerler ve yaşam biçimleri değişim göstermedikçe, ekolojik sorunların algılanması ve çözülmesi mümkün değildir.

(Bookchin, 2013a: 10). Sorunların çözümünde izlenmesi gereken yolsa, toplumun ekolojik temellerle yeniden kurulmasında görülmektedir (Mellor, 1993; 128).

Toplumsal ekolojiye göre; yaşanan ekolojik tahribatın temelinde ekonomik, etnik, kültürel, toplumsal cinsiyete dayalı ve benzeri çatışmalar yatmaktadır. Bu felaketten kurtulmanın yolu da ademimerkezileşmeden, bölgesel üretimden, yüz yüze demokrasiden geçmektedir (Bookchin, 1980: 27). Ekolojik sorunları, insanın dahil olduğu toplumsal sorunlardan ayırarak aralarında ilişkiyi yok saymak, ekolojik krizin kökenlerinin en başından yanlış yorumlanmasına neden olmaktadır. Bu da insanlığın doğru sonuca ulaşmasını engelleyen en büyük nedendir. Toplumsal varlıklar olarak insanların birbirlerine davranışları, kurdukları toplumsal yapılar ve toplumsal olarak dayatılan görüş ve değer sistemleri ekolojik krizi kontrol altına alma açısından kritik bir önem taşımaktadır. Doğal dünyaya hükmetme, yaşadığımız toplumun her zerresine nüfuz eden hiyerarşik zihniyet ve sınıf ilişkilerinden doğmuştur (Bookchin, 2013a:10). Çünkü insanlığın hem kendini hem de dünyayı algılayış biçimi içinde bulunduğu sisteme göre şekillenmektedir.

Kapitalizmin doğası gereği doğa düşmanı olduğunu vurgulayan Bookchin'e göre Ona göre kapitalizm yapısı gerçeği antiekolojiktir (Morris, 2018: 212). Toplumsal ekoloji bağlamında kapitalist ruhun "Büyü ya da yok ol" anlayışını eleştirmektedir (Bookchin, 2013b: 95). Mevcut sistemde, sınırsız olarak tanımlanan büyüme kalkınmayla, doğaya hakim olma fikrini de medeniyetle özdeşleştirilerek (Bookchin, 2017: 45) meşrulaştırılmıştır. Bookchin, yeni bir toplum kurma çabasında bu kavramların yeniden yorumlanmasını gerekli görmektedir. Bu söylemlerin destekleriyle gelişen tüketim alışkanlıkları, dünyayı tarihinde eşi görülmemiş bir yıkımın da eşiğine sürüklemiştir. Büyü ya da yok ol prensibiyle gelişen vahşi rekabetçilik algısıyla yapılanan piyasa toplumlarının kendi kültürlerini oluşturan yapılarının göz ardı edilmesiyle ekolojik krizle mücadele için nüfus, teknoloji gibi yanlış alanlara odaklanmak kaçınılmazdır. Yanlış noktalara odaklanmak çözüm için boşa zaman ve enerji harcamanın yanında; büyüme, ilerleme, doğaya hakim olma, metalaştırmanın şirketlerle özdeşleştirilmesinin de gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle "vahşi" toplumsal patolojinin kendisi yerine semptomlarının çözümlerine odaklanılmaktadır (Bookchin, 2013a: 9-13).

İlkel dönemlerde doğayla travmatik bir ilişkisi bulunan insanın doğayı korkulacak bir unsur olarak görmesinin devam eden etkilerinin modern zamanlarda da etkisini sürdürdüğünü

söylemek mümkündür. “Tarih, bize içinde ‘insanın’ düşman, çetin ve acımasız bir doğal dünyaya karşı kahramanca ve bilinçli bir biçimde mücadele ettiği Prometheusvari bir drama olarak sunulur,” (Bookchin, 2017: 46). Edebi eserlerde, Yunan filozoflarında, hatta Sümer toplumunda Gılgamış Destanı’nda düşman doğa imgesini görmek mümkündür. Bu algıyla evrimleşen insanlarca oluşturulan toplumlar, ekonomiler, düşünce sistemleri, kaynaklar olarak doğa ve sınırsız ihtiyaç sahipleri olarak da insanlığı konumlayarak kendisini doğayla karşılıklı ilişkide olarak tanımlamaktadır. İnsan kendisini doğadan soyutlamayı ve ona sadece kaynak olarak değer biçmeyi seçmiştir. Benzer şekilde sosyoloji, insanın hayvandan sıyrılmasını anlamlandırırken, psikoloji de insanın içsel doğasını uygarlık altında kontrol etmeye odaklanmıştır. İnsanlık tarihi boyunca felsefe, sosyoloji, psikoloji ve hatta ekonomi altında gelişen tüm tanımlamalar insanı anlamlandırma, doğayla olan ilişkisine anlam atfetme amacı gütmektedir. Bilerek veya bilmeyerek insanı doğadan soyutlayan, tanımlamaları o ve biz üzerinden yapan tüm bu yaklaşımlar insanlığın genelinin düşünce biçimine ciddi zararlar vermiş, zihniyetin bu yönde evrilmesine vesile olarak bugün varılan noktaya ulaşılmasını sağlamıştır. Bu nokta insan-doğa düalizmini de yaratan yegane unsurdur (Bookchin, 2017: 47);

Din ve felsefe tarihindeki her tekil nosyon açısından değil de bir bütün olarak düşünülürse, ‘kör’, ‘sağır’, ‘acımasız’, ‘rekabetçi’ ve ‘hasis’ doğa imgesi toplum dünyası ile doğal dünya arasında genellikle aşılması imkansız bir uçurum yaratmış ve daha ileri yansımalarıyla da zihin ile beden, özne ile nesne, akıl ile fiziksellik, teknoloji ile ‘ham maddeler’ ve yalnızca doğa ve toplum dünyası değil insan psişesi ve onun biyolojik kalıbını da parçalara ayıran bütün düalizmler külliyatını oluşturmuştur.

Yeniden hiyerarşi ve tahakküme dönecek olursak; Bookchin toplumları bu bilgilerle yoğrulmuş insan nesilleri olarak tarihten bugüne miras kalmış bir düalizmin mirasçıları olarak yorumlamaktadır (Bookchin, 2017: 13-23). Diğer bir deyişle algılatılan doğa fikri hükmedilmesi ve kontrol altına alınması gereken bir ‘öteki’dir, ki bu da insanlığı doğa ile insanı, insanla insanı sınıflara, hiyerarşik yapılara bölen bir algı ve yaşam mekanizmasına yönlendirmiştir. Toplumsal ekolojiye insanı toplumsal özelliklerini kaybettirmeden yeniden doğa içerisinde konumlandırma niyetindedir. Doğaya yönelik genel kabul gören kapitalist atfı, ekolojik bakış açısıyla yeniden yorumlama ve doğayı algılayışı radikal bir yönden yeniden yorumlama hedefindedir. Bu yeni yorumda doğa, kendine atfedilen negatif ve ötekileştirici tutumlardan arınarak tamamlayıcılık altında yeniden şekillenen katılımcı bir yapıya bürünecek ve Darwinizm’le şekillenen bağnaz rekabetçi yakıştırmalardan da kurtulacaktır. Böylece sadece güçlü olanın hayatta kaldığı mantığıyla şekillenen rekabetçi

yapıların yerini; ekosistemlerin görmezden gelinen karşılıklı işbirliği, dayanışma, yardımlaşma gibi olgularla beslenen özelliğini temel alan yeni bir ekolojik toplumsal yaşam biçimi alacaktır (Bookchin, 2017: 50).

Toplumsal ekoloji dünya üzerindeki yaşamın niteliğinin, ancak toplumsal yaşamın niteliği üzerinden değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Akılcılığı ön planda tutan anlayışla Bookchin, canlı-merkezciliği ve insan-merkezciliği direkt olarak reddettiğini savunarak doğal ve toplumsal olanda bulunan en iyilerin sentezinden yeni ve bütünlük bir toplum ve doğa yaratımı gerekliliğini savunmaktadır. Özetle, toplumsal ekoloji anlayışı insanın evrimle kazandığı değerinin yanında, genel geçer kabul edilen değerlerin etkisiyle evriminin ve de toplumsallaşmasının hiyerarşik ve tahakküm temelli ilerlediğini belirtmektedir. Bu gerçeğe birlikte ve de bu değerlerden sıyrılarak doğanın ve de doğadaki sembiyotik ilişkilerin gerçek anlamlarını dikkate alarak geliştirilecek yeni bir toplumsallaşma modeliyle, yani ekolojik toplumsallaşmayla, ekolojik krizin çözülebileceği, aksi takdirde ortaya çıkarılacak tüm çözümlerin göstermelik kalacağına vurgu yapılmaktadır (Bookchin, 2013).

Toplumsal ekoloji anlayışı, hiyerarşi ve tahakkümden uzak doğadaki destekleyici ilişkileri de hesaba katan tamamlayıcılık ilkesi ışığında gelişecek yeni toplumsal yapıları ifade etmektedir. Bu yönüyle derin ekolojiyle benzerlik göstermekle birlikte sonraki aşamalarda ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere derin ekolojiyle net bir şekilde canlı odaklılık noktasında ayrılık göstermektedir. Yani, toplumsal ekoloji ve derin ekoloji genel olarak benzer etik kaygıları taşımakla birlikte toplumsal ekoloji kurtuluşun toplumsal ekolojikleşmeyle olabileceğinden ve bu uğurda ekosistemler desteklendiği sürece insan müdahalelerini kabul edilebilir görürken; derin ekoloji daha canlı odaklı olarak tümünden bir kurtuluştan bahsetmekte ve doğayla kurulacak bireysel bağlarla gereken ekolojik yaşam tiplerinin içsel bir motivasyonla ortaya çıkacağından bahsetmektedir. Bu noktada, içsel değer kavramının da etkisiyle ekosistemlerdeki ve de insana etkilerini de kapsayacak şekilde ve onun da ötesinde tüm canlıların yaşama hakkına da vurgu yapmaktadır.

4.1. Toplumsal Ekoloji Yaklaşımının Temelleri

Toplumsal ekoloji yaklaşımın çerçevesini çizerken bazı teknik kavramlardan yararlanmayı anlaşılabilirliği kolaylaştırılması açısından tercih etmiştir. Kavramlarla bu kavramların

yaklaşım ile olan ilişkisi ve yaklaşım içerisindeki yerlerinin anlaşılması genel olarak yaklaşımın doğru anlaşılabilmesi için gereklidir.

4.1.1. Diyalektik Doğalcılık

Ekolojik krizin toplumsal nedenlerini ve buna bağlı çözümleri ortaya koymayı hedefleyen Bookchin, cevabı evrim sürecinin yeniden yorumlanmasında bulmuş ve yeni bir toplum inşası zorunluluğunu savunmuştur. “Organik ve fakat eleştirel niteliklerini koruyan, gelişimsel ve fakat çözümlemeci kavrayışlarını koruyan, etik ve fakat gerçeklikle bağlantısını koruyan” olarak tanımlanan diyalektik us (Bookchin, 1996: 25) fikrinden şekillenen diyalektik doğalcılık fikri, doğal ve toplumsal evrim tarihini etkileşimini incelemekte, geline nokta evrimsel gelişimle anlamlandırmakta ve toplumsal ekolojinin tüm çözümlerinin de temelini oluşturmaktadır.

Diyalektik doğalcılık denilen kavram özetle; toplumsal ve doğal tarihin, yani birinci ve ikinci doğaya dair olan evrim sürecinin, etkileşimli olarak geliştiği fikridir. Birinci ve ikinci doğanın birlikte görülmesiyle ekolojik krizin asıl nedenlerinin de ortaya daha net şekilde koyulabileceğine inanılmakta ve oluşan düalizmi aşan bütünleşik bir doğal yaşamın olası pratiklerini sunmaktadır. Doğal dünyayı tüm evrimsel süreçleri ve bu süreçler ekseninde insanın konumu açısından anlayabilmek öncelikli olarak organik bir düşünce biçimi geliştirmeyi gerektirmektedir. Organik düşünme biçimi ise; araçsal ve analitik düşünme biçimlerinin diyalektik ve süreçsel biçimlere dönüştürülmesidir (Bookchin, 2013a: 27-28). Diyalektik doğalcılık fikrinin anlaşılabilmesi için öncelikle Bookchin’in diyalektik akıl kavramından ne anladığının net şekilde anlaşılması gerekmektedir.

Bookchin ortaya koyduğu yaklaşımla genele hakim anlayışın eleştirisini yaparak düalizmin temelindeki faktörü genele hakim olan ve gelişime açık olamayan, gelişmeleri takip edemeyen durağan akıl olarak ortaya koymuştur. Doğa ve toplum olguları sürekli değişim ve gelişim gösteren yapıları nedeniyle diyalektik akılla (usla) ele alınmalıdır ki değişimin gelişimsel doğası incelenebilsin (Bookchin, 2015a: 27). Her ne kadar Bookchin tarafından savunulan diyalektik akıl Hegel ve Engels’in akılla ilgili görüşleriyle bir görölse de, Bookchin’e göre özellikle ekolojik yaşam kalıplarını oluşturabilmede ve kendimizi doğayla olan ilişkimizde tanımlamada, yani ekolojik toplumsallaşmada, yapılması gereken “Hegel’in göksel temelde karşı-doğalcı diyalektik idealizminden ve Ortodoks Marksistlerin cansız,

bilimsel diyalektik maddeciliğinden sıyrarak” yeni ve etkileşime açık bir yaklaşım ortaya koymaktır (Bookchin, 2015a:34). Diğer bir deyişle canlı, etkileşime ve gelişime açık, organik bir akıl fikrini savunmakta ve bunu diyalektik akıl olarak tanımlamaktadır. Bookchin tarafından benimsenen diyalektik doğalcı düşünce alternatifleri açıklarken; doğaüstü tüm ihtimalleri kesin bir dille reddederek, düşünce yapılarının doğallığını kabullendiğini, hepsinin farklı potansiyelleri barındırdıklarını ve vardıkları noktaya evrimsel bir süreç neticesinde ulaştıklarını anlatmaktadır.

Us tanımlamasının gelişim seyrine bu noktada bakmak ve Bookchin’in de etkilendiği ve geliştirdiği diyalektik us fikirlerinden bahsetmek gerekmektedir. Bookchin araçsal ve çözümlemeci us yaklaşımlarını geleneksel us olarak tanımlamaktadır. Bu us Bookchin’e göre; “özdeşlik ilkesine ya da belirli bir görüngü sadece kendisi olabilir ve olduğundan başka olamaz anlamına gelen A’nın A’ya eşit olmasına dayanmaktadır” (Bookchin, 2017: 27). Dönüşüm ve gelişimi göz ardı eden yaklaşım dönüşümün öncesi ve sonrasındaki yansımaları birbirlerinden bağımsızlarmış gibi kabul etmektedir. Kum toprağa dönüştüğünde; kum kum olarak, toprak da toprak olarak ayrı ayrı kabul edilmekte, evrimsel dönüşümü göz ardı edilmektedir. Geleneksel us, gelişim ve değişim süreçleriyle ve bütün olarak tüm süreçlerin birbirlerine nasıl dönüştükleriyle ilgilenmez, tüm süreçleri kendi içerisinde bağımsız olarak değerlendirmektedir. Belirli bir kendiliği tanımlarken de o kendiliğin kendisi olmak için nasıl örgütlendiğini açıklamaktadır; var olma süreçlerini veya bir canlının bir gelişim evresinden diğerine geçişteki yapılanmasını veya dönüşümünü araştırmamaktadır (Bookchin, 2017: 26-29). Kısacası belirli sınırlar içerisindeki varoluşsal açıklamalarla ilgilenmektedir ve durağandır.

Bookchin’e göre; toplumsal kurtuluş olmadan bireysel kurtuluşun olması imkansızdır (Bookchin, 2017: 33). Ortaya attığı yaklaşımın da temelini oluşturan bu görüş; geleneksel usun kısıtlamalarının ötesinde yeni bir us biçimine geçişi de zorunlu kılmaktadır. Bookchin bu noktada kendisini Hegel ve Engels tarafından da benimsenen diyalektik us kavramına yakın görmekte; fakat bahsedildiği üzere ele alınış biçimine yeni bir yorum katmaktadır.

Diyalektik us;

A’nın sadece A’ya değil, aynı zamanda A olmayana da eşit olduğunu ileri sürerek gerçekliğin gelişimsel doğasını tanır. İnsan yaşam-döngüsünü inceleyen diyalektik düşünürler, bir bebeğin bir çocuğa, bir çocuğun bir gence, bir gencin bir delikanlıya,

bir delikanlının bir erişkine doğru gelişimini, kendini sürdüren bir insani özdeşlik olarak anlarlar (Bookchin, 2017: 29).

Bookchin'e göre Hegel diyalektik usu Tanrı olarak kabul edilen gizemli bir logos ile uzlaştırmaya çalışmış ve tanrıbilime yaklaştırmak evrensel bir nitelik kazandırmaya çabalamıştır. Aynı zamanda doğal evrimi de reddetmiştir. Engels ise maddecilikte boğularak ondokuzuncu yüzyıl fizikçilerinin öncüllerine benzer doğal yasalarla diyalektik usu yorumlamış ve bu noktada yaklaşımı eksik ve zayıf kalmıştır (Bookchin, 2017: 35). Çünkü; *“tam anlamıyla deneysel bir yaklaşımın geçmişin organik, birikimsel sürekliliğini günümüzle ve her ikisini de geleceğin sürekliliğiyle bütünleştiren mantıksal dokuyu yok edeceğine”* inanmaktadır. Olması gereken doğalcı diyalektik; *geçmiş, bugünü ve geleceği kapsayan birikimsel, mantıksal ve nesnel bir sürekliliğin parçası* olmalıdır (Bookchin, 2017: 43). Metafizik ve maddeciliğin ötesinde ekolojikleştirilen bir diyalektiğin, ekolojik etiğe temel oluşturabileceğini savunmaktadır. Diyalektik doğalcılık fikrinin temelini de bu savunu oluşturmaktadır.

Diyalektik doğalcılık toplumsal ekoloji altında iki hususu tanımlamak üzere ortaya atılmıştır; ekolojik düşünme biçimi ve doğanın diyalektik gelişimi. Bookchin'in genelde ekolojik yaklaşımları reddetme noktası da geliştirdiği diyalektik doğalcılık fikri üzerinden olmaktadır. Toplumsal ekoloji birinci ve ikinci doğayı kabul etmekte ve bu iki alandan düalizm veya birbirlerine indirgeme yaratılmasını reddetmektedir. Söz konusu ekolojik bunalım toplumsal nedenlerden ortaya çıkmıştır. Buna göre; toplumsal buhrandan kurtulmak da ancak ekolojik bir felsefeyle şekillenebilecek toplum yapılarıyla mümkündür (Bookchin, 2015a: 133-134).

Diyalektik doğalcılığın yine Bookchin tarafından savunulan birinci ve ikinci doğa fikirlerine yansımaları da yine etkileşim noktasından hareketle ele alınmış ve açıklanmıştır. İkinci doğa birinci doğadan farklılaşarak ortaya çıkmıştır, fakat aynı zamanda birinci doğanın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yani; birinci ve ikinci doğa herhangi bir zıtlık teşkil etmemektedir. İkinci doğanın birinci doğadan çıkmış olduğu gerçeği, ikinci doğanın birinci doğayı bütünüyle yansıttığı veya gözetdiği anlamına gelmemektedir. Fakat Bookchin bu gerçeği ayrıntılı olarak değinileceği üzere sosyal etkiler nedeniyle ortaya çıkan düalizmle açıklamaktadır (Bookchin, 2014; 51). Ortaya attığı birinci ve ikinci doğa fikirleriyle toplumsal ekoloji; hem toplumsal ekolojinin temellerini hem de doğa ile toplumlar

arasındaki düalizmin ortaya çıkışını ve neden olduğu ekolojik sorunları ortaya koymayı ve çözümlemeyi hedeflemektedir.

Diyalektik doğalcılık yaklaşımı birinci ve ikinci doğa çatışmalarını ortaya koymakla kalmamış, olması gerekeni de açıklama yoluna gitmeye çabalamıştır. Bookchin, bu çabayı etiğin özü olarak kabul etmekte ve buna göre nesnel bir çerçeve çizme ihtiyacı hissetmektedir (Bookchin, 2015a: 42-43). İnsanlığın birinci doğayı değiştirme gücüne tanrısal bir anlam yüklemektense, doğal evrimin doğal bir sonucu olarak yorumlamak diyalektik doğalcılık açısından daha doğru görülmektedir. Buna göre insanlık, birinci doğaya *bilinçli ve amaçlı* olarak müdahale edebilmek için oluşmuş, evrilmiştir (Bookchin, 2017: 50). Biyosferin geleceği; birinci doğadan evrilen ikinci doğanın özgür doğa olarak adlandırılan yeni bir toplumsal ve organik barışma sistemine dönüştürülmesine bağlı görülmektedir (Bookchin, 2017: 53). Anlaşılabacağı üzere bu özgür doğa birinci ve ikinci doğanın uyumlu olarak bütünleşmesiyle oluşacak yeni ve tamamlayıcılık ilkesiyle şekillenen yeni doğa fikridir. Diyalektik doğalcılığın da karşılığını oluşturmaktadır. Genel kabul gören diyalektik usla kabul edilen rasyonel bakış açısıyla ayrılmaktadır. Tüm bu özellikleriyle diyalektik doğalcılık anlayışı toplumsal ekoloji yaklaşımının temel taşlarından birini oluşturmaktadır.

4.1.2. Çeşitlilik ve Toplumsallaşma

Doğanın tümü gibi doğadan çıkan toplumsallaşma tanımlarını algılayabilmek de doğrusal olmayan organik düşünme biçimini gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, konuya araçsallıktan öte diyalektik yaklaşmak gerekmektedir. Böyle bir görüşte doğa görünen manzaranın ötesinde evrimsel bir süreçle birlikte gelişen, derinleşen ve karmaşıklaşan ilişkiler ağını ifade etmektedir.

Bookchin; doğadaki çeşitlilik ve çeşitliliğin getirdiği düzen ile toplumsallaşma pratikleri arasındaki yansımadan bahsetmektedir. Bunu yaparken; doğadaki evrimsel süreçlerden bahsederek insanlık tarafından algılandığı tek yönlü etkinin ötesinde evrimle birlikte ekosistemlerdeki ilişki ağların karmaşıklığının ve de türlerin birbirini tamamlayıcı özelliklerini dikkate almak gerektiğinin vurgusunu da yapmaktadır. Tek yönlü etkiden kasıt Darwinizm’le gelişen ve toplumsal evrimin de temelini oluşturan hiyerarşik yapılarıdır.

Doğanın topluma olan yansımasında göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus doğanın genel kabul gören pasif yapısının aslında içindeki hayatla *etkin, etkileşimli, doğurgan, ilişkisel ve bağlamsal* (Bookchin, 2017: 51) olduğu gerçeğidir. İnsandışı doğa manzara görüntülerinin ötesinde sürekli gelişen bir fenomendir; *hayatta kalabilme esnekliği* kazanabilmek adına inorganik olanlar organik olanlara, tek hücreli organizmaların çok hücreli organizmalara evrildiği gerçeği doğanın gelişim sürecinin ifadesidir (Bookchin, 2013a: 14). Doğadaki yaşam biçimleri üretkenlikleri ve şartlar dolayısıyla kazandıkları mücadeleci yapıları itibarıyla edilgen değildirler. Aksine, hayatın evrimci yapısıyla gelişim sürecinde kendine özgü tepki mekanizmaları geliştirmişlerdir. Bu noktada biyotik ilişkilerin ortaya çıkardığı karmaşık yapı, ilişkilerin çeşitliliği ve değişkenliği bir ekosistemin niteliğini ve istikrarını değerlendirmede elzemdir. Biyotik evrimin atılımı; türlerin daha fazla çeşitlenmesi, gezegenin ekosistemler tarafından kolonileştirilmesini sağlayacak şekilde karmaşık ve yine farz edildiğinin aksine karşılıklı ilişkiler ağı içinde birbirine kenetlenmesi yönünde olmuştur (Bookchin, 2017: 52).

Çeşitlilik içindeki birlik ve tamamlayıcılık özelliği bir ekosistemi ayakta tutan temel unsur olmakla birlikte söz konusu ekosistemlerin verimliliğinin, gelişiminin de potansiyelini göstermektedir. Çeşitlilikten oluşan birlik, toplumsal ekolojinin toplumsal tanımlamasının da temelini oluşturmaktadır. Yani; doğadaki çeşitlilik içinde birliği barındırmaktadır. Toplumdaki çeşitliliğe ilham veren ekolojik metafor da temelde bu bütünlük olgusudur (Bookchin, 2017: 53). Bookchin'e göre bütünlük bireyselliği düzenleyen birliktir ve evrimin bir sonucudur. Diğer yandan, insanın evrimi doğadaki diğer canlılardan farklılık göstermektedir. İnsan yavrularının büyüme ve bakıma muhtaçlığı, diğer canlılardan farklı gelişim göstermesi insanı toplumlar kurmaya ve toplumlar içerisinde yaşamaya zorunlu bırakmış ve yaşamı bu yönde evrilmiştir. Biyolojik özelliklerden kaynaklı bu bir tür zorunluluk halinin etkinliğini koruması, bahsedilen ekolojik gereklilikleri de beraberinde getirmektedir. Bu gereklilik de anlaşılacağı üzere birlik ve tamamlayıcılık özelliği üzerinden şekillenmektedir. Kısacası insanın ekolojikleşmesinin anahtarı; doğanın tamamlayıcılık özelliğini referans alındığı toplumsal yapılardır.

4.1.3. Doğa ve Toplum – Birinci ve İkinci Doğa Fikri

İlk sorulduğunda herkesin bir doğa tanımı bulunmaktadır; kaynak, ev, ekosistem, orman vb. Toplumsal ekolojiye göreyse doğa, çevremizde gördüğümüz her şeydir ve;

...doğa etrafımızda gördüğümüz her şeyse insana dair olanları ondan ayrı tutmak ne derece doğrudur? İnsan çevresindeki hayvanlardan daha mı az doğanın parçasıdır? İnsan doğanın parçasıysa, diğer yaşam biçimlerinden biri mi, yoksa hiçbir türün paylaşmadığı veya paylaşma yeteneğinde bile olmadığı büyük sorumluluklar yüklenmeleri bakımından benzersizler midir? (Bookchin, 2015a: 23).

Bu sorulara aranan cevap toplumsal ekolojiyi doğanın tanımıyla ilgili felsefi düşüncelerden soyutlayarak ve de doğanın “ilkel” tanımlamalarından uzaklaştırarak yeni bir tanımın ortaya koyulmasına götürmüştür; “*Doğayı tanımlamak, insan türünü doğanın bir parçası olarak ele alındığında daha karmaşık bir hale dönüştürülmüştür,*” (Bookchin, 2015a: 24). Doğanın ve doğadaki insanın konumunun net şekilde belirlenmesi doğaya etik yaklaşımların belirlenmesinin de ön koşuludur.

İnsanlığın da, insan dışı doğanın evrilme özelliğini içinde taşıması onu doğrudan organik evrimin bir parçası haline getirmektedir. Bu noktada Bookchin insanı dünya üzerinde asalak olarak gören yaklaşımları şiddetle reddetmekte ve insanın toplumsal evriminin özelliklerine ve bunu yeniden ekolojikleştirme yollarına odaklanmaktadır. İnsanın bilim ve teknoloji geliştirmek, değişime yatkın toplumlar oluşturmak, kasabalar ve şehirler yaratmak gibi özellikleri onun milyonlarca yıllık evriminin bir sonucudur. Evrimsel süreçte insan yavrusuna sağlanan bakımın artması, işbirliği ve içgüdülerle gelişen davranışların yerini akılla yönlendirilen davranışların alması insan doğasının bugün geldiği noktayı işaret etmektedir. Bu değişim insan toplumlarının oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Kısacası, insanlık biyolojik evriminden kopmadan toplumsal bir özellik geliştirmiştir. Birinci doğadan veya doğasından beslenen ikinci doğasını oluşturmuştur.

Toplumsal ekolojiye göre insan ve doğa ilişkisini anlayabilmek için öncelikle birinci ve ikinci doğa tanımlarını ele almakta fayda vardır. İnsanlar tarafından oluşturulan ikinci doğanın bir bütün olarak doğanın dışında tutulması doğal evrimin yaratıcılığını yok saymak anlamına gelmektedir. Bu noktada toplumsal ekoloji içsel değer kavramını açıkça reddederek insanlığın böceklerle aynı kefeye konulmasını insanlığın doğal evrim içerisindeki konumunu görmezden gelmek olarak yorumlamaktadır (Bookchin, 2013a:18). Toplumsal ekoloji bakış açısıyla geliştirilen insanın doğadan kopukluğu ve insan tarafından oluşturulan yaşam alanlarının doğadan kopuk olduğu fikri insan ve diğerleri algısı yaratarak toplumsal yaşamla organik yaşamı birbirinden tamamen ayırmakta ve farklılaştırmaktadır. İnsan da doğanın parçasıdır, buna bağlı olarak evrimle kazandığı yeteneklerini kullanarak oluşturduğu toplumsal yapılar da doğal kabul edilmelidir.

Toplumsal ekolojinin doğaya karşı geliştirdiği diyalektik bakış açısı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bugün var olan şekliyle doğa, doğa tarihinin geldiği son noktadır. Gelişim sürecinin sonucudur. Farklılaşan ve karmaşıkleşan yaşamların, ekosistemlerin birikimsel evrimidir (Bookchin, 2017: 49). Bu noktada, insanın varlığının sorgulanması da biyolojik olandan toplumsal olanın çıkması şeklinde yorumlanmaktadır. Toplumsal ekoloji içerisinde biyolojik olan birinci doğa, biyolojik yansımaları içeren ve bu yansılardan insan evriminin bir yansımasını sunan toplumsal olansa ikinci doğadır. Bahsedildiği üzere insan toplumsallaşması insan yavrusu özellikleri nedeniyle zorunluluktan ortaya çıkmış, insan aklı ve yeteneğiyle varlığını devam ettirebilme için geliştirilmiş bir savunma mekanizmasıdır.

İkinci doğa olarak tanımlanan toplumsal doğa, zeki primatlar olan insanların doğal dünyayı evleştirme ve değiştirme yöntemidir. Bu yönüyle, doğalarını yansıtmanın bir yolu olarak yorumlanması da mümkündür ve hayvanların yetenekleri özelinde yaptıkları yuvalardan, kurdukları sürülerden çok da farklı yorumlanmamaları gerekmektedir. İnsan biyolojik doğasına bağlı olarak tüm canlıların yaptığı gibi hayatta kalmaya çabalamaktan ve nesillerini korumaktan başka bir şey yapmamaktadır. Bu benzerliğin ayrıldığı noktalardan ilki hayvanlardan farklı olarak insanların yaptıklarının sonuçlarını yorumlayabilme yetisine sahip olması, ikincisi ise sonucu ne olursa olsun kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda biyolojik evrimlerinin el verdiği ölçüde çevrelerini değiştiriyor olmalarıdır (Bookchin, 2013a: 22).

Anlaşılaacağı üzere, biyolojik doğalarının el verdiği ölçüde vurgusu insan davranışlarının doğallığına işaret eden ve toplumsal ekolojinin insan yapımı alanların doğallığı savunusunun temelini oluşturmaktadır. Diğer yandan tahribatın kabulünün de bir yansımasıdır. Birinci ve ikinci doğa ekolojik toplumsal evrim sayesinde bütünleşerek tek bir doğa oluşturmuştur. Burada sorun olan insan davranışlarının hem kendi türü hem de diğer türler üzerinde diğer canlılardan çok daha fazla etkisi olmasıdır. Toplumsal ekoloji bu durumu yanlış yorumlanan biyolojik ilişkiler ve bu temelde şekillenen toplum yapılarında bulmaktadır. İnsan doğadan koptuğu için değil, evrimle kazandığı yeteneklerini kullanarak oluşturduğu toplumsal sistemleri yanlış biyolojik ilişkiler yorumuna oturttuğu için var olan toplumsal yapılar sorunludur ve birinci doğanın da tahribatına yol açmaktadır. Aynı zamanda gelinen noktada insanın potansiyeline de ket vuran bir yapıya bürünmüştür. Bugün karşı karşıya kalınan ekolojik krizin de temel nedenini yine insanın doğadan kopuşu değil, bu sorun

oluşturmaktadır; yanlış toplumsallaşma, hiyerarşi ve tahakküm üzerine kurulan toplumsal yapılar.

4.1.4. Toplumsal Hiyerarşi ve Tahakküm

İnsanlığın doğadan kopuşu, uygarlığa yükselmesi ve insani potansiyellerini yerine getirme başarısı insanlığın insanlıktan çıkararak ve oluşturulan toplumlar kurban edilerek de olsa doğanın insanlık tarafından hakimiyet altına alınmasının ön koşulu olarak insanın insana hakimiyetini mi gerektirmektedir?

Toplumsal ekoloji genel olarak bu sorunun cevabını bulmaya, bulunan cevapları anlamlandırmaya çalışmaya ve tüm bunlara alternatif bir ekolojik toplum yapısı kurmaya çabalamaktadır. Yaklaşımın netleşebilmesi açısından, en baştan Bookchin'in net bir şekilde hiyerarşiyi ekolojik krizin ve de insan-doğa arasında yaratılan düalizmin asıl nedeni olarak gördüğünü söylemek gerekmektedir. Hatta bu iddiasını bir adım öteye taşıyarak tarih boyu geliştirilen alternatif toplum yapılarının başarılı olamamasının nedenini hiyerarşinin etkisinin göz ardı edilmesi olarak yorumlamıştır (Bookchin, 2017: 47-49). Darwinizm'den beslenerek genel kabul gören yargıya dönüşen doğadaki hiyerarşi ve tahakküm zincirinin toplumlardaki hiyerarşik yapıların temeli olduğu yaklaşımına ters bir bakış açısı geliştirerek, toplumlardaki hiyerarşik yapıların ve insanın insana olan tahakkümünün doğaya olan tahakkümünü doğurduğundan bahsetmektedir. Hiyerarşi ve tahakküm kavramlarının yanlış yorumlanması biyotik alandaki ilişkilerin tahakküm olarak tanımlanmasına vesile olarak doğaya hakim olma çabasının temelindeki esas nedenlerin anlaşılmasını da engellemektedir. Bir zincir gibi ekolojik krizin toplumsal nedenlerinin anlaşılmasını engellemekle birlikte insanın insani özellikleri sayesinde biyosfere olabilecek olumlu etkilerinin de görülememesine neden olmaktadır (Bookchin, 1994: 44).

İnsan doğa etkileşimine ve yanlış yorumlanan hiyerarşi ve tahakküm konularına açıklık getirmek adına toplumsal ekoloji, toplumlar içindeki hiyerarşik yapıların kökenini geçmişten bugüne inceleyerek sorunun kökenini bulma yoluna gitmeye çabalamıştır. Sorunun kökenini eski insan topluluklarında da bulunan ve şehirleşmeyle katı bir hal alan soy, yaş, cinsiyet gibi biyolojik unsurlara bağlı hiyerarşilerin evrilme biçimine bağlamaktadır. Bu noktada özetle açığa kavuşturulması gereken nokta; biyolojik özelliklerin yanlış yorumlanarak insanileştirilmesi neticesinde hiyerarşik yapıların biyolojik olandan toplumsal olana

evriltildiği ve bunun da toplumlarda hiyerarşi ve tahakkümü doğurduğudur. Toplumsal olana evrilme esnasında doğayla kopuşun da gerçekleşmesiyle toplumsallaşma ve uygarlık sürecinde yapaylaşma meydana geldiği, oluşan yeni yapay yapının insanın yeni doğasına dönüştüğü ve nesillerce kabul gördüğü savunulmaktadır. Bookchin (2013b: 258); Marx'ın;

İnsanlık ancak insanların doğanın fethini gerçekleştirmek için teknik araçları ve kurumsal yapıları ele geçirdikleri oranda toplumsallaşabilir; bu ilkel kabilenin yerine evrensel insan türünü, kanbağı ilişkilerinin yerine ekonomik ilişkileri, somut emeğin yerine soyut emeği doğal tarihin yerine toplumsal tarihi geçirmeyi gerektiren bir fetihtir.

sözlerine atıfta bulunarak böylesi bir dönüşümü devrimci kapitalizm olarak tanımlamaktadır. Bu şekilde oluşacak toplumsal devrim burjuva çağı, dünya piyasası ve modern üretimin gücü gibi bugüne yön veren girdileri dizginleyecek ve halkların kontrolüne sunacaktır. Böylesi bir dönüşüm insanlığın ilerlemesindeki en önemli sıçramalardan biri olarak yorumlanmaktadır (Bookchin, 2013b: 257-259).

4.1.4.1. Organik toplumlar ve hiyerarşinin ortaya çıkışı

Bookchin tarafından organik toplumlar olarak tanımlanan yazı öncesi toplumlarda kurulan özellikle kadın erkek ilişkilerinin birbirini tamamlama üzerine geliştiğinin, evliliklerin işbölümü ve eşitlikçi yapıda sürdürüldüğü iddiasındadır (Bookchin, 2015c: 159-160). Etkinliğin ön planda tutulduğu ve kadın ve erkeğin yaşam gerekliliklerine eşit derecede dahil oldukları bu yapılar, kadın ve erkeğin görevlerinin farklılaşması ve birbirini tamamlama özelliği nedeniyle hiyerarşinin görülmediği yapılar olarak kabul edilmektedirler. Organik toplumların doğayla sürdürdükleri iç içe yaşam onların doğaya ve oluşturdukları toplum yapılarındaki ilişki ağlarına da etki etmiştir. Hiyerarşinin görülmediği bu yapıya paralel şekilde topluluklarda insanın doğayı tahakkümü altına alma çabasına rastlanmamaktadır. Organik toplumlar olarak tanımlanan bu yapılarda doğa, bütünlük ve uyum için gerekli parçaların birleşiminden ibarettir. Destekleyici ve yol gösterici bir unsur olarak doğa ile arasına sınır koymayan insan toplulukları hem kendi içlerinde hem de doğayla olan ilişkilerinde hiyerarşinin de görülmediği topluluklar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu tarz toplumlarda doğa sağladığı katkılarla toplumun katılımcı bir parçası olarak görülmekte ve doğa içinde uyumla birlik barındıran parçaların birleşimi olarak yorumlanmaktadır. (Bookchin, 2015c: 125-128).

Toplumları ayrıntılı olarak inceleyen Bookchin, toplumlarda gelişen hiyerarşik yapıların tarihçesine yönelik önemli kilometre taşlarını da ortaya koymaya çalışmıştır. Geçmişte toplumların bilgi düzeylerine ve becerilerine paralel olarak farklı gruplamalara neden olduğu sonucuna varmıştır. Örneğin; yazının olmadığı veya yaygınlaşmadığı dönemlerde yazılı aktarımın olmaması nedeniyle yaşlılar bilgi aktarıcısı (Bookchin, 2013c: 84; Bookchin, 2015c: 160-162) ve enstet ilişkilerin önlenebilmesi için gereken aile bağlarını bilen kişiler olarak saygı görmekteydiler. Yine bu dönemlerde cinsiyete bağlı ayırım yine insanların birbirini destekleyeceği ve tamamlayacağı şekilde olmaktadır; kadınlar toplayıcı ve çocuklara bakan kişi konumundayken erkekler avcı ve savaşçı olarak konumlanmışlardı. Böylesi yapılarda kişiler arasındaki ilişkiler birbirlerini tahakküm altına alması yerine etkinlik ve birbirine ihtiyaç duyma, birbirini tamamlama üzerine kuruluydu (Bookchin, 2013a: 25). Bu dengeler sayesinde düzen ve de verimlilik sağlanabilmekteydi.

Zamanla topluluklarda görülen toplumsal değişimler hem birbirlerine hem de doğaya olan yaklaşımlarda değişimleri de beraberinde getirmiştir. İlk başlarda eşitlikçi, bilgi katarımı ve düzen sağlamak için ortaya çıkan insan topluluklarındaki yaşam şartlarının zaman içerisinde değişen ilişki yapıları ve etkinlik alanlarındaki dengenin bozulmasıyla sömürüye dönüşen bir hal almıştır. Zamanla biyolojik ilişkilerin yerini alan toplumsal ilişkilerin ve yapıların kökleşmesiyle erk yapılara da geçiş başlamıştır. Bu yapının en sert örneğini insan topluluklarının en yaşlı erkek üyesinin topluluğun üyelerinin *ölüm ve yaşamına* karar verebildiği patriarkal yapılar oluşturmaktadır (Bookchin, 2013a: 24-25). Fakat bu noktada hala kadın erkek arasında bir ayırım söz konusu olmadığından bahsedilmektedir. Oluşan yeni düzende otorite, erkeklerin de otoriteye karşı veya uygunsuz bir davranış sergilediklerinde yaşam ve ölüm kararını verebilmekteydi (Bookchin, 2013a: 26). Hiyerarşinin ilk örneklerinin bu şekilde ortaya çıkmasıyla, yaşlıların toplulukların geri kalanı üzerinde kurdukları tahakküm bugünkü Batı toplumlarının baskıcı ve tahakkümcü akıl geleneğinin temellerini atmıştır. Zaman içerisinde şamanların da değişim göstererek büyülerle doğaya müdahaleye başlaması insan ve doğa kopuşunun ilk örneklerini oluşturmaktadır. Oluşan baskıcı yapılarda şamanların yaptıkları büyülerin sonuçlarından direkt olarak sorumlu tutulmaları zaman içerisinde yanlış uygulamaların görüldüğü, otoritenin çıkarlarının benimsendiği uygulama örneklerini de beraberinde getirmiştir (Bookchin, 2015c: 173-175). Böylece doğadaki ahenge uygun olarak sürdürülen yaşam, yaşlıların baskınlıklarının ve söz haklarının derinleşmesiyle baskıcı bir hal almaya başlamıştır. Doğaya olan tahakkümün de paralel ilerlediği bir hale dönüşmüştür.

Bookchin'e göre topluluklardaki hiyerarşinin tahakküm boyutuna taşınması ve bir tarafın diğerine baskın gelmesi cinsiyete dayalı hiyerarşinin oluşmasıyla daha somutlaşmıştır. Topluluktaki işlevi ve sosyal alanı artan erkek etki alanını geliştirirken teknolojik gelişmelerin de görülmeye başlanmasıyla kadının etki alanı ev işleri ve çocuk bakımına indirgenmiştir (Bookchin, 2015c: 166-168). Diğer bir deyişle; hayvan evcilleştirme ve hayvanların kullanıldığı sabanların tarıma girmesiyle kadının toplayıcılık alanında erkek egemenliği başlamış ve kadınların topluluklardaki rolleri ve üstünlükleri sadece evle çocuk bakımıyla sınırlanmaya başlamıştır. Savaşçı toplumların oluşmasıyla erkeğin rolü tamamen değişmiş ve kadın erkeğin toplumlardaki konumu yeni bir boyut kazanmıştır (Bookchin, 2013a: 26-28). Erkek tahakkümünün artmasının, yani toplulukların erilleşmesinin bir yansıması olarak, erkeklerin kadınlar üzerinde ve sınıflar aracılığıyla üst sınıftaki erkeklerin alt sınıflardaki erkeklere de tahakküm uyguladıkları yeni yapılar meydana gelmiştir.

4.1.4.2. Sınıflı toplumların yükselişi

Hiyerarşik toplumların sınıflı toplumlara dönüşmesinde iki önemli düzey öne çıkmaktadır; maddi ve öznel düzeyler. Buna göre maddi düzey; *şehrin, devletin, otoritenin ve örgütlü piyasa ekonomisinin ortaya çıkmasıyla* karşımıza çıkmaktadır. Öznel düzey ise hiyerarşilerin gelişerek kurumsallaşmasında da etkili olan, egemenliğin epistemolojisi olarak da adlandırılan ve daha çok baskıcı değerlerin gelişimi olarak tanımlanabilecek değişimleri işaret etmektedir (Bookchin, 2015c: 167). Toplumsal ekolojiye göre; birlikte değişimin niteliğini ortaya koyan bu düzeyler; saldırganlığın insanı kavgaya veya kaçmaya hazırlaması gibi, sınıflı toplumlar da insanların ruhsal alanlarımızı *komuta ve itaat etmek üzere* örgütlemektedirler (Bookchin, 2015c: 169). İnsanlık sınıflı yapıların kökleşmesiyle bilinçli ve bilinçsiz olarak itaati, komuta etmeyi, komuta edilmeyi içselleştirerek ilerleme kaydetmiştir.

Devamlılık adına baskıyla şekillendirilen yeni toplum aklı nedeniyle organik toplumlardan sınıflı toplumlara geçişte gelişen yapı, insanın potansiyelini geliştirmesine olanak sağlayan herhangi bir etik temel olmadan ortaya çıkmak durumunda kalmıştır. Bu plansız gelişim sınıflı toplumların ilk ortaya çıkışında görülen ve onunla varlığını sürdüren bir paradoksu da beraberinde getirmiştir; *“etik hedeflere erişmek için bir araç ya da bir yöntem olarak tasavvur edilen akıl, bu etik hedeflerin içkin bir niteliği veya anlamı olarak tasavvur edilen akılla nasıl bütünleştirilebilir?”* (Bookchin, 2015c: 169).

Bookchin, tarihteki insan toplulukların sosyal yapılarını, dini kurumların ve devlet yapılarının insanlığın gelişim ve değişimindeki etkilerini ortaya koyarak oluşan tahakkümün ve yeni davranış kalıplarının temellerini şekillendirmeye çalışmıştır. Buna göre yaşam şartları, topluluk yapıları, sınıf farklılıklarını, maddi değerleri, insanların birbirlerine, topluluklarda kadınlara ve tabii doğaya yaklaşıma yönelik çıkarımlarda bulunmuştur. Vardığı noktadaysa; bahsettiği egemenlik epistemolojilerinin temelinde, geliştirilen baskıcı akılcılığın hakimiyeti olduğudur. Bu yeni düzende *tanrılar insanlığın doğada kendi başına bir doğal güç olarak varoluşunun üstü kapalı bir kanıtı* olarak görülmektedir (Bookchin, 2015c: 184). Özellikle tek tanrılı dine geçişle birlikte dünya insanın hakimiyetine bırakılmıştır; “Yeryüzündeki tüm hayvanların, havadaki tüm kuşların, dünyada hareket eden her şeyin ve denizdeki her balığın” Nuh’tan korkması ve itaat etmesi emredilmiştir. Animistlerin büyü yoluyla doğayla kurduğu iletişimden köklü bir kopuş da bu şekilde ortaya çıkmıştır; korkuyla. Bookchin’e göre, korku egemenliğiyle insanın Tanrı’ya karşı duyduğu korkuya karşılık, kendisine karşı diğer canlıların korku duymasıyla paralel bir düzene indirgenmiştir (Bookchin, 2015c: 186). Beraberinde gelişen bilim ve felsefi görüşlerle insanın kendisini tahakküm zincirinin en tepesine yerleştirdiği bir akıl dönemine girilmiştir. İnsanın zeki canlılar olarak tek otorite olmaları da bu zincirin kabulünü kolaylaştırmıştır.

Toplumsal ekolojide; ekosistemlerin ötesinde insan dışı türlerin hiçbirinde insan toplumlarındaki gibi kurumsallaşmış bir tahakküm yapısının bulunmadığı savunulmaktadır. Önceden de bahsedilen insanın doğadan ayrı olduğu konusuna benzer şekilde, doğayla ilgili bir diğer yanlış genel kabul gören algı olarak doğadaki tahakküm konusu toplumsal ekoloji altında tekrar ele alınmıştır. Hiyerarşi ve tahakkümün doğada var olduğu ve hatta doğa yasası olduğu görüşlerinin aksine, toplumsal ekoloji bu kavramların tamamen toplumsal alana ait kavramlar olduğunu ileri sürmektedir (Bookchin, 2013c: 51).

Şehirleşmenin ortaya çıkmasıyla kırsal yaşamdaki ortak mülkiyet kavramı da terk edilmiştir. Mülkiyete ve “kaynak” işletmeye dayalı ekonomik hiyerarşiler ortaya çıkmış ve böylece işçi işveren, köle efendi gibi sınıflamalar doğmuştur (Bookchin, 2013c: 88). Sınıflı toplumlarda hükümdarlık maddi kazancın belli zümrelerde toplanmasıyla elde edilmektedir, elde edilen kazanç paylaşılmaktansa otorite tarafından elde tutulmaktadır. Bu yapılarda otorite baskıyla güvence altında tutulmakta, devletin yapısı da otoritenin devamlılığını ve istikrarını sağlamakla mükellef olmaktadır (Bookchin, 2013a: 29). Toplumsal ekolojiye göre günümüzde sınıflı toplumlardaki değişim cinsiyet ayrımının tam olarak önüne geçememiş

olması, hiyerarşinin sınıf bilincinden daha köklü bir algı olduğunu kanıtlamaktadır. Diğer bir deyişle, hiyerarşi ve tahakküm sınıfsız ya da devletsiz bir toplumda bulunabilmektedir. Fakat; tarih incelendiğinde hiyerarşik yapıların zamanla sınıflı toplumları oluşturduğu söylenebilmektedir. Bu da sınıflı toplumların ve sömürünün ötesinde en başta hiyerarşi ve tahakküm konusunun dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır (Bookchin, 2015c: 82).

Toplumsal ekolojiye göre doğa toplum arasındaki geçişte en kabul edilebilir süreç; “*bir ekosistem içinde mevcut hiyerarşik olmayan ilişkiler ve bunların hiyerarşik olmayan bir toplum için zemin hazırlama potansiyeli*”ni ortaya koyabilen toplumsallaşma süreçleridir (Bookchin, 2017: 57). Doğada insan tarafından hiyerarşik olarak tanımlanan ilişkiler metaforik görülmesi ve yorumlanması gereken ilişki ağlarını ifade etmektedir.

Kentleşmenin artmasıyla ve doğaya yönelik genel kabul gören görüşlerin derinleşmesiyle topluluğun parçası olarak görülen bütün doğa fikrinde de dönüşüm meydana gelmiştir. Artık kutsal veya tamamlayıcı olarak görülmeyen doğa ile şehirler arasında net bir çizginin de çizilmesine ve saygı duyulan organik doğanın inorganik doğa fikrine dönüştürülmesine sebebiyet vermiştir (Bookchin, 2015c: 224). Böylece insan kendisini doğadan tamamen koparmış ve doğayla ortak olan tüm değerlerinden vazgeçmiştir.

İnsanlık tarihinde toplulukların geliştirdiği görenekler, dinlerle ortaya çıkan buyurgan ahlak kurallarından akılla geliştirilen etik değerler şehirlerin kurularak insanın enerjisini düşünmeye harcayabilmesiyle mümkün olmuştur. İnsanlığın ilkel dönemlerden modern döneme geçişini sağlayan ve başta cinsiyet eşitsizliğini ve kadının etkin rolünü kısıtlayan en temel unsur teknolojik buluşlardır. Yaşanan teknolojik gelişmeler insanlığın beslenme, barınma gibi konulardaki ihtiyaçlarının ötesinde bir üretimi beraberinde getirerek potansiyellerini geliştirmeleri için fırsat yaratmıştır. Bookchin tarafından maddi ve biyolojik özellikler olarak sayılabilecek öznel nedenlerin yanında teknolojik gelişmeler de ekolojikleşmenin verimliliği, etkinliği ve de sürdürülebilirliği açısından gerekli görülmektedir (Bookchin, 2013b: 100).

Her ne kadar etik bu yapılarda gelişmiş olsa da ahlak ve görenekler de varlığını ve önemini devam ettirmekteydi. İlk başlarda kan bağı ve yaş gibi biyolojik özelliklerle gelişen yapılar ve bir araya gelen insan toplulukları yerini zamanla yabancıların da bir arada olabildiği yurttaşlık kavramına ve insan toplumlarına bırakmıştır. Toplulukların biçimlenmeye başladığı

bu dönemlerde biyolojik etkenler yerini toplumsal özelliklere bırakmıştır (Bookchin, 2013a: 24).

İnsan topluluklarının modernleşmesiyle derinleşen hiyerarşi ve tahakküm konusunun toplumlardan ve zihinlerden silinip yerine hiyerarşik olmayan yapılarda görülen eşitlikçi ve paylaşımcı anlayışın kabullenilmesi gerekmektedir. Bunun olmaması durumunda insanlık tarafından geliştirilen tüm teknoloji ve sistemlerin sorgulanmaksızın biyosferin aleyhine kullanılmaya devam edecektir (Bookchin, 2012). Bu bağlamda hiyerarşi ve tahakküm toplumsal ekoloji açısından reddedilen ve hatta anlayışın temelini oluşturan anlayışlardır. Daha genel bir ifadeyle birinci doğayı asıl tahrip eden uygarlık ve toplumlar değil; uygarlığı ve toplumları da tahrip eden hiyerarşiyi de meşrulaştıran tahakkümcü sistemlerdir. Yaklaşımın doğru anlaşılabilmesi için değinilmesi gereken husus toplumsal ekoloji tarafından istenen ilkelleşme ve teknolojinin reddi değil, modern toplumlarda biyotik dünyadaki tamamlayıcılık özelliğinin yaşama dahil edilerek eşitlikçi ve özgürlükçü yapıların oluşturulabilmesidir. Yani asıl amaç ikinci doğayı direkt olarak reddetmek değil, birinci doğayla bütünleşik ekolojik bir toplum inşa edebilmektir (Bookchin, 1996; 111).

4.1.4.3. Doğaya ve insana hükmetme düşüncesi

Hiyerarşi ve tahakkümün ortaya çıkışı ve yayılmasıyla birlikte birinci doğa ile toplumsal yapılar birbirleriyle net çizgilerle ayrılmaya başlamıştır. Ayrıca gelişen sosyolojik, felsefi ve hatta ekonomik yorumlamalarla sadece güçlü olanın hayatta kalması gerektiği, birinci doğanın özünde hiyerarşik bir yapıda olduğu ve insanlar tarafından hakimiyet altına alınabileceği ve hatta alınması gerektiği fikri yayılmaya başlamıştır. Bu fikirler aynı zamanda insan topluluklarının yapısının şekillenmesinde de etkili olmuş ve insanın insan üzerindeki tahakkümü ve kurulan hiyerarşik yapılar da meşrulaştırılmıştır.

Toplumsal ekoloji dini söylemlerde görülen metaforik tanımlamaların toplumsal düzenin de tanımlanmasında etkili olduğundan bahsetmiştir. Buna göre bu köklü algıların yıkılması ve özel yaşamlara da sirayet eden itaat ve tahakküm fikirlerinin etkili olduğu, doğal dünyayı *sömürülebilecek materyaller olarak nesneleştiren* sınıfsal ve hiyerarşik yapılar, ancak bilinçte ve davranışta köklü değişimlerle ortadan kaldırılabilir (Bookchin, 2013a: 30-32).

İnsanlık tarihi doğaya hükmetme düşüncesinin benimsendiği birçok örneği barındırmaktadır. Tarihin en eski yazılı eserlerinden Gılgamış Destanı, Odesa Destanı temelinde insanın kendisini kanıtlamak için doğayı alt ettiği hikayelere örneklerdir. Bu algıyla gelişen; felsefi, dini ve toplumsal fikir ve değerlerle de köklenen hiyerarşik ve sınıflı insan toplulukları Sanayi Devrimi'nden çok önce büyük doğa tahribatlarına başlamışlardır. Bu noktada toplumsal ekoloji toplumsal sorunları da yoruma dahil ederek insan toplumlarını bekleyen sonun insan dışı dünyanın yüzleştiği sorunlarla paralel olduğunu iddia etmektedir. Toplumsal ekoloji iddiasını bir üst seviyeye taşıyarak hiyerarşik ve sınıflı toplumların insanlığa verdiği zararın doğaya verdiği zararın ötesine geçtiğinden bahsetmektedir. Farklı olarak tüm bu yıkım içerisinde çözümün yine *toplulukçu değerlerde* olduğunu vurgulamaktadır (Bookchin, 2013a: 33).

Kısaca yorumlamak gerekirse toplumsal ekoloji evrilerek bugünkü halini alan insan topluluklarının insanlık tarihi boyunca doğayı alt etmenin hak ve güç gösterisi olduğu mantığına dayanan edebi, sosyolojik, felsefi, dini fikirlere maruz kaldığını savunmaktadır. Ekonominin toplumların yapısını şekillendirmeye başlaması ve ekonomik akımlarda güçlü olanın ayakta kalmasını öngören kapitalist yapının hakim olmasıyla doğayla kopuşun ve doğaya bakışın materyal üzerinden gelişmesinin de önü açılmıştır. Oluşan yeni hiyerarşik yapılarda insanın insana, insanın doğaya olan tahakkümü normal karşılanmaya başlamıştır. Bu noktada toplumsal ekolojinin farklılaştığı nokta insanın evrimle kazandığı toplumsal yeteneklerinin sembiyotik ilişkiler özünde yeniden şekillenerek ekolojik bir hal alması önerisinde yatmaktadır. İnsanın toplumsal evriminin yeniden ve doğru yorumlanmış ekolojik özelliklerle şekillenmesi gerekmektedir. Yeniden şekillenmenin niteliği doğayı ve insanların birbirini ne derece sömüreceği veya eşitlikçi ve destekleyici bir nitelik kazanacağı ne kadar ekolojik olacağıyla alakalıdır.

4.1.4.4. Ekolojik toplum

Toplumsal ekoloji ahlaki yapının değil, toplumların ekolojik olarak yeniden oluşturulması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Direkt olarak adlandırmıyor olsa da kapitalizmin dayattığı rekabetçi yapıdaki değişimin yetersiz kalacağı düşüncesiyle iktidarlardan etik taleplerde bulunmanın da anlamsız olacağını savunmaktadır. Toplumsal ekolojiye göre öncelikli olarak anlaşılması gereken, hiyerarşik yapılara kökten karşı duruş ve modern toplumların doğa üzerindeki sömürsünü sonlandırmaktır. Bu da ancak ekolojik temelli olduğu savıyla

insanlığa ve kurulan sistemlere adapte edilen hiyerarşik yapıların ortadan kaldırılmasıyla mümkündür.

İnsanlık evrimle kazandığı yetileri doğayı yeniden şekillendirmek modern ve ekolojik toplumlar geliştirmek için kullanılmalıdır. Bu sayede hem insanlar arası hem de insan dışı dünyada etiğin varlığı sağlanabilecektir. Toplumsal ekolojiyi diğer yaklaşımlardan ayıran en temel özelliği de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Tabiat Ana'nın en doğruyu bilme yetisini reddeden yaklaşım, doğayı insan aklıyla evrimsel süreçte zenginleştirmeyi hedeflemektedir. Doğada bunu sağlayabilecek, sağlaması gereken yetideki tek canlı insandır ve kontrolü ele almalıdır (Bookchin, 2013a: 40).

Rasyonel düşünme yetisine sahip olan insanın kontrolü ele alma gerekliliğinin insan odaklı olduğu görüşü toplumsal ekoloji tarafından kesin bir dille reddedilmektedir. Bu görüş, toplumsal doğa ile biyolojik doğayı birbirinden ayrılmamasına bağlanmaktadır. Şöyle ki; toplumsal ekoloji gezegenin geleceğini ve ekolojik krizden kurtulma yolunu nedeni olarak gördüğü toplumsal yapıların yeniden şekillenmesine bağlamaktadır. Buna göre her iki doğa da hala evrimlenmektedir ve bu evrim sonuçta etik olarak değerlendirilebilmesi için her iki doğanın da iyi yönlerinden oluşan bir senteze dönüşmek durumundadır. Sonuçta ortaya çıkacak olan yeni yapı her iki doğanın özelliklerinden oluşan; fakat nitelik olarak her ikisini de aşan yeni bir yapı olacaktır. Oluşacak olan doğa insan aklının yönlendirmesiyle oluşacak ve doğayla birlikte evrilen insan yeteneklerini iyi yönde kullanarak doğal evrime müdahale edebilecek yetide olacaktır. Evrilen insan ve onun oluşturduğu toplumlar biyolojik dünyayla kendi yönlendirdiği biçimde bütünleşmiş olacaklardır.

Toplumsal ekoloji, öngörülen bu toplum sistemlerinin bazı net özelliklerinden bahsederek yönlendirmeyi ve amaca ulaşmayı kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Öncelikle insan yetkinliklerinin farkında olarak bugünkü sistemin özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde insanlığın çoğuna dayattığı sadece hayatta kalmaya yönelik yaşam biçimlerinden kurtularak hayatın kontrolünü ele almayı temel insanlık görevi olarak görmektedir. Doğal evrimsel sürecin yenilenerek insanın da yenilenmesi *insanlığın doğallaştırılması kadar doğanın da insanlaştırılması* anlamına gelecektir (Bookchin, 2015c: 429). Bookchin bu görüşünü Fichte'nin görüşüne atıfta bulunarak açıklamaktadır. Buna göre insanlık öz bilince sahip doğadır. İnsanlık, doğanın kendi üzerine düşünme, düzeltme ve rehberlik etme kapasiteleriyle donatılmış zihin görevini üstlenmiştir. Bu görüşe tamamen katılan Bookchin

bu görüşte hataya düşülen noktayı, “*olasılığı olgu olarak varsayma*” olarak tanımlamaktadır. Yani, insan doğaya öncülük yetisi sahip olmasına karşın, evrimsel sürecinde ortaya çıkan “yanlış” toplumsallaşma onu doğadan kopartarak akli kararları uygulama yetisini köreltmıştır. Bu körelme insanlığı hem kendi türü hem de doğadaki diğer yaşamlar için tehlikeli bir hale getirmiştir (Bookchin, 2015c: 429).

Konfedereal Topluluklar. Öncelikle toplulukların yerinden yönetilen konfederal topluluklara dönüştürülmesi gerekmektedir. Konfederal olarak birleşmiş özgürlükçü yerel yönetimlerin yetkilendirilmesiyle gelişecek ademimerkezileşme özgür doğa fikrine ulaşmanın anahtar rolünü üstlenmektedir (Biehl, 2016: 107).

Bookchin doğrudan demokrasi gerekliliklerini açıklarken de çokça değindiği üzere yerel yönetimlerin özgürlüğü politik özgürlükle sağlanabilmektedir. Politik özgürlük de ancak kişisel özgürlüklerin görüldüğü, doğrudan katılımın sağlanabildiği, kişilerin ifade ve harekete geçebilme özgürlüğünün olabildiği alanlarda var olabilmektedir. Etkin yurttaşlık olarak da ifade edilen bu husus, toplumsal ekolojinin örgütlenme biçimini oluşturan özgürlükçü yerel yönetimlerin önkoşuludur (Bookchin, 1999: 290). Böyle bir yapıda yönetimin sadece yerelleştirilmesi yetmez, politikaların ve politikaların uygulanması prensiplerinin yetkisinin de yerel yönetimlerce yürütülmesi gerekmektedir. Burada yerel yönetimlerin de halkın özgür katılımıyla işleyen, kendilerini ve bölgelerini ilgilendiren konularda söz sahibi oldukları yapılar olması gerekmektedir. Halkın kendi kaderini tayin hakkını öngören bu yaklaşım, yerel düzeyde kişilerin kendi hayatlarıyla ilgili tüm kararları merkezi yönetimlerin tahakkümü ve baskısından bağımsız olarak alabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Buna göre ekolojik toplumlarda doğrudan demokrastik yerel meclisler, kendi yetkilerini aşan durumlarda bölgesel kararlar alabilmek adına konfederal meclislerde görev yapmaları için delegeler seçeceklerdir. Meclis, kendi başına güce sahip olmayacak sadece yerel yönetimlerin iradesini iletmekle görevli olacaklardır (Biehl, 2016: 106-110).

Toplulukların konfederal olabilmesinin temelinde kendi içlerinde işleyen bir sosyal ve ekonomik sistemlerinin olması gerekliliği bulunmaktadır. Bu noktada ekonominin nasıl olacağı, nasıl işleyeceği önem taşıyan diğer bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşımın genelinde olduğu gibi ekonomik sistem de ahlaki yetkinlikler üzerinden tanımlanmıştır. Buradaki ahlak sistemi, işleyişe yönelik genel kabul gören anlayışa paralel olarak herkesin üretim ve tüketim süreçlerine dahil olabildiği, karar vermede yetkili olduğu

bir sistemdir. Üretim sistemi fikir ve işleyiş olmak üzere iki aşamada değerlendirilmektedir. Fikirlerin belirlendiği, kararların alındığı katılımcı bir mecliste alınan kararlar, eşitlikçi ve katılımcı temelden şekillenen kolektif yapılarda gerçekleştirilmektedir (Staudenmaier, 2012). Özellikle işleyiş kısmı Türk kültüründeki imece ile benzerlik göstermektedir.

Savunulan yerinden yönetim yapısı; şehir büyüklüğündeki yapılar olabileceği gibi her topluluğun kendi yönetim yapısını oluşturmasıyla ortaya çıkacak yapılar olarak da kabul edilmektedir. Buradaki ayırt edici nokta; topluluklarda her yönden işler bir yapının, yaşamın olmasıdır. Bir diğer husus da hangi düzeyde olursa olsun kararlarda tüm topluluk mensuplarının sürece dahil edilmesinin sağlanmasıdır. Doğrudan demokrasi altında da bahsedildiği üzere niteliğin ve her fikrin önem kazandığı yönetim yapılarının işlerliği savunulmaktadır. Kısacası insanların yaşamlarını bilgiyi ve kontrolü kaybetmedikleri, söz sahibi olabildikleri büyüklükte organik yapılarda sürdürmeleri gerektiği fikri savunulmaktadır.

Toplumsal ekolojinin konfederal topluluk tanımları incelendiğinde iki temel özellik ayırt edici olarak karşımıza çıkmaktadır; doğrudan ve katılımcı demokrasinin varlığı ile hiyerarşinin reddi ve ortaya çıkabilme ihtimallerinin önlenmesi tedbirleri. Bu sayede temsili demokrasiden sıyrılma sağlanarak hem niceliğe verilen önem ortadan kaldırılmış olacak hem de temsili demokrasinin yapısı itibarıyla doğal olarak oluşan hiyerarşi engellenmiş olacaktır. Oluşacak yeni yapılarda hem süreçleri etkileyen ve onlardan etkilenen herkesin görüşlerine yer verilmesi; böylece topluluklar içerisindeki ve topluluklar arasında yaşayan, gelişen bütünlükçü bir sistemin de sağlanması hedeflenmektedir (Staudenmaier, 2012). Bahsedilen bütünlükçü sistemin yapısı itibarıyla insandan ibaret olduğunu söylemek gerekmektedir. Diğer yandan öngörülen etik kaygıların benimsenmesiyle tüm dünya için dünyayı güzelleştirme ve iyiye evriltme yeteneği olan insanın tüm dünyayı bütüncül düşünme yetisiyle değerlendiren kapsamlı ve uyumlu yapılara ulaşılmasının hedeflendiğini de eklemek gerekmektedir. Tabii ki, bu görüşler sadece Bookchin tarafından ortaya atılan öngörülerden ibarettir.

Toplumsal ekolojinin kendisini canlı-merkezci yaklaşımlardan ayırdığı bir diğer konu teknolojiye olan yaklaşımıdır. Her ne kadar bu konudaki yorumları tartışılıyor olsa da, Bookchin yaklaşımını teknolojiye kapılarını kapatmayan ekoloji yaklaşımı olarak değerlendirmektedir. Hatta toplum ekolojik yapıların oluşturulabilmesi için gerekli olan

bilince ulaşılabilmesi adına kişilerin kendilerine ayırmaları gereken zamanı yaratacak en önemli faktör olarak değerlendirilmektedir (Bookchin, 2017). Bu yönüyle de teknolojiye ekolojik topluluklar için vazgeçilmez ve hayati önem atfedilmektedir.

Ekotopluluklar Konfederasyonu. Katılımcı yurttaşlık bilincine sahip yurttaşlardan oluşan halk meclislerini ifade eden yerel yönetimlerin izole yerleşimler olmadığını özellikle vurgulamak gerekmektedir. Ekolojik toplumlarda demokratikleşme süreçlerinden geçen yerel yönetimlerin, kendi yetki alanını aşan durumlarda sorunları bölgesel bazda ele almak ve değerlendirmek için konfederasyonlar oluşmaları gerekmektedir (Biehl, 2016: 106). Sistemi oluşturan parçalar olarak düşünülmesi gereken bu yapılar, birbirleriyle iletişim ve etkileşimlerini sürdürmelidir. Konfederasyon yapısında toplulukların birbirlerine bağımlı olmaları, karşılıklı güvenin ve sistemin devamlılığı için gerekli görülmektedir (Bookchin, 2015b: 118-123). Buradaki bağımlılık fikrini Bookchin'in bağımlılık tanımlamasıyla dikkate almak gerekmektedir. Buna göre bağımlılık yerleşimlerin birbirini tamamlama, ortak yaşam ve kaynak kullanımından kaynaklanan negatif anlam içermeyen bir durumu ifade etmektedir. Bu sayede toplulukların dışarı kapalı ve tutucu olmaları önlenmektedir (Bookchin, 1999: 319-371). Yine bu yapıları tahakküm veya zorunluluktan ayırabilmek adına baştan gönüllülük esası doğrultusunda şekillenen, kan bağına dayalı olmayan ve kalıcılık adına zorunluluk gerektirmeyen yapılar olduğunu hatırlamakta fayda bulunmaktadır.

Toplumsal ekoloji, bütünde karar alma veya durumları netleştirme adına bir mekanizma olarak topluluk meclisleri ağını (Staudenmaier, 2003) geliştirmiştir; ekolojik topluluklar meclisleri ağı fikri benimsenmektedir. Birbirine yakın veya uzak, birbiriyle bağlantılı konuları görüşmek, fikir alışverişinde bulunmak, bilgileri güncellemek amacıyla eko topluluklardan oluşan yerel yönetimlerin düzenli aralıklarla toplanmasını gerektirmektedir.

Organik İlişkiler. Bookchin insanlar arası ilişkilerin mekanikleşmesi ve insanlar arasında bire bir iletişimin tüketim ve yaşayış değişimimize bağlı olarak değişiminin kurulması planlanan ekolojik toplumlarda kabul görmesinin mümkün olmadığından bahsetmektedir. İnsanlar arası iletişimin artmasının birbirlerine karşı daha ılımlı olduğu savunulmaktadır. Toplumlardaki ilişki yapılarında yanlış olan ve değişmesi gereken köklü kalıplar bulunmaktadır. Bu kalıplar (Bookchin, 2015c: 450-451);

- Topluluğun birbirleriyle ilişkisiz, atomlaşmış, kendi içinde kapalı ve fazlasıyla kişiselleşmiş egolar yığınınından oluştuğu,
- Televizyon, radyo, telefon ve acele posta servisinin dünyaya açılan başlıca penceremiz olduğu,
- Alışveriş merkezinin ve park yerlerinin kamusal ilişkinin normal alanı olduğu,
- İşlenmiş ve paketlenmiş, ülkenin uzak yerlerinden binlerce mil taşınmış yiyeceklerin başlıca besin kaynaklarımız olduğu,
- Vaktin nakit, hızlı konuşmanın kazançlı bir beceri ve hızlı okumanın arzu edilen bir şey olduğu,
- Bürokrasinin toplumsal yaşamın dayanaklarını oluşturduğu,
- Devleşmenin başarının ölçüsü olduğu,
- Merkezi otoriteye yakınlaşmanın kamusal bir alanın kanıtı olduğu

Şeklinde tanımlanmıştır. Bahsedilen kalıplar doğru olarak tanınır ve düşünmeden kabul edilirse bu insanları kişiliksizleştirerek öz değerlerini yitirmelerine neden olmaktadır. Bookchin'in iradesizleştirme olarak kabul ettiği bu fikirleri insanı inorganikleştirilerek basitleştirilmesiyle bir görmektedir. Ona göre; "Günümüzde, bir gıda kooperatifinin bir süpermarketin; bir Fransız-intensif bahçeciliğinin endüstriyel tarımın; takasın ve karşılıklı yardımlaşmanın bankacılık sisteminin; kişisel ilişkilerin tüm bir dünyanın kendi arasında iletişim kurmasını sağlayan ağların yerini alma ihtimali yoktur." Fakat; aynı zamanda bu ihtimalsizlik ilk örneklerin hala var olduğu gerçeğini de yadsıyamaz (Bookchin, 2015c: 451). Bookchin tarafından bahsedilen organik ilişkiler insan toplumlarının bugün geldiği kopuk insan ilişkilerinin geri çevrilerek yeni bir alternatifin yaratılmasıyla sağlanabilecektir. Böylece insanlar birbirleriyle yeniden ve yoğun yüz yüze iletişime girerek aralarındaki bağın ve empati duygusunun geliştirilmesi sağlanacaktır. Bu aynı zamanda insanların bahsedilen bütünü oluşturmalarının da temelini oluşturmaktadır. Bu bilinçle gelişen ve önceden var olan insan toplulukları insani topluluklar olarak nitelendirilmektedir.

Organik ilişkilerin yeniden kurulabilmesi insanların kendilerini dahil oldukları çarklardan ve sistemlerden ayırarak öncelikli olarak kendi hayatlarını ve özgürlüklerini talep etmelerine bağlıdır. Organik ilişkileri ve bireyselliğin değerinin kaybıyla sonuçlanan *elektronik ve sibernetik* toplumlar (Bookchin, 2015c: 451) aynı zamanda insanların önceden var olan

insani dünyayı, bugün içinde bulunduğumuz hiyerarşik ve totaliter dünyanın insanlıktan neler aldığını görmeyi engellemektedir. Dolayısıyla insanların toplumsal ekoloji tarafından savunulan yeni ekolojik, akılcı, insani boyutlardaki yeni ekolojik toplumsal dünya sisteminin de görülebilmesini ve hayal edilebilmesini engellemektedir.

Doğrudan Demokrasi. Bookchin kendi doğrudan demokrasi sistemini her şeyden önce önyargılardan arınmış bir sistem olarak tanımlamıştır. Buna göre, *cinsel, etnik ve hiyerarşik önyargılardan arınmış bir doğrudan demokrasi* sisteminin geliştirilmesi yönetim sistemlerinin özgürlükçü, eşitlikçi ve de sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır (Bookchin, 2015c: 453).

Bookchin'e göre (2015b: 129) politika seçmen kitlelerini cezbetmek amacıyla oluşturulan sosyal adalet gibi genel programlar sunmakta ve sunulan tüm vaatler seçildikten sonra uzlaşmaya dönüştürülerek içleri boşaltılmaktadır. Doğrudan demokrasi doğrudan eylem anlayışı üzerinden şekillenen, onun daha sistemli ve daha köklü bir şeklini sunmaktadır. Bu noktada insanların talepleri doğrultusunda yaptıkları oturma eylemleri, grevler, nükleer protestoları gibi kendi egemenliklerini ve kararlarını merkezi otoritelere etkili bir biçimde gösterme ve değerlendirme taleplerinin ötesinde değerlendirilmesi gereken aktivitelerdir. Bireylerin kendilerini de ilgilendiren toplumsal meselelere doğrudan ve akılcı bir kararlar dahil olma yöntemlerini ifade etmektedir. Toplumsal ekoloji altında, kişisel bağımsızlık konusunda da insanlığı dinç tutan önemli olaylar olarak değerlendirilmektedir ve doğrudan eylem etkin yurttaşlık oluşturma biçimi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle sürekli tetikte ve gelişme gösteren, yani yaşanan bir insan biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de doğrudan eylem prensibinin işlevsel amaçlarla kullanılan basit araçsallık rolüne büründürülmesine tümüyle karşı çıkmaktadır. En kesin anlamıyla doğrudan eylem; kişilerin kamu alanlarındaki söz haklarını geri almalarını ifade etmektedir. Özellikle eylem, grevi protesto gibi toplumsal olaylardan bahsedilmesi noktasında toplumsal ekoloji tarafından bu eylemlerin saldırganlık altında yapılmasının hareketin değersizleştirilmesine neden olacağı savunulmaktadır (Bookchin, 2015c: 444-456).

Böyle bir yapıda topluluklarda karar alma süreçlerinde dikkate alınan niceliksel özellikler reddedilmekte; katılımcıların görüş çeşitliliği ve geçerliliğini ifade eden niteliksel özellikler dikkate alınmaktadır. Hatta, karar alma süreçlerinde görülen yeterli sayı arayışı *demokratik değil aşığılayıcı* olarak tanımlanmaktadır (Bookchin, 2015c: 453). Belirli fikirlerin

çoğunluğa kabul ettirilmesi durumunda oluşacak geçerliliğin yerini, fikirlerin çeşitlenerek uygulamaya geçebilmenin azami düzeye çıkabildiği yeni bir düzenin gerekliliğinden bahsedilmektedir. Merkezi yönetimin etkinliğinin azaltılacağı ve yerel yönetimlere yetki devirlerinin sağlanacağı bu yeni sistemlerde, yerel yönetimlerin de kendi içerisinde merkezi yapıya kavuşmalarını engelleyebilecek en önemli etken doğrudan demokrasi fikrinin benimsenerek uygulamaya geçebilmesinde yatmaktadır.

Yeniden Güçlendirme. Toplumsal ekoloji öncelikle toplumsal anlamda gereken ve bahsedilen bütünlüğü yaratacak bir kamusal yeniden güçlendirmeyi kabul etmektedir. Derin ekolojinin içsel keşif önerisini reddeden yaklaşım “*dışa doğru bir yolculuk olmaksızın içe doğru bir yolculuk*” olamayacağını ileri sürmektedir (Bookchin, 2015c: 452). Yani toplumsal ekoloji insan evrimi ve toplumların ortaya çıkış hikayesine atıfta bulunarak insanların bireysel özgürleşmelerinin ancak kamusal özgürleşmeyle mümkün olabileceğini savunmaktadır; ki bu da bizi tamamlayıcılık ilkesi doğrultusunda şekillenen ekolojik toplumda ortaya çıkması beklenen kamusal bir yeniden güçlenme fikrine götürmektedir. Yeniden güçlenme açıklamadan da anlaşılacağı üzere eşitlikçi, özgürlükçü toplumların kalkınması olarak yorumlanmaktadır.

Kavramın önemi derin ekolojiyle toplumsal ekolojiyi net olarak ayıran birkaç noktadan birini ifade ediyor olmasıdır. Derin ekoloji içsel keşfi, doğayla insanın kendisini yeniden anlamlandırması ve keşfetmesi olarak kendini gerçekleştirme kavramını ortaya atmıştır. Buna karşılık toplumsal ekoloji bireysel anlamda özgürleşmeyi, insanın kendisini keşfetmesi fikrini reddetmektedir. İnsan sosyal bir varlıktır; kendini anlamlandırabilmesi de yine toplumsallaşmayla ve toplumu oluşturacağı insanlarla mümkün olabilecektir. Yani insanın kişisel anlamda yeniden güçlendirmeden bahsedebilmesi kamusal anlamda yeniden güçlendirmenin sağlanabilmesiyle mümkündür. Bu da ancak insanın baskı olmaksızın kendi potansiyeline odaklanabileceği hiyerarşiden uzak, özgürlükçü ve eşitlikçi kamusal alanlarda mümkündür.

Özgürlükçü kamusal alanlar denilince net bir topluluk fikrinin canlanmaması normaldir. Özetlemek gerekirse; doğrudan organik ilişkilerin hüküm sürdüğü, katılıma ve ilgiye göre şekillenen yurttaşlık duygusuyla oluşturulmuş ve *tüm yetişkin bireylerin kendi toplumsal meselelerini doğrudan yönetmelerinin* beklendiği, yani doğrudan demokrasinin hüküm sürdüğü, yapıları ifade etmektedir. Böyle bir alanda insanların gönüllü olarak toplumun bir

parçası varsayılmaktadır ki bu da toplumsal ekolojinin ekolojik bir toplum için gerekli gördüğü bir diğer kavrama karşılık gelmektedir; *katılma özgürlüğü* (Bookchin, 2015c: 453).

Ekolojik Toplumsallaşma ve Doğa Müdahalesi. Bookchin bahsedildiği üzere toplumsallaşmanın yerleştikleri ekosistemler üzerindeki etkisi, bu bölgelerdeki gelişim ve değişimde oynadıkları role odaklanmaktadır. Düalizm fikrini kökten reddeden yaklaşım toplulukların ekosistemlere konumlandırılmaları, onlarla bütünleştirilmeleri ve teknolojik girişimler de dahil olmak üzere yapılacak tüm girişimlerin doğayla bütünleşmeye yönelik olarak tasarlanmasıyla organik birlik ilkesinin sağlanması hedeflenmektedir.

Kabul ettiği görüşler doğrultusunda doğaya insan müdahalesinin doğal olmadığı görüşlerini reddeden yaklaşım, bu durumu insanı doğadan ayıran çarpık fikirlerin bir yansıması olarak yorumlamaktadır. Bunun üzerine insan müdahalelerinin doğallığı üzerine bir tartışma başlatan Bookchin; ironik bir yaklaşımla kirletme olarak tanımlanan insan eylemlerinin doğanın yaratım yetisine katkı sağlayabileceği ihtimalini savunmakta ve asıl odaklanması gereken noktanın bu olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca insanı her haliyle doğal olarak tanımlayan yaklaşım, insan eylemlerinin doğallığını ve kabul edilebilirliğini şu şekilde savunmaktadır (Bookchin, 2015c: 457-459);

...sürekli genişleyen doğal eğilimde insanların akılcı failer haline gelmeleri, yani daha fazla ve daha çeşitli miktarlarda yiyecek elde etme anlamında pratik olarak ondan yarar sağlamaları, geyiğin ormanın büyümesini sınırlaması ve ağaç fidanlarının kabuklarıyla beslenerek otlakları koruması olgusundan daha içkin bir biçimde doğanın kirletilmesi değildir.

Bu noktada ekolojik etiğin rolü hem insanlığın kendisi için hem de doğaya olumlu ve olumsuz etkileri olacak davranışların değerlendirilmesinde ayırım yapma yetisi olarak belirlenmiştir. Ekolojik etikle insanlığın hangi eylemlerinin doğanın evrimine olumlu etki edeceği, hangilerinin ona ket vuracağı ve gerileteceği değerlendirilmeli ve kararlar buna göre alınmalıdır. Bunun sağlanabilmesi de insanın kendisini ve yaşam alanlarını en başta doğadan ayrı görmemesinde yatmaktadır. Toplumsal ekolojinin geneli düşünüldüğünde bu görüşün temelini; uygarlaşmanın başarısızlıklarının toplumlarla bir görülmesi, aslında doğadan kopmayla kazanılan özelliklerin doğal olarak yorumlanması ve kabul görmesiyle oluşturulan insani rejimlerin insan toplumlarına yön vermesi oluşturmaktadır.

Eko-Teknoloji ve Ekolojik Yaşam Pratikleri. Yerinden yönetim anlayışıyla kurulacak ve doğal insani özellikler kazanmış toplumlar kendilerini doğayla bütünleştirdikleri yeni yaşam alanlarında ekosistemlere uygun teknolojiler ve yasalarla işlerlik kazanacaklardır. Toplumların kendilerine yeter yapıda olabilmeleri için üretimin de temeli olacak olan enerji üretiminin yenilenebilir kaynaklarla üretilmesi zorunludur. Bu kaynaklardan üretilen enerji ile geliştirilecek eko-teknoloji ekolojik insan toplumlarının devamlılığının garantisi olacaktır. Bookchin eko-toplumlarda teknoloji kullanımını insanların enerjilerini geliştirmeye yönelik daha verimli kullanabilmeleri için temel etken olarak kabul etmektedir (Bookchin, 2013a: 42). Bookchin, canlı-merkezci yaklaşımları ilkelliğe övgü yaptıkları noktasında eleştirirken çoğunlukla teknolojiye olan yaklaşımlarını temel almıştır. Buna göre; teknolojinin reddine dayanan bir düşünce sistemi ve ona göre şekillenen bir yapı toplumsal ekoloji açısından gerekli bilince erişmeyi engelleyecek önemli bir girdi olduğundan gerici olarak nitelendirilmektedir (Bookchin 2018: 197-209).

Eko-teknolojileri de kapsayan ekolojik yaşam pratikleri özetle şu şekildedir;

- Doğanın dönüş yasasına uygunluk; organik atıkların, tarımda gübre ve zanaatlar için hammadde olarak yeniden kullanımının yolunun açılması,
- Doğayla bütünleştirilmiş enerji kaynaklarının kullanımı; güneş, rüzgar, su gibi kaynakların enerji üretmek için kullanımı ve bu kullanımın her yönden doğayla bütünleştirilmiş alternatiflerinin geliştirilmesi,
- Hayvansal üretimin benimsenmesi; tarım ve teknoloji kadar insan toplumlarında görülmesi istenen diğer üretim faktörleri olarak hayvanlar ele alınmıştır. Toplumsal ekolojik yapılarda doğal alanlarda var olan balıklara ek olarak balık yetiştiriciliği, evcilleştirme ve hayvancılık, avcılık gibi alanlar zanaat olarak kabul edilecek ve geliştirileceklerdir. Seri üretim olarak da ele alınabilecek bu alanlarda her ne koşulda olursa olsun insan ve hayvan ilişkisinin organik bağının koparılmaması gerektiği de savunulmaktadır. Organik bağdan kastedilen; verimlilik için yapılması gerekenlerin yapılması şartıyla hayvansal üretim süreçlerinde hayvanların makinelerden insanlarla muhatap olması, insanların kırsal yaşamda var olan hayvan ilişkilerini sürdürmeleri gerekliliğidir.

- Eşyaların nostaljik anlam kazanması; tüm ekolojik yaklaşımlarda olduğu gibi toplumsal ekolojide de tüketim kültürüyle gelen hızlı tüketim ve kısa ömürlü ürün kullanımı reddedilmektedir. Niteliğin önem kazanacağı yeni tüketim alışkanlığıyla tüm araçlar ve eşyalar nesilden nesile aktarılan manevi değeri olan aile yadigarlarına dönüştürüleceklerdir. Kazanılan bu yeni anlayışla birlikte tüketimin, dolayısıyla üretimin azaltılarak insanların da niceliktense niteliğe önem verdiği yeni bir alışveriş kültürünü kabul etmeleri hedeflenmektedir.
- İlişkilerin organikleştirilmesi; bahsedildiği üzere toplumsallaşmayı temel alan bu ekoloji akımında insan ilişkilerinin de organikleşmesi temel hedeflerden bir tanesidir. Sanallaşan ilişkilerin yerini yüz yüze ilişkilerin alması anlamına gelmektedir. Aynı şekilde yapılacak işlerin de organikleşmesi ve kişilerin işe yarar hissetmeleri sağlanması hedeflenmektedir.

İnsan ilişkilerinde olduğu kadar insanın doğayla kuracağı bağların da yeniden organikleşmesi, organik ilişkiler içerisinde mistisizme kaçmadan yeniden yorumlanarak tanımlanması da hedeflenmektedir. İnsanın doğadaki tüm kaynaklardaki parçalarının keşfedilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir. İnsanın doğaya yaklaşımının doğadaki ilişki ağlarındaki gibi doğallaşması gerekliliğinden bahseden yaklaşım; toprak, bitki ve hayvanlarda olan kökler kadar güneşte, rüzgarda olan köklerinde keşfedilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bitkilerin fotosentez yoluyla güneşle olan ilişkilerinin kendi köklerinin de doğru tanımlanabilmesi ve kurulacak yeni ilişkilerle yapılacak yeni girişimlerin niteliğinin doğru belirlenebilmesi için büyük önem teşkil etmektedir.

5. DERİN EKOLOJİ VE TOPLUMSAL EKOLOJİ YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Öncelikle belirtilmesi gereken ele alınan bu çalışmanın yaklaşımları savunmak veya doğru olanı ortaya koymak gibi hedefleri olmadığıdır. Çalışmanın bu bölümdeki amacı; yaklaşımları kendilerini oluşturan faktörlerle net bir şekilde ortaya koyarak, birbirlerine benzerlik ve farklılık gösterdikleri noktaları doğru yanlış değerlendirmesine girmeden ortaya koymaktır. Bu sayede, farklı etik yaklaşımları benimseyen yerleşkelerin ve insanların günlük yaşamlarına ve yaşam tarzlarına yönelik analizlerin yapılması sağlanabilecektir. Alanyazın incelendiğinde derin ekolojinin daha dağınık bir yapısının olduğu gözlenmiş ve direkt olarak Naess'in belirlediği hipotez ve normlar çerçevesinde yaklaşımın sadeleştirilerek açıklanmasına çalışılmıştır. Toplumsal ekolojide ise hem kuralları hem de karakteri belli olan bir yaşam alanının insanların ekolojik davranışlarını geliştireceğine olan inanç daha net ifadelerle yaklaşımın ve yaklaşıma uygun alanların çizilmesine vesile olmuştur. Herhangi bir yaklaşımın iyi veya kötü, doğru veya yanlış olarak değerlendirilmemesi etik yaklaşımların ve felsefenin temelindeki şüphecilik olgusuyla kabul edilmiştir. Buna göre mutlak bir doğru veya yanlış olmadığı gibi farklı insanlara ve durumlara göre şekillenen farklı görüşler ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Buradaki amaç; doğru veya yanlış kısıtından bağımsız olarak var olan iki yaklaşımı ve olası somut yansımalarını ortaya koyarak sonraki çalışmalar için bir temel, standart bir model sunabilmektir. Geliştirilmeye açık olan yöntem ve sınıflandırmalar ilk aşama için yerleşkelerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi ve bireysel ekolojik insan yerleşimlerinin ve ekolojik insan topluluklarının geliştirilebilmesi için ele alınmıştır. Mevcut durumun net olarak belirlenmesiyle insanların bir arada olmasını sağlayan değerlerin ortaya koyulması, eksikliklerin belirlenmesi ve olası önlemlerle gelişim önerilerinin ortaya koyulması daha net bir şekilde sağlanacaktır. Bunun için öncelikli olarak yapılması gereken alan yazında birbirinden çok farklı olarak görülen ve genel itibarıyla birisi canlı-merkezci bir uçta, diğeri insan-merkezci diğer uçta bulunan bu iki yaklaşımın birbirleri karşısındaki durumlarının ortaya koymaktır. Bookchin (1988: 13-18), derin ekolojiyi insanın karmaşık sosyal yapısını basitleştirmekle ve de Derin Ekolojistlerin tarih dışı zoologileştirmelerinin (zoologization), çevre sorunlarının gerçek kültürel nedenlerini görmelerini engellediğini savunmaktadır.

Derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımları her ne kadar birbirlerine taban tabana zıt gibi görünseler de iki yaklaşımın birbirleriyle örtüşen, benzerlik gösteren birçok ortak noktası

bulunmaktadır. Diğer yandan bu yaklaşımların etik kavramına, ekolojik olgusuna yaklaşım noktaları ve ekolojik olabilmenin tanımlanma gerekçeleri birbirlerinden tamamen farklılık göstermektedir. Bu gerçek, özellikle toplumsal ekoloji savunucuları tarafından iki yaklaşımın birbirleriyle bağdaşan noktalarının göz ardı edilmesine ve derin ekoloji yaklaşımının tamamen reddedilmesine vesile olmuştur.

Öncelikli olarak yaklaşımların birbirlerinden ayrıldıkları temel yaklaşım farklılığını açıklamak birçok açıdan yaklaşımların ayrı değerlendirilebilmesini sağlayacaktır. Bu farklılık olaylara ve olgulara yaklaşım açısından kaynaklanmaktadır. En basit anlatımla; insanı temel aldığımızda derin ekoloji içten dışa değişimi savunurken, toplumsal ekoloji içten dışa doğru olan değişimi spiritüelliğin ötesine gidememek ve sosyolojik temelleri göz ardı etmek olarak yorumlamakta ve değişimin dıştan içe doğru olabileceğini savunmaktadır.

Daha ayrıntılı açıklamak gerekirse derin ekoloji yaşanan ekolojik kriz de dahil tüm krizlerin ve anlaşmazlıkların, buhranın nedenini insanın doğayla olan bağlarını koparması olarak tanımlamaktadır. İnsanın artık kim olduğunu unutması, kendini anlamlandırma yetisini yitirmesi, hem kendisine ve kendi türüne acımasızlaşmasına hem de çevresine ve tüm türlere empatiden yoksun davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Kabul edilen bu gerçek karşısında insanın yeniden uyumu yakalaması ancak kendisini doğayla yeniden anlamlandırabilmesine, kendisini doğayla ve doğada yeniden keşfedebilmesine bağlanmaktadır. Bu da ancak doğaya her anlamda dönüşle gerçekleşebilecektir. İnsan hem fiziksel olarak yüzünü doğaya dönmeli, doğada yaşamı tecrübe etmeli hem de içsel yolculukla doğayla olan bağlarını ve doğada kendisine yapacağı tanımlamaları ve anlamlandırmaları yeniden keşfetmelidir. Kendini gerçekleştirme olarak tanımlanan bu süreç sonunda insan doğal olarak doğaya uyumlu hale gelecek ve kurallara gerek kalmaksızın doğaya, tüm türlere duyduğu empatiyle zarar vermeme, yok etmeme, uyumlu yaşayabilme yetilerini kazanacaktır. Temel 8 etik ilke dışında herhangi bir kural belirlemeyerek derin ekoloji insan topluluklarının oluşturdukları biyo-bölgelerde kendi yaşam şartlarına, kültürlerine ve benliklerine uygun yeni derin ekolojik modeller geliştirmelerini; yaşamlarına kendilerini yansıtan anlamlar katmalarını desteklemektedir. Bu görüşü çeşitlilik algısıyla destekleyen yaklaşım, bireysel içsel yolculuklarla dünya üzerinde temel prensipleri benimseyen birçok farklı derin ekolojik insan türünün ve insan topluluğunun ortaya çıkacağını ön görmektedir. Kısaca söylemek gerekirse derin ekoloji; insanın içsel yolculuğu neticesinde kendisini doğayla yeniden anlamlandırmasıyla ortaya

kural ve kısıtlamalara ihtiyaç duymadan derin ekolojik olabilen özgün yapılar çıkacağını savunmaktadır. Toplumsal ekolojiden farklı olarak hiyerarşi ve tahakkümden bağımsız yapıların bu bilinçle doğal olarak ortaya çıkacağını, içsel aydınlanmayla organik ilişkilerin ve ekolojik bilincin gelişeceğini, içsel değer vurgusuyla tüm türler arasında hiyerarşisiz bir düzenin olacağını savunmaktadır.

Derin ekolojinin kendini gerçekleştirme gibi konularda çok soyut ve belirsiz olmakla suçlandığını, derin ekolojinin dayandığı savların boş sayılabilecek ölçüde geniş kapsamlı ve genel nitelikte olduğu eleştirileriyle karşılaşmak mümkündür. Buradaki eleştirinin temelini yaklaşımın anlaşılamamış olması oluşturmaktadır. Şöyle ki; temelde çeşitliliği ve çeşitliliğin kendini gerçekleştirme süreçlerini zenginleştireceğini savunan bir yaklaşım olarak derin ekoloji, yaşamın spiritüel yönünü de kapsayan kendini gerçekleştirme sürecini savunması nedeniyle çoğu zaman objektif olarak değerlendirilmemesine neden olmuştur. Derin ekoloji içerisinde asıl amacın savundukları temel argümanlardan olan yaşamın çeşitlilikle zenginleştirilmesi fikri doğrultusunda, belirlenen 8 temel etik ilkenin kabul edilmesi durumunda kişilerin ve yerleşkelerin kendi yaşam tarzı ve kültürel değerleri doğrultusunda kendilerine özgün derin ekolojik topluluklar veya bireysel yaşamlar oluşturabilecekleri fikridir. Yaşamın çeşitliliğine inanan yaklaşım; zamanla insanların kendi kültür ve inançları doğrultusunda geliştirecekleri ekolojik yaşam pratiklerinin standardize edilemeyeceğini savunmaktadır. Toplumsal ekolojideki gibi toplumsal yaşamın mutlak gerekliliğine de inanmayan yaklaşım; ister bireysel sürdürülen isterse topluluklar ve canlı-merkezlilik bazında kurulan yerleşkeler olsun her durumda derin ekolojik ilkeler ışığında özgün yaşamların kurulabileceğine inanmaktadır. İnsani gelişimin ve kendini gerçekleştirmenin ancak doğada özgürlük ve çeşitlilik durumlarında olabileceğinden bahseden yaklaşımın yaşam alanı yaratma konusunda mutlak kurallar belirlememesinin nedenini bu durum oluşturmaktadır.

Toplumsal ekoloji ise daha akılcı temelle şekillenen ve toplumsal planlamayı temel alan bir yaklaşım benimsemektedir. Ekolojik kriz başta olmak üzere ahlaki krizleri de kapsayan tüm krizlerin ve ahlaki bozulmaların temelinde hiyerarşi ve tahakkümü görmektedir. Bu nedenle de öncelikli çözülmesi gereken meselenin insanlara doğru ve doğal olarak kabul ettirilen hiyerarşi ve onun bir sonucu olarak ortaya çıkan tahakküm fikirleri olduğunu savunmaktadır. Yaşamın toplumsal yönüne odaklanan ve ekolojik toplumsallaşmanın sağlanmasıyla organik ilişkiler kurabilen ekolojik bireyselleşmeden bahsedilebileceğini savunan yaklaşım öncelikli

olarak insanların özgür oldukları, hayatları hakkında hak iddia edebildikleri toplum fikirlerine yönelmektedir. İnsanın doğadan kopuşu fikrini reddeden yaklaşım; insanın bugün vardığı noktayı doğal evriminin bir sonucu olarak kabul etmekte ve insanı da bu yönüyle doğal olarak tanımlamaktadır. Bu noktada insan evriminde ortaya çıkan sosyolojik etkenlerin, yanlış yorumlama ve yönlendirmelerin bugün geline nokta birinci doğaya zarar veren niteliğe bürünmesine neden olduğunu savunmaktadır. Yeniden bir toplumsallaşma ve ekolojik toplumsal yapıda doğal evrimin doğayı geliştirme, iyiye yöneltme yetisine sahip olan tek canlı olarak insanın sorumluluk alarak iyiye yönlendirilmesi gereğine vurgu yapmaktadır. Bu sayede kontrollü olarak gelişen bu yeni toplumsallaşma süreciyle doğayla bütün yapıların, organik ilişki ve ilişki ağlarının, insanın doğada toplumsallaşarak evrimini doğayla uyumlu hale getirmesinin mümkün olabileceği savunulmaktadır. Diğer bir deyişle; oluşturulacak doğaya uyumlu yeni bir etik algı ve buna uygun kontrollü olarak sağlanacak ekolojik toplumsallaşmayla birinci ve ikinci doğanın bütünleştirilebileceğine ve ekolojik sorunlar başta olmak üzere tüm köklü krizlerin çözülebileceğine inanmaktadır. Buna göre öncelikli olarak hiyerarşi ve tahakkümden sıyrılmış yapıların belirlenmesi ve doğadaki bütünlük esası baz alınarak yeni toplum yapılarının geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak bu sayede insan topluluklarının doğayla entegre olabildikleri birinci ve ikinci doğanın bütünleştiği yapılar kurulabilecektir. Bu yapılarda doğadaki ilişkilerin özünün temel alınması direkt olarak ekolojik toplumların kurulmasını sağlayacaktır. Ekolojikleşme sürecinin derin ekoloji hareketinin kabul ettiği yönün, tamamen tersi istikamette gelişmesi gerektiği iddia edilmektedir. Diğer bir deyişle planlı olarak oluşturulacak insan ekosistemleri, hiyerarşi ve tahakkümden arınmış, doğrudan demokrasi ile yönetilen ekolojik topluluklar vasıtasıyla insanların ekolojikleşmesi ve doğayla bütünleşmesinin sağlanacağı toplum düzenleri savunulmaktadır. Bu tür yapılarda insanın içten değişimi neticesinde oluşacak toplum yapıları değil, değişen ve bütünleşen toplum yapılarıyla yeniden evrilen insan davranışlarından ve etik ilkelerinden bahsedilecektir.

Temelde iki yaklaşımın farklılığını birbirinden ayıran özellikler ekolojikleşmeye yaklaşımları üzerinden tanımlamak mümkündür. Temelde ayrıldıkları noktanın belirlenmesinin ardından bu aşamada yaklaşımın benzer ve farklı söylemleri ayrıntılı olarak incelenecek ve bu hususlara yaklaşımlar içerisinde nasıl yer verildikleri açıklanacaktır. Bu aşamada yapılan tüm sınıflandırmalar, belirlenen ortak ve farklı yönler alanyazın kısmında atıfta bulunulan kaynaklar ve yaklaşımların fikir babalarının söylemleri dikkate alınarak

derlenmiş ve yorumlanmıştır (Bookchin, 1994, 1996, 1999, 2012, 2013a, 2013b, 2013c, 2014, 2015a, 2015b, 2017a, 2018; Naess, 1939, 1973, 1986, 1988, 1989, 1994, 1995a, 1995b, 1995c, 2005, 2008; Naess, Norberg-Hodge, 1997).

Bu aşamada ortak kökler ve savunulan ortak değerler başlığı altında ele alınan ve sınıflandırılan söylemler ve de açıklamaları yaklaşımların ortak paydasını ifade etmektedir. Birbirine taban tabana zıt görülen bu yaklaşımların ortak paydasının belirlenebilmesi hem teorik anlamda hem de mevcut ve olası yerleşkelerin ekolojik olup olmadığının değerlendirilmesine bir çerçeve oluşturma görevi üstlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Başlık altında belirlenen hususlarla yerleşkelerden edinilen veriler birlikte analiz edilerek ekolojik yaşam, ekolojik yerleşke ve de ekolojik insan değerlendirmesine taban oluşturacak bir gereklilikler listesi sunulacaktır. Benzer şekilde değişen öncelikler ve farklılaşan yönler başlığı altında ele alınan ve sınıflandırılan söylemler ve de açıklamaları yaklaşımların birbirlerinden ayrıştığı noktaları sunmakla birlikte yaklaşımların karakteristik özelliklerini gösteren yerleşkelerin belirlenmesi ve sınıflandırmalarında ve de ölçek geliştirme sürecinde maddelerin belirlenmesine vesile olacak görüşme sorularının belirlenmesiyle elde edilen cevapların sınıflandırılmasında çerçeve görevi görmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Başlık altında belirlenen hususlarla, toplumsal ekoloji ve derin ekoloji yaklaşımlarının hayata yansımaları konularındaki sonraki çalışmalara da taban oluşturması mümkündür.

5.1. Ortak Kökler ve Savunulan Ortak Değerler

Ortak yönler altında iki hususun incelenmesine karar verilmiştir. Açıklamalarda ayrıntılı olarak sunulacak hususlardan ilki; derin ekoloji ile toplumsal ekolojinin ortak söylemlerini ifade ederken, diğer kısım aynı kavram altında farklılaşabilen durumları ifade etmektedir. Çizelge 5.1.'de ayrıntılarıyla sunulan yaklaşımların ortak yönleri topyekün değişim, adem-i merkeziyetçilik, sınıflı yapıların reddi, baskı, ortak yaşam, gönüllü sadelik, gönüllülük, doğanın yaşayan yanı, doğanın metalaştırılması, tarım, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı başlıkları altında açıklanmıştır (Bookchin, 1994, 1996, 1999, 2012, 2013a, 2013b, 2013c, 2014, 2015a, 2015b, 2017a, 2018; Naess, 1939, 1973, 1986, 1988, 1989, 1994, 1995a, 1995b, 1995c, 2005a, 2005b, 2005c, 2008; Naess ve Norberg-Hodge, 1997).

Çizelge 5.1. Derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarının ortak yönleri

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Topyekün Değişim	Topyekün Değişim
Doğayla yeniden anlamlandırma	Sadece görünende değil tüm kültürde değişim,
Önceliklerin ve değer yargılarının değişmesi	Tahakkümün ortadan kaldırılması
Empatinin tüm türlere yayılması	Hiyerarşik yönelimlerin ortadan kaldırılması
Sadece algıda değil genel kabul gören kültür ve yaşam biçimlerinde köklü değişimler	
Sadece görünende değil derininde değişim	
Derin ekoloji ile gerçekleştirilmek istenen “mevcut toplumsal yaşamda yapılacak basit bir reform değil, tüm uygarlığın yeniden yönlendirilmesi”	Krizlerin kökenlerini etkilemeksizin onların belirtilerini ortadan kaldırmaya çalışan başka bir hareket değil, yeni bir kültür yaratmak zorundayız.
Yerinden yönetim	Yerinden yönetim
Ademimerkeziyetçilik	Konfederasyonlar
Biyo bölgeler	Ekolojik konfederasyon ağları
Sınıflı toplumlara hayır	Hiyerarşiye ve tahakküme hayır
Toplumsal hiyerarşi kaldırılmalı	Hiyerarşik düzenden vazgeçilmesi
Erkek egemenliğine son verilmeli	Her türlü hiyerarşinin reddedilmesi
Baskı	Baskı
Baskı ve itaatin potansiyel keşfini engellediği inancı	Her türlü baskıdan arınmış adil toplumlar
Ortak yaşam	Ortak yaşam
Bireysel bilinçlenme	Ortak gereksinimlere ve amaçlara hizmet etmek için yaratılmış topluluk
Ortak amaç ve gereksinimlerle hareket etme	
Gönüllü sadelik	Az tüketim, sadeleşme
Gönüllü olarak sade bir yaşama geçiş	İhtiyaçların fetişleştirilmesinin engellenmesi
Yaşam kalitesine odaklanma	Yaşam kalitesine odaklanma
Gönüllülük	Katılma özgürlüğü
Katılımda gönüllülük	Doğrudan eylemde katılma özgürlüğü
Sadeleşmede gönüllülük	Ekolojik toplumsallaşmaya katılım özgürlüğü
Doğa	Doğa
Doğanın manzaradan fazlası olduğu fikri	Doğanın manzaradan fazlası olduğu fikri
Yaşayan organizma olarak görme	Evrilen bir fenomen olarak görme
Metalaştırmaya karşı duruş	Metalaştırmaya karşı duruş
Ekolojik tarım	Sürekli ve Dengeli Tarım
Yerel üretim	Yerel üretim
Geleneksel üretim	Geleneksel üretim
Organik ve/veya doğal üretim	Organik üretim
Yerel koruma ve depolama,	Karar verme gücünün üreticiye dönmesi
Yiyecek için kullanılabilecek kolektif yer	Kendine yeterli duruma getiren bir yaşam biçimini güçlendirme
Alternatif Enerji Kaynaklarının Kullanımı	Alternatif Enerji Kaynaklarının Kullanımı
Çeşitlilik	Çeşitlilik
Ekolojik farkındalık için azami çeşitlilik ve bu çeşitlilikten beslenme gerekmektedir.	Ekolojik farkındalık ve toplumsallaşma için çeşitlilikten beslenmek gerekmektedir.

Kaynak: Bookchin, 1994, 1996, 1999, 2012, 2013a, 2013b, 2013c, 2014, 2015a, 2015b, 2017a, 2018; Naess, 1939, 1973, 1986, 1988, 1989, 1994, 1995a, 1995b, 1995c, 2005a, 2005b, 2005c, 2008; Naess ve Norberg-Hodge, 1997.

5.1.1. Topyekün Değişim

Yaklaşımların her ikisi de var olan sistem içerisinde ekolojik krizin sadece görünen yüzüne yönelik çözümlerin geliştirilebileceğini savunmaktadır. Görünen meselelerle ilgilenmek de insanlığa sorunun çözümünü değil, sadece asıl sorunların gün yüzüne çıkan etkileriyle ilgilenebilme şansı sunmaktadır. Var olan tüm bozulmaların çözüme kavuşturulabilmesi için insanlığın yaşayışında, etik ilkelerinde ve kurdukları sistemlerde köklü bir değişime gidilmesi kaçınılmazdır. Bu değişim sadece yaşam şekillerinin yer değiştirmesi değil, aynı zamanda kültürel bir yeniden şekillenmeyi de beraberinde getirmelidir.

Topyekün değişim konusunda her iki yaklaşımın ortak görüşü köklü bir kültürel değişimin gerektiği şeklindedir. Farklılaştıkları nokta ise; derin ekolojinin öze dönüşle açıkladığı empatiye dayalı, zarar vermemeyi beraberinde getirecek bir kültürün oluşacağı fikrine karşı; toplumsal ekoloji insanın benliğine işleyen hiyerarşi ve tahakküm yöneliminin içinden atılması gerekliliğine yaptıkları vurgudur. Ortak alanda açıklandığı üzere derin ekoloji cevabı doğada ve içsel yolculukta ararken, toplumsal ekoloji cevabı sosyal yapılardaki tahakküm ve hiyerarşinin insan benliğinde yarattığı çöküşte aramaktadır.

5.1.2. Ademi-Merkeziyetçilik

Her iki yaklaşım da toplulukların kendi kaderlerini tayin edebilme hakkını vurgulamaktadır. Fakat yerel yönetimler konusunda iki yaklaşımın da farklı vurgu noktaları bulunmaktadır. Her iki ekolojik yaklaşım da merkezi yönetimlerden yerinden, insanların hayatlarıyla ilgili direkt söz sahibi olacakları yönetim şekillerini desteklediklerini göstermişlerdir. Toplumsal Ekoloji için bu tabii ki hiyerarşik yapıların engellenmesi adına desteklenirken, derin ekoloji için adil yönetim ve kişilerin direkt olarak potansiyellerini geliştirme hikayelerine olan katkıları nedeniyle desteklenmektedir. Derin ekoloji baskı ve yönlendirmenin olduğu yerlerde kendini gerçekleştirme potansiyelinin azaldığını vurgulamaktadır.

Derin ekoloji yerelden yönetim ve insanların kendi kaderlerini tayin edebilme haklarına kendi kendilerine yetebilme ve sorumluluk alma noktasından yaklaşmakta ve sonuç olarak böyle bir sistemin çevreleriyle olan bağları keşfetmeleri, yani kendilerini keşfetmeleri, sürecini etkinleştireceğine inanmaktadırlar. İnsanlar söz sahibi olabildikleri, yaşamlarıyla ilgili kararlara katılabildikleri ortamlarda sorumluluk alarak kendi potansiyellerine yönelik

daha fazla bilgi elde edebilir duruma geleceklerdir. Bunun da kendilerini ve kendi doğalarını keşfetme süreçlerini direkt olarak ve olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Merkezi yönetimlerce yönetilen insanların çoğunluk veya azınlık olarak görülmeye başlanmasıyla bozulmaya uğrayan yapılarda insanların seslerini duyurmaları zorlaşmakta, kendileriyle ilgili hayati konularda dahi başkalarının verdiği kararlar ve belirlediği kurallar ölçüsünde karar verebilir hale gelmektedirler. Bu da hem insanların hem de toplumların kendi kendilerine yetebilme ve özerk olabilme yetilerini köreltmektedir. Körelen bu yetiler ve özgür olunamayan ortamlar insanların kendilerini gerçek anlamda keşfedebilmelerini, kendilerine objektif bakabilmelerini engellemektedir. Bu nedenle insanların kendi kendilerini temsil edecekleri ve kendi hayatlarıyla ilgili kararları özgürce alabilecekleri, sorumluluk almaları gereken sistemlerin kurulmasıyla insanların potansiyellerini keşfetmeleri ve bu potansiyele ulaşabilmelerinin yolu açılacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus yerel yönetimlerin ortak yaşamı paylaşan topluluklardan oluşabileceği gibi, bireysel hanelerin birleşerek ortak karar verme kararı aldıkları yapılar olarak da görülebileceğidir. Bu husus derin ekoloji yaklaşımını toplumsal ekolojininkinden ayıran önemli hususlardandır.

Toplumsal ekoloji ise yine insanlara kaderlerini tayin edebilme hakkı tanıyabilme adına konfederasyon fikrini önermektedir. Böylece insanların doğrudan eylem, katılımcı demokrasi gibi aracı fikir ve eylemlerle kendilerini ilgilendiren süreçlere aktif katılımlarının sağlanmasının teşvik edilmesi savunulmaktadır. Toplumsal ekoloji kurulan konfederasyonların temel nedenini hiyerarşinin ve tahakkümün engellenebilmesi olarak belirlemiştir. Kurulan yapılarda meclislere de, karar süreçlerine de katılım serbest tutulacaktır. Buna göre hem karar hem de alınan kararların uygulanması sürecinde insanların eşitlikçi ve özgür bir ortamda olmalarının sağlanması hedeflenecektir. Özgür kararlar alma ve eylemlerde bulunma ile şekillenen hiyerarşi ve tahakkümden uzak yapıların insanların dolaylı ve direkt olarak doğayla olan ilişkilerine de yansıtacağı öngörülmektedir. Çünkü insanlar bu yapılarda hiyerarşi ile şekillenen karakterlerinden ve düşünme biçimlerinden sıyrılacaklardır. Akılcılığın bu formundan soyutlanan insanların doğrudan karar ve eylemlerinde daha bütünleştirici olacakları düşünülmektedir. Birinci ve ikinci doğayı bütünleştirerek tek doğa yaratma fikri de buradan çıkmaktadır. Direkt sorumlu merci olarak insan sınıf veya yönetici statüsü olmaksızın yapılan her eylemden eşit derecede sorumlu olacaktır. Kısacası toplumsal ekoloji yönetim yapısı olarak hiyerarşi ve tahakkümden

sıyrılmış katılımcı demokrasinin benimsendiği konfederal sistem fikrini savunmaktadır. Amaç; kişileri özgürlüklerine kavuşturmak, toplumları da ekolojik hale getirebilmektir.

5.1.3. Sınıflı Yapıların Reddi

İki yaklaşımın net bir şekilde reddettikleri bir diğer konu sınıflı toplum veya topluluk yapılarıdır. Fakat, yine bu konuda da yaklaşımların motivasyonları farklılık göstermektedir. Derin ekoloji sınıflı yapıların sömürü sistemlerini de beraberinde getirdiğini düşündüğünden türlerin potansiyellerinin körelmesine neden olduğunu savunmaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, derin ekoloji altında bu konunun tüm türleri kapsayacak şekilde ele alındığı gerçeğidir. İtaate dayalı olarak geliştirilen ilişki ağları ezberci davranış kalıplarını beraberinde getirdiğinden kişilerin kendilerini zorlamaları gerekmemektedir. Yani insanın insana, insanın diğer türlere karşı sürdürdüğü sömürü politikaları türlerin potansiyellerini keşfetmelerine engel olmakta ve kendilerini gerçekleştirme ve kendilerini geliştirebilme süreçlerini sekteye uğratmaktadır. Ayrıca toplumların veya sistemlerin sınıflı hale gelmesi her konuda olduğu gibi kendini gerçekleştirme konusunda eşit haklar prensibini ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda sistemler ne kadar demokratik olursa olsun hiyerarşi varlığını sürdürdüğünde sistemin zaman içerisinde “tüm hayvanlar eşittir, ama bazı hayvanlar daha eşittir” önermesine ulaşılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yapılması gereken algısal olarak da sınıflı yapılardan kurtulmayı sağlayacak sömürüyü reddeden akılcı sistemlerin geliştirilmesi ve hiyerarşi ve tahakkümün bütün için ortadan kaldırılmasının sağlanmasıdır.

Toplumsal ekolojinin temel söylemi olan hiyerarşi ve tahakküme karşı duruş yaklaşımı oluşturan tüm alt konularda etkinliğini göstermektedir. Fakat toplumsal ekolojinin konuya insanın içsel yolculuğundansa insan doğa ve insanlar arası ilişkiler bazında yaklaştığını söylemek mümkündür. Buna göre doğa ve insan düalizminin temelinde insanın akılcılık evrimini şekillendiren doğadan ayrı ve üstün olma fikri bulunmaktadır. Buna göre insanın sosyolojik, dini ve felsefi önermelerle kendisini hiyerarşinin en üst noktasına yerleştirilmesi ile doğayla tüm bağı kopararak onu salt kaynak olarak görmesi paralel ilerleyen süreçlerdir. Yaratılan düalizmle birlikte insanlık doğanın yaşayan ve evrilen bir sistem olduğunu unutmuş ve onu salt meta fikrine indirgemıştır. Derin ekolojinin doğayla kurulan bağla sağlamayı öngördüğü doğayı anlama çabasına toplumsal ekoloji daha akılcı yaklaşarak metalaşma altında yatan sosyolojik temellerin analizi yapmıştır. Varılan sonuç neticesinde hiyerarşi ve tahakküm sistemlerinin doğayı ve insanı sömüren, değersizleştiren yanlarına

odaklanarak en temelde savaşılmaması gereken husus olarak bu iki olguyu belirlemiştir. Kurulan tüm sistemlerin insana nesiller boyu kabul ettirilen bu iki olgunun zihinlerden silinebilmesi yoluyla iyileştirilebileceğini savunmaktadır. Böylece toplumlar iyileşecek, insanlar iyileşecek ve doğayla barış sağlanabilecektir. Bu noktada, toplumsal ekolojinin genellikle yanlış yorumlanan insan evriminin ve insanın doğallığı konusuna da değinmek gerekmektedir. İnsan evrimi neticesinde bugün geldiği noktaya varmıştır ve bu yönüyle doğadaki diğer canlılar kadar doğal kabul edilmektedir. İnsan davranışlarının etkileri de yine aynı sebeple doğal değerlendirilmesi gereken etkilere sahiptir. Fakat toplumsal ekoloji insan evriminin doğallığının yine insan aklının doğadaki ilişkilerin yanlış yorumlanmasıyla bulandırıldığını ve evrimin olumsuz yöne doğru ilerlediğini kabul etmektedir. Varılan noktada yaşanan çıkmazdan hem insanlığı hem de doğanın bütünü çıkaracak olansa yine insan aklı ve kontrolüyle iyiye doğru evriltilecek hiyerarşiden soyutlanmış insan yapımı toplumlardan geçmektedir. İki yaklaşımın temel farkını oluşturan husus burada da karşımıza çıkmaktadır. Derin ekoloji; bireysel yolculukla gelişen ve bilinçlenen insanların kurduğu yapıların doğallığına güvenmektedir. Toplumsal ekoloji ise akılcı yaklaşımla ekolojik toplum gereksinimlerini belirleyerek bu gereksinimlerin giderilebildiği toplumsal yapılarla ekolojik sistem ve insan gelişiminin varlığının olabileceğinden bahsetmektedir. Her ikisi de hiyerarşi ve tahakkümü ekolojikleşmenin engellerinden görmekle birlikte, olgulara ve etkilerine yaklaşımları noktasında yine farklılaşmaktadırlar.

5.1.4. Baskının Reddi

Özgürlük ve baskının reddi konusu iki yaklaşımın ortak olarak yaklaşabildiği konulardan biridir. Her iki yaklaşım da adil toplum yapılarının veya adil sistemlerin ancak itaat baskısından uzak özgürlükçü yapılarda gelişebileceğinden bahsetmektedir. Buna göre insanların belirli fiziksel veya psikolojik faktörlerle baskı ve itaat altında tutulmalarıyla kendi olabilmeleri engellenmektedir. Bu amaçla her iki yaklaşım da farklı amaçlarla da olsa bireylerin özgürlüğünün esas alındığı yeni sistem fikrini benimsemektedir. Derin ekolojinin bu noktadaki temel farkı bu özgürlük fikrini içsel değer gibi kavramlarla tüm türler açısından değerlendirmesidir. Tüm türlerin baskıdan azat edilmesi ve potansiyellerini geliştirmeleri gerekliliği fikirleri savunulmaktadır. Toplumsal ekoloji ise tek adil toplumun, insanların her türlü denetim ve baskıdan özgür oldukları bir toplum olduğunu söyleyerek ele aldıkları görüşlerinin temelde insan üzerinden şekillendiğini bir kez daha vurgulamaktadırlar. Toplumsal ekolojiye göre adil toplumlar bahsedildiği üzere karar verme erkinin yerinden

yönetime ve kişilerin hür iradelerine dayanan, bireylerin ekosistemlere benzer şekilde birbirleriyle işbirliği içerisinde yaşadıkları ve birbirlerini tamamladıkları, birbirlerini baskılamadıkları toplumları ifade etmektedir.

5.1.5. Ortak Yaşam

Her iki yaklaşım da ortak yaşam, yaşamı paylaşma vurgusu yapmaktadır. Fakat ortak yaşama yaklaşım noktaları farklılık göstermektedir. Derin ekoloji bireysel keşifle ve doğallaşmayla ortaya çıkacak bilinçle kurulacak ortak yaşamlardan bahsederken; toplumsal ekoloji ekolojikleşmenin ve birinci doğayla bütünleşmenin temeline ortak toplumsal yaşamı koymaktadır.

5.1.6. Gönüllü Sadelik

Gönüllü olarak yaşam tarzında sadeleşme her iki yaklaşımın da ortak olarak savundukları temel konulardandır. Buna göre derin ekoloji, derin ekolojik etik ilkelerinin benimsenmesinin ve kişilerin hedeflendiği üzere kendilerini doğa içerisinde tanımlamayı başarabilmeleri; kendi doğalarını keşfetmeleri neticesinde gönüllü sade bir yaşama geçileceğini savunmaktadır. Toplumsal ekoloji ise bu savını kapitalizmin insanlar üzerinde oluşturduğu ihtiyaç yaratma etkisi üzerinden ele alarak ekolojik toplumsallaşmanın sağlanmasıyla insanların bilinç olarak gelişeceğinden bahsetmekte ve böylesi yapılarda ihtiyaçların fetişleştirilmesi ihtiyacının da ortadan kalkacağını vurgulamaktadır. Özet olarak her iki yaklaşım da fikrin doğduğu nokta farklı olsa da ekolojik yaşamın etik ilkelerle benimsenmesiyle insanların neye sahip olmadıklarındansa neye sahip olduklarına odaklandıkları bir bilinç düzeyine geçeceğinden bahsetmektedirler.

5.1.7. Gönüllülük

İki yaklaşım da kabul edilen etik ilkelerin benimsenebilmesi ve hayata geçirilebilmesi için gerekli gördükleri husus kişilerin gönüllülüğüdür. Zorlama ile alınacak ekolojik yaşama geçiş kararının zaman içerisinde içten çöküşü getireceğine inanılmaktadır. Derin ekoloji bu durumu direkt olarak ekolojikleşmeye olan gönüllülük olarak ele almaktadır. Toplumsal ekoloji ise kişilerin toplumsal dönüşüme doğrudan katılımları üzerinden değerlendirerek katılma özgürlüğü kavramını ortaya atmıştır. Faaliyete geçmeden esas olan; katılmaya

zorlanma ya da bunu yapma ihtiyacı değil, bireyin katılma özgürlüğü yani bireye katılmayı seçip seçmeme özgürlüğünün tanınmasıdır.

5.1.8. Doğanın Yaşayan Yanı

Doğanın yaşayan bir sistem olarak kabul edilmesi ve manzaranın ötesinin görülmesi gerekliliği yaklaşımların ortak özelliklerinden bir diğeridir. Her iki yaklaşım da doğayı ekosistemlerden oluşan, yaşayan, evrilen bir fenomen olarak kabul etmektedir. Ekolojik etik yaklaşımlarının doğaya bu şekilde yaklaşımları ve onu canlı sistem olarak kabul etmeleri öngörülebilirdir.

5.1.9. Doğanın Metalaştırılmasının Eleştirisi

Doğayı metalaştırma ve kaynak olarak görme durumu her iki yaklaşım için de benzer yorumları içermekle birlikte yine çıkış noktaları farklılık göstermektedir. Derin ekoloji doğayla kurulacak özdeşleşme ile insanların empati duygularının da gelişeceğinden ve zarar vermemeyi, öldürmemeyi seçmeye başlayacaklarından bahsetmektedir. Buna göre; doğayla kurulacak özdeşleşme ile, insanlar artık bitkilere, hayvanlara, ormanlara ve hepsinin üzerinde ekosistemlere baktıklarında kendilerinden canlı yapılar görmeye, kendi parçalarını doğada hissetmeye başlayacaklardır. Doğanın benimsenmesiyle doğaya karşı nesiller boyu devam eden öldürme içgüdüğü ortadan kalkacak ve sömürü sona erecektir. Devall (1994)'ın deyişiyle “eğer derin ve geniş benliğimiz her şeyi kucaklıyorsa nehirler ve dağlar dahil olmak üzere bizim dışımızdaki varlıkları korumak için özel bir ahlaki kurala ya da dogmayla temellenen hiçbir slogana gerek yoktur”. Burada derin ekolojinin kendini açıklamakta kullandığı verilen kararların, yapılacak icraatların tüm türlere olan etkisinin dikkate alınması konusu da bu durumun bir yansımasıdır. İnsanlar doğaya yönelik bu denli bir bilinç kazandıklarında doğaya karşı yapacakları her müdahalenin o bölgede var olan tüm varlıklara olacak etkilerini dikkate almaya başlayacaklardır. Bu da yapılacak girişimlerin ve müdahalelerin gerekliliğinin, etkilerinin daha içsel bir bakışla değerlendirilebilmesini sağlayacaktır. Toplumsal ekoloji ise tüm olaylarda olduğu gibi bu konuya da yine insanın kabullendiği ve vazgeçilmesi gerektiğini savunduğu hiyerarşik yapılar üzerinden açıklamayı tercih etmiştir. Toplumsal ekolojiye göre toplumsal hiyerarşiler doğayı sömürmek ve ona egemen olmak için gerekli olan psikolojik ve maddi koşulları sağlamaktadır. Bu da insanı kendisi dışındaki doğayı değersizleştirmesini ve canlı olarak görmemesini kolaylaştıran bir

yaklaşımı benimsemelerini kolaylaştırmaktadır. Bir nevi kabul edilen ve uzun yıllardır insan toplulukları üzerinde egemen olan akılın, insanın doğayı algısında cansızlaştırmasını sağlayarak yapılan her türlü tahribatı mazur ve mantıklı görülebilmesini sağlayan etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın doğadaki dengeler temel alınarak, bütünleştirici, işbirliği ve tamamlayıcı mantıkla kurulan hiyerarşiden soyutlanmış adil toplumlar, uzun yıllardır insanların birbirlerine ve insanın doğaya karşı yaptığı baskıyı ve sömürüyü dışlayan toplumlar olarak tanımlanmaktadır.

5.1.10. Ekolojik Tarım

Her iki yaklaşım da temel ekonomik ve geçim faaliyetlerinin en önemlilerinden biri olarak tarımı görmektedir. Toplumsal ekoloji bu konuda net bir bilgi vermese de genel savunulan ilkeler ve yaptıkları sürekli ve dengeli tarım tanımlaması göz önünde bulundurularak gelişime açık organik tarım faaliyetlerini destekledikleri sonucuna varabilmek mümkündür. Tarım faaliyetleri teknolojik gelişmelerdekine benzer şekilde tarım faaliyetleri de toplumsal ekoloji içerisinde hayati görülen ve her şart altında devam ettirilmesi gereken faaliyetlerden görülmektedir. Tarımın en önemli canlı ihtiyaçlarından beslenme ihtiyacını karşılaması, insanların direkt olarak yerine getirebilecekleri bir faaliyet olması ekolojik toplumların temel argümanlarından görülmesinin de esas açıklamasını oluşturmaktadır. Tarımsal faaliyetler kendi yeterlilik çabasına giren insanların baskıcı kurum ve yaşamlara bağımlılıktan kurtuldukları yeni yaşamlarını sürdürebilme biçiminin temel bileşenlerinden görülmektedir. İnsan toplumlarının kendilerine yetebilme yetisini kuvvetlendiren bir unsur olarak tarım faaliyetlerinin kişileri merkezden bağımsızlaştırarak karar verme gücünü elde etmelerini sağladığı düşünülmektedir. Tüm özellikler düşünüldüğünde; en temel ihtiyacın karşılanmasını sağlaması nedeniyle insanları ve toplumları merkezden bağımsızlaştırma, kendi kendilerine yetebilmelerini sağlama, kendileriyle ilgili karar verebilme gücünü verme gibi olumlu etkilerinin yanında insanların sürekli olarak toprakla etkileşim halinde olmalarını sağlamaktadır. Her ne kadar tüm bu özellikleri zaman zaman göz ardı edilse de toplumsal ekolojiye göre tarım sayesinde insanlar gerçek özgürlüğü tadarak doğal çevreleriyle uyum içinde yaşayabilir hale gelmektedirler.

Derin ekoloji de benzer şekilde tarım faaliyetlerini doğadaki yaşamın temel bileşenlerinden ve insanı özgürleştirici bir unsur olarak görmektedir. Ekolojik ve doğal tarım faaliyetlerinin geliştirilmesi gerektiği fikrini savunan yaklaşım tarım faaliyetlerini toplumsal ekolojide

olduğu gibi kolektif yapının da merkezine koymaktadır. Buna göre yerel kolektif çabayla canlandırılan geleneksel tarım faaliyetlerinin yerel ağlarla yürütülerek hem toprakla iletişimin organik yapısının korunması hem de insanlar arası ilişkilerin canlı tutulması hedeflenmektedir. Merkezileşmeyen ve seri üretime geçmeyen tarım faaliyetleri bu noktada her iki yaklaşım için de kilit noktayı oluşturmaktadır. Bu noktada derin ekolojinin ilkeleri göz önünde bulundurularak doğal ve kendini idame ettirebilen gıda ormanları fikrinin yaklaşıma uygunluğunu da vurgulamak gerekmektedir. Toplumsal ekolojinin daha kontrolcü yapısının tersine derin ekolojinin daha serbest ve varlıkların gelişim hakkını gözeten yapısı birbirini destekleyen ve kendine yetebilen gıda ormanları fikrinin derin ekolojiye yaklaşmasına neden olmaktadır.

5.1.11. Alternatif Enerji Kaynaklarının Kullanımı

Ekonomiler için fayda sağlayan enerji üretim sistemlerindense alternatif enerji kaynaklarından oluşan ve ekosistemlerin dengesini bozmayacak yapıdaki enerji üretim sistemlerinin benimsenmesi, geliştirilmesi ve kullanılması yaklaşımların ortak söylemlerindendir. Farklılaştıkları tek nokta, derin ekoloji her yatırımda olduğu gibi enerji yatırımlarında da etkilenecek tüm varlıkların yatırım karşısındaki durumunun sorgulanması gerektiğini savunurken; toplumsal ekoloji ekosistem dengelerinin yatırım karşısındaki durumuyla ilgilenmektedir.

5.2. Değişen Öncelikler ve Farklılaşan Yönler

Farklı yönler yaklaşımları birbirinden ayıran başlıkları içermekle birlikte aynı zamanda araştırmanın da şekillendiği bölümü oluşturmaktadır. Görüşme sorularının hazırlanması, ölçek maddelerinin ve yerleşkelerin sınıflandırılması bu başlık altında belirlenen farklılıkların derinleştirilmesi çabasıyla oluşturulmuştur. Çizelge 5.2.'de ayrıntısıyla sunulan farklılaşan yönler doğa-insan ilişkisi, doğa tanımı, davranış etkileri, kazanılan yetilerin etkisi, müdahale, kendini yeniden anlamlandırma, toplum yapısı, mistisizm, içsel değer, organik iletişim, eylem tipleri, azaltım, çeşitlilik, hayvan etiği, teknoloji noktaları üzerinden açıklanmıştır (Bookchin, 1994, 1996, 1999, 2012, 2013a, 2013b, 2013c, 2014, 2015a, 2015b, 2017a, 2018; Naess, 1939, 1973, 1986, 1988, 1989, 1994, 1995a, 1995b, 1995c, 2005a, 2005b, 2005c 2008; Naess ve Norberg-Hodge, 1997).

Çizelge 5.2. Derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarının farkları

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Canlı-merkezli	İnsan-merkezli
Dağ gibi düşünme-empati kurma	İnsan gibi düşünme ve davranma
Doğa	Doğa
Doğanın mistik yanına inanç	Biyolojik olan birinci doğa
Kendini anlamlandırmanın yolu	Toplumsal olan ikinci doğa
Şehirlerin doğa sayılmaması	Şehirlerin doğa sayılması
Endüstriyel yapıların doğal olarak nitelendirilmemesi	Endüstriyel yapıların doğal olarak nitelendirilmesi
Davranış Etkileri	Davranış Etkileri
Canlı cansız tüm varlıklara olan etkiler değerlendirilir.	Ekosistemin bütününe olan etkiler değerlendirilir.
İnsan doğanın düzeltilmesinde kilit rol oynayabilir. Bunun için öncelikle doğaya karşı davranışlarını düzeltmesi gerekmektedir.	Denge bozulmadığı sürece tüm davranışlar kabul edilir. İnsan doğanın düzeltilmesinde kilit rol oynar.
İkame yetisi	Değiştirme yetisi
İnsanın doğaya karşı davranışları doğal değildir;	İnsan evrimi neticesinde çevresini değiştirme özelliği kazanmıştır.
İnsanın ikame yetisi, insana diğer hayvanlar gibi direkt davranmasını engelleme yetisi kazandırmıştır.	Değiştirme yetisini kullanması doğaldır.
Müdahale	Müdahale
Doğaya gereksiz insan müdahalesinin reddi	Birinci ve ikinci doğanın bütünleştirilmesi
Türler için yetersiz yaşam alanı	Birinci doğanın ikinci doğayla birlikte etkinliğinin artırılması
	İnsanın doğayı iyileştirme görevi
Kendini gerçekleştirme	Yeniden güçlendirme
Doğayla yeniden anlamlanma	Kişisel ve kamusal anlamda yeniden güçlenme
Doğayla bağ kurma	Kişisel keşfin toplumsal yapıda sağlanması
Kendini yeniden keşfetme	
Biyo bölgeler	Adil Toplum
Doğrudan demokrasi	Doğrudan demokrasi
Ademimerkeziyetçi	Hiyerarşik ilişkilerden arınmış
Kendine yeterlik	Tamamlayıcılık ilkesine göre kurulmuş
Doğaya uyumlu insan yaşamı oluşturma	Her türlü baskıyı reddeden
Doğayı keşfetme	Yerinden yönetilen
Bölgeyi keşfetme	Dengeli ve uyumlu
Düzenli ve sürekli yaşam	Birinci ve ikinci doğanın bütünleşmesi
	Birinci doğanın ikinci doğa ile geliştirilmesi
Mistik toprak/doğa	Üretimin temeli toprak/doğa
Doğaya felsefi ve ruhani yaklaşımın savunusu	Mistisizmden uzak rasyonel yapıların savunusu
İçsel Değer	İçsel Değer
Tüm varlıklar için içsel değere inanış	İnsanlığın diğer canlılardan ayrılması
Her varlık yaşam karşısında eşdeğerdir	İçsel değer kavramının reddi
İnsan ihtiyaçlarından ve/veya insana faydadan bağımsız içsel değere inanış	
Organik iletişim	Organik iletişim
Yüz yüze ve direkt iletişimin tercih edilmesi	Yüz yüze ve direkt iletişimin tercih edilmesi
Türler arası iletişim ve etkileşimin artırılması	Hayvancılık da kullanılan hayvanlarla ilişkilerin organikleşmesi

Çizelge 5.2. (devam) Derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarının farkları

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Şiddetsiz eylem Asla şiddet gösterme Kendinden olmayanı anla Düşmanına yapıcı ol Kurum temsilcisi değil, bağımsız ol Empati kur	Doğrudan Eylem Doğrudan ve akılcı katılım Etkin yurttaşlık Şiddetsizlik
İnsan nüfusunun azaltımını savunma	Kapitalist toplumların azaltımını savunma
Çeşitlilik Tamamlama, zenginlik ve çeşitlilik, Dünya üzerindeki insan ve insan olmayan yaşamın gelişmesine katkıda bulunur	Çeşitlilik Çeşitlilik içindeki birlik ve tamamlayıcılık özelliği ekosistemlerin verimliliğinin, gelişiminin potansiyelini göstermektedir. Çeşitlilikten oluşan birlik toplumsal yapının temelini oluşturur.
Hayvancılık Hayvanların dahil olduğu fabrika üretimlerini reddeder	Hayvancılık Ekosisteme zarar vermediği sürece hayvancılık türlerini kabul eder. Organik iletişimin hayvancılığa da yansıtılmasını savunmaktadır
Teknoloji Araçsal görev üstlenmektedir Hayatı kolaylaştırıcı olarak tanımlanır Kabul görmesi etkilenen tüm türlere olan etkisine bağlıdır	Teknoloji Amaca dönüşmüştür Gelişimin ön koşullarındandır Kabul görmesi sağlayacağı optimum faydaya bağlıdır.
Ekolojik Kriz – Çevre Sorunları Kendimizi doğada bulmadan, doğaya dönmeden ve bağ (empati) kurmadan çevre sorunlarının sadece görünen yüzleriyle ilgilenileceğini savunmaktadır.	Ekolojik Kriz – Çevre Sorunları Toplumsal sorunlar çözülmeden çevre sorunlarının çözilemeyeceğini savunmaktadır.

Kaynak: Bookchin, 1994, 1996, 1999, 2012, 2013a, 2013b, 2013c, 2014, 2015a, 2015b, 2017a, 2018; Naess, 1939, 1973, 1986, 1988, 1989, 1994, 1995a, 1995b, 1995c, 2005a, 2005b, 2005c, 2008; Naess ve Norberg-Hodge, 1997.

5.2.1. Doğa-İnsan İlişkisi

İki yaklaşımı insan doğa ilişkisini tanımlama şekillerine göre neredeyse iki ayrı uca yerleştirmek mümkündür. Derin ekoloji etik felsefesinin temeline canlı odaklı ilkelerden beslenen canlı-merkezci yaklaşımı koymuştur. Doğayla empatiyi önkoşul olarak kabul eden yaklaşımın ilk ortaya çıkışından beri savunduğu argümanlardan biri “dağ gibi düşünmek” olmuştur. Ekolojik kriz başta olmak üzere yaşanan tüm buhranın insanın doğadan kopmasıyla açıklayan yaklaşım, dengenin yeniden sağlanabilmesini insanın kendini doğayla yeniden anlamlandırmasına ve doğayla bir bütün olarak olaylara yaklaşabilmesine bağlamaktadır. Kesin yaşam kuralları sunmayı reddeden yaklaşım gerekli gördüğü topyekün toplumsal değişimi bireysellikteki dönüşümle mümkün görmektedir. Toplumsal ekoloji ise bu görüşü kesin bir dille reddetmektedir. Fikrin reddi iki nedene bağlanmaktadır; insanın

bulunduğu pozisyon itibariyle canlı-merkezci düşünmesi ve davranmasının imkansız olması ile insanın insan gibi düşünme, davranma ve iyileştirme görevi. Toplumsal ekolojiye göre insan doğaya insani özelliklerini göz ardı etmeden ve hatta o özellikleri etkin bir şekilde kullanarak yaklaşmalıdır. Ayrıca insanların ekolojikleşme süreçlerinin sosyal varlıklar olmaları nedeniyle ekolojik temeller üzerine kurulmuş toplumsal yaşamla mümkün görmektedir.

5.2.2. Doğa Tanımı

İki yaklaşımın ayrıldığı en kritik noktalardan biri doğayı tanımlama şekilleridir. Derin ekoloji insan yapımı olmayan alanları doğa olarak tanımlamakta, doğa-insan ilişkisine mistik ve ruhani yaklaşımları da eklemeyi tercih etmektedir. Doğaya dönüş insanın kendini anlamlandırması, kendini keşfedebilmesindeki yegane yoldur. İnsan tarafından oluşturulan şehirler ve endüstriyel yapılar doğa veya doğal olarak tanımlanmaz, doğaya aykırı ve doğanın dengesini bozan yapılar olarak görülmektedirler. Ayrıca insanın doğadan kopmasının doğayla empati kurma yetisini körelttiğini ve insanı doğaya aykırı davranışlara yönelttiği de yine savunulan görüşlerdendir. Tam aksi görüş olarak toplumsal ekoloji doğayı birinci ve ikinci doğa olarak ayırmaktadır. Birinci doğa biyolojik ekosistemleri ifade ederken, ikinci doğa insanın toplumsallaşmayla oluşturduğu yaşam alanlarını ifade etmektedir. İnsanı diğer tüm canlılar gibi doğanın doğal bir parçası olarak yorumlayan yaklaşım, insan yapımı olan alanları ve endüstriyel yapıları da insanın evrimle kazandığı yetilerinin bir çıktısı olarak görmektedir. Dolayısıyla doğal ve doğa olarak yorumlamaktadır. Doğaya dönüş tanımlamasını kesin bir dille reddeden yaklaşım, birinci ve ikinci doğanın bütünleşmesinden oluşacak yeni ekolojik yapıları savunmakta ve gelecekteki doğa tanımını da bu bütünleşme üzerinden yapmaktadır.

5.2.3. Davranış Etkileri

Yaklaşımların arasındaki doğaya yaklaşımdaki akılcı farklarının direkt kendisini gösterdiği hususlardan biri insan davranışlarının etkilerinin değerlendirilmesi konusunda olmuştur. Derin ekoloji hareketi savunduğu içsel değer kavramının bir yansıması olarak davranışların kabul edilebilir olup olmadığının değerlendirilmesinde canlı ve cansız varlıklara olan etkilerini göz önünde bulundurmaktadır. Bir davranışın veya faaliyetin kabul edilebilirliği sadece insana veya ekosisteme olacak etkilerinin ötesinde onlardan etkilenecek tüm

varlıklara olacak etkileri göz önünde bulundurularak doğru veya yanlış olarak değerlendirilmektedir. Bu hassasiyetin değerlendirmede başarılı olabilmesi köklü bir algı değişimini, ayrıntılı ve empatiyle beslenen bir değerlendirme kapasitesini de zorunlu kılmaktadır. Derin ekolojiyle toplumsal ekolojiyi net çizgiyle ayıran en önemli hususlardan bir diğeri de insanın doğallığının değerlendirilmesi hususunda olmuştur. Derin ekoloji insanı ve insan davranışlarının insan aklının kazandığı ikame yetisi nedeniyle doğallığını yitirdiğinden bahsetmektedir. İkame yetisi ve daha kazançlı olanı seçme eğilimi insanın diğer hayvanlar gibi direkt davranabilmesini engellemektedir. Bu yeti evrim neticesinde elde edilmiş olsa da insanı doğallıktan uzaklaştıran bir özellik olarak yorumlanmaktadır. İnsanın doğayı düzeltme yetisine sahip olduğu inancı derin ekoloji tarafından da kabul edilmektedir. İnsan, mevcut krizden çıkışta aklı ve fiziksel özelliklerinin uygunluğu nedenleriyle doğadaki diğer canlılardan daha verimli olabilir. Fakat buna önkoşul olarak öncelikle doğallığını geri kazanması, doğaya karşı olan davranışlarının bilincinde olması ve doğaya karşı davranışlarını düzeltmeye meyilli olması gerekmektedir. Derin ekoloji yaklaşımının bu noktaya varabilmesinin temelinde, insanın doğayla olan tüketici ilişkisi yer almaktadır. Naess, insanın doğa karşısında takındığı korumacı yaklaşımın kendi özgürlüğünü de kısıtlayıcı boyutlarda olduğundan bahsetmektedir. Özdeşlik fikrinin bir diğer yansıması da derin ekoloji içinde tüm canlıların kendini gerçekleştirmeye eşit hakları olduğu fikriyle kendini göstermektedir. Diğer canlılar için doğallığın muhafaza edilebilmesi, potansiyel gelişiminin azami düzeye çıkarılması anlamına gelen kendini gerçekleştirme fikrinin ancak insan müdahalesinden bağımsız kalmış doğada kendine yer bulabileceğine inanılmaktadır. İnsan müdahalelerinin varlığına ve şiddetine yapılan karşı çıkışın en önemli nedenlerinden de birini oluşturmaktadır.

Toplumsal ekoloji ise insanı evrimsel süreci neticesinde geldiği noktada mevcut haliyle de doğal olarak değerlendirmektedir. Ona göre insan doğadan uzaklaşmamış, doğallıktan sapmamış sadece evrimi sahip olduğu türde akılcılığın toplumsallaşma sürecine etkisiyle ve onun getirileri nedeniyle bu şekilde ilerlemiştir. İnsan, bugün geldiği noktaya tüm diğer canlılar gibi evrimin bir neticesi olarak gelmiştir. Şartların birleşimiyle bu şekilde evrilmiştir ve insanın doğal hali de budur. Evrimle kazandığı yetilerden biri de insanın çevresini değiştirme yetisidir. İnsanın bu özelliğini kullanması, hatta iyi veya kötü olarak kullanması doğaldır. Yapılması gereken mevcut durumun farkında olarak insanın değiştirme yetisini iyi ve verimli yönde değiştirilmesidir. İnsan doğanın iyileştirilmesinde kilit rol oynayan yegane canlıdır. Doğadaki diğer hiçbir canlıda olmayan özellikleri nedeniyle insan doğayı kontrol

etmeli, onu iyiye evriltmeye çabalamalıdır. Tahakküm konusunda hassas olan yaklaşım, savunduğu kontrol fikri olumlu amaçlar taşıdığından tahakküm olarak değerlendirilmemektedir. Optimal sonuca ulaşmak için hayvanlar, bitkiler ve ormanlar üzerinde kontrol sağlanabilmesini savunması toplumsal ekolojinin aslında insan ve doğa ilişkisine hiyerarşik yaklaşımının sürdürülmesi gerektiğini savunduğunun örtük bir örneğini sunmaktadır. Bu anlamda toplumsal ekolojinin tam anlamıyla hiyerarşi ve tahakküm fikrine karşı olmadığını söylemek mümkündür. Şöyle ki; toplumsal ekoloji insanlar arası hiyerarşi ve tahakküm fikrine kesin bir dille karşıyken; türler arası hiyerarşi ve tahakküm konusunda bazı esneklikleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu esnekliklerse verimlilik ve iyileştirme amaçlarıyla şekillenmektedir. Ekosistem dengeleri bozulmadığı sürece tüm davranışlar kabul edilebilirdir. İnsan doğası bunu yapmaya meyillidir ve olmalıdır. Fark edilmesi ve hayata geçirilmesi gereken bu meylin olumlu yönde değişiminin sağlanmasıdır.

5.2.4. Kazanılan Yetilerin Etkisi

Yaklaşımların doğayı algılama ve doğallığı tanımlama biçimleri farklılık göstermektedir. Derin ekoloji; insanın kazandığı ikame yetisiyle doğallığını yitirdiğinden bahsetmektedir. Doğallığının bozulması nedeniyle insan eylem ve girişimlerinin doğal olarak değerlendirilme olanağı kalmamıştır. Doğallığını tekrar yakalamak ve doğal halini tekrar keşfedebilmek adına doğaya dönmesi, kendini doğayla ve doğadaki varlıklarla yeniden anlamlandırması gerekmektedir. Derin ekoloji içerisinde doğa da toprak da mistik görülmekte ve insanın bu olgularla olan iletişimi ve etkileşiminin keşfedilmesi gerekmektedir.

Toplumsal ekoloji ise insanı evrim serüveninin sonunda doğal olarak tanımlamış ve doğa algısını ikiye bölmeyi tercih etmiştir. İnsanlık toplumsal ekoloji tarafından birinci doğa olarak adlandırılan doğal dünyadan hiçbir zaman kopmamış; fakat evrimsel sürecin bir nihayeti olarak ikinci doğa olarak adlandırılan toplumsal alanlar oluşturmuştur. Buna göre; insan davranışları ve doğaya olan etkileri doğadaki diğer varlıkların davranışları ve doğaya etkileri kadar doğal ve olağandır. İnsan sosyal bir varlıktır ve insanın kendisini anlamlandırması için doğadaki diğer varlıklardansa toplumsal yapılara ihtiyacı vardır. İnsanlar tarafından oluşturulan ikinci doğanın bir bütün olarak doğanın dışında tutulması doğal evrimin yaratıcılığını yok saymak anlamına gelmektedir. İnsan yapımı alanlar doğaldır ve insan doğadan hiçbir zaman kopmamış, aksine kendi doğasına uygun alanlar yaratarak

doğal dünyayı mesken edinme ve değiştirme yöntemini göstermiştir. Bu bağlamda; insanın amacı doğaya dönerek içsel keşfini tamamlamak değil; birinci ve ikinci doğanın bütünleştiği toplumsal yapılar kurmaktır. Kabul edilen bu mantığa paralel olarak toprak toplumsal ekoloji altında mistik bir olgu olarak nitelendirilmez. Aksine faydacı bir yaklaşımla organik bağlar kurulması gereken ve insanın kendine yetebilen yerler kurmasının önkoşullarından olarak üretimin temeli olarak görülmektedir.

5.2.5. Müdahale

Doğaya insan müdahalesine bakış açıları yaklaşımların farklı görüşlere sahip oldukları alanlardandır. Derin ekoloji insan müdahalesinin ve müdahalelerin etkilerinin büyük, yıkıcı boyutlarından bahsederek gereksiz insan müdahalelerinin sonlandırılması gerekliliğini savunmaktadır. İnsanların doğaya olan müdahalelerinin boyutları insan dışı türlerin yaşam alanlarını sınırlandırmakta ve varlıklarını devam ettirebilmelerini zorlaştırmaktadır.

Toplumsal ekoloji ise insanın doğaya olan müdahalelerinin doğadaki diğer canlıların müdahalelerinden farklılaştırmanın anlamlı olmadığını savunmaktadır. İnsan doğaya müdahalelerine devam etmeli ve doğa üzerinde kontrol sahibi olmalıdır. İnsan sahip olduğu yetilerle doğanın iyileştirilmesini, potansiyelinin geliştirilip verimin arttırılmasını sağlayabilecek tek canlıdır ve bundan sorumludur. Sorumluluğunu ikinci doğanın birinci doğayla bütünleştirilerek tek bir doğa yaratımı yoluyla yerine getirmelidir. İkinci doğada yaratılacak teknolojik ve toplumsal gelişmelerle birinci doğa desteklenecek ve birbirlerine entegre olmaları sağlanacaktır.

5.2.6. Kendini Yeniden Anlamlandırma

İnsanın kendini yeniden anlamlandırması ve keşfetmesi yollarına olan inanç iki yaklaşım arasında farklılaşan bir diğer husustur. Derin ekoloji insanın kendisini doğada anlamlandırması gerektiğini savunurken, toplumsal ekoloji kamusal olarak da desteklenen bir yeniden güçlenme sürecinden bahsetmektedir. Derin ekolojinin insanın gerçek kendini (true-self) doğada keşfetmesi gerekliliği; tüm yaşamların bir ve birbirinin tamamlayıcısı olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesiyle ortaya çıkan efendi-köle ilişkisinin insanda yarattığı kendine yabancılaşma durumuna son verilmesi ihtiyacından doğmuştur. Buna göre insanın kendisini anlamlandırma, keşfetme ve gerçek özünü bulabilme olarak tanımladığı kendini

gerçekleştirme süreci ancak doğada var olmasıyla ve kendini doğadaki tüm varlıklarla yeniden anlamlandırmasıyla mümkündür. İnsan açısından kendini gerçekleştirme doğanın geri kalanıyla olan bağların yeniden keşfedilmesi ve dar benliğin ötesinde tüm varlıklarla olan özdeşliğin farkına varılmasıdır. İnsanın kendisini ancak doğadaki kendini keşfetmesiyle, kendisini doğadaki diğer varlıklarla anlamlandırabilmesiyle gerçekleştirebileceğine inanılmaktadır. Bu sayede üstü örtülmüş insanın asıl potansiyeli ortaya çıkabilecek ve başkalarıyla olan tanımlama süreciyle birlikte olgunluk artacak saf benlik genişleyerek derinleşecektir. Keşfedilen benliğin doğruluğu içerisinde bulunan doğanın doğallığıyla ve çevresindeki çeşitliliğin genişliğiyle direkt olarak bağlantılıdır. Ancak azami çeşitliliğin bulunduğu ortamlarda çok türülük, çoğulluk, çeşitlilikle ve bütünün bir parçası olunabildiği takdirde insanın kendisini gerçek anlamda keşfedebileceğinden bahsedilmektedir. Bahsedilen “kendi” kavramı doğayla bir olan kendimiz anlamına gelmektedir. Diğer türlü yapılan keşiflerin eksik veya yanlış olduğu sonucuna varmak gerekmektedir.

Toplumsal ekoloji ise insanın kendisini yeniden keşfinde dikkate alınması gereken önemli bir husus olarak kamusal anlamlandırmayı görmektedir. Yeniden güçlenme olarak ele aldıkları bu süreçte insanlar kurulan ekolojik toplumlarda bireysel anlamda kendilerini yeniden keşfetmenin yanı sıra, kamusal olarak da potansiyellerinin yeniden farkına varmaya başlayacaklardır. İnsanların bireysel olarak içe dönerek yaptıkları keşfi kesin bir dille reddeden yaklaşımın insanın ancak toplumsal olarak var olabileceği ve bu şekilde var olması gerektiği konusundaki iddiasının yansımalarını bu hususta da görmek mümkündür. Psikik formdaki ruhsal bir deneyim olarak tanımlanan bireysel keşifler sadece kişinin kendi alanına sabitlenmesine neden olacağı düşünüldüğünden aldatıcı ve indirgemeci olarak görülmektedir. Toplumsal ekolojiye göre, böyle bir kendi tanımlamasında insan ait olduğu toplumdan soyutlanmış ve eksik tanımlanmış olacaktır. Derin ekolojinin aksine toplumsal ekoloji insan dışı varlıkların kendilerini gerçekleştirme yetilerine inanmamaktadır. Kendini gerçekleştirme fikri sadece insan için bahsedilebilecek bir evrimi ifade etmektedir. Bu fikir insan doğaya ve canlılara müdahalesinin kabul edilebilirliğini ve hatta gerekliliğini savunan yaklaşımın beslendiği nedenlerin ve savunduğu görüşlerin son halinin etik bağlamında anlaşılabilirliği açısından önemlidir.

5.2.7. Farklılaşan Toplum Yapısı

Doğrudan demokrasi, yerinden yönetim, kendine yeterlik, tamamlayıcılık, baskıyı reddetme, hiyerarşi ve tahakkümü reddetme gibi hususlarda yaklaşımların toplum yapısı tanımlamaları benzerlik göstermektedir. Bunların ötesinde, yaklaşımların farklılaşan doğalarının toplumların temel çıkış ve gelişim noktalarına yansımaları incelendiğinde savunulan toplum ve yaşayış yapılarının da farklılık gösterdiği görülmektedir. Derin ekoloji, doğayla uyumlu, adaptasyona dayalı, insanın kendisini direkt olarak doğada yeniden anlamlandıracağı yaşam biçimlerini savunmaktadır. İstenen etik değerlere ulaşabilmek adına kurulacak yaşamların biyo-merkezli, insanın kendisini diğer varlıklarla bütünleştirdiği biyo-bölgeler olarak şekillenmesi gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Toplumsal ekoloji ise başından insan doğa ayrımını reddetmekte ve tüm yaşam biçimlerinde doğayla bağ kurulabildiğinden ve insan tarafından oluşturulan tüm alanların da doğallığından bahsetmektedir. Derin ekolojinin aksine oluşturulan ikinci doğa ile insanın birinci doğayı geliştirme, verimliliğini artırma yetisini kullanması gerektiğini vurgulamaktadır. Müdahalenin kabul edildiği, birinci doğaya adaptasyonun reddedildiği ikinci doğa fikrini savunmaktadır. Yürütülecek toplumsallaşma sürecinin de bu fikir etrafında şekillenmesi gerekmektedir.

5.2.8. Mistisizm

Derin ekoloji fikrinin en temel dayanaklarından biri Gaia Teorisi'dir. Buna göre yaşam birdir ve tüm varlıklar birbirlerine bağlıdır. Yaşamın mistik ve ruhani yönünü kabul eden yaklaşıma, kabul görmediği çevrelerden yöneltilen eleştiriler genellikle bu alanda olmaktadır. Doğayla bütünleşme, kendini doğada anlamlandırma, doğada kendini yeniden keşfetme gibi söylemlerinin çıkış noktasını, yaklaşımın beslendiği Gaia Teorisi oluşturmaktadır. Bunun karşılığında toplumsal ekoloji ekolojik akılcılık konusunu gündeme getirerek; olaylara, kurulacak toplum yapılarına ve insan-doğa ilişkisine teknik ve rasyonel yaklaşmayı tercih etmiştir. Toprakla kurulan endüstriyel ilişkinin yerini geleneksel yöntemlere bırakılmasının savunulması dışında toprak ve doğaya olan yaklaşım üretim temelli ve kaynak odaklıdır.

5.2.9. İçsel Değer

İçsel değer konusu iki yaklaşım arasındaki farkı iki uç noktaya taşıyan kritik konulardan bir tanesidir. Derin ekoloji doğadaki tüm varlıkları insan ihtiyaçlarından bağımsız olarak değerli görmektedir. Dahası her varlığın içsel değeri vardır ve her varlık yaşam karşısında eşit değerdedir. Bu değer; insan dışı dünyanın, insan amaçlarından bağımsız olarak var oluşlarından gelmektedir. Derin ekoloji içerisinde gelişen insanın kendini doğayla ve doğadaki diğer varlıklarla anlamlandırma, öldürmeme, kendini gerçekleştirme hakkını tüm varlıklar için kabul etme ilkeleri yine kabul ettikleri içsel değer fikri etrafında şekillenmektedir. Derin ekoloji yaklaşımının temeli tüm türleri aynı ve eşit yaşam hakkına sahip formlar olarak görmektedir. Bu yaşam hakkı aynı zamanda türlerin kendi türlerine uygun özgürce yaşamaları hakkını da içermektedir. Bu nedenle de Budizm'deki öldürmeme anlayışını benimsemekte ve tüm canlıların yaşam döngülerine saygı duymaktadır. Buna karşılık, bu fikir toplumsal ekoloji kesin bir dille reddedilmekte ve anlamsız olarak nitelendirilmektedir. Gelişmiş primatlar olarak insanlığın doğadaki diğer varlıklarla eş değer görülmesi insan değerinin yadsınması ve evrim içerisinde insanın konumunun ve değerinin görmezden gelinmesi olarak yorumlanmaktadır. İnsan, evrimsel süreçte yetenek ve zekasıyla diğer canlılardan ayrılmıştır. Varoluşu daha üstündür ve buna göre muamele görmesi gerekmektedir. Toplumsal ekoloji tarafından benimsenen insanın doğadaki canlılara müdahaleyi de barındıran doğayı değiştirme görevi bu görüşten doğmuştur.

5.2.10. Organik İletişim

Her iki yaklaşım da iletişimin yapay ve sanal yapısından dönüştürülerek organikleştirilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Yüz yüze ve direkt iletişimin arttırılmasıyla anlayış ve empatinin artacağı öngörülmektedir. Buradaki temel farklılık yine muhatap noktasından çıkmaktadır. Derin ekoloji türler arasında da iletişim ve etkileşimin arttırılmasından ve türler arasında da empatinin geliştirilmesinden bahsetmektedir. Hatta, insanın kendini gerçekleştirme potansiyelinin ancak bu şekilde gelişebileceği düşünülmektedir. Toplumsal ekoloji ise organik iletişimden bahsederken genellikle insan ilişkilerini dikkate almaktadır. Türler arası iletişim noktasında sadece hayvancılıkta kullanılacak hayvanlarla olan iletişimin endüstriyel yapıda olduğu şeklinden sıyrılarak daha gelenekselleştirilmesi gerektiği açıklanmaktadır.

5.2.11. Eylem Tipleri

Yaklaşımların eylem tanımlamaları şiddetsiz eylem ve doğrudan eylem etrafında şekillenmektedir. Şiddetsiz eylem, şiddetsiz iletişim kavramından türeyen bir eylem türüdür. Buna göre kişiler düşmanına karşı bile yapıcı olmalı, onu anlamaya çalışmalı ve empati kurmalıdır. Derin ekolojistler prensip olarak her alanda şiddetsizliği benimsediklerinden dolayı davranış veya hitaplarının şiddetin hiçbir türünü içermemesi gerektiğini savunmaktadırlar. Toplumsal ekoloji ise olaya daha toplumsal yaklaşarak doğrudan demokrasinin temelini oluşturan doğrudan eylemi davranışların merkezine oturtmaktadır. Aktif yurttaşlık anlamına gelen ve kişilerin kendi hak ve hürriyetlerini anlama, koruma, talep etme, sorgulama gibi aktif rol almalarını ifade eden bu kavram ekolojik toplumlarda olması beklenen kişilerin karakteristiğini yansıtmaktadır. Yine eylemlerin etkisinin azaltılmaması veya negatif yöne çekilmemesi için eylemlerin şiddet içermemesi gerektiğine özellikle dikkat çekilmektedir.

5.2.12. Azaltım

Azaltımın nerede olacağı konusu alanyazında en ciddi tartışmaların yaşandığı alanlardan biridir. Derin ekoloji insanlığın dünya üzerindeki müdahalesinin ve etkisinin ciddi boyutlara ulaştığını vurgulayarak dünyanın dengeye gelebilmesi için insan nüfusunda azaltıma gidilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Bu sayede insan nüfusunun olması gereken denge noktasına çekilebileceği öne sürülmektedir. Toplumsal ekoloji bu iddiaya sert bir şekilde karşı çıkmaktadır. Genel olarak insan nüfusunun azaltılması önerisinin kapitalist toplumlarla ilkel kabilelerin dünya üzerindeki etkilerini bir tutma olduğunu iddia etmektedirler. Buna göre yapılması gereken kapitalist toplumların ve yarattıkları “büyü ya da yok ol” kültüründe azaltıma gidilmesinin sağlanmasıdır.

5.2.13. Çeşitlilik

Derin ekoloji çeşitliliği tüm canlıların gelişimi için vazgeçilmez bir unsur olarak görmekte ve çeşitlilikle canlıların kendilerini gerçekleştirme, kendilerini keşfetme potansiyelleri arasında direkt ilişki olduğunu savunmaktadır. Toplumsal ekoloji de benzer şekilde çeşitliliği gelişim ve üretim için önemli bir husus olarak görmekte; fakat söylemlerini insan, toplumsal yaşam ve bunların getirdikleriyle sınırlandırmaktadır.

Hayvan Etiği; içsel değer altında da değerlendirilebilecek bu konunun ayrı olarak değerlendirilmesinin nedeni özellikle araştırmaya dahil edilen yerleşkelerde önemli bir ayırt edici özellik olarak karşılaşılmıştır. Derin ekoloji hayvanların maruz kaldıkları muamele nedeniyle hayvanların dahil olduğu her türlü seri üretimi reddetmekte ve içsel değer ilkesi gereği hayvanların yaşam şartları konusunda etik kaygıların insanlarınkinden farklılaştırılmadan değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre her canlı türünün özelliklerine uygun özgür yaşama hakkına sahip olmalıdır. Gereksiz olan tüm müdahaleleri reddeden yaklaşımın evcilleştirme konusunun da evcilleştirilen hayvanların tür özelliklerinin bozulması noktasında tekrar değerlendirilmeye alınması fikrine yakınlığını kabul etmek gerekmektedir. Tüm canlılar kendilerini gerçekleştirme/geliştirme hakkına sahiptirler ve bunun olabilmesinin en önemli önkoşullarından biri özgür olabilmektir.

Toplumsal ekoloji benzer şekilde hayvanlarla kurulan organik bağlara geri dönmeyi önermektedir. Fakat, toprakta olduğu gibi hayvanların da kaynak olarak görülmesi fikrinden soyutlanabilmiş bir yaklaşım sergilenmemektedir. Seri üretimin reddedilerek optimal faydanın önemsendiği yeni bir insani ekolojik yaklaşımın benimsenmesi gerektiği savunulmaktadır. Yeni olarak bahsedilen bu yaklaşım, kendilerinin de vurguladığı üzere aslında geleneksel yöntemlere geri dönülerek insan-hayvan etkileşiminin ve iletişiminin yeniden organik boyuta taşınmasının sağlanmasını hedeflemektedir. Bu konuda derin ekoloji ile toplumsal ekoloji arasındaki en temel fark da burada ortaya çıkmaktadır. toplumsal ekoloji organik ilişkinin kurulmasını yeterli görürken, derin ekoloji bu ilişkinin özgürlüğü ve türlerin doğasının bozulmamasını gerekli gören yeni bir davranış biçimiyle yeniden şekillenmesini gerekli görmektedir.

5.2.14. Teknoloji

Yaklaşımların her ikisi de teknolojik gelişmeleri doğaya uyumlu olduğu müddetçe kabul etmektedir. Fakat yaklaşımların teknolojik uygulamaları algılama ve kabul etme biçimleri farklılık göstermektedir. Derin ekoloji teknolojik gelişmelere bir yerde yapılacak tüm uygulamalarda olduğu gibi sadece insan değil bölgenin tamamına olan etkilerine odaklanılması gerektiğini ve bölgedeki herhangi bir parçaya zarar verecek bir etkisi olması durumunda uygulamaların alternatiflerinin düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Derin ekolojinin üzerinde durduğu bir diğer konu yerleşkelerin sosyo-kültürel anlamda, ekosistemlerin biyolojik ilişki ağları bakımından ve de insanların farklılaşan öncelikleri

açısından düşünülerek uygulanması gereken teknolojilerdir. Fakat, bu teknolojilerin niteliği ve standartlaştırılması konularında çalışmalar yapılmamıştır. Çeşitliliği ve özgünlüğün devamlılığını savunan bir yaklaşım olarak derin ekoloji yerleşkelerin veya kişilerin kazandıkları ekolojik insan yetileriyle ve kabul ettikleri derin ekolojik etik ilkelerle içerisinde bulundukları koşullara en uygun teknolojik uygulamaları geliştirmeleri gerektiğine inanmaktadır. Yaklaşımın naifliğinin anlaşılabilmesi açısından örneklendirmek yerinde olacaktır. Örneğin; bir elektrik üretim santralinin uygulamaya geçmesinin değerlendirilmesi aşamasında sadece insanlara veya genel olarak ekosisteme değil, ve hatta sadece türlerin geneli olarak değil canlı odaklı bir yaklaşım olarak santralden direkt olarak etkilenecek canlılara olacak etkileri de değerlendirmeye alınmalıdır. Tüm durumlar göz önünde bulundurularak girişimin kabul edilip edilmeyeceğine karar verilmeli, tüm alternatifler bütünü refahı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Neticede yine optimum fayda sağlanacak sonuca varmak hedeflenmektedir; fakat optimum fayda o girişimden etkilenen tüm canlıların faydasını dikkate alan bir optimum fayda olmalıdır. Bu konuyla ilgili olarak belirlenen alternatif enerji kaynağı kullanımı, araç kullanımının kısıtlanması, etkin geridönüşüm sistemlerinin kurulması gibi sadece genel hususlar bulunmaktadır. Derin ekoloji için teknoloji amaç değil, hayatı idame ettirebilmek adına yapılması sahip olunması gereken araçlardan birini ifade etmektedir. Bu yönleriyle nedeniyle toplumsal ekoloji tarafından teknoloji kabul etmez olarak tanımlanmaktadır. Fakat, bu durumun yanlış yorumlamadan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Derin ekolojinin karşı çıktığı teknoloji değil, sadece insan refahını düşünen teknolojik uygulamalardır. Toplumsal ekoloji yaklaşımının bir adım ötesinde optimum girişimleri değil, yaşamın devamlılığını sağlayacak ölçüde ve en zararsız alternatifin uygulanmasını gerekli görmektedir.

Toplumsal ekoloji içinse teknolojinin daha büyük bir önemi bulunmaktadır. Toplumsallaşmaya ve insanın doğayı ve toplumları iyi evrime yönlendirme görevine inanan yaklaşım teknolojik gelişimi bu amaç doğrultusunda sahip olunması gereken en önemli enstrümanlardan biri olarak görmektedir. Toplumsal ekolojiye göre; insanlığın amacını yerine getirmesinde ve ekolojikleşmesi sürecinde aklını ve zamanını kendisine daha fazla verebilmesi için zaman kazandıracak teknolojik gelişmelere ihtiyacı vardır. Toplumsal ekoloji ekolojikleşme sürecinde teknoloji uygulamalarında optimum fayda fikriyle hareket edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Doğaya zarar vermemek, ekosistemlerin devamlılığını bozmamak şartıyla doğayı iyiye evriltme konusunda da teknolojiden faydalanılması

mümkündür. Bu aşamada kritik olan nokta toplumsal ekoloji hareketinin doğayı ileriye taşıma aşamasında yapılacak fedakarlıklar noktasında oluşmaktadır. Akılcı bir yaklaşımla ileriye taşıyıcı faaliyetlerin ve girdilerin belirlenmesi sırasında bazı fedakarlıkların yapılması ve doğanın bugünkü varlığı üzerinde denemeler yapılması daha iyiye ulaşma amacı güdüldüğünden normal karşılanmaktadır. Fakat burada yaklaşıma tamamen haksızlık etmemek adına Bookchin'in doğadaki canlılarla ve evcilleştirilen canlılarla kurulması gereken organik bağlar noktasını tekrar hatırlamak gerekmektedir. Bu yönüyle, mekanikleşmeyen, fakat zaman zaman faydacı yaklaşılabilecek bir etik ilke belirlendiğini söylemek mümkündür. Toplumsal ekoloji yaklaşımında teknolojinin öneminin algılanabilmesi adına kurulacak doğayla bütünleşmiş ekolojik toplumsal yapıda teknolojik girdilerin toplumların çehresini oluşturacağı savunulmaktadır. Ayrıca toplumların ekolojikleşmesinin sağlanabilmesi sürecinde de teknolojik faaliyetlerin büyük fayda sağlayacağı da düşünülmekte ve teknolojinin toplumlar içerisinde mümkün olduğunca var olması hayati görülmektedir. Teknolojinin toplumların gelişmesinde temel taşlardan biri olarak yorumlanması, konuyu daha araçsal değerlendirmeyi tercih eden ekolojik etik yaklaşımlarının yetersiz ve ilkel olarak değerlendirilmelerine neden olmuştur.

Alanyazından elde edilen verilerle belirlenen ortak ve farklı yönler göz önünde bulunularak her iki yaklaşımı da yansıtan bir model geliştirilmiş ve Şekil 5.1.'de sunulmuştur. Modelin yaratılması öncelikle hem bu araştırma hem de bundan sonra araştırmalar için girdilerin daha net görülebilmesini ve değerlendirilebilmesini sağlayacaktır. Ayrıca modellemenin oluşturularak temel ilişki ağlarının belirlenebilmesi yaklaşımların bilimsel düzlemde değerlendirilerek formüle edilebilmesinin yolunu açacaktır. Yaklaşımların formüle dökülmesi hem planlamalara daha açık yansıtılabilmelerini kolaylaştıracak hem de yoruma açık olan kısımların daha net görülebilmesini sağlayacaktır. Yapılacak yeni araştırmalar ve bulunacak yeni girdilerle geliştirilmeye açık olan model örneği Şekil 5.1.'de sunulmuştur.

6. EKOLOJİK ETİK VE TURİZM

Ekolojik etik yaklaşımlarının gelişimi, çeşitlenmesi ve ortaya atılan teoriler yukarıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu aşamadan sonra araştırmanın, ekolojik etik yaklaşımlarının uygulamaya nasıl geçtiğiyle alakalı olarak geliştirilen bölümü başlamaktadır. Başta oluşturulacak yaşam alanları olmak üzere, ekolojik etiğin benimsenmesiyle “eko” tanımlamasıyla ele alınan veya oluşturulan tüm alternatiflerde etkilerin doğal olarak görülmesi beklenmektedir. Bu amaçla en doğru ve doğal araştırma alanlarından olan ekodestinyasyon olarak da değerlendirilebilecek ekolojik yaşam alanları araştırmanın uygulama alanını oluşturmaktadır. İnsani ilişkilerin gözlenebilmesi, insanlar arası etkileşimin devamlılığının korunması gibi hususlarda hassasiyet gösterilmesi gönüllü kabul eden ve böylece turizmin de araştırma alanına dahil olan yerleşkelerin araştırmanın merkezi olmasına olanak sağlamıştır. Bu aşamada ekoturizmin olması gereken yönlerinden, ekolojik etik ve ekoturizm ilişkisinden ve turizm genelde ekonomik yönüne odaklanılarak göz ardı edilen eğitsel ve sosyal yönlerine değinilecektir.

6.1. Ekolojik Etik ve Ekolojik Uygulamalar

Doğayla kurulan ilişkide kontrol edebilen taraf olunamayan dönemler insanlık üzerinde travmatik etkiler yaratmıştır. Sonrasında gelişen ve gelişimin düzenli olarak kontrol etme üzerinden şekillenmesinin temelinde de aslında sahip olunan bu travmatik tecrübeler bulunmaktadır. Doğayla barışma, doğaya dönme, doğayla ahengi yakalama gibi söylemler uzun yıllardır kontrol ve talan edilen bir alanda barışın sağlanabilmesi çağrısı olarak içtenlikle kabul görememektedir. Doğayı korkulacak, korunacak bir şey olarak görme, ev olarak algıyabilme yetisini köreltmüş ve insanlığın tüm çabası doğaya rağmen hayatta kalma üzerinden şekillenmiştir. Evrimle kazanılan yetenekler, insanlığın doğadan korunma, izole olabilme şansı sağlarken zamanla doğanın da sistematik bir kaynağa dönüştürülmesine neden olmuştur. Bugün gelinen noktada insanlık şehirler kurma, kendini soyutlama, kontrol etme ve azami üretim gibi becerileri geliştirmiş olmakla birlikte sapiensin gelişimi sağlanamamıştır. Kendi refahı sağlanamamış olmakla birlikte dünyanın paylaşılması gereken tüm türlere de acı çektirmeye devam etmiştir.

Aylarca süren pandemi, türlerin nesli tükenme tehlikesine girmesine neden olacak büyüklükte yangınlar, kirlenen ve canlılığını yitiren okyanuslar insanlığın farkında olmadan

doğaya karşı tutundukları kendilerini korumaya yönelik tutumun yansımalarıdır. Böylesi derin bir geçmişin bulunması sorunu sadece görünen nedenlerin ortadan kaldırılmasıyla çözülemeyecek boyutlara taşımaktadır. Ekolojik kriz derinleşirken, krizin ciddiyeti ve yapılması gerekenlerle ilgili bilgi düzeyi her geçen gün artarken ciddi adımların atılamamasının nedeni benimsenemeyen ekolojik etik algısından geçmektedir. Davranışlarımızın ve davranışlarımızın etkilerini gerçek anlamda önemseyebilmemiz öncelikli olarak bilincimizde ekoloji temelli bir etik algının oluşmasına bağlıdır. Bu temel olmaksızın geliştirilen tüm yöntemler ve ortaya koyulan tüm çözümler desteksiz kalacağından doğru anlaşılması ve doğru uygulanabilmesi için kesin kuralların varlığını gerektirmektedir. Doğayla olan ilişkinin veya doğaya uyumlu olma çabasının algılama ve benimsenmenin aksine kesin kurallarla dayatılması; diğer bir deyişle ilişkinin teknik bir düzeye indirgenmesinin benimsenmesini ve uygulanabilmesini zorlaştırmaktadır. Gerekli bilinç düzeyine ulaşılmakla sağlanacak altyapı oluşturulmadan ekolojik uygulamaların ve gerekliliklerin görevleştirilmesi; insanların, girişimcilerin ve hatta yöneticilerin ekolojik olarak tanımlanan tüm davranışları tanımlar çerçevesinde ezberden yürütülen bir takım işlere dönüştürmesine neden olmaktadır. Neticede, ekolojik gereklilik ve davranışlar da, hali hazırda var olan uygulamalara uyumlanarak genel geçer sahip olunan etik düzlemde alternatiflerinin geliştirilmesine çabalanmaktadır. Bugün görülen uluslararası çevre toplantılarında çıkan kararların dünyayı korumaktansa ekonomileri dünyayı tamamen bitirmeden devam ettirme çabası üzerinden şekillenmesinin nedeni de budur. Bu nedenle bu araştırmanın ana savlarından birini Jeffrey Sachs (2014) tarafından ortaya atılan sürdürülebilir düşünme fikrinin bir adım ötesine geçilerek ekolojik etiğin, ekolojik düşünebilmenin ekoloji tanımlamasıyla ele alınacak tüm uygulamalarda temeli oluşturması fikri oluşturmaktadır. Bu nedenle ekoturizm uygulamalarından olan ekoköy, ekoçiftlik uygulamaları genel ekolojik teknik özelliklerin ötesinden ekolojik etik üzerinden analiz edilmeye ve tanımlanmaya çalışılacaktır.

Hem güncel pandemi hem de dünyanın karşı karşıya kaldığı tüm ekolojik krizler düşünüldüğünde tüm bunlar dünyanın insanlığa devam edebilmek için verdikleri sinyallerden ibarettir. Değişimin gerekliliği artık her platformda konuşulmakla birlikte değişimin yönünün ve niteliğinin doğru seçilmesinin önemini daha fazla vurgulamak zorunludur. Öncelikli olarak insanlığın ve insanlığın doğa karşısındaki konum ve tutumunun masaya yatırılması gerekmektedir. Bu noktada da ekolojik etik yaklaşımlarının teorileri doğadan kopma, empatinin yitirilmesi, doğadaki sembiyotik ilişkilerin yanlış yorumlanması,

hiyerarşi ve tahakküme dayalı yapılanma gibi unsurlar etrafında şekillenmekte ve ekolojik açıdan etik olabilmek için de yaşamın ve yaşama dahil olan tüm alanların (güncellenecek olursa sektörlerin) bu unsurlar dikkate alınarak şekillenmesi gerektiği savunulmaktadır. İnsanların direkt etkileşimde oldukları; kültürler, bölgeler, doğa ve birbirleri hakkında öğrenme ve tecrübe etme imkanı buldukları bir alan olarak ekoturizm de önemli görev üstlenebilme potansiyeli bulunan parçalarından bir tanesidir.

6.2. Etik ve Ortak Değerler Çerçevesinde Ekoturizm

İlk olarak 1965'te Hetzer tarafından kullanılan kavramın (Hetzer'den Aktaran Björk, 2000) tanım doğal ve arkeolojik kaynakları temel alan turizm olarak ekoturizmin sınırlarını belirlemeye yönelik ortaya atılmış bir tanımlamadan ibaretti. Değişen dünya ve karmaşıklaşan ilişki ağları nedeniyle daha ayrıntılı tanımlamaları da beraberinde getirmiştir. Yıllar içerisinde çeşitli kurumlar, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ekoturizmin farklı açılardan tanımlamalarını yaparak özellik ve ilkelerinin belirlenmesine katkı sağlamaya çalışmıştır.

Çizelge 6.1. Ekoturizm tanımlamaları

Hetzer, 1965	Doğal ve arkeolojik kaynakları temel alan turizm
Ceballos-Lascurain, 1987	Kirlenmemiş bölgelere manzaraların ve kültürlerin keyfini çıkarma, onları öğrenme, inceleme ve izleme amaçlarıyla yapılan seyahatler.
TIES, 1990	Çevreyi koruma ve yerel halkın refahını sürdürülebilir kılma hedefleriyle doğal alanlara yapılan sorumlu seyahatler
Tickell, 1994	Dünyadaki en muhteşem doğal yaşam çeşitliliği ve insan kültürlerine onlara zarar vermeden yapılan ziyaretler
Lee, Lee ve Han, 1998	Az gelişmiş bölgelerde yoksullukla mücadelede ve bu bölgelerde kalkınma sağlamada bir çözüm
Honey, 1999	Küçük ölçekli olmaya çalışan hassas, bozulmamış ve genellikle korunan alanlara yapılan ve eğitsel çabaları da içeren seyahatler
Blamey 2001	Çevre koruma için finans sağlama, bilimsel araştırma, girilmemiş ve hassas ekosistemleri koruma, kırsal alanda yaşayan insanlara fayda, fakir ülkelerde gelişmeyi teşvik, ekolojik ve kültürel duyarlılığı geliştirme, turizm endüstrisinde sosyal sorumluluğu ve çevresel bilinci işleme, turistleri eğitme, onları tatmin etme ve etkileşimle dünya barışını kurma yolu
Nyaupane ve Thapa, 2004	Çevreye ve yerel halka asgari olumsuz ve azami fayda
Kuter ve Ünal, 2009	Doğal kaynakları sürdürülebilir kılan, yerel halka ekonomik katkı sağlayan ve sosyo-kültürel değerleri koruyan bir turizm faaliyetidir

Çizelge 6.1. (devam) Ekoturizm tanımlamaları

Situmorang ve Mirzanti, 2012	Bakir alanlarda hizmet sunarken, doğanın korunmasını gözetken ve yerel halkın refahını koruyan ve arttıran bir öğrenme süreci sağlamaktadır.
Kiper, 2013	Öğrenmek, incelemek veya yerel halkların ekonomik ve sosyal kalkınmalarını sağlayacak çevre dostu etkinliklere katılmak için doğal alanları ziyaret etmek
The International Ecotourism Society, 2015	Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını arttıran ve sürdüren, çalışanlarla ziyaretçilerin eğitilmesini de içeren doğal alanlara yapılan sorumlu seyahat

Aktaran: Hatırnaz, 2020

Çizelge 6.1.'de ekoturizme yönelik geliştirilen tanımlamaların yıllar içerisindeki gelişimi görülmektedir. Ekoturizm ilkelerinin gelişim seyri de tanımlamalarla paralellik göstermektedir. Zaman içerisinde etik değerler etrafında şekillenen bir karaktere büründürme çabalarının arttığını ve sürdürülebilir kalkınma etkisinin sektörler üzerinde artmasıyla etik unsurların da dahil edildiğini görebilmek mümkündür. Ekoturizm kavramının ve ilkelerin gelişimi hem ihtiyaçların hem de kavrama yüklenen anlamların gelişen doğasını göstermektedir. Ekoturizm son aşamasında sadece bir eğlenme, boş zaman aktivitesi olmasının ötesinde yerel kalkınma, kültürlerin korunması, sosyal yapının devamlılığı, doğa koruma, öğrenme/öğretme motivasyonu gibi özelliklerin kazandırılmasıyla, sosyal sorumluluklarının ağır bastığı yeni bir karaktere büründürülmüştür. Doğa temelli, hem turistler hem de uygulayıcılar için eğitsel bir yön barındıran, sürdürülebilir şekilde yönetilen bir turizm niteliğine dönüşmüştür. Bu nedenle hem bölgelerin sahip oldukları değerleri paylaşmaları yoluyla kalkınması hem de kendi varlığını devam ettirebilmesinin değerlerin korunmasına bağlı olması iyi bir planlama olması koşuluyla değerlerin direkt olarak korunmasını da beraberinde getirmektedir. Diğer bir deyişle ekoturizm sürdürülebilir kalkınma fikrinin gelişimine paralel olarak üstlendiği sorumluluklarla birlikte kırsal bölgeler için sürdürülebilir turizm kalkınmasının sağlanabilmesinin anahtar enstrümanlarından biri haline gelmiştir. Ekoturizm, sürdürülebilir ilkeler çerçevesinde uygulandığı takdirde (Kiper, 2013);

- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunmakta;
- Yerel halkın refahını sürdürülmesini sağlamakta;
- Turizm ve turizm endüstrisi konusunda sorumlu eylemleri içermekte;
- Küçük ve orta ölçekli turizm işletmelerini teşvik etmekte;
- Mümkün olan en düşük doğal kaynak tüketimini gerektirmekte;

- Özellikle kırsal kesimdeki insanlar için yerel katılımı, mülkiyeti ve iş fırsatlarını vurgular; ve her şeyden önce öğrenme deneyimlerini içermektedir.

Amacı kaynakları, özellikle biyolojik çeşitliliği korumak ve gezginlere ekolojik deneyim getirebilecek, ekolojik çevreyi koruyabilecek ve kazanabilecek kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamak olarak (Tewodros, 2010) ve hassas ekosistemlerin turistlere sadece o bölgede yaşanabilecek deneyimler yaşatarak korunabilmesini ifade etmektedir (Roxana, 2012). Tabii, bu ekoturizmin sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda uygulanabilmesi durumunda ortaya çıkacak özelliklerini ifade etmektedir.

Bu gibi durumların azalması ve ekoturizmin en mükemmel şekline gelebilmesi, genel hatlarıyla bahsedilen sorumlulukların etik yaklaşımlar çerçevesinde özele indirgenmesiyle insanların benimsemelerini sağlayacak etik değerler çevresinde şekillenen yeni modellerin ortaya çıkması sağlanabilecektir. Ekolojik yaşamın ve ekolojik ilişkilerle etigin birleştirildiği yaklaşımların anlaşılması ve yaygınlaştırılması ekolojik tüm girişimlerin altını beslediği gibi ekoturizm kavramının da teknik özelliklerin ötesinde ortak etik değerler üzerinden içinin doldurulmasına ve hatta derin ekoloji altında öngörüldüğü üzere kişiler ve kültürlerce özgün yeni yöntem ve modellerin geliştirilerek zenginleştirilmesine vesile olacaktır. Belirli etik değerler etrafında şekillenen ve insan doğasıyla kültürel farklılıklarla zenginleşen ekolojik fikirlerin varlığını sürdürmesi kavramların ve modellerin içlerinin doğal olarak dolmasını sağlamaktadır. Bu aynı zamanda, ekoturizm özelinde veya değil yeni ekolojik etik yaklaşımlarının oluşumunun da önünü açılmasına olanak sağlayacaktır. Böylece ekoturizm ana başlığı altında farklı ekolojik etik yaklaşımlarla şekillenen alt modellerin geliştirilmesi ve zenginleşme görülmesi mümkündür. Bu yol, hem daha olağandır hem de özellikle turizm gibi alanlarda önemli farklılaşma sağlayacak daha yaratıcı sonuçların ortaya çıktığı bir düzeni de beraberinde getirecektir. İster kültürel özellikler olsun, ister sosyal farklılıklar, ister sanat, ister eğitim farklı karakteristik özelliklerle şekillenen ekolojik etik değerlere sahip yerleşkeler dünya üzerinde yeni bir yaşam alternatifi sunarken; kurulan işletme ve yerleşkelerle de turizm alternatifinin doğmasına vesile olacaktır.

Turizmin eğitsel ve sosyal yönünün öneminin kendisini gösterdiği gönüllülük, eko-çiftlik, eko-köy, gibi turizm çeşitlerinin ortaya çıkması ve insanların yenilik adına dünyanın her yanına seyahat edebilme motivasyonunu bulabilmeleri bu konuda ortaya çıkmış ve gelişmekte olan ihtiyaca dikkat çekmektedir. Alanyazında ekoturizm ve eğitimle ilgili yapılan çalışmalar genellikle bölgede yönlendirmelerle yürütülen yerinde eğitim (Ahmad,

2015), tecrübe ve farkındalık kazanmayla elde edilen yönlendirmeli yerinde eğitim (Brooke, 1999; Russel, 1994; Tisdell ve Wilson, 2005; Urias ve Russo, 2009), tecrübenin yaşam boyu doğa tutum ve davranışına etkisi (Townsend, 2003; Tisdell ve Wilson, 2005; Zeppel, 2008; Ballantyne vd, 2011; Cheung ve Fok, 2013), akademik eğitim (Iakovoglou vd., 2015; Xuekan, 2012), ekoturizme katılan kişilerin eğitiminin modellenmesi (Forestell, 1993; Orams, 1997; Ballantyne and Packer, 2011) ekoturizme dahil olan kişilerin eğitimi (Son vd, 2011; Jacobson ve Robles, 1992; Price, 2003; Jurdana, 2009) şeklinde çeşitlenmektedir. Alanyazın genelinde ekoturizm altında yürütülen faaliyetlerin ya direkt ya da dolaylı olarak insan davranışlarına ve/veya bilincine etki ettiği kabul görmektedir. Buradan hareketle yapılması gereken; özellikle insanların tecrübeleri sayesinde elde ettikleri eğitim ve/veya bilinçlenmenin önemli kaynaklarından olan ekolojik yerlerde, insanları bir araya getirecek ortak değerlerin oluşturulması ve yaşam alanının bütününe yayılmasının sağlanmasıdır. Diğer bir deyişle; yapılması gereken sadece ekolojik etik değerlerden kültürlere en yakın olanların benimsenmesi ve yaşamların bu değerler doğrultusunda yeniden şekillenmesinin yolunun açılmasıdır. Bahsedilecek ekolojik etik felsefelerine uygun politika, planlama ve uygulama sağlanabildiği takdirde turistik faaliyetler, ekosistemler ve yerel kültürler arasında ekolojik bir ilişkinin ve ahengin kurulabilmesinin yolunun açılması doğal olarak sağlanabilecektir.

Turizmin bölgelere yapabileceği olumlu etkilerin azami düzeye çekilebilmesinin önemli araçlarından olabilme potansiyeliyle ekoturizm, karakter olarak sürdürülebilir turizm prensiplerini benimsenmesi oldukça kolaydır. Paydaşların sorumlu davranışı içtenlikle kabul edebilmeleri ve uygulamaya geçirebilmeleri ekoturizmin potansiyelini geliştirebilecek ve olması gerektiği şekliyle yansıtılmasını sağlayabilecek en önemli unsurdur. Kısacası genel geçer kurallarla ortaya atılan ekoturizm reçetelerinden daha ayrıntılı ve daha içsel argümanlarla şekillenen yeni bir ekoturizm fikrine ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun sağlanabilmesinin tek yolu da ekolojik krize çözüm geliştirme çabasıyla ortaya çıkan ekolojik etik fikirlerinden beslenen fikir ve faaliyetlerden oluşan yeni ekoturizm karakteristiklerine olan ihtiyacın kabul edilebilmesinden geçmektedir.

Ekoturizmin bugün birçok farklı çeşidi bulunmakla birlikte araştırmaya temel oluşturan ekolojik etik felsefelerinin yaşama geçme türlerinin en iyi gözlemlenebileceği alanlar olarak ekolojik yaşam alanlarının turizmde karşılığını ekoköyler ve ekoçiftlikler oluşturmaktadır. Araştırmanın uygulama alanlarını ekoköy ve ekoçiftlik yapılanmalarının Türkiye örnekleri oluşturmaktadır.

7. YÖNTEM

Dünya üzerinde kendilerini farklı etik yaklaşımlarla tanımlayan ve yaşayışlarını bu etik yaklaşımların ilkeleri doğrultusunda şekillendiren farklı örnekler bulunmaktadır. Ekoloji konusunda geliştirilen etik yaklaşımlar iklim değişikliği, küresel ısınma, tür çeşitliliğinin azalması, hava, su ve toprak kirliliği gibi konuların ciddi boyutlara ulaşmasıyla birlikte doğa ile insan arasındaki egemenlik sorununa, ilişkinin niteliğine ve çevre sorunlarının görünmeyen nedenlerine yönelen ve açıklamayı hedefleyen yaklaşımlardan oluşmaktadır. Bazı yaklaşımlar insan odaklı, bazıları çevre odaklı olarak tanımlansalar da tüm yaklaşımların birçok ortak noktaları bulunmaktadır. Her biri kendi ilkeleri neticesinde mevcut ekolojik krizi, çözümünü ve olası yaşam örneklerine dair fikirleri alternatifleri sunmaktadırlar.

Araştırma genelinde “gerçek dünyada neler oluyor? Belirli bir derecede kesinliği nasıl oluşturabiliriz? Doğrulanabilir örüntülere ilişkin mantıklı açıklamalar nelerdir? Hakikate ne ölçüde ulaşabiliriz? Bulgularımızın gerçek dünyayla mümkün olduğu kadar uyumlu olması için bir fenomeni nasıl araştırabiliriz?” sorularından ortaya çıkan gerçeklik odaklı nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Gerçeklik odaklı bakış açısıyla gerçekleştirilen sorularla teorik olarak tartışılmış yaklaşımların gerçek yaşama dair sonuçlara ulaşılması hedeflenmektedir. Bu araştırma kapsamında görüşleri, ortak ve farklı noktaları teorik olarak ortaya koyulmuş olan ekolojik yaklaşımların Türkiye’deki ekolojik yerleşkeler (eko-köy ve eko-çiftlikler) aracılığıyla doğayla ve diğer türlerle ilişkileri, insanlar arası yapıların nasıl şekillendiğinin gündelik yaşama yansımaları incelenmiştir. İnceleme neticesinde verilen cevaplar derin ekoloji ve toplumsal ekoloji altında sınıflandırılarak maddeleştirilmiştir.

7.1. Etik Beyan

Araştırma içerisindeki görüşme soruları ve görüşmeyle alanyazın desteğiyle oluşturulan ölçek maddelerinin tümü tarafımdan oluşturulmuştur. Tüm saha araştırmaları, araştırmalar esnasında yapılan gözlemler tarafımdan yapılmış ve raporlanmıştır.

Çalışma esnasında verilerin güvenilirliğinin sağlanabilmesi açısından veriler mümkün olduğunca şeffaflaştırılmıştır. Bunun için öncelikle özet mahiyetinde bir durum analizine yer verilerek kişilerden elde edilen cevaplar direkt olarak sunulmuştur. Görüşmelerin uzun

olması ve tekrar dinleme ve yorumlamaya imkan sağlaması açısından görüşmelerde ses ve görüntü kayıtları tutulmuştur.

Görüşmelerin sınıflandırılmasının ve maddeleştirilmelerinin ardından son durum görüşme yapılan kişilerle paylaşılmış ve geri bildirim istenmiştir. Kendilerini yansıtmayan, yanlış yorumlanmış, yanlış gruplandırılmış ve/veya eksik aktarılmış kısımlar varsa geri dönüş yapmaları istenmiştir. Yerleşkelerden geri dönüşün alınmasının ardından sınıflandırmalar ve maddeler uzmanlarla paylaşarak onlardan da geri bildirim istenmiştir. Bu iki aşama; yanlış veya yanlış aktarılan bölümler olması halinde araştırma sonuca varmadan düzeltilebilmesi ve araştırmanın gerçeği yansıtabilmesi açısından kritik önem arz etmektedir.

Kişilerin cevaplarının gizliliği esas alındığından yerleşkeler kodlanmıştır. Bu sayede verilen cevapların hangi yerleşke sakinine ait olduğunun anlaşılması engellenmiştir.

7.2. Araştırma Evreni ve Katılımcı Profili

Araştırmanın evrenini Türkiye’de bulunan ve gönüllü kabul eden tüm eko-yerleşkeler ve bu eko-yerleşkelerde gönüllü olarak bulunmuş kişilerden oluşturmaktadır. Bu araştırma için eko-yerleşke kavramı Türkiye’de 12 ay faal olan ve 12 ay boyunca gönüllü kabul eden ekolojik çiftlikleri ve ekoköyleri ifade etmektedir.

Alanyazın taraması neticesinde yapılan sınıflandırmalarla araştırmanın çerçevesi belirlenmiş ve görüşme sorularının da belirlenebilmesinin yolu açılmıştır. Araştırmanın uygulama kısmı iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada, eko-yerleşkelerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, yerinde gözlemler yapılmıştır. İkinci aşamasında görüşme ve gözlemlerden elde edilen verilerle oluşturulan ölçek eko-yerleşkelerde bulunmuş gönüllülere uygulanmıştır. Evrenin tümüne ulaşılmaya çalışılmış ve bu nedenle katılımlarını sağlayabilmek amacıyla tüm eko-yerleşkelerle iletişime geçilmiştir.

Görüşmelerin yürütülmesi süreci öncesinde internet üzerinden Türkiye’deki eko-çiftlikler”, “Türkiye’deki eko-yerleşkeler”, “Türkiye’deki eko-köyler” şeklinde aramalar yapılmıştır. Sonuç olarak ulaşılan yerleşkelerle ilgili haberler, köşe yazıları, blog yazıları, gezi yazıları ve kendi sosyal medya hesapları incelenerek araştırmaya uygunlukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sosyal medya hesaplarından, internet üzerindeki iletişim bilgilerinden

yerleşkelerin aktiflik durumları ve gönüllü kabul edip etmedikleri öğrenilmiştir. Sosyal medya hesapları incelenen, direkt iletişim kurulan 100 yerleşkeden 33 tanesinin 12 ay aktif olduğu ve gönüllü kabul ettiği tespit edilmiştir. Aktif olduğu tespit edilen 33 tane eko-yerleşkeye yapılan araştırmanın amacı ve içeriği, araştırmanın yöntemi ve objektiflik prensibi anlatılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde 26 eko-yerleşke görüşme yapmayı kabul etmiş ve kendileriyle görüşme soruları paylaşılarak soruları amaçlarından kısaca bahsedilmiştir. Görüşme sorularının paylaşılmasının ardından 7 eko-yerleşke görüşme yapmaktan vazgeçmiştir. 21.01.2019-02.02.2019 tarihleri arasında eko-yerleşkelerle görüşmeleri yapabilmek adına bölgelere ziyaret gerçekleştirilmiş, ziyaret günü iletişim kurulduğunda 4 yerleşke araştırmaya dahil olmayacaklarını bildirmişlerdir. Sonuç olarak toplamda 15 tane eko-yerleşke araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşaması ölçek geliştirme için gerekli analizlerin yapılabilmesi amacıyla ölçeğin alanda uygulanmasını ifade etmektedir. Sonraki bölümlerde ayrıntılı anlatılacağı üzere, gerekli sadeleştirme işlemlerinin ardından ölçek öncelikle pilot bir uygulamaya, sonrasında asıl uygulamaya tabii tutulmuştur. Görüşmelerden elde edilen verilerle hazırlanan ölçeğin uygulanması için ilk aşamada Türkiye'deki eko-yerleşkelerde 2019-2020 döneminde gönüllü olan kişilere ulaşılmıştır. Bu yönüyle örneklem amaçlı örneklem özelliği göstermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 107). İlk denemede toplamda 80 kişiye, ikinci denemede 150 kişiye ulaşılabilmektedir. İkinci uygulama sürecinde ölçek, eko-yerleşkelerde kısa dönemli ziyaretçi olarak zaman geçirmiş olanlara da uygulanmıştır. Fakat yerleşkelerden elde edilen cevaplanmış anketlerin 78 tanesinin eksik doldurulduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle oluşturulan ölçek yeniden uygulanmıştır. Üçüncü denemede örneklem hem ekolojik etik konusunda bilgi ve hassasiyet sahibi hem de eko-yerleşkeleri ziyaret etmiş, oralarda gönüllü olmuş, yaşamış veya yaşamakta olan kişilerden oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu nedenle hem başka eko-yerleşkelerde kalmış, gönüllü olmuş kişilerle eko-yerleşke sakinleri de araştırmaya dahil edilmiş hem de ilk iki aşamada ölçekleri sorunsuz dolduran kişilerden referanslar istenmiştir. Ayrıca TATUTA, Vegan Derneği, il bazlı çevre ve hayvan hakları dernekleriyle iletişime geçilerek anketlerin uygun kişilerle paylaşılması istenmiştir. Bu yönüyle örneklem kartopu örneklem özelliği eklenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 111). Neticede araştırmanın örneklemine Türkiye'deki eko-yerleşkelerde kısa ve uzun dönemli gönüllü olmuş, bu alanları ziyaret ederek buralarda zaman geçirmiş ve de eko-yerleşke içerisindeki aktivitelere katılmış kişiler oluşturmaktadır. Konunun netleştirilmesi için örneklem dahil olan kişilere ön bilgilendirme

sunulmuştur. Son aşamada, pilot uygulamada örneklem olarak gerekli nitelikleri taşıyan 202 kişi (EKOYER 1'den 17, EKOYER 2'den 11, EKOYER 3'den 14, EKOYER 4'ten 10, EKOYER 5'ten 21, EKOYER 6'dan 9, EKOYER 7'den 13, EKOYER 8'den 29, EKOYER 9'dan 38, EKOYER 10'dan 6, EKOYER 11'den 8, EKOYER 12'den 9, EKOYER 13'ten 4, EKOYER 14'ten 13 kişi), asıl uygulama 206 kişinin (EKOYER 1'den 18, EKOYER 2'den 10, EKOYER 3'den 15, EKOYER 4'ten 10, EKOYER 5'ten 21, EKOYER 6'dan 9, EKOYER 7'den 13, EKOYER 8'den 29, EKOYER 9'dan 40, EKOYER 10'dan 6, EKOYER 11'den 8, EKOYER 12'den 9, EKOYER 13'ten 4, EKOYER 14'ten 11, EKOYER 15'ten 3 kişi) cevapları değerlendirmeye alınmaya uygun görülmüştür.

7.3. Problem Durumu

Araştırmaya “ekolojik” ne demektir sorusunun cevabını bulmak amacıyla başlanmıştır. Bu amaçla taranan ekolojik yerleşke, eko-köy, eko-çiftlik, ekoturizm gibi kavramlara dair alanyazın neticesinde kavramların tümüne teknik özellikler üzerinden veya doğanın ve kültürlerin korunması gibi genel ifadelerle yaklaşıldığı görülmüştür. Araştırma antik çağlardan bu yana sürdürülen “insan nedir?” sorgulamasının bugüne dek ihmal edilen “ekolojik nedir?”, “ekolojik dönüşüm nasıl gerçekleşir?”, “doğal nedir?”, “doğal insan nedir?”, “doğal toplum nedir?”, “etik nedir?”, “etiğin kapsamı nedir?” sorgulamalarının evriminin bir girizgahı olarak ele alınmıştır. Bu nedenle de yaklaşımların yerlerinin net belirlenebilmesi adına çevre etiği tartışmaları kökenleriyle birlikte ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Türkiye'deki eko-yerleşkelerin sosyal bir yaşam alanı olarak varlıklarına uzun dönemli olarak devam edemedikleri bilinen bir gerçektir. Türkiye'de toplu yaşamın sürdürüldüğü ekolojik yerleşkelerin uzun soluklu olamaması; “insanları bir arada tutan şey nedir?”, “bir alanı veya topluluğu insani yapan özellikler nelerdir?”, “bir yerleşkenin sürdürülebilirliği için sadece teknik açıdan ekolojik olması yeterli midir?” gibi sorulara ulaşılmasına neden olmuştur. Bu sorgulamada ekolojik temellerin belirlenmesinde ve ekolojik kuralların ortaya koyulmasında ekolojik hassasiyetler kadar önem teşkil eden bir konunun göz ardı edildiği sonucuna varılmıştır; insanları bir arada tutan ortak düşünüş, inanç ve değer sistemleri. Çalışmada insanlık tarihinin önemli dönüm noktalarından olan ve büyük insan topluluklarını bir arada tutabilme yetisinin de ortaya çıkmasına vesile olan bilişsel evrimin bugüne uzanan bir formu olan kolektif bilinç, insanları bir arada tutan olgu ortak kabul edilen ekolojik değer

sistemleri olarak yorumlanmıştır. Neticede insanları bir arada tutan en önemli unsurlardan olan etik değerlerin, ekolojik yaklaşımlardaki karşılıklarının insanları ortak gaye veya yaşam tarzı noktasında bir araya getirebileceği ihtimali dikkate alınmıştır. Sachs (2014) tarafından sürdürülebilir kalkınma tanımında ortaya atılan sürdürülebilir düşünmenin benimsenmesi vurgusu bu eksiğin görülmesinin bir yansımasıdır. Bu tanımlamada eksik olansa; insanlara tepeden akademik bir görüş aşılatmaya çalışmaktansa kendilerinin değerlerine, inançlarına, kültürlerine uygun etik ilkelerle yoğrulan bölgesel planlamalarda kullanılabilecek ve benimsenebilecek ekolojik karakter geliştirilmesi ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç dikkate alındığında araştırmaya da konu olan; insanları bir arada tutacak, ortak veya benzer yaşam felsefelerini benimsemiş insanların bir araya gelmesine vesile olacak, teknik gerekliliklerin ötesinde manevi değerlerle de şekillendirilmiş yaşam alanlarının farklı ekolojik etik yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilmesi fikrinin hayata geçme standartlarının incelenmesi fikri ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın temel problemi “Ekolojik ne demektir?” sorusundan şekillenmiştir. Araştırmada fikrîsel olarak tartışılan iki ekolojik etik yaklaşımının gerçek hayat yansımalarının ortaya koyulması ve de bu yansımalarından bir ölçek geliştirebilmek amacıyla; “Ekolojik yaklaşımların yaşamdaki somut karşılıkları nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yaklaşımların somut karşılıklarının hangi çerçevede aranacağı bazı destekleyici problemlerin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Destekleyici temel sorular şu şekildedir;

- I. Eko-yerleşkelerin ekolojik etik algıları nelerdir?
- II. Eko-yerleşkelerin kabul ettikleri ekolojik etik değerler nelerdir?
- III. Farklı ekolojik etik yaklaşımlarının yaşayışa yansıması nasıl olmuştur?
- IV. Eko-yerleşkelerin yerleşkelerini kurmalarının temel nedenleri nelerdir? Bu nedenler ekolojik etik yaklaşımlarıyla benzerlik göstermekte midir?
- V. Ekolojik yaklaşımlar çerçevesinde eko-yerleşkelerin temel yaşam gereklilikleri nelerdir?

Daha ayrıntılı olarak incelemek gerekirse belirlenen farklılaşan yönlerin net şekilde belirlenebilmesi amaçlarıyla algısal ve de yaşama geçiş noktalarını oluşturan ilkeler bağlamında bazı ayrıntı soruları belirlenmiş ve görüşme soruları da buna göre şekillendirilmiştir. Geliştirilen alt problemler şu şekildedir;

- I. *Eko-yerleşkelere göre ekolojik krizin kökeni nedir?*
- II. *Eko-yerleşkelerin doğaya yaklaşımları nasıldır?*
- III. *Eko-yerleşkeler insan-doğa ilişkisini nasıl yorumlamaktadır?*
- IV. *Eko-yerleşkeler doğada kendi varlıklarını nasıl tanımlamaktadırlar?*
- V. *Eko-yerleşkelerin hiyerarşiye yaklaşımları nasıldır?*
- VI. *Eko-yerleşkelerin içsel değer yorumları nasıldır?*

Yaşayış

- VII. *Eko-yerleşkelerde ekolojik tarım kıstasları nelerdir?*
- VIII. *Eko-yerleşkelerin hiyerarşik yapıları nasıldır?*
- IX. *Eko-yerleşkelerde şiddetsiz iletişim pratikleri nelerdir?*
 - a. *Karar alma mekanizmaları nasıl şekillenmektedir?*
 - b. *Yaşanan sorunlar/zorluklar nelerdir?*
 - c. *Yaşanan sorunların çözümleri için hangi yollar izlenmektedir?*
- X. *Eko-yerleşkelerde türler arası etik nasıl gelişmiştir?*
 - a. *Vahşi hayvanlara yaklaşım nasıldır?*
 - b. *Yerleşkelerdeki hayvanlara yaklaşım nasıldır?*
 - c. *Böcek, fare vb hayvanlara yaklaşım nasıldır?*
 - d. *Beslenme pratikleri nasıldır?*
 - e. *Tüketim alışkanlıkları nasıldır?*
- XI. *Eko-yerleşke sakinlerinin doğayla özdeşleşme durumları nedir?*
- XII. *Eko-yerleşkelerdeki ekolojik yaşam pratikleri nelerdir?*
 - a. *Elektrik ihtiyaçları nasıl sağlanmaktadır?*
 - b. *Su ihtiyaçları nasıl sağlanmaktadır?*
 - c. *Geri dönüşüm nasıl sağlanmaktadır?*
 - d. *Temizlik ve hijyen ürünlerinin özellikleri nelerdir?*

- e. *Ulaşım ihtiyaçları nasıl giderilmektedir?*
- f. *Sağlık ihtiyaçları nasıl giderilmektedir?*
- g. *Çocukların gelişimleri/egitimleri nasıl sağlanmaktadır?*
- h. *Binaların özellikleri nasıldır?*

7.4. Araştırma Amacı ve Önemi

Temelde araştırmanın amacı; ekolojik yaşam alanlarında yaşam unsurlarının neler olduğunun, insanları bir arada tutan yaşam felsefelerinin neler olduğunun ve bu felsefelerin yaşam alanlarını nasıl şekillendirdiğinin ortaya koyulması ve gönüllü turizmi aracılığıyla yayılımının incelenebilmesidir. Daha teknik ifade etmek gerekirse araştırma; öncelikli olarak ele alınan ekolojik etik yaklaşımlarının teorik düzlemde ilişki ağlarını belirlemek, Türkiye’deki gönüllü kabul eden eko-yerleşkelerin ekolojik etik anlayışlarını ortaya koymak, yerleşkeleri niteliklerine göre sınıflandırmak, kabul ettikleri değerlerle uygulamaya döktükleri davranışlar ışığında ekolojik etik yaklaşımlarını somutlaştırmak ve somutlaştırılan ekolojik etik yaklaşımlarından bir ekolojik etik ölçeği oluşturmak amaçlarıyla ele alınmıştır. Bu sayede;

- Ekolojik etik yaklaşımlarının birbirleriyle ortak ve farklılaşan yönlerinin belirlenmesi
- Ekolojik yerleşkelerin eko-felsefelerinin belirlenmesi
- Ekolojik yerleşkelerin eko-felsefeler çerçevesinde sınıflandırılması
- Ekolojik yerleşkelerin eko-felsefeleri yansıtan özelliklerinin ortaya çıkarılması
- Ekolojik etik değerleri ölçen bir ölçeğin geliştirilmesi
- Yerleşkeler arası farkında olunmayan etik değer farklılıklarının ortaya çıkarılabilmesi
- Ekolojik etik yaklaşımlarını yansıtan destinasyon ve işletme önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Bahsi geçen hedeflere ulaşılmasıyla;

- Aynı değerleri paylaşan insanların bir araya gelmesinin kolaylaştırılması
- Ekolojik-etik yaklaşımlarının netleşmesiyle Türkiye’de uzun ömürlü ekoköylerin kurulması
- Eko-yerleşkelerin gönüllülerle yaşadıkları uyumsuzlukların giderilmesi
- Eko-yerleşkelere sadece teknik gerekliliklerin ötesinde felsefi bir temel sağlanması
- Kişilerin ve yerleşkelerin ekolojik etik değerlerini ölçebilen bir aracın geliştirilmesi
- Etik değerlerden beslenen turizm destinasyonu fikrinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Araştırma alan yazında var olan ekolojik etik yaklaşımlarının günlük hayata yansımalarını ortaya koymayı hedeflemesi ve somutlaştırılan kavramlar aracılığıyla yeni bir ölçek oluşturması gibi özellikleriyle keşfedici araştırma tasarımına (Erdoğan, 2012: 169) tipik bir örnektir. Araştırma, karma yöntem özelliği göstermektedir. Karma yöntem; araştırmaların anlama ve doğrulamanın genişliği ve de derinliği nedeniyle nitel ve nicel araştırma tekniklerinin bir arada kullanılması anlamına gelmektedir (Johnson ve diğ. (2007)’den aktaran; Creswell ve Plano Clark, 2015: 4). Ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere araştırma kapsamında yerleşkelerle yapılan görüşmelerle yerleşkelerde yerinde gözlemlerden elde edilen bulgular dört aşamada değerlendirilmiş ve analiz için sırasıyla nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında ayrıntılı bir alanyazın taraması yapılarak yaklaşımların ortak yönleriyle farklılıkları ortaya koyulmuştur. Araştırma kapsamında alan yazın taraması esnasında ekolojik yerleşkelerin sahip olması gereken temel özellikler ve yaklaşımların ortak kabul ettikleri değerler bir araya getirilmiştir. Belirlenen özellik ve değerler bir yerin ekolojik altyapıya sahip olup olmadığına karar vermek için kullanılabilecek şekilde bir ön koşul ölçeğine dönüştürülmüştür. Bu sayede; hem araştırmanın devamında kullanılacak sınıflandırma ölçütleri belirlenmiş hem de eko-yerleşkeler için ön koşul olarak kullanılabilecek bir özellik listesinin oluşturulması sağlanmıştır. Buradaki amaç; ister kanun koyucular, ister planlamacılar, ister uygulayıcılar için olsun bir yerin ekolojilik durumunu değerlendirirken teknik özelliklerin yanında temel ve ortak etik değerlerle de harmanlanmış yeni bir değerlendirme formu oluşturulmasının temellerini atmaktır. Aynı zamanda bu

aşamada ortaya koyulan ortak yönler alanyazında taban tabana zıt görülen iki yaklaşımın dahi kesiştikleri birçok ortak düşünce olduğunun da ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Bu özelliğiyle büyük önem teşkil etmektedir. Yine aşamanın bir diğer özelliği belirlenen farklılaşan yönlerin araştırmanın devamını şekillendirecek ilkelerin belirlenmesine vesile olmasıdır. Şöyle ki; bu aşamada belirlenen farklı yönler ile görüşme soruları, madde havuzundaki ve asıl ölçekteki ifadelerin ayrıştırılması ve de yerleşkelerin sınıflandırılmasının da çerçevesi belirlenmiştir. araştırmanın gömülü teori özelliği kazanmasının başlangıcı da bu aşamadır. İkinci aşamada bahsedildiği üzere eko-yerleşke sakinleriyle yapılan görüşmeler ve yerleşkelerde yapılan gözlemler neticesinde elde edilen verilerden bir havuz oluşturulmuş ve ekolojik etik yaklaşımları çerçevesinde sınıflandırılmışlardır. İlk sınıflandırma ölçek maddelerinin ortaya çıkarılmasını ve yaklaşımların yerleşkelerin bütün olarak bir yaklaşıma yakınlığından bağımsız olarak hayata yansımalarının ortaya koyulmasını hedeflemektedir. Bu amaçla tüm ifadeler hangi yerleşkenin cevabından alındığından bağımsız olarak tek bir havuzda toplanmıştır. Üçüncü aşamada yerleşkeler ayrı ayrı ele alınmış ve yerleşkelerin algı ve yaşayış özelinde yaklaşımlara bütün olarak ne kadar yakın oldukları değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda 5 tane eko-yerleşkenin derin ekoloji ve toplumsal ekoloji özelliklerini bütün olarak yansıttıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yerleşkelerin yaklaşımların ilkeleri, alanyazın taraması sonrası oluşturulan yaklaşımları ortak yönleri ve farklı yönleri üzerinden profilleri çıkartılmıştır. Ekolojik etik yaklaşımları çerçevesinde uygun yerleşkeler tanımlanarak Türkiye durumu ortaya koyulmuştur. Buradaki esas amaç teorik düzlemde kalan ve tartışılan yaklaşımların eleştirilen, imkansız görülen özellikleri de dahil olmak üzere bütün olarak gerçek hayatta karşılıklarının ortaya koyulabilmesidir. Araştırmanın bir diğer önemi de ütopya olarak değerlendirilen ve sadece fıkren kalan ekolojik etik yaklaşımların gerçek hayatta varlığının gösterilebilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Son aşamada ise, yerleşkelerin özelliklerini belirlemeye yönelik olarak uyarlanmaya da açık olan ifadelerden oluşan madde havuzu sadeleştirilmiş ve nihai olarak 26 ifadeden oluşan bir ekolojik etik ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek maddeleriyle hem yerleşkelerin hem de gönüllü ve ziyaretçilerin ve hatta daha geniş anlamda tüm bireylerin yakın oldukları ekolojik etik yaklaşımlarının ortaya koyulmasının sağlanabilmesi hedeflenmektedir. Ekolojik yaklaşımlarını ölçen bir aracın geliştirilmesiyle hem yerleşkeler, hem ziyaretçiler, hem de eko-yerleşke kurulmasında ilgili kurumlar için net bir kontrol mekanizması geliştirilmesi amaçlarına da hizmet edebilecektir. Ölçek geliştirme süreci araştırmanın nicel kısmını oluşturmaktadır. Araştırma bütün olarak değerlendirildiğinde; kavramların somut olarak ne

olduklarının ortaya koyulmasını hedefleyen keşfedici araştırma (Erdoğan, 2012: 169) ve karma yöntemlerden de bağlantı kurma stratejisine dayalı keşfedici sıralı desen (Creswell ve Plano Clarks, 2015: 108) özelliği göstermektedir.

Araştırma verileriyle ekolojik etik konusunda yaklaşımların hayata yansımalarını anlama, ortaya koyma, genel özellikleri dahi belirlenmemiş eko-yerleşkelerin özelliklerini ve tiplerini ekolojik yaklaşımlar çerçevesinde tanımlama, ölçek geliştirme yoluyla ekolojik etik yaklaşımları çerçevesinde eko-yerleşke olabilmek için gerekli ön koşulların netleştirilmesi sağlanacaktır. Araştırma ele alınan ekolojik etik yaklaşımlarının ilkelerinin karşılıklı olarak değerlendirildiği, yaklaşımları günlük hayattan örneklerle yaşamın bütününe yansıtacak şekilde somutlaştıran, eko-yerleşkelerin yaklaşımlar çerçevesinde sınıflandırılmasını ele alan ve elde edilen verilerden ekolojik etik yaklaşımlarını yansıtan ölçek geliştirmeyi hedefleyen ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. Burada ayırt edici özellik, araştırmanın alan yazında var olan ve iki uç nokta olarak değerlendirilen ekolojik etik yaklaşımlarını araştırmaya temel alarak tasarlanmış olmasıdır. Araştırma kapsamında oluşturulan ölçeğe en yakın olan ölçek geliştirme çalışması Çevresel Etki Paradigma Ölçeği (Dunlap ve Van Liere 1978) ve sonrasında geliştirilen Yeni Çevresel Etki Paradigma Ölçeği (Dunlap ve Van Liere, 2008)'dir. Ölçek maddeleri “yeni ekolojik dünyaya olan etkinin, hakim sosyal paradigmanın, teknoloji ve çevrenin büyüme amaçlı kullanımının ilerlemesini” (Aytaç ve Öngen, 2012) insan ve çevre merkezli bir bakışla ele almaktadır. Benzer şekilde Bu araştırmada elde edilen ölçek, kişilerin doğa ve insan ilişkisine ve insanın doğaya yaklaşımına olan tutumuna odaklanmasıyla benzer olmakla birlikte; bu çalışmalardan farklı olarak ekolojik etik yaklaşımlarını temel alarak insanların algı ve davranış kalıplarına odaklanmayı tercih etmiştir. Şöyle ki; ekolojik etik ölçeğinde temele içsel değer ve yaşam hakkına saygı gibi söylemleri alan, daha çok bireysel bütünleşmeyle oluşacak ekolojik dönüşümü savunan derin ekolojiyle; ekolojik toplumsallaşmayı temel alarak hiyerarşi vurgusunu öne çıkaran toplumsal ekoloji gibi birbirine zıt iki yaklaşım bir ölçek içerisinde sunulmuştur. Diğer bir deyişle; insanların doğayla etkileşimi, türler arası eşitlik, türler arası etik üzerinden dünyaya doğa merkezcinin bir adım ötesi olarak canlı merkezli bir eşitlik vurgusu olan bütüncül yaklaşım veya insanı yücelten insan odaklı yaklaşımı da sorgulamaktadır. Ölçek ayrıca insanları sadece genel geçer doğa-insan etkileşimi üzerine genel görüşler üzerinden değil, bireysel tecrübe ve empati durumları üzerinden sorgulamayı hedeflemektedir. Bu da daha öznel, kişilerin hayata ve dünyaya dair bütünsel görüşlerini yansıtan bir ölçeğe ulaşma şansı sunmaktadır. Araştırmanın hem alan yazına hem de uygulayıcılara önemli katkıları olacaktır.

Alanyazında ilk kez sadece düşünsel anlamda değerlendirilmiş ekolojik etik yaklaşımları ortak ve farklı yönler açısından ele alınarak karşılaştırılmış ve günlük hayattan örneklerle somutlaştırılmış olacaktır. Ayrıca oluşturulacak ölçekle hem kişilerin uyarlamayla birlikte hem de yerleşkelerin ekolojik etik değerlerini belirlemek mümkün olacaktır. Araştırma hem sadeleştirilmemiş madde havuzuyla hem de ölçeğin son haliyle eko-yerleşke kurucuları ve yaşayanları başta olmak üzere planlamacı ve hatta eko-işletme kurmak isteyen kişilerin kime hitap ettikleri sorusuna cevap bulabilecekleri ölçüde ayrıntılı ve kişisel cevaplara ulaşabilecekleri bir ölçeğe ulaşma imkanı sunmaktadır.

Alt boyutların varlığı, ara formların belirlenmesini kolaylaştıracak ve insanların önceliklerinin belirlenmesinde fayda sağlayacaktır. Bu da iki temel tip belirlemesindense, uzun vadede farklı boyutlar üzerinden çeşitlenen farklı ekolojik etik tipleri belirleme için gerekli ölçek oluşturma çalışmasına temel oluşturmaktadır. Yaklaşım kabul gördüğü takdirde; genel yargı ifadeleri üzerinden değil, türler arası etkileşimi konu alan somut karşılıklar üzerinden kişilerin doğaya ve türler arası yaşama bakışlarının değerlendirilmesi de mümkün olacaktır. Bu özelliği ile etik unsurların bütüne yayılmasının ön çalışması olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Geliştirilen ölçek ayrıca derin ekoloji ve toplumsal ekoloji söylemlerini içeren ilk ölçek olma özelliği göstermektedir. Bu ölçekle ilk kez günlük hayatta karşılıkları olan ifadelerle kişilerin ekolojik etik davranışları veya kabul edebilecekleri ekolojik etik davranışlar ölçülebilir hale getirilmiştir. Kabul gördüğü takdirde; farklı derin ekolojik ve/veya toplumsal ekolojik alanlarda yapılan yeni araştırmalarla veya diğer ekolojik etik yaklaşımlarıyla geliştirilmesi ve tüm görüşleri yansıtan bütüncül bir ölçek oluşturulması mümkündür.

Araştırma alanlarını oluşturan ekolojik yerleşkelere bakıldığında ise ekoköylerin Küresel Ekoköy Ağı tarafından yerleşim büyüklükleri (Eko-Şehir, Eko-Topluluk gibi), mevcut proje konularına göre (Permakültür, yeşil okul gibi) veya yaşayış şekillerine göre (dini, geleneksel, ilkel gibi) sınıflandırılmışlardır. Araştırma kapsamında yerleşkelerin ekolojik etik yaklaşımlarının söylemlerini yansıtmaya özelliklerine göre sınıflandırılmaları sağlanacak ve ortaya çıkan Ekolojik Etik Ölçeği ile birlikte yerleşke sakinlerinin doğaya yaklaşımları ve ekolojik etik görüşleri ortaya koyulabilmesini sağlayacak bir ölçüm aracı geliştirilmiş olacaktır. Bu sayede kişilerin söylemlerinin ötesinde inanç ve yaşayış sistemleri üzerinden

yerleşkelere yönelik yeni bir sınıflandırma yapabilmenin ve uygulamada da birbirlerine uygun yerleşke ve gönüllü eşleşmesinin yapılabilmesinin de yolu açılacaktır.

7.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın en büyük sınırlılığını Türkiye’de bulunan ekolojik yerleşkeleri ziyaret eden kişi sayısının oldukça kısıtlı olması oluşturmaktadır. Özellikle 2020 Bahar ve Yaz Dönemi’nde küresel pandeminin etkisini iyiden iyiye hissettirmeye başlaması ile bu dönemde ve 2021 yılı içerisinde yerleşkeleri ziyaret eden veya yerleşkelerde gönüllü olan kişilere ulaşamamıştır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığını ekolojik yerleşkelerin birçoğunun işler halde olmaması oluşturmaktadır. Aktif görünen birçok yerleşkenin aktif olmaması veya gönüllü/ziyaretçi kabul etmemeleri, ayrıca araştırma konusunun ekolojik etik gibi hassas bir konu olması nedeniyle örnekleme uygun olup araştırmaya dahil olmayı veya gönüllü/ziyaretçilerine anket uygulanmasını kabul etmeyen yerleşkelerin de bulunması zaten sınırlı olan örneklem hacminin iyice küçülmesine neden olarak, araştırmanın işleyişini zaman zaman sekteye uğratmıştır.

Benzer şekilde Türkiye’de köklü ekolojik yerleşkeler ve benzer şekilde tam anlamıyla kendine yeter ekoköyler bulunmamaktadır. Özellikle toplumsal ekolojinin gözlemlenebilmesi, derin ekolojik etik ilkelerin toplu yaşama yansımalarının analiz edilebilmesi için hem köklü hem de sosyal yaşamın aktif olarak görüldüğü, yaşamın tüm unsurlarının yerleşke sınırlarında karşılandığı yapılarda ekolojik etik yansımaların analiz edilmesi büyük önem teşkil etmektedir. Araştırmanın en önemli ikinci sınırlılığını bu nitelikte yerleşkelerin Türkiye’de tam anlamıyla bulunmaması oluşturmaktadır.

7.6. Görüşme Sorularının Hazırlanması ve Pilot Uygulama

Görüşme sorularının hazırlanabilmesi için öncelikle alanyazında derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarıyla ilgili fikir babalarının yaptıkları yayınlar ve sundukları görüşler incelenerek her iki yaklaşımı birbirinden ayıran noktalar ve her iki yaklaşımın ortak noktaları kavramsal olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu noktaların yerleşkelerdeki yansımalarının ortaya koyulabilmesi için kavramlarla ilgili sorular oluşturulmuş ve soruların yeterliğinin belirlenebilmesi adına 26-29 Ekim 2019 tarihlerinde İzmir’de bulunan 5 yerleşke kurucusuyla pilot bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamanın İzmir’de

gerçekleştirilmesinin nedeni öncelikle en eski ve birbirinden farklı yapılardaki yerleşke çeşitliliğini sunan bir destinasyon olmasıdır. Araştırmaya dahil edilecek eko-yerleşkelerin hepsi öncelikle haklarında çıkan haberler, köşe yazıları, blog yazıları, gezi yazıları ve kendi sosyal medya hesapları üzerinden araştırılmıştır. Pilot çalışmanın yapılacağı alan seçiminde İzmir'deki yerleşkelerin birbirlerinden farklı özellikte olmaları etkili olmuştur. İzmir'de farklı aile ve kişilerden oluşan sosyal eko-yerleşkelere de, daha izole bir yaşam seçen yerleşkelere de, bulundukları yerlerin kalkınma çabalarına destek olan yerleşkelere de aynı anda rastlamak mümkündür. Çeşitlilik her iki yaklaşıma yönelik soruların algılanma, genişletilme ihtiyacı, verilen cevapların farklılığı ve çeşitliliği gibi konularda ön bir bilgi elde edilmesine olanak sağlamıştır.

Kuruluş nedenleri, yerleşke özellikleri, insan konumu, kendini gerçekleştirme, bütüncül bakış açısı, çeşitlilik, yaşam hakkına saygı, içsel değer, kendine yetebilirlik, karar mekanizmaları, işbirliği ve hiyerarşi, eğitim ve etkileşim, güvenlik, beslenme, ekonomi, tarım, hayvancılık, elektrik üretimi, atık yönetimi, su kaynakları, barınma, kıyafet, sağlık, teknoloji, yerel halk etkileşimi, gönüllü etkileşimi konularında toplamda 62 soru yöneltilmiştir. Pilot görüşmenin ardından anlaşılmayan kısımlar genişletilmiş, yeterli cevap alınamayan konularla ilgili ek sorular eklenmiştir. Yeniden yapılan düzenlemeyle birlikte soru sayısı 67'ye çıkmıştır. Son haline getirilen görüşme formuyla ilgili nitel teknikler konusunda uzman bir akademisyenin görüşüne başvurulmuştur. Bu aşamada, görüşme sorularının kavramları yansıtmalarıyla ifadelerin açıklığıyla ilgili geri bildirimlerde elde edilmiştir.

Pilot uygulama esnasında gözlem formunun da içerik uygunluğu kontrol edilmiştir. Gözlem formu yerleşke özellikleri, sosyal yaşam, şiddetsiz iletişim, işbirliği, doğayla etkileşim, insan dışı varlıklara muamele, kendine yetebilirliğin değerlendirilmesi, temizlik ve hijyen unsurları, yerel halk etkileşim olmak üzere toplamda 9 başlıktan oluşmaktadır. Yerleşkelerde gönüllülerin durumu şiddetsiz iletişim ve işbirliği başlıkları altında değerlendirilmiştir. Gözlem verilerine algı ve davranışın çeliştiği durumlarla, görüşmeden elde edilen cevapların kavramların somut karşılıklarını vermekte yetersiz kaldığı durumlarda faydalanılmıştır.

7.7. Araştırma Deseni

7.7.1. Gömülü Teori

Araştırma alan yazında var olan, teori olmamış yaklaşımların günlük hayata yansımalarını ortaya koymayı hedeflemesi, kendi içerisinde ilişki ağları ile neden-sonuç ilişkisi geliştirerek tipler belirleme çabasında olması, yaklaşımların somutlaştırılmasından yeni bir ölçek oluşturma gibi özellikleriyle *keşfedici* araştırma tasarımına tipik bir örnektir. Ekolojik etik konusunda yaklaşımların hayata yansımalarını anlama, ortaya koyma, genel özellikleri dahi belirlenmemiş eko-yerleşkelerin özelliklerini ve tiplerini ekolojik yaklaşımlar çerçevesinde tanımlama, ölçek geliştirme yoluyla ekolojik etik yaklaşımları çerçevesinde eko-yerleşke olabilmek için gerekli ön koşulların netleştirilmesi ile direkt olarak ekolojik algı ve davranış kalıplarının ortaya koyulması sonucunda hem yerleşkeler, hem ziyaretçiler, hem de eko-yerleşke kurulmasında ilgili kurumlar için net bir kontrol mekanizması geliştirilmesi amaçlarıyla ele alınmıştır. Bu yönleriyle kavramların somut olarak ne olduklarının ortaya koyulmasını hedefleyen keşfedici araştırma (Erdoğan, 2012: 169) özelliği göstermektedir.

Araştırmanın ilk aşaması **Gömülü Teori** özelliği göstermektedir. Gömülü teorilerde kuramsal yapıya dayanmaksızın verileri toplanarak ve analizden geçirerek bir kuram geliştirilmeye çalışılmaktadır (Erdoğan, 2012: 167). Benzer şekilde gözlemlerden elde edilen verilerden ortaya çıkan konu, tema ve kategorilerin analiziyle teori geliştirme süreci olarak tanımlamak da mümkündür. Nitel araştırmalarda, sistematik yöntem kurmak için doğa bilimci bakış açısının pozitivist kaygılarla harmanlanması girişimleri olarak da tanımlanabilir (Babbie, 2008: 324). Belirli bir teorinin olmadığı durumlarda gömülü teori yaklaşımıyla hali hazırda var olan ve araştırmalarla elde edilen verilerden daha zengin ve sistematik bilgiler elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu araştırma kapsamında, kendi içerisinde teorisi bulunmayan yaklaşımların söylemleri incelenerek gruplandırılmış, birbirlerine benzer ve farklı yönleri ortaya koyularak teori için gerekli alt yapı oluşturulmuştur. Sonunda bir model önerisi sunularak ilkeler arası ilişki ağlarıyla yaklaşımların benzer olduğu ve de farklılaştığı noktalar net olarak ortaya koyulmuştur.

Teori oluşturma özel bir teorik çerçeveden hareket etmek yerine teoriyi üretme sürecine odaklanmaktadır (Patton: 2014: 125). Süreçte tümevarımsal bir yaklaşımla geliştirilebilme derecesi daha iyi bir teori olabilmesi için önem arz etmektedir. Elde edilen verilerden teori

oluşturma hipotezlerin ve ilgili kavramların sadece verilerden ortaya çıkarılmasını değil, verilerin sistematik çözümlenmesini de sunmak durumundadır. Teori oluşturma, bir teori test etmekten öte onu oluşturmaya yönelik bir süreçtir (Glaser ve Strauss, 1967: 5-6; Aktaran: Patton, 2014: 125. Araştırma neticesinde hali hazırda var olmayan teorik altyapının ele alınan yaklaşımların söylemleriyle eko-yerleşkeler üzerinden ortaya koyulmaya çalışılması ve yaklaşımlar için genel nitelikler belirlenmesi araştırmanın tümevarımsal yönünü vurgulamakta ve gömülü teori niteliği kazanmasını sağlamaktadır. Araştırma neticesinde elde edilen verilerle ele alınan iki yaklaşım için ortak temel noktalar belirlenmiş ve belirlenen noktalar oluşturulacak teorinin içeriğini oluşturmuşlardır. Veriler genel itibariyle Ekolojik Etik Yaklaşımlarınca Önemsenen Kavramları Algılama Biçimleri ve Ekolojik Yaşam Yansımaları olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirilmişlerdir. Türkiye’de eko-yerleşke olarak kabul edilen yerlerin bütününe temel ekolojik yapı gerekliliklerini sağlamaması nedeniyle *Temel Gereklilikler* altında ele alınan başlıkların ortaya koyulmasında alan yazından da yararlanılmıştır. Teorinin temelini oluşturacak her iki yaklaşım tarafından da kabul edilmiş başlıklar şu şekildedir;

- Organik tarım,
- Ortak yaşam,
- Katılımcı demokratik yapı,
- Alternatif enerji kullanımı,
- Sınıfsız ve hiyerarşisiz toplumsal yapı,
- Sadeleşme,
- Yerinden yönetim,
- Tamamlayıcı sistem yapısı,
- Cinsiyet eşitliği,
- Adil işbölümü,
- Adil ticaret,
- Yeşil/Biyo ekonomi

Ekolojik yerleşkeler için temel gereklilikler olarak belirlenen (Çizelge 8.22) ortak kökler ve savunulan ortak değerler başlığında ele alınan hususlar oluşturulan modelin temelini oluştururken, olası bir teorileştirme sürecinin de temelini atılmasına imkan sağlamaktadır. Benzer şekilde değişen öncelikler ve farklılaşan yönler başlığında ele alınan iki yaklaşımın farklı yönlerini gösteren ve araştırmanın görüşme sorularının hazırlanması başta olmak üzere, sınıflandırma ve ölçek geliştirmenin de dayanağı olan ilkeler modelin ilişki ağlarının sunulduğu üst kısmını ifade etmektedir.

Dünyanın incelenme şekli onun hakkında öğrenilecekler üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda teori oluşturma süreci araştırmacının gerçek yaşama çok yakın olmasını gerektiren ve onu da içine alan bir yöntemdir. Sonuç ve bulgularıyla ampirik dünyada yapılanması gerekmektedir (Patton, 2014: 125). Bilimsel araştırmanın temel amacı araştırma kapsamında yaşam alanlarındaki sır perdesini aralamaktır (Blumer, 1978). Bu amaçlarla araştırma içerisinde farklılaşan yönlerin görüşme gözlemlerle somut hale getirilmesi ve ilgili sınıflandırmaların yapılması hedeflenmiştir. Doğru bilgiye ulaşabilmek için araştırmada araştırma süreci başlamadan ve araştırma devam ederken eko-yerleşkelerde vakit geçirilerek yerleşke sakinleriyle bire bir ilişkiler kurulmuştur. Bu süreç hem sakinlerin söylemleriyle davranışları arasındaki tutarlılığın gözlemlenebilmesi hem de yerleşkelerdeki yaşamın doğru analiz edilerek doğru bilgilerin ortaya çıkarılabilmesi açısından avantaj sağlamıştır. Oluşturulan bu model ve ilişki ağlarıyla derin ekoloji için ekolojik benlik ve de ekolojik yaşam ve toplumsal ekoloji içinse ekolojik toplum gereklilikleri bir araya getirilmiş ve ilişki ağları sunulmuştur. Araştırmanın gömülü teori özelliğini bu aşamada belirlenen hususlar oluşturmaktadır. Sonraki aşamalarda geliştirilen fikirler, yapılacak ekolojik etik temelli alan sınıflandırmaları ve ölçek ifadelerinin tümü 5. bölümde sunulan sınıflandırmalar üzerinden şekillendirilmiştir.

Strauss ve Corbin (1998: 43-46'dan aktaran Babbie, 2008: 324)'e göre şu aşamalar takip edildiği sürece gömülü teori araştırmacılara hem bilimsel hem de yaratıcı bir araştırma süreci sağlayacaktır:

Karşılaştırmalı Düşünme: araştırmacılar sübjektif yorumdan ortaya çıkabilecek sorunları ortadan kaldırabilmek için farklı birçok olayı karşılaştırmalıdır. Bulunabilecek tüm ekolojik etik yaklaşımlarını ortaya koyabilmek amacıyla araştırma kapsamında Türkiye'de

bulunan farklı bölgelerden eko-yerleşkelerin tümüyle iletişime geçilmiştir. Araştırmaya dahil olmayı kabul eden tüm yerleşkeler örnekleme dahil edilmiştir.

Çoklu Bakış Açısı Alma: araştırmaya katılan kişilerin farklı bakış açılarını ifade etmektedir. Fakat araştırmacılar farklı gözlem teknikleri kullanarak da farklılığı sağlayabilmektedirler. Eko-çiftlik ziyaretlerinde yerleşkede yaşayan kişilerin yaşam alanları, tarım alanları, gönüllülerle olan ilişkileri, yaban hayatla ilişkilerine dair söyledikleri, yerleşkedeki hayvanların yaşam şartlarına dair söylediklerinin gerçek durumunu anlayabilmek için gözlemler yapılmıştır. Yerleşkede o an bulunan gönüllülerle sohbet edilmiş, günlük yaşama katılımları gözlenmiştir. Ayrıca yerleşkelerin doğa içerisindeki konumları, vahşi yaşamın kendilerine mesafesi yerleşke sınırları göz önünde bulundurularak gözlemlerle değerlendirilmiştir. Özellikle ele alınan iki yaklaşımı birbirinden ayıran farklı türlere yaklaşım yerleşke sahiplerinin söylemlerine ek olarak gözlemler yoluyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Şüphesizliği Sürdürme: veriler yorumlanırken, tüm yorumlar (kişilerden elde edilen, görüşme esnasında araştırmacıda oluşan) geçici olarak kabul edilmelidir. Gözlemler elde edilen yorumları onaylamak için değil, test etmek için yapılmalıdır. Sınıflandırma ve tip belirleme aşamasında kişilerin söyledikleri ile gözlemler karşılaştırılmış ve objektif sunulabilmesi adına söylemler ile gözlemlerden elde edilen veriler birlikte sunulmuştur. Özellikle ekoloji ve etik konusu toplum bünyesinde imaj yaratımını direkt etkileyen konular olduğundan yerleşke yaşamının bütün olarak değerlendirilmesine ve sadece söylemlerle yorumlama yapılmamasına özen gösterilmiştir.

Araştırma Yöntemlerini Takip Etme: gömülü teori araştırmacılara esnek bir araştırma süreci sunsa da karşılaştırma yapma, sorular sorma ve örnekleme konularının önemini göz ardı etmemek gerekmektedir. Bir Türkiye profili çıkarabilmek adına Türkiye'deki tüm eko-yerleşkelerle iletişime geçilmeye çalışılmıştır. Yine tek tip ve yanlı bilginin ortaya çıkarılmaması adına birbirinden farklı karakterde yerleşkelerin araştırmaya dahil edilmesine özen gösterilmiştir. Özellikle sosyal bilimler alanında gömülü teoride kişiler deneklerden ziyade bilginin kaynağı konumundadırlar (Auerbach ve Silverstein, 2003: 19). Araştırmaya dahil olmayı kabul etmek istemeyen yerleşkelere kendi konumlarının öneminden ayrıntılı olarak bahsedilmiş ve mümkün olan tüm çeşitliliğin araştırma örnekleme dahil edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Teori oluşturma sürecinde var olan kavramlara ve anlayışa özgün bir katkı söz konusudur. Bunun içerisinde var olan bir yaklaşımın ele alınarak süreçlerinin değerlendirilmesi ve özgün sınıflandırmaların ve/veya tanımlamaların yapılması gerekmektedir. Bu süreçte de araştırmada da yapıldığı gibi gözlem ve görüşme en çok kullanılan veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve şimşek, 2008: 76).

Hem Gömülü Teorinin oluşturulabilmesi hem de tiplerin belirlenebilmesi için araştırmada **Durum Analizi** ve **Söylem Analizi** yapılmıştır.

7.7.2. Durum Analizi

Araştırmanın temel amaçlarından biri Türkiye’de bulunan ekolojik yerleşkelerin varsa ekolojik karakteristiğinin ve algı ile hayata geçirme boyutlarıyla ekolojik etik yaklaşımlarını yansıtm durumlarının ortaya koyulabilmesidir. Bunun için de en iyi yol yerleşkelerin durum analizlerinin ortaya koyularak mevcut durum değerlendirmesinin yapılabilmesinden geçmektedir. Bahsedildiği üzere durum analizlerinden elde edilen verilerle ölçekleri oluşturacak madde havuzu oluşturulmuştur. Ortak noktalardan beslenen, fakat özellikle doğa-insan ilişkileri konusunda birbirlerinden temelden ayrılan iki yaklaşımın araştırmanın temelini oluşturması elde edilecek verilerin kişileri ve yerleri direkt yansıtmmasını olanaklı kılmıştır.

Sosyolojik yönü ağır basan alanlarda bilim insanları alan yazına yeni bilgiler katmak, yaratıcı sonuçlar ortaya koyabilmek, yeni bulguları bilimsel anlamda ortaya çıkarabilmek için araştırma sınırlılıklarını ortadan kaldıran, güvenirlik ve geçerlik sağlayan farklı teori ve yaklaşımları kullanmaktadırlar. Durum/Vaka analizleri de bu yöntemlerden bir tanesidir (Yüksel, Mil, Bilim, 2007: 183). Güncel bir olgunun gerçek yaşam alanlarında çalışılması olan (Yin, 1984: 23) durum çalışmalarında veriler *doğal ortamlarda* toplanır (Yin, 1984: 5; Patton, 1990: 384). Araştırma doğal bir çevrede gerçekleştirilir ve çalışmaya konu olan ortam ve/veya olayların bütüncül bir yorumunu sunmak hedeflenmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2008: 277). Durum araştırmaları gerçek dünyada bir olgunun çalışılmasının önemini vurgularken “türetilmiş” verilere dayananlarla kıyaslandığında verilerin doğal ortamlarında toplanmasını tercih etmektedir. Araştırma kapsamında; henüz teori oluşturulmamış yaklaşımların somutlaştırılarak araştırmaya dahil edilen eko-yerleşkelerin ele alınan yaklaşımlar dahilinde ne durumda oldukları yerinde gözlem ve görüşmelerle ortaya

koyulmaya çalışılmıştır. Süreç için en uygun yöntem olarak durum analizi görülmüştür. Kişilerin kendi doğal hallerini yansıtmaları ve kendilerinden uzaklaşmalarının engellenmesi için kişiler yerleşkelerde ziyaret edilmiş, görüşmelerin kendi istedikleri şekilde, şartlarda ve zamanda olmasına özen gösterilmiştir. Bunun için her yerleşkede en az 1 gün olmak üzere vakit geçirilmiş ve yerleşke sakinleriyle yapılan görüşmelere ek sohbetler de gerçekleştirilmiştir. Bu sayede kişilerin rahat olmaları sağlanarak doğal hallerinin ve yaşamlarının yansıtılması hedeflenmiştir.

Durum analizi araştırmalarının hemen hepsi tek veya az sayıdaki bir durumu derinlemesine anlama isteğinden ortaya çıkmaktadır. Çağcıl bir olgu konusunda kendi gerçekliği bağlamında özellikle olgu ve bağlam arasındaki sınırlar açıkça belirli değilken yapılan ampirik sorgulamalar durum analizlerini ifade etmektedirler. Bu yönüyle durum analizleri bağlam ile durumlar ilişkisini, karmaşık durumları anlamanın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Yin, 2017: 4). Araştırma kapsamında ekolojik etik olgusunun insan grupları içerisinde algılanışı ile yaşayışa geçme durumlarının, durumlardaki farklılıkların ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek tarafından belirlenen Durum Çalışması aşamalarına göre araştırmanın yürütülme süreci şu şekilde gerçekleştirilmiştir (2008);

Araştırma Sorularının Geliştirilmesi: Araştırma soruları ile ilk aşamada ele alınan görüşme sorularının içeriği paralellik göstermektedir. Araştırmanın temel soruları, “Türkiye’de ekolojik yerleşke var mı?” sorusunda hareketle ortaya çıkan sorulardan oluşmaktadır. “Ekolojik” kelimesi farklı ekolojik yaklaşımlarla zenginleştirilmiş, doğayla etkileşimle oluşan yaşamın felsefi temellerinin yerleşkelerce yorumlanması istenerek Türkiye’de ekolojik yaklaşımların kabul edilme durumları ile yaşayıştaki karşılıkları incelenmiştir. Araştırmada ölçek geliştirebilmek amacıyla; “Ekolojik yaklaşımların yaşamdaki somut karşılıkları nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Ekolojik yaklaşımların hangi yönlerinin somutlaştırılacağı sorusuna cevap vermemesinden dolayı genel çerçevede amacı veren bu soruyu destekleyici bazı temel soruların da oluşturulması zorunluluğu doğmuştur. Destekleyici temel sorular şu şekildedir;

- I. Eko-yerleşkelerin ekolojik etik algıları nelerdir?
- II. Eko-yerleşkelerin kabul ettikleri ekolojik etik değerler nelerdir?

- III. Farklı ekolojik etik yaklaşımlarının yaşayışa yansımaları nasıl olmuştur?
- IV. Eko-yerleşkelerin yerleşkelerini kurmalarının temel nedenleri nelerdir? Bu nedenler ekolojik etik yaklaşımlarıyla benzerlik göstermekte midir?
- V. Ekolojik yaklaşımlar çerçevesinde eko-yerleşkelerin temel yaşam gereklilikleri nelerdir?

Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi:

Kavramları Algılama Biçimleri

- I. Eko-yerleşkelere göre ekolojik krizin kökeni nedir?
- II. Eko-yerleşkelerin doğaya yaklaşımları nasıldır?
- III. Eko-yerleşkeler insan-doğa ilişkisini nasıl yorumlamaktadır?
- IV. Eko-yerleşkeler doğada kendi varlıklarını nasıl tanımlamaktadırlar?
- V. Eko-yerleşkelerin hiyerarşiye yaklaşımları nasıldır?
- VI. Eko-yerleşkelerin içsel değer yorumları nasıldır?

Ekolojik Yaşam Yansımaları

- I. Eko-yerleşkelerde ekolojik tarım kıstasları nelerdir?
- II. Eko-yerleşkelerin hiyerarşik yapıları nasıldır?
- III. Eko-yerleşkelerde şiddetsiz iletişim pratikleri nelerdir?
 - a. Karar alma mekanizmaları nasıl şekillenmektedir?
 - b. Yaşanan sorunlar/zorluklar nelerdir?
 - c. Yaşanan sorunların çözümleri için hangi yollar izlenmektedir?
- IV. Eko-yerleşkelerde türler arası etik nasıl gelişmiştir?
 - a. Vahşi hayvanlara yaklaşım nasıldır?
 - b. Yerleşkelerdeki hayvanlara yaklaşım nasıldır?
 - c. Böcek, fare vb hayvanlara yaklaşım nasıldır?

- d. Beslenme pratikleri nasıldır?
- e. Tüketim alışkanlıkları nasıldır?
- V. Eko-yerleşke sakinlerinin doğayla özdeşleşme durumları nedir?
- VI. Eko-yerleşkelerdeki ekolojik yaşam pratikleri nelerdir?
 - a. Elektrik ihtiyaçları nasıl sağlanmaktadır?
 - b. Su ihtiyaçları nasıl sağlanmaktadır?
 - c. Geri dönüşüm nasıl sağlanmaktadır?
 - d. Temizlik ve hijyen ürünlerinin özellikleri nelerdir?
 - e. Ulaşım ihtiyaçları nasıl giderilmektedir?
 - f. Sağlık ihtiyaçları nasıl giderilmektedir?
 - g. Çocukların gelişimleri/egitimleri nasıl sağlanmaktadır?
 - h. Binaların özellikleri nasıldır?

Analiz biriminin saptanması: analiz birimi araştırmaya konu olan birimi ifade etmektedir. Araştırma dahilinde analiz birimini ekolojik yaklaşımları ortaya koyulmaya çalışılan eko-yerleşkeler oluşturmaktadır.

Çalışılacak durumun belirlenmesi: çalışılacak durumların belirlenebilmesi için ziyaretlerden önce Türkiye’deki tüm yerleşkelerle iletişime geçilmiş ve konu, amaç ve sorular paylaşarak araştırmaya dahil olmayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. İncelemelerin ardından görüşmeyi kabul eden yerleşkeler araştırmanın çalışılacak durumlarını oluşturmuşlardır.

Araştırmaya katılacak bireylerin seçimi: araştırmanın uygulama kısmı iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada yerleşkelerde görüşme gözlemler gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada araştırmaya dahil edilecek yerleşkeler Türkiye’de 12 ay faal olan ve 12 ay gönüllü kabul eden eko-yerleşkeler olarak belirlenmiştir. bu yerleşkelerden görüşme için araştırmaya dahil edilen kişilerin tanımlaması ise; “yerleşkelerin kuruluşundan beri yerleşkede bulunan kişi ve/veya kişiler” şeklinde yapılmıştır. Yerleşkenin geçmişini, gelişim sürecini görmüş kişilerin yerleşkede genel kabul gören algı ve algının yaşayışa yansımaları daha iyi ifade edebileceği öngörülmüştür. Araştırmanın ikinci aşamasında yer alacak kişilerin evreni

Türkiye’deki eko-yerleşkelerde gönüllü olan kişiler olarak belirlenmiş ve evrenin tümüne ulaşılmaya çalışılmıştır.

Verinin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi: bu aşamanın daha net olarak ortaya koyulabilmesi için görüşme ve gözlemlerden elde edilen veriler alt başlıklara ayrılarak yaklaşımlara göre farklılaşma durumlarıyla birlikte sunulmuştur. İlk aşamada veriler araştırmanın objektifliğinin yansıtılabilmesi ve güvenilirliğinin sağlanabilmesi açısından direkt cevaplarla genel sınıflandırmalara tabii tutulmuştur.

Verinin analiz edilmesi ve yorumlanması: genel değerlendirmelere tabii tutulan ham veriler analiz edilerek ölçek için her iki yaklaşımı da yansıtan madde havuzu oluşturulmuş ve uygun olan yerleşkelerin yaklaşımlara göre sınıflandırılması sağlanmıştır.

Durum çalışmasının raporlanması: tüm aşamalar ve ilgili veriler sırasıyla raporlanarak sunulmuştur.

7.7.3. Söylem Analizi

Durum analizinin gerçekleştirilebilmesi için yerleşkeler bizzat ziyaret edilmiş, yerleşke kurucuları, yerleşkede yaşayanlar veya hem kurucular hem de yaşayanlardan oluşan gruplarla yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin güvenilirliğinin sağlanabilmesi adına ses ve görüntü kaydı alınmış, katılımcılara öncesinde görüşmeler esnasında ses ve görüntü kaydı alınacağı bildirilmiştir. Hem kişilerin ses tonları, vurgularının da değerlendirilebilmesi hem de görüşmelerle ilgili kanıt niteliği taşıması nedeniyle ses kaydı alınması uygun görülmüştür. Sonrasında kişilerin verdikleri cevaplara Bulgular kısmında direkt yer verilerek kişilerin söylediklerinin yorumsuz şekilde paylaşılması sağlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini arttıran diğer bir unsurdur. Benzer şekilde anlaşılması güç ifadelerin bulunması halinde kişilerin jest ve mimiklerinin değerlendirilebilmesi adına kişilerin görüntü kayıtları da alınmış, görüşmelerin yazıya geçmesi esnasında görüntü kayıtları da incelenerek aykırılık durumu olup olmadığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle araştırma **Söylem Analizi** özelliği göstermektedir.

Foucault’nun söylemle ilgili görüşleri söylem analizinin temelini oluşturmaktadır. Kelimelerin anlamları kullanıldıkları yer ve kişiye göre değişkendir, birbiriyle çatışan

söylemlerin olması mümkündür, söylemlerin çatışma dışında hiyerarşik bir düzende olmaları da mümkündür (Potter, 1996). İlk özelliğe göre; söylem analizi var olanın ötesini görme çabasından doğmuştur. Geleneksel düşünme kalıplarının kültürel yapı içinde politik ve ideolojik amaçlara hizmetini, insanların düşünme kalıplarıyla sosyal bir varlık olarak eylemlerinin nasıl sınırlandırdığına, kısıtlandığına ve tektipleştirildiğine yönelik açıklamalar getirmeyi amaçlamaktadır (Wooffitt, 2005). Söylem analizi bu yönüyle hem araştırmanın temeli olan yaklaşımlarla, hem de araştırmanın amacıyla örtüşmektedir. İnsanların ekolojik etik algıları ve bunun davranışa yansımadaki çelişkileri ortaya koyma çabası söylem analizini araştırmanın gerekli desenlerinden biri haline getirmiştir. Ayrıca söylem analizi alanyazında bulunan genel, teorik ve niceliksel yaklaşımlardan; ayrı ayrı nitelendirilen, detaylı, öznel ve nitel yaklaşımlara geçiş için gerekli bir yöntemdir (Wood ve Kroger, 2000). Bu nedenle araştırmaya dahil edilen farklı özellikteki yerleşkelerin değerlendirilmesinde değerlendirilmek üzere hem ses hem görüntü kaydı alınmış ve analiz sırasında incelenmiştir.

Gömülü teori olguların sembollerle ifade edilmesini içermektedir. Bu aşamada özellikle sosyal bilimlerde kişilerin karakter özellikleri kullandıkları kelimeler, jest ve mimikler gibi birçok unsur (Wimpenny ve Gass, 2000) önem arz ettiğinden araştırma söylem analiziyle, durum ve söylem analizinin güvenilirliğini arttıracak görüşme ve gözlemin bir arada yapılacağı bir araştırma desenini zorunlu kılmıştır.

7.7.4. Kullanılan Nitel Veri Toplama Teknikleri

7.7.4.1. Görüşme

Durum analizinin gerçekleştirilebilmesi için yerleşkeler bizzat ziyaret edilmiş, yerleşke kurucuları, yerleşkede yaşayanlar veya hem kurucular hem de yaşayanlardan oluşan gruplarla yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmelerin yüz yüze yürütülmesinin iki temel nedeni vardır. Bunlar; telefon, bilgisayar gibi yapay ortamlardan uzak bire bir sohbet havası yaratılarak katılımcılara rahat bir ortamın sağlanması ve kişilerin ortamlarının, jest ve mimiklerinin direkt gözlemlenebilmesidir.

Görüşülen kişilerin duygu ve düşüncelerini anlamak, nicel yöntemlerin aksine derinlemesine bilgi edinmek amacı gütmektedir (Kuş, 2003: 87). Bu yönüyle henüz net bir şekilde

somutlaştırılmamış ögeleri bulunan ekolojik etik yaklaşımlarının somutlaştırılması ve görüşlerin eko-yerleşkeler aracılığıyla günlük yaşamdaki karşılıklarının veya hayata yansımalarının ortaya koyulabilmesi açısından görüşme en uygun araştırma tekniklerinden bir tanesidir. Araştırma içerisinde alanyazında var olmayan, kişilerin düşünce ve davranışlarıyla ilgili net ve hassas bilgilere ihtiyaç duyuluyor olması; ekolojik tercihlerle ilgili var olan anket formlarının ekolojik etik yaklaşımlarını direkt yansıtmıyor olması, tiplerin belirlenebilmesi ve sınıflandırmaların yapılabilmesi için ekolojik yerleşkelerin algı ve yaşayışlarıyla ilgili ayrıntılı ve kesin cevaplara ihtiyaç duyulması (Crano, 2002: 223-244), görüşülen kişilerin her biriyle ilgili kişisel farklılıkların ortaya çıkarılması gerekliliği (Sewell, 2006) görüşmeyi nitel kısımda araştırmanın temel veri toplama aracı haline getirmiştir. Benzer şekilde elde edilen verilerle ikinci aşamada ölçek geliştirilecek olması, gerekli maddelerin ve değişkenlerin belirlenmesi için açıklayıcı bir araç olarak görüşmenin kullanılması gerekliliğini kuvvetlendirmiştir.

Görüşme bilimsel araştırmalarda tek tek bireylerle görüşülerek yapılabileceği gibi grup olarak görüşmeler gerçekleştirilmesinin de mümkün olduğu derinlemesine bilgi elde edilmesini sağlayan önemli nitel bir araştırma tekniğidir (Noaks, 2004). Soruların cevaplanmasında kişi sınırı yapılmamış, doğal ve ayrıntılı cevapların alınabilmesi adına yerleşkeler mümkün olduğunca özgür bırakılmışlardır. Neticede bazı yerleşkelerde görüşmeler tek kişi ile yürütülürken, bazı yerleşkelerde grup görüşmesi, bazılarında ise yerleşkelerin talepleri doğrultusunda sorular farklı kişilere paylaştırılmıştır. Görüşmelerin 14 tanesi 21.01.2019-02.02.2019 tarihleri arasında, 1 tanesi ise yerleşkenin müsait olmaması nedeniyle 20.07.2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreleri değişiklik göstermekle birlikte en kısa 73 dakika, en uzun ise 138 dakika olarak gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle ideal görüşme süresine kısmen de olsa bağlı kalınmıştır.

Araştırmada, görüşme esnasında rahatlığın sağlanabilmesi, kişilerin verdikleri cevapların yeterliğine göre zaman zaman ek soruların da yönlendirilmesi amaçlarıyla (Smith, 2003'ten Aktaran: Yüksel, Mil ve Bilim, 2007) yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılması uygun görülmüştür.

Görüşmelerin güvenilirliğinin sağlanabilmesi adına ses ve görüntü kaydı alınmış, katılımcılara öncesinde görüşmeler esnasında ses ve görüntü kaydı alınacağı bildirilmiştir. Hem kişilerin ses tonları, vurgularının da değerlendirilebilmesi hem de görüşmelerle ilgili

kanıt niteliği taşıması nedeniyle ses kaydı alınması uygun görülmüştür. Benzer şekilde anlaşılması güç ifadelerin bulunması halinde kişilerin jest ve mimiklerinin değerlendirilebilmesi adına kişilerin görüntü kayıtları da alınmış ve görüşmelerin yazıya geçmesi esnasında görüntü kayıtları da incelenerek aykırılık durumu olup olmadığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle araştırma Söylem Analizi özelliği göstermektedir.

Görüşmeye dahil edilen soruların içeriği yerleşkelerin karakterine, kuruluş amaçlarına, yaşayışlarına ve etik yargılarıyla bu yargıların davranışa nasıl yansıdığını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu bağlamda yerleşkelere toplamda 76 tane soru yöneltilmiştir.

Çizelge 7.1. Görüşme sorularının amaçlarına göre dağılımı

Ulaşılmak İstenen Bilgi	Görüşme Soruları
Kuruluş Süreci ve Amacı	Yerleşkenizi kurmaya nasıl karar verdiniz? Temel hedefleriniz nelerdi? İlk hedeflerinizi de düşününce, burada olmak sizin için ne ifade ediyor? İlk başta sizi motive eden faktörlerin hala geçerli olduğunu ve/veya amaçlarınıza ulaşabildiğinizi düşünüyor musunuz?
Ekolojik Kriz Yorumu	Yaşanılan ekolojik krizin temelinde hangi sorunları görüyorsunuz? Bu yeri kurma çabanızda bu durumların etkileri var mı? Doğa size ne ifade etmektedir? İnsan tarafından oluşturulan yaşam alanları sizce doğa anlamına gelebilir mi? Ekolojik yaşam sizce ne demektir, kapsamı nedir? Sizce yapılması gereken doğaya ayak uydurmak mı, kendi doğanızı yaratmak mı? Siz hangisine daha yakın hissediyorsunuz? Buradaki yaşamın size kattığı en önemli değer nedir? Yerleşkenize kişilik özellikleri atfetseydiniz, onu hangi kelimelerle anlatırdınız? Neden? Yerleşkenizde bir kültür oluştuğunu düşünüyor musunuz? Evetse; özelliklerinden bahseder misiniz? Çeşitlilik (hayvan, insan, biyolojik, kültürel, fikir) size ne ifade ediyor? Çeşitlilik sizce zenginlik mi, yoksa kaos mu yaratır? Yerleşke olarak kabul ettiğiniz bir ekolojik etik anlayışınız var mı? Varsa onu nasıl tanımlıyorsunuz?
Algı	Toprak size neyi ifade ediyor? Biraz bahseder misiniz? İnsanın doğadaki konumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Yerleşkenizin doğa içerisindeki konumunu, burada doğa ile olan etkileşiminizin niteliğini ve bu etkileşimin boyutunu nasıl değerlendirirsiniz? İnsan dışı doğanın değeri sizce insan ihtiyaçlarına göre mi belirlenir? Çocukların buradaki gelişimlerini nasıl yorumlarsınız? Genel olarak yaşantınızı düşündüğünüzde bugüne kadarki yaşamınızda yerel halk ile etkileşiminiz ne boyutta? Yönetmek sizin için ne ifade ediyor? Yöneticilikle ilgili görüşlerinizin bu yerin işleyişine olan yansımaları nelerdir? “Yaşam hakkına saygı”, “Yaşama saygı” ifadeleri size neyi ifade etmektedir? Sizce kapsamı nedir? Buradaki yaşamınıza yansımaları nasıl oldu? İçsel değer kavramı size ne ifade etmektedir? Sizce kapsamı nedir?

Çizelge 7.1. (devam) Görüşme sorularının amaçlarına göre dağılımı

Ulaşılmak İstenen Bilgi	Görüşme Soruları
Yaşayış	Birlikte yaşadığınız canlılara kendi türlerine uygun özgür bir yaşam imkanı verebiliyor musunuz? Yaşam şartlarından biraz bahseder misiniz? Hayvansal ürün üretimi gerçekleştiriyor musunuz? Evetse, bu süreçte dikkat ettiğiniz etik unsurlar var mı? Ürün üretimine dahil olan hayvanların döngülerinden bahsedebilir misiniz? Doğayı paylaştığınız canlılara, yerleşke olarak ihtiyaçlarınız bağlamında özgür yaşam alanı tanıyabildiğinizi düşünüyor musunuz? Sizin dışınızdaki yaşamın devamlılığı adına yerleşke olarak yaptıklarınız var mı? Fikir ayrılıkları yaşıyor musunuz? Genelde çözüme nasıl ulaşıyorsunuz? Yerleşke ile ilgili yapılacak bir yeniliğe veya değişikliğe yönelik alınacak kararlar ne şekilde alınmakta ve uygulanmaktadır? Burada bugüne kadar yaşadığınız kişi kaynaklı ve kişi kaynaklı olmayan en büyük sorunlar neydi? Çözümünde nasıl bir yol izlediniz? Yerel veya merkezi yönetimlerle herhangi bir konuda işbirliğiniz veya onlardan aldığınız destekler var mı? Yerleşkenizde işbölümü nasıl sağlanmaktadır? Görev dağılımlarında ne gibi özellikler göz önünde bulundurulmaktadır? İşbölümü veya kişilerin yeti ve özellikleri açısından aranızda bir hiyerarşi var mı? Ziyaretçiler ve yerleşik kişiler arasında, iş yapma sürecinde veya buradaki düzenin bozulmaması adına bir hiyerarşi oluyor mu? Ziyaretçilerinizle olan ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz? Özdeşleşme ve doğa ile bağ kurma size ne ifade ediyor? Burada kendinizi doğayla ve doğadaki varlıklarla bir bütün olarak hissedebiliyor musunuz? Böyle düşünmenize neden olan örnekleri paylaşır mısınız? Doğal yaşam dışında ziyaretçileriniz sizden neler öğreniyor? Atölyeler ve/veya etkinlikler düzenliyor musunuz? Evetse, bugüne kadar nelerle ilgili düzenlediniz? Nasıl sonuçlar aldınız? Burada birlikte yaşadığınız çocukların eğitimleri nasıl sağlanıyor? Güvenlik problemi yaşıyor musunuz? Yaşanıyorsa güvenliğinizi nasıl sağlıyorsunuz? Yerleşkenizin ekonomisi nasıl işliyor? Gelir kaynaklarınız nelerdir? Hangi tarım ürünlerini yetiştiriyorsunuz? Çamaşır, bulaşık, temizlik ve kişisel hijyen için kullandığınız kendi üretiminiz olan organik ürünler var mı? Yoksa bu ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz? Üretim kullandığınız başka ürünler var mı? Beslenme pratiklerinizden bahsedebilir misiniz? Benimsediğiniz bir beslenme biçimi var mı? Hepçilseniz et teminini nasıl sağlıyorsunuz? Beslenme ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz? Tamamen kendi ürünlerinizden mi, yoksa dışarıdan satın aldığınız ürünler de var mı? Varsa nelerdir ve nerelerden temin ediliyorlar? Paket ürün kullanıyor musunuz? Neler kullanıyorsunuz? Dışarıdan yiyecek dışında neler satın alıyorsunuz? Satın alacaklarınızı seçerken nelere dikkat edersiniz? Tarım ürünleri yetiştirmek için tohum temini ilk başta nasıl sağlandı? Şimdi kendi tohumlarınızı mı kullanıyorsunuz? Tarım işinde yerel halktan öğrenip uyguladıklarınız veya geleneksel tarım yöntemlerinden kullandıklarınız var mı? Tarım ürünlerinizde zararlı yabancı kontrolü nasıl sağlanıyor? Tarım ürünleriniz için gübre ve/veya vitamin kullanıyor musunuz?

Çizelge 7.1. (devam) Görüşme sorularının amaçlarına göre dağılımı

Ulaşılmak İstenen Bilgi	Görüşme Soruları
	Hem tarım ürünleriniz için hem de yaşam alanlarınızda böcek, fare ve yılan gibi hayvanlardan nasıl korunuyorsunuz? Yerleşkenizdeki elektrik üretim sisteminden bahseder misiniz? Ne zaman ve nasıl kuruldu? Nereelerde kullanılıyor? Eğer kendi üretiminizse tüm yıl ihtiyacınızı karşılamak için yeterli oluyor mu? Elektrikli hangi eşyalarınız var? Olmayanlar için gereksinim nasıl karşılanıyor? Elektrikli eşyalarınız için alternatifler yaratmayı düşündünüz mü? Temel su kaynağınız nedir? Yağmur suyundan depolayarak yararlanıyor musunuz? Yiyeceklerinizden arta kalanları ne yapıyorsunuz? Geri dönüşüme tabii tutuluyorlar mı?
Yaşayış	Yerleşke olarak geri dönüşüme tabii tutamadığınız atıklarınız var mı? Yiyecek dışındaki ürünlerinizin geri dönüşümü için nasıl bir yol izliyorsunuz? Binalarınızın mimari özelliklerinden biraz bahseder misiniz? Önceliğiniz doğaya uyum mu oldu, yoksa işlevsellik mi? Her ikisini aynı anda elde edebildiniz mi? Barınacağınız yerlerin tarz ve ham maddesi nasıl belirlendi? Kıyafet ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz? Tıbbi gereksinimlerinizi nasıl karşılıyorsunuz? Ulaşım için nasıl bir yol izliyorsunuz? Ne kadar sıklıkla kullanmanız gerekiyor? Kendi üretiminiz olan teknolojik ürünler var mı? Kuruluş esnasında kendi üretiminiz olmayan dışarıdan satın almak durumunda kaldığınız neler oldu?
Gelecek	Tamamen kendi kendine yeter bir yer olma hedefiniz var mı? Varsa, bunu gerçekleştirmek için planlarınız neler? Ekoköy olma hayaliniz var mı? Varsa, bunun için girişimleriniz veya planlarınız var mı?

62 sorunun ardından kişilere değinmediğimiz konularda da kendileriyle ilgili söylemek istedikleri olması ihtimaline karşı “Görüşmemiz esnasında bahsetmediğimiz; fakat sizin yerleşkenizle ve buradaki yaşantınızla ilgili bahsetmek istedikleriniz var mı?” sorusu yöneltiştir.

Kuruluş nedenleri

Kuruluş nedenlerinin sorgulanması kişilerin hem genel olarak hem de ekolojik felsefe özelinde hayattan beklentilerinin ortaya koyulması amacıyla araştırmaya dahil edilmiştir. Kişileri ilk aşamada yaşamlarında köklü değişime iten motivasyonların hala geçerli olup olmadığı veya devam etmelerinde hala etken olup olmadığı da bu şekilde sorgulanmış olacaktır. Eko-yerleşke sakinlerinin kuruluş nedeni sorularına verdikleri cevaplar genellikle ekolojik kriz veya küresel kriz yorumlarıyla paralellik gösterdiğinden dolayı bu iki alan birlikte değerlendirilmiştir.

Ekolojik kriz yorumu

Derin ekoloji tarafından insanın doğayla bağının kopması nedeniyle ortaya çıkan bir durum olarak yorumlanmaktadır. Aksi şekilde toplumsal ekoloji insanı doğayla bir görmekte ve toplumsal dinamiklerde ortaya çıkan hiyerarşinin doğayla tahakküme dayalı bir ilişki kurulmasına neden olduğunu savunmaktadır. Konuyla ilgili yorumların maddeleştirilebilmesi açısından yerleşkelerin konuyla ilgili yorumları değerlendirilmeye alınmıştır.

Ekolojik etik yaklaşımlarınca önemsenen kavramları algılama biçimleri

Kavramların algılanmasını ortaya çıkarma amacıyla sorulan soruların farklı yaklaşımları yansıtmaya amaçlarına göre sınıflandırılması Çizelge 7.2.'de sunulmuştur.

Çizelge 7.2. İlgili kavramların nasıl algılandığını ortaya koyma amacıyla oluşturulan sorular

İnsanın doğadaki konumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Yerleşkenizin doğa içerisindeki konumunu, burada doğa ile olan etkileşiminizin niteliğini ve bu etkileşimin boyutunu nasıl değerlendirirsiniz?	Doğadaki Konum
Sizce yapılması gereken doğaya ayak uydurmak mı, kendi doğanızı yaratmak mı? Siz hangisine daha yakın hissediyorsunuz?	İnsan evrimi ve adaptasyon
Toprak size neyi ifade ediyor? Biraz bahseder misiniz?	Toprak Algısı Mistik doğa fikri
Çeşitlilik (hayvan, insan, biyolojik, kültürel, fikir) size ne ifade ediyor? Çeşitlilik sizce zenginlik mi, yoksa kaos mu yaratır?	Çeşitlilik fikri
Yönetmek sizin için ne ifade ediyor? Yöneticilikle ilgili görüşlerinizin bu yerin işleyişine olan yansımaları nelerdir?	Hiyerarşi algısı
Doğa size ne ifade etmektedir? İnsan tarafından oluşturulan yaşam alanları sizce doğa anlamına gelebilir mi?	2. doğa fikrinin irdelenmesi
Ekolojik yaşam sizce ne demektir, kapsamı nedir?	Ekolojik yaşam yorumu
“Yaşam hakkına saygı”, “Yaşama saygı” ifadeleri size neyi ifade etmektedir? Sizce kapsamı nedir? Buradaki yaşamınıza yansımaları nasıl oldu?	Türlerin doğalarına uygun yaşam hakkı
İçsel değer kavramı size ne ifade etmektedir? Sizce kapsamı nedir?	İçsel değer

Doğadaki konum; yerleşkelerin kendilerini gördükleri yerin, kendi manevi yönlerinin ve doğayla olan ilişkilerinin kendilerince yorumlanması amacıyla araştırmaya dahil edilmiştir. Buradaki amaç ekolojik yaklaşımlara yönelik alan yazında yer almayan; fakat yerleşkelerin yaşamları sayesinde keşfettikleri özelliklerin ortaya çıkarılmasıdır.

İnsan evrimi ve adaptasyon; derin ekoloji ile toplumsal ekolojinin temel ayırım noktalarından olan adaptasyon konusuna kişilerin yaklaşımı doğaya ve kendilerine yaklaşımlarının açıkça ortaya koyulabilmesi açısından araştırmaya dahil edilmiş kilit sorulardandır. Buna göre adaptasyonu ve tüm varlıklara olan etkilerin irdelendiği derin ekoloji yaklaşımıyla, insanın çevresini değiştirme yetisini savunarak adaptasyonu reddeden toplumsal ekoloji yaklaşımlarının farklı yaşamlardaki yansımalarını ortaya koymak mümkün olacaktır.

Toprak algısı ve mistik doğa fikri; toprağa yönelik yaklaşımın ne derece mistik veya ne derece teknik boyutta olduğu yaklaşımları birbirinden ayıran önemli noktalardandır. Bu bağlamda yerleşkelerin toprak dendiğinde akıllarına gelen özellikler toprağı algılama, tanımlama ve de ona yaklaşma biçimleri konusunda ipuçları sunarken fikren hangi yaklaşıma yakın oldukları konusunda da açıklık sunacağı düşünülmektedir.

Çeşitlilik fikri; çeşitlilik denince akla ilk gelen kapsam kişiler ve de eko-yerleşkelerin hayata bakışlarındaki ve de etkileşimde oldukları çeşitlilik kapsamına yönelik de fikir sunması mümkündür.

Hiyerarşi algısı; hiyerarşi konusunda her iki yaklaşım da benzer fikirler sunmaktadır. Sadece konu türsel dengeler noktasında ayrılmaktadır. Eko-yerleşkelerin ilk aşamada ekolojik yaşama yönelik algıları ortaya koyulmaya çalışıldığından yönetme, hiyerarşi gibi konulara yönelik görüşlerinin de ortaya koyulması ve mevcut hiyerarşik durumları belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Doğa fikrinin irdelenmesi; Toplumsal Ekoloji'nin temel söylemlerinden olan insan tarafından oluşturulan alanların 2. Doğa sayılması fikrinin yerleşke sakinlerince nasıl ifade edildiğinin ortaya koyulabilmesi amacıyla dahil edilmiştir. Bu sayede kişilerin insan yapımı alanlara, şehirlere yaklaşımları ortaya koyulacaktır. Aynı zamanda neyin doğal neyin doğal olmayan sayılacağına kişilerin hangi unsurları dikkate alarak karar verdiklerini ortaya koymak da hedeflenmektedir. Bu noktada kararların tüm varlıklarca etkilerinin

değerlendirilmesi gerektiği konusunu savunan derin ekoloji fikrinin 2. Doğa altında farklılaşp farklılaşmadığının da görülmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir.

Ekolojik yaşam yorumu; kişilerin ekolojik yaşamı tanımlama biçimlerinin kabul ettikleri ve de yaşamayı sürdürdükleri ekolojik yaşamla ilgili bir yansıma sağlayacağı düşünüldüğünden ilk aşamada kişilerin ekolojik yaşam kavramında ne anladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Türlerin doğalarına uygun yaşam hakkı ve içsel değer; canlı-merkezli etiğin temel taşlarından olan yaşam hakkına saygı prensibi, iki yaklaşımı da içerik ve algılama biçimlerindeki farklılık noktalarında net şekilde birbirlerinden ayırmaktadır. Türler arası etik algıların da temelini oluşturacak bu prensibe yönelik görüşler eko-yerleşkelerin de birbirlerinden ayrılmasını kolaylaştıracak bir husus olarak algı kısmına dahil edilmiştir.

İçsel değer kavramı derin ekoloji tarafından kabul edilen, toplumsal ekoloji tarafından ise reddedilen bir olgudur. Buna göre yerleşkelerin insan dışı türlere yaklaşımları ve içsel değer yorumları maddelerin geliştirilmesi ve farklılığın ortaya koyulabilmesi açısından önem arz etmektedir. Yaşam hakkına saygı kavramı içsel değer konusuyla birlikte ele alınmakla birlikte cevaplar ayrı değerlendirilmiştir. Cevaplar ayrı değerlendirilmiş ve maddelerin alınan cevaplar doğrultusunda mümkün olduğunca farklılaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Soruların genel amaçlar altındaki alt amaçları Çizelge 7.2’de sunulmuştur. Algı başlığı altında yer alan soruların araştırmaya dahil edilmesinin nedeni genel anlamda ekolojik etik yaklaşımlarının görüşlerinin hangisine daha yakın olduklarının ortaya koyulmasıdır. Tabloda yer alan sorulara ek olarak ele alınan “Ekolojik yaşam sizce ne demektir, kapsamı nedir?” sorusu kişilerin ekolojik yaşam algısını, konuyla ilgili bilgi düzeylerinin ölçülmesi amacıyla araştırmaya dahil edilmiş, genel görüş bilgilerini almaya yönelik bir sorudur. Yine benzer şekilde kişilerin doğadaki yaşamları neticesinde elde ettikleri doğa etkileşimiyle cevaplamalarını öngördüğüm “İnsan dışı doğanın değeri sizce insan ihtiyaçlarına göre mi belirlenir?” sorusu insan ve insan dışı varlıkların doğadaki var oluşlarıyla ilgili kendi tecrübelerine yönelik yorumlarının alınabilmesi adına sorulmuştur.

Yerleşkelerin düzenli gönüllü ağırlama, yaşamlarının bir düzene oturmuş olmak durumlarının ölçülmesi adına “Yerleşkenizde bir kültür oluştuğunu düşünüyor musunuz?

Evetse; özelliklerinden bahseder misiniz?” sorusu araştırmaya dahil edilmiştir. Fakat, yerleşkelerin uzun yıllardır faaliyette olmamaları kültür konusuna verilen cevapların genelde olumsuzla yakın olmasına neden olmuştur. Benzer şekilde yerleşkelerden sadece 1 tanesinde doğumundan itibaren yerleşkede yaşayan okul çağında çocukların bulunması yine çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine yönelik “Çocukların buradaki gelişimlerini nasıl yorumlarsınız?” sorusunun pasif hale gelmesine neden olmuştur. 1 yerleşkenin konuyla ilgili cevabına sınıflandırma bölümünde yer verilmiştir.

Araştırmada yerleşkelerin çevrelerine olan etkilerine iki yönlü olarak yer verilmiştir; ilki çevredeki yerel halka olan etkileri, ikincisi ise bölge doğasının korunması ve gelişimine olan etkileri. Yerel halkla olan ilişkilerine yönelik yerleşkelerden ilk yorum “Genel olarak yaşantınızı düşündüğünüzde bugüne kadarki yaşamınızda yerel halk ile etkileşiminiz ne boyutta?” sorusuyla alınmaya çalışılmıştır. İlişkilerin irdelenmesi için yaşayış bölümünde başka sorulara da yer verilmiştir. Son olarak toplumsal ekoloji yaklaşımının temel varsayımını oluşturan hiyerarşi konusunda ek yorum sağlayacak bilgi elde edebilmek adına “Yönetmek sizin için ne ifade ediyor? Yöneticilikle ilgili görüşlerinizin bu yerin işleyişine olan yansımaları nelerdir?” sorusu eklenmiş, kişilerin yönetmek, yöneticilik ile ilgili yaklaşımları kayda alınmıştır.

Ekolojik Yaşam Yansımaları

Ekolojik yerleşkelerin özellikleri olarak tüm yaklaşımlarca kabul edilen ekolojik bazı gereklilikler vardır ve bu gereklilikler ekolojik yerleşkelerin temel özelliklerini oluşturmaktadır. Organik veya doğal tarım, geri dönüşüm, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı gibi unsurlar temel ekolojik gereklilikler olarak kabul edilmektedirler. Yerleşkelerin ekolojik özelliklerinin değerlendirilebilmesi için bahsedilen hususlarla ilgili sorulara araştırmada yer verilmiştir. Buna ek olarak yerleşkelerin ekolojik etik yaklaşımlarının değerlendirilebilmesi için özellikle türler ve türlere davranış şekilleri üzerinden yerleşkelerin doğaya ve doğadaki insan dışı yaşama olan yaklaşım ve geliştirdikleri davranışların değerlendirilebilmesi için farklı türlere olan davranışlarına yönelik sorulara da yer verilmiştir. farklı türlere olan yaklaşım ve yerleşkelerin doğal çevrelerine olan etkileri ekolojik etik görüşlerinin farklılığını ortaya koyacak olan hususlardır.

Çizelge 7.3. Ekolojik etik yaklaşımlarına ait ilkelerin yerleşkelerdeki yansımalarını ortaya çıkarması hedeflenen görüşme soruları

Görüşme Soruları	İlgili Davranış Konusu
Özdeşleşme ve doğa ile bağ kurma size ne ifade ediyor? Burada kendinizi doğayla ve doğadaki varlıklarla bir bütün olarak hissedebiliyor musunuz? Böyle düşünmenize neden olan örnekleri paylaşır mısınız?	Kendini Gerçekleştirme
Hangi tarım ürünlerini yetiştiriyorsunuz? Tarım ürünleri yetiştirmek için tohum temini ilk başta nasıl sağlandı? Şimdi kendi tohumlarınızı mı kullanıyorsunuz? Tarım işinde yerel halktan öğrenip uyguladıklarınız veya geleneksel tarım yöntemlerinden kullandıklarınız var mı? Tarım ürünlerinizde zararlı yabancı kontrolü nasıl sağlanıyor? Tarım ürünleriniz için gübre ve/veya vitamin kullanıyor musunuz? Hem tarım ürünleriniz için hem de yaşam alanlarınızda böcek, fare ve yılan gibi hayvanlardan nasıl korunuyorsunuz?	Ekolojik Tarım
Birlikte yaşadığınız canlılara kendi türlerine uygun özgür bir yaşam imkanı verebiliyor musunuz? Yaşam şartlarından biraz bahseder misiniz? Hayvansal ürün üretimi gerçekleştiriyor musunuz? Evetse, bu süreçte dikkat ettiğiniz etik unsurlar var mı? Ürün üretimine dahil olan hayvanların döngülerinden bahsedebilir misiniz? Doğayı paylaştığınız canlılara, yerleşke olarak ihtiyaçlarınız bağlamında özgür yaşam alanı tanıyabildiğinizi düşünüyor musunuz?	Türler Arası Eşitlik İnsan-Dışı Varlıkların Doğalarına Uygun Yaşamları
Beslenme pratiklerinizden bahsedebilir misiniz? Benimsediğiniz bir beslenme biçimi var mı? Hepçilseniz et teminini nasıl sağlıyorsunuz? Beslenme ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz? Tamamen kendi ürünlerinizden mi, yoksa dışarıdan satın aldığınız ürünler de var mı? Varsa nelerdir ve nerelerden temin ediliyorlar?	Beslenme
Paket ürün kullanıyor musunuz? Neler kullanıyorsunuz? Dışarıdan yiyecek dışında neler satın alıyorsunuz? Satın alacaklarınızı seçerken nelere dikkat edersiniz?	Endüstriyel Tüketim
Yerleşkenizde işbölümü nasıl sağlanmaktadır? Görev dağılımlarında ne gibi özellikler göz önünde bulundurulmaktadır? İşbölümü veya kişilerin yeti ve özellikleri açısından aranızda bir hiyerarşi var mı? Ziyaretçiler ve yerleşik kişiler arasında, iş yapma sürecinde veya buradaki düzenin bozulmaması adına bir hiyerarşi oluyor mu? Ziyaretçilerinizle olan ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz?	Hiyerarşik Yapı
Fikir ayrılıkları yaşıyor musunuz? Genelde çözüme nasıl ulaşıyorsunuz? Yerleşke ile ilgili yapılacak bir yeniliğe veya değişikliğe yönelik alınacak kararlar ne şekilde alınmakta ve uygulanmaktadır? Burada bugüne kadar yaşadığınız kişi kaynaklı ve kişi kaynaklı olmayan en büyük sorunlar neydi? Çözümünde nasıl bir yol izlediniz?	Şiddetsiz İletişim
Doğal yaşam dışında ziyaretçileriniz sizden neler öğreniyor? Atölyeler ve/veya etkinlikler düzenliyor musunuz? Evetse, bugüne kadar nelerle ilgili düzenlediniz? Nasıl sonuçlar aldınız?	Bilgi Paylaşımı
Yerleşkenizin ekonomisi nasıl işliyor? Gelir kaynaklarınız nelerdir?	Ekonomi

Çizelge 7.3. (devam) Ekolojik etik yaklaşımlarına ait ilkelerin yerleşkelerdeki yansımalarını ortaya çıkarması hedeflenen görüşme soruları

Görüşme Soruları	İlgili Davranış Konusu
Yerleşkenizdeki elektrik üretim sisteminden bahseder misiniz? Ne zaman ve nasıl kuruldu? Nereelerde kullanılıyor? Eğer kendi üretiminizse tüm yıl ihtiyacınızı karşılamak için yeterli oluyor mu? Elektrikli hangi eşyalarınız var? Olmayanlar için gereksinim nasıl karşılanıyor? Elektrikli eşyalarınız için alternatifler yaratmayı düşündünüz mü?	Elektrik
Yiyeceklerinizden arta kalanları ne yapıyorsunuz? Geri dönüşüme tabii tutuluyorlar mı? Yerleşke olarak geri dönüşüme tabii tutamadığınız atıklarınız var mı? Yiyecek dışındaki ürünlerinizin geri dönüşümü için nasıl bir yol izliyorsunuz?	Geri Dönüşüm
Binalarınızın mimari özelliklerinden biraz bahseder misiniz? Önceliğiniz doğaya uyum mu oldu, yoksa işlevsellik mi? Her ikisini aynı anda elde edebildiniz mi? Barınacağınız yerlerin tarz ve ham maddesi nasıl belirlendi?	Barınma
Kıyafet ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz?	Kıyafet
Tıbbi gereksinimlerinizi nasıl karşılıyorsunuz?	Sağlık
Ulaşım için nasıl bir yol izliyorsunuz? Ne kadar sıklıkla kullanmanız gerekiyor?	Ulaşım
Temel su kaynağınız nedir? Yağmur suyundan depolayarak yararlanıyor musunuz?	Su
Çamaşır, bulaşık, temizlik ve kişisel hijyen için kullandığınız kendi üretiminiz olan organik ürünler var mı? Yoksa bu ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz?	Hijyen
Güvenlik problemi yaşıyor musunuz? Yaşanıyorsa güvenliğinizi nasıl sağlıyorsunuz?	Güvenlik
Burada birlikte yaşadığınız çocukların eğitimleri nasıl sağlanıyor?	Çocuk Gelişimi
Sizin dışınızdaki yaşamın devamlılığı adına yerleşke olarak yaptıklarınız var mı? Yerel veya merkezi yönetimlerle herhangi bir konuda işbirliğiniz veya onlardan aldığınız destekler var mı? Üretim kullandığınız başka ürünler var mı? Kendi üretiminiz olan teknolojik ürünler var mı? Kuruluş esnasında kendi üretiminiz olmayan dışarıdan satın almak durumunda kaldığınız neler oldu?	

Yaşayış kısmında yöneltilecek soruları iki sınıfa ayırmak mümkündür. İlki yaklaşımların felsefesinin hayata geçmek pratiklerinin ortaya koyulması için araştırmaya dahil edilen sorular, diğeri ise ekolojik yerleşkelerde görülmesi beklenen ekolojik yaşam pratiklerine yönelik teknik sorulardır. İlk kısımdaki sorularda yerleşkelerin türler arası eşitlik, insan dışı varlıkların doğalarına uygun yaşamları, kendini gerçekleştirme serüvenleri, çeşitlilik yorumları, şiddetsiz iletişim, hiyerarşik yapı gibi konular irdelenmiştir. Her gruba ait soruların amaçları ve içerikleri aşağıda irdelenmiştir.

Kendini gerçekleştirme; derin ekolojinin kilit söylemlerinden olan alternatif kendini gerçekleştirme fikrine yönelik yerleşkelerin tecrübelerini öğrenmek amacıyla araştırmaya dahil edilmiştir. Yerleşkelerin doğayla olan bütünleşme tecrübelerinin yoğunluğu mümkün olduğunca somut örneklerle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sırf bu soruya alınan cevaplardan bir ölçek oluşturulabileceğini söylemek yerinde olacaktır. Kendini gerçekleştirme ve doğayla bütünleşme ifadelerinin herkesçe anlaşılması ve insana uzak görünmesinin engellenmesi yolunda önemli bir adım olacaktır. Alınan cevaplarla aslında doğayla bütünleşmenin doğal olan ve aslında aslolan olduğunun ortaya koyulması mümkün olmuştur.

Gerçek özün keşfi; çeşitlilik her iki yaklaşımca gerekli görülen, dengenin temeli sayılan unsurlardandır. İki yaklaşım arasındaki fark; çeşitliliğin insana etkileri noktasında ortaya çıkmaktadır. şöyle ki; derin ekoloji insanın kendini keşfetmesi ve tanımlaması için azami çeşitliliği gerekli görmekte, toplumsal ekoloji ise insanın kendini keşfini yine toplumsal dinamiklerde aramakta ve çeşitliliğe yaklaşımını insana yönelik faydacı yaklaşımla sınırlamaktadır. Yerleşkelerin konuya verdikleri cevabın da bu doğrultuda çeşitlendiğini ve maddelerin yaklaşımları yansıtmaya gücünü arttırdığını söylemek mümkündür.

Türler arası eşitlik ve insan-dışı varlıkları doğalarına uygun yaşamları; bu sınıfa dahil sorunun amacı algısal olarak kabul edilen veya reddedilen içsel değer ve türler arası eşitlik yaklaşımlarının yerleşkelerde hayata nasıl geçtiğini ortaya koymaktır. Canlıların kendi türlerine uygun özgür yaşamları hem alınan cevaplarla hem de yapılan gözlemlerle somutlaştırılmıştır. Hayvanların yaşam şartları, diğer yerlerden farkları ve özgür olma durumları değerlendirilmiş ve farklı pratikler gözlemlenmeye çalışılmıştır. Hayvanların yaşam döngülerine yönelik maddeler bu soruya alınan cevaplar ve bu kapsamda yapılan gözlemler neticesinde oluşturulmuştur. Yine bu sorular neticesinde yerleşkelerde insan dışı varlıkların kendilerini geliştirme/gerçekleştirme haklarına ve özgürlükle gelen değişimlere yönelik veriler de elde edilebilmiştir.

Türler arası etik konusu değerlendirilirken yerleşkeler içerisinde ve çevresinde farklı türlerin insan yaşamına dahil olduğu tüm alanlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu noktada yerleşkelerin tarımsal uygulamaları esnasında izledikleri yollardan, beslenme pratiklerine, endüstriyel tüketim ve alışveriş alışkanlıklarına kadar sorgulanmış ve bütüncül bir bakış sunulmaya çalışılmıştır. Ölçeğin türler arası hiyerarşi boyutu için türler arası eşitlik başlığı

altında bulunan sorulara verilen cevaplar maddeleştirilmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda yapılan somutlaştırma çalışmaları neticesinde yerleşke içerisinde ve çevresindeki hayvanlar ve bitkiler için farklı maddeler geliştirilmiştir. Ölçeğe, yaşam hakkı, metalaştırma, sorun çözme yöntemleri üzerinden şekillenen hiyerarşi ve yaklaşım sorgulaması dahil edilmiştir.

Hiyerarşik yapı; hiyerarşik yapı değerlendirilirken toplumsal ekolojinin direkt reddettiği insanlar arası hiyerarşik yapılara ek olarak türler arası hiyerarşi de dikkate alınmıştır. İnsanlar arası hiyerarşi işbölümü, sorunlara yaklaşımlar ve çözüm yolları üzerinden değerlendirilmeye ve somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Şiddetsiz iletişim; yerleşkelerde şiddetsiz iletişim durumunun ölçülebilmesi için yeterli zaman geçirilememiştir. Kalınan zaman boyunca insanların birbirleriyle iletişimleri, birbirlerine yaklaşımları dikkate alınmıştır. Yerleşke sakinlerinin kendi aralarında olan iletişime ek olarak gönüllülerle kurdukları ilişkiler ve hem toplumsal yaşamda hem de doğa koşullarında yaşananlara verilen tepkiler de dikkate alınmıştır. Şiddetsiz iletişimin içeriği sadece insan, insan ilişkileri, ekolojik yaşam gereklilikleri gibi insani boyutla sınırlandırılmamış doğadaki diğer canlılarla olan etkileşimin de değerlendirilmiştir.

Yaşayış boyunun ikinci bölümünü oluşturan ekolojik yaşam pratikleri bilgi paylaşımı, ekonomi, elektrik, geri dönüşüm, barınma, kıyafet, sağlık, ulaşım, hijyen, su kaynağı, güvenlik, çocuk gelişimi, beslenme ve endüstriyel tüketim olarak ayrılmıştır. Beslenme ve endüstriyel tüketim cevapların içeriğine bağlı olarak her iki grupta da değerlendirilmiş konulardır. Bu nedenle bu bölümde de yer verilmiştir.

Bu bölümde ele alınacak konu başlıkları yerleşkelerin kendi kendilerine yeter yaşam durumlarının da değerlendirilmesine imkan sağlamaktadır. Aynı zamanda da oluşturulacak eko-yerleşkeler için ekolojiklik durumunu ölçecek ön koşul listesinin de içeriğini oluşturacaktır (Çizelge 8.22.). Alanyazında kabul edilen teorik gerekliliklerle aktif yaşamın devam ettiği eko-köylerin genel yaşam durumları değerlendirilmiş ve teknik bilgi başlıkları buna göre hazırlanmıştır. Bu aşamadaki sorulara alınan cevaplar neticesinde oluşturulan maddeler eko-yerleşke olmanın temel şartlarının belirlendiği bir ölçek olarak ayrı değerlendirilebilecektir. Bu noktada ortaya çıkarılacak maddelerin ideali yansıttığını ve Türkiye’de bulunan eko-yerleşkelerde oturmuş bir sosyal yaşamın olmadığını söylemek

yerinde olacaktır. Bu alan, araştırmanın gelişime açık olan alanlarından birini oluşturmaktadır.

Yerleşkelerle ilgili genel verilerin toplanmasının ardından yerleşkelere “Sizin dışınızdaki yaşamın devamlılığı adına yerleşke olarak yaptıklarınız var mı?” sorusu yöneltilerek doğal çevreleriyle olan etkileşimleri ile ilgili bilgi toplanmak istenmiştir. Buradaki temel amaç yerleşkelerin doğal çevrelerine yönelik içlerine kapanık bir tutum sergileyip sergilemediklerinin öğrenilmesi ve ne derece etkileşimde kalmayı tercih ettiklerinin yorumlanabilmesidir. Benzer şekilde yerleşkelerin devlet kurumlarına olan bağımlılık durumlarının ortaya konabilmesi açısından “Yerel veya merkezi yönetimlerle herhangi bir konuda işbirliğiniz veya onlardan aldığınız destekler var mı?” sorusuna yer verilmiştir. Bu soruya alınacak cevaplar neticesinde hem yerleşkelerin devlet kurumlarına olan bağımlılık dereceleri hem de varsa karşılıklı etkileşim düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmektedir.

Tarım ve hayvancılığa ek olarak yerleşkelerin bölgede önceki dönemlerde veya günümüzde kullanılan “hayat kolaylaştırıcı” teknikleri, ürünleri kullanma durumlarıyla varsa kendi geliştirdikleri yeni yöntem ve/veya ürünlerin ortaya koyulması hedeflenmiştir. Özellikle şehir yaşamını terk edip doğaya yerleşen ve kendi kendine çözümler üretme ihtiyacı duyulup duyulmadığının ortaya koyulması açısından “Üretim kullandığınız başka ürünler var mı?”, “Kendi üretiminiz olan teknolojik ürünler var mı?” soruları gereklilik arz etmektedir.

Kuruluştan günümüze yerleşkelerin kendi kendilerine yeterli düzeylerinin ortaya konmasında ekolojik temel gereklilikleri yerine getirmeleri kadar kuruluştaki bağımsızlıkları ile yerel ve doğal malzeme kullanma oranları önemli göstergelerdir. Bu bağlamda Türkiye gibi ekolojik girişimlerin ve algının yeni gelişmeye başladığı ülkelerden ziyade uzun dönemli olarak ekolojik girişimlerin görüldüğü, mümkünse birkaç nesil öncesine dayanan, bölgelerde daha geçerli bir soru olacaktır.

Son bölümde katılımcılara gelecek planları ve varmak istedikleri hedeflerle ilgili sorular yöneltmiştir. İster ekolojik gereklilikler olsun, ister ekonomik gereklilikler olsun yerleşkelerle yapılan ön görüşmeler neticesinde yerleşkelerin kendi kendilerine yeter yer olma noktasından uzak oldukları görülmüş ve öncelikle tam ekolojik ve bağımsız yer olma hedeflerinin olup olmadığı, sonrasında ise hayatlarını ve yerleşkelerini başka insanlarla paylaşarak sosyal alan yaratma hedefleri olup olmadığı sorulmuştur. Bu noktada alınan

cevapların Türkiye’de ekoköy olmama nedenlerini irdeleyen veya ekoköy olma sürecinin hangi aşamasında olduklarını ortaya koyan nitelikte olması beklenmiştir.

7.6.4.2. Gözlem

Görüşme verilerinden elde edilen bilgilerin teyit edilebilmesi için yerleşkede geçirilen süre boyunca görüşme sorularına paralel konularda gözlemler yapılmış ve çelişkili durumlardan analizlerde bahsedilmiştir. Önceki aşamalarda da değinildiği üzere gözlemin araştırmaya dahil edilmesinin nedeni araştırma konusunun oldukça hassas ve öznel değerlendirmeye açık olmasından kaynaklanmasıdır. Özellikle türlerarası etik konusu yeni yayılmaya başlayan ve kapsamıyla uygulama pratiklerinin nasıl olması gerektiği insanların zihninde netleşmemiş konular olduğundan gözlem; görüşme esnasında söylenenlerin, yaklaşımlar açısından yorumlanabilmesi için gereklidir. Diğer bir deyişle gözlem araştırmaya ortam kontrolünün sağlanabilmesi amacıyla dahil edilmiştir. Bu yönüyle gözlem araştırma kapsamında sunulan verilerin ve doğru sınıflandırma yapılabilmesi için kontrol aşaması olarak değerlendirilmiş ikincil bir teknik olarak yer almıştır.

Ek 4’te sunulan gözlem formu çelişki görülen durumlarla ilgili doldurulmuş ve sonuçlar birlikte değerlendirilmiştir. Araştırmaya dahil edilen gözlem formu her ne kadar başlıklar halinde belirlenmiş olsa da yerleşkelere standart bir gözlem uygulanmamıştır. Bunun yerine görüşmelerden elde edilen veriler üzerinden söylenenlerin kontrol edilmesi amacıyla, formda bulunanlardan gerekli görülen gözlem unsurları dikkat alınmıştır. Araştırmada yürütülen gözlem tür olarak yapılandırılmamış alan çalışmasına örnek oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 171).

7.7.5. Ölçek Geliştirme Süreci

Araştırmanın dördüncü aşamasına denk gelen ölçek geliştirme sürecinde kabul edilen teknik ve de ilgili aşamalar bulgular kısmında ayrıntılı olarak yer verilmek üzere bu aşamada kısaca açıklanacaktır. Araştırma kapsamında DeVellis tarafından önerilen 8 basamaklı yöntemin (DeVellis, 2017: 73-114) kullanılması uygun görülmüştür. Yöntemin aşamaları ve araştırma kapsamında hangi kısımlara denk geldiği kısaca şu şekildedir;

1. Basamak: Ölçmek istenen yapının açık şekilde belirlenmesi

Öncelikli olarak ölçeğin içeriğinin ve kapsamının doğru belirlenmesine odaklanılmalıdır. Kurama yönelik bir olguyu ölçen bir ölçek geliştirilecekse kuramsal ilişki ağları kullanılmalı, kuram bulunmayan durumlarda olguların kavramsal çerçevesi dikkate alınmalıdır. Araştırmanın 1. ve 2. aşamalarında araştırmanın konusu olan yaklaşımların kavramsal çerçevesi ortaya koyularak, hem maddelere hem de yerleşkelerin türlerine yönelik sınıflandırma yapılmıştır. Ölçeği oluşturan maddeler, hem alanyazından elde edilen sınıflandırma verilerinden hem de yaklaşımların gerçek hayatta varlığını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ve yaklaşımların savunularını yansıtan sorulara verilen cevaplardan oluşturulmuşlardır. Bu sayede ölçek, hem alanyazından kavramsal verileri hem de alan uygulamasından elde edilen pratik verileri içermektedir. İzlenen yolla ölçeğin genel sınırları belirlenebilmiş ve belirlenen genel sınırlar içerisinde çeşitlemenin azami düzeyde tutulmasına özen gösterilmiştir.

Ele alınan ölçek bir olgunun başka bir olguyla olan etkileşimine bakmaktan ziyade, olguların kendilerini tanımlama amacıyla geliştirilmektedir. Araştırmanın ölçek geliştirme kısmında açıklanan teorik çerçevenin belirlenmesi aşaması, birinci basamağa karşılık gelmektedir.

2. Basamak: Madde havuzunun oluşturulması

Madde havuzunun oluşturulabilmesi için öncelikli olarak yapılması gereken ölçeğin amacının net şekilde belirlenmesinin sağlanmasıdır. Oluşturulacak Ekolojik Etik Ölçeği'nin amacı, kişilerin ve/veya yerleşkelerin kabul ettikleri ekolojik etik anlayışının ortaya koyulmasının sağlanmasıdır. Anlaşılacağı üzere makro bir ölçek oluşturulması hedeflenmektedir. Bu nedenle de yaklaşımları yansıtacak tüm söylemler madde havuzuna dahil edilmiştir. Alan yazın taramasından elde edilen veriler ve yapılan görüşmelerden elde edilen cevaplar madde havuzunun içeriğini oluşturmaktadır. Araştırmanın birinci ve ikinci aşamalarına denk gelen bu süreçlerde madde havuzunun azami genişliğe sahip olması sağlanmaya çalışılmıştır.

3. Basamak: Ölçme biçimini belirlemek

Ölçme biçimi olarak; “*düşünceleri, inançları, tutumları ölçen araçlarda yaygın bir biçimde kullanılan*” (93) likert ölçeğin kullanılmasına karar verilmiştir. Buna göre seçenekler; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum olarak sınıflandırılmıştır. Genelde kullanılması uygun görülen 6’lı yanıt sistemi yerine “kararsızım” ifadesinin bulunduğu 5’li sistemin seçilmesinin nedeni konunun oldukça öznel ve spesifik bir etik durumuna hitap etmesidir. Ölçekte sunulan etik unsurları yaşam tarzında barındırmaya katılımcıların ifadeleriyle ilgili yorum yapamaması olasıdır.

4. Basamak: başlangıçtaki madde havuzunun uzmanlar tarafından gözden geçirilmesi

4. basamaktan sonraki uygulamaların tümü araştırmanın dördüncü aşamasını gerçekleştirmek adına yürütülen süreçleri ifade etmektedir. İlk madde havuzu oluşturulduktan sonra, maddelerin uzman kontrolüne gönderilmesi gerekmektedir. Fakat, araştırma konusunun felsefi temelli olması ve karmaşık unsur ve açıklamaları barındırması iki ayrı aşamanın daha eklenmesine neden olmuştur. İlk olarak madde havuzu oluşturma aşamasında görüşme kayıtlarının maddeleştirilmesi esnasında teknik gerekliliklerin karşılanıp karşılanmadığını değerlendirmek adına maddelerin uygunluğunun kontrolü için Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı’ndan uzman bir Öğretim Üyesi’nin görüşü alınmıştır. Madde sınıflandırmalarının değerlendirilmesinin ardından maddelerin anlaşılabilirliğinin kontrolü için maddeler ölçeğin uygulanacağı örneklemde 10 kişiye, sonrasında ise maddelerin uygunluğunun kontrolü için 12 kişiye daha gönderilmiş ve geri bildirimler alınmıştır.

Son aşama olarak maddeler uzman akademisyen ile tekrar paylaşılmış ve maddeler hem nitel hem de nicel anlamda değerlendirilerek sadeleştirilmiştir. Destek kapsamında maddelerin anlaşılabilirliği, açıklığı, teknik doğruluğu ve yaklaşımları yansıtma durumları değerlendirilmiştir. Yaklaşımları yansıtma durumlarının değerlendirilebilmesi adına uzman kişiyle yaklaşımların içeriği özet bir şekilde paylaşılmıştır. Değerlendirme neticesinde fazla görülen, tekrarlı olarak nitelendirilen maddelere havuzdan çıkarılmıştır. Örneklemde uygulanacak ölçek maddeleri değerlendirme ve sadeleştirmeler neticesinde 40’a indirilmiştir. 40 ifadelik ölçek için asıl uygulama öncesinde geçerlik ve güvenirlik

değerlerinin ön bir değerlendirmesinin yapılabilmesi adına örneklemden 202 kişiye pilot bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

5. Basamak: Geçerlik maddelerinin dahil edilmesinin değerlendirilmesi

DeVellis (2017), ölçeğin örnekleme uygulanmasından önce geçerlik çalışması yapılabileceğini, bu sayede uygulama sonrasında geçerlilik analizleriyle uğraşmak gerekmediğini açıklamıştır. Fakat, araştırma kapsamında iki aşamalı geçerlik kontrolü gerçekleştirilmiştir. İlki, DeVellis tarafından bahsedilen ve uygulama öncesi ölçeğe müdahale edilmesini ifade etmektedir. Bunun için, ölçek her iki yaklaşımı yansıtan ifadelerin birbirinin zıttı ifadeler için ters kodlama yapılmış ve geçerliliğini engelleyecek anketlerin araştırmadan çıkarılması kolaylaşmıştır. Zıt ifadelerin algılanmadığı 57 adet, mahalanobis değerleri olması gerekenden yüksek çıkan 40 adet anket analize dahil edilmemiştir. İkinci olarak ise; örnekleme uygulama gerçekleştirilmesinin ardından KMO, Alpha ve Barnett değerlerinin uygunluğu kontrol edilmiştir.

6. Basamak: Maddelerin ölçek geliştirme örneklemine uygulanması

Ölçeğin değerlendirileceği örneklem seçiminde; konunun spesifikliği göz önünde bulundurularak ekolojik etik konusunda bilgi ve hassasiyet sahibi ve de eko-yerleşkelerde gönüllü olmuş kişilere odaklanılmasına karar verilmiştir. Amaçlı örneklem yöntemiyle, bahsi geçen özellikleri taşıyan kişilere anket uygulanmıştır. Ayrıca yerleşke sakinleri, eko-yerleşkelerin bulunduğu alanlardaki yerel halk da, başka yerleşkelerde gönüllü olan eko-yerleşke sakinleri de örnekleme dahil edilmiştir. Son aşamada, 206 kişiden oluşan örneklemin cevapları değerlendirmeye alınmaya uygun görülmüştür.

7. Basamak: Maddeleri Değerlendirme

Yedinci basamak ifadelerin boyutlarının analizlerle değerlendirildiği ve güvenilirlik ve geçerlilik durumunun değerlendirildiği aşamayı ifade etmektedir. Faktör ve korelasyon analizleriyle ölçek son haline getirilmiştir. Analizler neticesinde, 30 ifadeden ve 5 faktörden oluşan, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarını yansıtan, güvenilir ve geçerli bir Ekolojik Etik Ölçeği oluşturulmuştur. Bu basamak, “Maddelerin Ölçek Geliştirme Örneklemine Uygulanması” başlığı altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

8. Basamak: Ölçek Uzunluğunu En Uygun Şekle Getirmek

Korelasyon değerleri 0,90'nın üzerinde, 0,20'nin altında olan, faktör analizinde birden fazla faktör altında listelenen ve Cronbach Alpha değeri 0,80'nin üzerinde olmayan ifadeler ölçekten çıkarılmıştır. Bu sayede, ölçek 26 ifadeye inmiş ve de ideal uzunluğuna eriştirilmiştir.

8. BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında yerleşkelerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin sınıflandırılması ayrıntılı olarak sunulacaktır. Bulgular kısmına alınan cevapların eklenmesinin nedeni araştırmaya dahil edilen yerleşkelerin karakteristik özelliklerine yönelik ayrıntılı verilerin sağlanabilmesidir. Böylece bir sonraki aşamada yapılacak sınıflandırma ve ölçek maddelerinin temelleri daha net anlaşılmış olacaktır. Diğer aşamalardakinden farklı olarak burada her başlık ayrı değerlendirilecek yaklaşımlara olan benzerlikler her başlık için değerlendirilecek bütünsel değerlendirilmeyecektir. Buradaki amaç yaklaşımlara yönelik algı ve davranışlara yönelik her türlü verinin yakalanabilmesi ve ölçek maddeleri havuzunun mümkün olduğunca genişletilebilmesidir.

İlk olarak kişilerin ekolojik etiğe yönelik algılarını, belirli kavramları tanımlamalarını ortaya koyabilmek hedeflenmiştir. Sonraki bölümde alınan cevaplar davranış kalıpları üzerinden bir değerlendirmeye daha tabii tutulacaktır. Analizin çift taraflı yürütülmesinin nedeni; birbiriyle paralel olan konulardaki cevapların tutarlılığının değerlendirilmesi ve ayrıca çapraz yollu olarak alınan cevapların çeşitliliğinin azami düzeye çıkarılmasının hedeflenmesidir. Algı konusun daha kavramsal cevaplara, davranış konusunda ise daha pratiğe yönelik cevaplara ve örneklendirmelere ulaşılabileceği öngörülmektedir.

Bulgular bölümünü daha net şekilde ifade etmek gerekirse; bu bölümde sunulacak veriler araştırmanın ikinci, üçüncü ve de dördüncü bölümlerini oluşturmaktadır. Ekolojik Etik Yaklaşımlarınca Önemsenen Kavramları Algılama Biçimleri ve Ekolojik Yaşam Yansımaları bölümlerinde veriler ortak düzlemde mümkün olduğunca ayrıntılı ve açıklamalı sunulacak ve ölçek için gereken madde havuzunun oluşturulabilmesi için gerekli ifadeler bu alandaki verilerden çekilecektir. Araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan bu aşamada tüm veriler ortak potada toplanacak ve derin ekoloji ile toplumsal ekoloji yaklaşımlarını ne derece yansıttıklarına bakılacaktır. Bir sonraki aşamada farklı olarak yerleşkeler bazında bir değerlendirme yapılacak ve tüm yerleşkelerin yaklaşımları yansıtma durumları değerlendirilecek ve yansıtan yerleşkelerin özellikleri sunularak sınıflandırma ve ekolojik etik yaklaşımlarını yansıtan yerleşke niteliği örnekleri sunulacaktır. Son aşamada ise görüşme ve gözlemlerden elde edilen verilerle oluşturulan madde havuzundaki ifadeler gerekli teknik, analiz ve de değerlendirmelerle sadeleştirilecek, ölçeğin son haline getirilmesi sağlanacaktır. Bu nedenle de Bulgular kısmında iki bölümde sunulan cevapların

birbiriyle örtüşen yerlerinin de değerlendirileceğini düşünürsek cevaplarda tekrar eden cümlelere ve açıklamalara yer verilmesi muhtemeldir.

Görüşme sorularına verilen cevapların analizi kısmına geçmeden önce Çizelge 8.1.'de görüşülen yerleşkelere yönelik genel bir görüş sağlayabilmesi açısından yerleşkelerin genel profilleri sunulmuştur.

Çizelge 8.1. Araştırmaya dahil olan yerleşkelerin genel özellikleri

Yerleşke Kodu	Bulunulan Bölge	Yaşam Biçimi	Kişi Sayısı	Görüşülen Kişi Sayısı
EKOYER1	Ege Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	2	1 yerleşke sakini 2 gönüllü
EKOYER2	Ege Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	2	2 yerleşke sakini 1 gönüllü
EKOYER3	Ege Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	1	1 yerleşke sakini 1 gönüllü
EKOYER4	Marmara Bölgesi	Çok haneli yaşam alanı & İşletme	4	2 yerleşke sakini 1 çalışan 1 gönüllü
EKOYER5	Akdeniz Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı & işletme	2	2 yerleşke sakini
EKOYER6	Ege Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	1	1 yerleşke sakini
EKOYER7	Ege Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	2	1 yerleşke sakini
EKOYER8	Ege Bölgesi	Çok haneli yaşam alanı	10+ (değişken)	1 yerleşke kurucusu 1 gönüllü
EKOYER9	Akdeniz Bölgesi	Çok haneli yaşam alanı İşletme	10+ (değişken)	2 yerleşke sakini 3 gönüllü
EKOYER10	Ege Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	2	1 yerleşke sakini
EKOYER11	Marmara Bölgesi	İşletme	1	1 yerleşke sakini
EKOYER12	Akdeniz Bölgesi	Proje Alanı	1	1 yerleşke sakini 2 gönüllü
EKOYER13	Ege Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	1	1 yerleşke sakini
EKOYER14	Karadeniz Bölgesi	Tek haneli yaşam alanı	5	1 yerleşke sakini
EKOYER15	Akdeniz Bölgesi	Çok haneli yaşam alanı	6	1 yerleşke sakini 3 gönüllü

8.1. Ekolojik Yerleşkelerin Kuruluş Nedenleri

Eko-yerleşkelerin kuruluş nedenlerinin sorgulanması sonrasında kuruluş nedenlerine ne derece bağlı kalındığının da değerlendirilebilmesi açısından kişilere destekleyici soruyla birlikte yöneltilmiştir. İlgili verilerin elde edilebilmesi için kişilere yönlendirilen; “Yerleşkenizi kurmaya nasıl karar verdiniz? Temel hedefleriniz nelerdi? İlk hedeflerinizi de

düşününce, burada olmak sizin için ne ifade ediyor? İlk başta sizi motive eden faktörlerin hala geçerli olduğunu ve/veya amaçlarınıza ulaşabildiğinizi düşünüyor musunuz?” sorularına verilen cevaplar dikkate alınmıştır. Fakat, bu aşamada eko-yerleşkeler genelde ekolojik kriz yorumuyla kendi kuruluş amaçlarını birleştirerek cevaplama yoluna gitmeyi tercih etmişlerdir. Bu başlık altında sunulan veriler aynı zamanda *“Yaşanılan ekolojik krizin temelinde hangi sorunları görüyorsunuz? Bu yeri kurma çabanızda bu durumların etkileri var mı?”* sorularına verilen cevapları da kısmen içermektedir.

EKOYER 1 kendi yerleşke kurma nedenlerini doğaya dönüş olarak tanımlamış, çevreyle ilgili krizin nedenlerini de doğadan kopuşa ve insanların özgür olmamalarına bağlamıştır; *“Doğaya gitmem gerekiyordu, şehirde hastaydım, hasta hissediyordum. İyileşmem gerekiyordu. Yaşanan ekolojik krizin nedeni bence doğayla bağın kopması ve insanların yapay işlerde çalışmaya başlamaları. Artık kendi hayatları hakkında söz sahibi olamamaları. Herkes yaşamak için bir başkasına bağlı, bu nedenle de her şeyi olduğu gibi, kendisine verildiği kabul etmek zorunda. Ekonomiler doğayı biraz daha fazla kar etmek için talan ediyorlar. İnsanlar istediği kadar eylem yapsın, sabah işine gidip parasını kazanmak ve doymak zorunda. Kendi gıdanı üretmeden, gıda paran için başkalarına bağımlı olduğun sürece özgür de olamazsın, özgür de düşünemezsin. Halklar ezber yaşama sıkışmış durumda, kimsede doğayla bağ kuracak hatta o bağın koptuğunu fark edecek potansiyel yok.”*

EKOYER 2 insanın doğayla aslında bütün olduğunu, fakat şehir yaşantısının bunu unutturduğundan bahsetmiştir; *“Temelinde insan doğadan ayrı değil aslında zaten, şehirde çok uyaran var ve bu gerçekten uzaklaşıyorsun. Asıl olan doğayla bütün olması insanın, ama biz bundan koparıldığımız ve o şekilde büyüdüğümüz için şimdiye kadar ayrıymış gibi oldu insan doğadan. Sonuçta tekrar yola çıkışımızdaki amaç da bu. İçeriden bir ses diyor ki; bu senin doğan değil, yani buradan kopmalısın, bunu yapmamalısın, yani o yüzden zaten kopup geliyorsun. Böyle bir yaşantı kurmak hayalin var. Tekrar özüne dönmek gibi bir şey bu aslında, köklerine dönmek. Şehirde hapsediğin sistemden kurtulmak.”*

EKOYER 10 farklı olarak insanla doğa ayrımının ortaya çıkmasının tehlikesinden bahsetmiştir; *“Önceden de dediğim gibi insan ve doğa ayrımı bize doğayı yabancılaştırıyor, bu da ona istediğimiz gibi davranmamıza neden oluyor. Bu ayrım tehlikeli.”* Yerleşke kurma nedenlerini de tüketim kültüründen uzaklaşmak, kendine yeter bir yaşam kurmak olarak tanımlamışlardır; *“Çok bir karar vermeden geldik açıkçası, yani kendine yetme motivasyonu*

vardı. Aslında o şehirdeki o tüketim halini hem bireysel olarak sonlandırmak için; yani minimuma indirmek için. Hem de model oluşturup, kendine yetme fikrini yayabilmek için diyebilirim kısaca.”

EKOYER 7 ekolojik krizin temelinde oturmuş tüketim alışkanlıklarının yattığından ve insanlara tüketim alışkanlıklarını, yaşayışlarını sorgulatmanın amaçlarından biri olduğundan bahsetmektedir; “Hem ekolojik krize mümkün olduğunca az katkıda bulunma çabası, hem etkilerini minimum hissetme çabası hem de gelen giden insanlara alternatif bir yaşamın da olabileceğinin gösterilmesi. Kafalarında belki bir soru işaretleri olur, kendi hayatlarını, ihtiyaçlarını belki bir gözden geçirirler, böyle bir yola girmek isterler vs. Çünkü ekolojik krizin de temelinde bizim tüketim alışkanlıklarımız var. Sanki kolay değişmeyecekmiş gibi gözükse, ama değişmesi için de bir adım atılmayan. Burasını da insanları bu adımı atmaya yönlendirebilecek bir yer olarak görüyorum. Çünkü, ben de kendi tecrübemden bahsetmem gerekirse; çok düşünerek bu adımları atmaya karar versem İstanbul’dan çıkarken; işimi bırakıyorum, evi kapatıp gideceğim de nereye gideceğim diye düşünseydim bunların hiçbirini yapamazdım. Ne burada olurum, ne burada yaşadığım tecrübeleri yaşayabilmiş olurum. O farkındalığa nasıl ulaştım? Gördükçe insanların kurdukları hayatları ve alternatifleri fark ettikçe insanın kendine güveni de geliyor. Arazi sahibi olabilmek lütuf, lüks. Çok şanslıyım o konuda. Şimdi biliyorum mesela. Birden burası elimden gitse, tabii ki üzülürüm, ama gidip başka yerde aynı hayatı kurabilirim. Hiçbir endişem yok bu konuda. Dolayısıyla ben de aynısını farklı insanlarla paylaşıyorum.”

EKOYER 7 ekolojik yerleşke kurmasının, kendisinin ekolojik çiftlikleri gezmeye başlamasıyla şekillenen bir fikir olduğundan bahsetmiştir. Bir diğer nedenin ise; ekoköy veya bir kolektif kurmak olduğunu açıklamıştır; “Diğer çiftlikleri gezerken, aslında benzer bir şey ben de yapabilirim, oluşturabilirim diye düşünmeye başladım. Ama tabii ki, o sırada herhangi bir maddi olasılık yoktu ve hayal gibi bir şeydi benim için, ki ondan sonra ailemle görüştüğümüzden sonra burada bizim organize sanayi bölgesinde çok eskiden babamın kullandığı, şimdilerde atıl olan atölye gibi bir yer vardı. Orayı elden çıkararak arazi alabileceğimizi fark ettik; fiyatlar o zaman bu kadar çok yükselmemişti. Aslında dediğim gibi ben farklı bir yerde, oluşturulmuş bir yerde, ekoköy gibi bir yerde yerleşmeyi düşünüyordum. Böyle bir olasılık çıkınca neden olmasın diyerek belki burada benzer bir kolektif, ekoköy gibi bir şey oluşturabiliriz dedim ve geldim.”

Türkiye’deki en eski ekolojik yerleşkelerden olan EKOYER 8, ekolojik krizin temelinde doğanın metalaştırılmasını görmektedir; “Ekolojik krizin nedeni para tabii, kapitalizm. Her şeyden maksimum verim almaya çalışırsınız; insandan, hayvandan, ağaçtan, doğadan. Bu kötü bir şey değil belki, ama doğadaki bileşenlerin önemini, doğanın dengesini unutmak kötü. Yıkıma götürüyor. Onu göz önünde bulundurunca da zaten maksimum maddi gelir elde edilemiyor.” Kendilerinin ekolojik yaşama geçme nedenlerini de baskın kapitalist düzende alternatif bir yaşamın da olabileceğini göstermek olarak tanımlamıştır; “Çocuklarım büyümeye başladı, onlar büyüdükçe bizim kampanyaların ayakları havada kalmaya başladı. Çok güzel barış, demokrasi, ekoloji vs diyoruz ama bunları çocuk ve toplum gözünden baktığında biraz boş söylemler olduğunu fark ettim. Söylediklerimiz doğru ama ne bırakacağız çocuklara? İyi iş yapıyorum, iyi paralar kazanıyorum, para bırakınca mutlu olmayacaklarını gördüm. Yani, çevremdeki insanlardan, yaşantılardan bunu gözlemledim. Dolayısıyla savunduğumuz fikirler doğrultusunda bir hayatı gerçekleştirmek hem çocuklarım için bir yaşam seçeneği olur hem de toplum için bir seçenek olur diye yaşanandan başka bir dünyanın mümkün olduğunu gerçekleştirmek üzere yola çıktık.”

EKOYER 11 ekolojik krizin temelinde kapitalist sistemi ve kapitalizm gölgesinde verilen yanlış politik kararları görmekte, fakat kendi ekolojik yerleşke kurma fikrinde politik bir tercihin yatmadığını vurgulamaktadır; “Ekolojik krizin nedeni açık bir şekilde yanlış politikalar, yanlış politikalara yol açan ve göz göre göre devam eden büyük şirketler. Dibe vurmuş durumda artık bu, bu şekilde devam edemeyecek. Şu an yapılabilecek şey alternatifler oluşturmak, bizim gibi, dünyanın her yerinde de var bu girişimler, ben çok değer veriyorum. Çünkü şu anda topyekün gidiş ne kadar kötü olsa da bir takım alternatiflerin varlığı giderek de yaygınlaşıyor. Politik bir tercihle gelmedim, zaten toprak isteğim vardı, yıllarca yanlış işler yapmışım. Şimdi doğru iş yaptığımı düşünüyorum.”

Ekolojik yerleşke kurma çabasını emeklilik değerlendirmesi ve tarımla bağdaştırmıştır; “Burası aile toprağı aslında, dedemin köyü burası. Bu arazi de zaten aile arazisi, benim kişisel malım değil. Dedem çiftçiydi, babam tıp doktoruydu. Toprakla hiç ilgisi yoktu, ilişkisi yoktu. Burası yıllarca ortakçıların elinde kalmıştı. Sonra, meyve bahçesiydi burası, tek tip meyveydi maalesef. Tam monokültür; elma, ayva ve erik. 3 tane meyveden oluşan bir bahçeydi burası. Son birkaç sene de hiç bakılamamıştı; artık vahşi doğaya geri dönmeye başlamıştı. Ben gönüllü oldum işletmeye, ben bakarım dedim. 2000 yılı sonunda, 2001’in başında başladım.”

EKOYER 5 ekolojik krizin esas nedenini kapitalizm ve onun getirdiği şehir yaşantısındaki baskın tüketim odaklılığı olarak göstermektedir. Bu algının beraberinde para eden her şeyin sömürülmesini getirdiğini şu örnekle açıklamıştır; “Şehir yaşamının inanılmaz derecede kökleşmesi, endüstrinin sınır tanımazlığı, ülkeler de artık sınır tanımıyor. Buradaki yaşam onlardan etkileniyor tabii, iklim değişiyor her şeyden önce. Biz burada kendi çevremizi mümkün olduğunca korumaya çalışıyoruz. Korumak da çok mümkün değil ama, anlattığım taş ocağı örneğindeki gibi. İnsanlar saldırıyor buraya. Taş ocağı açacaklar. Neden? Ulaşım Fethiye’ye çok kolay, 30 km ileri gitseler daha bakir yerler bulacaklar. Burası çok küçük bir örnek ama bütünün de göstergesi. İşimiz biraz zor.” Kendi ekolojik yaşam tercihlerini ise bu nedenlerden bağımsız olarak emeklilik değerlendirmesi olarak belirtmişlerdir; “Emeklilikten sonra tatil yöresi gibi bir şeye kaçalım dedik aslında; ama bu alanı görünce biz artık organik yaşama geçelime dönuştü fikrimiz. Biraz zor bir karar oldu tabi; çok dağ başıydı o zamanlar. 15 sen önce kimse yoktu; buraya ilk yerleşenler biziz.”

EKOYER 6 ekolojik krizin temelinde insanın doğayla bağının kopması, onunla organik bağ kuramaması ve ona her şartta hükmetme çabasının olduğu söylemektedir; “Doğadan beslenebiliriz, doğadan yararlanabiliriz; ama işin içine onu yenmek ve hükmetmek girince iş iklim değişimine, küresel ısınmaya, binlerce canlının neslinin tükenmesine varıyor. Buzullar eriyor, kimse kılını kıpırdatmıyor. Bahsettiğim bahçedeki yabani otu yolmak da aynı, avlanmak da, küresel politikalara karar vermek de; doğayı anlamadan var olduğumuz sürece tek taraflı sürekli bir şeyler koparmaya çalışıyoruz.”

Kendi ekolojik yaşamını perma kültür ve Fukuoka’yla bağdaştıran EKOYER 6 kuruluş nedenlerini şehirdeki manipölasyonlardan kurtularak yaşam kalitesini arttırmak olarak tanımlamıştır; “25 dönüm arazim var burada; sürdürülebilir yaşam kurma amacım. Kendine yeterli yaşama ek artı değer de üretmek. Bir fark yaratmak da istiyorum aslında; alternatif bir yaşam biçimi olduğunu da göstermek istiyorum. İlla içine doğduğumuz, benimsediğimiz tüketim sisteminin içerisinde olmaya gerek yok. Yaşam standardı diye kabul ettiğimiz şey aslında tüketim standardı. Ben bu yaşam standardını doğru bulmuyorum. Yaşam kalitesi önemli burada. Ben burada tüketmiyorum; tüketmediğim için de isterseniz fakir deyin fark etmez. Bu ölçüm yanlış; tüketmek değil önemli olan; yaşam kalitesi. O yüzden bu yaşamı seçtim.”

EKOYER 12 krizin temellerini kapitalizm ve insanların kapitalizmle birlikte değişen algı ve davranışlarına bağlamaktadır; “Lanet olası Napolyon (Gülüyor). Tüm bunların başlangıcı Napolyon’a gider; para. Kapitalizm. İnsanların hayatına tamamen girmiş, kanlarına işlemiş. Sadece istediklerini almak, kar elde etmek umurlarında. Doğa da bir kaynak olarak bundan nasibini alıyor tabii ki. Hayati ihtiyaçları geçiyorum, palm yağı için bile yapılanlara bakmak bizi cevaba götürüyor zaten.” Kendilerinin projeye başlamalarını ve yerleşkeyi kurmalarının nedenlerini görünen nedenlerin ötesine bakmak ve baktırmak olduğunu şu şekilde açıklamıştır; “2005 yılında projeye başladık, 2005’ten beri de projeye devam ediyoruz, veterinerlik de yapıyordum. Projenin başlangıcı da ailemdeki kanserler. Ailemden 5 kişiyi kanserden kaybettikten sonra bize bıraktıkları yatırımlarla ve paramızla neler yapabiliriz diye düşündük. Doğa için bir şeyler yapmak aklımıza geldi. Doğada her türlü yanlış yapılan şey insanlarda kanser sebebi, hastalık sebebi. Yüzyıllardır kapitalizmin kanser için pazarlama tekniği bir tek sigara. Dolayısıyla gerçeklere baktığınızda sigaranın kanserlerin %27’sinden sorumlu olduğunu görüyorsunuz. Gerçek kanser sebeplerine baktığınızda çok daha farklı sebepler ortaya çıkıyor. Dolayısıyla bunlar üzerinde insanları biraz uyarmak, tarım ürünleri konusunda, tarım ilaçları konusunda, diğer enerjiler konusunda uyarmak adına 9 tane proje geliştirdik.”

EKOYER 4 iki soruya birlikte cevap vermeyi tercih etmiş ve krizin nedenleriyle kendi varlıklarını bir arada açıklamıştır. İlk olarak tahakküm konusuna değinen EKOYER 4 şunları söylemiştir; “Erkek kadına, insan doğaya hükmediyor, bunu hak görüyor. Her şeyin bu denli keskin olması aradaki organik bazı bağların da ortadan kalkmasına neden oluyor. Biz ekolojik prensiplerle yaşarsak çözdüğümüz kadarıyla tabii ki evrimleşme yoluyla bir şeyler değişebilir; bir yandan da gelişebilir. Bu nedenle ben ekolojik okur-yazarlığı çok önemsiyorum. Bunu öğrenebilirsek davranışlarımızı ona göre yaparız. Erken yaşta okuma yazma öğrendiğimiz gibi ekolojik okuryazarlık öğrenmemizde de büyük fayda var. Ben kendi adıma buranın düşünüy kurarken de projesini yaparken de hedefim oydu.”

Betonlaşan eğitim kurumlarının çocuk gelişiminde olumsuz etki yaptığını düşündüğünden bahsederek şunları eklemiştir; “Bu bir girişim. Düş kurmak hayatınız hakkında bir girişime de işaret eder. Girişimciliğin temelinde, temel değerlerinizden birinin kaybolmaya başladığını gördüğünüzde bir girişim yapasınız gelir. Hakikaten o zaman o korkuyla ilgili duvarları atarak aşarsınız ve bir girişim yapmak. Benim temel değerlerim; adalet, sevgi, özgürlük. 3 tane vazgeçilmez değerim var. Herkesin vardır. Beton bir okul bahçesidir sebebi.

Çünkü öğrenciler öğretmenlerin de başarı malzemesi olmuştu, ailelerin de. Teneffüste bahçeye çıkmalarına bile izin verilmiyordu neredeyse, ay kirlenir diye beton okul bahçeleri, köy okullarında bile öyle şimdi. Şimdi en iyi okullarda ancak olmaya başladı toprak bahçe, okul bahçeleri, uygulama bahçeleri. Dışarıda dolaşırken bir gün, çocuğun biri koştu düştü dizi dağıldı resmen. Halbuki toprak bahçede çocuk koşar düşer, biraz kanar, tükürüğüyle kendini iyileştirir, biraz fazlaysa nöbetçi öğretmen, arkadaşları yardımcı olur ve oynamaya devam ederler. Bu adil değil. Çocukların koşma oynama haklarını aldık, hareket özgürlüğünü aldık, kendini iyileştirme kabiliyetini aldık. Bir eğitim ve tarım çiftliği kuracağım ve 3 tarafı ormanlarla çevrili olacak. Çocuklar, engelliler, aileler, kurumlar gelecek ve hep beraber yeni dayatılan ezberleri bozacağız. İnsanlar kendilerini keşfedecekler. Her çocuk da her insan da bir tohumdur ve kendi olmak üzere yaratılmıştır. Burası bu nedenle var.”

Ekolojik yaşam fikrinin çocukluktan beri kendisiyle olduğundan ve tohum bankası kurma girişiminin temellerinden şu şekilde bahsetmektedir; “Tohum toplamaya başladım; o da Marshall yardımına çok kızdığım için. Neden? Gölde balık avlayamadık, tarlada koşamadık, bir sürü insan kanser oldu öldü. Yardımlaşma, imece bitti. Bir çocuk gözüyle böyle bakıyorsun. Onlar bitince ahlak bozuldu, görgüsüzlük başladı. Bana bir gün bir belgesel çekilirken “tohum sizin için nedir?” diye sordular. O an dank etti; ben o hayatı geri getirmek istemişim. Bakın içerisi girince 2 ağaç var; onlar hiçbir şey bilmez, evine gelen misafiri ağırlar, oradakiler bile. Burası hepimize ev olsun istedim. Çocukken binlerce dönüm arazi içinde hep birlikte koşardık, oynardık, hep beraber yerdik. Benim kulağım Kürtçe’ye falan da açıktır. O hayatı tekrar istedim. Temeli o, o da Amerikalıların sayesinde oldu gördüğün gibi. Bir sürü Amerikan dostumuz var ama hepsi Micheal değil.”

Son olarak, tanımanın ötekileştirmeyi büyük ölçüde ortadan kaldıracığına inandıklarından ve hem insanı hem de doğayı tanımaya, insanların da bu fikre açılmalarını sağlamaya çalıştıklarından bahsetmiştir; “Birbirimizin gözünün içine bakıp, birlikte yiyip içtiğimizde kimse kimseyle ilgili genelleme yapamaz. Burada bunu paylaştıktan sonra kimse Amerikalılar kötüdür diyemez. Ben bunun dünya barışına da katkı sağlayacağını düşünüyorum. Artık Türkler şöyledir, Araplar böyledir denemez. Dünyanın her yerinde öyle de var böyle de; arada bir sürü skala var. Bu tanıma meselesi doğa için de geçerli, ekolojik okuryazarlık dediğim mesele de burada devreye giriyor.”

EKOYER 9 ilk olarak ekolojik döngülerin ve dünyanın geri dönüşüm hızının tüketimin gerisinde kaldığından bahsetmektedir; “İnsanlar ekolojik dengelere bakmadan yaşamlarını sürdürürlerse, sonunda görüyorsunuz Akdeniz’de bile artık hortumlar olmaya başladı. Bu yaşımıza kadar görmedik. Bu kadar çok ürün üret, 2 senede bir değişir. Durum böyle olunca ne oluyor bunların içindekiler? Bir yere gidiyor değil mi? Bilmem kaç ton elektronik çöp var. Dünya bu kadar hızlı değişimi, kirlenmeyi dönüştürecek güçte değil ki. Bir yandan da geri dönüşüm mekanizmaları bozuluyor; toprağın kimyasalla öldürülmesi, denizlerin kirlenilerek öldürülmesi, ormanların talan edilmesi... Son zamanlarda pompalanan bir şey var; her attığın plastik denizlere gidiyor, parçalanıyor, mikro parçacıklara ayrılıyor, balıklar yiyor vs ve sana geri dönüyor. İlk sanayi devrimi döneminde kömür atıklarını atıyorlarmış denize; okyanus alır götürür diye. Artık okyanus götüremiyor, sadece insan sağlığını etkilediğinde mi bir şeylere karşı çıkmak gerekiyor? Bunu çok anlayamıyorum. Tabii çoğunluk böyle olduğundan bu da bir pazarlama. Ekolojik kriz işte buradan meydana geliyor; dünyayı yönetenler bunları görmez mi? Görür tabii; ama onların elinde olanak çok fazla, belli bir yer elden çıkınca, başka yere giderim diyor. Ellerindeki organlarla insanları yönlendirmek de çok kolay maalesef. Küresel olsun, bölgesel olsun yönetimler de ekonomik girdileri gözetiyor, sonuçta da bunlar ortaya çıkıyor. En son şimdi ne deniyor; Mars’ta bir yer kurarız. O da hikaye tabii.”

Kendi ekolojik yaşam kurma nedenlerini de şu şekilde açıklamışlardır; “90lı yıllarda aldım burayı. Marmaris’te bir kitle turizmi deneyimim var. Buraya geldikten bir süre sonra böyle bir kararım oluştu, buradaki canlılığa saygılı ekolojik bir alan olsun ve örnek olsun istedim. Tabii o dönem Buğday Derneği ile birebir paslaşıyorduk. Onların 2004 yılında sundukları bir proje vardı; TATUTA Projesi. Bu proje kapsamında yerimizi aldık ve aynı doğrultuda da devam ediyoruz.”

EKOYER 3 insanların dürtülerinin doğayı sadece kendi için görmelerine ve önlerine çıkanı tüketmeye odaklanmalarına neden olduğundan bahsetmiştir; “İnsan bulduğu bütün kaynakları yer, kullanır, tüketir. Bunu da dünyanın kendisine bir armağanı olarak alıyor. Tanrı bize doğayı tepe tepe kullanın diye vermiş. Bu bizim hakkımız. O yüzden Batıda bu sürdürülebilir yaşam fakülteleri var. Fakültelerde öğretilmeye çalışılıyor. Sürdürülebilirlik derken; sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir tekstil, her alanda sürdürülebilirlikten bahsediyoruz. Neden? Çünkü bunlar bitiyor. Daha doğrusu fark ediyoruz artık bunların bittiğini; ormanların bittiğini, dağların bittiğini, suların bittiğini. Bir

şey varsa ortada, onu kullanmak, tüketmek benim en doğal hakkım. Kullandığım bir şeyin yerine bir yenisini koymak, onu sürdürmek aklımın ucundan bile geçmiyor. Ağacı kesiyorum, ama bir ağacı kestiğimde yerine 2 tane ağaç dikmek aklıma bile gelmiyor. Tarım arazileri verimsizleşiyor. Verimsizleşen tarım arazilerinin yerine yeni tarım arazilerini ormanları keserek açıyorsun, diğer tarafı verimli hale getirmek yerine. Çünkü orman arazilerindeki toprak verimli oluyor. Öyle öyle bitirdik. Perma kültürün de amaçlarından bir tanesi odur. Biz burada verimsizleştirilmiş toprağımızı jungle (orman) yapıyoruz ki, her metrekaresi çok etkin bir şekilde kullanabilirsek yeni ormanları yakmamıza, yıkmamıza, açmamıza gerek kalmaz diyoruz. Neden bugüne geldik kısacası? Açgözlü olduğumuzdan.”

EKOYER 3 ekolojik alan yaratma hikayesini şu şekilde anlatmıştır; “Buraya gelmemin nedenini 3 cümlede açıklayabilirim. Bir yaşam kararı çünkü, yaşamın anlamı burada yaşamak olarak kabul ediyorsun ve geliyorsun. Neden burası dersin? Bir gün akşamüzeri arabamla köyde gezinti yaparken arabanın önüne bir adam fırladı. Durdum. Yer mi arıyorsunuz dedi? Yok dedim. Olsun ben size benim yerleri göstereyim, satmam lazım dedi. Çok verimli, güzel toprakları göstermeye başladı. Hiçbirini istemedim. Günbatımında adam iyice umutları kesildi; bir yer daha var göstereyim dedi. Burası benim dedi, yıllarca yaktım, kestim bu araziye ben açtım dedi. Tapusu falan yok 2B dediğimiz konumda. Çok büyük bir övünçle şöyle ormandı, böyle kestim vs derken o anda ben de bir karar verdim. Burası bir ormandı yaktın, yıktın, kestin, ben de burayı yeniden bir orman yapacağım dedim. Burayı yeniden ormanlaştırma amacıyla yola çıktık. Ormanlaştırma derken de eskiden olduğu gibi çam ormanı ağırlıklı değil, gıda ormanı dediğimiz bir orman yapma hevesiyle yola çıktık. Burayı ormanlaştıracğız. Perma kültür, gıda ormanı dersleri alarak, analizini yaparak hepsinden anladığım, anlayabildiğim, yeteneklerime göre anlayabildiğim ve olanaklarımla yapabildiğim şekliyle bir orman olacak burası. Bir anlamda benim yorumum olacak. Bazı şeyler, burayı yanlış yapmışsın, doğru yapmışsın diyebilirsiniz ama dediğim gibi olanaklarım ve düşünebildiğim, yeteneklerimce; yani bu ağaçları buraya niye diktin. Çalılar dikiyorum. Gıda ormanı deniyor, ama gıda kelimesini çok kullanmıyorum; çünkü çalılar da dikiyorum araya. Çalılar çünkü o toprağı zenginleştirecek veya çalıları kesip öbür ağaçların altına atacağım, o yapraklar orada gübre olacak gibi. Sürdürülebilirlik anlamında burada kendi gübremizi, kendi enerjimizi tamamen kendimiz yaratıyor olacağız toprak olarak. Buraya seçme nedenimiz aşağı yukarı öyle oldu.”

EKOYER 15 ekolojik yaşama geçiş süreçlerini kendilerini rehabilite etmek için bir alan yaratma fikriyle ortaya çıktığından bahsetmişlerdir. Doğal olabilecekleri, kendileri olmalarına vesile olacak bir halüsinasyon yaratma ihtiyacıyla kendi ekolojik alanlarını kurduklarından ve buradaki hayatı insanlarla paylaşmaya başladıklarından bahsetmişlerdir;

“Bir parmak şıklatmayla ışık yandı tepemizde, şunu yapalım diye kurmadık burayı. Hayatta zorunluluklarımız ve tercihlerimiz durumu var ya, bizim burası da öyle kuruldu. Zorunluluktan kurduk, zorunluluktan böyle bir şey gelişti. Yaşam bizi buna zorladı. Bir şey yapmak zorundaydık. Yaşamımızdaki sıkışmışlıktan kurduk burayı. Zorunluluklarımız tercihlerimizi doğuruyor, tercihlerimiz de zorunlulukları getiriyor. Böyle iç içe giriyor. Burası da öyle; hem tercihimiz hem de zorunluluklarımız. Kendimizi rehabilite etmek için buradayız. Bir uyuşmaya, bir uzaklaşmaya ihtiyacımız var ya yaşantıdan. Napıyoruz; alkol kullanıyoruz, spor yapıyoruz, namaz kılıyoruz, müzik dinliyoruz, müzik yapıyoruz, meditasyon yapıyoruz son dönemde ciddi popüler, hiç olmadı çocuk yapıp ona gömülüyoruz. Bunlar bizim kafamızı rahatlatıp mevcut karmaşadan uzaklaştırıp tek bir hedefe yöneltmek için yapılan şeyler. Bir uyuşturucu lazım, baktık mevcut halüsinasyonlar bizim için uygun değil. Biz de kendi halüsinasyonumuzu yarattık burada. Bunu sonradan fark ediyoruz tabii. Daha güzel olduğunu da düşünüyoruz açıkçası, farklı en azından.

Şehir hayatıyla yeni yaşamlarını şu şekilde karşılaştırıyor; “İki yaşam arasında farklılık var herhalde, onu Mersin’ inip bir süre kaldığımda fark ediyorum. Çünkü, şimdi şöyle bir durum var; metropolde yaşarken, metropolde alışkın olduğumuz birçok şey o kadar kanıksamışız, içinde var ola ola o kadar normalleştirmiş ki anormal durumlar fark etmiyoruz. Mesela; can güvenliği ve mal güvenliğiyle ilgili çok ciddi endişelerimiz var. Bunu içinde yaşarken fark etmiyoruz, ama o kaygılarla o kadar harmanlanmışız ki doğal bir parçamız olmuş. Canımızı koruma, malımızı korumayla ilgili günün her saatinde tetikteyiz. Günün her saatinde diken üzerinde duruyoruz. Sürekli önlemler alıyoruz bunun için; psiko-motor haline gelmiş. O kadar güçlü bir durumda. Bunun metropolde yaşarken fark edemiyorsun. Ben burada yaşamaya başladıktan sonra, Mersin’e gittiğimde onu fark ettim. Mersin’e gidince ben 2 kere telefonumu çaldırdım, buraya geldikten sonra. Burada telefonumuzu koyduğumuz yerden geri gelip alabiliyorum. Mersin’de öyle bir şey yok ama. Sosyal ilişkiler anlamında da öyle. Burada daha samimi ve açık olabiliyorsun; çünkü gizleyebileceğin alan çok kısıtlı. Ama şehirde yaşam ve alan çok geniş olduğu için insanlarda şeyi gözlemleyebilirsiniz. Herkes iş yaşamını, ev yaşamını, başka sosyal alanları varsa onları hepsini birbirinden ayırarak

yaşıyor, her alanda da davranış biçimleri farklı, refleksleri farklı ve bunların hiçbirini birbirine karıştırmadan devam ediyor. Bu diğer can ve mal güvenliğinde olduğu gibi kanıksanıyor, otomatikleşiyor ve normalleşiyor. Ama aslında baktığınız zaman şizofreniye yakın bir durum. Ondan sonra da şikayetler başlıyor. Şikayetlerimiz hep şu yönde; kimse dürüst değil, herkes yalan söylüyor, herkes iki yüzlü, toplum öyle, devlet öyle, o böyle, şu böyle; biz? Biz de bunun bir parçası haline geliyoruz. Dışına da çıkamıyoruz; dışına çıkmak da kolay değil.”

Yerleşkelerden elde edilen cevaplar sınıflandırılarak ekolojik etik yaklaşımlar altından yorumlanmıştır. Çizelge 8.2.’de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Çizelge 8.2. Kuruluş nedenlerinin yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Proje	Ekofeminizm Yanlış politik kararlar Tahakküm Erkeğin kadına İnsanın doğaya Kapitalist sistem Küresel ekonomi Marshall yardımları Kültürel ve sosyal yapının bozulması Ayrışma	Eğitim	Ekolojik eğitim alanı yaratmak Betonlaşan eğitim alanları Ekolojik okur-yazarlığı arttırmak İnsanların kendilerini keşfetmelerini sağlamak İnsanların özgür olmalarını sağlamak Barışçıl bir alan yaratmak Ekolojik yaşam alanı yaratmak Organik bağ kurmak Tohum bankası kurmak Tohum paylaşmak Sosyal eşitlikçi bir alan yaratmak
	Tüm yaklaşımlar Kapitalizm Tüketim odaklı yaşama Kapitalizmin yıkıcı gücü	Eğitim Derin Ekoloji	Görünenin ötesindeki nedenlerle ilgili bilinç oluşturma Bilinçlendirme Koruma Destek
	Derin Ekoloji Açgözlülük Bencillik Doğanın insan için olduğu algısı Doğanın tükenmez olduğu algısı Orman arazilerinin tarıma açılması Doğayla bağın kopması Doğayla bağın kopması Hükmetme çabası Üretmeden tüketme Kesilen ağacın yerine yenisini dikmemek	Öze Dönüş Derin Ekoloji	Doğaya dönüş Sürdürülebilir yaşam kurma Alternatif yaşam alanı oluşturma Artı değer yaratmak Şehirdeki manüplasyonlardan kurtulmak Doğal olunabilecek alan yaratma çabası Yaşam kalitesini arttırmak
		Yaşam alanı yaratmak Derin Ekoloji/Toplumsal Ekoloji	Gıda ormanı yaratmak Kendine yeter bir alan yaratmak

Çizelge 8.2. (devam) Kuruluş nedenlerinin yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Proje	Derin Ekoloji/Toplumsal Ekoloji Döngüleri gözetmeden yaşamak Hızlı üretim Hızlı tüketim Dünyanın geri dönüşüm mekanizmalarının bozulması Yanlış politikalar Yanlış çevresel kararlar Çevreci olmayan yönetimler	Model Oluşturma	Model sürdürülebilir yaşam alanı oluşturmak Alternatif yaşam alanı oluşturma
	Kapitalizm Bilgisizlik	Koruma Tüm yaklaşımlar	Doğayı Koruma Vahşi yaşamı Koruma Destek
	Derin Ekoloji Doğayla bağın kopması Doğanın sadece maddi değerinin önemsenmesi İnsanların özgür olmamaları Gıdalarını üretmemeleri Özgür yaşamamaları Özgür düşünmemeleri Ezber düşünce sistemleri	Öze Dönüş Derin Ekoloji	Şehir hayatından uzaklaşmak Kendine vakit ayırmak, kendini dinlemek İçsel keşif Doğaya dönüş İyileşme
Yaşam alanı	Toplumsal Ekoloji İnsan doğa ayrımının ortaya çıkması	Sistemden Uzaklaşmak Toplumsal Ekoloji	Kapitalist sistem dışına çıkmak Kapitalist sistemden uzaklaşmak Şehir hayatından uzaklaşmak
	Kapitalizm Tüketim alışkanlıkları Metalaşma	Sosyal Model Oluşturma	Kapitalist sistem dışına çıkmak Şehirdeki tüketim halini sonlandırma/asgariye indirme Kendine yetebilme fikrini yaşama ve yayma Tüketim alışkanlıklarını sorgulatmak Çiftlik tecrübeleri Kapitalizme alternatif yaşam kurma Kapitalizme alternatif yaşamı paylaşma Kişilere örnek olma Ekoköy Kurma Çocuklara gelecek bırakma isteği Kollektif Oluşturma
	Toplumsal Ekoloji Kapitalizm Yanlış politikalar Şehir yaşamının kökleşmesi Endüstriyel yaşamın kökleşmesi Endüstrinin sınır tanımazlığı	Bireysel	Emeklilik Değerlendirmesi Aile Çiftliği

Yerleşkeler nezdinde kapitalizm cevabı genel kabul gören ve ekolojik krizin temellerini zihinlerde şekillendiren nedendir. Kurulan ekolojik yerleşkeler proje olarak başlayanlar ve bireysel girişimle ortaya koyulanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hükmetme güdüsüyle insanın dünyayı ele geçirme ve ona söz geçirme çabasının hikayesi başlar. Hükmetmenin veya bu güdünün gelişmesinin kökenine olan yaklaşım bize iki yaklaşım arasındaki farkı vermektedir. Diğer yandan yerleşkelerin oluşturdukları alanlarda doğayla kuracakları ilişkinin niteliği de bize karakteri hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu nedenle ilk olarak yerleşkelerin ekolojik krizin nedenlerini yorumlama ve yerleşke kurma nedenleriyle arasında ilişki olup olmadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yerleşkeler değerlendirilirken ilk önce karar verilmesi gereken yapının doğaya hükmetmek mi, onu desteklemek mi, onunla ahenk içerisine girip kendine o ahenk içerisinde bir yer bulmak mı olduğuna karar vermektir. Objektifliğin sağlanabilmesi açısından kendi durumları doğru yanlış yorumuna yer vermeden direkt olarak kişilerce yorumlatılmış ve doğruluğu gözlemlerle desteklenmiştir. Doğru ilerleyebilmek adına cevaplanması gereken soruların başında bu sorular gelmektedir. Ekolojik krizin nedenleri konusuna genel olarak verilen cevaplar kapitalizmle onun insan ve doğa üzerindeki etkileri olarak sınıflandırılabilir. Burada önemli ve de ayırt edici olan kapitalizmin hangi yönden ve ilişki açısından ekolojik krizin temeli olarak görüldüğüdür. Kapitalizmle birlikte geliştirilen politikaların, verilen kararların ekonomik çıkarlar etrafında şekillenmesi ve buna bağlı olarak da hep en ekolojik değil, en ekonomik kararın verilmesi ilk grubu oluşturmaktadır. Verilen kararlar beraberinde sistemlerin köklü eril yapılarını desteklemiş ve sistem içerisindeki grupların birbirlerini tahakküm altına aldıkları alt yapılar oluşturmuştur. Küresel ekonomi gereklerine uygun olarak geliştirilen ve gelişmekte olan ülkeler nezdinde uygulanan politikalar da bu sistemin sonuçlarını oluşturmaktadır. İkinci bir kapitalizm tanımı ekonomik kaynak üzerinden şekillenmekte ve kapitalizmin her şeyi metalaştırması üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımda metalaşan doğanın değeri sadece sağladığı ekonomik faydaya indirgendiği, diğer etkiler ve de değerlerin göz ardı edildiği vurgulanmıştır. İnsan kendini doğadan soyutlamış ve kendini onun üstündeki bir konuma yerleştirmiştir. Üçüncü ve son kapitalizm yorumu; kapitalizm neticesinde şehir yaşamının kökleşmesi ve doğadan uzaklaşılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehir yaşamıyla birlikte doğayla etkileşimin azalması, doğanın öneminin insan zihninde yitirilmesi, endüstrilerin sınır tanımazlığı konuları da bu kapsam içerisinde değerlendirilmektedir. İlk grupta yer alan durumlar bizi kökenleri benzerlik gösteren toplumsal ekoloji ve eko-feminizme yaklaştırırken; daha çok doğayla bağın kopması

konusunu vurgulayan kapitalizm yorumu bizi derin ekolojiye yaklaştırmaktadır. Bu aşamada yapılacak gruplandırmalar hem ekolojik kriz yorumu hem de kuruluş nedenleri dikkate alınarak yapılacaktır.

Proje alanı olarak geliştirilen yerleşkelerden ekolojik kriz yorumu eko-feminizmle bağdaşan yerleşke, mevcut durumu kadın üzerindeki erkek egemenliğinin doğayla olan insan ilişkisine de yansımaları olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Bu durum beraberinde kültürel ve sosyal dönüşüm, sömürü, ayrışma gibi sorunları getirmiş ve ekolojik krizin temelleri de bu şekilde atılmıştır. Bu bilinçle kurulan yerleşke, kuruluş nedenlerini eko-feminizmden sıyırmış ve biraz daha genişleterek ekolojik eğitim alanı oluşturulması amacına odaklanmıştır. Bu sayede ekolojik okuryazarlığın, organik bağ kurabilmenin ve her yönüyle barışçıl olabilmenin de yolunun açılacağına inanılmaktadır. Yine ellerindeki biyolojik çeşitliliğin gelecek nesillere aktarımının sağlanabilmesi için paylaşıma açık bir tohum bankası oluşturulmuştur.

Eğitim amacının daha derin ekolojiyle bağdaşan yaklaşımında yerleşkelerin ekolojik krizin ve doğal dengesizliklerin görünen nedenlerinin ötesiyle ilgili insanların bilinçlendirilmesi hedeflenmektedir. Direkt görünen sorunların çözümlerine odaklanmanın ötesinde bu nedeni amaç edinen yerleşkeler, yansımaları görünen gerçek ekosistem sorunlarının çözümüne kalıcı çözümler bulmaya çabalamakta ve projelerini alternatif çözümler bulabilmek amacıyla geliştirmektedirler. Bu süreçte var olan zenginliklerin ve yaşamların da korunabilmesi adına özellikle bölgelerdeki vahşi yaşamı koruma, iyileştirme, destekleme misyonları da edindikleri görülmektedir. Her ne kadar derin ekolojinin müdahalesizlik prensibiyle çelişiyor görünse de; bu yerleşkelerin kuruldukları bölgelerde, insan tarafından doğaya yönelik ciddi bir tüketim ve sömürünün söz konusu olduğu, vahşi yaşamın varlığını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu kaynakların tükenme noktasına geldiğini hatırlatmak gerekmektedir. Bu nokta derin ekolojinin canlı odaklılığının devreye girdiği ve yaşamı koruma misyonunun benimsendiği nokta olarak yorumlanmalıdır.

Öze Dönüş ve Yaşam Alanı Yaratma. Yerleşkelerin bir kısmı insanın doğayla olan tüketici ilişkisinin ve aradaki empatiyi ortadan kaldıran doğayla insanlığın bağının kopması, hükmetme çabası, üretmeden tüketme durumlarının ekolojik krizin temel nedeni olduğunu düşünmektedirler. Bu bilincin bir yansıması olarak doğaya dönüş bir ihtiyacı hissedilmiş ve ekolojik yerleşke kurma fikri buradan ortaya çıkmıştır. Üretme, kendine yetebilme, alternatif

yaşam alanı oluşturma gibi fikirlerle beslenen ana neden doğaya dost yaşam alanları kurma icraatine dönüşmüştür. Doğanın sömürülmesi, kendini yenileyebilme ve ekosistem dengelerinin bozularak kendine yetebilme yetisinin köreltilmesi gibi nedenler kişileri doğaya bir destek girişimi olarak gıda ormanları yaratma fikrine yönlendirmiştir.

Model Oluşturma. İnsanlığın ekolojik dengeleri gözetmeden yaptığı girişimleri ve davranışları ekolojik krizin temeline yerleştiren kişiler bu davranış kalıplarına alternatif yaşamların varlığını gösterebilmek adına model yaşam alanları oluşturmak amacıyla ekolojik yerleşke kurma projesine girişmişlerdir. Bu yerlerin salt amacı doğru ekolojik modeller oluşturarak ekolojik ve sürdürülebilir yaşam alternatiflerinin var olabileceğinin gösterilmesi ve yaşam pratiklerinin kişilerle paylaşılmasının sağlanmasıdır.

Koruma. Ekolojik krizin nedenini kapitalizmle birlikte hem doğanın dengesi hem de ekosistemlerin işleyişi ve hassasiyeti konularında bilgisizliğe bağlayan kişiler de bulunmaktadır. Buna göre doğanın ve doğal dengelerin hassasiyetini bilmeme beraberinde doğaya olan müdahalelerde daha cüretkar olabilmeyi de beraberinde getirmektedir. Ekolojik krizin bilgisizlikle derinleştiğine inanan kişilerin yerleşkelerini kurma nedenleri, sahip oldukları bilinçle doğayı ve vahşi yaşamı hem koruma hem de devamlılığı için destek sağlama misyonları etrafında şekillenmiştir.

Bireysel girişimlerle kurulan yerleşkelerin kurulma nedenleri öze dönüş, sistemden uzaklaşma, model oluşturma ve bireysel nedenler etrafında toplanmıştır.

Öze Dönüş ve Sistemden Uzaklaşmak. Ekolojik krizin nedenini insanlığın doğadan ve doğal yaşamdan uzaklaşmasıyla bağdaştıran kişiler yerleşkelerini de kopan bu bağı yeniden kurabilme ve şehirde maruz kaldıkları, dahil olmak zorunda kaldıkları sistemden uzaklaşma amaçlarıyla oluşturmuşlardır. Kopuşla birlikte gelen insan ve doğa ayrımının derinleşmesinin ekolojik krizi derinleştiren en önemli neden olduğu düşünülmektedir. Birlikte bütünsel bir neden olarak da yorumlanabilecek bu nedenler; kişilerin yerleşkelerini içsel keşif, kendini yeniden keşfetme alanı olarak kurmayı tercih etmişlerdir. Bunu yaparken aynı zamanda sistemden uzaklaşmak, kapitalist sisteme dahil olmamak ve paylaşım dayalı bir ekonomik yapı oluşturmak da destekleyici ve şekillendirici nedenler olarak belirlenmiştir. Bu sayede yerleşkelerin işleyiş yapısı ve karakteristiği şekillendirilebilmiştir.

Model Oluşturma. Yerleşkelerin bir kısmı ekolojik krizin nedenini kapitalizmle birlikte gelen metalaşma ve tüketim kültürüne dayandırmaktadır. Buna göre; tüketim odaklı yaşamın doğayı bütün olarak kaynak statüsüne indirgemesi etik yaklaşılmasını engelleyen ve dengelerin hassasiyetini göz ardı edilmesine neden olan en önemli unsurlardır. Model oluşturma misyonu edinen yerleşkeler kişilere şehir hayatında benimsenen tüketim alışkanlıklarını sorgulatmak ve alternatif yaşamın mümkünlüğünü göstermek amaçlarıyla kurulmuşlardır. Benimsenen amaçlara ulaşılmasıyla kolektif bir yaşam kurulmuş ve gelecek nesillere de ekolojik bir yaşam alternatifi sunulabilmesi hedeflenmektedir.

8.2. Ekolojik Etik Yaklaşımlarınca Önemsenen Kavramları Algılama Biçimleri

8.2.1. Yerleşkelerin Kendilerini Doğada Algılama Biçimleri

Yerleşkelerin konumlarını değerlendirmeleri öncelikle kendilerini nasıl gördükleri, ekolojik yaşamı nasıl idealize ettikleri ve nereye varmak istedikleri konusunda bilgi sağlamaktadır.

Çizelge 8.3. ve de Çizelge 8.4.'te eko-yerleşkelerin doğadaki konumlarını yorumladıkları “İnsanın doğadaki konumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Yerleşkenizin doğa içerisindeki konumunu, burada doğa ile olan etkileşiminizin niteliğini ve bu etkileşimin boyutunu nasıl değerlendirirsiniz?” ve adaptasyon süreçlerini yorumladıkları “Sizce yapılması gereken doğaya ayak uydurmak mı, kendi doğanızı yaratmak mı? Siz hangisine daha yakın hissediyorsunuz?” sorularına cevaben elde edilen ve farklılaşan yerleşke konumu cevaplarına yer verilmiştir.

Çizelge 8.3. Yerleşkelerin doğa içerisindeki konum değerlendirmeleri

	Derin Ekoloji
Yerleşke konumu	Doğayla etkileşim Doğanın iyileştirici etkisi Doğanın ilham verici etkisi
EKOYER 4	Doğanın yaratıcı etkisi
EKOYER 3	Yaban hayatı destekleme
EKOYER 1	Yenebilir bitkiler ekme
EKOYER 2	Tohumların vahşi hayvanlarla ormana taşınması
EKOYER 5	Doğaya zarar vermeden doğada bulunma çabası
EKOYER 6	Ziyaret saatlerini hayvanların rutinlerine göre ayarlama
EKOYER 7	Yaban hayatla etkileşim halinde olma
EKOYER 8	Doğayla bütünleşme/bütün olma

Çizelge 8.3. (devam) Yerleşkelerin doğa içerisindeki konum değerlendirmeleri

	Derin Ekoloji
	Hayvanların kabulünü alma
	Huzurlu hissetme
	Sakin hissetme
EKOYER 9	Doğayla bütünleşme/bütün olma çabası
	Nihai amaç
	Doğayı dinlemek
	Organik bağ kurmak
	Tüm canlılarla barış içerisinde yaşamak

EKOYER 4 insanın doğadan kopuşuyla sözüne başlamayı tercih etmiş ve şunları söylemiştir; “Biz muhteşem şeyler yapabilme kapasitesine sahip canlılarız. 5 duyuya sahip olduğumuzu sanıyoruz; ileri nörologlar 10 yıl önce 36 duyudan bahsediyorlardı. Bitkilerin de 5+15 duyusu var. Yalnız çok kıymetli bir şey var; ekolojik zeka, sosyal zeka, vicdan ve empati çok önemli. Vicdani zekamız varsa, empati yapabiliyorsak insan muhteşem bir varlık. Ama vicdanı kaybettiğimizde, empatiden mahrum kaldığımızda her türlü sapkınlık oradan çıkar. Ben bunun ilgilisi psikiyatrist, psikolog pek çok insana soruyorum; onun için öncelikle empati yapacağız. Ben yaparım bana yapılmaz dediğimiz gün insan çok tehlikeli bir varlığa dönüşüyor; düşünmeden, empati kurmadan karar verdiğimizde çok tehlikeli oluyoruz. Bir kedimiz var Lily; karakteri biraz farklı. Çok zeki, özgürlüğüne de düşkün bir hayvan. Hayvanlar koşulsuz sevgi kaynaklarıdır; o da öyle. Torunum bana Lily ile nasıl konuşacağımı bilmiyorum dedi. O zaman bir oyun oynayalım dedim. Nasıl bir oyun dedi. Sen şimdi Lily’nin gözlerine baksan ve Lily’den izin istesen nasıl olur dedim. Lily’den onun seni nasıl gördüğünü görmeyi için, sana karşı ne hissettiğini anlamak için izin istesen nasıl olur dedim. Birkaç dakika sonra zorlama ortadan kalktığından derin bir muhabbet içindeydiler. Şamanik bir tekniktir; aynı şey doğadaki tüm varlıklar için yapılabilir. Empati kaybı bu; kaybeden insanlara da çok üzülmüyorum. Kendilerini de kaybediyorlar. Ben çok mu iyi beceriyorum? En azından yolundayım.” İnsanlığın kaybettiği empati yeteneğinin doğayla yeniden etkileşime geçerek, hayvanlarla yeniden iletişim kurma çabasıyla gelişeceğine vurgu yapmış ve yerleşke olarak doğadaki kendi varlıklarından bahsetmiştir. Doğayı gözlemleyerek hayvanların tercih ettiği bakir alanları kendilerine yaratım noktası olarak belirlediklerinden, doğada yaşamının yaşamlarına kattıklarından bahsetmiştir; “Bizim burada doğa olarak ormanın uzantıları devam ediyor. Biz onlara hiç dokunmadık, korular. Mesela bir açık sınıfımız var; gece karacalar yatıyor, gündüz biz orada ders yapıyoruz. 3 sene ben hiç kimseye söylemedim. Çok vizyoner projeler orada yapılır bizde. Ben fark ettim

burayı, geziyorum çok, hatta ilk eğrelti otlarını gördüğümde gerçek orman diye çığlık attım. Çünkü, eğrelti otları sudan çıkan ilk bitkilerdendir ve milyonlarca yıl durmuştur. Gerçek orman olduğunun göstergesidir. 3 sene yattım kalktım o koruda, yaz-kış; huzursuz olurlar mı diye bakmak için. Kimseye göstermedim. Enver'e dedim, bir de Fatma var; Trabzon kökenli, doğayı anlayan. Onlara “şuranın içinde, sadece bir bölgesinin dikenlerini alıp, inşaattan artan malzemelerle basit masalar yapalım, bir kompost tuvalet yapalım. El yıkamak için ekolojik sabunumuzu koyalım, su tankı koyalım, bir semaver koyalım çayımızı yapmak için. Arada atıştırmalık götürürüz o kadar. Teknoloji ve çok kapasiteli şeyler sokmayalım. Bir de sabah çok erken girmeyelim. Koşularına, yürüyüşlerine çıksınlar öyle gidelim; hava kararmadan çıkalım. Burası bizim de açıklığımız olsun. O sene yakınına fasulye ektirdim. Niye dediler. Bunları siz toplamayacaksınız dedim. Karacalar çok seviyor fasulyeyi, gidiyorum bakıyorum fasulyeleri yemişler. Kirayı yatırmıştım, çekmişler diyorum. Çünkü onlar binlerce yıldır yaşıyorlar burada, birlikte yaşamayı öğrenmemiz gerekiyor. O yavrular mesela sabah ben gittiğim için benim gözümün önünde oynuyorlar, bana alıştılar ve biz birbirimizi artık ayrı görmemeye başladık.”

EKOYER 3 teorik olarak bahsedilen fakat uygulamaya çok da fazla geçemeyen sürdürülebilir yaşam fikrinden ve insanın dünyadaki tüketici konumundan bahsederek söze başlamıştır; “Doğru ve kolay arasında her zaman kolayı seçeriz. Bize verilmiş bir zenginlik varsa bitirene kadar gideriz. Hiçbir zaman bunu ekonomik bir şekilde, sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı düşünmeyiz. Bir tatil köyüne gittiği zaman açık büfe varsa tabaklarımıza her şeyi doldururuz, yesek de yemesek de. Bir yerde, bir kaynak varsa o kaynağın sonuna kadar, bitirene kadar gideriz. Bitince ne olacak, bizden sonraki nesiller ne olacak? Hikaye. Kimsenin benden sonra gelecek nesiller ne yiyecek, ne yapacak diye düşündüğünü sanmıyorum. Öyle düşünceler var, öyle konuşuyoruz, konuşuyoruz ama sürdürülebilir olmayan yaşamlar yaşıyoruz. Söylediklerimiz de entel, elit şeyler gibi geliyor bana. Tabii ki var; ne bileyim geri dönüşümler, kompost yapmalar, çözümlemeler... Bunlar Avrupa’da, özellikle Almanya’da yaygın bir şekilde yapılmaya başlanıyor. İnsanları zorlarsak, yönetimler zorlarsa bir şeyler yapılıyor evet ama çok düşük oranlarda gibi geliyor bana. Özellikle bizim toplumumuzda kayda değer bir olay yok gibi geliyor bana.

İnsan doğadaki tüketim alışkanlıklarını şu şekilde yorumlamaktadır; “İnsanın doğadaki konumu bencil, egoist, sonuna kadar da tüketmeyi isteyen bir yaratık. Bütün canlılarda bu böyle, ilk canlılarda da bu böyle. İlk canlılar da ava gittiği zaman avlıyor, avlayabildiği kadar

avlıyor. Bizim burada mantar toplama çıkılır. Şöyle bir deyiş var köylüler arasında; gördüysen eğer bir mantarı küçücük de olsa onu al. Gördüysen artık o büyümez. Yani, al diyor. Sen almazsan başkasına kalır o. Sen almazsan yarın başkası görecektir, o alacak. Başkası faydalanacak ondan. Var olan zenginliklerin ihtiyacımızdan fazlasını tüketmek bizim genlerimizde var bana göre. Evrimleşiyor muyuz? Olabilir. Şu kısa tarihimizde çok büyük bir evrimleştiğimizi ben görmüyorum. Evrimleşip benim ihtiyacım bu kadar, gerisi kalsın da daha sonra başkalarına da kalsın gibi bir şey olduğunu zannetmiyorum. Doğada bu anlayış varsa, doğa buysa, insana doğada sadece tüketici konumu kalıyor.”

Kendi yaşamının başka hayvanlarla paylaşmaya başlamasıyla nasıl karmaşık hale geldiğinden bahsetmiş ve hedefi olan müdahalesizlik ilkesine ilk tecrübelerinde ulaşamadığından bahsetmiştir; “Ben Amerika’da İş Yönetimi masterı (yüksek lisansı) yaptım. Dünyanın Nokia gibi bazı şirketlerinde yöneticilik de yaptım. Sonra bu dağın başına gelip bir yöneticilik yapmadan özgür, bağımsız bir hayat istedim. Hiç kimsenin hiç kimseyi kontrol etmediği, sonsuz bir özgürlük alanı yaratmak istedim. Yola öyle çıktım. Çiftliğe gelmişsin birkaç tavuk olsa iyi olur değil mi? Tavuk aldık, tilkiler tavukları yemeye başladı. Tilki-tavuk ilişkisi doğdu. Tilkiye karşı ben bir karşı harekete geçtim. Köpek aldım. 2-3 tane. Köpekler bir defasında 8 tane yavrudılar, iyice çoğaldılar. Bakamayacağım duruma geldiler. Sokak köpegiydiler, yakalayamıyorum, veterinere götüreceğim. Neyse gittim veterinere, 300 TL alırım tanesine dedi. 900 TL. O kadar paramız yok. Bir de bizim gerçekten paramız yok, bunu birçok çiftlikte duyarsın. Çok zengin iş adamları zaten bu işi yapmazlar. Bizim gibi ekonomik sıkıntı içerisinde o zenginliği bir kenara itmiş, bırakmış insanlardan bunu duyarsın. Sonra bir veteriner buldum, o ücretsiz yaptı. 3 tane köpeği kısırlaştırdı. Kısırlaştırmasaydım onların çok fazla çocukları olacaktı, anne olacaktı, olamadılar benim yüzümden.

Köpeklerimiz var dedik, köpeklerimiz tavukların civcivlerini, yumurtaları yemeye başladılar. Onları eğitmeye çalıştım, eğittim artık yumurtaları yemiyorlar. Hindilerimiz oldu, hindilerimiz tarlanın en uç köşesinde yumurtlamayı severler ve kaybolurlar. Şimdi doğal yaşam istiyoruz, mümkün olduğu kadar doğal bırakmaya çalışıyoruz. Önce tavuk kümesi diye bir bina yaptık, gördüğümüz kadarıyla büyük bir küme yaptık. Kümeste tavuklar gayet modern bir şekilde yaşayacaklardı. Ama sonra bir bilgi öğrendim hayvanlar doğal alanlarında büyümeliler, kümeslere kapatmamalıyız diye. Tamam dedim. Tavuklara da kusura bakmayın ben kümeste yaşayacağım dedim ve kümesi ev haline getirdim. Ben evde,

tavuklar da ağaçlarda yaşamaya başladılar. Ağaçlarda yaşamaya başlayınca erkenden kalkıp gidiyorlar. Akşamüzeri geri dönüyorlar, dönmüyorlar. Tilkiler yine onları yakalamaya başladı, köpekler yetersiz kaldı gibi bir ilişkinin yanına bir şey koyduğunuzda o ilişkiler daha da çok karmaşıklaşıyor. Bir nesne var, bir nesne girdiği zaman ekosisteme ilişkiler biraz karmaşıklaşıyor ama bir üçüncü nesne girdiği zaman ilişkiler çok çok daha karmaşıklaşıyor. Bir yerden sonra doğal seleksiyona bıraktım durumu.”

EKOYER 1 doğadaki kendi varlıkları bütün olmak, adaptasyon üzerinden tanımlamış ve artık yaban hayatın da kendilerini benimsediğinden bahsetmiştir; “İlişki halindeyim. Ağaçla ilişki halindeyim, toprakla ilişki halindeyim, suyla ilişki halindeyim, hayvanla ilişki halindeyim. Devamlı bir ilişki çemberi var. Yaban atları artık benden kaçmıyor mesela, tanıyorlar kokumu. Eskiden hiç göremezdik bile. Kimi domuzlar da öyle, kokumu biliyorlar artık. Bir şekilde kendimizi doğaya kabul ettirmeye başladık.”

EKOYER 2 insanın varoluş olarak doğayla bir olduğundan ve yaşanan boşluk hissinin, ait hissedememe durumunun da doğayla olan kopuştan kaynaklandığından bahsetmiştir; “Temelinde insan doğadan ayrı değil aslında zaten, asıl olan doğayla bütün olması insanın, ama biz bundan koparıldığımız ve o şekilde büyüdüğümüz için şimdiye kadar ayrıymış gibi oldu insan doğadan. Sonuçta tekrar yola çıkışımızdaki amaç da bu, içerden bir ses diyor ki bu senin doğan değil, yani buradan kopmalısın, bunu yapmamalısın, yani o yüzden zaten kopup geliyorsun; böyle bir yaşantı kurmak hayalin var; tekrar özüne dönmek gibi bir şey bu aslında, köklerine dönmek.” Yerleşke olarak kendilerinin kısa bir süredir bu yaşamda olduklarından bahsetmişler ve kendilerini hala öğrenme aşamasında olarak tanımlamışlardır; “Tamamen doğayla bir bütünleşme olduğunu söyleyemem, zaten nihai amaç o, bütünleşmek doğayla, ona ulaşabildiğinde ermiş falan olursun bana göre, bir Mevlana olursun. Bu zamanla gelişecek bir şey. Mesela geldiğimizdeki düşünce tarzımızda şu andaki düşünce tarzımız ikimizin çok farklı yani; kulaktan dolma bilgilerle geliyorsun veya başkalarının deneyimlerini uyguluyorsun ama sen kendi deneyimini yaptığın zaman her sene biraz daha ileriye gidiyorsun. Hani doğaya yaptığın her müdahalenin gereksiz olduğu noktasına geldiğimiz yerler de oldu.”

EKOYER 5 yine insanın doğaya yabancılaşmasından bahsetmiş ve kendilerini doğayla tekrar diyalog kurma çabasında olarak tanımlamışlardır; “Doğanın parçasıyız tabii. Ama biz yabancılaştığını hissediyoruz insanların doğaya, toprağa yabancılaştığını düşünüyoruz.

Bizim gibi birçok insan da var bizim gibi düşünen, yerleşen tekrar toprağa. Onlar da bizim gibi o diyalogu tekrar yakalamaya çalışıyor.”

EKOYER 6 kendi varlığını perma kültür prensipleri üzerinden destekleyici ve zenginleştirici olarak tanımlamaktadır. Yaptığı müdahalelerin bölgeye olan etkilerini gözlemlediğinden, aykırı olabilecek davranışlardan kaçındığından ve mümkün olduğunca çevresindeki canlılığı ve çeşitliliği desteklediğinden bahsetmiştir; “Mesela ben burada traktör kullanmıyorum; karşı mıyım aslında değilim ama gerek de duymuyorum. Olsaydı ne yapardım; şuraya bir de kavun ekerdim diyorum. Sonra kavun ekmek için ona ihtiyacım yok diyorum. Otları sadece biçiyorum ben; otu biçip yatırıyorum. Baharda genelde; yıllardır böyle yaptığımdan yerde artık bir katman oluştu zeminde ve o da aşağıdaki biyo-çeşitliliğin devamlılığını sağlıyor. Solucan, böcek aşağıda devam ediyor yaşamaya.

12 dönüm alanda 1000’e yakın fidan diktim; yaylada da o kadar var. Bunların 300-400 tanesi azot bağlayıcı ağaçlar; hala da dikmeye devam ediyorum. Önceden diktiklerimden de çelik yapıp fidan oluşturunuyorum. Arkada fidanlar var; fidanları tekrar dikeceğim. Tutan tutuyor, tutmayanın yerine tekrar tekrar dikiyorum. Ama sadece buranın florasına uygun ağaçlar dikiyorum; burada denediğim olmuş, olan türler. İncir, zeytin, asma, azot bağlayıcı olarak mimoza, erguvan, mor salkım, yalancı akasya var. Bugün gelenler bana jakaranna; o da azot bağlayıcı özellikli. Onları da arkaya diktim. Evin arkasında narenciye ağaçları var; limon, portakal, bergamot, Trabzon hurması gibi. Karşısı poyraz olduğu için yakıyor bazı ağaçları; onlar evin arkasında o nedenle. Bir disiplin içerisinde, bir düzen ve amaç var burada. Mesela sekiler var arkada; sağında solunda damlama hattı, damlama hattının kenarında işte akasya yüksek ağaç, onun yanında zeytin, yanında biraz daha alçak nar, onun altında defne, onun altında bir asma kütük olarak. İlk zeytinin altında mor asma ağacının altında da bir asma, azot bağlayıcı olarak ona sarılacak şekilde. Böyle böyle bir gıda ormanı projesi burası. Otları da biçip yatırıyoruz ya, arazinin eğiminden o yağmur sularını da frenliyor ve toprağın emmesini sağlıyor. Zamanla taban suyu oluşturacak arazi; 10 yıl sonra mesela burası artık yağmur sularını tutan, biriktiren, ağaçlar da büyüyeceği için yazın da nem kaybını önleyen bir yer olacak. Benim sulama ihtiyacım gittikçe azalıyor; 5-10 sonra iyice sulamayı keseceğim, 1-2 defa sulayacağım sadece belki. Böyle bir sistem kuruyorum. Kuruyorum demek de ne kadar doğru bilmiyorum; doğa bunu zaten yapıyor zaten aslında. Ben bunu sadece gözlüyorum, öğreniyorum. Bir süre sonra da meyvesini yiyeceğiz bunun.”

EKOYER 7 insanın kendi doğasından bihaber olduğundan bahsetmektedir; “Kendi türüme yabancılaştım sırf bu yüzden. İnsan kendi doğasından bihaber ya da bihaber demeyeyim de sürekli onu bastırmaya, yönetmeye meyilli değişik bir canlı bence. Doğal yönlerinden de utanıyor. İyileştirici bir rolü olabilir mi, olamaz mı ondan da hiç emin değilim açıkçası.” Ayrıca kendisinin doğadaki diğer canlıları zaman içerisinde tanıdığından bahsetmektedir; “Yılan yazın burada çok olan bir canlı, burada zaman geçire geçire onlarla aramızda yazılı olmayan bir anlaşma olmuş gibi oluyor. İlk başta çok tedirgin oluyordum; ama onların da, yabani hayvanların genelinin de insanla karşılaşınca ne kadar tedirgin olduğunu görüyorsunuz. Araziden gitmiyor, ama çok net bir şekilde o da arazinin bir köşesinde sana çok bulaşmadan hayatını sürdürmeye yönelik pratiklerle hayatına devam ediyor. Belirli bir sevgi, saygı çerçevesinde yaşamına devam ediyor. Bu doğanın tümünde de böyle aslında, bize çok şey gösteriyor sadece doğru yerden bakmak lazım.”

EKOYER 8 şehir yaşantısının konuşma, pazarlama üzerine şekillendiğini anlatmış ve doğadaki yaşamda kendisinin sürekli dinlediğinden, dengeyi keşfetmeye çabaladığından ve bu dengenin aslında hep var olduğundan, uyumlanma ve huzurun anahtarı olduğundan bahsetmiştir; “Kişisel olarak beni en çok çarpan ve örnek gösterdiğim şey dinlemek. Bize öğretilen, aldığımız batı eğitimi çok basit kalıplar üzerinden ez, yönet, yok et, güçlü ol, daha güçlü ol kalıplarının dışına çıktığımız zaman kırsalda tüm o sistem dediğimiz denge; dayanışma ve bağlılık dengesidir. Bitkiyle hayvanın direkt ilişkisi yokmuş gibi görünür, ama vardır. Canlının, cansızın etkileşimi ve ilişki ağları. Ben burada bunu öğreniyorum; dinlemeyi öğreniyorum. Doğadaki bütün aktörleri dinlemeyi öğreniyorum. Aynı zamanda insanı da. biz hep konuşuyoruz; 2 saniyede vatandaş çözüp ona kredi verir miyiz, vermez miyiz? Bir şey satabilir miyiz, satamaz mıyız? Bunun eğitimini aldık biz. Kırsalda, doğada bu böyle değil. Köylerde de; ben Himalayalar’ın eteklerinde Nepal dağ köylerine kadar gittim; hiç İngilizce ve Türkçe bilmeyen insanlar da işte oraya gelen yabancı bir adam. Hiç tanımadıkları insana diyorlar ki gel, otur, ye iç; hiç tanımıyor ama. Ama diğer yandan git İlyada’da da aynı şeyi okursun; önce bir otur, dinlen, ye, iç sonra anlatırsın. Bunlar çok önemli. Dinlemeyi de beraberinde getiriyor. Algılarını ve radarlarını karşındakine açarsan, bunları yaparsan bu mümkün oluyor. Peki bu neye yarıyor? Daha iyi uyumlanıyorsun, daha huzurlu oluyorsun karşındakini anlıyorsun çünkü.”

EKOYER 9 doğadaki yaşamlarında kendilerini üstün görmediklerine şu sözlerle vurgu yapmıştır; “Ben buraya geldim, önce tespit etmeye başladım. Burada insanlar ne yapıyor,

buradaki doğa nedir, dere kenarındayız. Nasıl bir hayat var, nasıl bir akışkanlık mevcut, burada ne yetişebiliyor, ekolojik ortama ne uygun, neler yapılabilir falan diye bakınca önce bir öğrenmeye çalıştım. Buna göre de bir yaşam kurmaya çalıştık. Biraz daha doğayı anlamak, dinlemek diyebilirim. Biz kendimizi burada diğer hayvanlardan da üstün görmüyoruz, bu nedenle vejetaryen beslenilir burada, hayvan yenmez.”

EKOYER 4 ekolojik kaygılar dışında sosyal kaygılarından da bahsetme gereksinimi duymuş ve yaşamlarında cinsiyete dayalı hiçbir alanda hiçbir ayırım yapmadıklarını, yapma eğiliminde olanları da hoş görmediklerini belirtmişlerdir; “Burada kadınlar da erkekler de eşittir. Kadınların da emeğine göre, erkeğin de emeğine göre değerlendirildiği bir alandır. Cinsiyete dayalı bir ayırım, ima da hiçbir şekilde hoş görülmez.”

Çizelge 8.4. Diğer eko-yerleşke konumlandırmaları

	Toplumsal Ekoloji
	Sosyal Yön
EKOYER 4	Yerel halkın istihdamı
EKOYER 10	Organik yaşamın öğretilmesi
EKOYER 11	Organik yaşamın paylaşılması
EKOYER 8	Bilgi alış verişinin sürdürülmesi
EKOYER 4	Yerelle etkileşime girmek
EKOYER 9	Kırsalın yozlaşması
	Kırsalın kentleşmesi
	Kültürel erozyon
	Sosyal erozyon
	Misafir
	Dinleyen
	Gözlemleyen
	Keşfedici
	Dinlemek
	Yaşam döngülerini keşfetmek
	Doğa için mücadele
	Doğayla mücadele
	Sera kullanımı
	Mevsim dışı meyve-sebze üretimi
	Tarım yıpratıcı

EKOYER 10 kendi varlıkları misafir olarak tanımlarken doğayı dinlemenin hem kendilerine dair hem de çevrelerine dair çoğu şeyi fark etmelerine neden olduğundan bahsetmektedir; “Daha çok dinliyorsun, daha çok susuyorsun ister istemez. Daha çok kayboluyorsun, daha çok kayboldukça daha çok görüyorsun. Aslında azalıyorsun, azaldıkça çevrenin aslında ne

kadar kalabalık olduğunu görüyorsun. Burada mümkün olduğunca misafir gibi davranmaya çalışıyoruz.”

EKOYER 11 insanın yüceltilmesinin tek Tanrılı dinlerle başladığından ve bu nedenle de her şey insan için fikrinin kafasına kazındığından bahsetmiştir; “Yaygın anlayış ve bütün tek tanrılı dinlerin de söylemi sanki her şey insan için yaratılmış, insan tüm bunların üstünde ve her şey insanın hizmetinde gibi bir anlayış var. Aslında doğadaki bitkisel, hayvansal, mantar vs her türlü içinde insan da bir canlı. Haddini bilmesi lazım.” Bu yönüyle her ne kadar derin ekoloji ve hatta eko-feminizm izleri görülse de yerleşke olarak algının değerlendirilebilmesi için algıların yansımalarından da aynı paralellikte bahsedebilmek gerekmektedir. Diğer yandan kendisi sera alanları kurduğundan ve tarımla birlikte doğaya zarar verdikleri konusundaki rahatsızlıklarını dile getirmiştir; “Endüstriyel uygulamalarla karşılaştırılmaz bile belki ama 12 ay tarım yapıyorsan doğaya müdahale ediyorsun, ben de zaman zaman ya ben çok mu zaman verdim gibi duygulara kapılıyorum. Hele şimdi yaz kış, yazlık kışlık sebze yetiştiriyoruz. Yıpratıyoruz yani. Bir kere buradaki doğal bitki örtüsünü bozuyoruz, burada kendimize bir alan açabilmek adına. Biraz rahatsız oluyorum ondan.” Bu noktada EKOYER 11’nin perma kültür veya Fukuoka prensiplerine uygun tarım uygulamalarını benimsemediğini söylemekte fayda var.

EKOYER 12 öncelikle insanın doğayla mücadelesinden bahsetmiştir; “Aslında şimdi, doğa dediğinizde insanın varlığı doğa için hem vazgeçilmez, hem de bulunması bile zarar. Yani, insanlar topluluklar oluşturmaya başladıktan sonra doğaya karşı hep bir mücadele halinde olmuş. Sanmış ki doğayı yenerim. Ama şu var; dünyanın geçmişine baktığınızda doğanın hiçbir zaman yenilmediğini görürsünüz. Doğa yok oluşa gidilen zamanlarda da hep aynıdır. Dünya ve doğa kendine bir reset çeker (ilk haline döner), sonra yoluna başka canlılarla yine devam eder. Doğa da bir şeyleri değiştirerek, dünya da bir şeyleri değiştirerek yoluna devam etmeyi deniyor. Dünya yoluna devam eder ama insan ne kadar devam eder o şüpheli. Çünkü artık dünya vahşi kapitalizm sayesinde gün geçtikçe yaşanmaz hale gelmeye başladı ve gelecek nesillerin dünyada bizim yaşadığımız şartlarda nasıl yaşayacakları şüpheli.” Kendi yerleşkelerini ise değişimi değiştirme çabasında olarak tanımlamış ve doğa için mücadele ettiklerinden bahsetmişlerdir; “İnsanın tek başına kurtuluşu diye bir şey söz konusu değil. Yani, tek başınıza kurtuluş yok. Çünkü tüm çevre etkileniyorsa sizin de o çevrenin bir parçası olarak bunlardan etkilenmeme gibi bir durumunuz yok. Aslında biz bir anlamda değişimi değiştirmeye çalışıyoruz. Çünkü dünya o kadar hızlı değişiyor ki. Değişim her zaman

insanların mutluluğu için veya sağlığı için tasarlanıyor; ama çok hızlı değişim yaşadığınızda göz ardı edilen şeyler insanda hastalık olarak veya doğanın bozulmasıyla karşınıza çıkıyor. Biz şu anda onlarla mücadele ediyoruz.”

Çizelge 8.5. yerleşkelerin kendi konumlarıyla ilgili verdikleri cevapların özet tablosunu sunmaktadır.

Çizelge 8.5. Yerleşke konum değerlendirmelerinin yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Derin Ekoloji	Ekofeminizm	Toplumsal Ekoloji	Diğer
Yaban hayatı destekleme Yenebilir bitkiler ekme Tohumların vahşi hayvanlarla ormana taşınması Yaban hayatla etkileşim halinde olma Zarar vermeden doğada bulunma çabası Ziyaret saatlerini hayvanların rutinlerine göre ayarlama Doğayı dinlemek Organik bağ kurmak Tüm canlılarla barış içerisinde yaşamak Doğayla bütünleşme/bütün olma Hayvanların kabulünü alma Huzurlu hissetme Sakin hissetme Doğayla bütünleşme/bütün olma çabası Nihai amaç Doğayla etkileşim halinde Doğanın iyileştirici etkisi Doğanın ilham verici etkisi Doğanın yaratıcı etkisi	Cinsiyet Eşitliği	Yaban hayatı destekleme Yenebilir bitkiler ekme	Sosyal Yön Yerel halkın istihdamı Organik yaşamın öğretilmesi Organik yaşamın paylaşılması Bilgi alış verişinin sürdürülmesi Yerelle etkileşime girmek Kırsalın yozlaşması Kırsalın kentleşmesi Kültürel erozyon Sosyal erozyon Misafir Dinleyen Gözlemleyen Keşfedici Dinlemek Yaşam döngülerini keşfetmek Doğa için mücadele Doğayla mücadele Sera kullanımı Mevsim dışı meyve-sebze üretimi Tarım yıpratıcı

Yaban hayatı destekleme konusunun derin ekoloji altında ele alınmasının temelinde ormandaki çeşitliliğin yerleşke tarafından avlanma, sergilenme gibi nedenlerle kullanılmaması yer almaktadır. Diğer bir deyişle; yerleşkelerin yaban hayatı

desteklemelerinin temelinde kendi ihtiyaçlarını karşılamaları değil, varlıklarını devam ettirmelerini sağlamak, yani çeşitliliği desteklemeleri bulunmaktadır. Yerleşkelerin bulundukları alanlara sonradan yerleşenlerin kendileri olduğu, bu nedenle de varlıklarıyla bulundukları yerlerin asıl sahiplerini rahatsız etmeme niyetinde olduklarını vurgulamaları toplumsal ekoloji tarafından kabul görmeyen bir yaklaşımdır. Yaban hayatı destekleme altında ormanlık alana yakın bölgelere yenebilir bitkiler, ağaçlar ekme karşımıza çıkmaktadır. Yerleşkeler doğada kendi varlıklarının destekleyici niteliğini bu şekilde ortaya koymak istemişler ve zaman içerisinde kendi ettikleri bitkilerin vahşi hayvan dışkılarıyla ormanın içlerine yayılarak doğal bir üretim sağlandığından bahsetmişlerdir. Vahşi alanların yavaş yavaş ortadan kalktığı Türkiye’de, vahşi yaşamla etkileşim halinde olarak mümkün olduğunca varlıklarını desteklemektedirler. Derin ekoloji algısının bir diğer göstergesi olarak doğada zarar vermeden yaşama çabası, aslında yerleşkelerin doğaya adapte olma çabası anlamına da gelmektedir. Baskın tür olma dürtüsü doğayla barışabilmek adına kulak ardı edilmiş ve sonuç olarak ortaya doğayı ziyaret saatlerinin hayvanların rutinlerine göre ayarlama, doğayı dinleme ve organik bağ kurma, ekonomik sistemler içerisinde ütöpik olarak adlandırılan tüm canlılarla barış içerisinde yaşama yansımaları çıkmıştır. Yaşanılan bölgeye ve içerisinde yaşayanlara zarar vermeden yaşama zamanla doğanın da insanı kendinden görmesine yırtıcı olmayan hayvanların insanı kabullenmesine vesile olmuştur. Yerleşkelerin doğayla ve doğadaki insan dışı varlıklarla kurdukları bu ilişki, insanı besin piramidinin tepesinden indirerek destekleyici bir yaşam biçimine ve derin ekoloji prensiplerinden olan kendini gerçekleştirme gayesine götürmektedir. Kuruluş geçmişleri 5 yıldan az olan yerleşkeler doğayla bütünleşmeyi henüz başaramadıklarından ve henüz keşfetme aşamasında olduklarından bahsetmişlerdir. Kendileri için doğaya yerleşmenin esas amacının doğayla bütünleşmek olması da yine kendini gerçekleştirme sürecinin kendini doğayla yeniden tanımlama amacına karşılık gelmektedir.

Yerleşkelerde geçirilen sürelerde yapılan gözlemler neticesinde hemen hepsinde cinsiyet ayrımının olmadığını sonucuna varılmıştır. Şöyle ki; hem karar hem işleyiş hem de işbölümü aşamalarında kadınlarla erkeklerin eşit olduğu ve hatta daha genel çerçevede cinsiyetin ötesinde farklılıkların kabul gördüğü yaşamların olduğunu söylemek mümkündür.

Doğada kurulan yaşamda yerleşkelerin şehir hayatının aksine doğanın kendilerinde iyileştirici bir etkileri olduğundan bahsetmişlerdir. Benzer şekilde yerleşkelerden bazıları doğanın dişil özelliklerinden bahsederek üzerlerinde ilham verme, yaratıcılığı artırma gibi

etkilerinin olduğunu söylemişlerdir. Doğanın bu etkisini görmeleri, direkt olarak doğanın dişil özelliklerine vurgu yapmakta ve eko-feminizmin dişi doğa görüşünü desteklemektedir. Diğer yandan bu durum farklı bir bakış açısıyla kişilerin kendilerine dönmelerini ve kendilerini keşfetmeleri neticesinde ortaya çıkardıkları yaratıcılığı da yansılayabilmesi açısından derin ekoloji altında da ele alınabilir.

Kısacası yerleşkelerde oluşturulan yaşamda kişiler kendilerini doğayla bütünleşme gayesi içerisinde tanımlamayı tercih etmişlerdir. Bu gayeyi bazıları doğadaki yaşamlarından sonra benimserken, bazıları direkt olarak bu gayenin bilincinde ve onu gerçekleştirmek üzere doğada yaşamayı tercih etmişlerdir.

8.2.2. Toprak Algısı ve Tanımı

Bu başlık altındaki cevapları değerlendirmeden önce toprakla ilgili soruların neden eklendiğine tekrar bir bakmak gerekmektedir. Toprağın algılanış biçimi kişilerin doğayı algılayış biçimleriyle paralellik göstermektedir. Kişilerin toprağı ne denli canlı, mistik veya araç olarak yorumladıkları doğaya yaklaşımları konusunda da ipuçları sağlayacaktır. *“Toprak size neyi ifade ediyor? Biraz bahseder misiniz?”* sorusuna cevaben elde edilen cevaplar sınıflandırılmış ve açıklanmıştır.

EKOYER 3 toprağı gizem, canlılık ve doğanın kendisi olarak tanımlamış ve şu cümleleri kurmuştur; “Toprakla ilişkideki o heyecanı görürsen, toprak çok manyak bir şey ve güzelliğı de manyaklığında zaten. Toprak her şeyden önce çok gizemli. Mikroskobun biraz daha gelişmesiyle toprağın altında mikroorganizmalar var demeye başladık; bakteriler var, mantarlar var, orada canlı bir hayat var. Hatta o mantarlar bir yol oluşturuyorlar, birbirleriyle bir oluşturuyorlar. Ağaçlar arasındaki iletişimi, konuşmayı, besin alışverişini sağlıyorlar. Çok garip şeyler konuşmaya başladık. Ve diyoruz ki; bakterilerin daha %1’ini bile bilmiyoruz. Çok büyük bir gizem var, bilmediğimiz bir şey var. Bilmediğın bir şeyin yüzdesini nasıl tartıyorsun? Oradaki tanımda da garip bir şey var. Evrende dünyayı konumlandırmak gibi. Sonsuz. Bu yüzdeleri konuşamayız, ama bir fikir olsun diye %1’ini bile daha bilmiyoruz. Öyle gizemli bir şeyle oynamak da çok zevkli. Her gün, her an onda bir şeyleri keşfedebilmek, bir şeyler öğrenebilmek muazzam. Heyecan veriyor.”

EKOYER 1 benzer şekilde toprağın canlılığından bahsetmiş, fakat farklı bir açıdan yaklaşarak; “tüm yaşamın temeli. Tüm canlılığa yuva olan,” şeklinde tanımlamayı tercih etmiştir. Benzer şekil de EKOYER 10 da “O da canlı, zaten tüm her şeyi barındırıyor, bütün canlılığı barındırıyor. Toprak aslında ondan geldiğimiz ve ona döneceğimiz şey. Her şeyi içine alabilen bir karışım,” tanımını yapmıştır.

EKOYER 5. Toprağı “yaşam” olarak tanımlamış ve “bütün yaşamımızı topraktan sağlıyoruz burada. Evimiz de toprağın üstünde,” şeklinde açıklamıştır

EKOYER 6 toprağın biyolojiyle tüm canlılığı özdeşleştirmiş ve şu tanımlamayı yapmıştır; “Ekosistem. Toprak deyip geçmemek lazım; toprak mikrobiyolojisi dediğimiz olayla bizim mikrobiyolojimiz, çevrenizdeki tüm canlıların mikrobiyolojisi aynı. Aynı mikrobiyolojiden oluşuyoruz biz. Yani mikrop dediğimiz şeyler, mikrobiyolojik hareket bizi oluşturan şeyler aslında; hepimiz onlardan oluşuyoruz. Toprak ve biz aynıyız aslında baktığımızda, toprağın parçasıyız. Topraktan geldik, toprağa gideceğiz. Biz kendimiz de de toprağın aslında.”

EKOYER 9 diğer elementlerle birlikte toprağın dengeleyici ve hayat verici rolünden bahsetmiştir; “Toprak; hava, su, toprak... Denge; toprak aslında her şey. Üzerinde yaşadığımız, sağlıklı ürünler yetiştirdiğimiz, üzerine sağlıklı binalar kurabildiğimiz, nefes alabilmemizi sağlayan en önemli değerlerden tüm canlıların hayatında.”

EKOYER 4 toprağın kadınla olan benzerliğine vurguda bulunmuş ve şu açıklamayı yapmıştır; “Toprak yaşar ve toprakla kadının bir yakınlığı vardır. Mesela Türk kültüründe, alevi kültüründe anne toprak gibidir. Çocuğun ayağının altındaki topraktır. Baba üstündeki binadır. Ben babamın desteğini hala hissederim ama toprak çok önemlidir. Toprak olmadan üzerine bina inşa edilemez. Birincisi önce tanımak gerek; onu yıkalım bunu yıkalım demekle olmaz. Köhne bir yeri yıktığınızda, içinden çıkaracağınız bir tuğla öyle değerlidir ki kilit taşı olur. Bu değerler günlük yaşamda da çok önemlidir. Toprak da aynı, toprağın içindeki mikroorganizmalar, yabani otlar, çevreden dahil olan hayvanların, her birinin bir etkisi var orada olmasının bir nedeni var. Biz henüz bilmiyoruz, tarafsız gözlem yapmamızı engelleyen unsurlar var. Yoksa insanoğlunun şöyle bir adeti var; biz annemizin canı yanmadıkça, bize hayır demedikçe farkında olmayız. Kadınları pasifleştiririz, ezeriz, üzeriz. Dolayısıyla canı yanmadıkça da onun farkında olmamız ve kıymet bilmemiz gereklidir. Onu kollamayı, yaşatmayı bilmemiz lazım. Bizim evimiz bu toprak; vatan açısından da bakarsak bu coğrafya

kolay vatan olmadı. Biz bir karar verirken veya burada yaşarken dinlemeyi denemeye çalışıyoruz.”

EKOYER 2 ise yaşamlarında toprağın anaç yönünü keşfettiklerinden bahsetmişler ve toprağın; “Anaç, doyuran, besleyen,” şeklinde tanımlamışlardır.

EKOYER 7. “Toprak, genel olarak üretimin, üretkenliğin kaynağı,” yorumunda bulunmuştur.

EKOYER 8. Toprağı “Üretim. Her anlamda üretim. Doymak, barınmak... Evlerimizi topraktan yapıyoruz, gıdamızı toprak sayesinde elde ediyoruz,” olarak yorumlamıştır.

Çizelge 8.6.’da yerleşkelerin toprağı algılama biçimleriyle ilgili özet bilgileri sunmaktadır.

Çizelge 8.6. Toprak algısının yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Derin Ekoloji	Eko-feminizm	Toplumsal Ekoloji
Ekosistem	Anne	Faydacı
Döngünün temeli	Kadın	Üretim
Başlangıç ve bitiş	Kadınları pasifize etmekle	Barınma
Özdeşleşme	toprağı ve doğayı bağdaştırma	
Canlılığın biyolojik temeli	Ana	
Canlılığın özdeşliği	Doyuran	
Yaşam	Besleyen	
Gizem		
Yaşamın temeli		
Yuva		
Tüm canlılığı barındıran		
Tüm türlere ev		
Üretkenlik		
Canlı varlık		

Toprak nedir sorusuna verilen cevapların mistik, cinsiyetçi ve materyalist olarak şekillenmesi yerleşkelerin algılarının büyük ölçüde ortaya koyulmasını sağlamıştır. Yerleşkelerin keşfedici yönlerinin doğadaki tüm canlılığı kapsayacak şekilde gelişmesiyle birlikte toprak ekosistem, yuva, yaşam ve dişi olarak tanımlanmıştır. Kişilerin cevaplarında bu özelliklerinden bahsetmeleri doğanın mistik yönünün kabulünün de bir göstergesidir. Derin ekoloji altında değerlendirilen cevaplara bakacak olursak EKOYER 3, EKOYER 1, EKOYER 10, EKOYER 5, EKOYER 6, EKOYER 11, EKOYER 12, EKOYER 9’dan elde edilen görüşlerin derin ekoloji altında değerlendirildiğini görmekteyiz. Ekosistem alt başlığı

altında ele alınan cevaplar, insan da dahil tüm canlılığın başlangıcı ve bitişi olarak görülen ve kimyasıyla tüm canlılığı özdeşleştiren ve yuva olarak toprak üzerinde eşit hak tanımını yapan görüşler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıntılı olarak bakacak olursak ilk olarak ekosistem üst başlığında ele alınan döngünün temeli olarak görülen ve tüm canlılar için başlangıç ve bitiş olduğu görüşünü savunan yaklaşımlar söz konusudur. Toprağın birleştirici etkisine yapılan vurgu eko-feminizmle bir tezatlık göstermezken doğaya duygusal anlamlar katılmamasını savunan toplumsal ekoloji yaklaşımıyla tezatlık göstermektedir. Toprak biyolojisiyle, aralarındaki ilişki ve canlılığın kimyasıyla olan benzerlik nedeniyle toprakla insan da dahil canlılığın, canlılığın da birbirleriyle olan özdeşliğine vurgu yapılmıştır. Bu da derin ekolojinin en temel prensiplerinden olan özdeşleşme ilkesinin kişilerce toprak üzerinden bahsedildiği anlamına gelmektedir. Ayrıca verilen cevaplar toprağın görünen veya insanı ilgilendiren yüzünün ötesinde aslında ne olduğuyla, gizli anlamlarıyla da ilgilenmekte ve “derin” bir analiz içermektedir. Geliştirilen ayrıntılı yorumlama ve bağdaştırma yeteneği derin ekolojinin vurguladığı derin düşünme yetisinin, görünenin ötesine bakma fikrinin algılandığının, benimsendiğinin ve hayata geçirildiğinin de göstergesidir. Toprak kişilerce ayrıca gizemli bir unsur olarak tanımlanmış ve henüz tam olarak keşfedilemediğinden, bu nedenle de dengesini bozacak davranışlar sergilemekten ayrıca kaçınmak gerektiğinden bahsedilmiştir. Toprağın bütünsel özelliğine vurgu yapılmış ve dünyadaki yaşamın temeli olarak görülmüştür. Canlılık tüm türleri kapsar şekilde değerlendirilmiş ve ekolojinin tanımına da paralellik gösterecek şekilde tüm türlere yaşam ve ev sağladığından bahsedilmiştir. Bu yönleriyle toprak derin ekolojiye uygun cevaplar veren kişilerce doğa gibi mistik, gizemli görülmekle beraber; tüm türlerle özdeş ve tüm türlere yaşam olduğu vurgusu da yapılmıştır. Bu yönleriyle derin ekolojinin özdeşleşme, biyosferik eşitlik gibi ilkelerine atıfta bulunmaktadır.

Toprakla ilgili görüşlerinde farklılığa rastlanan yerleşkelerden EKOYER 2 ve EKOYER 4, toprağın kadınla olan benzerliğine vurgu yapmışlardır. Toprağın kadınla bağdaşan yönlerinin vurgulanması ve toprağın keşfinin insanların zihninde kadınla bağdaşan noktaya varması görüşleri etik algı olarak eko-feminizmle bağdaştırmaktadır. Ayrıca, toprağın anaçlığı yanında, kadınların günlük yaşamda pasifize edilmelerini, ezilmelerini ve toprağın kadınlar gibi son raddeye gelene kadar tepki vermemeleri şeklinde benzetmeye gidilmesi görüşlerdeki feminist görüş baskınlığını da bize göstermektedir. Daha açık ifadeyle toprağın talan edilmesi, öldürülmesiyle toplum içerisinde kadınların yaşadıkları paralel ve bağdaşık görülmektedir. Diğer yandan kadınlığın ve toprağın doyurma, besleme,

koruma, anaçlık gibi pozitif kavramlarla anlamlandırılması kadınlığın yüceltilmesi anlamlarına gelmekte ve bizi anaerkil bakış açısına yaklaştırmaktadır. Genel hayat bakışı olarak feminist bir yapının olduğunu, kadınsal özelliklerin, naifliğin ataerkil yapılardaki gibi küçümsenmediği aksine olumlandığı bir bakış açısını yakalamak mümkündür. Bu bağlamda yerleşkelerde algısal olarak eko-feminist bakışın yakalandığını söylemek mümkündür.

Son bakış açısındaki yerleşkeler EKOYER 7, EKOYER 8, EKOYER 15'tir. Bu yerleşkeler toprağı kendi yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olarak görmekte ve tüm yaşamlarının, yaptıkları üretimin toprağa bağlı olduğundan bahsetmektedirler. Görüşmeler esnasında toprağa mistik veya cinsiyete dayalı bir anlam ve bağdaşım eklemedikleri sonucuna varılmıştır. Onlara göre toprak üretimlerinin ve yaşamlarının vazgeçilmezidir ve korunması, canlılığının devamının sağlanması esastır. Üretim, barınma gibi hususlar tabii ki diğer yaklaşımların altına da eklenebilir. Ne de olsa onlar da barınma ve beslenme ihtiyaçları için topraktan destek almaktadırlar. Fakat burada ayırt edici olarak görülen husus toprağın tanımlanmasından geçmektedir. Derin ekoloji ve eko-feminizm toprağı ve doğaya mistik ve kendinden anlamlar yüklemekte ve onu kendinden görmektedirler. Bunun yanında toplumsal ekoloji doğaya yapılan müdahaleleri ekosistemi bozmamak kaydıyla hoş görmekte ve canlı cansız varlıklara atfedilen içsel değeri kesin bir dille reddetmektedir. Canlılığını kabul etmekle birlikte doğayı ve toprağı kendi evrimi süresince etkileşimde olduğu, ihtiyaçları bağlamında kullandığı ve zaman zaman değiştirdiği olgular olarak kullanmıştır. Sonuç olarak; üretim ve barınma cevaplarının toplumsal ekoloji altında değerlendirmeye alınmasının nedeni; toplumsal ekolojinin diğer yaklaşımların aksine daha somut çıktılarla ilgilenmesi ve bu soruya verilen cevaplar dahilinde "ihtiyaç bağlamında kullanılan şey" olarak tanımlanmasıdır.

Tabloda görüleceği üzere üretkenlik hem eko-feminizm hem de toplumsal ekoloji görüşü altında kendine yer bulmuştur. Bunun da nedeni "üretimin, üretkenliğin kaynağı" cevabının dışılıktan beslenen sanatsal üretkenlik, yaratıcılık fikrini de, insan ihtiyaçları bağlamında ortaya çıkan üretim fikrini de beraberinde barındırıyor olmasıdır. Tüm yerleşkelerin hemfikir olduğu konu toprağın canlılığı konusudur, ki bu da ele alınan üç yaklaşımın da ortak noktasını oluşturmaktadır.

8.2.3. Çeşitlilik, Kapsamı ve Getirdikleri

Çeşitlilik konusunda Derin Ekoloji ile Toplumsal Ekolojiyi temelden ayıran husus; birinin çeşitliliği tüm türler adına içsel gelişim için olmazsa olmaz görmesi, bir diğ erinin ise insan ve toplumsal yaşamla bağdaştırmasıdır. Derin Ekoloji'ye göre çeşitlilik varlıkların potansiyellerini ortaya koymaları, zenginlikten beslenmeleri ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için en temel gereksinimlerden dir. Toplumsal Ekoloji ise çeşitliliği üretim ve gelişim için önemli bir husus olarak görmektedir. Bu nedenle algı ayırımı yaparken içsel gelişim, kendini gerçekleştirme ve varoluşsal nedenleri derin ekoloji altında; hiyerarşik yapı oluşmadığı takdirde uyarısıyla başlayan ve bu şartla çeşitliliği yorumlayan yaklaşımları salt toplumsal ekoloji altında değerlendirmeye özen gösterilmiştir (Çizelge 8.7.). “Çeşitlilik (hayvan, insan, biyolojik, kültürel, fikir) size ne ifade ediyor? Çeşitlilik sizce zenginlik mi, yoksa kaos mu yaratır?” sorularına verilen cevaplar bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Çizelge 8.7. Yerleşkelerin çeşitlilik algısının yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Varoluşsal	
Bakirlik	
Yaradılışın temeli	
Yaratım için çok çeşitlilik ihtiyacı	
Kendini Gerçekleştirme	Mutlak egemenliğin olmaması
Adaptasyon	Hiçbir grubun baskın olmaması durumunda;
Gelişim	Öz
Beceri	Denge
Kimlik bulma yolu	Zenginlik
Kimlik çeşitliliği	
Zenginliğin kaynağı	
Kendini keşfetme	
Adalet	
Türlerin eşitliği	
	Sürdürülebilirlik
	Doğanın sürdürülebilirlik şartı
	Ekolojik Denge
	Dayanışma
	Yardımlaşma
	Bütünü oluşturma
	Birbirini tamamlama
	Hayvan
	Bitki
	İnsan

Çeşitlilik zenginliğin, zenginlik de insan gelişiminin ve ufkunun açılmasının temeli olarak görülmektedir. Çeşitliliğin bu özelliklerinin ortaya çıkabilmesi için hiçbir çeşidin baskın olmaması ve diğerlerini baskılamaması gerekmektedir.

8.2.4. Hiyerarşi ve İfade Ettikleri

Yerleşkeler genellikle hiyerarşik yapılara karşı olduklarını belirtse de bazılarında bilgiye dayalı hiyerarşinin varlığından bahsetmek mümkündür. Hiyerarşik yapıların irdelenebilmesi için öncelikle kişilerin yönetmek, yönetim hakkındaki görüşlerine odaklanılmıştır. Bu nedenle de “*Yönetmek sizin için ne ifade ediyor? Yöneticilikle ilgili görüşlerinizin bu yerin işleyişine olan yansımaları nelerdir?*” soruları kişilere yönlendirilmiştir. Elde edilen cevaplar doğrultusunda eko-yerleşkelerin hiyerarşik durumları Çizelge 8.8.’de özetlenmiştir.

Çizelge 8.8. Yerleşkelerin hiyerarşik yapı sonuçları

	Yerleşkeler	Hiyerarşik Yapı	
		Var	Yok
İşletme Yaşam Alanı	EKOYER 4	X	
Çiftlik	EKOYER 3		X
Yaşam alanı	EKOYER 1		X
Yaşam alanı	EKOYER 12		X
Çiftlik	EKOYER 2		X
Çiftlik	EKOYER 10		X
İşletme Çiftlik	EKOYER 5		X
İşletme Çiftlik	EKOYER 6	X	
Çiftlik	EKOYER 7		X
Yaşam Alanı	EKOYER 8		X
İşletme Çiftlik	EKOYER 11	X	
İşletme	EKOYER 9		X
İşletme Çiftlik	EKOYER 14		X
Çiftlik	EKOYER 13		X
Çiftlik	EKOYER 15		X

Görüşme yapılan yerleşkelerin yapı olarak birbirinden oldukça farklı olduklarını söylemek mümkündür. Yerleşkelerden 3 tanesi konaklama, 1 tanesi restoran hizmeti sunmaktadır. Yerleşkelerden 11 tanesi sürekli kalınan bir çiftlik ve gönüllüler için barınma alanlarından, 4 tanesi birden fazla ailenin barındığı yaşam alanı olarak gözlenmiştir. Çiftlik olarak yaşam idame ettirilen yerleşkelerden 2 tanesi işletme, yaşam alanlarından da bir tanesi işletme

hizmeti de sunmaktadır. Algı olarak eko-feminizme yakın olan EKOYER 4'te işletme ayağının oldukça kurumsal yürümesiyle ilişkilendirdikleri hiyerarşik bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Fakat aralarındaki hiyerarşinin cinsiyete dayalı olmadığı, cinsiyete dayalı hiçbir ayrımın yapılmadığını da tekrar vurgulamışlardır. Diğer yandan hiyerarşik yapının olması, ast-üst ilişkisinin olması ve elde edilenlerin eşit paylaşımının yapılmaması yerleşkenin toplumsal ekolojiyle benzerlikler göstermelerine rağmen temelden ayrılmasına neden olmaktadır. EKOYER 6 komün bir yaşam sürmek istemediğini vurgulamış, yerleşke sahibi olarak karar merciinin kendisi olduğunu belirtmiştir. Gönüllülerle hiyerarşik bir ilişkiye girmek istemediğini de belirtmiş, fakat gerekli koşullarda anlaşılamadığı gönüllüleri göndermek durumunda kaldığından da bahsetmiştir. Bahsedilen koşulların komünlüğün denenmesi esnasında ironik şekilde çıkan hiyerarşik ast-üst ilişkilerinden kaynaklandığını açıklamıştır. Bu nedenle de kişilerin fikirlerini aldığını, fakat son karar verici ve kural koyucu olarak kendisinin olduğunu belirtmiştir. Son olarak EKOYER 11 yapısı itibarıyla bölgede farklı çiftliklerin birleşiminden oluşan bir kooperatifin parçasını oluşturmaktadır. Çiftlik ürünlerinin verimliliği ve zamanında teslimi konusunda sorumlulukları olması nedeniyle çiftlik işlerinin yürütülmesi için yerel halktan kadınlarla çalışmaktadır. Kurdukları küçük yapıda kendisi yönetici rolünü üstlenirken, bir yardımcısı 5 tane de işçisi bulunmaktadır.

Hiyerarşik yapısı bulunmayan çiftliklerden 5 tanesi dikta, yönetim, hiyerarşi gibi kavramlara inanmadıklarına ve bu nedenle de kırsal yaşamlarına katmadıklarına vurgu yapmışlardır. EKOYER 3 tamamen bir özgürlük alanı yaratma çabası, hiyerarşik veya herhangi bir yönetsel yapının bu alanı bozacağına inandığından yaşamlarına dahil etmediğinden bahsetmiş, diğer 4 yerleşkedense 2 tanesi işletme barındırmasına rağmen hiyerarşiye herhangi bir şekilde ihtiyaç duymadıklarından bahsetmişlerdir. Hem çalışanlarla hem de gelen gönüllülerle aralarında herhangi bir anlamda hiyerarşik yapı kurulmamasına özen gösterdiklerinin altını çizmişlerdir. Hemen hepsi şehirlerde yaşamış, sektörlere dahil olmuş insanlar olarak hiyerarşik yapılardan uzaklaşmaları, hiyerarşisiz alan yaratabilmeleri, bu yaşamın niteliği ve uygulanabilirliği ayrıca incelenmesi gereken önemli konulardır.

Yerleşkelerde geçirilen sürelerde kadınlarla erkeklerin çalışma, işbölümü ve elde edilenlerin paylaşılması konusunda aralarında hiçbir ayrım olmadığını, yapılacak işlerin cinsiyete dayalı olarak seçilmediğini, cinsiyete dayalı olarak gelişen herhangi bir hiyerarşinin olmadığını söylemek mümkündür. Benzer şekilde birçok farklı milliyetten insanın ziyaret ettiği, çoğu

zaman uzun süreli konaklamayı tercih ettiği ekolojik yerleşkelerde kültürel farklılıklar zenginlik olarak nitelendirilmekte ve insanlara önyargıyla yaklaşılmamaktadır. Cinsiyetçi ve milliyetçi önyargıların ve buna dayalı gelişen kuralların ve davranışların araştırmaya dahil edilen ekolojik yerleşkelerde görülmemiş olması eldeki verilerle doğayla olan ilişkilere ek olarak insanların kendi aralarında da cinsiyetler üstü ve milliyetler üstü ilişkiler kurulduğunu ortaya koymaktadır.

8.2.5. Doğayı Algılama ve Tanımlama Biçimleri

Kişilerden doğa tanımlamalarının istenmesinin nedeni sorunun içeriğinden de anlaşılabilirliği gibi toplumsal ekoloji altında savunulan ikinci doğa fikrini yerleşkelerin ne derece benimsediklerini ortaya koymaktır. Ayrıca kişilerin yapacakları doğa ve doğal tanımlamaları ve neleri kapsadığına yönelik fikirleri, kendilerinin de ne derece doğal oldukları hakkında fikir verecek kritik bir noktadır. Bu amaçla kişilere “*Doğa size ne ifade etmektedir? İnsan tarafından oluşturulan yaşam alanları sizce doğa anlamına gelebilir mi?*” soruları yönlendirilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda eko-yerleşkelerin doğayı algılama biçimleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

EKOYER 1 doğayı direkt ev olarak tanımlamış ve tüm türler için ortak olduğundan bahsetmiştir; “Ev. Diğer türlerle paylaştığımız yegane evimiz.”

EKOYER 5 doğaya karşı hissettikleri aidiyet hissinin kendilerine sağladığı rahatlıktan bahsetmişlerdir; “Rahatlık hissi, artık kafamızda soru işaretleri yok. Doğada kendimizi çok ait ve rahat hissediyoruz.”

EKOYER 11 ikinci doğa fikrini kesin bir dille reddederek insan tarafından oluşturulan alanların doğaya uygun olup olmadığı tartışılabilir demiştir; “insan tarafından oluşturulan alanlar doğaya ters düşebilir, ya da uyum içerisinde olabilir. Ama doğa zaten kendiliğinden var olan bir şey, müdahale ile değil. Doğa insan eliyle yaratılmaz.”

EKOYER 4 toplumsal ekoloji tarafından geliştirilen ikinci doğa fikrini doğaya ayak uydurmuş olmak koşuluyla kabul etmektedir; “Doğa benim için hayat, hepimiz için hayat aslında. O yoksa bizim olmamız mümkün değil. İnsan tarafından oluşturulan ekosistem prensipleriyle oluşmuşsa doğayla uyumlu bir parça olabilir. Tıpkı bizim gibi. Biz de çünkü

doğanın uyumlu olmak koşuluyla anlamlı bir parçasıyız, etkisiz eleman yok doğada. Ama doğayı yenmek lafıyla başladıysak lafa ya da ben efendisiyim diye başladıysak benim okuduğum hiçbir yerde öyle demiyor. Aksine “efendi ol (!)” diyor.”

EKOYER 3 doğayı toprak olarak değerlendirmiş ve canlı toprağın insan eliyle yaratılabilirliğinden bahsetmiştir; “Doğanın anlamına bakarsan, sorarsan çok farklı insanlara göre çok farklı anlamları vardır. Doğa, bu gördüğümüz toprak, dağlar, çiçek böcek, ağaçlar, hayvanlar ve insanlar aynı zamanda. İnsanlar mı, değil mi? İçinde mi, dışında mı? diye yorumlayabilirsin. Bu gördüğümüz yeryüzü mü, dünya mı yoksa evrene kadar mı? Doğanın çok geniş anlamda düşünebiliriz, anlayabiliriz. Bana göre, beni ilgilendiren evren kısmı değil. Şu anda toprağa dokunuyorum, toprakta bir şeyler yapıyorum, ekiyorum, dikiyorum, bir şeyler oluyor, toprak yaratıyorum. Benim için doğa bu. Çok basit, çok sade bir doğa tanımlaması yapıyorum; doğa benim için toprak. Toprak derken; İngilizce soil ve dirt vardır. Soil canlıdır, dirt cansızdır. Şimdi toprağa baktığın zaman içinde eğer mikroorganizmalar, bakteriler, mantarlar canlı hayat yoksa ona dirt diyoruz, varsa soil diyoruz. Ben soil anlamındaki topraktan bahsediyorum. Doğa benim için toprak, her şey oradan başlıyor. Senin toprağın varsa ve sağlıklıysa, toprağında canlılar varsa, çok çeşitli canlılar varsa doğa orada. Sonra gerisi geliyor; sağlıklı bitkiler sebzeler yetişiyor, sağlıklı dünya, sağlıklı çevre... doğa benim için o anlamda toprak. İnsan eliyle yaratılan alanlar doğa mıdır? Evet, neden olmasın? Ben burada toprak yaratıyorum, doğa yaratıyorum. Neden olmasın? Doğa diyorsan; bu bence topraktır. Toprak da iki şekilde yaratılır; bir dağlarda kayalar gündüz sıcakta genleşir ve gece soğuyunca büzülür. Bu kayaların üstü dökülür parça parça yüzyıllarca ve toprak oluşur. Aynı zamanda biz de burada kompost yoluyla organik maddeleri bir araya getirerek ve onları çözümleyerek ve onları dönüştürerek toprak yapabiliyoruz. Hani, ormana gittiğin zaman yıllarca düşen yapraklar üst üste geldiği zaman yağmurla selle ayrıştığı zaman toprak oluşuyor. Bunu ben insan eliyle yapma yolları var; kompost yapıyoruz örneğin toprak oluşturuyoruz. Şu gördüğün tüm ağaçların, bitkilerin dallarını çöplerini, samanları alıp toprak yaratıyorum. Bu bir insan eliyle yapılan bir şey. Bunu ne kadar geniş anlamda yaparsan, insan eliyle diyorsun.”

EKOYER 10 şehir hayatının doğadan ayrı görülmesini tehlikeli bulduğundan ve şehirlerin de şehir yaşantısının da doğaya ait parçalar olduğundan bahsetmiş ve ikinci doğa fikrini savunmuştur; “Ben şehri de doğa görüyorum, o yüzden buranın çok ayrı bir şey olduğunu düşünmüyorum. Bizim kendimize yaptığımız yuva da o. Hatta şehri yaban olarak da

görüyorum da denebilir, içinde çıkan incir ağacından, her şeyi geçtim sen aslında içindeki yabansın. 20lik dışın çıkıyor, kuyruk sokumun var, vahşi bakterilerin var içinde. Ben o nedenle şehri de yaban olarak, doğa olarak görüyorum ve bu ayrımı da tehlikeli buluyorum.”

EKOYER 7 insanın doğanın parçası olması durumuna vurgu yaparak insan tarafından yaratılan yaşam alanlarının ekosisteme uygun olsun olmasın doğanın bir parçası olduğundan bahsetmektedir; “Çok zor bir soru. İnsan doğanın ne kadar içerisinde, ne kadar dışıdır. Şu anda doğa sanki insana tamamen yabancı bir şeymiş gibi hep doğa ele alınmaya başlandı. İnsanın kendisi asla doğadan bağımsız veya doğanın üstünde bir şey olamaz, şu anda insan doğaya her istediğini yapabiliyormuş gibi görünüyor. Doğayla olan savaşını kazanmış ve canlı piramidinin üzerine kendisini yerleştirmiş gibi görünüyor, ama bir yandan da küresel ısınma gibi insan kaynaklı tehditlerin de hala geçmediğini görüyoruz. Bu da aslında insanın düşündüğü kadar egemen olmadığını gösteriyor bence. Doğa dediğimiz tüm yaşam alanları. İnsan kendisi zaten doğanın bir parçası olduğundan, yaptığı eylemler, her şey doğanın bir parçası sayılmalıdır. Bu nedenle de, beğenelim beğenmeyelim kuş yuvaları nasıl doğanın bir parçasıysa insan tarafından yaratılan yerler de doğanın bir parçası.”

Doğa tanımlamasında bahsedilen diğer bir önemli durum da insanlığın tarih boyu savaştığı ve boyunduruk altına almaya çalıştığı bir olgu olarak değerlendirilmesidir. EKOYER 12 konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir; “Aslında şimdi, doğa dediğinizde insanın varlığı doğa için hem vazgeçilmez, hem de bulunması bile zarar. Yani, insanlar topluluklar oluşturmaya başladıktan sonra doğaya karşı hep bir mücadele halinde olmuş. Doğayla ilgili yaşadığı travmalar, çaresizlikler insana doğayı yenme, ona hükmetme motivasyonu katmış. Sanmış ki doğayı yenerim. Ama şu var; dünyanın geçmişine baktığınızda doğanın hiçbir zaman yenilmediğini görürsünüz. Doğa yok oluşturma gidilen zamanlarda da hep aynıdır. Dünya ve doğa kendine bir reset çeker sonra yoluna başka canlılarla yine devam eder.”

Benzer şekilde EKOYER 6 bize direkt veya dolaylı yoldan öğretilen ve çoğu zaman doğanın estetiğiyle ters düşen estetik algımızın bizi doğayı boyunduruk altına almaya, onunla sürekli didişmeye ittiğinden bahsetmiştir; “Adam çim yapıyor orayı, yabancı ot gelmesin diye mücadele ediyor doğayla. O zaten gelecek oraya; kaos olarak gördüğünden korkuyor, estetik gelmiyor. Orayı kontrol altına almak için enerji harcıyor. Bu çok basit bir örnek ama doğaya

yaklaşımımız hep böyle, her konuda böyle. Bize güzel gelmiyorsa güzel değildir diyoruz. Biz sevmiyorsak kimse sevmesin gereksizdir diyoruz. Ama öyle değil.”

EKOYER 15 doğayı dahil olunan etkilenilen, etkilenen alan olarak tanımlamış ve davranışlarının ekolojikleşme sürecindeki aksamalara vurgu yapmıştır. Vurgudaki amaç kendi tanımlamalarıyla doğayla olan empati eksikliğinden ve doğru davranma kalıplarının benimsenememesinden kaynaklanmaktadır. Bunun da nedeni her ne kadar her yerde doğayla iç içe olursa da görmezden gelinmesi ve buna göre davranışların şekillendirilmesi olarak yorumlanmıştır; “Doğa biziz zaten, biz ve bizim çevremiz. Yaşam alışkanlığı doğanın kendisi zaten. İnsan tarafından oluşturulan alanlar tabii ki doğanın parçası. Çünkü biz de bu doğanın bir parçasıyız. Endüstriyi, yapısal durumları doğadan ayırmak, doğa budur biz ayrı bir şeyiz gibi algılamak pek doğru gelmiyor bana. Bütünlüğü bozan bir şey. Biz de insan olarak doğanın içerisinde varız, biz böyle varız. Bu şekilde doğanın bir parçasıyız.

Sen Ankara’da yaşıyor olsan da senin de doğayla bir bağın var. Ayrı değilsin, senin kurduğun bağ daha farklı sadece. Sen mümkün olduğunda doğaya kaçarak yapıyorsun bunu, biz burada yaşayarak yapıyoruz. Doğayla tam bir bağ kurmak, bütünleşebilmek, özdeşleşmek, orada kendini gerçekleştirmek bana göre uzak bir hedef. Çok fazla endüstriyel tüketim içerisindeyiz, bizi uzaklaştıran çok fazla etken, çok fazla uyaran var. Biz de burada endüstriyel tüketime çok dahiliz; telefonumuz var, internetimiz var, kıyafetlerimiz var. Kıyafet giyerek bile doğayla aramıza bir set koyuyoruz. Bunların hepsinden vazgeçebilmemiz ve tamamen bütünsel bir bağ kurabilmemiz neredeyse imkansız. Bence öyle. Kurabilen varsa... Bilemiyorum, bana çok inandırıcı gelmiyor. Çünkü tamamen hissetmek lazım, her yönüyle; fiziksel, duygusal... Ormanda biraz vakit geçirdiğin zaman hem kendini hem de doğayla ilişkini anlama açısından önemli. İşte doğadaki hareketliliği, orada var olan yaşamı, canlılığı hissedebilmek... Ben onu sadece tek başıma ormanın içinde kaldığım ve yürüdüğüm zaman hissedebiliyorum. Özellikle böyle uzanıp neredeyse kendi kalp atışımı duyacak seviyeye gelip, nefesimi dinleyip sabit durduğunda fark edebiliyorsun canlılığı, yaşamı. Orada da bir bağ kurmaya başlıyorsun. Temas oluşuyor. Ama bütünleşmek için bu yeterli değil. Bizim için, buradaki yaşam için doğada kendini gerçekleştirebilmek uzak bir hedef. Biz daha çok doğayı da işin içine katarak, ondan da güç alarak kendimizi gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Doğayı da kullanıyoruz. Müthiş derecede kullanıyoruz, tüm nimetlerinden faydalanıyoruz.”

Sosyalleşme ihtiyaçlarında doğayı ve ekolojik davranmayı öğrenme isteklerinin de etkisi olduğundan bahsetmişlerdir; “Biz de kendimizi en azından anlama ve bağ kurma arayışı içerisindeyiz diye tatmin ediyoruz. Biz öğrenmeye çalışıyoruz, kendimizde de öğrenmeye çalışıyoruz. Kendimizde de yansımaları görmeye çalışıyoruz. Görmeye, anlamaya çalışıyoruz. Bu yüzden gel diyoruz, gel sen anlat, öğret. Çünkü bizim kendi başımıza ilerlememizle o bütünleşmeyi sağlamamız için neredeyse ömrümüz yetmeyecek. Biz çok basit yere izmarit atmamayı bile 1 yılda oturtabildik; hadi gel şimdi hemen doğayla bütünleşmekten bahset. Bireysel olarak daha etkili olabilir de toplumsal olarak geçiş yapmak, izmarit atmak 1 yıl sürdüyse doğayla bütünleşmek herhalde 200 sene sürer. Bizim için uzak bir hedef; biz daha kavrama noktasındayız. Kavrayıp sonra onu hayata geçireceğiz.”

Çizelge 8.9. doğanın yerleşkelerde nasıl algılandığıyla ilgili özet bilgi sunmaktadır.

Çizelge 8.9. Yerleşkelerin doğa algısının yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji	
Ev Tüm türlerin evi	Ekosisteme uyumlu yaşam alanları	İnsan tarafından oluşturulan tüm yaşam alanları
Aidiyet Ait hissetme Parçası hissetme Huzur	Dahil olunan çevre Etkilenilen, etkilenen çevre	
Yaşam Tüm türler için yaşam kaynağı	İnsan yapımı ekosisteme uygun alanlar	İnsan yapımı şehirler
Eğitim Sürekli öğrenme		
Ekosistem İnsan tarafından yaratılmayan		
	Toprak Yaratılabilen Çeşitliliği barındıran	
	Yaşam Tüm yaşamların temeli Topraktan beslenen hayat Ev görülen her yer	
	Savaşılan Olgular	

Derin ekoloji yaklaşımı altında ele alınan başlıklar ev, aidiyet, yaşam, eğitim ve ekosistem olarak şekillenmiştir. Verilen cevapların bütünsellik, biyosferik eşitlik, özdeşleşme gibi kavramlara olan yakınlıkları derin ekoloji altında ele alınmalarına neden olmuştur. Doğanın ev tanımı derin ekoloji yaklaşımı altında tüm türlerin eşit olduğu, azami çeşitlilikle şekillenen yaşam alanıdır. Doğa canlıdır ve tüm türlerin eşit haklarının olduğu evleridir. Bu

özelliği ikinci doğa fikrini kabul eden yerleşkelerle derin ekoloji fikrine yakın yerleşkelerin ortak beyanlarıdır. Yerleşkelerin kendileriyle birlikte tüm canlıların evi olarak doğayı görmesi, kendilerini de diğer canlılarla özdeşleştirme çabaları genelde hakim olan ve insanı yücelten anlayıştan vazgeçilerek görüşülen yerleşkelerde derin ekolojik etiğin kişilere nüfuz etmeye başladığını göstermektedir. Diğer yandan, uzun yıllar şehirde yaşayan insanların önceden hissedemedikleri ve bu nedenle de boşluk yarattığını belirttikleri aidiyet hissini doğada yaşamaya başlamayla birlikte yaşamaya başlamaları da kişilerin öze dönüş, kendini keşfetme ve bulma süreçlerine işaret etmektedir. Kişilerin ait oldukları yeri bulmalarının derin ekoloji altında bahsedilen ait olma ve “anı yaşama” bilincine varmalarını beraberinde getirmiş ve kişilere “sakinlik” sağlamıştır. Derin ekoloji tarafından bahsedildiği üzere bu süreç kişilerin doğaya dönüşleri ve etraflarındaki çeşitlilik-zenginlikten beslenmeleriyle başlamıştır. Uzak kalınan doğa, yeniden dönüşle daha etkili şekilde sürekli bir gelişim ve öğrenme alanına dönüşmüştür. Bu yaklaşımdakilere göre doğa insan tarafından yaratılan değil, insanın feyz aldığı alanları ifade etmektedir.

Toplumsal ekoloji tarafından benimsenen ikinci doğa fikrinin yerleşkelerce de benimsendiği sonucuna ulaşılmıştır. İlk olarak doğa ev olarak görülen her yer olarak tanımlanmış ve insanın ev gördüğü şehirlerin de doğanın bir parçası olan insan üretimi olması nedeniyle doğanın parçası sayılması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Sayılmaması durumu insanın doğanın parçası olması fikriyle çelişeceği sonucuna varılmıştır. Bu noktada ortaya çıkan önemli husus toplumsal ekoloji görüşüne paralel şekilde ikinci doğa fikrine yönelik görüşlerin de çeşitlilik göstermesidir. Bir kısım insan tarafından yaratılan tüm alanları istisnasız doğanın parçası olan insanın bir yaratımı olarak görmekte ve her özelliğiyle doğayla bir görmektedir. İkinci bir görüş ise insan tarafından yaratılan ekosisteme uyumlu alanların doğa sayılması gerektiğinden bahsetmekte ve insan tarafından oluşturulan ekolojik olmayan yapıları dışlamaktadır. İki görüş ışığında toplumsal ekoloji de insan tarafından yaratılan tüm alanları doğa olarak ve insan doğasının bir yansıması olarak tanımlamaktadır. Fakat insanlığın yaptığı hatalardan bahsederek ikinci doğanın birinci doğayı destekler nitelikte olması gerektiğine vurgu yaparak alternatif enerji yaratımı, sıfır atık teknolojileri gibi insan yapımı teknolojiler yardımıyla ekosisteme uyumlu alanların kurulması gerekliliğinden bahsetmektedir. Diğer bir deyişle toplumsal ekoloji bugün insanlık üzerinde hüküm süren yanlışların yanlış yapılaşma ve toplumsallaşmanın temelini oluşturduğunu ve yanlış yaşam alanları oluşturulduğunu ikinci doğa fikri savunmasının temeline koymaktadır. Bu yanlışla alternatif olarak doğa dengesini bozmayacak, zorlamayacak insani girişimlerle

yeni ekolojik yapılaşma ve toplumsallaşmanın gerekliliğinden bahsetmektedir. Ama bunu yaparken insanın bugün yaptığı girişimleri de doğadan ayrı görmemekte; insan doğasının yansıması olarak yorumlamaktadır. Kısacası iki farklı görüşün ikisi de kendisine toplumsal ekoloji içerisinde yer bulabilmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan travmalar, doğayı algılama çabasının insanı zamanla doğaya duyulan saygıyı, mistik korkuyu yenmeye ve onu tahakküm altına almaya götürdüğü konusunda tüm ekolojik yaklaşımlar hemfikirdir. Fakat, derin ekoloji bunu doğayla bağın kopması ve doğaya duyulan saygının ortadan kalkmasıyla açıklarken, toplumsal ekoloji bunu insan evriminin ve gelişiminin bir sonucu olarak görmekte ve doğayı kullanmanın daha ekolojik olmasını savunmasıyla kısmen kabul etmektedir. Ekofeminizm ise dünya üzerindeki yaşayışı ataerkil olmasıyla ve ataerkil yapının getirdiği fetih, savaş, hükmetme gibi özelliklerle çağlar en çok korktuğu “düşmanı”nı alt etmeye yöneldiğinden bahsetmektedir. Ekolojik yaklaşımlar ekolojik krizin ister doğayla bağın kopması nedeniyle olsun, ister hiyerarşik yapıların kökleşmesi nedeniyle olsun, ister tahakküm ve alt etme çerçevesinde değerlendirsin doğayla girilen mücadele, savaş ekolojik krizin temeli olarak görülmektedir. Bu yönleriyle doğanın insanlığın savaştığı olgu olarak tanımlanması üç yaklaşımın da ortak paydaşını oluşturmaktadır.

8.2.6. Ekolojik Yaşamın Tanımı ve Gereklilikleri

Kişilerin ekolojik yaşam yorumlarının öğrenilmesi kendilerini ekolojik yerleşke olarak tanımlayan yerlerin “ekolojik” kelimesine yükledikleri anlamların ortaya koyulabilmesi adına önem teşkil etmektedir. Şöyle ki; kişilerin ekolojik yaşam yorumları kendilerinin olduğu veya olmaya çalıştıkları düzenin bir yorumunu sunacaktır. Bu sayede dolaylı yoldan oldukları veya varmak istedikleri noktanın ekolojik etik altında değerlendirilmesi de sağlanabilecektir. Ekolojik kavramıyla ilgili genel geçer tanımlamalar olmakla birlikte bireysel yorumları veya bireysel etik yargıların bu kavrama olan yansımalarını görmek yerleşkelerin farklılaşma noktalarından birinin daha ortaya koyulmasını sağlayacaktır. *“Ekolojik yaşam sizce ne demektir, kapsamı nedir?”* Sorularına verilen cevaplar doğrultusunda eko-yerleşkelerin ekolojik yaşam algılarının ortaya koyulması hedeflenmiştir.

EKOYER 4 ekolojik yaşam kelimesini dünyanın ev olduğunu yorumuyla ortaya koymuş ve davranışlarımızı şekillendirme şeklimizi de nasıl bir evde yaşamak istediğimize göre

şekilleneceğini belirtmiştir; “Eko sözcüğünden yola çıkacak olursak, eko aynı zamanda yansıma anlamına da gelir. Yani verdiğimiz bize yansıtacağı anlamına gelir. Aynı zamanda ev anlamına da gelir, ama evimiz sadece yaptığımız kapalı mekanlar değildir. Etrafımızdaki bu çevre de evdir; orman da evdir. Dünya bizim evimiz. Evimize nasıl davranmamız lazım? Nasıl bir evde yaşamak istiyorsak öyle. Ve ekolojik kaynaklar bitmez tükenmez değildir. Biz ekolojik prensiplerle yaşarsak çözdüğümüz kadarıyla tabii ki evrimleşme yoluyla bir şeyler değişebilir; bir yandan da gelişebilir. Bu nedenle ben ekolojik okur-yazarlığı çok önemsiyorum. Doğayı dinlemeyi, empatiyi çok önemsiyorum. Bunu öğrenebilirsek davranışlarımızı ona göre yaparız. Erken yaşta okuma yazma öğrendiğimiz gibi ekolojik okuryazarlık öğrenmemizde de büyük fayda var. Ben kendi adıma buranın düşünüyü kurarken de projesini yaparken de hedefim oydu.”

EKOYER 3 derin ekoloji yaklaşımının da temel taşlarından olan doğadaki ve topraktaki sembiyotik ilişkilere vurgu yaparak şunları söylemiştir; “Ekolojik yaşamın tam bilmiyorum nedir de; doğadaki ilişkiler dersek ekolojik yaşama; türler arası, canlı cansız gibi bir tanım yaparsan, ekolojik yaşam da o anlamda benim ilişkilerim. Bu ilişkilerden ne anlıyoruz. Kimin umurunda ya da? Kiminle olan ilişkilerimizden bahsediyoruz? Kimin umurunda? Hiç kimsenin umurunda olduğunu zannetmiyorum. Ya çok kötümserim ya da çok kötü bir günümdeyim. Gerçekten bu ilişkiler dediğimiz zaman günlerce konuşmamız gereken bir konu. Hani o sembiyotik ilişkiler. Yaşamın en güzel yanı da bu ilişkiler. Bu tiyatroyu ne kadar güzel oynayacaksın. Bana sorarsan benim ekolojik ilişkilerim doğanın kendisiyle ve doğadaki tüm canlılarla ve cansızlarla evet. Ama onu bir kenara bırakıyorum. Toprağın altından başlıyoruz değil mi? Öyle başlamalıyız. Ben yaptım olduyla değil, madem insanız madem her şeyi çok iyi biliyoruz, bunları da göz önünde bulundurarak davranmalıyız.”

EKOYER 1 ekolojik yaşamı bulunduğu çevreye göre davranma, adapte olma olarak yorumlamış ve doğaya müdahale veya kendine göre şekillendirme fikrini reddetmiştir; “Adaptasyon, yaşadığın yere adapte olma, birlikte yaşamayı öğrenme.”

EKOYER 6 permakültüre ufak da olsa atıfta bulunarak şunları söylemiştir; “Doğayı, doğadaki tüm dengeleri görerek, davranışlarımızın sonuçlarını bilerek yaşamak. Bunu önemsemek. Canlılığı desteklemek, saygı duymak.”

EKOYER 7 benzer şekilde döngülerin farkında olma konusuna değinerek şunları söylemiştir; “Birlikte yaşadığın tüm canlıların ve içinde yaşadığın tüm döngülerin farkında olarak, bu döngülerin devam edebilmesi adına kendini de katarak, davranışlarının sonuçlarını hesaba katarak, tüm bu döngüleri gözeterek yaşamak.”

EKOYER 11 insan türü olarak işgalci davranmaktan vazgeçmenin ekolojik yaşamın gereği olduğundan bahsetmiştir; “Ekolojik yaşam, valla bu soru zor soru, ne anlıyorum. Yaşadığımız çevre bir ekolojik bütün zaten, biz onun içerisinde ne şekilde yer alıyoruz sorusu aslında. Ya da kendimizi ne olarak görüyoruz onun içinde. Bence biz sadece bir parçasıyız, ya da öyle olmalıyız, ya da öyle kalmalıyız. Müdahale ediyor muyuz, bozuyor muyuz? Tabii ki. Zaten tarım dediğimiz şey bile, bırakın başka her şeyi, tarım dediğimiz şey toprakta kendine amaçların doğrultusunda yer açmak. Bazı şeyleri yok edip, bazı şeyleri yetiştirmek. Onu bile yapmayalım demiyorum; ama mümkün olduğunca içinde yaşadığımız ekolojik bütüne az zarar vererek dengeyi bozmamaya çalışarak, gereksiz işgalci davranmayarak olabilir diye düşünüyorum. Ne kadar olabilirsek o kadar ekolojik yaşıyoruz demektir diye düşünüyorum.”

EKOYER 12 dünyanın dengesini bozan büyük etkilere atıfta bulunarak doğayı dinlemenin gerekliliğine vurgu yapmıştır; “Ne olduysa 20-30 yılda oldu. Onun öncesine kadar afaki bir kimyasal, afaki bir kirlilik yoktu. Bu son 20-30 yılda maalesef her şey kimyasala büründü, zararlı atıklara büründü. Dolayısıyla insan sağlığı ciddi bir tehdit altına girmeye başladı. Tehdit unsurları arttı, dünya için tehdit unsurları arttı, küresel ısınma arttı. Tabii ki küresel ısınmanın da en önemli sebebi bazı ülkelerin nükleer güç savaşları. Şimdi her şeyi karbon salınımlarına bağlıyorlar da, seksenler öncesi 60’larda yaptıkları nükleer denemelerin atmosferdeki etkilerinin ne kadar ciddi boyutlarda olduğunu biz biliyoruz. Asıl küresel ısınmanın kaynağı onlar. Son zamanlardaki yoğun karbon salınımı nedeniyle de dünyanın iklim karakteri ile birlikte birçok şey dönüşmeye başladı. Bu da insanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta. 14. yılına girdi proje, 13 yıldır insanları uyarıyoruz. Türkiye küresel iklim değişikliklerinden etkilenmemiş gibi görünüyor. Ama şu var; çok ciddi su kayıplarımız var. O nedenle öncelikli olarak sularla ilgili projeler geliştirdik. Ama şu var; insan hayatının Türkiye’de küresel ısınma ciddi boyutlarda etkilemeye başlayacak. Burada bile fırtınalar, hortumlar çıkıyor. Gün gelecek 5 yıl hiç yağmur almazken, o yağışı 1 günde alacaksınız. Hem o suyun faydası olmayacak hem de her şey yıkılacak. Türkiye’nin de bu konuda ciddi

tedbirler alması lazım. Bu tedbirler olmadan her şey kötüye gidecektir. Ekolojik yaşam da burada karşımıza çıkıyor, artık doğayı dinleyip ona göre yaşamayı öğrenmemiz lazım.”

EKOYER 9 benzer şekilde ekolojik yaşam tanımında doğadaki dengelerin gözetilmesinden bahsetmiştir; “O da büyük bir soru gibi. İnsanın doğada olan ilişkisinde bir takım ekolojik değerler var. Ekolojik değerlerle birlikte olmalı insan; ekolojik yaşam da zaten öyle bir şey. İnsan bir olaya müdahil olunca kendi çıkarları uğruna ya da belli insan topluluklarının belli çıkarları uğruna doğayı tahrip ediyor, bunu hepimiz bilmekteyiz. Yanlış işler de yapılıyor; dolayısıyla bu ortam içerisinde ekolojik yaşam doğru adımları atabilmek. Ekolojik dengeleri gözetmek; önemli olan o.”

EKOYER 5 ekolojik yaşam yorumunu tüketim ve değiştirmeme üzerinden yapmayı tercih ederek şunları söylemiştir; “Bizim yanımızdan yol bile geçmiyor. Mümkün olduğunca kendi besinlerimizle organik beslenmeye çabalıyoruz. Evimiz de gördüğünüz üzere taş-tahta karışımı, buraya uygun.”

EKOYER 15 ekolojik yaşam tanımlamalarını bütüne olan olumsuz etkinin asgari düzeyde tutulması olarak açıklamıştır; “Ekolojik yaşamla ilgili kafalar bence karışık biraz. Genel olarak baktığımızda ekolojik yaşam ağaçları kesmemekten tutun da yere çöp atmamaktan, denizleri kirletmemeye kadar çok geniş bir skalası var. Buradaki en önemli şey aslında insanın kendinin farkında olması, bizim çünkü ekolojik yaşayabilme ihtimalimiz çok zor, düşük. Ekolojik yaşama, bütünlüğü bozmadan içinde ne kadar yer alabiliyorsak ekolojik yaşam odur. Bizim için odur. Ekosistem bütünlüğünün içinde ne kadar bulunabiliyorsak, sekteye uğratmadan. İnsan faktörü belli noktalarda çok ciddi tıkanmalara yol açıyor; o tıkanmalara yol açmadan ne kadar yaşayabiliyorsak ekolojik yaşam odur. Bunu çok mağara, neolitik dönemlerdeki gibi yaşıyor olmaya bağlamak yetmiyor. Biraz kendimizin farkında olup neyi ne kadar yok ettiğimizi, tükettiğimizi fark edersek, o kadar samimi oluruz.”

Çizelge 8.10. ekolojik yaşamın ne olduğuyla ilgili yerleşkelerin görüşlerinin özet bilgisini sunmaktadır.

Çizelge 8.10. Ekolojik yaşam yorumlarının yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Benimseme	
Davranışları empatiyle ortaya koyma	
Ekolojik İlişki	
Toprağın altından başlayan canlı cansız tüm varlıklarla olan ilişki	Organik yaşam
Adaptasyon	Kendi üretimiyle beslenmek
Birlikte yaşamı öğrenme	Organik beslenmek
Saygı	Organik kullanmak
Ekosisteme saygı göstermek	Bütünü Bozmamak
Farkındalık	Bütünü bozmadan içinde yer almak
Yaşam döngülerinin farkında olarak yaşamak	
İşgalci davranmamak	
Dünyanın dengesini bozacak uygulamalardan kaçınma	
Nükleer denemeler	
Bölgelere uygun olmayan üretim kalıpları	

Kişilerde derin ekolojik algının geliştiğinin en önemli göstergeleri kendilerini doğayla ve doğadaki diğer tüm varlıklarla bir ve empati kurabilir görmeleridir. Ekolojik yaşam nedir sorusuna verilen benimseme, ekolojik ilişki, saygı, farkındalık başlıkları altında sınıflandırılan ve hepsi de farkı yönlerden doğanın tümünün farkında olmayı, doğayı anlayarak davranmayı ve empati kurabilmeyi gerekli gören görüşleri ifade etmektedir. Adaptasyon ise ekolojik yaşam tanımında bu görüşlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişiler doğanın kaynak işlevinin çok ötesinde doğayı görebilmeye başlamış ve bu da beraberinde derin bir saygıyı ve bağlılığı getirmiş ve kişileri davranışları doğa açısından değerlendiren canlı-merkezci görüşe yaklaştırmıştır. Bu noktada cevaplar toplumsal ekolojiden ayrılmaktadırlar. Görüşler eko-feminizmle tezatlık göstermemekle birlikte eko-feminizmin çerçevesini yapısı gereği cinsiyetçilik üzerinden geliştirmiş olması görüşler eko-feminizme uyumsuzluk göstermese de onun kapsamında değerlendirilmesini engellemektedir.

İlişkilerin temeline inmeden sadece sonuç ve fayda odaklı olarak tanımlanması daha insan temelli olarak karşımıza çıkan ve daha çok ekolojik ilişkilerin sosyal ve insan yönlü sonuçlarına odaklanan toplumsal ekolojiyle bağdaştırılması uygun görülmüştür. Doğayla olan sembiyotik ilişkileri es geçerek direkt olarak sonuç ve etki odaklı verilen ekolojik yaşam cevapları, derin ekolojiyle çelişmemekle birlikte yapısı gereği sonuçtansa daha derinde yatan

durumlarla ilgilendiğinden derin ekolojiden nispeten uzaklaşmaktadır. Bu bağlamda cevapların, doğayla daha teknik ilişkileri savunan toplumsal ekolojiye daha yakın olduğu düşünülmüş ve cevaplar toplumsal ekoloji altında ele alınmıştır. Derin ekolojinin de ekolojik, organik ve hatta doğal beslenmeyi savunduğunu gerek olmasa da yeri gelmişken söylemek uygun olacaktır.

Son olarak farklı kaynaklardan doğşalar da dünyanın dengesini bozacak tüm davranışlardan kaçınma tüm ekolojik etik yaklaşımlarının ortak paydasıdır. Derin ekoloji bu duruma içsel değer kavramıyla yaklaşırken, toplumsal ekoloji kurulacak ve evrilecek ikinci doğanın birinci doğayı besleme göreviyle yaklaşacaktır.

8.2.7. Yaşam Hakkına Saygı Prensibi ve Kapsamı

Yaşam hakkına saygı içsel değer, canlı temelli yaklaşım gibi konularda bilgi sağlayabileceğinden dolayı önem arz eden başlıklardan birini ifade etmektedir. Eko-yerleşkelerin yaşam hakkı yorumlamalarının öğrenilebilmesi adına “ ‘*Yaşam hakkına saygı*’, ‘*Yaşama saygı*’ ifadeleri size neyi ifade etmektedir? Sizce kapsamı nedir? Buradaki yaşamınıza yansıması nasıl oldu? İçsel değer kavramı size ne ifade etmektedir? Sizce kapsamı nedir?” soruları yönlendirilmiştir. İçsel değer konusu teorik ve de spesifik bir kavram olması nedeniyle genelde tanımlanamamış; fakat yaşam hakkına saygı sorularına verilen cevaplarda yerleşke sakinlerinin konuyla ilgili görüşlerinin yansımaları görülebilmıştır. Çizelge 8.11.’de konuyla ilgili sınıflandırmaya ve kısa açıklamalara yer verilmiştir.

Çizelge 8.11. Yerleşkelerin yaşam hakkına saygı yorumunun yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Eko-yerleşkeler ve Yaklaşımları		Yansıtılan Ekolojik Etik Yaklaşımı
Ekosistem temelli EKOYER 4 EKOYER 11 EKOYER 15	Derin Ekoloji/Toplumsal Ekoloji Türlerin devamlılığı Döngü içerisinde yaşama saygı Tüm varlıkları kapsar	Toplumsal Ekoloji Faydacı Yaklaşım Çiftlikteki hayvanların yenmesi Mülkiyetçi Yaklaşım Ekinlere zarar veren böceklerin öldürülmesi Ürünlere zarar veren farelerin öldürülmesi Çiftlik hayvanlarına zarar veren vahşi hayvanların öldürülmesi
		İnsan yorumu Yaşamın hak olması insan yorumunun sonucu olduğu düşüncesi Yaşam hakkını savunmayı doğal görmeme
Canlı temelli Ekosistem temelli EKOYER 3 EKOYER 1 EKOYER 10 EKOYER 5 EKOYER 12 EKOYER 9	Derin Ekoloji Özgür yaşam Tüm türlerin özgür yaşamı Devamlılığı için mücadele Türlerin Yaşam Eşitliği Tüm yaşam türlerine saygı Tüm canlılara saygı Kendini gerçekleştirme Doğayla bütünleşmeyle varılabilecek bir nokta Varolma Hakkı Canlıların ve çeşitliliğin var olma hakkı Canlılara ve çeşitliliğin var olmasına saygı duyma	Derin Ekoloji/Toplumsal Ekoloji Mülkiyetçi Yaklaşım Yaşam alanını koruma Doğal yolla mücadele İlaçlama Derin Ekoloji Özgür Alan Mümkün olduğunca az müdahale Yaşam alanını paylaşma
Canlı temelli EKOYER 6	Derin Ekoloji Canlı temelli Hiçbir canlıya zarar vermeden yaşama Özgür yaşam Tüm canlıların özgür yaşamı	Derin Ekoloji Özgür alan Yaşam alanını paylaşma

Yaşam hakkına saygı sorusunun cevabında elde edilen sonuçlar büyük oranda Derin Ekoloji yaklaşımını, kısmen de Toplumsal Ekolojiyi destekler niteliktedir. Diğer yandan uygulama yöntemlerinin çeşitlenebileceğinden bahseden derin ekolojinin altında canlı temelli ve ekosistem temelli olarak ikiye ayrılmıştır. Bu noktada yaşam hakkına saygı kavramının yine alanyazında tartışılan unsurlardan olan “kendine yakın görülene empati” konusuyla

ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Çünkü, verilen cevaplarda her ne kadar yaşam hakkına saygı vurgulansa da kavramın tanımı ve içeriği özellikle “yenebilir” görülen hayvanlara davranışlarda oldukça çeşitlenmekte ve zaman zaman tezatlık gösterebilmektedir. Bir sonraki aşamada ele alınan yerleşkelerin sınıflandırmaya dahil edilip edilmemesindeki en büyük faktör türler arası etiğe olan yaklaşımları doğrultusunda belirlenmiştir, ki bu hususun temelini oluşturan önemli alanlardan birisi de yaşam hakkına saygı kavramıdır.

Salt ekosistem temelli olan yaklaşım türlerin devamlılığını savunmakta ve tüm varlıkları kapsadığından bahsetmektedir. Diğer yandan hayvanların öldürülmesi fikrine karşı değildir. Bu yönüyle salt doğaya zarar vermeden tarım ve hayvancılık yapmak, kendisine zarar verdiği noktada dengeyi bozmadan doğaya müdahale etmek gibi özellikler nedeniyle bizi Toplumsal Ekoloji’ye de yaklaştırmaktadır. Şöyle ki; bu yaklaşımı savunan kişiler fikirlerini 2 tür kalıp altında değerlendirilebilecek davranışlarla desteklemişlerdir. Bunlardan ilki “Faydacı Yaklaşım” olarak karşımıza çıkmakta ve çiftlikteki hayvanların yenmesini, gerekli görülen durumlarda hayvanların öldürülmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Yani, hayvan yaşamına karar verme yetkisini insanda görmektedir. Doğadaki izlerden farklı olarak burada evcilleştirme gerçeğinin konuya dahil olduğundan bahsetmek gerekmektedir. Şöyle ki; doğadaki dengelerde avcı ile av arasında sürekli tetikte olma ve ava kaçabilme şansı sunan bir ortamdan bahsetmek mümkündür. Evcilleşmeyle birlikte hayvanlardan bu dürtüler ve özgürlük alanı alınmış ve mutlak bir son verilmiş olmaktadır. Bir diğeri ise “Mülkiyet Yaklaşımı” olarak karşımıza çıkmakta ve mülk olarak görülen “ürünlerin” korunmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım altında; Ekinlere zarar veren böceklerin öldürülmesi, ürünlere zarar veren farelerin öldürülmesi, çiftlik hayvanlarına zarar veren vahşi hayvanların öldürülmesi gibi uygulamalar kabul görebilmektedir. Bu yönleriyle her ne kadar algı olarak derin ekolojiye yakın olarak görünseler de algılarını açıkladıkları davranışların derin ekolojiye uygun olmadıklarını, Toplumsal Ekoloji’ye yaklaştıklarını göstermektedirler.

Toplumsal ekoloji altında değerlendirilebilecek bir diğer yaklaşımsa doğada yaşam döngülerinin olduğunu ve doğada yaşamın hak üzerinden şekillenmediğini vurgulamaktadır. EKOYER 15 tarafından durum şu şekilde açıklanmıştır; “Doğada yaşam hakkı diye bir şey yok aslında. Tamamen tesadüf ve belirsiz bir şekilde hangi canlının, hangi türlerin yaşayıp yaşayamayacağı öyle belirleniyor. Değişik bir denge biçimi var. Yaşam hakkına saygı meselesi de insanın kendi türünü koruma amacıyla bizim oluşturduğumuz bir şey. Yaşam hakkı kendimiz için de başka canlılar için de bizim uydurduğumuz bir şey. Doğa bir şekilde

kendisini bu hakkı düşünmeden dengeleyebiliyor. Kendi yaşamımızı, insan türünü korumak için ortaya koyulan bir şey. Biz gelişmiş zihinlerimizle her şeyi kontrol etme çabasında olduğumuzdan yaşam hakkını da bahşetmeye veya bahşetmemeye başladık denebilir. Ağacın da yaşamaya hakkı vardır gibi. O hakkı da biz veriyoruz ama, bizim oluşturduğumuz kavramlar. Yok eden de biziz, o hakkı veren de biziz.”

Derin ekoloji ve toplumsal ekolojinin ortak paydada bulunduğu ekosistem temelli yaklaşımın temelini hayati durum oluşturmaktadır. değerlendirilen cevaplarda insana zarar verebilecek canlılarla etkileşim iki türlü tanımlanmıştır. İlki yine sahiplenme ve sahip olunanın korunması üzerine şekillenen “Mülkiyet Yaklaşımı” olarak adlandırılmış ve çiftliklerin kendi yaşadıkları binaları zararlı gördükleri canlılardan korumaları şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre çiftlikler doğada hayvanların davranışlarını örnek göstererek kendi yaşam haklarını korumak adına zararlı gördükleri canlılarla mücadele yoluna girmişlerdir. Bu yollardan ilki zararlı görülen canlıların doğal düşmanları olan canlıların yerleşkede beslenmesi, alanı ilaçlama ve direkt öldürme şeklinde görülmektedir. Akrep, yılan gibi canlıların kişilerce yaşamsal tehdit olarak algılanması derin ekolojiyle bağdaşıp bağdaşmama noktasında belirleyici noktayı oluşturmaktadır. Diğer yandan; ikinci sonuç ise “Özgür Alan” olarak tanımlanmış ve insana zararlı-zararsız tüm canlılarla birlikte yaşanan bir alanın yaratılmasının anlamında kullanılmaktadır. Bu alanlarda bina dışında tüm canlılarla “yazılı olmayan bir anlaşma” yapıldığından bahsedilerek, karşılıklı yaşam alanlarına saygı duyulduğu belirtilmiştir. Karşılıklı olarak zarar vermeden yaşam devam ettirilmektedir. Zararlı olabilecek canlılarla ise önleme yönelik mücadele yöntemleri kabul edilmiştir. Yöntemler; kapı ve pencerelerin kapalı tutulması, demir sinekliklerin kullanılması, binalarda zararlı canlılarla karşılaşılması durumunda zarar verilmeden alandan uzaklaştırılması şeklinde hayata geçirilmiştir. Özgür alan yaklaşımı canlı merkezli olan yerleşkeler için de kabul edilmiş bir yaklaşımdır.

Canlı temelli olarak sınıflandırılan cevaplarda ise hiçbir canlıya zarar vermeden yaşama alışkanlığı benimsenmiştir. Canlılara karşı tam müdahalesizlik olarak karşımıza çıkan bu durum, zarar vermektense koruyucu önlemlerin geliştirilmesi olarak örneklendirilmiştir. Canlıların yaşamlarıyla birlikte özgür yaşamlarına da saygıyı içeren bu yaklaşım dahil olunan alandaki yaşamı mümkün olduğunca aynı bırakabilme amacına hizmet etmektedir. Bu amaçla arazide bulunan bitkilerden elde edilen kokular, pencere ve kapılara koruyucu şeritlerin ve örgülerin çekilmesi gibi uygulamalarla kendini örneklenebilmektedir.

Evcilleştirmeme prensibini benimseyen ve vejetaryen beslenen yerleşkelerde görülen bu durum, vahşi hayvanların verdiği zararların zarar olarak yorumlanmamasına hayvanların kendi aralarındaki dengelere karışılmamasına neden olmuştur.

8.3. Ekolojik Yaşam Yansımaları

Görüşmelerin ikinci kısmını yerleşkelerdeki ekolojik algının yaşayışa nasıl yansıdığına ortaya koyulmasına yönelik soruları içermektedir. Bu sayede gözlemle yorumlanabilecek günlük hayata dair bilgilere ulaşmak hedeflenmiştir.

8.3.1. Ekolojik Etik Fikrinin Hayata Geçışı

İlk olarak yerleşkelerden sahip oldukları ekolojik etik yaklaşımını tanımlamaları ve bunu hayatlarına nasıl entegre ettikleri konusunda bilgi alınmıştır. Eko-yerleşke sakinlerine yönlendirilen ekolojik yaşam algılarını ölçmeye yönelik soruların devamı olarak yaşam felsefelerini irdelemeleri istenmiştir. Eko-yerleşkelerin ekolojik yaşam alışkanlıklarının sorgulanmasına başlanmadan görüşme yapılan kişilere ekofelsefelerinin olup olmadığı, varsa ne şekilde tanımladıkları sorulmuştur. Bu sayede kişilerin konuya kendi yaklaşımları ve kendilerini eko-yerleşke olarak etik düzlemde nerede gördükleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Çizelge 8.12.'de elde edilen cevapların özet bilgisi sunulmuştur.

Çizelge 8.12. Yerleşkelerin benimsedikleri ekolojik etik tanımlamaları

Çiftlikler	Ekolojik Etik Yaklaşımı		
	Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji	Diğer
EKOYER 2	Fukuoka		
EKOYER 10		Sınırsızlık Tanımlamama Tanımlamaların dışında kalan alan Hiyerarşi ve iktidardan uzak	
EKOYER 5	Doğayı anlamak Bitkileri anlamak Bitkilerin istediklerini vermek Uyum sağlamak/Adaptasyon Bölgeye uygun ürün yetiştirmek		Kirletmeme Kimyasal kullanmamak Sadeleşme Sade yaşam Yerel halkla etkileşim halinde olmak

Çizelge 8.12. (devam) Yerleşkelerin benimsedikleri ekolojik etik tanımlamaları

Çiftlikler	Ekolojik Etik Yaklaşımı		
	Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji	Diğer
EKOYER 6	Permakültür Fukuoka		
EKOYER 1	Doğayla bağ kurabilmek Anlamak Dinlemek Bir olmak		
EKOYER 12	Tüm varlıkların değerini kavrama Dünyanın her şeyiyle bütün olduğunu kavrama ve buna göre yaşama		
EKOYER 7	Zehirsiz Yaşam döngülerine saygılı Müdahale etmeme		
EKOYER 3	Karşılıklı ilişki Saygılı olunca karşılığını almak		
EKOYER 9	Yaşamı korumak Değerleri korumak		Sürdürülebilir yaşam Sürdürülebilir sosyal yaşam
EKOYER 4	Doğaya saygı İnsana saygı Hayvana saygı		
EKOYER 13			Az tüketmek Yeniden kullanmak Kimyasallardan kaçınmak

EKOYER 2 yaşamlarını felsefesizlik üzerine kurduklarından bahsetmiş, fakat benimsedikleri ve ulaşmayı hedefledikleri yerin Fukuoka'dan esinlendiğini vurgulamışlardır; “Biz Fukuoka’nın bir lafı vardır, bilir misiniz Fukuoka’yı? Doğal tarımın öncülerindendir ve gerçekten başarabilmiş dünyadaki ender örneklerinden birisidir. Hiçbir şey yapmama tarımı olarak tanımlar. Onun bir lafı vardır; “Köylünün bir felsefesi vardır, felsefenin gereksiz olduğu,” bizim de burada kabul ettiğimiz, kendimizi tanımladığımız bir felsefemiz yok. Ama doğal tarım yapmak için çabalıyoruz.”

EKOYER 10 kendi ekolojik felsefelerini her tanımlama sınırlandırma ve hiyerarşi getireceğinden tanımlamama üzerine kurduklarından bahsetmiştir; “Onu isimlendirmemeyi tercih ettik şimdiye kadar, bunu isimlendirmeyişimiz de felsefenin kendisi zaten. Yani o bütün kimliklerden arınmak, aslında tanımlamama. Bizim buradaki varoluşumuzun en büyük motivasyonu tanımlamama diyebilirim. Biz yaşam biçimimizi hiç tanımlamadık, yani ekolojik yerleşke demek bile beni sınırlandıran bir şey. Yani, ekolojik olmak zorunda değilim,

tırnak içinde tabii bu. Hemen sınırlama geliyor beraberinde, sınırları çiziliyor. Aslında tüm bu tanımların dışına çıktığımız bir yer diyelim. Tanımların hepsinin hiyerarşi ve iktidar barındırdığını düşünüyorum. Burası tüm bunların dışında kalan bir alan. Tamamen olamasa da, felsefesi de budur herhalde.”

EKOYER 5 doğadaki yaşantılarında ilk zorlamamayı öğrendiklerini ve benimsediklerini anlatmışlardır; “Genelde bütün işi kendimiz yapmaya çalışıyoruz. Gönüllüler de oluyor, zaman zaman yevmiye ile çalışanlar da oluyor, köylüler de bazen gelip bize yardım ediyor. Her şeyi çevreye danışarak yapıyoruz. Burada zorlamamayı öğrendik; buraya uygun olmayan bitkiler ne kadar zorlarsak zorlayalım olmuyor burada. Yani biz de adapte olduk; bitkiler ne isterse onu yapıyoruz, onlara da kulak veriyoruz. Kesinlikle ilaç kullanmıyoruz; çok az ürün alsak da aldıklarımız bize de yetiyor, misafirlerimize de yetiyor.” Buna ek olarak yerel halkla kurdukları ilişkinin etkileşimli devam etmesine ve aralarının iyi olmasına özen gösterdiklerini vurgulamışlardır; “Onun dışında, çevre insanıyla iyi geçinmek etik değerlerimizden biri, doğanın verdikleri dışında onlarla anlaşmak da bizim için önemli. O ilişkiler de çok iyi gidiyor.” Son olarak konuşmaları esnasında sade yaşam, sadelik konusuna değinmişlerdir; “Mümkün olduğunca basit ve sade yaşamaya çalışıyoruz. Buraya geldikten sonra aslında o kendiliğinden oldu. Genel olarak bu.”

EKOYER 6 yerleşkedeki yaşam felsefesini de, yaşayışını da, yer kültürünü de Permakültür üzerinden şekillendirmeye çalıştığından bahsetmiştir; “Gelenler perma-kültür prensiplerine uygun hareket etsinler istiyorum. Gelen herkesten de bunu istiyorum. Neden? Benim evimden ayda 1 torba çöp çıkar, ama geliyor biri 2 gün kalıyor 5 torba çöp çıkarıyor. Biyoçözünür temizlik malzemeleri kullanın diyorum insanlara; şampuan, sabun ne kullanacaksan biyoçözünür kullan diyorum ki gri suyu ayırdım ben. Benimki dahil 8 oda var burada; hepsinde gri su ayrı. Banyo ve lavabo suları bir tarafa gidiyor, bir yerde değerlendiriliyor. Siyah su sızdırmaz fosseptiğe; oradan da nergis bahçesine. Yerlatına ama zemine veriyoruz. Yukarı çıkmayacak şekilde. Hepsi değerlendiriliyor. Tam bir atık yönetimi de var burada, ben buna göre bir sistem kurmaya çalıştım; insanlar bunu öğrensinler istiyorum. Bu da bir kültür; permakültür deniyor buna. Burası permakültür prensiplerinin uygulandığı bir çiftlik ve burada buna uygun hareket edilmesini istiyorum. Ama herkes bihaber o ayrı; ama zamanla bunu bilen insanların geldiği bir yer olacak. Bunu bilen, öğrenen insanlar zaten tekrar tekrar geliyorlar. Bunu sindirebilenler geliyor. Burada bu alışkanlıkları kazansınlar ve hayatlarında da devam etsinler. Buraya gelirken burada

böyle bir yaşam olduğunu bilsinler istiyorum. Eko felsefem Permakültür diye genellenebilir. Bir de doğal tarım; fukuoka.”

EKOYER 1 kendi ekolojik felsefelerini direkt olarak doğayla bağ kurmak olarak tanımlamıştır; “Doğayla bağ kurmak; anlamak, dinlemek, bir olmak. Onu sağladığınızda zaten zarar veremezsiniz.”

EKOYER 12 tüm varlıkları içsel değerlerinden ve varlık nedenlerinden bahsetmiş ve tüm enerjilerin gerekliliğine vurgu yapmıştır; “Dünya bir bütün. Hiçbir şeyi birbirinden ayıramazsınız. Cansız dediğiniz şey de onun bir parçası. Suya, dağa, taş a cansız dersanız onun kapitalistler gibi düşünürsünüz. Yani, insanı, bir hayvanı, bir bitkiyi dünyada var olan hiçbir şey birbirinden ayıramazsınız. Hepsinin kendine ait bir enerjisi var. Hepsinin kendine ait bir yaşamı, yaşam tarzı var. Yani yaşam tarzı sadece nefes almak olarak değerlendirirseniz o yanlış. Maddenin yaşam tarzını kabul etmek gerekiyor, o zaman dünyanın da bütün olduğunu daha iyi fark edersiniz.”

EKOYER 7 kendi ekolojik etik anlayışlarını herhangi bir yaşam döngüsüne olumsuz etki edecek davranışlardan kaçınma ve mümkün olduğunda müdahale etmeme olarak nitelendirmiştir; “Herhangi bir zirai zehrin kullanılmaması, herhangi bir döngüyü bozacak, herhangi bir canlı türünü özellikle yok edecek mantar önleyiciler, böcek öldürücüler olmadan mümkün olduğunca kendi iç kaynaklarıyla her şeyi sağlayabilen bir etik anlayışım var. Genel olarak da mümkün olduğunca müdahale etmeme olarak kabul ettim. Tarımsal faaliyetler aslında bir müdahale, ne biliyim budama olsun, toprağın sürülmesi olsun ve bunlar olmadan uzun vadede verimli bir üretim yapmak da mümkün. Benim genelde etik anlayışım bu şekilde; çok fazla müdahaleci olmamak. Çok fazla keyfi uygulamalara girmemek. Zeytin sineği mesela, burada zeytin sineği önemli bir zararlı. Geldiğinde ekonomik anlamda zarar verebilen bir böcek, ama o bile geldiği zaman bir dönem geliyor. O dönem geçtikten sonra etkisi yavaş yavaş azalacak veya kendi biyolojik düşmanları devreye girecek. Zaman içerisinde o tehdidi yok edecek. Ona karşı bir dönem bir ilaç kullandığın zaman veya bir zehir kullandığın zaman daha kötü sonuçlar doğurabiliriz. Genel olarak etik anlayışım bu, çok fazla müdahale etmemek.”

EKOYER 3 doğayla olan ilişkindeki etik anlayışını kazan-kazan ilişkisine benzetmektedir; “Burada aslında etik diye bir şey yok. Yani ahlak diye bir şey yok. Olabilecek her şey olur.

O yüzden diyorum ya özür dilemek vs yok, ahlak yok burada. Doğal diyorsun ama doğalın anlamı ne? Google'larsan doğalın da bir sürü anlamı var. Benim anladığım düşünebildiğin, olabilecek her şeyin olması doğaldır. O nedenle etik diye bir şeyi kabul etmiyorum. Bu nedenle çevreye saygı gibi bir şeyler yakıştırmaya çalışacağız. Oradaki o, simbiyotik ilişkiler ve onları nasıl yapıyoruz. Yani ben doğadan bir şey istiyorum, onun için doğaya bir şey mi veriyorum? Bunları düşünmeden doğaya bir şeyler verebiliyor muyum? Etiği biraz buraya sıkıştırmaya çalışıyorum. Sevmek, saymak, korumak. Ama neden koruyayım, doğadaki bu zenginliği? Bitmez ki! Denizlerimiz bitmez ki, denizlerimiz bitmez diye diye bitirdik dimi? Toprak ölür mü? Erozyonla öldü. Burada yağmurlu günlerde göreceksin ciddi toprak erozyonu var.

Şurada ben ilk su hasat çalışmamı yaptım, internette de paylaşmışım. Büyük su toplama hendeği açtım erozyonu önlemek için. Ben bunu yaptığım zaman sürdürülebilirliğin tanımına gelirsek, sürdürülebilir tarıma da gelirsek ben toprağı koruyorum. Sürdürülebilir tarım yapıyorum; bunu yaptığım zaman da ekonomik olarak da çok daha kazançlı çıkıyorum. Toprağı koruyorum, toprağımın altındaki canlı hayatı koruyorum. Ve çok daha sağlıklı ürünler elde ediyorum, daha çok zenginleşiyorum. Oradaki o ilişkiyi görüyor musun? Ben toprağı ne kadar saygılı olursam, toprak bana daha çok verir. Ben bunu biliyorum. Çok etik olarak topraktan da ben beklediğim karşılığı alamıyor olsam yine de toprağı, çevreye saygılı olur muyum? Bilmiyorum. Kazan kazan ilişkisi; biliyoruz ki bir şey elde edeceğiz. İkimiz de bir şeyler kazanacağız.”

EKOYER 9 ekolojik etik kaygılarının ekolojik ve etik değerleri korumaktan geçtiğinden bahsetmiştir; “Buranın bizden önce de var olan değerlerini koruyarak sürdürülebilir yapmak; komşularımızla birlikte.”

EKOYER 4 ekolojik ve yaşama dair etik felsefelerini doğaya, insana ve hayvana saygı etrafında şekillendirdiklerinden ve sade bir yaşamı seçtiklerinden bahsetmiştir; “Bir kere doğaya saygısızca bir şey yapamayız. Ekosistem prensipleri bizde olmazsa olmaz; basit, sade, anlaşılır, şeffaf, bütüncül ve derin yaklaşmayı severiz. Benim buradaki durumumda; bana ne yapıldığı o kadar önemli değil. Gereğini yaparım yapmam. Ama buradaki arkadaşlardan bir tanesi başka birine adaletsiz davrandığında kabul edilmesi mümkün değil. Hayvana eziyet edilmişse, başka birinin yaşamına veya inancına saygısızlık etmişse arkasında durup açıklama yapamıyorsa yaptığı şey için, ki önyargılıyım bu konular da bir açıklaması da olamaz bence, bu bizim için kabul edilebilir değil.”

EKOYER 13kendi ekolojik etik anlayışlarını; “Mümkün olduğunca sade yaşamak, az tüketmek, yeniden kullanmak ve zararlı kimyasallar kullanmamak,” olarak tanımlamışlardır.

Her ne kadar bahsedilen konulardan bazıları ekofeminizm altında değerlendirilebilecek olsa da direkt olarak cinsiyet, anaerkillik vurguları yapılmadığından bu şekilde sınıflandırılması uygun görülmüştür.

Çizelge 8.13.’te ekolojik etik yaklaşımlarının ilkelerine paralellik gösteren cevaplar ilgili ilke altında sunulmuştur.

Çizelge 8.13. Yerleşkelerce benimsenen ekolojik etik değerlerin yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Permakültür	2. Doğanın kabulü
Fukuoka	Sınırsızlık
Doğayla bağ kurmak	Tanımlamama
Empati geliştirmek	Tanımlamaların dışında kalma
Anlamak	Hiyerarşi, iktidardan uzak olma
Dinlemek	
Bir olmak	
Yaşam Döngülerine Saygı	
Doğaya saygı	
İnsana saygı	
Hayvana saygı	
Müdahalesizlik	
Zehirsiz	
Müdahalesiz	
Uyum sağlamak	
Bölgeye uygun ürün yetiştirmek	
	Korumacı
	Yaşamı korumak
	Değerleri korumak
	Karşılıklı ilişki
	Saygılı olunca karşılığını almak
	Sürdürülebilirlik
	Sürdürülebilir yaşam
	Sürdürülebilir üretim
	Sürdürülebilir sosyal yaşam
	Sürdürülebilir Tüketim
	Az tüketmek
	Yeniden kullanmak
	Kimyasal kullanmamak
	Gönüllü sadelik
	Sade bir yaşam sürme
	Gereksiz tüketim yapmamak

Ekolojik etik prensip tanımlamaları değerlendirildiğinde yerleşkelerin bazıları sadece derin ekoloji, bazıları sadece toplumsal ekoloji bazılarıysa hem derin ekoloji hem de toplumsal

ekoloji özellikleri göstermektedirler. Sadece derin ekoloji ile paralellik gösteren yerleşkelerin cevapları doğayla bağ kurma, yaşam döngülerine saygı, müdahalesizlik, korumacı, uyum sağlama olarak sınıflandırılmıştır. Doğayla bağ kurma altında doğaya empati geliştirmek, doğayı dinlemek ve anlamak, doğayla bir olmak maddeleri yer almaktadır. Derin ekoloji açısından düşünülecek olursak bu açıklamalar kendini gerçekleştirmenin ve ekolojik bir benliğe sahip olmanın getirileridir. Derin ekoloji açısından doğayla etkileşim haline geçmenin ve tanımanın sağladığı empati duygusuyla benlik bilinci genişler ve önceden “öteki” olarak görülen her şey benlik içerisine dahil edilir. Öteki olanla bütünleşme insanı birlik duygusuna ve kendine yaklaştırır. Yaşanılan benlik genişlemesi kendinin yerini bulmakta ve kendini gerçekleştirmede önemli bir gelişimdir. Çünkü derin ekolojiye göre kendini gerçekleştirme kişinin kendini doğayla bütünleştirmesinden ve gerçek benliğini keşfetmesinden ortaya çıkmaktadır.

Derin ekolojinin ilk prensibi şu şekildedir; “Yeryüzündeki bütün insanların ve insan dışı varlıkların doğal, içsel bir değeri vardır. Bu değerler, insan dışı dünyanın insanın amaçları bakımından yararlı olmasından bağımsız olarak var olurlar.” Yeryüzündeki canlı cansız tüm varlıkların içsel değerlerine inanır ve yaşam döngülerine bu nedenle saygı duyulması gerektiğinden bahsetmektedir. Yerleşkelerden bazıları doğadaki yaşamlarının temelini yaşam döngülerine saygı şeklinde şekillendirdiklerinden ve buna göre de mümkün olduğunca hayvana, bitkiye ve insana saygı duyulan bir yaşam sürdürdüklerinden bahsetmişlerdir. Bunu sağlayabilmenin temel yolunu da *müdahalesizlik* ve *korumacı* yaşam şeklinde ortaya çıkabileceğini savunmuşlardır. Müdahalesizlik prensibi yine derin ekolojinin beşinci prensibi olan “İnsan, insan dışı dünyaya aşırı derecede müdahale etmektedir ve bu durum gittikçe kötüleşmektedir.” İlkesiyle paralellik göstermektedir. Buna göre yerleşkeler çevrelerindeki yaşamların karakterini ve döngülerini bozmamak adına yaşamlarına mümkün olduğunca müdahil olmamakta ve döngülerini etkilememeye çabalamaktadırlar. Benzer şekilde korumacılık ilkesi de tüm yaşamlara saygı duyulması neticesinde ortaya çıkan bir algı ve tutum olarak değerlendirilmelidir. Buna göre bu prensibi benimseyen yerleşkeler hem kendi bölgelerindeki yaşamları, değerleri ve çeşitliliği korumacı rol üstlenmektedirler. Bunu da özellikle vahşi yaşamın dengesini ve karakterini bozmadan yapma çabası gütmektedirler.

EKOYER 10 kendi ekolojik felsefelerinin tanımlamama ve sınırlamama üzerine kurulu olduğundan bahsederek herhangi bir kalıba dahil olmaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan kendilerinin etik anlayışlarının her türlü hiyerarşi ve iktidardan ve onların

dayattığı davranış kalıplarından uzak kalma şeklinde tanımladıklarını söylemek mümkündür. Bu tanımlamalarıyla hiyerarşik ve iktidar yapılarına olan uzaklıklarına vurgu yapmış ve toplumsal ekoloji akımına olan yakınlıklarını da ortaya koymuşlardır.

Her iki yaklaşımın da etkilerinin görüldüğü diğer görüşler ise karşılıklı ilişki, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir tüketim olarak belirtilmiştir. Karşılıklı ilişkinin her iki tarafça benimsenebilir olmasının nedeni temelinde doğaya saygı olması ve buna göre davranılması nedeniyle derin ekolojiye yakınlık sağlamaktadır. Fakat, bunun yapılma nedeninin toplumsal ekolojinin savunduğu üzere evrimsel süreç neticesinde insanın doğaya müdahale eder hale gelmesi şekline dönüşmesi görüşü insan-merkezli görüşlere ve toplumsal ekolojiye yakın hale getirmektedir. Diğer yandan doğada sürdürülebilir yaşam amacı –her ne kadar uygulama yolları farklı olsa da- yine iki akımı birbirine bağlayan bir payda olarak değerlendirilmiştir. Buna göre sürdürülebilir yaşam, sürdürülebilir üretim ve tüketim, kimyasal kullanımı ve sürekli tüketim gibi kapitalist alışkanlıklardan kaçınma, sürdürülebilir sosyal yaşam ve hatta sürdürülebilir ekonomi gibi durumlar yerleşkelerin ekolojik etik algılarını şekillendirmese de yaşamlarını genel olarak şekillendiren unsurlardır. Nasıl uygulandıklarından bağımsız olarak şu an için her iki yaklaşımın ortak paydası olarak kabul edilecektir. Şu anda genel hatlarıyla ele alınan bu kavram yaşayış başlığının ayrıntılanmasıyla ayrıntılı olarak incelenecek ve değerlendirilecektir.

8.3.2. Özdeşleşme Tecrübeleri

Özdeşleşme konusu derin ekoloji ile toplumsal ekolojiyi temelde ayıran hususlardan bir tanesidir. Bu aşamada kişilerin hem özdeşleşmeden ne anladıkları hem de kendilerini bu süreçte ne aşamada gördükleri irdelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla *“Özdeşleşme ve doğa ile bağ kurma size ne ifade ediyor? Burada kendinizi doğayla ve doğadaki varlıklarla bir bütün olarak hissedebiliyor musunuz? Böyle düşünmenize neden olan örnekleri paylaşmısınız?”* sorularına kişilerin verdikleri günlük yaşam yansımaları bu alanda derlenmiş ve de sınıflandırılmıştır.

Çizelge 8.14. Yerleşkelerin özdeşleşme tecrübelerinin yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Eko-Yerleşkeler	Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
EKOYER 2	Nihai amaç	
EKOYER 10		1.ve 2. Doğa tanımını benimseme Hepsini bütün görme Her ikisine de ait hissetme
EKOYER 5	Doğal olan Hayvanları daha iyi anlama Bitkileri daha iyi anlama Doğayla iletişim kurabilme	
EKOYER 6	Zarar vermeden birlikte yaşama	
EKOYER 1	Zarar vermeden birlikte yaşama Doğayı meta olarak görmeme İçsel değeri keşfetme Bütün hissetme	
EKOYER 7	-	-
EKOYER 3	Nihai hedef Orman yaratmak Kendine yeter olmak Ormanda yaşamak Orman olmak Doğa olmak Doğal olmak Yeniden başa dönmek Toplayıcı olmak	
EKOYER 9	Sadeleşme Eko-sistemi anlama	
EKOYER 4	Doğal olan Varlığın gereği Huzurun gereği	
EKOYER 8	Ahenge uyma Doğala dönme Yabancılık çekmeme Sakinlik Huzur	
EKOYER 12	Hissediyorum Sorunlarını anlamak Gözlemlemek Çözüm üretme	
EKOYER 13	Doğayı anlamak Dönemlerini anlamak Mevsim özelliklerini benimsemek Mevsim özelliklerine göre yaşamak	

EKOYER 2 doğayla özdeşleşmelerinin hala müdahale etme güdülerini taşıdıklarından henüz gerçekleşmediğinden bahsetmişlerdir; “Tamamen doğayla bir bütünleşme olduğunu söyleyemem, zaten nihai amaç o, bütünleşmek doğayla, ona ulaşabildiğinde ermiş falan olursun bana göre, bir Mevlana olursun. Bu zamanla gelişecek bir şey, mesela

geldiğimizdeki düşünce tarzımızda şu andaki düşünce tarzımız ikimizin çok farklı yani; kulaktan dolma bilgilerle geliyorsun veya başkalarının deneyimlerini uyguluyorsun ama sen kendi deneyimini yaptığın zaman her sene biraz daha ileriye gidiyorsun; hani doğaya yaptığın her müdahalenin gereksiz olduğu noktasına geldiğimiz yerler de oldu. Yine Fukuoka'ya atıf yapacağım, onun bir lafı var; “şu kadarcık beyninizle diyor doğayı çözmeye çalışmayın” diyor. Ha bunu biz kendi içimizde özümseyebildik mi? Hayır, yok ben daha yapamadım. Hala o bitki neden yaşamıyor, biraz daha fazla su mu versek falan diyoruz. O anlamda baktığın zaman daha değiliz yani.

H. temelinde insan doğadan ayrı aslında zaten, asıl olan doğayla bütün olması insanın, ama biz bundan koparıldığımız ve o şekilde büyüdüğümüz için şimdiye kadar ayrıymış gibi oldu insan doğadan. Sonuçta tekrar yola çıkışımızdaki amaç da bu, içerden bir ses diyor ki bu senin doğan değil, yani buradan kopmalısın, bunu yapmamalısın, yani o yüzden zaten kopup geliyorsun; böyle bir yaşantı kurmak hayalin var; tekrar özüne dönmek gibi bir şey bu aslında, köklerine dönmek.”

EKOYER 10 yine ekolojik etik anlayışlarıyla bağdaşır şekilde özdeşleşme fikrinin bütünlüğünden bahsederek algısında şehri dışlamadığından bahsetmiştir; “Bunlar karmaşık konular aslında. Şehir doğa mı değil mi? Ben en başta bu ayrımın kendisine karşı çıkıyorum. Ben şehri de doğa görüyorum, o yüzden buranın çok ayrı bir şey olduğunu düşünmüyorum. Hatta şehri yaban olarak da görüyorum, içinde çıkan incir ağacından, her şeyi geçtim sen aslında içindeki yabansın. 20lik dışın çıkıyor, kuyruk sokumun var, vahşi bakterilerin var içinde. Ben o nedenle şehri de yaban olarak, doğa olarak görüyorum ve bu ayrımı da tehlikeli buluyorum. Çünkü ayrı görüldüğü zaman dış oluyor, eko ev demek ya aslında, sen doğayı dış bir şey olarak gösterdiğinde onu yuvan yapmıyorsun. Bizim için burası da yuva, şehir de yuvaydı.”

EKOYER 5 doğal olanın doğayla bütün olma olduğundan bahsederken çocukların doğadaki davranışlarını örnek vermiş ve şunları söylemiştir; “Doğayla bağ kurmak doğal bir şey. Biz bunu şeyde gözlemliyoruz; buraya çok fazla çocuklu aile geliyor. Biz de çocukluları tercih ediyoruz genelde, büyükler doğaya çok daha yabancı, çocuklar 1 gün içerisinde, saatler içinde alışıyorlar. Çekirgeden, böcekten falan korkmuyorlar, ama anneleri fırlıyor, kaçıyor, gidiyor. Çocuklar çok daha çabuk bağ kuruyorlar, kendilerini oyalayacak şeyler bulabiliyorlar. Büyüklerde bu daha fazla zaman istiyor. Bunu hemen hemen gelen herkeste

gördük. Tabii şehirlerde yaşıyorlar ve orada doğadan ve doğadaki canlılıktan uzaklaşıyorlar, ama çocuklar daha yabancılaşmamış oluyor. Bir de ne verisen aldığı için küçükler için çok daha kolay. Bu da “doğal” olanın gözlemi için iyi bir fırsat.”

EKOYER 6 duruma direkt olarak canlı özdeşleşmesiyle anlatmayı tercih etmiştir; “Ben burada doğayla iç içeyim; kedi, köpek, solucan, böcek... Burada gördüğünüz her şey ekosistemin bir parçası; ben de ekosistemin bir parçasıyım burada. Kendimi ayrı göremiyorum, onları gereksiz veya kendimi daha gerekli göremiyorum. Her beraber yaşıyoruz burada börtü böcek.”

EKOYER 1 doğanın kendi gözünde meta olmanın ötesinde canlı değerinden bahsetmiş ve kendilerini onlarla bir gördüklerini anlatmışlardır; “Bir ağaca bakıp ağacı kereste olarak görmüyorum, şunu keseyim de kullanayım demiyorum. Ama yakacak odunu da görünce anlıyorum artık. İlişkimiz daha beraber yaşamakla ilgili. Onun da yaşamasını, ormanın geleceğini, önündeki yaşamını bozacak bir hareket yapmaktan sakınıyorum. Ağacın da bir yaşam olduğunu görebiliyorum; diğer canlıların da öyle, hayvanların da öyle, böceğin de öyle.”

EKOYER 8 doğayla sağladıkları özdeşleşmenin kendilerine sakinlik ve huzur getirdiğinden bahsetmiş ve direkt olarak insanın karakterini şekillendirdiğinden kendi çocuğunu örnek göstererek vermiştir; “Şu an bile tempom yüksek; ama 2 yıl gezme, 12-13 yıllık bir yaşam dersek eğer artık o eşiği geçmiş olmanın verdiği rahatlıkla şak diye meditasyona geçersin ya, ya da 3 boyutlu resim vardır şak diye görürsün ya da bakarsın bakarsın göremezsin. Belki o geçişleri hızlı yapabiliyordumdur. Ama tempom çok yüksek tabii. Buna rağmen bu geçişleri hızlı yapıyor olmak, o uyumlanma süreçlerini, daha tanımlanma işlerini büyük oranda halletmiş olmanın verdiği rahatlıkla daha sakinim. Yunus benim 4. Çocuğum onu daha iyi anlıyorum. Buraya gelen bir sürü insanla; aşkla şevkle gelen, öğrenmek için gelen insanların, günlük ziyaret edenlerin ihtiyaçlarını görüp onların ihtiyaçlarına göre hareket etmek herkesin ihtiyacını karşılıyor. Ama buradaki herkes tabii vahşi kapitalizme sıkışıp kalmış herkesi değil, dayanışmaya paylaşmaya açık olan herkesin ihtiyacını karşılıyor.

Hal bu olunca ister insan olsun, ister bitki, ister hayvan buradaki bu dengelerin varlığı o huzuru beraberinde getiriyor. Bu sakinliğin verdiği huzur, o titreşimle birlikte hepimize yansıyor. Brezilya’dan, Kanada’dan gelen insanlar, 1 saat sonra kendilerini evlerinde

hissediyorlar. Ben evimdeyim diyor ve ondan yarım saat sonra gelen ziyaretçiyle sohbet etmeye başlıyor. Buranın yerleşği olarak sohbet ediyor. bunların hepsi bizim doğru yolda olduğumuzun göstergesi.”

EKOYER 3 oluşturmayı hedeflediği gıda ormanının kendisi için özdeşleşmenin yolu olduğundan bahsetmiş ve nihai amacının orman olmak, yeniden toplayıcı beslenen doğa adamı olmak olduğunu vurgulamıştır; “Benim nihai son hedefim bu. Benim yolumun ucu o. burada bir orman yaratıp ilk insana dönmek. Bütün ilişkilerde de ilk insana dönüldüğü avcı toplayıcı bir yaşam alanı yaratmak. Bugün çalışıyoruz, uğraşıyoruz, bitkiler, meyveler dikiyoruz. Bir gün gelecek çok çalışmamız gerekmeyecek. Gün gelecek burası bir jungle olacak. Orman olacak, çalışmamız gerekmeyecek. Avcı değil, ama toplayıcı olacağız. Av dersin mantar avına çıkarım. Burada bu topluma dönüşeceğiz, ama bu nasıl olacak bunu bilmiyoruz. İlk insandan başlayarak bugüne nasıl geldik bunu bilen yok ki. Yeni yeni toplumsal anlaşmalar yaratmaya başladık kalabalıklaştıkça. Biz seni başbakan seçiyoruz dedik, vergi vereceğiz, verdiğimiz bir sürü parayla sen istediğin gibi yöneteceksin dedik; polis, jandarma, hapishaneye yatırmayı tercih etti. Adam verdiğimiz vergileri hizmetleri vermeden hortumlamaya başladı. Bugünkü sistem bu. Senin seçtiklerin seni sömürüyor. Senin huzurunu mutluluğunu düşünen yok. Seni eşek gibi çalıştırıp, senin paranı da alıp senin sadece yaşayabileceğin kadarını sana bırakıp gerisini alıp kendisi o paranın tadını çıkarmaya çalışıyor.

Nihai hedefim ilk insana dönmek, doğa olmak, orman olmak, doğanın kendisinden olmak. Doğa olmak derken aslında bunu demek istiyorum; orman olmak. Ormandaki o ekolojik yaşamı, ilişkileri sağlamak. İçindeki insanlarla birlikte. O nedenle de burası bir fantezi ürünü, nereye varacak bilmiyorum. Ben de bu oyunu oynuyorum. Sonunun nereye varacağını bilmeden oynuyorum. Güzelliği de bu bence.”

EKOYER 9 kendi özdeşleşme serüvenlerini sadeleşme üzerinden anlatmıştır; “Ben sadeleşme diyorum; daha basit anlamda. Bir yığın tabii yaklaşım var. Sadeleşmek; kent yaşamı yapay bir sürü şey yükler insan. Onsuz olmazlar vardır. Kentler bir de rekabet ortamıdır; insanlar kentte rekabet ettikçe varlıklarını sürdürebilirler. Kırsalda ise belli bir toprak var, belli bir yaşam döngüsü var; buradaki hayat o toprak üzerinde yapacağın işle ve yaşam döngüleriyle sınırlıdır. Çok fazla uçları olmayan, günlük bir yaşam. Aradaki fark bu. Kentteki insan buraya geldiğinde sadeleşmesi lazım; zaten sadeleşemiyorsa doğru da bir şey

yapmıyordur. Biz burada zaten doğanın kucağında yaşadığımızdan, doğadaki varlıklarla da yaşadığımızdan, topraktan beslendiğimizden artık birbirimizi anlar haldeyiz. Bu da bir bağımız olduğunu gösterir.”

EKOYER 4 kendi özdeşleşme süreçlerini doğayı tanıma süreçleriyle bağdaştırmış ve kurulan empatiyi açıklamıştır; “Kuramazsak hiçbir zaman kendimizi iyi hissetmeyeceğiz, eko psikoloji alanında hiçbir zaman yaratıcı düşünemeyeceğiz. Babam bize 3 şey öğretmişti; bizim ilham için doğaya ihtiyacımız var, yeni buluşlar için. Onun bize ihtiyacı var mı? Canı yanar biz olmazsak ama, her evladını yok etmemize de izni yoktur.

Bizim ormanın ortasında çok güzel bir pınarımız var; kuşlar gelirler. Temmuz ortasında mor yusufçukların aşk dansı vardır. Öğlen saati gider sessizce yatarsan izlersin. Skorfski mor yusufcuklardan modellenmiştir. Silah olarak kullanılmasaydı çok iyi bir teknolojiydi, o kısım bizim vicdanımıza kalıyor. Mesela bir yere kirli bir şey dökmüşlerdi, hiç su arındırıcı bitki yoktu orada; ben 1 ay yoktum geldim ve hemen ormana gittim tabii özlemle. Su arındırıcı bitkiler çıkmıştı. O oradaymış ve ihtiyaç olduğunda çıkmış. Bitkiler mantarlar yoluyla iletişim kuruyor, bitkiler yoluyla iletişim kuruyor. Öğrenecek çok şey var. Onun için bizim doğa yürüyüşümüz çok özel; enverle bizim doğada mutlu olmak diye de bir eğitimimiz var. Bir gece doğada geçirilerek gündüze devam edilir. Hem ruhsal rahatlama sağlar hem de içinde olunca doğayla empati kurmayı öğretir. Bunlar bizim unuttuğumuz çok kıymetli şeyler.”

EKOYER 13 özdeşleşme fikrini doğaya göre yaşama üzerinden açıklamayı tercih etmiştir; “Elbette. Bağ kurmadan böyle bir yerde yaşamamızın pek bir anlamı yok. Bağ kurmadan ne toprakta üretebilir ne de yaşayabilirsiniz. Mevsim dönümleri, hava koşulları bizim için çok şey ifade ediyor. Kışın doğanın uyumasıyla biz de evlerimize çekiliyor, içeride daha sakin zaman geçiriyoruz... Baharla doğa uyanıyor biz de araziye çıkıp tohum ekmeye, fide yapmaya, otları biçmeye başlıyoruz, yazın bizim için tatil değil, hasat mevsimi sıcak günlerinde sabahdan güneş yükselene kadar çalışıyor, güneş tepedeyken siestaya çekiliyoruz ve akşam üzeri yeniden çalışmaya koyuluyoruz; sonbahar ise uykuya hazırlık dönemi; araziler sürülüyor, gübreleniyor, kışlık tohumlar torağa bırakılıyor ve döngü böyle devam ediyor.”

Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre kırsalda doğan, büyüyen insanların da bu şartlarda doğayla bağ kurabilmesi ve ona saygı duyması beklenir. Fakat bugün tarımda ve hayvancılıkta etik unsurların hiçe sayılması, kimyasal kullanımı gibi konular kırsal yaşamda, küçük üreticide de karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada ayırt edici unsur olarak şehir hayatını bilen, yapılanların doğa üzerindeki yıkıcı etkisini gören insanların bu bilinçle tekrar kırsala dönmesinin sonucu olarak yorumlamak gerekmektedir. Yapılan yanlış uygulamaların, doğayı hiçe saymanın ortaya çıkardığı sonuçlar konusunda yerel halkların bilinçlendirilmesi

EKOYER 11 ; “Hissediyorum. Şöyle biraz şikayetçiyim kendimden eskiden her gün çıkardım şöyle bir bahçenin sonuna kadar yürürdüm, hızımı alamayıp ormana girer, tepeye kadar çıkardım. Artık yapmıyorum, yaş da var tabii ama esas sebze çok yakından ilgi gerektiren bir olay. Buradaki olaylarla ilgilenmekten şuradan öteye geçebildiğim yok. Bazen günlerce geçemediğim oluyor ve kızıyorum. Önceden orada ne oluyor; tavşanlar yuva mı yapmış vs, nerede ne canlı var görüyordum.”

EKOYER 7; Kısmen hissediyorum. Şu son zamanla biraz daha azaldı, o da elektrikle aslında biraz daha alakalı bir şey. Elektrik kaynağım çok azdı, su kaynağım baya daha azdı şimdiye oranla. İlk 2 seneyi çok az elektrik ve suyla geçirdim şimdiye oranla. O dönem mesela biraz daha yoğun hissediyordum. Şimdi akşamları sıkıldım dizi izleyeyim tarzı şeyler biraz başladı. Geçtiğimiz 2 senede, doğayla özdeşleşme ve aslında ihtiyaç olarak aslında hissettiğim şeylerin hiçbirini çok fazla gereksinim duymayacağımı falan çok net hissediyordum. Çok az su, çok az elektrik, çok az yemekle çok rahat iyi bir hayat standardını sürdürebilmenin mümkün olduğunu görebiliyordum.

EKOYER 11 doğada yaşansa dair çalışma sürelerinin artmasıyla doğada yaşansa dair doğayla olan bağın ve özdeşleşme durumunun ortadan kalktığından bahsetmektedir. Çiftliğin ilk zamanlarında kendisinde olan duygusal bağın ve bütünlük hissini çalışma temposunun yoğunlaşmasıyla ve yerleşkenin bir iş haline gelmesiyle ortadan kalktığından bahsetmektedir. EKOYER 7 ise her ne kadar hala doğaya dair gözlem ve heyecanının yitirmemiş olsa da internetin ve teknolojik aletlerin yerleşkeye girmesiyle kendisinin özellikle akşamları doğayla saf vakit geçirme durumunun sona erdiğinden ve kendisini bir miktar soyutlanmış hissettiğinden bahsetmektedir.

8.3.3. Kendini Gerçekleştirme Süreçlerinin Değerlendirilmesi

Yerleşkelerin büyük çoğunlukla kırsala yerleştikten sonra doğal olanın, ait hissedilenin doğa olduğunu söyledikleri görülmüştür. Buna göre kişiler doğayla yaşamaya başladıktan sonra kendilerini ve doğayı keşfetmeye başlamışlar, keşfettikçe de kendilerine daha yakın bulmaya başlamışlardır. Farklı olarak yoğun çalışmanın ve yerleşkeye teknolojinin yoğun olarak girmesinin etkisiyle doğada yaşamalarına rağmen doğayla bağlarının olmadığını söyleyen 2 yerleşke olmuş, 1 tanesi de şehirle kırsalın kendileri için farklı olmadığından ve özdeşleşmenin şehirde de varolduğundan bahsetmişlerdir. Buna göre 2. Doğa fikrinin kabul edilmesi ve kişilerin şehirleri de doğal alan olarak nitelendirmeleri nedeniyle kendilerinin özdeşleşme fikri Toplumsal Ekoloji akımına daha yakın görünmektedir. Diğer yandan özdeşleşme durumunu değerlendirmelerini istediğim diğer çiftliklerin durumları da birbirinden farklılık göstermektedir. Özdeşleşme sorusuna verilen cevaplar aynı zamanda kişilerin kendilerini gerçekleştirme süreçlerine yönelik de ipuçları sunmaktadır.

Çizelge 8.15. Yerleşkelerin kendini gerçekleştirme ve doğayı keşfetme tecrübeleri

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
	Gönüllü Sadelik
	Yalın yaşama
	Az tüketme
	Barış
	Zarar vermeden birlikte yaşama
	Yenme güdüsünün kaybolması
Kendini gerçekleştirme	
<i>Empati kurma</i>	
Hayvanları daha iyi anlama	
Bitkileri daha iyi anlama	
Ekosistemi anlama	
Doğayla iletişim kurabilme	
Sorunlarını anlamak	
Gözlemlemek	
Çözüm üretme	
<i>Aidiyet</i>	
Bütün hissetme	
Yabancılaşma çekmeme	
Sakinlik (EKOYER 7y1 da ekle)	
Huzur	
<i>Ekolojik Otantizm</i>	
Doğala dönme	
Doğaya dönme	
Baş dönme	
Toplayıcı yaşamak	
Orman olmak	
Doğa olmak	
Bir olmak	
	1.ve 2. Doğa tanımını benimseme
	Şehirle kırsalı bütün görme
	Şehire ait hissetme
	Doğaya ait hissetme

Çizelge 8.15. (devam) Yerleşkelerin kendini gerçekleştirme ve doğayı keşfetme tecrübeleri

Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Varoluşsal	
Varlığın gereği	
Huzurun gereği	
Kendine yeter olmak	
Barış	
Hayvanlarla bir yaşam	
Birlikte yaşamamanın huzuru	
Dönemlerini anlamak	
Mevsim özelliklerini benimsemek	
Mevsim özelliklerine göre yaşamak	

Ekolojik etik anlayışını destekleyebilmesi açısından yönlendirilen özdeşleşme sorusuyla beklendiği üzere ekolojik etik algısını pekiştiren cevaplara ulaşılmıştır. Yerleşkelerden EKOYER 3 ve EKOYER 2 nihai hedeflerinin doğayla tamamen özdeşleşme ve içsel huzuru yakalama ve “tekrar özüne dönmek gibi” olarak tanımlamışlardır. Diğer yandan EKOYER 3 nihai hedefinin bu olduğundan ve bu amaca ulaşabilmek adına bir orman yaratmaya çalıştığından bahsetmiştir. Bu cevaplardaki asıl amacın özdeşleşme fikrinin ne olduğunun tanımlanması ve kişilerin kendilerini bu kavrama ne açıdan yakın gördüklerinin değerlendirilmesi olduğundan kendilerinin verdikleri cevaplar da farklı derecelerde bu hissi yaşamaya başlayan kişilerin cevaplarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Özdeşleşme sorusuna verilen cevaplar çok net olarak derin ekoloji ile toplumsal ekoloji kavramını birbirinden ayırmıştır. Öncelikle derin ekolojinin temel prensiplerinden olan Kendini Gerçekleştirme üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır. Kişilerin doğada yaşadıkları hayat tecrübeleri ve beklentileri kendilerini doğada tanımlamanın, kendilerini doğada bulmanın kendilerine ve potansiyellerine ulaşmalarını sağladığını ve gelecek nesillerde de bunun bu şekilde devam edeceğini düşünmektedirler. Hatta çocukların şehirlerde maruz kalınan bilgi bombardımanına maruz kalmadıklarından daha önyargısız olacak olmaları gelişimlerinin daha hızlı olmasını sağlayacaktır. Kendini Gerçekleştirme altında ele alınması gereken ilk başlık empati kurma’dır. Görüşmeler sırasında sıklıkla tekrarlanan bir husus; kişilerin kendileriyle ilgili olarak, şehir yaşantılarında her ne kadar doğayı sevseler de onu anlamaktan uzak oldukları bilincini keşfetmeleridir. Doğada yaşamaya başlamasının ardından hayvanlarla daha iyi iletişim kurma, onları daha iyi anlama, bitkileri daha iyi anlama ihtiyaçlarını hissetme ve doğru cevapları verebilme başta olmak üzere bütün olarak da yaşadıkları ekosistemi, onun gerekliliğini ve gereksinimlerini elde ettikleri doğayla iletişim kurabilme yeteneği sayesinde anlayabildiklerinden bahsetmişlerdir.

Bu keşifleri artık daha doğa odaklı yaşamalarına, kendilerini ziyaret edenlerin de bu şekilde davranmaya yönlendirilmelerine vesile olduğundan bahsetmişlerdir. Kişilere yönelik bu gelişim öncelikle özdeşleşmenin, sonrasında ise kendini gerçekleştirmenin sağlanması yolunda önemli bir adımdır.

Kendini gerçekleştirme altında ele alınan Aidiyet kavramı içerisinde ilk bahsedilen husus; kişilerin dahil oldukları ekosistemle ve toprakla kendilerini bütün hissetme, kendi istek ve ihtiyaçlarını ekosistemden üstün görmemeleri olarak karışımıza çıkmıştır. çoğu özel sektörden göç etmiş olan kişilerin kısa sürede bu adaptasyonu sağlayabilmeleri doğanın insan üzerindeki etkisinin önemli bir yansımasıdır. Kişiler ayrıca doğada yaşamaya başladıklarından itibaren hem ekosistemde hem de ekosistemi ziyaret eden farklı kültür ve milletlerden insanlarla yabancılık çekmeden iletişim kurabildiklerini keşfetmişlerdir. Bunu da “Kendi doğanı keşfetmek başkalarını da keşfetmeni kolaylaştırıyor, biz biriz aslında,” şeklinde tanımlamayı seçmişlerdir. Son olarak yine kişilerin aidiyet hissinin, varoluşsal “ben kimim?”, “ne yapmalıyım?” gibi sorulara cevap verebilmenin kendilerine sakinlik ve huzur kattığından bahsetmektedirler. Şehirdeki hayatlarında yaşadıkları stresin, sıkıntı ve ait hissedememe durumunun karşılığını doğada bulduklarından ve bunun da kendilerine bir sakinlik getirdiğinden bahsetmişlerdir.

Bu başlık altında ele alınan ve yeni bir tanımlamayla sunulacak olan Ekolojik Otantizm; kişilerin doğalarına dönmelerini ifade etmektedir. Bu başlık altına giren açıklamalar iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki doğala ve doğaya dönme olarak tanımlanan kişilerin doğada yaşamayı seçme ve doğanın var olduğu halinde kendine yaşam kurma olarak tanımlanmaktadır.

Diğer bir husus ise Türkiye’de var olan ormansızlaştırmanın bir yansıması olarak gıda ormanları yaratmak ve o ormanlarda toplayıcı yaşam sürdürmeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle doğaya müdahaleci yaşamın seçilmesiyle toplumsal ekolojiye yakın gibi gözükse de nihai hedefin o ormanla bir olma çabası olması, ormanı kendinden farklı görmeme yani doğayla bütünleşme çabası olması bu açıklamaların da derin ekoloji altında değerlendirilmesine neden olmuştur. çünkü burada kurulacak olan alanların hedefi insan konforu ve azami verimle yaşamasını sağlamak değil; kaybolan canlı-cansız çeşitliliğinin yeniden bölgeye çekilmesinin ve tüm türler için optimum verimle yaşanmasının sağlanmasıdır. Bu yaşamda toplayıcı olarak yaşanması hedeflenmektedir.

Varoluşsal olarak ele alınan cevaplar varlığın özü, huzurun gereği ve doğal olanın yansıması şeklinde bahsedilmiştir. varoluşsal cevaplar genelde çocuklarla ilişkilendirilmiş, şehir manipülasyonlarına maruz kalmamış yaştaki çocukların doğada daha rahat olduklarından, yetişkinler korkarken böcekler de dahil tüm canlılarla “korku yaşamadan” iletişim kurabildiklerinden bahsetmişlerdir. Onlara göre bu da “doğal olanın”, “olması gerekenin” bu olduğunun bir göstergesidir.

Yerleşkelerin kendini gerçekleştirme sürecine girmesinin yaşamlarına iki tür yansıması olmuştur. Bunlardan ilki yine derin ekolojinin prensiplerinden olan gönüllü sadeliktir. Derin ekolojik prensipleri benimseyen kişilerin yaşamda da sadeleşmeye gittiklerinden ve bunun başta tüketim alışkanlıkları olmak üzere yaşamlarının tümüne etki ettiğinden bahsetmişlerdir. Diğer bir yansıma olarak da doğa içerisinde yaşamının kendilerine daha barışçıl olmayı öğrettiklerinden bahsetmişlerdir; hem diğer insanlarla olan ilişkilerine hem de diğer türlerle olan ilişkilerinde kendini gösterdiğini vurgulamışlardır. Buna göre artık zarar vermeden birlikte yaşama prensibini benimsemiş; başta vahşi yaşam olmak üzere birlikte yaşadıkları hayvanların da ihtiyaç ve isteklerine kulak verir olmuşlardır. Yaşamlarını hayvanlarla ve çevrelerindeki ekosistemle bir şekillendirmeye başlamışlardır. Buna çeşitliliğin korunması da dahildir. Diğer yandan kendilerinin doğayı yenme güdüsü taşımadıklarını, hatta mümkün olduğunca ona destek olmayı denediklerinden bahsetmişlerdir. Yaratılan gıda ormanları ve kişilerin sadece bölge ekosistemine uygun meyve sebze yetiştirmeleri de bunun yansımalarıdır. Buna ek olarak artık seracılıktan vazgeçilmiş ve mevsim özelliklerinin benimsendiği ve mevsime göre yaşanan, tüketilen bir yaşama geçilmiştir. Tüm bunlar derin ekolojinin benimsediği içsel değer ve çeşitlilik kavramlarının yerleşkelerce de benimsenmesiyle mümkün olmuştur.

Diğer yandan EKOYER 10 kendileri için özdeşleşmenin doğayla sınırlı olmadığından ve kendilerinin şehirle kırsalı bütün gördüklerinden bahsetmiştir. Bu bağlamda toplumsal ekolojinin savunduğu ikinci doğa fikri ve insan evriminin sonuçlarının benimsendiği söylenebilir. Şöyle ki; diğer yerleşkelerin şehir ve şehir insanının seçimlerini doğru bulmamakla onları dışladığı ve şehir insanının evrimini reddetmekle aslında ötekileştirmeye gittiklerinin ve bunun da tehlikeli bir ayırım olduğundan bahsetmişlerdir. Yerleşke olarak doğayı da şehri de bütün gördüklerinden ve hali hazırdaki şehir yaşantısında da insanları doğadan ayrı görme fikrinin kabul edilmemesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bu yönüyle yerleşke bize tam olarak bir toplumsal ekoloji fikrinin savunmasını sunmaktadır.

8.3.4. Tarımsal Etik ve ilgili Uygulamalar

Tarım her iki yaklaşım için de ekonominin, yerleşkelerin kendilerine yeter yer olabilme çabalarının ve kendileriyle ilgili özgürce karar verebilme hakkı elde edebilmelerinin temellerinden biri olarak yorumlanmaktadır. Bu nedenle tarımsal etik konusu ayrıca ele alınarak yerleşkelerin tarıma, üretime, toprağa yaklaşım farklılıkları ve uygulama örnekleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çizelge 7.3.'te sunulan Ekolojik Tarım alt başlığındaki sorulara alınan cevaplar bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Çizelge 8.16. Yerleşkelerin tarımsal etik uygulamalarının yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Eko-Yerleşkeler	Derin Ekoloji	Yerleşkeler	Toplumsal Ekoloji
EKOYER 6	Permakültür Fukuoka	EKOYER 9	Bitkisel ilaçlar Kekik suyu Arap sabunu Organik sertifikalı gübre Çiftlik hayvanlarından gübre Kompost
	Floraya uygun ağaç dikimi Azot bağlayıcı ağaç dikimi Sulama ihtiyacını ortadan kaldırma hedefi Bitkilerin kendini idame edebilme yetisi kazandırma		
	Biçme Toprağa bırakma Canlılık oluşturma		
EKOYER 1	Müdahale yok Bitkisel ilaçlar Malç	EKOYER 11	Bölge böceklerine müdahale yok Ekosistemden olmayan böcekler Bitkisel ilaç Öldürme Min yağı Sarımsak suyu Isırgan suyu Ot yolma Denge sağlama Biçme Farklı otların yaşamasına izin verme Kompost Solucan gübresi (gruptan)

Çizelge 8.16 (devam). Yerleşkelerin tarımsal etik uygulamalarının yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Eko-Yerleşkeler	Derin Ekoloji	Yerleşkeler	Toplumsal Ekoloji
EKOYER 3	Perma kültür		
	Engelleyici ve destekleyici bitkileri		
	yan yana ekmek		
	Gıda ormanı yaratma hedefi		
	Müdahalesiz alan		
	Hayvan çeşitliliği		
	Bitki çeşitliliği		
	Yolma		
	Malç		
	Kompost		
EKOYER 4	Malç		
	Bitkisel		
	Uzaklaştırma		
	Destekleyici bitkileri yan yana		
	ekmek		
	Isırgan suyu		
	Reyhan ekme		
EKOYER 13	Hayvan gübresi		
	Yaşam ve oluşturulma şartları		
	Yaşam alanını korumak		Yaşam alanını korumak
	Uzakaştırmak		Öldürmek
			Ot yolma
			Kompost

Tarımsal etik altında verilen cevapların değerlendirilmesi iki farklı şekilde yapılmıştır. Bunlardan ilk çorak olan, endüstriyel tarıma alışmış alanlarda veya canlı çeşitliliği bulunmayan alanlarda yapılan “kendi kendine yeten alan” yaratım süreçleri, bir diğeri ise sadece salt organik tarım yapma amacı güden yerleşkelerdir. Kendi kendine yeter alan oluşturma süreçleri gıda ormanı yaratma, bölgedeki canlıların da beslenebilmesi için meyveli ağaç ve çalı yayılımını sağlama gibi hususları içermekte ve bölge canlılığının varlığını korumasını ve kendi kendine yeter olmasını hedeflemektedir. Sürecin her aşamasında doğaya ve canlılara dost bir yaklaşım sergilenmekte ve zararlı görülen böcekler de dahil olmak üzere hiçbir canlının öldürülmemesini hedeflemektedir. Yerleşkeler zararlıları kaçırmaya dair yöntemler geliştirmeye çalışmakta ve bu yönde adımlar atmaktadırlar.

Bir diğer grup olarak karşımıza çıkan grup yine toprağı destekleme, temizleme amacıyla organik yöntemleri benimsemekte ve ne toprağı ne suyu nede havayı kirletecek

uygulamalardan kaçınılmaktadırlar. Diğer yerleşkelerden farklı olarak bu yerlerin doğayı yaşam alanı olarak destekleme, geliştirme ve/veya bölgelerdeki canlılığın devamı adına beslenme kaynaklarını geliştirme gibi bir hedefleri bulunmamaktadır. Ayrıca bu yerleşkelerin daha insan odaklı olarak yerel kalkınmaya odaklandıklarını ve yerel üretimleri ve de girişimleri desteklediklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Sadece EKOYER 6 ve EKOYER 4 hem yerel kalkınma yollarının geliştirilmesi hem de bölgede sürdürülebilir ve tam anlamıyla ekolojik bir yaşam alanı oluşturma hedefi ve uygulamasıyla farklılık göstermektedir. Buradan hareketle yaşam alanı oluşturma, müdahalesiz alan oluşturma, öldürmeme gibi prensiplerin benimsendiği yerleşkelerin tarımsal etik açısından derin ekolojiye yakın olduklarını; uygulama temellerinde yerel kalkınma, ekonomik sürdürülebilirlik gibi fikirlerin olduğu yerleşkelerin ise tarımsal etik açısından Toplumsal Ekoloji ilkelerine yakın olduklarını söylemek mümkündür; fakat, her iki alanda da gelişim göstermiş alanlardan EKOYER 4'ün hiyerarşik yapısı temelde Toplumsal Ekoloji'yle olan bağlarını koparmaktadır. Bu nedenle bu ve benzer yerleşkeler gibi karma yapıda olan yerler için yeni bir adlandırma şarttır.

8.3.5. Türsel Dengeler ve Yerleşkelerdeki Hayvanlar

Yaşam hakkına saygı, içsel değer ve türler arası etik gibi konuların hayattaki karşılıklarına yönelik verilerin elde edilmesi amacıyla yerleşkelerin yerleşkedeki ve yerleşke dışındaki hayvanlarla olan ilişkilerine yönelik sorulara da yer verilmiştir.

Hayvanlarla olan ilişkilerin veya algıların daha iyi anlaşılabilmesi için yerleşkelerdeki hayvanların durumu, vahşi hayvanlarla olan ilişkiler ve beslenme altında incelenen hayvansal gıda temini konularının birlikte ele alınması uygun görülmüştür. Algı bölümünde yaşam hakkına saygı başlığının davranışa yansımaları tarımsal etik ve hayvan etiği başlıklarında görülmesi beklenmektedir. Fakat algı ile davranış arasında en çok çelişki olan alan da yine bu alandır. Bu alanda Çizelge 7.3.'teki Türler Arası Eşitlik, İnsan-Dışı Varlıkların Doğalarına Uygun Yaşamları ve de Beslenme alt başlıklarındaki sorulara cevaben elde edilen verilere yer verilmiş ve sınıflandırılmışlardır. Bu bölümdeki veriler kişilerin değişen beslenme pratikleri ve de endüstriyel tüketim alışkanlıkları ile de desteklenmiştir.

EKOYER 10 genellikle vejetaryen beslendiklerinden bahsetmiş, “Eti burada neredeyse tüketmiyoruz” diyerek gelen gönüllü veya arkadaşların et getirmesi durumunda et tüketimlerinin olduğundan bahsetmişlerdir. Hayvanlarla olan ilişkilerini açıklamaya ilk olarak yerleşkedeki ve çevresindeki hayvanlardan başlamıştır. Evcil olma potansiyeli olan hayvanları evcilleştirmeme yolunu benimsediklerinden ve vahşi yaşam için yerleşkeyi mümkün olduğunca vahşi bırakarak paylaşma ve vahşi hayvanları avcılardan koruma yoluna gittiklerinden bahsetmiştir; “Aynı ortamı paylaştığımız kediler var, ama evcil değiller. Bizim sunduğumuz bir şey yok, onlar öyle yaşıyor, biz de mani olmuyoruz. Biz dokunmuyoruz onlara, bulaşmıyoruz birbirimize. Tek yaptığımız şey gitmesinler diye, çünkü biz en azından belirli sayıdaki kediyle bir arada olmayı seviyoruz, gitmesinler diye arada yemek koyuyoruz. Ama yemeklerini hep biz vermiyoruz. Avlanıyorlar, onu gözetmeye çalışıyoruz. Sürekli beslemiyoruz bu nedenle de. Vahşi hayvanlara özgür alan bıraktığımızı da düşünüyoruz, hatta birçok açıdan koruma mücadelesi verdiğimizizi de düşünüyoruz. Özellikle avcılardan koruyoruz, yani tam koruyoruz demeyeyim ama korumaya çalışıyoruz. Sadece burada varlığımız bile baya bir etken oluyor. Ya da sadece bu arazi ve çevresini bile mümkün olduğunca vahşi bırakmaya çalıştık. O da onlara bir yaşam alanı sağlıyor, çevreyi de dolaylı yoldan korumuş oluyoruz. Ama bence onlara yapabileceğimiz en iyi şey onlara bulaşmamak, sadece ortamı olduğu gibi bırakmak.

EKOYER 6 da tüketim tercihlerinin ekolojik yaşam geçmesiyle değiştiğinden bahsederek vegan beslenmeye ağırlık verdiğinden şu sözlerle bahsetmiştir; “Vegan değilim ama veganlığa karşı da değilim. Yavaş yavaş bitkisel ağırlıklı beslenmem artmaya başladı. Hayvansal tüketimi azaltıyorum. Olabildiğince de bahçeden besleniyorum. Peynir seviyorum, onu da azalttım ama, mandıradan alıyorum kooperatiften. Olabildiğince market ürününden kaçınıyorum.” Yine hayvanlarla ilgili olarak evcilleştirmeme yolunu izleyen çiftliklerden, ayrıca vahşi sayılabilecek veya kendisine zarar verebilecek canlıların çokça üremesini de doğal dengeye bırakmayı tercih ettiğinden bahsetmektedir; “Mesela bu kediler; lanet olsunlar, küçükler diye yemek veriyorum onlara ama gittikçe azaltıyorum. Avlanmalarını istiyorum. Ama doğanın kanunu minimum enerji olduğu için; onlar ben vermezsem gidiyorlar. Saadettin Abi’ye gidiyorlar, orada nasıl olsa verirler diye. Kuş, böcek, çekirge yiyecekleri çok aslında ortamda; o nedenle sadece ara sıra veriyorum ki ortamdan kaçmasınlar. Herhangi bir şeyin kümelenmesini de doğru bulmuyorum ben. Tavuklar yok şu an; bir kısmını köpek yedi. Tekrar tavuk alır mıyım? Alabilirim; ama alırsam da abartmam. Buranın ihtiyacı doğrultusunda 5-10 tane ancak alırım. 150-200 tane

yapmam; çünkü öyle olursa bu sefer her tarafı onlar saracak. Hiçbir şeyi kümelenmemek lazım; hiçbir canlı kümelenmemeli. İnsan da dahil. Müzisyen arkadaşlar geldiğinde ben burada performans düzenlemelerini istemiyorum. 50 kişi 100 kişi hep birden gelecek. Yok abi burası çiftlik yani. Keyifli ortam olur kendi aramızda çalarız o ayrı.

Burada vahşi yaşam da var; domuz var, kartal var, baykuşlar geliyor gidiyor. Burada 2 yıl önce bir orman yangını çıktı; çitlere kadar yangın geldi, söndürdük. Yangından sonra, burada öncesinde fare sorunu yoktu, damlamaları fareler kemirmeye başladı yer yer. Sonra fark ettim oradan kaçan fareler gelmiş buraya. Ne yapayım edeyim. Köylüye sordum zehir önerdi, koymam zehir dedim. Bir süre sonra 2 baykuş geldi; biri bir direğe diğeri öbürüne kondu. 2 ay kaldılar burada. 2 ay sonra dengelediler gittiler. Bu arada ben şeyi de fark ettim; fareler mesela çalılara dokunmuyorlardı. Bir şey dikmeyeceksen sökme felsefesini uyguluyorum ben burada; o yüzden yamaçlarda çalılar, dikenli çalılar var. Şimdi onları ufak ufak söküyorum, yerine lavantadır, nergistir dikiyorum. Ya da mesela zeytin büyüyor; onun etrafını açıyorum. Zaman içerisinde temizleyeceğim onları, ama şu an tutuyorum ki altında börtü böcek yaşamaya devam etsin, kertenkelesi, yılanı bilmem neyi; faresi de dahil. Bu sefer bu çalı büyüyor; damlamanın üstünü örtüyor. Fareler de baykuşları fark ettikleri için gidip çalıların altından damlamaları kemiriyorlar; ben de damlamaların üstünü açmaya başladım sadece. Olay dengelendi gitti, hiçbirini öldürmedim.

EKOYER 1 genellikle vejetaryen beslendiklerinden ve ekolojik yaşama geçmeleriyle et tüketimini artık aramadıklarından bahsetmiştir; “Etçil değilim. Artık pek aramıyorum. Önceden tükettirdim. Burada bazen tavuk kestiğim oluyor; burada yaşayan sayısını hiç bilmediğimiz kadar tavuk var. Onun dışında beslenme alışkanlıklarım mevsimine göre ot, meyve, sebzeyi çiğ doğrudan tüketmeyi seviyorum. Daha çok çiğ besleniyorum. Peynir çok tüketmiyoruz zaten, olan da süttten yapılan çökelek. Ama yoğurt bağımlısıyım, onu da süt alıp kendim yapıyorum. Komşunun inekleri var ondan alıyorum. Bazen bakıyorum komşu ineğin yavrusunu böyle zorla ayırıyor, o zaman epey bir süre almıyorum ondan. Buzağının halini görünce çırpınısını falan anasından ayrılmamak için. Ben senden bir süre süt almayacağım sen bunu emzir diyorum.”

Hayvanlarla olan ilişkilerini onların özgürlük alanlarını kısıtlamama adına evcilleştirmemeyi tercih eden yerleşkelerden farklı olarak kedi dışında yerleşkedeki tavukların da evcilleştirilmemesini desteklemektedirler; “Köpek bağlı değil hiçbir şekilde. Kediler de aynı

şekilde; mama almıyoruz, ya avlanıyorlar ya da ne varsa onu yiyorlar. Tavuklar da var mesela burada yaşayan, bağlı değiller, kapalı değiller. Avlanıyorlar, av oluyorlar. Ben de yardımcı oluyorum kış günlerinde, kendi yemeğimden onlara da hazırlıyorum, paylaşıyorum.” Benzer şekilde far, yılan gibi zarar verebilecek hayvanlara karşı bir savunma geliştirmeyen yerleşkelerden. Konuyla ilgili olarak “Yok beraber yaşıyoruz, çok sıkıntı olmuyor,” şeklinde bir cevap vermiştir. Vahşi yaşamın özgür alanıyla ve devamlılığını sağlamakla ilgili olarak da şunları söylemiştir; “Yaşama saygı duyuyorum; elimden geldiğince yardım da ediyorum. Su veriyorum. Ne kadar korumaya çalışsak da kabul etmiyorlar zaten, ama destek sağlamaya çalışıyoruz. Kışın karla kaplandığında yiyecek bırakıyorum, kuru saman, kuru ot bırakıyorum. Ormanın dış tarafından, ormanın içinde de yapıyorum onu; çeşme, su göleti yapıyorum gelip geçen hayvanlar içsin diye. Meyve ağaçları aşıyorum ormanın içine, dut, armut, erik. Kuşlar falan yiyor dökülünce. Ağaç fidanları dikiyorum bol bol; orman ağaçları da var hepsi meyve değil.”

EKOYER 7 genellikle vejetaryen beslendiklerinden bahsederek “nadiren et alıyoruz marketten, peynirleri de açık almayı tercih ediyoruz. Buradaki mandıra çok iyi.” Şeklinde anlatmıştır. Yerleşkede yaşayan hayvanlar arasında denge kurmak zorunda kaldıklarından bahsetmiş ve koyunların özgür yaşam alanları varken birbirlerinden korumak adına köpeklerden tavuklara saldıran 2 tanesini gündüz bağlı tuttuğundan, tavukları da gece kümese kapattıklarından bahsetmişlerdir; “Bence verebiliyoruz, ama daha iyi olsun isterdim. Çit olmasın isterdim mesela, çit insanı rahatlatan bir şey olsa da bir yandan da kendini burada kısıtlanmış hissediyorsun. Ormanın içinde alakasız bir sınır gibi, ama bir yandan yaban hayatına çok alışkın olmadığımız için insana güven de veriyor.

Ben olabildiğince özgür bir yaşam sunduğumuzu düşünüyorum. Koyunlara hiçbir ahırları yok, sadece işte arazinin içinde yer yer sundurmalar var. Çok yağmur yağdığında kendilerini korumaları için. Gerçekten hiç müdahale etmiyoruz, bulundukları yerde ot bittiğinde arazinin başka yerine alıyoruz. Aynı şey tavuklar için de geçerli. Sadece akşam girmeleri için kümesleri var. Sabah açıyoruz, akşam girdiklerinde kapatıyoruz. Onun dışında bir müdahalemiz olmuyor. Bir tek şimdi işte 2 tane köpeğimiz gün boyunca kapalı durmak zorundalar; onun da ilk tavuklar ve diğer hayvanlar ilk geldiğinde deneme yaptık; ama 2 tane tavuğumu yedi küçük dost isimli olan. İlkinde çok kızmama rağmen ikincisini de yapınca mecburen tavuklar serbestken bağlı geçiriyorlar. Akşamları serbest bırakıyoruz onları da.

Keşke hiç arazinin etrafına çit yapmak zorunda kalmasam, hayvanları çitlerle sınırlamak zorunda kalmasam. O da çok ütöpik bir şey oluyor ya da hiç umurunda olmaması lazım. Yarın öbür gün dışarıdan bir köpek gelip kuzunu öldürdüğünde ister istemez keşke yapsaydım dersin. Ben de mümkün olan şartlar içerisinde mümkün olan özgür alanı sunabildiğimizi düşünüyorum hayvanlara.”

Hayvansal ürün alabileceği hayvanları bulunmasına rağmen hayvanları yavrularından hiçbir şekilde ayırmadıklarından ve sütlerine ortak olmadıklarından bahsetmişlerdir; “Hayvanların tek burada olma sebepleri araziye olan faydaları. Traktörle sürmektense koyunlarımız olsun ve yabani otları onlar yesinler, gübrelesinler. Biz de onların güvenliğini sağlamış olalım. Ama tavukların yumurtasını yiyoruz. Koyunlardan biri doğurdu, sütünü alsak mı diye düşündük ama sonra bıraktık. İleride çok fazla olunca da yapar mıyız, sanmıyorum.”

EKOYER 7 vahşi yaşamla ilgili olarak özgür alan tanıdıklarından ve mümkün olduğunca arazideki varlıklarına müsaade ettiklerinden bahsetmişlerdir. Zarar gördükleri hayvanlara uzaklaştırmaya yönelik girişimlerde bulunduklarını anlatmışlardır; “Tanıyoruz; çünkü yok etmek için veya kendimizden uzaklaştırmak için yaptığımız bir şey yok. Depomuzda mesela fare problemi var, arkada küçük bir depo var bütün yemlerin falan bulunduğu. Bir tek önlem olarak şey yapmıştık; fişe takıp değişik frekanslarda ses yayan cihazlar var. Onlardan almıştık, ama bir işe yaramadı. Yılanlar geliyor, tavukların altından 1-2 yumurta alıyor, ama sen bir kere göründün mü o da kendi sınırını belirliyor. Ne biliyim yaban domuzları var burada, onlarla karşılaştığın zaman hep anlatılanlardan dolayı bir korku oluyor ama onlar da üzerine bir adım gitsen koşar adım kaçıyorlar zaten. Dolayısıyla herhangi bir müdahalemiz olmuyor; sadece karşılaştınca temkinli olmaya çalışıyoruz. İyice evin içinde, yaşam alanınıza girmediği sürece yaptığımız bir şeyler olmuyor, o durumda öldürmüşlüğü var, ki akrep evde gördüğümde de üzerine bardak kapatıp alttan kağıtla alıp atıyorum artık.”

EKOYER 3 hepçil beslenmeyi tercih etmekte ve büyük oranda kendi hayvanlarıyla beslenmektedir; “Bazen kendi tavuk, hindi, kazlarımdan yiyorum. Bazen de Fethiye’de bildiğim bir kasaptan et alıyorum.” Bu konuda da gıda ormanı projesine vurgu yapmış ve şu anda birbirinden korumak zorunda kaldığı canlıların hepsinin özgür yaşayabilecekleri müdahalesiz bir alan yaratma çabasını anlatmıştır; “Amacım o zaten. Benim ilk amacım, permakültürün de 2. etik ayağı, canlıları sev ve gözet. Canlılara yaşanabilir alanlar yaratmak. O yüzden toprağı sürmüyoruz, onlara müdahale etmiyoruz. Felsefemiz o yani. Onlar hani

değişik bitki örtüleri sağlayarak, yaşam alanları sağlayarak onların varlığını sağlamaya çalışıyorum. Amacım o zaten. Bunun için de sadece toprağın üstünde görünen değil, altında başlıyor her şey. Oradan başlıyoruz yaşatmaya.

Aşağıdaki çiftlikte hayvanlarımız var. Buraya da getirmek istiyorum, ama maddi olanaklar şu an için el vermiyor. Çünkü, onlara kapalı ahıllar değil de doğayla bütünleşerek, yerlerini bularak kapalı kalmadan yaşamalarını istiyorum.

Öbür tarafta çok güzel bir bostan yaptım, narlar, bademler, incirler, sebzeler var. Badem mevsimi, bademleri çiçeklerine kadar yediler. 5 metre yükseklikte tel yaptım, hayvanlarım vahşi hayvanlar bana mısın demediler. 5 metre çiti aşır, uçup incirlerimi yedi tavuklar.

Hindiler helikopter gibi evlerin üzerinden uçup zeytinlere dadandılar.

Doğala dönüş olarak tamamen özgürlük yanlısıyım; ama incirler daha küçücük olmuş tatlanmamışlar bile. Gidip yiyor, bitiriyor. Bekle biraz olgunlaşsın, birlikte yiyelim. Onu düşünemiyorum.

Burası bir özgürlük alanı. Hem onlara çok doğal bir yaşam vererek, hem de o incirlerin olgunlaşmasını beklemeyi sağlayacak bir tasarım düşünüyorum. Çok zor bir denge. Burada hem doğal yaşam büyüme alanları olacak. Hem de diğer bitkilerin de büyümelerine izin vereceğiz. Şu anda mesela ne meyve ne çiçek var. Şu anda salabilirim hepsini buraya. Böyle tasarımlar düşünüyorum. Çok can alıcı bir konu. Sürdürülebilir hayvancılık da olmuş olacak. Hiç tahıl vermeden, hiç yem vermeden tamamen kendi gıdasını bahçeden kendisi bularak doğal beslenecekler. Kapalı kümeste biraz tavuk yetiştirip sürekli buğday satın alıp veriyorsam, bu sürdürülebilir bir tavukçuluk değil. Kendi çöplüğünden deşinerek kendi proteinini bulması ve kendi çöplüğünü de kendisinin zenginleştiriyor olması lazım. Bitki örtüsünün de dibine gübreleyerek kendine yetecek kadar beslenebilmesini sağlayacak şekilde beslemesi gerekiyor. Öbür tarafta öyleler şu anda. Şu anda sağladım, ama şöyle sağladım; incir zamanı 1 ay kapalı tuttum onları. Amacım onu da yapmadan bu doğal yaşamı sağlamak, ama henüz bulamadım yolunu.

Hayvansal ürün üretimi, satışı düşünmüyorum. Ana amacım burada oluşacak ormanla bütünleşmeleri, ormanı evleri görmeleri ve buradaki dengeyi ekolojik yaşam dengesini kurmasını sağlamak. Ama fazla olursa yumurtasını da, etini de yerim. Ona karşı değilim.”

EKOYER 9 tamamen vejetaryen beslenen yerleşkelerden biridir. Hem görüşme esnasında bahsedilenlerden hem de görüşme sonrası yapılan gözlemlerden yerleşkedeki hayvanların yaşam konusunda özgür olduklarını söylemek mümkündür. Süt ürünleri teminini yerel halktan karşıladıklarını şu şekilde belirtmişlerdir; “Büyükbaş yaptık ama yapamadık. Komşulardan alıyoruz sütümüzü; burada küçükbaş hayvanlarımız var, tavuklarımız var. Bunu da sadece buranın ihtiyaçlarını göz önüne alarak yapıyoruz.” Doğan erkek hayvanların öldürülmediği, hayvanların eti için beslenmediği, et tüketiminin olmadığı tek yerleşke. Süt teminini Bunun yanında vahşi yaşamın kendi çıkarının korumak adına öldürülmesini yanlış bulmakta ve çevresine de bu bilinci yaymaya çalışmaktadır; “Biz burada ne yapıyoruz; tavuk yetiştiriyoruz. Biz burada tavuk yetiştirdiğimizden burada arada bir ziyaretçilerimiz oluyor. Tilki gelir, sansar gelir. Eğer ona göre tedbir almazsanız sansar vs katliam yapıyor. En son geçen sene ördeklerimiz öldü. Tedbir almak lazım. Ya da şahinler gelir. Onların da bir yaşamları var; yapabileceğimiz bir şey yok. Mümkün olduğunca bizimle yaşayan hayvanları korumaya çalışıyoruz. Köylülere de söylüyorum vurmayın bu hayvanları, onlar da geçim derdinde. Siz nasıl çocukunuza bakmak için çalışıp, bir şeyler yetiştiriyorsanız onun da çocukları var o da geçim, yaşam derdinde. O da gelecek avlanacak, korunmasız tavuk bulursa alıp beslenecek. O ona helal olsun diyorum.” Destekleyici bir unsur olarak doğan yavruların anneleriyle kaldıklarını, sütlerine ortak olunmadığını söylemek de mümkündür. Çiftlik ziyaretim esnasında dünyaya gelen 2 erkek yavrunun da kendileriyle kalacağını, sütler; Büyükbaş yaptık ama yapamadık. Komşulardan alıyoruz sütümüzü; burada küçükbaş hayvanlarımız var, tavuklarımız var. Bunu da sadece buranın ihtiyaçlarını göz önüne alarak yapıyoruz.

Koyunlarımız çoğalıyor gübresinden, yününden faydalıyoruz. Kesmiyoruz, öldürmüyoruz, öyle bir şey yapmıyoruz. Sütleri yavrulara bırakıyoruz. Çok nadir erkek verip dişi alıyoruz, ama o da benim çok doğru bulduğum bir şey değil. Öyle olunca ne olacak devamlı değişim, değişim... burada belirli şeyleri dengede tutmak önemli. Burası bir çiftlik ve belirli bir hayvan mevcudiyeti zaten olmak zorunda. Burada yoncalar var, onlardan veriyoruz, balya yapıp kurutuyoruz kış için. Endüstriyel bir hayvancılık yapmıyoruz, ona ve tüm süreçlerine de karşıyız zaten.”

EKOYER 4 yerleşke ayağında hepçil beslenen, işletme ayağında vegan, vejetaryen ve hepçil alternatiflerin sunulduğu bir alan olarak farklılık göstermektedir. Hem ekolojik yerleşke hem de profesyonel işletilen bir işletme olması sebebiyle hayvanlara bakışın empatiyle geliştiği fakat yiyecek olarak görülmelerinin devam ettiği bir yerleşke olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerleşkedeki hayvanların özgür alanlarıyla ilgili soruya şu şekilde cevap alınmıştır; “%100 yapabiliyoruz dersem dürüstçe olmaz, onlar da bizimle yaşamaya alıştıkları için normalde bağladığımız zincirlerin hiçbir anlamı yok; ama burada birlikte yaşadığımız için bize bu anlayışı gösteriyorlar. Uygun zamanda bırakılıyorlar, koşuyorlar, ihtiyaçlarını görüyorlar. Elimizden geldiğince bunu yapmaya çalışıyoruz. Şimdi burada bizimle oturuyor mesela, çık desem çıkmaz burada bizimle oturuyor.” Yapılan gözlemlerde bağlı tutulan hayvanların misafirlerin korktuğu hayvanlar olduğu gözlenmiştir. Yerleşke açısından işletme yönünün bulunması ve müşteri memnuniyetinin sağlanması gibi hususlar hayvanlara karşı farklı davranışların da geliştirilmesine neden olmuştur. Yine gözlem esnasında ahırlarda kapalı tutulan yaşlı atların olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili olarak şu açıklamalar yapılmıştır; “Bu atları biz, Süleyman Demirel Üniversitesi’nde kalmıştı, atları götürmüş çocuklar iş olsun diye, aslında daha sonra getirecekken eziyet çekmesinler diye getirdik. Yaşlılar artık, kısırlaştırılmışlar. Onlara sadece küçük çocukların binmesine izin veriyorum, daha fazlasına asla vermiyorum. Gübreleri gevşekçedir, içeriği düşüktür; ya da sıcak yastık yapmak için kullanırız. Onun dışında bir şey yok. Gezip dolaşabiliyorlar; kendi açık alanları var; ama şu an atlar için uygun hava şartları olmadığından ahırdalar.”

Görüşmeler esnasında yavruların anneleriyle birlikte kaldığından bahsedilmiştir, fakat yerleşkede yapılan gözlemlerde yavruların annelerden ayrı bir alanda tutulduğu gözlemlenmiştir. Yavrunun güvenliği açısından alınan bir tedbir olarak açıklanan bu durum yavrunun anneden süt emmesini engellemekte yavrular bir etkinlik olarak çocuklar tarafından yine annelerinin sütüyle biberonla beslenmektedirler. Yerleşkedeki ineklerin yaşam şartlarıyla ilgili olarak şunlar söylenmiştir; “İneklerimiz yayılmaya gider, zaman zaman içerde kalırlar. Fazla süt versin diye fazla yem vermek, aşılama yapmak gibi bir uygulamamız da yok. Doğan bebekler aşk bebeği. Et yemiyor muyuz, yiyoruz yalana lüzum yok; ama yaşama şartlarına çok dikkat ediyoruz. Hayvansal ürün olarak sütlerinden yararlanıyoruz, ama bebeklerin hakkı birdir; ilk önce bebekler doyuruluyor. Peynirimizi, yoğurdumuzu, kefirimizi geri kalan sütlerle yapıyoruz. Olabildiğince bu ortak yaşamda birbirimize uymaya çalışıyoruz. Sağlıksız bir yiyecek de asla vermeyiz.” Hayvanlardan yılda 8 tanesinin kesime gönderildiğinden bahsedilmiştir.

Vahşi hayvanlara kurulan ilişkilerde kendi zararlarına da olsa hayvanlara zarar vermediklerinden bahsetmiş ve tanınan özgür alanlarla ilgili şu açıklama yapılmıştır; “Domuzlar giriyor mesela, tarlayı sürer çıkar. Biz onları öldürmek yerine ya da patpat yapıp diğer kuşları rahatsız etmek yerine koku kullanıyoruz. O koku onları bir miktar uzak tutar. Bir miktar yiyeceğimizi de götürürler; ne yapalım. Yazın ilk olan karpuzu çakallar götürür; uyanıklar. Ama çakal onu gübresiyle döke döke gider, sonra olmadık yerde bir sürü karpuz buluruz o ayrı. Ama kışın aç kaldıklarında lahanayı ve karnabaharı da yiyorlar; ne yapalım. Aç mı kalsınlar? Önceden de bahsettiğim gibi bir kısmını da sırf onlar yesin diye ekiyoruz zaten.” Ayrıca bu alanın korunmasının sağlanabilmesi adına arazi alanını yeniden satın almalarla sürekli büyüttüklerini anlatmışlardır.

EKOYER 14 hepçil beslenen ve geleneksel bir aile çiftliği olarak alışkın oldukları tarzda hayvanların konumlarını belirlemiş ve kendilerince en etkin olan yöntemleri uygulamaktadırlar. Büyükbaş hayvanların döllenmesi veterinerler tarafından yapılmakta ve süreç doğal seyrine bırakılmamaktadır. Bunun dışında sütün ilk önce yavruya bırakılması EKOYER 14 için de geçerlidir; “Evet hayvansal ürün olarak süt, yoğurt, yumurta gibi ürünler üretiyoruz. Dikkat ettiğimiz unsur büyükbaş hayvanlar için yavrularına da yetecek süt verip geri kalanını kendimiz kullanıyoruz.” Büyükbaş hayvanların doğum sonrası sürecini şu şekilde açıklamışlardır; “Doğumdan sonra 1 yıl hayvan bizde duruyor. 1 yıldan sonra erkek hayvansa satılıyor. Biz süt için baktığımızdan erkek hayvanlar 1 yıldan sonra bizim işimize yaramıyor. Kendimiz ve gelen müşteriler için süt üretimi yapıyoruz, onun dışında ticari bir satış yapmıyoruz. Kendi hayvanlarımızın etini yemiyoruz. İlçede bildiğimiz bir kasap var, hayvanların beslenmesine ve sağlığına çok dikkat eden bir kasap. Ondan alıyoruz. Kış aylarında hep ahırda hayvanlarımız. Ocak-Mart sonu arası; kışın bizim burada baya kar yağıyor. Diğer aylarda hep dışarıdalar. 100 dönüm falan bir alanımız var, o alanda geziyorlar.” Büyükbaş hayvanlar dışındaki tavuk, hindi, kaz, ördek gibi hayvanların süreçleri doğal akışında gerçekleştirilmekte ve hayvanlar yenmemektedir. Yumurtalarının kullanımı şu şekilde açıklanmıştır; “Kümes hayvanları için yeteri kadar tahıl var biz kuluçkaya ayırdığımız yumurtalar harici hepsini kullanıyoruz.”

EKOYER 13 hayvansal ürün üretimi gerçekleştirmediklerini ve bu nedenle sadece yerleşke etrafında bulunan hayvanlarla ilişkileri olduğundan bahsetmiştir. Mümkün olduğunca barınma alanları dışında hayvanların hayatlarına müdahale etmediklerinden bahsetmiş, yaşam alanlarında müdahalelerde bulunduklarını vurgulamıştır; “Her zaman değil. Mesela

çatıdaki fareleri, evdeki akrepleri, çiyaları çoğu zaman uzaklaştırıyorum ama bazen öldürmek durumunda kalıyorum. Kendi yaşamımı sürdürmek için yapmak zorunda olduklarımı yapıyorum.”

Çizelge 8.17. Yerleşkelerin hayvan etiği uygulamalarının yaklaşımlara göre sınıflandırılması

Derin Ekoloji	Ekofeminizm	Toplumsal Ekoloji
Evcilleştirmeme Doğalarına müdahale etmeme Avlanmalarını destekleme Kış döneminde fazladan yiyecek desteği Müdahalesizlik Popülasyon artışını doğal dengeye bırakma Vahşi yaşam alanlarına müdahale etmeme Yerleşkedeki ürün ve hayvanlara zarar veren vahşi hayvanların öldürülmemesi Özgürlük Özgür bırakma Yerleşkeyi vahşi bırakma Tüm canlılara özgür bir yaşam alanı yaratmak (gıda ormanı)		Müdahale 1 yaşında erkek hayvanların satılması Yetişkin erkek hayvanların öldürülmesi Kümes oluşturma Kümeste kapalı tutma Köpekleri bağlı tutma Yerleşkedeki hayvanlara saldıran vahşi hayvanların öldürülmesi Hayvansal Ürün Üretimi ve Satışı Hayvanların mal olarak görülmesi Hayvansal ürün satışı Suni dölleme En verimli yolun seçilmesi Yavruların anneden ayrılması Yavruların ayrıca beslenmesi Yerleşkede farelerin öldürülmesi
Saygı Üreme süreçlerine müdahale etmeme Doğal döllenme Yavruları anneden ayırmama Anne sütünü hiç almama Yavru büyüyünce sütü paylaşma Öldürmeme Hayvanları yiyecek olarak kullanmama		
Hayvana olacak etkileri nedeniyle		İnsana ve doğaya etkileri nedeniyle
Organik yemle besleme Kimyasal kullanmama Hormon kullanmama Güneş görmelerini sağlama Hijyenik ortamda yaşama Otlama Yayılma		

Özellikle kırsal alanda doğa ile doğrudan kurulan ilişki vasıtasıyla yiyecek sağlama ve yiyecek üretme faaliyetleri kentsel alanda mutfakta yemek pişirme ile sınırlandırılır. Kadının üstlendiği ev içi roller kentte de etkisini göstermekte ve kadınlar yiyecek hazırlama hayvanlar da yiyecek olarak hazırlanmak üzere evcilleştirilmektedirler. (Gruen, 1993: 72).

Ekofeminist bakış açısından, kadınların seks ve üreme; hayvanların yiyecek nesnesi olarak sömürüldüğü düşünülmektedir. Süreçler benzer yürütülmekte ve ataerkil sistemlerde kadınlar da hayvanlar da sistemin işleyişi, egemen güce hizmet, efendiyi memnun etmek amaçları üstlenmiştir. Böylesi sistemlerde öteki olan tüm varlıklar aynı kaderi yaşamakta; ötekileştirilmekte, aşağılanmakta, sömürülmektedirler. (Adams, 1994: 93). Bu bağlamda, sözkonusu kadınlar ve hayvanlar arasındaki ekofeminist kuram çerçevesindeki özdeşleştirme hayvanlarla ilişkilerin yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir. Buna göre et üretim merkezlerinin doğadaki ilişki ağlarında herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Hayvanları kadınlarla özdeşleştiren ekofeminist anlayış hayvanları, sömürülecek bir maddenin ötesinde; yaşamaya hakkı olan ve saygı gösterilmesi gereken varlıklar olarak görmektedir (Adams, 1993: 200; 1994, 93-95).

İnsan davranışları ve toplumsallaşmasından ortaya çıkan ikinci doğada yapılanların hem insana ve insan tarafından yaratılan ikinci doğaya hem de insanın kaynak olarak değerlendirdiği birinci doğaya olumsuz ve geriletici etkisi olmadığı sürece toplumsal ekoloji tarafından kabul edilebilir olduğunu söylemek mümkündür. Bu davranışlar insan evriminin bir sonucudur, etik açıdan değerlendirilmesi gereken bu davranışların birinci ve ikinci doğaya ve buralardaki düzene, devamlılığa ve gelişime olan tahrip edici etkileridir.

Buradan hareketle insanların doğaya ve hayvanlara olan müdahaleleri canlı odaklı olarak değerlendirilmemekte, canlı çeşitliliğini zarara uğratmadıkça ve/veya birinci ve ikinci doğanın varlığını tehdit etmedikçe kabul edilebilir görünmektedir. Hayvanlarla olan ilişkilerde bookchin tarafından hayvanların etiğe değer olup olmadığı konusunda bir açıklama yapılmazken, insan türünün yaşam hakkını diğer türlerle eşit gören yaklaşımları kesin olarak reddetmesi, bu görüşü insan dışı canlılığın insan tarafından kullanılabilmesi hakkına daha yakın hale getirmektedir. Ayrıca kullanma, yararlanma gibi hakların yine insan evriminin bir sonucu olduğunu, insanlık tarihi boyunca istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda insan dışı doğanın kullanıldığı ve evrimin buna göre şekillendiğini savunması insan dışı canlılığın insan tarafından kullanılabileceği fikrine yakınlığının da göstergesidir. Bu haliyle yaklaşım diğer ekolojik etik yaklaşımlarına oranla daha insan merkezli bir hal almaktadır. Bookchin insan-merkezliliği “insanın değiştirme gücü” olarak yorumlarken, diğer yaklaşımlar insan-merkezliliği insanın “tahakküm derecesi” olarak tanımlamaktadırlar. Diğer bir deyişle Bookchin her ne kadar tahakküm ve hiyerarşinin doğa talanına neden olduğunu vurgulasa ve bundan vazgeçilerek yeni toplumların kurulması gerektiğini söylese

de aslında savunduğu görüş türler arası tahakküm ve hiyerarşi yaratan bir yapıdadır. Bu bağlamda tanımlamanın doğru yapılabilmesi için insanlar arası tahakküm ve hiyerarşiden bahsedilmesi gerekmektedir.

Konu hayvanlara ve hayvanlarla olan ilişkilere geldiğinde kişisel tüketim ve çıkarlar söz konusu olduğundan algılarda özgürlük ve yaşam hakkına saygı gibi öncelikler bulunsa da uygulamada durumun zaman zaman değiştiği görülmektedir. Bu nedenle de her üç yaklaşımın etkilerini de görebilmek mümkün olmaktadır.

Direkt olarak derin ekolojinin izlerinin görüldüğü hayvanlarla ilişki durumu evcilleştirmeme, müdahalesizlik ve özgürlük kavramları altında şekillenmiştir. Yerleşkelerin evcilleştirmeme durumuna yönelmeleri öncelikle hayvanların doğasına müdahale etmeme ve hayvanlara hayvansal özelliklerinden ötürü saygı duyma, diğer bir deyişle de içsel değer kavramına inanma gibi gerekçeler içermektedir. İnancın bu şekilde evrilmesi beraberinde hayvanlarla asgari ilişki kurulması ve avlanmalarının desteklenmesi şeklinde kendini göstermektedir. Fakat bu hayvanların yaşamlarının tehlikeye girdiği durumlarda yerleşke sahiplerinin uygulamaları ikiye bölünmüştür. İlki mülkiyet kavramından soyut olarak gelişen ve hayvanların av olma durumuna karşı kendilerini geliştirmeleriyle sonuçlanan özgür bırakma, bir diğeri ise mülkiyet ve hayvanlardan elde edilen fayda ve gelirin etkisiyle şekillenen özgürlüklerini engellemek pahasına kümesler ve bağlı tutma aracılığıyla korumaya alama şeklinde gelişmiştir. Kümese kapatılma durumunda hayvanlar koruma altında hissettiklerinden kendilerine bir koruma geliştirmemekte, diğer bir deyişle doğadaki minimum eylem prensibi nedeniyle kendilerini geliştirmeye çalışmamaktadırlar. Evcilleştirmeme durumundaysa, diğer bir deyişle özgür bırakma, geceleri kendilerini yırtıcılardan korumak için yerleşkedeki tavukların ağaçlarda tünemeye başladıkları gözlemlenmiştir. Diğer yandan yerleşke sahipleri vahşi hayvanların yerleşkedeki hayvanlara saldırımlarının aç kalmalarına bağlı olduğunu bildiklerinden ve bu yoksunluğu uzun dönemde ortadan kaldıracı için ormanda farklı hayvan türlerinin barınmasını sağlamak amacıyla yenebilir bitkiler diktiklerinden bahsetmişlerdir. Tepkisel olarak destek davranışına yönelme derin ekolojinin temel esaslarından olan sorunların sonuçlarıyla değil temel kaynaklarına inme ve onu çözme gerekliliğinin hayattaki en net karşılıklarındandır. Kendi potansiyellerini geliştirmelerini destekleme yollarından bir diğeri ise hayvanlara yem, yemek verilmemesi ve avlanmalarının desteklenmesidir. İster tavuk olsun, ister kedi köpek olsun avlanmak zorunda kalmaları hem doğadaki yerlerini

bulmalarını sağlamakta, hem de bölgedeki ekosisteme yeni bir unsur dahil etmekte ve zenginleştirmektedir. Fakat, EKOYER 2 köyde ve diğer insanlara yakın alanda yaşamalarına bağlı olarak köpekleriyle ilgili köylülerden şikayet almış ve köpeklerini öldürmekle tehdit edilmişlerdir. Köpeklerini şehirdeki yaşıntılarından beri yanlarında tutuyor olmaları ve buna bağlı geliştirdikleri duygusal bağ ile köpeklerinin özgürlüğünü elinden alma pahasına yaşaması için bağlı tutarak korumaya almışlardır. Ayrıca yerleşkede yaşayan hayvanların öldüren vahşi hayvanların da yine yerleşke sahiplerince öldürüldüğünden görüşme esnasında bahsedilmiştir. Hayvanların özgür bırakılarak kendi çözümlerini üretmelerini sağlamak, avlanmalarını teşvik etmek derin ekolojik uygulamaların önemli göstergelerinden olurken, aynı durumda hayvanların korumaya alınması, öldüren vahşi hayvanların öldürülmesi ise insan çıkarları doğrultusunda özgürlüklerini kısıtlamak ve öldürmek olduğundan doğalarına müdahale kapsamında toplumsal ekoloji altında değerlendirilmiştir. Buradaki esas vurgu insanların elde edeceği maddi çıkarının üstün tutulması ve doğadaki minimum eylem prensibinin insanların maddiyatı için kullanılmasıdır.

Türkiye'deki ormanlarda avlanma, ağaç kesimi, tektipleştirme gibi nedenlerle canlı çeşitliliğinin azalması, özellikle kış aylarında hayvanların açlık çekmeye başlamalarına neden olmuştur. Bu nedenle yerleşkelerden bazıları uzun dönemli çözümleri hayata geçene kadar bölgelerdeki hayvanlara kış döneminde yiyecek desteği sunmaktadırlar.

Derin ekoloji altında değerlendirilen diğer bir başlık olan müdahalesizlik ilkesi bağlamında yerleşkeler çevrelerinde gözlemlediği ve kendi yaşamlarını da etkileyen popülasyon artışını, öldürmeme ilkesini benimsediklerinden dolayı doğal dengeye bırakma kararı almışlardır. Yerleşkedeki ürün ve hayvanlara zarar verseler de vahşi hayvanların öldürülmemesi de yine bu prensibin benimsenmesi nedeniyle ortaya çıkan davranış kalıplarıdır. Yerleşkelerin mümkün olduğunca bakir bir alanda kalabilmesi adına hem kendi davranışlarının doğaya uygun hale getirilmesi hem de vahşi yaşam alanlarına müdahale edilmemesi ve hatta mümkün olduğunca avlanma gibi nedenlerle oluşan müdahale ve tahribatın ortadan kalkması için çaba göstermektedirler. Buna karşılık toplumsal ekoloji doğal dengeye zarar vermeyen müdahaleleri kabul ettiğinden yerleşkedeki hayvanlara saldıran vahşi hayvanların öldürülmesini, ürünlere zarar veren fare gibi canlıların öldürülmesini doğayla mücadele halindeki insanlık evriminin bir sonucu olarak görür ve bu canlıların ekosistem içerisindeki yerlerinin ve çoğunluklarının bozulmaması kaydıyla bu davranışları kabul edilebilir görür.

Salt derin ekoloji altında ele alınan son başlık olarak özgürlük karşımıza çıkmaktadır. Özgürlük öncelikle daha önceden de bahsedildiği üzere yerleşkede yaşayan hayvanların özgür bırakılmasını ifade etmektedir. Bu süreç beraberinde iki türlü davranışı getirmektedir. İlk olarak hayvanları tamamen kendi haline bırakmak; yani permakültür ve fukuoka prensiplerinde bahsedildiği üzere sadece araziye olan faydaların üzerinden ve yerleşkelerde yaşamsal çeşitliliğin sağlanabilmesi adına hiçbir müdahaleye maruz bırakılmadan hayvanların çiftlikte tutmak bir yol olarak izlenmektedir. Bu yöntemde hayvanlar yaşama, üreme, yavru bakımı gibi tüm süreçlerinde ve yaşamlarında özgür bırakılmaktadırlar. Diğer bir yol olaraksa hayvanların yine üreme süreçlerinde doğal yolların izlendiği, endüstriyel üretimlerdeki gibi suni döllemenin, yapay uyarıcılarla hayvanların çiftleşmeye zorlanması gibi unsurlar yer almamakta üreme süreci tamamen doğal şartlara bırakılmaktadır. Doğum sonrası süreçte yavrunun anneye kalmasına izin verilmekte ve süt yavrunun hakkı olarak görülmektedir. Yavrunun büyüyüp ek besinlere geçmesiyle süt yavru ile paylaşılmaktadır.

Toplumsal ekolojideki hayvan algısına tekrar bakacak olursak; öncelikle bu konuda çok fazla yorum yapılmamış olması yorum ölçeğini daralttığını tekrar söylemek yerinde olacaktır. Marksizm'den etkilenmiş olması, insanın doğaya müdahaleci tavrını desteklemesi, insanın doğayla mücadelede geçirdiği evrimi doğal karşılaması ve etiği doğaya olan genel etkiler üzerinden değerlendiriyor olması gibi nedenlerle canlı merkezli olmaktan uzaklaşmakta, nitelik itibarıyla insan-merkezli olmaya yaklaşmaktadır. Doğaya olumsuz etkisi olmayacak, hayvan hayatına insan müdahalelerini verimin sağlanabilmesi açısından hoş gördüğünü söylemek mümkündür. 1 yaşına geldiğinde erkek hayvanların satılması, yetişkin erkek hayvanların yiyecek olarak kullanılmak için öldürülmesi, hayvansal ürün satışı, hayvanların mal olarak görülmesi, hayvan evcilleştirme ve kullanımının insanlık tarihinde uzun bir yeri olması ve bu tarz lokal üretimlerin doğaya endüstriyel üretimler gibi zararı olmaması nedeniyle kabul edilebilir insan davranışlarıdır. Bunun yanında, suni dölleme, yavruların anneden direkt ayrılması, yavruların ayrıca beslenmesi gibi uygulamalar hayvancılığın endüstrileşmesiyle birlikte üretim veriminin artırılması adına ortaya çıkan uygulamalardır. Hayvan doğasını bozmakla birlikte bilimsel bilgi üretiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu uygulamaların insanın doğayla olan mücadelesinde doğal bir sonuç olarak görülüp görülmeyeceği tartışılması gereken etik unsurlardandır. Tarafımdan, doğaya yaklaşımda bilimi esas alan, insanın müdahaleci rolünü kabul eden ve 2. Doğa olarak kabul edilen alanların 1. doğaya olan olumsuz dışsal etkilerini dikkate alan toplumsal ekoloji tarafından kabul edilebilir davranışlar olarak yorumlanmışlardır.

Son dönem eko-feminist hareket bahsedildiği üzere insan-merkezli olmaktan, türçülükten uzaklaşmış ve tüm türler adına özgürlük çağrısını benimsemiştir (Adams,1994: 92);

Eko-feministler, kadınların seks ve üreme; hayvanların yiyecek nesnesi olarak sömürüldüğü görüşündedirler. Ataerkil annelere dönüştürülen anneler ile süt makinelerine çevrilmiş inekler aynı egemen düşüncenin sonucudurlar. Her ikisi de efendiye hizmet için çalışan hayvan/kadın makineleridir. Hayvanlar ve kadınlar aynı yazgıyı paylaşırlar: küçümsenir, nesneleştirilir, et parçası olarak kabul edilir ve varoluş sebepleri efendinin ihtiyaçlarını karşılamak içindir sadece.

Hayvanlarla kadınlar arasında yapılan bu özdeşleşme hayvanlarla olan ilişkilerin yeniden yorumlanmasına ve hayvanların yaşam hakkı olan saygıyı hak eden varlıklar olarak değerlendirilmelerine vesile olmuştur (Adams,1994: 93). İçsel değer kavramı gibi daha iddialı bir savla ortaya çıkılmamış olsa da fikirlerin evrimi, hayvanların üreme süreçlerine olan müdahaleler ve metalaştırılmaları direkt eleştiri odağı haline getirilmiştir. Derin ekoloji ile eko-feminizmin ortak paydasını oluşturan cinsiyet odaklı türçülük; yerleşkelerde hayvanlara karşı olan hoşgörünün, üreme süreçlerine ve hayatlarına gösterilen saygının ortak değerlendirilmesine neden olmuştur. Diğer türlerin döngülerine olan hoşgörü ve saygı da beraberinde üreme süreçlerine müdahale etmeme, doğal döllenme (çiftleşme için yapay uyarıcılar kullanmama dahil), yavruları anneden ayırmama, anne sütünü hiç almama veya yavru büyüyünce sütü paylaşma, hayvanları öldürmeme, hayvanları yiyecek olarak kullanmama olarak davranışa yansımıştır. Bu çiftliklerde hayvanlar döngülerine müdahale olmadan özgürce yaşam hakkı bulmakta ve bulundukları yerleşkeye otlama, yabani otları yeme, gübreleme, eşelenme, toprağı havalandırma gibi doğası gereği ihtiyaçları bağlamında destek olmaktadır. Sağladıkları destek hem bu uygulamalar için fazladan çaba gösterilmesini engellemekte, hem tarımın daha müdahalesiz yapılmasına yol açmakta hem de organik yaşamda hayvanların rolünü de ortaya koymakta ve yerel halka örnek olmaktadır. Aynı zamanda yerleşkelerin sınıflandırma durumunda hem derin ekolojik hem de ekofeminizm özelliği yansıtımlarına da neden olmaktadır.

Son grup altında ele alınan davranışların hangi etik yaklaşım altında değerlendirileceği yerleşkelerin bu uygulamaların nedenlerini açıklama yoluna göre değişiklik göstermektedir. Endüstriyel hayvancılık altında hayvanların duygu ve acıdan arınmış mallar olarak nitelendirilmeleri onlara yapılan muamelelerin de şiddetini, yaşam şartlarının zorluğunu arttırmaktadır. Daha hızlı büyümeleri için maruz kaldıkları kimyasallar ve hormonlar, GDO'lu yemlerle beslenmek durumunda kalmaları, tüm yaşamlarını fabrikalarda dışarı hiç

çıkmadan, toprakla hiç buluşmadan, güneş görmeden, hijyenik olmayan sıkışık ortamlarda psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalarak geçirmek durumunda kalmaktadırlar. Toplumsal ekolojinin hayvanlara olan yaklaşımı kendini net şekilde belli etmese de derin ekoloji ve eko-feminizm temelli etik prensipleri gereğince yaşam hakkı gözetilen hayvanların doğalarına uygun yaşam haklarının savunulması uygulamada endüstriyel üretim standartlarını yıkarak hayvanlara saygıyı hak eden canlı statüsü kazandırmıştır. Bu statü beraberinde hayvanlara olan davranışlarda değişime de neden olmuştur; yavruların annelerden ayrılmaması, suni döllemenin olmaması, sütün yavrunun hakkı olduğunun kabulü gibi algı ve davranış değişimleri hayvanlara olan bakışın değişimiyle ortaya çıkmıştır. Diğer yandan yine endüstriyel hayvancılıkta olanın aksine ekolojik yerleşkelerde hayvanlar (mecbur kalınan kış aylarında ve organik atıkların değerlendirilmesinde) organik yemlerle beslenmekte, kimyasal ve hormona maruz kalmamakta, ya sürekli dışarıda olmakta ya da düzenli olarak otlamaya çıkarılmakta, kapalı kaldıkları alanlar varsa yaşadıkları ortamların hijyenine özen gösterilmekte, otlama ve yayılma imkanı bulmaktadırlar. Yeni uygulamalar gibi görünse de aslında “olması gerektiği gibi yaşama” imkanı bulmaktadırlar. Hayvanlara sağlanan bu rahatlığın nedenleri hayvanın direkt kendi psikolojik ve fiziksel sağlığı için yapılması bizi derin ekoloji ve ekofeminizme götürürken, bu uygulamaların asıl nedenlerinin hayvanlardan elde edilecek ürünlere yansımaları, toprağı kirletmesi gibi nedenlerin düşünülerek uygulanması bizi toplumsal ekolojiye yaklaştırmaktadır.

Görüşme yapılan şehirden tekrar kırsala yerleşen insanların hayvanlara karşı daha duyarlı olmaya başladıkları, empati yeteneklerinin geliştiği ve çoğunlukla (15 yerleşkeden 12’si) genel olarak vejetaryen beslenmeyi tercih etmeye başladıklarını söylemek mümkündür.

8.3.6. İnsanlar Arası İşbölümü Esasları

İşbölümü sorularının araştırmaya dahil edilmesinin neden öncelikle yerleşkelerdeki işleyiş ve yönetim yapılarının ortaya koyulmasıdır. Buradan kişiler arası hiyerarşi, yönetim tercihleri gibi konularda bilgi edinilmesi muhtemeldir.

Öncelikle yerleşkelerin hiçbirinde yerleşke sakinleri ve gönüllüler arasında işçi işveren ilişkisi olmadığını söylemek mümkündür. Öyle ki, çoğu yerleşkede sağlanan rahat ortam nedeniyle kişilerde yerleşkeyi ve işleri benimseme söz konusudur. Yerleşkelerden bazıları işbölümünü işin ve kişilerin doğasına göre kendileri yapmayı tercih ederken, bazıları da

tamamen gönüllülerin tercihine bırakmayı tercih etmektedir. İlgili verilerin elde edilebilmesi için kişilere Çizelge 7.3.'te Hiyerarşik Yapı başlığı altında sunulan “*Yerleşkenizde işbölümü nasıl sağlanmaktadır? Görev dağılımlarında ne gibi özellikler göz önünde bulundurulmaktadır?*” soruları yönlendirilmiştir. Çizelge 8.18.'de yerleşkelerin işbölümü konusundaki tercihlerine yer verilmiştir.

Çizelge 8.18. İşbölümü teknikleri özet tablo

İşbölümü Tercihleri	
Eğitsel	Katkısı olacak işler
Özgür alan	Kişilerin seçmesi
İmece	Yerleşkede olan işlerin birlikte yapılması
Ortak karar	Kara tahta Çember
El yatkınlığı ve yetenek	Hayvan bakımı Hayvanların yayılması Marangozluk Tarla

En etkin yolu bulma çabasında yerleşkelerde zaman zaman farklı yollar izlense de genel olarak bu 4 başlık altında işbölümüne karar verilmektedir. Bunlardan ilki *eğitsel* amaç içeren ve kişilerin rutin hayatlarında karşılaşmadıkları, kendilerine yeni bilgi sağlayacak alanlarda çalışmaları için teşvik edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; bir ressam yerleşkeyi ziyaret ettiğinde o kişiye direkt olarak boyama ve/veya sanatsal işleri vermek yerine yerleşkede bulunan tarla ve hayvan işlerine yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Bu sayede kişilerin yeni tecrübeler elde etmesi ve kalıplaşmış yaşamlarının dışına çıkmaları hedeflenmektedir. İkinci bir yöntem olarak *özgür alan* yöntemi benimsenmiş ve gönüllülerin görev seçimlerine karışılmamasına karar verilmiştir. Gün başında veya bir önceki akşam gönüllülere yapılması gereken işler söylenmekte ve kişiler yapmak istedikleri iş konusunda serbest bırakılmaktadır. Buradaki amaç kişilerin iş yaşamlarındaki baskı ve yönlendirme halini yerleşkede bulundukları süre boyunca hissetmelerini engellemek ve özgür karar verebilmeyi teşvik etmektir. İşbölümü esnasında uygulanan üçüncü yöntem *imece*dir. Daha çok az kişi yaşayan, işlerin koordinasyon gerektirmeyecek seviyede olduğu yerleşkelerde ve o dönemde amaç olarak yapılması gereken belirli işler olan yerleşkelerde uygulandığı görülmüştür. Adından da anlaşılacağı üzere yerleşkede yapılması gereken işleri yerleşkede yaşayanlar ve gönüllülerle hep beraber yapılmasını ifade etmektedir. Buradaki amaç yaşayanlarla gönüllülerin ortak iş yapma yetisini geliştirme, kişiler arası iş yapımı sürecinde dayanışmayı sağlama ve iş esnasında etkileşimi arttırmaktır. Dördüncü yöntem olarak ortak

karar prensibi benimsenmiştir. Buna göre gün başında veya bir önceki akşam kara tahta, görev tablosu gibi yapılması gerekenlerin yazıldığı bir tahta üzerinden veya ateş başında toplantı da denen çember sohbetlerinde kimin ne yapacağına karar verilmektedir. Son olarak *el yatkınlığı ve yetenek* bölümlenmesinde kişilerin yetenek ve yatkınlıklarından azami düzeyde faydalanma hedeflenmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus bu başlık altındaki kişilerin 2 çeşit olarak değerlendirildiğidir. İlk olarak el yatkınlığı; yani yaptığı profesyonel işe göre değil de yerleşke içerisindeki işler dahilinde kişinin yatkınlığı olduğu keşfedilen bir alana yönlendirilmesi olarak değerlendirilmelidir. Veteriner olmasa da hayvanlarla iyi anlaşılan birinin hayvan bakımına verilmesi bu duruma örnek verilebilir. Yetenek ise kişilerin kişisel yaşamlarında da benimsedikleri bir hobinin veya profesyonel işlerinin bir yansıması olarak yerleşkede işlere dahil edilmesidir. Ressamların yerleşkelerin dekorasyonuna destek olması, marangozların marangozhanede çalışması gibi durumlardır. Kişiler yerleşkede bulundukları dönem boyunca kendilerine ve profesyonel olarak yaptıkları işlere yakın olan işlerde çalışmakta ve yerleşkeye destek sağlamaktadırlar.

Bu yöntemlerden eğitsel, özgür alan, imece ve ortak karar gibi yöntemler kişileri özgür bıraktığı ve şiddetsiz iletişim içerdiğinden derin ekolojiye, herhangi bir cinsiyet ayrımı içermediğinden ekofeminizme ve bir hiyerarşi vurgusu olmadığından da toplumsal ekolojiye uygun yöntemlerdir. Fakat kişilerin yerleşkelerce el yatkınlığı ve yeteneklerine göre yönlendirme ve görevlendirme hiyerarşik bir üslup barındırdığından dolayı toplumsal ekoloji prensiplerine uymamaktadır. Kişilerin bir bağlayıcılığı olmaması vesilesiyle görevleri kabul etmeme hakları olsa da genel itibarıyla kendilerine söyleneni kendilerini işe yarar hissedeceklerinden dolayı kabul ettikleri görülmüştür. Diğer yandan işte uzman ve/veya yetenekli kişilerin görevleri üstlenmesi toplumsal ekolojinin de kabul ettiği bütün olma prensibiyle uygunluk göstermektedir.

İşbölümü esnasında dikkate alınması gereken diğer bir önemli husus; her ne yöntem seçilmiş olursa olsun kişilerin cinsiyetlerinin, yaşlarının veya milliyetlerinin yerleşkelerdeki iş bölümüne etki etmemesi durumudur. Belirtilen üç başlıkla ilgili yerleşkelerde işbölümü konusunda bir ayırım söz konusu değildir.

8.3.7. Yerleşkelerdeki Hiyerarşik Yapılar ve Hiyerarşik Dengeler

Hiyerarşi ve beraberinde getirdiği düşünülen tahakküm her iki yaklaşımın da farklı nedenlerden beslenerek kesin bir dille reddettiği konulardan bir tanesidir. Çizelge 8.19.'da yerleşkelerin “İşbölümü veya kişilerin yeti ve özellikleri açısından aranızda bir hiyerarşi var mı? Ziyaretçiler ve yerleşik kişiler arasında, iş yapma sürecinde veya buradaki düzenin bozulmaması adına bir hiyerarşi oluyor mu? Ziyaretçilerinizle olan ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz?” (Çizelge 7.3.) sorularına verdikleri cevaplar doğrultusunda hiyerarşi barındırma durumlarına ve davranışa yansıma şekillerine yer verilmiştir.

Çizelge 8.19. Yerleşkelerin hiyerarşik yapıları ve hiyerarşi tipleri

EKOYER 6		Koordinasyon
		Son karar mercii olma
EKOYER 4	Var	Çalışan-işveren ilişkisi
		Çalışan-işveren ilişkisi
EKOYER 11		Çalışanların gönüllüleri
		yönlendirmesi
EKOYER 2		Hiyerarşiye karşı olma
EKOYER 10		Diktaya karşı olma
		Hiyerarşiye karşı olma
EKOYER 5		Gerek duymama
EKOYER 1		Liderlik
		İşin kolaylaştırılması
EKOYER 7	Yok	Ekoköy olma hedefi
		Eşitlikçi yaşam isteği
EKOYER 3		Kuralsızlık
EKOYER 12		Gerek duymama
EKOYER 9		Herkesin her işi yapması
EKOYER 8		Hiyerarşiye karşı olma
		Özgürlükçü yaşam
EKOYER 14		Aile yeri
EKOYER 13		Gerek duymama

Yerleşkelerin büyük çoğunlukla hem yaşayanlar arasında hem de yaşayanlarla gönüllüler arasında hiyerarşik bir yapıyı benimsemedikleri ortaya çıkmıştır. işletme ayağı da olan 3 yerleşkeden 1 tanesi hiyerarşik yapıyı kabul etmiş, diğerleri ise eşit paylaşım ve eşit karar mekanizmalarını benimsemişlerdir. EKOYER 11 ve EKOYER 6 tarım ürün satışı gerçekleştirmekte ve gerekli ürünü sağlayabilmek için de çalışan barındırmaktadır. Kurulan yapı itibariyle yönetici, yönetici yardımcısı ve çalışanlardan oluşan bir yapı mevcuttur. Benzer şekilde EKOYER 4'de de yerleşke sahibi, yöneticiler ve çalışanlardan oluşan bir

hiyerarşik yapı mevcuttur ve her iki yerleşkede de hem görev dağılımı hem de emir-komuta bu zincire göre ilerlemektedir.

Hiyerarşik yapıyı benimsemeyen yerleşkelerin nedenleri farklılık göstermektedir. İlk neden olarak hiyerarşiye karşı olma durumu karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin hiyerarşik ve kapitalist sistem eleştirisi yaptıkları ve bu tür yapılara karşı oldukları görüşme esnasında ortaya çıkmış ve gözlenmiştir. Hiyerarşiye karşı olma durumunun diktaya karşı olma ve özgürlükçü yaşam fikirleriyle de desteklendiği görülmüştür. Diğer bir yaygın cevap ise gerek duymama üzerinde şekillenmiştir. Yerleşkeler kurdukları ortak ve paylaşımcı yaşamda hiyerarşik bir yapıya ihtiyaç duymadıklarını, bu nedenle de böyle bir yapının kurulmamış olduğundan bahsetmişlerdir. EKOYER 3 benimsedikleri kuralsızlık prensibi doğrultusunda yerleşkelerinin insana dair de doğal davranış gözlemlene alanı olduğundan ve kişileri kısıtlamamak adına herhangi bir hiyerarşik yapıya yaklaşmadıklarından bahsetmişlerdir. Buna göre kişilerin kendilerini ve doğayı keşifleri sırasında herhangi bir sınırla karşılaşmamak adına kuralsızlık prensibi benimsenmiş ve bu da hiyerarşisiz bir alan yaratımına neden olmuştur. her ne kadar hiyerarşi karşıtlığı toplumsal ekolojinin belirgin bir özelliği olsa da bahsedilen kuralsızlık ve keşif vurgusuyla oluşturulan hiyerarşisiz yapının derin ekolojik yaklaşımı desteklediğini söylemek mümkündür. son olarak aidiyet başlığı altında ele alınan cevaplar ilk olarak yerleşkenin tek bir ailenin yeri olması ve işletme ayağı da olan EKOYER 9'de çalışan herkesin yerleşkeyi benimseyerek yönetici de olsa işçi de olsa herkesin her işe dahil olmasını ifade etmektedir. EKOYER 9 bu durumu şu şekilde örneklendirmiştir; “Ben burada yöneticiyim, ama yeri geliyor ben de mutfığa girip bulaşık yıkıyorum, tarlaya giriyorum, hayvanlarla ilgileniyorum. Burada böyle bir ayırımımız yok, yöneticilik işi de sırf iş koordinasyonunu sağlayabilmek için.”

Yine yerleşkelerde geçirilen sürelerde yapılan gözlemler neticesinde çiftliklerdeki çalışmalara birebir katılım da sağlanmış ve çalışmalar esnasında kişiler arasında cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım gözetilmediği, hiyerarşik yapılarda da erkekleri ön plana çıkaran herhangi bir uygulama yapılmadığı insanların iş becerilerinin dikkate alındığı liyakat sisteminin benimsendiği gözlemlenmiştir. Yerleşke büyüklüklerinin en fazla 4 haneden oluştuğunu düşündüğümüzde bu ihtiyacın ortaya çıkmamış olması, yönetim kurallarının yerleşkelere henüz dahil olmamış olması anlaşılır bir durumdur. Bu konunun daha iyi ve daha objektif değerlendirilebilmesi için daha büyük ve kalabalık eko-yerleşkelerin incelenmesi gerekmektedir.

8.4. Yerleşkelerin Eko-Felsefeler Çerçevesinde Sınıflandırılması

Araştırmanın üçüncü aşamasına denk gelen bu aşamasında araştırmaya dahil edilen yerleşkelere yapılan ziyaretler esnasında yürütülen görüşmeler ve de gözlemlerden elde edilen veriler doğrultusunda derin ekolojik ve toplumsal ekolojik etik ilkeleri yansıtan yerleşkeler sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmanın amacı iki yaklaşıma da yakınlık gösteren yerleşkelerin bütün olarak değerlendirilebilmelerini sağlamak ve de teorik düzlemde kalan fikirlerin gerçek hayattaki yansımalarının nasıl şekilleneceğinin ortaya koyulabilmesidir. Bu sayede olası tip belirlemelerinin temelini atılması hedeflenmektedir.

8.4.1. Derin Ekolojik Yerleşkeler

Derin ekoloji altında sınıflandırılacak yerleşkeler değerlendirilirken öncelikli olarak derin ekoloji yaklaşımının benimsediği ve kişilerle toplumlara temel olmasını ön şart gördüğü 8 temel ilkenin varlığı değerlendirilmiştir. Araştırmaya dahil edilen yerleşkelerin bahsedilen 8 ilkeyi yansımaları Çizelge 8.20.'de sunulmuştur.

Çizelge 8.20. Derin ekolojinin temel ilkeleri ve derin ekolojik yerleşkelerdeki karşılıkları

Derin Ekoloji İlkeleri	Yaşam Alanı Yansımaları
Yeryüzündeki bütün insanların ve insan dışı varlıkların doğal, içsel bir değeri vardır.	Tüm türlere kendini geliştirme hakkı tanıma ○ Evcilleştirmeme ○ Tüm türler için mutlak özgürlük alan ○ Doğanın metanın ötesinde gerçek değerini görme ○ Vejetaryen Beslenme
Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği de kendi içlerinde değerlidir ve yeryüzündeki insan ve insan dışı hayatın gelişmesine katkı sağlarlar. İnsanların hayati gereklilikler dışında bu zenginlik ve çeşitliliği azaltmaya hakkı yoktur.	Çeşitlilik ○ Öldürmeme ○ Azami Hayvan çeşitliliği ○ Azami Bitki çeşitliliği ○ Türlerin eşitliğine inanç
Nüfus	Belirli türlerin popülasyon baskınlığının tehlikeleri İnsan türünün baskınlığının tehlikeleri
İnsan, insan dışı dünyaya aşırı derecede müdahale etmektedir ve bu durum gittikçe kötüleşmektedir.	• Tüm türler için Müdahalesiz alan yaratma çabası ○ Hayvan Yaşamına Müdahale Etmeme ○ Destekleyici Bitki Ekimi ○ Böcek sorununu doğal denge içerisinde çözme ○ Biyoçözünür ürün kullanımı • Kendini dengeleyen alan yaratma ○ Gıda Ormanı Yaratma Çabası

Çizelge 8.20. (devam) Derin ekolojinin temel ilkeleri ve derin ekolojik yerleşkelerdeki karşılıkları

Derin Ekoloji İlkeleri	Yaşam Alanı Yansımaları
Görülen bu gidişat doğrultusunda politikaların değiştirilmesi gerekmektedir.	
İdeolojik olarak değişmek yaşam standartlarımızı durmadan yükseltmekten vazgeçip yaşam niteliğinin değerini anlamamızı sağlayacaktır	• Gönüllü Sadelik ○ Yaşam Kalitesine Odaklanma
Yukarıda bahsedilen noktaları benimseyenler gerekli değişimleri gerçekleştirmeye dolaylı veya dolaysız olarak dahil olacaklardır.	• Alternatif Yaşama Geçilmesi • Doğaya dönme • Toplayıcı yaşama dönme • Toplumsal Kurallardan Sıyrılma • Toplu bir yaşamın olmaması • Belirlenmiş topluluk kurallarının olmaması

8 ilkeye ek olarak derin ekoloji altında değerlendirilecek yerleşkelerin özdeşleşme prensibini de benimsediklerini söylemek mümkündür. Buna göre yerleşkelerin var oluşlarının temelinde doğayla bağ kurma ve bütün olma çabası yatmaktadır. Derin ekoloji altında vurgulanan bu gereklilik insanın kendini yeniden keşfi ve kendini doğada gerçekleştirme çabası olarak tanımlanmaktadır.

İçsel Değer ve Biyosferik Eşitlik; İnsandışı varlıklara atfedilen içsel değer ve yine insan dışı varlıkların da sahip olduğuna inanılan kendini gerçekleştirme hakkı kişileri hiçbir yaşama müdahale etmeyen bir yapıya bürünmek durumunda bırakmıştır.

Çeşitlilik; derin ekolojik yaklaşıma yakın olan yerleşkeler çeşitlilik kavramını genel olarak denge üzerinden tanımlamayı tercih etmişlerdir. Dünya üzerindeki dengenin, var oluşun, gelişimin ve dayanışmanın temeli olarak yorumlanmıştır. Bu algı derin ekolojinin çeşitlilik ilkesiyle paralellik göstermektedir. Benzer şekilde bu algı kişileri doğayla bütünleşmeye, empati kurabilmeye ve korumaya ya da zarar vermemeye de yaklaştırmıştır. Bununla birlikte hem yaşam alanlarında hem de dahil olunan yaşam alanında azami canlı çeşitliliğine özen gösterilmiştir. Derin ekoloji altında incelenen yerleşkelerin ve bu yerleşkelerde yaşayan kişilerin doğanın insan için olduğu algısından ziyade; doğanın insanın feyz alması için var olduğu algısına daha yakın olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Nüfus Dengesizliği; Çeşitlilik konusundaki açıklamalarını belirli türlere özgü popülasyonun fazlalaşması etkileri üzerinden anlatarak insan da dahil hiçbir türün baskın olmaması, denge sağlanması gerektiğinden bahsetmektedir. Dengeyi yerleşke çevresinde bulunan kanatlı

hayvanlarla toprak ilişkisi üzerinden anlatarak hayvanların fazlalaşması durumunda toprağın fakirleşmeye başlayacağı örneğini vermiştir. Bu örnek üzerinden insan popülasyonunun durumuna değinen yerleşke kurucusu bugünkü ekolojik sorunların insan nüfusuna ve insanların yaratılan ihtiyaçlarına da bağlı olduğuna inanılmaktadır. Hem nüfusun dengelenmesi hem de ihtiyaçların karşılanabilirliğinin ve önceliğinin yeniden değerlendirilmesi gerekliliği savunulmaktadır. Kaldı ki yerleşkelerin tümüyle yapılan görüşmelerde kendilerinin de bu farkındalığa eriştiklerini anlatmışlardır.

Müdahalesizlik; Yerleşkelerin genel niteliklerine ve yerleşkelerdeki kişilerin türler arası etik konusundaki yaklaşımlarına bakıldığında; kendilerini doğada yeniden keşfetme çabasının yerleşkelerde doğaya ve doğadaki insan dışı varlıklara karşı empatiyi geliştirdiği gözlenmiştir. Bu kişilerin hayvan doğasını bozmama, müdahale etmeme konusunda daha hassas olduklarını söylemek mümkündür. Yerleşkelerdeki özgür yaşam alanını sadece insanla sınırlamayan yerleşkeler söylemlerini “tüm türler için mutlak özgürlük alanı” olarak genişletmiş ve hatta zaman zaman insan dışı türlere olacak olumsuz etkileri ortadan kaldırmak adına insan davranışlarını sınırlar hale gelmişlerdir. Genel itibariyle insan ilişkileri değerlendirilecek olursa; dahil olduğumuz sistemler içerisinde insana sunulmayan, insanların olumlu ya da olumsuz kendi potansiyellerini keşfetmelerine olanak sağlayan, baskılamayan ve bu sayede gerçek doğalarını keşfetmeye olanak sağlayan yapılar olduğunu söylemek mümkündür. İnsan dışı türlerin gelişimlerini etkileyecek davranışlar (şiddet, baskılama, sömürü vb.) dışında insanlar arası ve insan-doğa ilişkisinin her türlüsüne açık olduğu ve izin verildiğini gözlemlemek mümkündür.

Politika Değişimleri; Derin ekolojik yerleşke sakinlerinin profilleri incelendiğinde kapitalist sistem içerisinde başarılı olan, nispeten zengin kişilerin yaşamlarından duydukları memnuniyetsizlik üzerine yeni yaşam arayışıyla yola çıkan kişiler olduğu görülmüştür. Yaşadıkları hayatların doğal, insani ve özgür olmadığını düşünen bu kişiler mutlak özgürlük ve kendilerini yeniden keşfedebilme arayışıyla doğaya dönmeye karar vermişlerdir. Kendi söylemleri incelendiğinde var olan yapıdaki yanlışlıklara yönelik yorumlarının kapitalizm, insanın kendine yetememesini destekleyen sistemler, doğayı sömüren sistemler üzerinden şekillendiğini görmek mümkündür. İnsanın kendi gıdasını üretmesi özgür olabilme ve özgür düşünebilmenin temeli olarak görülmektedir. Gelişimi destekleyen insan yapımı sistemlerin de bu gerçek üzerine yeniden inşa edilmesi zorunluluğuna vurgu yapılmaktadır. Algıdaki ve uygulamadaki bu değişimin doğaya, yani ekonomik açıdan bakılacak olursa doğal

kaynaklara, olan bakışı da yaklaşımı da değiştireceğine inanılmaktadır. Kısacası bu sınıf altında bulunan yerleşkelerce; artık sistemlerin de politikaların da gerçek ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden şekillenmesi gerekliliği savunulmaktadır.

Gönüllü Sadelik; önceden de bahsedildiği üzere derin ekolojik yerleşkeler; yüksek gelirli, üst sınıfa mensup kişilerin lüks yaşamlarından vazgeçerek gerçek gereksinimlere odaklandıkları bir yapı kurma ihtiyacıyla oluşturulan yerleşkelerdir. Diğer bir deyişle; ihtiyaçlarını lüks yaşamda, maddi getiride tatmin edemeyen ve asıl ihtiyaçlara odaklanan kişilerden oluşmaktadır. Bu kişiler kendi deyimleriyle “sistemin dayattığı ihtiyaçlar”dan sıyrılarak yaşam kalitesine odaklanmış; neye sahip olduğundansa neye sahip olduğuna odaklanan yeni bir yaşam tarzı benimsemişlerdir. Yaşamlarından vazgeçmeleri de bu bilince ulaşmaları da kendi gönüllülükleri esasıyla olmuştur.

Yaşama Geçirme; yukarıda bahsedilen ilkelere uygunluklardan bir kısmı şehirdeki yaşamlarının yanlışlığını fark etmeleriyle, bir kısmı da doğaya döndükten sonra yaşadıkları tecrübelerle fark ettikleri ve benimsedikleri ilkelerden oluşmaktadır. Fakat varılan son noktada, toplayıcı olarak yaşama, alternatif yaşamların mümkünüğünü gösterme, yaşama ve paylaşma arzusu kişilerin yaşamlarını değiştirmiş ve kendine yeten bu yerlerin kurulmasına yol açmıştır. Derin ekoloji tarafından savunulan bireysel aydınlanma öngörüsünü destekler nitelikte oluşan derin ekolojik yapılar; toplum kurallarından sıyrılmış ve hatta toplumsallaşmaktan uzak bireysel tecrübelerden oluşmaktadır. Kişilerin doğayla olan bireysel tecrübeleriyle yeni bir yaşam oluşturma ve kendi potansiyellerini çevrelerindeki ekosistemle onu baskılamadan geliştirme tecrübeleri bu yapıları toplumsal ekoloji yaklaşımından ayıran en temel özelliklerindendir. Ayrıca yine bu gerçek, toplumsal ekoloji tarafından en çok savunulan “insanın kendini toplumla anlamlandırması” ilkesine gerçek yaşamda bir alternatif olduğunu da gözler önüne sermektedir. Uzun vadede, ekoköy olma fikrine sıcak bakan derin ekolojik yerleşkelerde toplu yaşamın görülmesi ve farklı kültürlerle göre farklılaşan yeni toplum yapılarının şekillenmesi de mümkündür.

Çizelge 8.21. Derin ekolojik yerleşkelerin özellikleri

İLKE	YANSIMA		
	DERİN 1	DERİN 2	DERİN 3
İnsan doğasının yeniden keşfi	Ekolojik krizin kökenini	Doğayla bağın kopması Üretmeden tüketme İnsanın yiyeceğini üretme özgürlüğünden mahrum bırakılması	Doğayla bağın kopması Üretmeden tüketme Doğadan uzaklaşmak Doğayı bilmemek Doğanın tükenmezlik algısı Doğanın insan için var olduğu algısı
	Kendini Gerçekleştirme	Potansiyellerini Keşfetmeleri Doğalarını doğada keşfetmeleri Keşfettikleri doğalarına göre yaşamaları Potansiyelin geliştirilmesi	Gıda ormanı yaratma İnsan potansiyelinin yeniden evriltilmesi çabası
	Doğa okuma Mistisizm	Doğa işaretlerini okuma Doğa işaretlerine göre karar verme	Doğanın gizemlerinin keşfi Doğanın çeşitliliğinin keşfi
Bütünlük Mistisizm	Doğaya adaptasyon; doğa düzenine göre yaşamak	Doğaya uygun yerleşim alanları Doğaya bütün görünüm Görüntü, gürültü ve çevre kirliliği yaratmama Doğa işaretlerini okuma	Çözümleri doğal seyrine bırakma Doğayı gözlemleme Doğaya uygun yaşamayı öğrenme Mevcut alana mümkün olduğunca adaptasyon Oluşacak alana tam adaptasyon
	Doğayla Bütünleşme	Hayvanların kabulünü alma	Doğadaki varlıklarla bütün görme Doğadaki varlıklarla bir görme Doğayla bütünleşilecek gıda ormanı yaratımı Öz kimliğin keşfedileceği alan yaratma çabası Toplayıcı yaşama geri dönmek
Sömürsüz Yaşam	Sömürünün reddi	Hayvanları evcilleştirmeme Canlıların destekleyici ilişkiler kurma Zararlılarla aktif mücadeleden kaçınma Orman dokusunu bozacak girişimlerden kaçınma	Asgari müdahaleli alan yaratma çabası Düzensiz bitki alanları Evcilleştirmeme Doğal dengeye asgari müdahale Fukuoka tarım tekniklerinin kullanımı Evcilleştirmeme Gıda ormanı yaratma
	Türlerin Kendini Geliştirme Hakkı	Hayvanların özgür bırakılması Orman arazisinin bakır bırakılması Azami ölçüde doğal tarım tekniklerinin kullanılması	Hayvanların özgür bırakılması Farklı canlı popülasyonlarının gelişimine imkan veren Düzensiz bitki alanları Evcil hayvanların doğaya adapte rehabilitasyonları Hayvanların potansiyellerinin geliştirmelerine ortam sağlanması Tüm türler için mutlak özgürlük alanı yaratımı

Çizelge 8.21. (devam) Derin ekolojik yerleşkelerin özellikleri

İLKE		YANSIMA		
		DERİN 1	DERİN 2	DERİN 3
Sömürsüz Yaşam	İnsanlar için Azami Özgürlük Alanı		Yerleşke kurallarına uygun yaşamın kontrolü	İnsanlara koşullu özgürlük İnsanların doğal olmalarını destekleyen yaşam alanı
Çeşitliliğin desteklenmesi	Vahşi Yaşam Desteği	İnsan dışı türlere yönelik empati Orman arazisine ve çevresine bölgeye uygun yenabilir bitki ekimi	Doğal dengeleri bozmama	Tüm türler için yeni yaşam alanı oluşturma çabası
	Tür çeşitliliği	Avcılıkla mücadele Yenabilir bitki ekimi	Vahşi hayvanlara müdahale etmeme/öldürmeme Bitkilere gereksiz müdahaleden kaçınma	
	İnsan çeşitliliği	İrk, dil, din, siyasi görüş, kültürel değer ayrımı gözetmeme		
	Endüstriyel Tüketime Reddi	Ambalajlı ürün kullanmama Endüstriyel tüketime dahil olmama Yerel ürün tüketimi	Organik endüstriyel ürün kullanımı	Geri dönüşümü sağlanamayacak ürün tüketmeme Endüstriyel ürünlerin ikamelerinin üretimi
Merkezleşmenin Reddi	Hiyerarşik yapı	Hiyerarşinin reddi	Kararların tek merciden çıkması Komün yaşamın reddi Gıda ormanı yaratma fikri	Hiyerarşinin reddi
	Kendine yeterlilik	Geri Dönüştürülemez Ürün kullanmama Endüstriyel ürün kullanmama	Etkin geri dönüşüm sistemleri Biyo-çözünür endüstriyel ürün kullanımı	Kendini dengeleyen alan yaratma çabası; Kaybolan ekosistemin yeniden yaratılması
	Biyo bölge & Şiddetsiz İletişim	Eşit söz hakkı İnsanlar arasında ırk, dil, din ayrımı gözetmeme En barışçıl kararın belirlenmesi Empati kurma çabası Karşındakini anlama çabası	Son kararı mülk sahibinin vermesi	Empati kurma çabası Sorunları altındaki nedenlere odaklanarak çözme yaklaşımı
	Katılımcı yönetim			
Biyosferik eşitlik	Canlı & Ekosistem Odaklı Yaklaşım	Canlıların doğalarına saygı Canlıların yaşam döngülerine saygı Hayvanların süt hakkı önceliğini gözetme Bitkileri doğal seyrine bırakma Etik sebeplerle endüstriyel hayvansal ürün kullanmama Vejetaryen beslenme Koşullu yumurta tüketimi İnsandışı varlıkları metalaştırmama	Yaşam Çeşitliliğini Destekleme Vejetaryen beslenme Canların özdeşliği Zarar vermeden birlikte yaşama Öldürmeme	Gıda ormanında ekosistemi bozmayacak davranışların hoşgörülmesi öngörüsü

Çizelge 8.21. (devam) Derin ekolojik yerleşkelerin özellikleri

İLKE	YANSIMA		
	DERİN 1	DERİN 2	DERİN 3
Biyosferik eşitlik	Tüm türlerin varlığına saygı	Tüm türlerin yaşamlarına saygı Tüm türlerin yaşam döngülerine saygı	İnsan davranışlarının kontrol edilmesi Tüm türlerin yaşamlarına saygı Tüm türlerin yaşam döngülerine saygı
İkinci Doğa Fikri	İnsan yapımı olmayan alanları doğa görme	İnsan yapımı olmayan alanları doğa görme	Organik çıktıları doğa sayılması Şehirlerin doğa sayılmasının reddi
İnsanın Çevresini Geliştirme Yetisi	-	Yerel kalkınma desteği sunma Organik tarıma yönlendirme Ekolojik yaşama yönlendirme Ekolojik kalkınma öncülüğü Permakültür bilgisinin paylaşılması	Çorak alandan gıda ormanı yaratma çabası Toprağın yeniden yaratılması çabası Tüm türlere mutlak özgürlük alanı yaratma çabası

Araştırmanın bu aşamasında öncelikli olarak derin ekolojinin temel prensipleri ortak payda olarak ele alınmış ve derin ekolojik yerleşkelerin karakteristik farklılıkları ile birlikte bütün olarak Çizelge 8.21’de sunulmuştur. Analizinde alan yazında var olan ilke ve prensipler doğrultusunda yerleşkelerin karakterlerinin ortaya koyulması hedeflenmiştir. Yerleşkelerin ekolojik etik karakterlerinin ortaya koyulması amacıyla yeni sınıflandırmalara yer verilmiştir. Sınıflandırmada, ekolojik yaklaşımların ortak paydalarını oluşturan etik değerlerin ötesinde etik kaygıları olmayan yerleşkelere yer verilmemiştir. Diğer bir deyişle; bir önceki bölümden farklı olarak direkt olarak derin ekolojik ve toplumsal ekolojik etik anlayışına yakın yerleşkelerin analizine yer verilmiştir. Buna göre yerleşkelerdeki yaşamlarında doğaya dönmeyi adaptasyonla seçmiş, doğayı olumlu ve olumsuz etkileriyle kabul etmiş, bu etkilere adapte, olumsuzlukları kontrolden ziyade denge içerisinde çözmeye çalışan, tüm türler adına özgürlük alanı gerekliliğine inanan ve bu amaçla evcilleştirmeden vazgeçmiş yerleşkeler derin ekoloji altında ele alınmış ve bu yaklaşıma uygun isimlendirilmişlerdir. Diğer yandan öncelikli olarak sosyal yapıyı oturtmuş ve bu sosyal yapının devamlılığı adına alanı uygun kural ve ekolojik gereklilikler çerçevesinde evriltme, diğer türleri zaman zaman araçsallaştıran, ekolojik gereklilikler benimsemiş yerleşkeler toplumsal ekoloji altında ele alınmış ve bu yaklaşıma uygun olarak isimlendirilmişlerdir.

8.4.1.1. İnsan doğasının yeniden keşfi

Ekolojik krizin kökenleri ve kişilerin kendilerini gerçekleştirme tecrübeleri derin ekolojide vurgulanan insan doğasının doğanın bütünüyle yeniden keşfi olgusuna karşılık gelmektedir.

Çizelge 8.21’de görüldüğü üzere yerleşkelerin ekolojik krizin kökenlerini açıklama yöntemlerinde ortak noktalar bulunmaktadır. Her üç yerleşke öncelikli olarak doğayla bağın kopması noktasına vurgu yapmış ve doğayla ilişkinin kesilmesinin bir getirisi olarak üretmeden tüketen insan topluluklarından bahsetmiştir. Yerleşkelerin görüşleri çatı altında birleştirilebilir olsa da konuya yaklaşımları farklılık göstermektedir.

DERİN 1 olarak tanımlanan ilk derin ekolojik yerleşke doğadan kopuşun insanları esaret altına alan sistemler gelişmesine neden olduğundan bahsetmiştir. Buna göre, tek çıkış yolu insanların yeniden doğaya ve doğalarına dönmeleri, bunu keşfetmeleri ve keşfettikleri doğalarına uygun yaşamalarıdır. Derin ekoloji açısından bunun izahı insanın içsel keşfinin doğaya dönerek olacağına inanma ve gerçek potansiyelinin keşfedilerek geliştirilmesidir (kendini gerçekleştirme). Yani; doğada insan doğasının yeniden keşfedilmesi, geliştirilmesi ve kendini gerçekleştirme olarak tanımlanan doğayla bütünleşme sürecinin başlaması anlamına gelmektedir. Yerleşkede, derin ekoloji yaklaşımına benzer şekilde, ilk akla gelenin aksine insanın doğasına dönmelerinin sadece insanlar arası değil, tüm türler nezdinde barışçıl sonuçlar doğuracağına inanılmaktadır. Kendi yerleşke kurma çabalarını da “doğaya dönme” ve “yozluktan uzak bir iyileşme”yle tanımlamaktadırlar.

Kişilerin insan yaşamına yönelik olarak ortaya koydukları bir diğer önemli görüş kişilerin özgür olmamalarıyla ilgili durumu içermektedir. İnsanların kendi gıdalarını üretmedikleri sürece sisteme bağımlı olmak zorunda olduklarından ve bu nedenle de hiçbir zaman özgür olamayacaklarından, özgür düşünemeyeceklerinden ve özgür davranamayacaklarından bahsetmektedirler. İnsanların yaşamlarını idame ettirme konusunda başka insanlara ve sisteme olan bağımlılıklarının kendileri olmaktan uzaklaşmalarına neden olduğunu açıklamışlardır. Yerleşkedeki yaşamları aracılığıyla kişilere alternatif yaşamı ve özgür olabilme ihtimalini göstermeyi istediklerini açıklamışlardır.

DERİN 2 verimli bir arazi üzerine kurulmuş bir alandır. Çevre sorunları ve buna bağlı gelişen ekolojik krizin temelinde insanın doğadan uzaklaşmasını görmektedir. İnsanın

doğayla olan bağlarının kopması beraberinde kendinden olmayana hükmetme arzusu getirdiğini ve hakim olan tüketim kültürüyle birleşiminin doğanın talan edilmesine neden olduğunu açıklamıştır.

DERİN 3 İnsanlarda var olan doğanın tükenmezliği algısının, doğayı bilmemekten, doğadan uzaklaşmaktan kaynaklandığını vurgulamıştır. İnsanın doğayı tanımamasının doğanın insan için olduğu algısını beraberinde getirdiğinden bahsetmiştir. Kendisine göre tanımama da beraberinde sonsuz kaynak olarak görülen doğaya karşı yaklaşımın talan etmeye dönüşmesine neden olmuştur. Küresel bazda ve kendi satın aldığı alanda da olduğu üzere orman arazilerinin tarıma açılması, üretimi bilmeden ve üretmeden tüketme, kullanılan kaynağı destekleyici faaliyetleri göz ardı etme gibi gerçeklerin çevre sorunlarını bu noktaya getirdiğinden bahsetmiştir.

Yaratılması için çalışılan gıda ormanının ana hedefi kendisinin de içerisinde toplayıcı olarak yaşayacağı insan müdahalesine asgari maruz kalan bir alanda insanın gelişimini ortaya koymaktır. Yeniden ilkel yaşama, temel ihtiyaçlara dönerek insan evriminin buradan yeniden şekillenmesi gerekliliği savunulmaktadır. Söylem olarak toplumsal ekolojiye benzemekle birlikte; toplumsal ekolojinin temelde reddettiği doğaya dönme, ilkel yaşama dönme, bireysel içe dönüş ve insan doğasını yeniden keşfediş gibi unsurları da savunduğundan derin ekoloji prensiplerine yaklaşmaktadır. Şöyle ki; yaratılacak olan asgari müdahaleli gıda ormanı içerisinde özel arazi olmasının da etkisiyle yeni bir dünya ortaya koyulacak ve tercih dahilinde bireysel farkındalık kazanılmasına olanak sağlanacaktır. Diğer bir deyişle, toplumsal değişimin ötesinde küresel değişimin insanların kişisel farkındalıklarına bağlandığını ve bunun da ilkel doğada kazanılacak ilkel yaşam tecrübesiyle kazanılacağını savunulduğunu söylemek mümkündür.

Ayrıca kendisinin müdahalesiz yaşam alanı yaratma mücadelesinin ve sonunda doğaya dönüş ve tam özdeşleşme halinin derin ekoloji altında bahsedilen kendini gerçekleştirme tanımıyla direkt benzer olduğunu söylemek de mümkündür. Bu yönleriyle DERİN 3 hedefine ulaştığında dünya üzerinde bulunan hatırı sayılır tam özgürlükçü ve eşit derin ekoloji yerleşkelerinden biri haline gelecektir.

8.4.1.2. Bütünlük ve mistisizm

Yerleşkelerin doğa okuma pratikleri, doğayla bütünleşme ve adaptasyon tecrübeleri bütünlük ve mistisizm sınıflandırması altında ele alınmıştır. DERİN 1 yerleşke içerisinde toprakla ilgili yapılacaklara genellikle doğanın işaretlerine göre yapmayı tercih etmektedirler. Tarım yataklarını yerel halktan öğrendikleri “doğayı okuma” teknikleriyle doğal seyrine bırakmayı tercih etmişlerdir. Çapalama yerine büyük ölçüde “evcilleştirmedikleri” tavukların eşelenmelerinin toprağı havalandırması sağlanmış, ekim zamanları içinse genel geçer kurallardan ziyade Ay’ın hareketlerini izleyerek doğanın kendilerine sunduğu en uygun zamanlara buna göre karar vermeyi tercih etmişlerdir. Bu yönüyle diğer yerleşkelerden daha doğaya dönük özelliğe sahiptir. DERİN 3 doğanın özellikle toprağın gizemli ve mistik bir yönü olduğuna inanmaktadır. Henüz tam olarak keşfedilememiş mikroorganizmalar, bakteriler, bitkilerin birbirleriyle iletişimleri gibi konuların gün ışığına çıkmasıyla toprağın altında da üstü gibi bir yaşam olduğunun yeni kavradığından bahsetmiştir. Doğaya dair çoğu şeyin gizemini koruduğundan bahsederek insanın doğadaki konumuyla ilgili yorumların yanlışlığına değinmiştir. Henüz keşfedilmemiş bir şeyin değeri, değersizliği veya anlamının ortaya koyulabilmesini imkansız olarak gören yerleşke kurucusu, insanı bu kadar çeşitlilik içerisinde yegane değer olarak görmenin yanlışlığından bahsetmektedir. Doğaya canlı bir organizma ve bir bütün olarak yaklaşmanın kişilerde çeşitliliğe ve insan dışı türlerin değerini algılama konusunda yol gösterici olduğunu söylemek mümkündür.

Toplumsal ekoloji tarafından reddedilen ve derin ekolojide en çok eleştirilen konulardan biri olan doğanın mistik yönünü yerleşke sakininin kabul ettiğini söylemek de mümkündür.

DERİN 2 doğaya adaptasyon ve doğa okuma pratiklerine yönelik olarak, diğer iki yerleşkeden biraz daha farklı olarak doğadaki dengelere olan inancından bahsederek yerleşke içerisinde bulunan vahşi hayvanlara karşı da bir müdahalesi olmadığını belirtmiştir. Dönem dönem gelişen belirli türlerin popülasyon artışlarına müdahale etmeden doğal denge içerisinde dengelenmesini beklenmektedir. Yerleşkede kabul ettiği yaşam dengesini hiçbir canlıya zarar vermeden, canlılığı destekleyerek ve çeşitliliği koruyarak yaşama olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşımını yerleşkedeki yaşamı boyunca tecrübe ettiği en büyük sorunlardan biri üzerinden açıklamaktadır; “Burada 2 yıl önce bir orman yangını çıktı; çitlere kadar yangın geldi, söndürdük. Yangından sonra, burada öncesinde fare sorunu yoktu,

damlamaları fareler kemirmeye başladı yer yer. Sonra fark ettim oradan kaçan fareler gelmiş buraya. Ne yapayım edeyim. Köylüye sordum zehir önerdi, koymam zehir dedim. Bir süre sonra 2 baykuş geldi; biri bir direğe diğeri öbürüne kondu. 2 ay kaldılar burada. 2 ay sonra dengelediler gittiler. Bu arada ben şeyi de fark ettim; fareler mesela çalılara dokunmuyorlardı. Bir şey dikmeyeceksen sökme felsefesini uyguluyorum ben burada; o yüzden yamaçlarda çalılar, dikenli çalılar var. Şimdi onları ufak ufak söküyorum, yerine lavantadır, nergistir dikiyorum. Ya da mesela zeytin büyüyor; onun etrafını açıyorum. Zaman içerisinde temizleyeceğim onları, ama şu an tutuyorum ki altında börtü böcek yaşamaya devam etsin, kertenkelesi, yılanı bilmem neyi; faresi de dahil. Bu sefer bu çalı büyüyor; damlamanın üstünü örtüyor. Fareler de baykuşları fark ettikleri için gidip çalıların altından damlamaları kemiriyorlar; ben de sadece damlamaların üstünü açmaya başladım. Olay dengelendi gitti, hiçbirini ben öldürmedim.”

Hayvanlarla veya yaşam şartları nedeniyle yaşanan zorlukların sonucunda çözümü doğal dengenin kendisinde bulmayı başarmış ve yaşam alanının devamlılığı adına gereken asgari müdahalenin ötesine geçmemeyi tercih etmiştir. Ayrıca yerleşkenin temel hedefi kendine yeter bir yer, bir orman yaratma ve burada yaşama çabasıdır. Diğer bir deyişle ister bitkilere olsun, ister hayvanlara olsun mümkün olduğunca müdahalesiz yaşaması ve hedefine varma noktasında tamamen müdahalesiz bir alan yaratmayı hedeflemesi açısından derin ekolojinin prensiplerine uygunluk göstermektedir. Ayrıca doğayla bağın kopmasını temel ekolojik sorun olarak görmesi, insanı diğer canlılardan ayrı veya üstün görmemesi, öldürmeme prensibini benimsemiş olması ve doğayı tür bazında bütün ve eşdeğer görmesi yerleşkeyi derin ekolojiye yaklaştıran diğer unsurlardır.

8.4.1.2.1. Doğaya adaptasyon

DERİN 1 Önceki hayatlarının yanlışları üzerine kurdukları yeni yaşamda doğaya adaptasyonu benimseyen yerleşke, bulundukları doğanın parçası olma ve doğayla bütün olma amaçlarını bazı örnekler üzerinden açıklamayı tercih etmişlerdir. Derin ekoloji içerisinde en çok yanlış anlaşılan konulardan birine yerleşke yaşayışı ile net ve sade bir cevap niteliğindedir. İnsanın doğaya uyumlu yaşamı yani doğaya adaptasyonu, doğa içerisinde hiçbir davranışta veya girişimde bulunmaması değil; davranışlarının ve girişimlerinin etkilerini çevresindeki tüm varlıklar nezdinde değerlendirerek hayata geçirmesidir. Bunlardan ilki, yerleşkedeki yaşamlarında çevrelerini ancak diğer türler kadar rahatsız

etmeme gayesidir. Bu amaçla yerleşkede gürültü kirliliği, görüntü kirliliği özen gösterilen konulardan olmuştur.

8.4.2.1.2. Doğaya bütün görünüm

Yapılan gözlemlerde yerleşkenin ilk aşamada görsel olarak dahi doğaya bütün bir algı yarattığını söylemek mümkündür. Şöyle ki, yaşam alanı olarak kendilerine “yurtlar” yaratarak hem çevresel değişime asgari düzeyde etki etmişler hem de çevrede mümkün olduğunca yapay bir görüntü yaratılmasına engel olmaya çabalamışlardır.

8.4.2.1.3. Kirliliği önleme

Yaşam alanı olarak ormanın içerisinde yer almalarından dolayı; sade yapıların tercih edilmesi, ışıklıdırmanın asgari düzeyde tutulması, güne güneşin doğumuyla başlanması ve özellikle akşamları gürültü yapılmaması gibi dikkat edilen günlük alışkanlıkları olduğunu anlatmışlardır. Yerleşkede geçirilen zaman içerisinde akşamları dışarıda ılık yanmaması ve akşam sohbetlerinin ortak alan olarak belirlenen yurtlarda gürültü yaratmadan sürdürüldüğü gözlenmiştir.

Yaşam alanı olarak yurtların tercih edilmesindeki temel neden; kendilerini doğadan soyutlayacak yapılardan mümkün olduğunca uzak durma gayretidir. Tercih ettikleri yapılarla çevrelerindeki doğaya karşı izolasyonlarını asgari düzeyde tutmayı başarmışlardır. Bu da bütünleşmeye yönelik olan hedeflerini gerçekleştirmelerinde önemli bir tercih olmuştur.

DERİN 3 oluşturmayı planladığı gıda ormanında tamamen toplayıcı yaşam olacağından bahsetmiş ve doğaya tam adaptasyonun ancak o zaman olabileceğinden bahsetmiştir. Mevcut durumda ise yerleşkenin varoluş amacı olan tüm türlere mutlak özgürlük alanı fikrini mümkün olduğunca yürütmeye çabalamaktadır.

8.4.2.1.4. Doğayla bütünleşme

DERİN 1 yaşam alanı yapı tercihlerine de yansıyan hedefleri doğrultusunda kişilerin çevreleriyle olan etkileşimlerinin de bütünleşme hedeflerine hizmet ettiğini söylemek

mümkündür. Oldukça mütevazî bir yaşam yürütülen yerleşkede kişiler kendilerini diğer canlılarla uyum içerisinde bir yaşam kurmayı denemektedirler.

İkinci bir örnek olarak yaşadıkları çevrede hayvanların kabulünü aldıklarını anlatmışlardır. Orman yürüyüşlerinde küçük hayvanlar başta olmak üzere yaban domuzu ve yaban atlarının da artık kendilerinden rahatsız olmadıklarını dile getirmişlerdir. Yerleşkede geçirilen süre boyunca yaban atlarının kişilerin yaşam alanlarına kadar geldiklerini gözlemlenmiştir. İnsanlara ait yaşam alanına sınır koymama fikrini benimseyen yerleşke, ormanla ve ormanda yaşayan diğer canlılarla da aralarına sınır koymamayı uygun görmüşlerdir. Sakin ve rahatsızlık yaratmamak adına sessiz bir yaşam sürdürülen yerleşkede, orman yaşamıyla tam bir bütünleşmenin sağlanmaya başlandığını söylemek mümkündür.

DERİN 2 Doğa ve doğadaki varlıklarla olan tüm ilişkilerini bütünleşme olarak tanımlayan yerleşke sakini, kendisini doğadaki diğer türlerle aynı gördüğünü ifade etmiştir. Kurulan yapının niteliği değerlendirilecek olursa; Derin ekoloji ve diğer ekolojik etik yaklaşımlarıyla insanların şehirlerle destekli yürüttükleri yeni yaşam alanları yaratmalarıyla toplumsal ekolojinin bahsettiği 2. Doğa yaratılmaya başlanmıştır. Bu noktada DERİN 2 gibi bazı yerleşkelerde direkt doğada yaşamak yerine; doğaya müdahaleler söz konusu olmuştur. Bu noktada, yerleşkeleri müdahaleci alanlardan ayıran en temel özellikleri alınan kararların ve yapılan müdahalelerin sonuçlarının değerlendirilmesi süreçlerinde gizlidir. İster gelişen empati duygusuyla isterse tecrübeler ve gözlemlerle olsun yerleşke sakini, doğaya dönme ve farklı tarzdaki yerleşkeleri ziyaretlerle bilinç düzeyinin arttığından ve karar verme süreçlerinde bütüncül düşünmeye başladığından bahsetmiştir. Yerleşke bütün olarak artık kendi istek ve gereksinimlerini çevrenin gereksinimlerinin ve dengesinin önüne koymamaya başlamıştır. Yerleşkenin bu tutumu “derin sorgulama” özelliği kazanmasına ve bunu hayata geçirebilmesine neden olmuştur. Beraberinde de bütün, kaotik ve yaşayan bir yapı oluşmuştur.

DERİN 3 Doğaya ve doğadaki sembiyotik ilişkilere insan merkezli bakmanın insanlığı gerçeklerden uzaklaştırdığını düşünmektedir ve doğanın tümüne atfettiği içsel değer kavramını şu sözlerle ifade etmektedir; “*Her şeyin burada olmasının bir nedeni var, her şey bir diğeri kadar değerli.*” Bu tanım, varlıkların insan ihtiyaçlarından bağımsız varoluşsal değerleri anlamına gelen içsel değer kavramına olan benzerliğiyle birlikte bütünlük ve bütünleşme hususlarına da işaret etmektedir. Yerleşkenin doğanın özünü keşfetme

süreçleriyle yağmalanmış bir alanda gıda ormanı yaratma serüvenleri de bu inançtan beslenmektedir. Doğa ve insan ilişkilerine karşı sahip olduğu bilinç, tarım arazisi olmak üzere yakılan bir ormanlık alanla karşılaşınca insan etkisinden asgari etkilenecek kendi içerisinde canlılığı olan ve bu canlılıktan beslenen bir gıda ormanı yaratma gayretine evrilmiştir. Yerleşkedeki gayretini ve nihai amacını doğayla insan dışı canlılar kadar bütün olmak ve bu alanda toplayıcı olarak yaşamak olarak nitelendirmektedir.

8.4.1.3. Sömürsüz yaşam

“Sömürü potansiyeli azaltır ve ortadan kaldırır,”, “Kendini Gerçekleştirme tüm potansiyellerinin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir,”, “İtaat potansiyeli azaltır,” hipotezleri ve “Herkes Kendini gerçekleştirme için eşit haklara sahiptir,” ve “Herkes Kendini gerçekleştirme için eşit haklara sahiptir,” normları üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Herkes tanımlaması derin ekoloji açısından tüm varlıkları ifade etmektedir. Sömürsüz yaşam; sömürünün reddi, türlerin kendini geliştirme hakkı, azami özgürlük alanı başlıklarında açıklanmaya tabii tutulmuştur. Derin ekolojik yerleşkelerin tümü hayvan sömürüne ve hayvan sömürüsü içeren uygulamalar olan sistemlere karşı olduklarını bildirmişlerdir.

İlk olarak her üç yerleşkenin de vejetaryen beslendiğini ve endüstriyel hayvansal ve bitkisel besin, hijyen, temizlik malzemeleri, kozmetik gibi tüm ürün çeşitlerinin tüketiminden kaçındığını söylemek gerekmektedir. DERİN 1et tüketimine son vermelerinin kendilerinde gelişen empatinin bir sonucu olduğundan bahsederken, DERİN 2 sağlık nedeniyle, DERİN 3 ise yerleşke içerisinde hayvan öldürmeme nedeniyle et yemeye son verdiğinden bahsetmişlerdir. DERİN 1 aynı zamanda süt ürünleri tüketimini yerel halktan sağladığından ve kendi etik değerleriyle çelişen durumlar ortaya çıkması durumunda alışverişe son verdiklerinden bahsetmiştir. Kısacası yerleşkeler, fikren karşı oldukları hayvanları sömürü unsuru olarak kullanma durumunu faaliyete de geçirmemektedirler.

Yerleşkeler kendi yaşam alanlarında insan dışı canlıların mümkün olduğunca özgür yaşamalarına olanak sağlamaktadırlar. Benzer şekilde fikren karşı oldukları endüstriyel hayvansal ürün üretimi gibi hayvan sömürüsü göstergelerine davranışta da karşı duruş sergilemektedirler. DERİN 1 endüstriyel hayvansal ürünleri hayvanların içerisinde bulundukları yaşam koşulları nedeniyle tercih etmediklerini vurgularken, yerel halktan ürün

satın alırken kendi etik yargılarıyla çelişen bir duruma şahit olduklarında kişilerle de alışverişi kestiklerinden bahsetmektedir. Yerleşkelerde hayvan öldürme, hayvanları hapsedme, doğal döngülerine müdahale, şiddet gibi durumların görülmediği iddia edilmektedir.

8.4.1.3.1. Evcilleştirmeme prensibi

Derin ekolojik yerleşkeler evcilleştirmenin insan dışı canlılar üzerinde bir kontrol mekanizması geliştirdiğini ve özgür yaşamlarına müdahale olduğundan bahsetmişlerdir. Yerleşke içerisindeki hayvanların kendilerine benzer şekilde türlerine uygun olarak yerleşkeyi ve doğayı destekler niteliklerinden ötürü var olmaları fikrini benimsemelerine neden olmuştur. Böylece başta vejetaryen beslenme olmak üzere, hayvansal tüketimde katı etik ilkelerin benimsenmesi de söz konusu olmuştur. Hayvanların öldürülmemesi, özgür bırakılmaları, üreme süreçlerinin doğal döngüye bırakılması, yavru-anne ilişkisine müdahale edilmemesi, hayvanların kendilerini korumayı öğrenmeleri için koruma alanlarının kurulmaması, yumurta tüketiminin toplayıcı mantığıyla yapılması gibi yansımalar yerleşkelerin kabul ettiği müdahalesizlik ilkesinin yansımalarıdır. Müdahalesizlik ilkesi beraberinde tüm türlerin kendini geliştirme hakkına saygı duyan yapıların da oluşmasına neden olmuştur.

Benzer şekilde, bu algı kişilerin tarım faaliyetlerine de yansımış bitkilere asgari müdahale ve hatta zamanla müdahale etmeme yönünde girişimlerde bulunmalarına vesile olmuştur. Destekleyici bitki ekimleri, yaşanan tarımsal sorunların çözümüne ekosistem içerisinde ulaşma gibi davranış yansımaları kişilerin kendilerinden bağımsız yaşayan bir organizma oluşturma çabalarının bir sonucudur. En nihayetinde araştırmaya dahil edilen ve derin ekolojik algıya yakın olan yerleşkelerin diğer bir ortak özelliği de kendi kendine yeten ve kendi ekosistemine sahip bir gıda ormanı yaratma fikrine sahip olmalarıdır.

Tüm canlı türlerine yönelik olarak geliştirilen ve benimsenen bu yaklaşımda derin ekolojinin temelde savunduğu müdahalesizlik, kendini geliştirme, canlı doğasının yeniden keşfi gibi birçok ilkenin izleri görülmektedir. Yaklaşımdaki temel neden insan ve insan dışı varlıklara atfedilen içsel değerle tüm türlerin kendini geliştirme (kendini gerçekleştirme) hakkına olan inançtır.

8.4.1.3.2. Türlerin kendini geliştirme hakkı

Naess tarafından geliştirilen ve derin ekoloji altında kabul gören “Kendini Gerçekleştirme ne kadar fazlaysa, diğerleriyle özdeşleşme de o kadar derin ve geniş olur,” “Kendini gerçekleştirme derecesi ne kadar artarsa bu artış o kadar diğerlerinin kendini gerçekleştirmesine bağlı olur,” ve “Bütün bir kendini gerçekleştirme tüm bunlara bağlıdır,” hipotezleri kişisel kendini gerçekleştirmenin bütünsel gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle yerleşkelerde ve çevresinde insan kadar insan dışı türlerin de kendilerini geliştirme hakları dikkate alınmak durumundadır. Türlerin kendini geliştirme hakkı; “Kendini Gerçekleştirme tüm potansiyellerinin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir,” hipotezi ve “Herkes Kendini gerçekleştirme için eşit haklara sahiptir!” normu göz önünde bulundurularak sorgulanmış bir ifadedir. Araştırma içerisinde türlerin kendini geliştirme hakkı yerleşkelerde yaşayan insan dışı canlıların türlerine uygun davranışları gösterebilme ve türlerine uygun özelliklerini geliştirebilme özgürlüklerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Derin ekolojik olarak tanımlanan yerleşkelerde türlerin standart çiftliklerde koruma ve sınırlamalarla geliştirmek durumunda kalmadıkları yetilerini geliştirilebilmesi ve gerçek anlamda doğal yaşayabilmeleri için ortam bulunmaktadır. Hayvanlar tam anlamıyla özgür bırakılmaktadır. Yerleşkelerde hayvanların korunmasını ve/veya barınmasını sağlayacak alanlar bulunmamaktadır, ayrıca zor geçen kışlar dışında hayvanlara yem de verilmemektedir. Hayvanlar, hem canlı çeşitliliği hem de bölgedeki toprağın havalandırılması, böcek popülasyonu kontrolü, gübreleme, tohum yayma gibi rolleri itibariyle yerleşkelerde bulunmaktadırlar. Tüm hayvanlar avlanmayı, yiyecek bulmayı öğrenmiş ve av olmamak adına geceleri kendilerini korumak ve barınma için alternatif yollar geliştirmişlerdir. Tavuk, hindi gibi kanatlı hayvanların geceleri ağaçlarda veya binaların çatılarında tünemeleri, ağaçlardan meyve toplamaları bu konudaki en net örneklerdir.

DERİN 1 ayrıca dahil oldukları ormanlık alanın bakir kalması için gereksiz girişimlerden kaçınmakta ve orman arazisindeki vahşi yaşamın devamlılığı adına alanın mümkün olduğunca bakir bırakılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Kendi yaşadıkları alanın ormanla belirli sınırlarının olmaması tüm günlük rutinleri gibi besin üretmek adına uyguladıkları tarım tekniklerinin de bölgedeki yaşamı destekleyecek şekilde yapılmaktadır.

DERİN 2 için ise; doğada yalnız geçirilen süreç kendisinin hayvanlara ve bitkilere karşı yaklaşımını direkt etkilemiştir. Yaptığı ve yapmayı planladığı tüm ekolojik girişimleri

sadece insanlar için değil, tüm türler için müdahalesiz, özgür ve doğal bir alan kurma çabasına dönüşmüştür. Bu süreçte yaptığı permakültür prensiplerine uygun dikim ve müdahaleler yöre iklimine, toprağına ve karakterine uygun ve azami çeşitliliğı (ot, çalı, sebze, meyve, ağaç, hayvan vb) sağlayacak ve destekleyecek şekilde yapılmıştır. Uzun dönemde sulama ihtiyacı olmayan, farklı bitki, böcek, hayvan popölasyonlarının gelişimine ev sahipliğı yapacak bir alan geliştirilmesi hedeflenmektedir. Mevcut durumda yerleşkede hayvanların avlanma, av olma gibi durumlarına müdahale edilmemektedir. Benimsenen müdahalesizlik prensibinin temelinde yerleşke arazisi içerisinde canlıların birbirleriyle doğal ve dengeli ilişkiler kurmaları desteklenmeye çalışılmaktadır. Evcil olarak nitelendirilen hayvanların özlerini yitirmelerini aciziyet olarak tanımlayan yerleşke sakini, insana yakın canlıların da doğalarına dönmelerinin ve potansiyellerini geliştirmelerinin sağlanması önemslenmektedir. Asgari müdahale prensibine vurgu yapılmış ve canlıların özlerine dönmesinin ve potansiyellerini geliştirmelerinin en iyi mecburiyetle sağlanabileceğı belirtilmiştir.

DERİN 3 konuyla ilgili okumalar yapmadan önce kanatlı hayvanların kümeste kaldıklarını anlatarak, bu konuda bilinçlenmesinin ardından kümesi kaldırdığını ve hayvanların kendilerini koruma yöntemleri geliştirme süreçlerini rehabilite ederek desteklediğinden bahsetmiştir. Rehabilitasyon sürecinde öncelikle vahşi hayvanlardan korunabilecekleri yüksek alanlar olması sağlanmıştır. Hayvanların dışarıyı keşfetmelerinin ardından geceleri sadece ağaçlarda tünemeye başlamalarıyla rehabilitasyon süreci tamamlanmıştır.

DERİN 3 yerleşkesinde oluşması hedeflenen ormanda yaşamlarını idame ettirmelerini istediklerinden dışarıda yaşamaya alışmalarının onlar için de güzel bir geçiş dönemi olacağını da açıklamıştır. Bu sayede hayvanların daha çok kendilerini gibi davranarak kendi potansiyellerini de keşfetmeye ve farklı davranmaya başladıklarını gözlemlediklerinden bahsetmiştir. Şartlardan dolayı mecburiyetten gelişen vücutları nedeniyle hem kendilerini koruma hem de yiyecek alternatifleri oldukça çeşitlenmiştir. Hem topraktan hem de ağaçlardan beslenebilir hale gelmişlerdir. Kendilerine yetebilir hale gelmeleri bağımsız olarak var olmalarının da önünü açmıştır. Doğada tamamen kendilerine yeter yaşamaya başlayabilmeleriyle doğaya adaptasyonları tamamlanacak ve derin ekoloji bakış açısıyla kendini gerçekleştirme süreçleri de tamamlanmış olacaktır.

8.4.1.4. İnsan davranışlarının kontrolü

Yerleşkeler sadece insanların yaşadıkları alanlar olmadığından yerleşkeleri ziyaret eden, diğer bir deyişle geçici konaklayan kişilerin, insan dışı türlere olan davranışlarına gerekli görülen durumlara bazı kısıtlamalar getirilmektedir. Bu kısıtlamalar genellikle kişilerin insan dışı türlere yaklaşımları, onlara davranışlarına yönelik kısıtlamaları içermektedir. Hayvanlara kötü muamele, hayvanları besleme, bitki alanlarının bozulması veya düzenlenmesi, ormanlardan ağaç kesimi, avlanma gibi durumlar kişilerin uyarılmalarına ve davranışın şiddetine göre yerleşkeden uzaklaştırılmalarına neden olmaktadır. Benzer şekilde her üç yerleşke de insanlar arasındaki kültürel, dini ve/veya ırksal farklılıkların gözlemlenmediği yapılardan oluşmaktadır. Yine kişilerin bu gibi özelliklerine yönelik saldırgan davranışlarla kişilerin doğayla olan etkileşimlerine ve/veya özgürlüklerine ket vuran davranışların gözlenmesi yerleşkelerde kabul edilmeyen davranışlar olarak belirlenmiştir. Derin ekolojik yerleşkeler kendini keşfedebilme özgür olabilme seviyesiyle bağlantılı olduğunu düşündüklerinden özgürlük, doğal olabilme birlikte değerlendirilmekte ve her canlı için uygun ortamın sağlanabilmesine önem verilmektedir.

DERİN 1 insan davranışlarının kontrol edilmesini gerektirecek herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtirken, DERİN 2 ve DERİN 3 yerleşkelerdeki canlı haklarının korunması adına insan davranışlarına yönelik uyarılarda bulunmak durumunda kaldıklarından bahsetmişlerdir. Canlı haklarının korunması; canlıları öldürmeme, doğalarını bozmama, kolayla alıştırmama gibi hususları içermektedir. Bunun dışındaki insan ilişkilerinden aşağıda ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.

DERİN 2 permakültür ve ekolojik yaşama aykırı davranışların, hayvanlara yönelik kötü muamele veya insana alıştırmaya gibi davranışların yerleşkede kabul edilmediğini vurgulamıştır. Yerleşkede geçirilen süre boyunca yerleşkede hayvanların diğer evcil hayvanların aksine insanlara karşı mesafeli oldukları, fakat yine de yerleşke çevresinde yaşamlarını sürdürdükleri gözlemlenmiştir.

Kurallar dışında DERİN 2’de gönüllülerle olan ilişkilerin özellikle yapılacak işler konusunda gönüllülük esasına uygun işlediğinden bahsederek işbölümü kararlarının alındığı ortak alandaki kara tahta sisteminden bahsetmiştir. İşleyişi bilenler dışında yeni gelen kişiler özelinde günlük yapılacak işlerin gün başında veya gecedan kara tahtaya yazıldığı ve

işbölümünün bu yolla sağlandığını anlatmıştır. Yerleşkede gönüllü ve tüm işlere dahil olmak istemeyenler için geliştirilen yarı gönüllü sistemi bulunmaktadır. Buna bağlı olarak yerleşkedeki yaşamı insanlarla paylaşmanın ve işlere yardımcı olmalarını istemenin yanı sıra yerleşkedeki işleyiş oturana kadar yarı gönüllü olarak tanımladığı sistemle gelenlerden maddi gelir elde etmek de hedefler arasında bulunmaktadır.

Hiyerarşik yapının tamamen ortadan kaldırıldığı yapılarda dahi işleyişe bağlı olarak zaman zaman görülen hiyerarşik yaptırımlar DERİN 2 için de geçerlidir. Yerleşkenin Türkiye’de çok yaygın olmayan fikirleri benimsiyor ve henüz kendilerinin de keşif halinde oldukları göz önünde bulundurulduğunda çevrelerine ve kendi yaşamlarına zarar vermemek adına bazı kararlar konulması normal karşılanmalıdır. Bölgenin bir proje alanı olduğu düşünüldüğünde kararlarla kuralların projenin ilerleyişine ve hedeflerine göre belirlenmesi kabul edilebilirdir. Bu noktada olması gereken yerleşkedeki yaşam içerisinde özgürlüklerin tüm türler dikkate alınarak yaşanması, kural ve kararların da bu prensipten şaşmadan verilmesidir. Çevrede çok hayvan bulunması nedeniyle, evcilleştirmeme prensibini benimseyen yerleşkenin gelen insanlara çoğunlukla hayvanlarla olan ilişkilerine yönelik uyarılarda bulunmak durumunda kaldığından bahsetmektedir. Evcilleştirmeme prensibinin benimsenmesinin temelinde hayvanların özgür ve kendileri olmalarına izin vermek olması kararın ve de uygulamanın derin ekolojiden uzaklaşmasını engellemektedir. Hiyerarşik yapının soft olarak nitelendirilmesinin nedeni ise, kararların tek merkezden çıkması ve de komün yaşamın reddedilmesi gibi durumların yanında mutlak ve katı ast üst ilişkisi bulunmamasıdır.

DERİN 3 Yerleşke sakininin dünya ile ilgili merakı insan ve doğa ilişkisi üzerine okumalar yapmasını, kendini bu yönde geliştirmesini ve yerleşkedeki yaşamın eksiklikleriyle gerekenleri daha iyi ortaya çıkarabilmesini sağlamıştır. Bu sayede insan da dahil canlıların asıl kimliklerinin tam özgürlük alanlarında ortaya çıkabildiğini keşfetmiştir. İçsel keşfin sağlanabilmesi için kurduğu alanın siyasetten, dinden, genel kabul gören ahlaki değerlerden bağımsız bir özgürlük alanı olması fikrini geliştirmiştir; insanların kuralsızlıkta aslında oldukları kişi olduğunu savunmaktadır. Yerleşkede geçirilen zaman boyunca gelen kişilerin kendilerini sorgulamalarını, üzerlerindeki rollerden arınmalarını ve gerçekte oldukları kişiyi hatırlayarak ona göre davranmaları istenmektedir. Bunun insana büyük bir rahatlama ve özgürlük hissi kattığına inanılmaktadır. Kendileri için sağladıklarına inandıkları özünü keşfetme serüveninin gelen kişiler için de olmasını istemektedirler. Sağlanan ortam da tabii ki kişilerin özgür olmalarını sağlama ve içsel keşiflerini yapabilmeleri için sunulmaktadır.

Aynı zamanda kendisi için de eşsiz bir gözlem alanı olduğundan ve yerleşkedeki yaşamda gördüklerinden çok şey öğrendiğinden bahsetmektedir.

8.4.1.5. Çeşitliliğin desteklenmesi

Çeşitlilik derin ekoloji yaklaşımı içerisinde kendini gerçekleştirebilmenin, kendini keşfedebilmenin ve eko bilgelige, ekolojik benliğe ulaşabilmenin önemli girdilerindendir. Yerleşkelerin yaşam dinamikleri nezdinde çeşitlilik vahşi yaşam, tür çeşitliliği, insan çeşitliliği olarak ele alınmıştır.

DERİN 1 doğada yaşamlarını mümkün olduğunca insan dışı canlılarla bir geçirmeyi hedeflemektedirler. Çeşitlilik kavramını “tüm türler için dengenin temeli” olarak tanımlamışlardır. Çeşitlilik zenginlik ve yaratımla eş; ayrıca da yardımlaşma, dayanışma, bütünü oluşturan parçalardan ibaret görülmektedirler. Bu algı bizi derin ekolojinin temel taşlarından olan çeşitliliğin zenginliği prensibine götürmektedir. Her ne kadar tüm ekolojik etik yaklaşımları tarafından kabul gören bir ilke olsa da, ilkeyi algılama biçimi bizi yaklaşımlar arasındaki farka ulaştırmaktadır. DERİN 1, tüm türlerin eşit değerini kabul etmekte ve çeşitliliği sadece insanın ötesinde tüm türler için de dengenin ve gelişimin temeli olarak görmektedir. Bu yönüyle yerleşkenin çeşitlilik algısı derin ekoloji yaklaşımının önemli göstergelerindendir.

Çevrelerindeki çeşitliliği korumak ve zenginleştirmek adına hem kendi yaşam alanlarına hem de ormanlık arazi içerisine bölge florasına uygun yenebilir bitki ekimi gerçekleştirmektedirler. Bu sayede hayvanların aç kalmasını, insanların olduğu bölgelere inmelerini ve bölgeden uzaklaşmalarını önlemeyi hedeflemektedirler. Yoğun kar yağışının olduğu zamanlarda hayvanların ölmelerini önlemek adına ormanın belirli bölgelerine saman bıraktıklarını, kaçak avcılığın yoğun olduğu bölgede hayvanlara destek olmaya çabaladıklarını anlatmışlardır. İnsan dışı varlıklara yaklaşımlarındaki bu nezaket ve empati yaşam hakkı başta olmak üzere, hayvanların tüm haklarına duyulan saygının önemli göstergeleridir. Yine bu aşamadaki müdahale durumunun yine insan neticesinde ortaya çıkan dengesizliği dengelemek adına olduğunu söylemekte yarar vardır. Benzer şekilde bitki ekiminin gerçekleşmesinin ardından bitkilerin gelişimi ve yayılımını doğal süreçlere bırakmaktadırlar. Yine bölgedeki tür çeşitliliğinin zarar görmesini önlemek adına bölgede sıkça görülen kaçak avcılıkla mücadele etmeye çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Bölgede

yaşamaları avcılar için caydırıcı unsur olarak görülüğünü ve her yıl kaçak avcı sayısının azaldığını anlatmışlardır.

Bu noktada derin ekoloji içerisinde kabul gören bu yaklaşım toplumsal ekoloji gibi kendisini derin ekolojinin karşısında konumlayan yaklaşımlarca insanı merkez ve müdahaleci, diğer bir deyişle yaşamı insan odaklı olarak yorumlayan yaklaşımlarının yanlışlarını ortaya koymaktadır. Durumun yanlış yorumlandığı öncelikle algı, sonrasında ise davranış temelli olarak değerlendirilmelidir. Şöyle ki, vahşi yaşamın desteklenmesindeki amaç onu kontrol altında tutmak değil, ona saygı duymak ve birlikte yaşamının yollarını arama çabasıdır. Diğer bir deyişle dahil olunan vahşi ortamda kendilerinin de oranın bir parçası olma talebinin hayata geçme şeklidir. Davranışın temeline vahşi yaşama saygı, birlikte yaşama çabası ve hatta dahil olunan yaşama karşı bir kefarete ve kabul edilen içsel değer algısı koyulduğunda, insan odaklı davranışlardaki çevreyi insan ve insan ihtiyaçları için ayakta tutma amacı ortadan kalkmakta ve geriye sadece yaşama dahil olma gayesi kalmaktadır. Bu da yerleşkede genel kabul gören bir algı olarak çevreyle bütünleşmenin ve inandıkları üzere doğanın dengeleyici ve destekleyici unsurlarına dahil olmanın insancıl bir yoludur. Davranış insan tarafından yürütülse de amacı ve davranışı ekosistem odaklı algıdan uzaklaştırmamaktadır.

DERİN 3 Çeşitlilik konusundaki görüşlerini insan da dahil hiçbir türün veya hiçbir fikrin bir diğerini baskılamadığı ortamlarda zenginlik olduğu üzerinden açıklamışlardır. Çeşitliliğin zenginliği beraberinde getirmekle beraber, insan açısından önyargı ve alışkanlıkların yıkılması anlamına geldiğinden oldukça zorlayıcı bir süreç olduğunu da vurgulamıştır. İnsan bencilliğinden bahseden yerleşke kurucusu, çeşitliliğin popülasyonun artmasının bu gibi duyguları daha fazla ön plana çıkarttığından bahsetmiştir. Bu da insanın gerçekte kim olduğu keşfini de beraberinde getirmektedir. Benzer şekilde; hayvan ve bitki çeşitliliğinin gerekliliğini de Fukuoka üzerinden anlatmayı tercih etmiştir. Doğada her varlığın bir yeri ve olmasının bir nedeni bulunmaktadır. Bu anlamda yerleşkede halihazırda bulunan ve gıda ormanı içerisinde olması öngörülen tüm canlılar insana sağlayacağı faydalardan ziyade birbirlerine ve toprağa sağlayacakları fayda ve destek nedeniyle orada bulunacaktır.

İnsan çeşitliliği; derin ekolojik prensiplere yakın olan yerleşkelerin üçü de insanlar arası ırk, dil, din, cinsel tercih gibi ayrımlar yapılmadan iletişim kurduklarından bahsetmişlerdir. DERİN 3 yerleşkedeki gönüllülerin kendi aralarındaki ilişkilere büyük sorunlar çıkmadığı takdirde müdahil olmadıklarından bahsetmişlerdir. Henüz yaşanmadığını; fakat yaşanması

durumunda şiddet ve/veya hakaret boyutuna ulaşmadığı sürece insanlar arasındaki çatışmalara dahil olmayacaklarından bahsetmişlerdir. Bu durumu, insanların kendi gerçeklerini ve empatiyi ancak tam anlamıyla özgür olabildikleri ortamlarda gerçekleştirebileceklerine olan inançlarıyla açıklamaktadırlar.

DERİN 1 ve DERİN 3 ayrıca, yerleşkelerindeki sosyal yapının insan çeşitliliğiyle sağlamlaştırılabileceğine inandıklarını açıklamışlardır. Öğrenme ve deney alanı olarak tanımlanan DERİN 3, insan ilişkilerinin kurallardan ve baskıdan arınmış bir ortamda nasıl şekilleneceğinin gözlemlenebilmesi adına güzel bir alan olarak yorumlanmaktadır. DERİN 1 ve DERİN 3 gönüllülerin yerleşkelerden öğrendikleri kadar, yerleşkelerin de gönüllülerle hem teknik hem de sosyal anlamda geliştirdiğini vurgulamışlardır.

8.4.1.6. Merkezileşmenin reddi

Yerleşkelerin hiçbiri özerk yapıda değildir veya kendi yönetsel sistemleri olabilecek kadar büyük sosyal yapılar değildir. Araştırma kapsamında değerlendirilebilecek tek merkezileşme durumu ürün tüketim noktasında olmaktadır.

Tüketim noktasından incelenecek olursa; DERİN 1 ve DERİN 3 endüstriyel ürün tüketimini reddetmektedirler. Çevrelerinde bulunan bitkilerden alternatif temizlik, kişisel bakım ürünleriyle merhem, ilaç gibi hafif yaralanma ve rahatsızlanmalarda kullanılabilecek malzemelere de sahiptirler. DERİN 1, nadiren kullandıklarını ifade ettikleri aracın yakıtı dışında, gıda ve diğer ihtiyaçlar için endüstriyel tüketime dahil olunmamaktadır. Elektrik ihtiyacı güneş panelleri aracılığıyla, su ihtiyacı ise dağın zirvesinden gelen kaynaktan karşılanmaktadır. Kıyafet için artık harcama yapmadıklarından özellikle bahsetmektedirler. Sağlıkla ilgili durumlarda öncelikle ormandaki bitkilerden geliştirdikleri merhemler, çaylardan faydalandıklarını anlatmışlar ve yerel halktan öğrendikleriyle kendilerini idare edebildiklerini söylemişlerdir. Benzer şekilde hijyen ihtiyaçlarını da kendi ürettikleri organik ürünlerle karşılamaktadırlar. Sadece mazot ve dışarıdan satın alınan ürünlerin geri dönüşümü konularında dışa bağımlı olan yerleşke geri dönüşüme gitmesi gereken malzemelerin de gelenler tarafından getirildiğini açıklamışlardır.

DERİN 3 de benzer şekilde beslenme, kıyafet, hijyen ürünleri vs gibi kişisel ürünlerde endüstriyel ürün tüketimi yapmadıklarını ve buna bağlı olarak da yerleşke içerisinde geri

dönüşümü sağlanamayacak madde üretimi de olmadığından bahsetmiştir. Fakat zaman zaman gönüllülerin talepleri doğrultusunda dışarıdan bazı ürünler alındığını, kendisinin bu ürünlerden tüketmediğini ve o ürünlerin ambalajları için de şehirlerdeki geri dönüşüm kutularını kullandıklarını anlatmışlardır.

DERİN 2 ise hijyen ve temizlik ürünleri için endüstriyel biyo-organik ürünleri tercih etmekte ve bu yönüyle diğer yerleşkelerden ayrılmaktadır.

8.4.1.7. Biyobölgeler

Biyobölgeler tüm derin ekolojik özelliklerin görüldüğü yapılar olmalıdır. Bu başlık altında sadece örgütlenme ve işleyiş şekliyle ilgili bilgilere yer verilecektir. Buna göre bu sınıflandırmanın temelini sınıflı toplumların özgürlüğü ve de potansiyeli baskılayan yapılar olduğu inancı oluşturmaktadır. Derin ekolojik yapılar insanlar arası ve türler arası hiyerarşinin

Hiyerarşik Yapı. Derin ekoloji mutlak itaatin canlıların kendini gerçekleştirme potansiyellerini körelttiğini iddia etmektedir. İnsanlar ve türler arasında hiyerarşik bir ilişkinin olmadığını ve biyosferik eşitlik fikrini savunmaktadır. Biyobölgelerdeki yaşamda ilişkilerin hem insanlar arasında hem de türler arasında hiyerarşik bir yapıda olmaması beklenmektedir. DERİN 1 VE DERİN 3 hiçbir koşulda yerleşke sakinleri arasında veya gönüllülerle yerleşke sakinleri arasında hiyerarşik bir ortam oluşturmadıklarından bahsetmişlerdir.

Her ne kadar yerleşkeler küçük yapılardan oluşsa da; insan ilişkilerinin türü, günlük rutinlerde veya işleyiş biçimlerinde kişilerarası hiyerarşinin görülebilmesine imkan sağlayabilmektedir. Derin ekolojik yerleşkelerde gönüllülerle yerleşke sakinleri arasında işleyiş, iş yükü, iş yapış şekli gibi konularda herhangi bir fark gözetilmemekte ve kararlar birlikte alınmaktadır.

DERİN 2 ise insanların sürekli etkileşimde oldukları ve tüm yaşamı birlikte idame ettirdikleri bir komün yaşamın kendi yerleşkesinde olmadığından bahsetmiştir. Yaşamların bireyselliğinden yana olan yerleşke kurucusu, yerleşkede sadece kendisinin sürekli kaldığını, gelen gönüllülerin kısa ve uzun dönemli olarak yaşama dahil olduklarından

bahsetmiştir. Tüm işleyişi, yerleşkenin ve dahil olunan bölgenin yapısı ve ihtiyaçlarını bilen kişi olarak gönüllülerin de fikrini almakla birlikte son kararı kendisinin verdiğini açıklamıştır. Diğer yandan yapılacak iş, iş yükü, işin niteliği gibi konularda kararların ortak alındığını ve kimsenin kimseyi yönetmediğini vurgulamıştır. Yerleşke içerisinde sürekli kalan bir kişinin olması insanlar arası ortak yaşamın belirli dönemlerde görülmesine, bölgeye bilgi ve tecrübe açısından hakim sadece bir kişinin olmasına neden olmaktadır.

8.4.1.7.1. Kendine yeterlilik

“Yerel kendi kendine yeterlik ve işbirliği kendini gerçekleştirme potansiyelini arttırır,” hipotezi üzerine biyobölge tanımlamasına eklenmiş ifadelerdir. Yerleşkelerin kendilerine yeterlik durumları maddi, fiziksel, beslenme konuları üzerinde geliştirilmiştir. Yerleşkelerin tümü geçimi üretilen ürünlerden elde edilen gelirlerle karşılamaktadır. Fakat, henüz küçük girişimler olması özellikle eğitim, sağlık, teknoloji üretimi gibi konularda dışa bağımlı olmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle kendine yeterlilik değerlendirilmesi mevcut şartlar göz önünde bulundurularak, yaşamın idame ettirilmesini sağlayacak ölçüde kendine yeterlilik olarak yapılacaktır. Yiyecek üretimi, ihtiyaçların karşılanabilmesi için gereken maddi kazanç, geri dönüşüm sistemleri, dışa bağımlılık durumu gibi hususlar üzerinden yerleşkelerde günlük yaşamı idame ettirebilme durumunun ne derece bağımsız olduklarına yer verilmiştir.

DERİN 1 yerleşkesinde çocuk olmaması temel eğitimin alınabilmesi ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Yerleşke çok ciddi olmadığı sürece sağlık sorunlarına doğal çözümler bulabilmek adına yerel halkın bilgilerine başvurmakta ve bitkilerle şifa yollarını öğrenmeye çabalamaktadırlar. Bunlar dışında yerleşke içerisinde bitkiler için dışarıdan vitamin, gübre gibi ek destekler kullanılmamakta ve besin ihtiyacı sadece yerleşkede üretilen bitkilerden ve yerel halktan zaman zaman sağlanan sütün üretilen yoğurt, peynir gibi ürünlerle karşılanmaktadır. Yerleşkedeki yaşam süresince kıyafet de dahil olmak üzere endüstriyel ürün kullanımı tamamen sona erdirilmiştir. Ayrıca dışarıya bağımlı olmamak adına geri dönüştürülemez atık oluşturacak hiçbir şey yerleşke sınırlarına taşınmamakta ve yağmur suyu da dahil olmak üzere tüm kaynaklar en etkin kullanım için koordine edilmektedir.

DERİN 2 ve DERİN 3 kendine yeter yer tanımını yaratmaya çabaladıkları gıda ormanı üzerinden anlatmıştır. Buna göre gıda ormanlarının en önemli işlevi, içerisinde kendi

ekosistemlerini geliştiren ve devamlılık adına herhangi bir dış desteğe ihtiyaç duymayan bir yaşam alanı imkanı sunmasıdır. Bu nedenle bir yaşam alanı olarak sulama, ekim, vitamin desteği de dahil olmak üzere hiçbir dış faktöre ihtiyaç duymadan yiyecek, barınma kaynağı ve tüm tüketimin içerideki ürünlerden olmasından dolayı sunabilecek alan yaratımı kendine yetebilir yer yaratımının ilk ve temel unsurudur. Bu iki yerleşkenin de gıda ormanı yaratma motivasyonu budur. Ayrıca yerleşkeler gri su arıtımı da dahil olmak üzere aktif geri dönüşüm sistemleri geliştirmiştir. Katı atıklar için sistemleri bulunmayan yerleşkeler bunun için yerel yönetimlere bağımlı durumdadırlar. Bu nedenle DERİN 3 hiçbir şekilde ambalajlı ürün kullanmamaktadır.

8.4.1.7.2. Şiddetsiz iletişim

Şiddetsizlik genel olarak yerleşkelerin tümünü bulunmakla birlikte derin ekoloji içerisinde kabul edilen şiddetsiz iletişim tanımlamasının derin ekolojik yerleşkelerde daha baskın görüldüğünü ve üç yerleşkenin birbirinden farklılıklar gösterebildiğini söylemek uygundur. Katılımcı yönetim anlayışı daha kalabalık, daha fazla gönüllü ağırlayan ve/veya işleyişin daha sistemli olduğu yerleşkelerde tecrübeye dayalı hiyerarşinin geliştiğini ve söz hakkıyla karar mekanizmalarının da buna göre şekillendiğini söylemek mümkündür.

Şiddetsiz iletişimin temelini kendinden olmayana anlama ve saygı duyma çabası oluşturmaktadır. Buna göre insanlar arası iletişim, farklı olana davranma biçimi, farklı fikirlere yaklaşım tarzı ile derin ekolojinin türler üstü yaklaşımı ile şekillenen tamamen farklı türlere yönelik empati duygusu bu başlığın içeriğini oluşturmaktadır.

Öncelikli olarak insanlar arasındaki kültürel, dini vb farklılıkların yerleşkeler nezdinde ayırıcı bir özellik olarak kabul edilmediğini söylemek gerekmektedir. Bunun yanında DERİN 1 ve DERİN 3 iletişim tarzlarında her koşulda karşıdakini anlamaya odaklı bir yöntem izlemektedirler. Yerleşkelerini insanları ve insan dışı varlıkları gözlemlene ve anlamlandırma için kaynak olarak gören kişiler bunun için en uygun yolu fikirsel veya çıkar çatışmalarında karşılarındakine yönelik empati ve sempati geliştirme yolları aramaktadırlar. Bu yerleşkelerin sosyal motivasyonları büyük ölçüde bu gerçek etrafında şekillenmektedir.

DERİN 1 yerleşkede devamlı yaşayan kişilerle gönüllü olarak dahil olan kişilerin karar süreçlerine fikirsel katılımlarını eşit tutmaya özen gösterildiğinden bahsedilmiştir. Buna

göre herkes oluşturdıkları çember sisteminde görüşlerini ve/veya önerilerini eşit şekilde beyan etmekte, kimden geldiğinden bağımsız olarak en uygun fikir seçilmekte ve uygulanmaktadır. DERİN 1 ve DERİN 3 için en uygun fikir genel itibariyle içinde bulunulan barışçıl fikri ifade etmektedir. DERİN 3 ayrıca kendi alanlarını insan psikolojisinin ve adaptasyonunun önemli bir gözlem noktası olarak tanımlamakta ve gönüllüler aracılığıyla daha rahat ve sakin bir ortamda insan davranışlarının, tepkilerinin nedenlerine yönelik daha dikkatli gözlem yapabilme şansı elde ettiklerinden bahsetmektedir. Gözlem imkanı kendilerine ayrıca merak ettikleri sorunların altında yatan asıl nedenlere odaklanma, anlama ve daha barışçıl bir alan için çözüm geliştirebilme imkanı tanımaktadır. Oluşturdıkları gıda ormanı projesiyle insanın yeniden evrilmesine olanak sağlayacak alan yaratımını hedefleyen yerleşke, insan ilişkilerinde de daha barışçıl olabilmenin bu şarta bağlı olduğunu savunmaktadır.

DERİN 2, diğer iki derin ekoloji özelliği gösteren yerleşkeden farklı olarak komün yaşamı benimsemediklerinden bahsetmektedir. Yaşanılan insan temelli bazı sorunlar nedeniyle insan davranışlarını kısıtlayan bazı önlemler alındığından bahsedilmiş ve insanlara mutlak özgürlük tanıyan alanlardan olmadıklarını vurgulamışlardır. Genel işleyiş dışına çıkan konu, yenilik ve/veya sorunlarla ilgili benzer ilgi alanları veya uzmanlığı olan kişilerin fikirlerini aldıklarını; fakat son kararı yerleşke sahibinin verdiğini anlatmışlardır. DERİN 2 diğer iki derin ekoloji özelliği gösteren yerleşkeye göre daha mülkiyetçi ve gönüllülerin yerleşke içerisindeki yaşayış sınırları açısından mahremiyeti ve yerleşkenin doğasını koruma adına daha korumacı bir tavır sergilemektedir. Diğer yandan mümkün olduğunca farklı insanı gönüllü olarak kabul ederek kendi benliklerini geliştirme istekleri olduğunu ve yerleşkeleri dahilinde kimsenin herhangi bir konudaki farklılığından dolayı ötekileştirilemeyeceğini vurgulamışlardır.

DERİN 3 yerleşke içerisinde yapılacaklar konusunda kimseye bir yaptırımda bulunmadığını, insanların yapmayı ve keşfetmeyi istedikleri şeyi kendilerinin seçerek yaptığını açıklamıştır. İşleyişle ilgili verilecek kararların gelen kişilerin konuya genelde çok hakim olmaması nedeniyle kendisi tarafından verildiğini; fakat sosyal konularda bir sorun çıktığında bu tecrübenin herkes için keşifsel olduğu bilgisiyle nedenlerini anlamaya yöneldiklerinden bahsetmiştir. Öncelikle yerleşke içerisinde kimsenin çalışmaya veya çalışmamaya, bir davranışı gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmemeye zorlanmadığı söylenebilir. Mümkün olduğunca şeffaflık sağlanmaya çalışılmaktadır. Ortaya çıkan kişi kaynaklı sorunların

empatiyle çözülmesi esastır. Görünenin arkasındaki nedenlerin, kişilerin davranışlarının nedenlerinin keşfi ve insanların sorunlar karşısında dahi birbirlerini anlama çabaları yerleşke içerisinde şiddetsiz iletişim konusunun etkinliğini ortaya koymaktadır.

Derin ekoloji yaklaşımına yakın olarak değerlendirilen yerleşkelerin karakteri kişilerin tüm gayelerinin yaşam gayesine indirgenmesi üzerine şekillendiği söylenebilir. Doğanın canlılığı bilincinin gelişmesiyle kişiler doğaya daha şefkatle ve empatiyle yaklaşmayı başaramışlardır. Yaşamın kutsallığı insan himayesinden çıkarılarak bitkilere ve hayvanlara yayılmış; dünyanın bütün olarak görülmesi fikri benimsenmiştir. Bütünleşen dünya fikrinde de kendi varlıklarını daha mütevazî gördüklerini ve bu nedenle etkilerini, yani müdahalelerini, en aza indirmeye amacıyla olduklarını söylemek mümkündür. En çok etkiyi yaratan DERİN 3 dahi gıda ormanı yaratma projesinde sadece temeli kendisi atmaktaki gelişimini doğanın kendisine bırakmayı tercih etmiştir. Bu durum her ne kadar küçük bir örnek gibi görünse de aslında insanın doğayla olan travmatik ilişkisi neticesinde ortaya çıkan kontrol etme güdüsünün törpülediğinin bir örneğini sunmaktadır.

İncelenen derin ekolojik yerleşkeler bireysel tecrübeye yönelik alanlardır. Yani, toplumsallaşma sürecine girmemiş ve bireysel keşiflere odaklanmış alanlardır. Bireysellik tanımını sadece insana indirmemek, tüm türler için gelişme ve keşif olarak yorumlamak yaklaşımın doğru yorumlanmasına ve yerleşkelerin doğru algılanmasına olanak sağlayacaktır. İnsanlığın geneline uzak olan bu algının yerleşkelerce kabul edilmesi ve bu fikrin kendi ihtiyaçlarını da geri planda tutacak şekilde yaşama geçirilebilmesi yerleşkelerin temeldeki farklılıklarını ortaya koymaktadır. Kabul edilen bireysel özgürlük fikri, derin ekolojinin temelini oluşturan prensiplerden olan içsel değer prensibinden beslenmektedir.

Yerleşkelerin küçük farklılıklar gösterse de bir diğer ortak özelliği şiddetsiz iletişimi benimsemeleridir. Burada şiddetsiz iletişim kavramının akla gelen ilk anlamından ziyade karşındakini anlama, anlamlandırma, empati kurma ve kendini bulma özelliklerini akla getirmek gerekmektedir. Yerleşkelerin tümü kurdukları iletişimi karşılarındakini anlama ve anlamlandırma üzerinden yürütmekte ve karşılaşılan sorunlardan empati kurabilmenin yollarını geliştirmeye çabalamaktadırlar. Her üç yerleşkenin de şiddetsiz iletişim özelliklerini farklı niteliklerde veya yoğunlukta da olsa gösterdiğini söylemek mümkündür.

8.4.1.8. Biyosferik eşitlik

Biyosferik eşitlik ilkesi tüm canlıların biyosfer içerisindeki pozisyonunun gerekliliğiyle eşit yaşam ve özgürlük hakkını ifade etmektedir. Yerleşkelerin biyosferik eşitlik ilkesine olan yaklaşımları, yerleşkelerdeki yaşamın sınırları nedeniyle farklı canlı türlerine yaklaşımları üzerinden değerlendirilmiştir. Derin ekolojik yerleşkeler yaşamı yücelten ve tür farkı gözetmeksizin yaşama saygı duyan kişilerden oluşmaktadır. Derin ekoloji özelliği gösteren yerleşkelerin tümü, ortak olarak öldürmeme prensibini benimsemişlerdir. Her birinin konuya yaklaşımın farklılık göstermektedir. DERİN 1 canlıların tümünün yaşam döngülerinin her aşamasına saygı göstermektedir. Buna göre; hayvan yememe, hayvansal ürün tüketiminde doğal dölleme, süt hakkı gibi etik unsurları gözetme, yerleşke içerisinde bulunabildiği takdirde yumurta tüketme, canlıların doğalarına uygun yaşamlarını destekleme ve doğalarını bozacak davranışlardan kaçınma, destekleyici bitki ekme ve bitkilerin doğal seyrine bırakma DERİN 1 tarafından benimsenen canlı odaklılık göstergelerindendir.

İnsan dışı türlerin doğal döngülerine saygılı olduklarını vurgulamak adına, yavruların haklarını almadıklarını bir örnek üzerinden anlatmışlardır. Henüz yerleşkede süt elde edebilecekleri bir hayvan olmadığından süt ihtiyacını dışarıdan karşıladıklarını, yoğurt ve peynir gibi ürünleri kendilerinin bu süttan yaptıklarından bahsetmişlerdir. Etik bir unsur olarak henüz kendi kendine beslenmeye başlamayan, annesinden zorla ayrılan yavruların olması durumunda süt almadıklarından ve yavrunun süttan kesilmesini beklediklerini anlatmışlardır. Bu örneği süttan öncelikli olarak yavrunun hakkı olduğu vurgusuyla anlatmışlardır. Benzer şekilde endüstriyel hayvansal ürün tüketimini de doğru bulmayan yerleşke, bu konudaki etik kaygılarını üretime dahil edilen hayvanların kötü yaşam şartları üzerinden dile getirmişlerdir.

DERİN 1 ve DERİN 2 tamamen, DERİN 3 ise kısmen vejetaryen beslenmeyi benimsemiş kişilerden oluşmaktadır. Doğal yaşama geçmeden önce hepçil beslenen yerleşke sakinleri, insan dışı türlerle geçirilen zamanın ve kendi aralarındaki ilişkileri görmenin, doğayla yakınlaşmanın beslenme rutinlerini değiştirmede etkili olduğundan bahsetmiştir.

DERİN 1, doğada yaşamın kendilerinde içsel bir dönüşüm sağladığından ve bu dönüşümün beslenme önceliklerine de yansıdığından bahsetmişlerdir. Beslenme alışkanlıklarından bahsederken doğaya dönüşün kendilerini sakinleştirdiğini ve empati duygusunu

geliştirdiğini “artık et yemiyorum” açıklamasıyla aydınlatmışlardır. Sonrasında ise yerleşkedeki yaşamlarının daha çok fiziksel güce dayalı olmasına rağmen, artık et yeme ihtiyacı hissetmediklerini anlatmışlardır. Yapılan tüm sohbetlerde ve verilen tüm örneklerde ağacı kereste olmanın ötesinde bir yaşam kaynağı olarak yorumlamalarına benzer şekilde, tüm yaşamların değerini keşfettiklerini vurgulamaktadırlar. Derin ekoloji içerisinde hayvan yeme konusu tartışmaya açık olsa da, yerleşkenin keşfettikleri içsel değer neticesinde bu davranışa yönelmeleri beslenme pratiklerinin derin ekoloji içerisinde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

DERİN 2 Hayvan yaşamını ve doğayı gözlemlemenin bir sonucu olarak hayvan yemeyi bıraktığını, vejetaryen beslenmeye başladığını anlatmıştır. Kendi özdeşleşme sürecini zarar vermeden birlikte yaşayabilme olarak tanımlayan yerleşke sakini, yerleşkedeki yaşamdan sonra kendisini doğayla ve doğadaki canlılarla bütün olarak görebildiğini anlatmıştır. Hayvanları daha yakından tanıma şansının onları yiyecek olarak görmenin ötesine geçmesine neden olduğundan bahsetmiştir.

Canlıları kendi zararlarına da olsa öldürmeme, canlıların kendilerini savundukları, kamufle ettikleri ve barındıkları alanları bozmama kararı almıştır. Yaşamın azami çeşitliliğini savunan yerleşke kendi yaşamları sıkıntıya düşse de kararlarından vazgeçmemiş ve çözümü doğal dengeye bırakma kararı almıştır. Günlük yaşamı ve doğa koşulları nedeniyle sıkıntı yaşanan zamanları zarar vermeden birlikte yaşama prensibiyle aşmıştır. Bunun nedenini öncelikli olarak canlıların özdeşliği fikrine, eşit yaşam hakkı prensibine ve çeşitliliğin sağlayacağı zenginliğe bağlamaktadır. Permakültür ve mümkün olduğunca Fukuoka prensiplerini benimseme çabasında olan yerleşke, bu prensipleri yaşam odaklılıkla birleştirerek zarar vermeme odaklı yeni günlük yaşam kuralları oluşturmuştur. Bu noktada, gönüllü olarak yerleşkeye gelen ve konaklayan kişilerin insan dışı canlıları etkileyecek davranışlarına yönelik olarak yerleşkede oluşan yaşam düzenine uygun davranması beklenmektedir. Diğer yandan, yerleşke sakini insanların zihninde yerleşkeyle ilgili bir imaj oluştuğundan ve genellikle kendi yaşam tarzlarına benzer kişilerle, bu yaşamı öğrenmek isteyen kişilerin yerleşkeyi ziyaret ettiklerinden bahsetmiştir. Böylece olası çatışmaların büyük oranda azaldığına vurgu yapılmıştır.

DERİN 3 diğer iki yerleşkeden farklı olarak daha ekosistem odaklı bir yerleşkedir. Mevcut durumda hedeflerine henüz tam anlamıyla ulaşmamış olmaları şu an öldürmeme, büyük

ölçüde vejetaryen beslenme gibi prensipleri benimsemelerine neden olmuştur. Sağladığı mutlak özgürlük alanı içerisinde vahşileşen ve insana alışkın olmayan kanatlı hayvanlardan ve yumurtalarından zaman zaman yediğini belirtmiştir. Aynı zamanda, ormanlaşan arazide özgür ve vahşi yaşamaya başladıklarında da oluşacak ekosistemin dengesini bozmadan orman içerisindeki hayvanlardan ve yumurtalarından yemenin yanlış olmadığını da düşünmektedir. Oluşacak yeni beslenme biçimi hayvanların özgür kalması, ateşli silah kullanmama gibi bazı etik temellere oturtmayı planlayan yerleşke sakini bu durumu ilkel zamanlarda insan ve insan dışı varlıklar arasındaki eşit şans olarak görmektedir.

Derin ekoloji içerisinde netleşmemiş alanlardan olan beslenme etiği konusunda sadece Kızılderililerin gerçek derin ekolojistler olduğundan bahsedilmiştir. Onların doğaya ve hayvanlara duydukları derin saygı ve naif yaklaşım yanında hayvan etinden ve kürkünden yararlandıkları anlatılmıştır. Bu yönüyle bakılacak olursa hayvanlara olan yaklaşım, yaşama ve ölme biçimleri davranışın derin ekolojik değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini ortaya koymaktadır. DERİN 3 örneğinde ise varlıklara, yaşamlarına ve özgürlüklerine duyulan saygıya neredeyse her sorunun cevabında yer verilmiş ve yerleşkenin sadece insan için değil tüm varlıklar için mutlak özgürlük ve kendini geliştirme alanı olması hedeflendiğinden bahsedilmiştir. Buradan hareketle bu davranışın ve gelecekteki muhtemel formlarının derin ekolojiye uygunluğundan bahsetmek mümkündür.

8.4.1.9. İkinci doğa fikri

DERİN1 ve DERİN 2 doğa olarak insan yağıcı olmayan alanları kabul etmektedirler. DERİN 3 ise farklı bir yaklaşımla; insan eliyle oluşturulan alanları kendi doğa algısı üzerinden, yani toprak üzerinden tanımlamaktadır. Kendi yaşamı içerisinde canlılık barındıran canlı bir toprak yaratma sürecinden bahsederek çorak arazide şu anda var olan toprağın bu bölgenin zamanla doğası olacağından bahsetmiştir. Buradan yorumla bölgedeki doğal yaşamı destekleyen ve zenginliğini geliştiren girişimleri insan yaratımı da olsa doğa olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Fakat şehirleri de, şehir yaşamının insana dayattıklarının da doğal bir yanı olmadığını da vurgulamaktadır. Hatta, şehir yaşamının şartlarının insan kendi doğasıyla bile tezat olduğundan ve bu tezatlığının insanları kırsala ittiğinden de bahsetmektedir.

Bu yönüyle yerleşke kurucusu, insan elinden çıkma doğayı destekleyen girişim ve yapıları doğal olarak tanımlarken; yine insan tarafından oluşturulmuş ve insanların yaşam alanları olarak genel kabul gören şehirleşmeyi doğal olarak görmemektedir. Bu yönüyle toplumsal ekolojinin ikinci doğa fikriyle kopuş yaşamaktadır.

8.4.1.10. İnsanın çevresini geliştirme yetisinin değerlendirilmesi

DERİN 2'nin kurucusunun yöneticilik geçmişinin de etkisiyle bölgenin ekolojik değerlerle kalkınmasında öncülük etmiştir. Öncelikle yerleşkenin kuruluş amaçlarından olan üretimi sağlayıp, bu üretim alışkanlığını çevresine de yaymak istediğini açıklamıştır.

Bu karakterde bir yerleşkenin insan bazlı olarak çevresine katma değer katma çabası ve girişimleri ekolojik etik yaklaşımlarının uygulama alanlarında birbirinden çok da farklı sonuçlanmayabileceklerinin de göstergesi olması anlamında büyük önem teşkil etmektedir. Şöyle ki; bulunduğu çevrede yerel halkın ekolojik yaşama, organik tarıma geçmesini desteklemekte ve girişimlerinde kendilerine rehber olmaktadır. Bölgede doğal olarak yetişen bitkilerin satışı için kooperatiflerin kurulması, yerel kalkınmanın bölgenin ekolojik değerleri üzerinden sağlanması konularında öncülük etmiştir.

Bu özelliğiyle insanın çevresine değer katması ve değiştirmesi noktasında toplumsal ekolojiye yaklaştırmakla birlikte bireysel tecrübelerle keşiflere odaklanma, söylemlerin çoğunlukla doğadan kopma, tür eşitliği, öldürmeme, evcilleştirmeme (müdahalesizlik) etrafında şekillenmesi ve gelenlerin de buna göre davranmalarını teşvik etme eğilimi DERİN 2'nin direkt olarak derin ekolojiyle desteklendiğini göstermektedir. Yine destekleyici bir unsur olarak yerleşkede toplumsal veya oturmuş sosyal bir yaşamın olmaması yine toplumsal ekolojinin ön şartlarından olan toplumsallaşma etkisiyle oluşacak ekolojik etik konusundan uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Yerleşkenin çevresine olan etkileri doğrultusunda çevresini geliştirme, değiştirme, örnek olma gibi özelliklerin sadece toplumsal ekoloji altında değerlendirilmemesi gerektiğinin pratikte de karşılığı görülmektedir. Bu gibi örneklere, sahip oldukları sosyal bilinç ve girişkenlik nedeniyle sosyal sorumlu derin ekolojik alanlar tanımlaması yapmak mümkün olabilir. Bunun için öncelikle DERİN 2'nin, sonrasında da benzer karakterde farklı yerleşkelerin ayrıntılı ve uzun dönemli bir incelemeye tabii tutularak özelliklerinin ve ilişki ağlarının ortaya net şekilde koyulması gerekmektedir. Ayrıca yerleşke, toplumsal ekoloji yaklaşımının aksine

şehirleri, yani ikinci doğayı, doğaya etkilerinden dolayı doğanın parçası olarak da görmemektedir. Yine yerleşke konumunu adaptasyonla açıklaması ve mümkün olduğunca doğal yollarla gıda ormanı yaratma çabası toplumsal ekolojiyle çelişen noktasını oluşturmaktadır. Bu noktada yerleşkenin Perma kültür ve Fukuoka prensiplerini benimsediğini söylemek gerekmektedir. Perma kültür yerleşkenin canlılara saygı, Fukuoka ise müdahalesizlik prensibini açığa çıkartmaktadır. Ayrıca DERİN 2 gelen gönüllülerle aralarında hiyerarşik bir yapının olduğunu, kendilerinin komün olmadığını, karar merciinin kendisi olduğundan da bahsetmiş ve toplumsal ekolojiyle olan bağını bu noktadan da kopartmıştır.

DERİN 3 tarım arazisi olabilmesi için yakılmış bir orman arazisini satın almış ve arazinin durumundan ötürü toprağa müdahalede bulunmak zorunda kaldığından bahsetmiştir. Arazinin yenilenme sürecini şu şekilde yorumlamaktadır;

Burası zamanında yakılmış yıkılmış; burayı bırakalım doğa kendi dengesini yeniden bulsun, yeniden ormanlaşsın diyebiliriz. Bu doğa eski haline gelebilir, burada orman eski haline gelebilir. Ama eskiden kastımız 100 yıl öncesi mi, 1000 yıl öncesi mi? Hangi aşamalardan, değişimlerden geçti? Yeniden bir çam ormanı, makilik mi olacak, yoksa ne olacak? Burada bilinmezlikler var.

Diğer yandan hala kısmen de olsa canlılığını koruyan bölümlerin kendini iyileştirme ve yenileme süreçlerini doğanın kendisine bırakmayı tercih etmiştir. Tamamen yanmış alanlarda ise kompostla yeniden toprak yaratımına gitmiş ve bu bölgenin uzun dönemde azami canlı çeşitliliğini barındıran bir gıda ormanına dönüşmesi için bölge iklimine uygun olmak üzere birbirini destekleyen bitki ekimleri gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirmeye de devam etmektedir.

Ekolojik etik yorumlaması açısından oldukça karmaşık bir yapısı olan yerleşkenin bu özelliği, DERİN 2'ye benzer şekilde, derin ekolojiyle toplumsal ekolojinin algısal açıdan iç içe geçtiği noktalardan birine erişilmesine vesile olmuştur. Şöyle ki; uzun vadede bu alanda kendi haline bırakıldığında otlardan çalılığa, çalılıktan ağaçlara ve ormana olmak üzere yeniden bir canlılığın ortaya çıkacağı açıktır. Fakat yerleşke sakini bu süreci hızlandırarak ve de yenebilir bitki ve meyvelerin de bulunduğu bir alana dönüştürerek toplumsal ekoloji tarafından belirtilen “insanın çevresini değiştirme ve geliştirme” yetisine güzel bir örnek oluşturmaktadır. Diğer yandan insan tarafından öldürülen bir alanın yine insan tarafından insanın olumsuz etkilerinden uzak bir alana evriltilmesi ve toplayıcı olarak yaşanacak bir

alan yaratma çabası nihai amacın derin ekolojiyle bağdaşmasına neden olmaktadır. Yine yerleşke sahibi tarafından özellikle vurgulanan ormanda yaşamak, orman olmak, doğa olmak ve yeniden insan evriminin başına dönmek, insanı diğer türlerle eş değerde görmek, tüm canlılara özgür olacakları bir yaşam alanı yaratmak gibi vurgular insanın çareyi yine doğada arama ve kendi doğasına dönme gayretlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

8.4.2. Toplumsal Ekolojik Yerleşkeler

Toplumsal ekoloji söylem olarak insanı sorunların çözümünde anahtar olarak görmekte ve toplumsal yapılarda yapılacak değişimlerin beraberinde ekolojik yaşamı doğal olarak getireceğini savunmaktadır. Diğer bir deyişle; öncesinde de bahsedildiği üzere toplumsal yapıdaki eşitsizlikler giderildiği ve hiyerarşi ortadan kaldırıldığı takdirde insanın doğayla olan ilişkisinde de iyileşmenin görüleceği öngörülmektedir. Toplumsal ekoloji altında nitelendirilen yerleşkelerin düşünce yapısı da bu görüşü yansıtır niteliktedir. Buna göre de ortaya koydukları ve hayata geçirdikleri çözüm; kapitalizmle şekillenen toplumsal yapılara alternatif, toplumsal ekoloji altında tanımlandığı biçimleriyle *organik ilişki ağlarıyla* yürüyen *yeni, adil ve ekolojik toplumsal yapıların* kurulmasıdır.

Yine, toplumsal ekoloji altında nitelendirilen yerleşkeler, yerleşke sakinleri arasında *sosyal bir yaşamı, ortak yaşam kültürü* olan yerlerden oluşmaktadır. Kendi içlerinde yerleşkenin yapısını ilgilendiren kararlarda adil meclislerin toplanması, herkesin eşit söz hakkının bulunması, kişisel hassasiyetlerin ve herkesin yararının gözetildiği kararların alınmasını ifade eden *demokratik* yapılara sahiptirler. Görüşmeler esnasında kendileri gibi sosyal devamlılığı bulunan yerleşkelerle de çevre sorunları, toplumsal olaylar, gelişen ve değişen ekolojik pratikler, sosyalleşme gibi amaçlarla düzenli olarak etkileşimde ve fikir alışverişinde olan, hatta zaman zaman dünyayı, Türkiye'yi veya kendileri gibi ekolojik yapıları ilgilendiren bazı spesifik konularda ortak karar alabilmek için de bir araya gelen yerlerdir. Hatta, Bu özellikleri ideal anlamda *konfederal yapıları* yansıtmasa da fıkren bu yapıya olan yakınlıklarını göstermektedir.

Son ortak özellik olarak, yerleşke içerisinde insanların kişisel yaşam tarzları veya hassasiyetleri değişkenlik gösterse de bütün olarak yerleşkelerin davranış etkilerini ekosistem ve insan odaklı olarak değerlendirdiklerini söylemek mümkündür. Şöyle ki; farklı geçmişten, kültürden ve yaşam tarzından insanların bir araya gelmesiyle oluşan bu yapılarda

esas olan kurulan ekolojik yapının sosyal olarak da devamlılığının sağlanmasıdır. Sosyal devamlılığın ana kriterlerden biri haline gelmesiyle yerleşkelerdeki yapı da zamanla *insan odaklı düşünmeye* evrilmiştir. Bu yönüyle canlı merkezli yaklaşımdan uzaklaşmış ve sosyal gereklilikler ön plana çıkarılarak birlikte yaşamının sürdürülebilmesi için genel bir duruş olarak ekosistem ve insan odaklılıkta karar kılınmıştır. Fakat bahsedildiği üzere yerleşkelerin demokratik yapıları zaman zaman kişilerin talepleri doğrultusunda canlı odaklı kararlar alınabilmesine de olanak sağlamaktadır. Fakat genel olarak değerlendirmek gerekirse kurulan yapılar doğa içerisinde, fakat kendilerine ait bir doğal alanın oluşturulduğu yapıları ifade etmektedir. Yaşamın sosyal yönüne daha fazla odaklanılmış olması, çevreyle kişisel teması, kurulan organik ilişkiyi daha sistemli ve planlı hale getirerek toplumsal etkisi olan olaylara katılım şekline dönüşmesine neden olmuştur. Ayrıca, yerleşkelerdeki yaşamın devam ettirilmesinin öncelikli hale gelmesi bazı durumlarda canlı odaklılıktan sapılmasına neden olmuştur. Son halleriyle de toplulukların sosyal çıkarlarıyla çatışmadığı sürece canlı odaklı olabilen, fakat genel anlamda ekosistem dengelerinin bozulmaması kaydıyla insan davranışlarını hoş gören bir yapıya bürünmelerine neden olmuştur.

Bahsedilen özellikler Toplumsal Ekoloji altında nitelendirilen yerleşkelerin ortak özelliklerini oluşturmaktadır. Yerleşkelerin karakteristiğini ortaya koyan farklılık gösterdikleri diğer konular ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

TOPLUMSAL 1 ve TOPLUMSAL 2'nin toplumsal ekoloji altında değerlendirilmeye alınmasının ilk nedeni hiyerarşik yapıdan uzak kısmen toplumsal bir yapı oluşturulmuş olmasıdır. Var olan toplumsal yapının kısmen olarak nitelendirilmesinin nedeni; toplu ve ortak bir yaşamın olmasının yanında tam olarak kendine yeter yapıların inşa edilememiş olmasıdır. Bağımsız olmayı henüz başaramamış olan yerleşkeler; işlek ekonomisi olan yerleşkeler eğitim, geridönüşüm, sağlık gibi konularda dışa bağımlı durumdadırlar. Dünya standartlarında bunun örneklerinin görülmesi bir gerçek olmakla birlikte Türkiye'de özellikle eğitim açısından bağımsız alanların yaratılması mümkün görünmemektedir. Uzun vadede ekoköy olma hedefi bulunan yerleşkelerin bu amaçlarına ulaşabilmeleri ancak gerekli niteliklere sahip kişilerin topluluklarına katılmalarıyla mümkün olacaktır. Bu nedenle, yerleşkelerin ekolojik etik anlayışları sahip oldukları mevcut durum içerisinde değerlendirilecek ve gelişim aşamasında toplumsal ekolojik yapılar olarak konumlandırılacaklardır.

TOPLUMSAL 3 ise diğer iki yerleşkeden farklı olarak düzenli toplu bir yaşama sahip olmamakla beraber TOPLUMSAL 1 ile aynı ekolojik alanda yer almakta ve birçok konuda ortak karar ve hareket ilkesiyle hareket etmektedirler. Algı olarak toplumsal ekolojinin insan merkezli yapısına yakın olması, yine toplumsal ekoloji tarafından tartışmasız savunulan insanın doğallığı ve insanın sahip olduğu pozisyonu evrim neticesinde kazandığına yönelik inanç yerleşkeyi toplumsal ekoloji etiğine yaklaştırmaktadır.

Ziyaret edilen yerleşkeler içerisinde insan yapımı alanları toplumsal ekoloji tanımına benzer şekilde doğal alan olarak tanımlayan ilk yerleşke TOPLUMSAL 1'dir. TOPLUMSAL 1 hem var oluş amacı hem de yaşayış açısından toplumsal ekolojiye yakın söylemleri olan yerlerden bir tanesidir. Yerleşkenin kalabalık yerleşkelerden biri olması ve birbirinden farklı insanların yer alması tek yaşam tarzının benimsenmesini engellemiştir. Yine de insan odaklı olarak kurdukları yapıyı organik bir niteliğe kavuşturmayı başarmışlar, devamlılığın sağlanabilmesi adına farklı yaşam görüşlerinden ve farklı etik değerlere sahip insanların değerlerine saygı göstermenin, ortak noktada oluşmanın yolunu yerleşke içi kararlarda doğrudan demokrasiyi kabul etmekte bulmuşlardır. Çizelge 8. 22 araştırmaya dahil olan ve toplumsal ekoloji özelliği gösteren yerleşkelerin kısmen farklılaşan özelliklerini sunmaktadır.

Çizelge 8.22. Toplumsal ekolojik yerleşkelerin özellikleri

İlke	Yaşam Alanı Yansıması		
	TOPLUMSAL 1	TOPLUMSAL 2	TOPLUMSAL 3
Alternatif yaşam kurma ve Toplumsal ekosistem yaratımı	Kapitalizme alternatif yaşam kurma	Rehabilitasyon	
	Kapitalizme alternatif yaşamı paylaşma	Halüsinasyon alanı yaratma	Sosyal yapıya dahil olma
	Çocuklara gelecek bırakma isteği	Alternatif yaşam alanı kurma	Sosyal yapı içerisinde bağımsız olma
	Ekolojik kolektif kurma		
Evrime ve insan doğallığı		Dünya yaşayan organizma	
		Yerleşke yaşayan organizma	1.ve 2. Doğa tanımını benimseme
	Sıradanlaşma	Yeniden ve öğrenerek evrilme	Hepsini bütün görme
	Özünden uzaklaşma	Etik anlayışının sürekli evrilmesi	Her ikisine de ait hissetme
		İnsan üstünlüğünün doğalı belirleme yetisi kazandırması	

Çizelge 8.22. (devam) Toplumsal ekolojik yerleşkelerin özellikleri

İlke	Yaşam Alanı Yansıması		
	TOPLUMSAL 1	TOPLUMSAL 2	TOPLUMSAL 3
Yeniden Güçlenme ve İnsan Ekolojisinin Organikleşmesi	İnsan ilişkilerinin “doğallaşması” İnsanın doğal olan haline dönmesi İnsana sakinlik ve huzur getirmesi	Şartların idrakı Alışkanlıkların dönüştürülmesi Sosyal yapıyla paralel ekolojikleşme	
Şehirleşme ve İkinci Doğanın Kabulü	Şehirleşme Şehirlerin yanlış gelişimi Alternatif gelişim süreci İkinci Doğanın Kabulü Yaşanılan her yer İnsan tarafından oluşturulan alanlar	İnsan doğadır Endüstriler ve şehirler de insanın doğasıdır Şehirler de bütünün parçası Şehirde de doğayla bütünsün	Ev görülen her yer 2. Doğa kabulü Şehirlerin insan doğası olarak kabul edilmesi
Çeşitlilik ve Özgür/Özgün İnsan	Çocukların manipüle edilmeden büyümesi Çocukların kendi davranışlarını özgürce geliştirmesi	Kendini keşfedememenin nedeni tektipleşme Özgünlüğün yok olması Tektipleşme ve durağanlığın yıkılması Evrilen hedefler ve çeşitlilik	
İçsel Değer Kavramının Reddi.	Faydacı Yaklaşım - Üretimin temeli toprak Toprağın üretimin, barınmanın ve doymanın kaynağı görülmesi Doğanın insan üzerinden tanımlanması Hayvansal ürün seçiminde insani etik unsurların dikkate alınması	Yaşam tesadüf ve belirsiz İçsel değer insan tanımlaması İçsel değer doğada karşılığı yok	
Hiyerarşinin Reddi.	Dayanışma kültürünün paylaşılması Ast-üst ilişkisi yaratacak tanımlamalardan kaçınma İnsana özgürlük katma	Bilgi ve emeğe saygı duyulması	Tanımlamama Hiyerarşi ve iktidarı çağrıştıran her şeyden arınma çabası
Demokratik Yapı	Veganlara saygı için yerleşkedeki hayvanların öldürmeme Et-süt ihtiyacının dışarıdan karşılanması	Herkesin her fikrinin değerlendirilmesi Herkesin kendini ilgilendiren konularda eşit söz hakkı olması Gönüllülerin de yerleşkede kaldıkları süre boyunca demokratik yapıya eklenmeleri	Kişilerin istediği, ihtiyaç duyduğu işe yönelmesi

Çizelge 8.22. (devam) Toplumsal ekolojik yerleşkelerin özellikleri

İlke	Yaşam Alanı Yansıması		
	TOPLUMSAL 1	TOPLUMSAL 2	TOPLUMSAL 3
Doğrudan Eylem	Toplumsal Olaylara Katılım	Proje ile bölge ekosisteminin unsurlarıyla korunması ve geliştirilmesi	Avcılıkla mücadele Toplumsal olaylara katılım
Adil toplum		Yörükler'in etkilerini dengeleme Yörükleri ekosistemin dengeli bir parçası haline getirme	
Müdahale	Ayırma Farklılaştırma Sınır belirleme	Doğayı bir yere kadar kendimize uydurmak Değiştirilmemesi gereken yerlerde ona uymak Hayvanların yaşam şartlarına müdahale edilmemesi Hayvanların yenmesi	
İnsan Odaklılık		Doğa koruma insan konforu için Ekolojik yaşam; bütünü bozmadan yaşama	
İlkelliğin Reddi		Endüstriyel yaşam konforu Düzenin ekolojikleştirilmesi	

Ziyaret edilen yerleşkeler içerisinde insan yapımı alanları toplumsal ekoloji tanımına benzer şekilde doğal alan olarak tanımlayan ilk yerleşke TOPLUMSAL 1'dir. TOPLUMSAL 1 hem var oluş amacı hem de yaşayış açısından toplumsal ekolojiye yakın söylemleri olan yerlerden bir tanesidir. Yerleşkenin kalabalık yerleşkelerden biri olması ve birbirinden farklı insanların yer alması tek yaşam tarzının benimsenmesini engellemiştir. Yine de insan odaklı olarak kurdukları yapıyı organik bir niteliğe kavuşturmayı başarmışlar, devamlılığın sağlanabilmesi adına farklı yaşam görüşlerinden ve farklı etik değerlere sahip insanların değerlerine saygı göstermenin, ortak noktada oluşmanın yolunu yerleşke içi kararlarda doğrudan demokrasiyi kabul etmekte bulmuşlardır.

TOPLUMSAL 1 yaşanan ekolojik krizin ve insanlarda görülen yozlaşmanın nedenini kapitalizm ve buna bağlı insan toplumlarının değişen yapısı olarak yorumlamaktadır. Konuyu daha ayrıntılı incelemek gerekirse yaşanan kapitalist sistemlerin insanları temel

değerlerinden uzaklaştırdığını, birbirlerine ve doğaya hükmetmeye yönelik sınıflı bir yapı oluşturduğunu açıklamışlardır. Çocuklarını böyle bir sistem içerisinde büyütmek istemeyen yerleşke kurucusunun bireysel girişimi farklı kişilerin katılımıyla birkaç haneden oluşan bir yerleşkenin kurulmasına neden olmuştur. Oluşan bu çok sesli yapıda kaçtıkları sisteme alternatif bir yapının oluşturulması ve çocuklarına “yaşanabilir” bir gelecek bırakma ihtiyacı bulunmaktadır. Kurdukları yapının gelişime ve paylaşıma açık olduğu da yine kendileriyle ilgili yaptıkları yorumun bir uzantısıdır. Yerleşkenin kuruluş öncesi hikayesi, kuruluş amaçları ve genel işleyiş prensipleri değerlendirildiğinde merkezinde insan ve insan geleceği olan, insan ekolojisinin yeniden yaratılmasını hedefleyen bir sistem kurulmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Yerleşke insanın bireysel devamlılığını reddetmekte ve kendi varlıklarını ekolojik kolektif olarak nitelendirmektedir. Birbirine kan bağıyla bağlı olmayan ve gönüllü olarak bir araya gelmiş farklı ailelerden ve bağımsız bireylerden oluşmaktadır. Yerleşke kurucusu sahip oldukları özgür ve barışçıl yaşam fikrinin hayata geçebileceği yeni bir toplum fikriyle yola çıktıklarından bahsetmiştir. Kurdukları yeni yapıda şehirdeki yaşantılarında benimseyemedikleri yanlış olduğunu düşündükleri her şeyi geride bırakmış ve yeni bir yaşam modeli oluşturmuşlardır. Kurdukları yapının daha çok hayatın sosyal yönlerine, insan ilişkilerine ve ihtiyaçlarına, odaklandığını ve buna göre geliştiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki; yerleşke içerisinde oluşturulmaya çalışılan insanların bir arada ekolojik bağlarla yaşayabildiği eşitlikçi, dayanışma ve paylaşımı temel davranış kalıbı olarak benimsemiş bir yapıdır. Yapının temeli insan geleceğinin değiştirilmesi, yeni bir insan şeklinin oluşturulması olarak belirlenmiştir. Çocuklar genel kabul gören sistemden ve o sistemde yaşayan insanlardan uzakta, köy okulunda eğitim alarak gelişecektir. Gelişim sırasında doğanın paralelinde yaşamın paylaşım ve dayanışma yönü keşfedilecek ve yetişen yeni insanların temel hayatta kalabilme becerilerine sahip olmasının ve hatta kurulan organik bağla ne kadar farklı olursa olsun tüm insanlarla kolay iletişim kurulabilmesinin sağlanabilmesi öngörülmektedir. Nesillerin var olan yapıda şekillenmesiyle ve bu sayede öngörülerin gerçeğe dönüşmesiyle de içsel motivasyon kaynaklı insanlar arası dayanışma, barış, saygı, hoşgörü gibi olumlu hususların hakim olduğu yeni bir toplumsal yapının şekillenmesi öngörülmektedir. Şu an için yerleşkede bulunan çocukların gelişimlerinin gözlemlendiğinden, çocukların kendi işlerini kendilerinin halletmesinden ve de doğa içerisinde birçok farklı canlı ve gönüllü ve ziyaretçiler aracılığıyla birçok farklı insanla etkileşime girmelerinden kaynaklı olarak sosyal ve kendine güvenen yapılarından bahsedilmiştir.

TOPLUMSAL 2, ilk olarak bir deneme alanı olarak kurulmuş ve zamanla gelişim göstererek ekolojik bir yere dönüşmüştür. Kendilerini öğrenme ve keşfetme sürecinde olarak tanımlamayı tercih eden yerleşke sakinleri, kurdukları yapıda hayatın sosyal yönünü kaçırmadan ekolojik bir yaşam alanı ve bir topluluk kurma çabasıyla ortaya çıkmıştır. Önceki yaşamlarında kendisini iyiden iyiye hissettirmeye başlayan sıkışmışlık hissinden kurtulmak için çözümler ararken yaşamlarını tamamen kendilerinin oluşturacağı, kendince kuralları ve işleyişi olan yeni yaşam fikrinde karar kılmışlardır.

Bireysel olarak devamlılığın reddedildiği yerleşkede yaşam sosyal ve kültürel aktivitelerle şekillenmektedir. Ekolojik öğrenme ve uygulama süreci de bu aktivitelerin içinde özümsemektedir. Yerleşkenin direkt olarak ekolojik yaşam amacıyla yola çıkmaması zaman içerisinde birçok şeyin “yolunda” öğrenilmesine ve her gelen yeni kişiyle veya okunan yeni bir teknikle gelişim göstermeye devam etmesine neden olmaktadır. Düzenli olarak sanatsal aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleşke kendi içerisinde gelenekselleşen hem ekolojik hem sanatsal festivaller de düzenlemektedir. Sosyal ve sanatsal yönünün diğer yerleşkelerin tümünden daha baskın olması yerleşkeyi farklılaştıran en önemli özelliğidir. Ekolojik gerekliliklerin zaman içerisinde yaşamın devamlılığı için araçsal olarak kullanılmaya başlanması ve açıkça insan odaklı ve sosyal yönden gelişim göstererek ekolojikleşmeye yönelmiş bir yerleşke olmaları yerleşkenin toplumsal ekoloji altında değerlendirmeye alınmasına neden olmuştur.

8.4.2.1. Alternatif yaşam kurma ve toplumsal ekosistem yaratımı

TOPLUMSAL 1'in kuruluş amacı gelecek nesillere, yani çocuklara, bir gelecek bırakma isteğidir. Bu amaçla yola çıkan yerleşke kurucusu kapitalizme ve kapitalizmle şekillenen ilişki ve ihtiyaç ağlarına alternatif bir yaşam kurma çabasına girişmiştir. Kurulan yapı zamanla gönüllü, katılımcı ve destekçilerin yerleşke sakinlerine dönüşmesiyle birlikte sosyal bir yapıya bürünmüştür. Yardımlaşma, işbirliği ve dayanışma gibi söylemlerin yaşamın ve genel işleyiş kültürünü oluşturması hedeflenmiş ve yerleşke içi insanlar arası ilişkilerde bu büyük ölçüde başarılmıştır. Zamanla daha sistemli ve bilinçli hale gelen bu ortak yaşam söylemini toplumsal ekosistem yaratımı hedefine dönüştürmüştür. Toplumsal ekosistemden kastedilen; yaşamın sosyal yönünün desteklendiği ve organik yapıya büründürüldüğü, çevresindeki doğal ve sosyal yaşamla uyumlu bir insan ekosisteminin yaratılmasıdır.

TOPLUMSAL 2'nin ilk oluşturulma amaçları kişilerin kendilerini rehabilite etme ihtiyacından kaynaklanmıştır. Yaşamda her insanın devam edebilmek adına bazı halüsinasyonlara sığındığını belirten yerleşke sakini kendilerinin de yeni bir topluluk fikrine sığınarak sosyal, kültürel ve sanatsal öğelerden beslenen bir yer kurmaya yöneldiklerinden bahsetmişlerdir. Kendi içlerinde eşitlik ve adil yaşam mottolarıyla şekillenen bir düzen oturtan yerleşke gelen herkesin de bu düzene dahil olmasını sağlamaktadır.

8.4.2.2. Evrim ve insan doğallığı

Kapitalizmle şekillenen toplum yapılarında insanlar arası ilişkinin de kapitalizmin gerekleri doğrultusunda değişime ve dönüşüme uğradığından bahsedilmiştir. Anadolu kültürünün de ana öğelerinden olan yardımlaşma, dayanışma gibi faktörlerin dahi çıkar odaklı hale dönüştüğünü vurgulayan yerleşke, zamanla bu dönüşümün genele yayılmasıyla doğru olarak kabul görenin de bu algı ve davranış kalıpları olduğundan bahsetmiştir. Oluşan bu düzenin insanı sıradanlaştırdığından ve özünden uzaklaştırdığından bahseden yerleşke kurucusu, insanın özünde olan yaratıcı gücünü ve kaybedilen dayanışma, yardımlaşma gibi insani değerlerin yeniden özümsemediği yeni bir dönüşüme girilmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir. Toplumsal ekoloji altında savulan insan davranışları ve yaşam alanlarının doğallığı konusunun da temelini oluşturan bu yaklaşım, yerleşkenin yine toplumsal ekoloji söylemlerine paralel olarak ekolojik sosyalleşme veya ekolojik toplumsallaşmayla kendisine cevap aradığı durumlardandır. İmkanlar dahilinde şehir veya bölge bazında ekolojik toplumsallaşmanın varlığından bahsedilemese de TOPLUMSAL 1'in bu algıyla kurulmuş, gelişmiş ve gelişmeye de devam eden bir ekoköy olduğunu söylemek mümkündür.

TOPLUMSAL 2 kendi yerleşkelerini de dünyanın kendisi gibi yaşayan bir organizma olarak tanımlamaktadırlar; sürekli öğrenen, evrilen, gelişen ve etkileşim halinde olan bir organizma. Kendi gelişimlerini ve evrimlerini öğrenme üzerinden tanımlayan yerleşke hem yaşam pratiklerinin hem de buna bağlı etik yargılarının karşılaşılan her yeni tecrübeyle kendisini yenilediğinden bahsetmektedirler. İnsanın evrimsel sürecinde kazandığı yetileri ve bu yetilerin kendilerindeki yansımalarını doğal olarak yorumlamakta ve insanın doğadaki var oluşunu diğer canlılardan farklılaştırmamaktadırlar. İnsanların yaptıkları ve kurdukları her şeyi kendi doğalları olarak tanımlamakta ve kendi yaşam alanlarını da sosyal öncelikleri olan doğal bir yaşam alanı olarak görmektedirler. Kurdukları yaşamda çevrelerindeki ekosistemin dengesine zarar verecek davranışlardan kaçınmak suretiyle keşfetmek için

denemeler yapmaktadırlar. Sosyal yapıları da tecrübe ve öğrenme odaklı karakterlerine göre şekillenmiştir. İnsanı ve insanın doğa içerisindeki davranışlarını, bu davranışların etkilerini doğal olarak kabul eden yerleşke bu özelliği ile toplumsal ekoloji tarafından benimsenen doğal insan davranışlarının canlı bir örneği konumundadır.

8.4.2.3. Özdeşleşme ve insan ekolojisinin organikleşmesi

TOPLUMSAL 1'deki kişilerin insan ve sosyal yapı odaklılıklarını gösteren diğer bir unsur olarak yerleşke sakinlerinin özdeşleşme kavramını insanlarla olan ilişkileri üzerinden örneklendirmesidir. Şöyle ki; doğayla bir olmanın kendilerini sakinleştirdiğinden ve yerleşke içi ilişkileri, yerleşkeye dışarıdan gelenlerle olan ilişkileri direkt etkilediğini anlatmışlardır. Kendilerini doğayla bütünleşmelerinin kurdukları sosyal yapıyı destekleyici, onaylayıcı bir unsur olduğundan bahsetmişlerdir. Bu örneklendirme, yerleşkenin önceliklerinin insan ilişkileri üzerine kurulu olduğunu ortaya atan önemli bir unsurdur. Benzer şekilde yerleşkenin kuruluş amaçlarının içerisinde yer alan kolektif kurma ve imece kültürünü yaşama gibi hususlar; yerleşke önceliğini sosyal konulara yöneltmektedir. Yani; yerleşke yaşamı zaten kolektif olmak için bir araya gelen insanların yapı ve kurallarına kendi etik değerleriyle ekolojik temel değerleri dahil etmelerinden oluşmaktadır, ki bu da bizi önceden de bahsedildiği üzere ekolojik toplumsal yapılar fikrine götürmektedir. Yerleşkedeki yaşamda imece kültürü üzerinden şekillenen, buna uygun, yapının varlığını devam ettirmesini ve çevreye olan etkinin asgari düzeyde tutulmasını sağlayacak etik değerler ve kurallar kabul edilmiştir. Doğada yürütülen bu yaşam yeni nesil aracılığıyla net bir şekilde gözlemlendiği üzere insan ilişkilerinin de daha doğal ve kolay bir hal almasına vesile olmuştur.

İnsanlar arasında organikleşen bağların yerleşke içi ilişkilerde sakinliğin ve yerleşke genelinde huzurlu bir yaşamın hüküm sürmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Fakat, bu noktada tezat bir durum yerleşkenin içerisinde bulundukları alandaki insanlarla yani çevrelerindeki insanlarla olan ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Yaşamlarındaki sosyal paylaşımların yerleşke içerisindeki insanlarla sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Bulundukları bölgedeki yerleşke dışı insanlarla mesafeli olan ilişkilerinden bahsedilmekte ve kendilerinin kabul ettikleri tarımsal ve sosyal değerlerin onlarla ortak olmadığı ve kendilerini dışarıdan gördükleri vurgulanmaktadır. Bu gibi unsurlar yerleşkenin kendi kullandıkları tekniklerin gelen gönüllülerle paylaştıkları sayesinde uzağa yayılmasını

sağlarken, çevreleri üzerinde etki sağlamalarını engellemektedir. Bahsedilen imece kültürü yerleşke içerisindeki insanlarla kendilerini ziyaret eden, kendilerinde gönüllü olan kişiler arasında yaşatılmaktadır. Bu yönüyle gelenlere ekolojik yaşam ve alternatif yaşam pratikleriyle ilgili yüklü bilgiler ve uygulama imkanı sunan yerleşkenin yakın çevresine karşı kapalı bir yapısı olduğu söylemek ve gözlemlemek mümkündür. Yani, nedenleri araştırmaya ve tartışmaya açık olmakla birlikte yerleşke doğa ve de var olan bir insan yapısı içerisinde çevresine asgari etki sağlayan kendi kapalı yapısını oluşturmuştur.

Yine de yerleşke içerisindeki çocuklar bölgedeki köy okuluna devam etmekte, bölge insanıyla olan etkileşim kopartılmamaktadır.

TOPLUMSAL 2'nin ise alternatif yaşam arayışlarının, kurulan sosyal yapı içerisinde ekolojikleşmesi toplumsal ekoloji altında incelenebilecek tipik bir örnek olmalarına neden olmuştur. Yani ilk hedefleri doğada bir sosyal yaşam kurmak olan yerleşke, zamanla yaşamlarının kendi oluşturdukları düzen ve kurallarla ekolojikleştirme oluna girmişlerdir. Kendi ekolojikleşmelerini süreç olarak görmek ve henüz sona ermediklerinden bahsetmektedirler. Kendilerine şartların ve gerekliliklerin idrakı için zaman tanıdıklarını ve zaman içerisinde kendi şartlarına, bulundukları doğanın gereklerine uygun olarak sosyal yapılarını ve ihtiyaçlarını da bozmadan ekolojikleştiklerini anlatmışlardır. Bu süreç beraberinde alışkanlıkların dönüştürülmesini ve sosyal yapıya paralel olarak gelişen ekolojikleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Eski yaşamlarında maruz kaldıkları uyaranlar ve gündelik yaşamın gereklerini yerine getirme esnasında asıl önemli olan birçok şeyi göz ardı ettiklerini fark etmişlerdir. Maruz kaldıkları bu şartlar kendilerinin ekolojik birey olabilme yetilerini ve motivasyonlarını da köreltmıştır. Yerleşkelerinde kurulan yaşamda, yaşamın asıl önceliklerine odaklanmış olmaları ve yaratımla beslenmeleri kendilerini doğal olarak ekolojik olmaya, ekolojik olmaya ihtiyaç hissetmeye itmiştir. Şehir yaşamının ve şehir yaşamında kabul edilen yaşam pratiklerinin insanları rol yapmaya ittiğinden bahseden yerleşke kurucusu zaman içerisinde kişilerin rahatsızlık duyduğu kişilere dönüştüğünden ve ister istemez toplumun parçası olmaya başladığından bahsetmiştir. Bunu da yaşamın evrildiği bir nokta olarak yorumlamakta ve kurdukları yeni yaşamda bu evrilmeyi daha “doğal” olma yoluna çevirmeyi hedeflediklerini ifade etmişlerdir.

Yaşamlarını “doğadaki insan yaşamı, sosyal yapısının entegrasyonu üzerine” şeklinde yorumlayan yerleşkenin bu özelliği toplumsal ekoloji altında bahsedilen sosyal ekolojikleşmenin önemli ve net bir örneğini sunmaktadır.

8.4.2.4. Şehirleşme ve ikinci doğanın kabulü

TOPLUMSAL 1'in sakinleri tarafından, insan ve insanlığın kapitalist sistemler arasında geliştirdiği ilişki yorumu üzerinden bugün geline nokta şehirleşme insanların doğayla olan savaşının bir yansıması olarak yorumlanmaktadır. Toplumsal ekolojiyle olan bağı kurabilmek adına bu yorumu genişletmek gerekirse; insanın doğayla etkileşiminden edindiği travmatik tecrübeler kendisini doğadan koruyan ve izole eden şehirleri kurmasına vesile olmuştur. Yani, insan doğadan izole olmaya evrilmiştir. Doğanın canlı varlıklarından biri olan insan dünya üzerinde varlığını şehirlerde şekillendirmiş, ev olarak kurduğu şehirleri benimsemiş ve kendisini yine kurduğu toplumsal dinamiklerle anlamlandırmayı seçmiştir. Bu bağlamda şehirler doğanın insanın doğasını yansıtan parçalarıdır. Bu yansımanın uygunluğunun tartışılmasından bağımsız olarak yerleşke sakinleri tarafından şehirler, doğanın insani parçaları olarak görülmektedir.

Tek haneyle başlayan yerleşkede kurulmaya çalışılan insan toplulukları için alternatif bir gelişim sürecini yönetmektir. Az önce de bahsedildiği üzere kapitalist sistem içerisinde benimsenen yozlaşmış ilişki ve insan türlerine ait yaşama alternatif olarak yerleşkede doğayla etkileşimini tekrar kuran, doğaya olan insan etkisini direkt gözlemleyebilen ve bu gözlem çerçevesinde rasyonel karar mekanizmaları geliştirebilen paylaşım ve dayanışma temelli alternatif bir yaşam kurulmaya çabalanmaktadır. Bu çaba nesiller boyu evrilerek alternatif bir ekolojik toplumsal evrim örneği sunmayı hedeflemektedir; ki bu da bizi toplumsal ekolojinin temel söylemlerinden olan toplumsal ekosistem yaratımı konusuna ulaştırmaktadır.

TOPLUMSAL 2 bahsedildiği üzere insanı, insanın ortaya koyduğu şehirler ve endüstriler de dahil tüm çıktılarını doğal olarak nitelendirmektedir. İnsan doğasının yansıması olarak yorumlamaktadır. Buna göre insan doğaldır ve doğanın parçasıdır. İnsanın yaptıkları ve ürettikleri de doğadaki diğer canlıların ürettikleri kadar doğal veya yapaydır. Şehirler doğadan bağımsız, kopuk yapılar değil, bizzat doğanın parçasıdır. Buna göre şehirlerde doğanın hissedilememesi ve insanın kendini kopuk hissetmesinin nedenleri; biyolojik

doğadakinden çok daha fazla uyarana maruz kalınması ve ait olunan sosyal çevreler gereğince üstlenilmesi gereken rollere uygun davranma zorunluluğudur.

8.4.2.5. Çeşitlilik ve özgür insan yetiştirme

Yerleşke içi yaşamda doğadaki dayanışmadan feyz alındığını söylemek mümkündür. Doğadaki türler arası dayanışma ve bütün olma hali yerleşkede kurulmak istenen yaşamı yansıtmaktadır. Bu bağlamda yerleşke kurucusu çeşitlilik tanımını hayvan dayanışması ve de farklılıkla büyümenin getirdiği zenginlik üzerinden yapmayı tercih etmiştir. Azami çeşitlilikle büyümenin, gelişimi ve bağımsız düşünmeyi, davranabilmeyi beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Bu görüş her iki yaklaşım için kabul edilebilir olmakla birlikte TOPLUMSAL 1'deki karşılığı sadece insan gelişimi üzerine şekillenmiştir.

Yerleşkede geçirilen zaman içerisinde çocukların yetişkinler gibi günlük işlerin içerisinde bulunduklarını, küçük yaşta doğada yaşamaya dair pratik bilgileri öğrendiklerini söylemek mümkündür. Yine yerleşke sakinlerince iddia edildiği üzere çocuklar sosyal ve yaşları küçük olmasına rağmen kendi kararlarını alan, kendini ifade edebilen, günlük ihtiyaçlarını karşılayabilen bağımsız birey olarak değerlendirilebilecek kapasitededirler. Yine bu çocukların doğaya karşı içlerinde bir fobi olmadığını da söylemek mümkündür. Çocuklarda hayvanlara, böceklerle ve toprağa karşı herhangi bir yabancılaşma, korkma, çekinme olmadığını söylemek mümkündür. Bu gerçek çocukların kim olacakları, doğayı nasıl algılayacakları, doğaya ve doğadaki canlılara nasıl davranacakları konularının yanında çok farklı kültürlerden insanlarla büyümeleri nedeniyle kendilerinden farklı millet, kültür, ırk, dil ve dinden insanlara olacak yaklaşımlarının da toplumsal normlardan bağımsız olarak gelişebilmesine vesile olmaktadır ve yerleşke tarafından olacağı da öngörülmektedir.

Yerleşke sakinlerince çocukların yerleşkedeki doğal gelişimleri şu şekilde yorumlanmıştır; *“Bizler bir yandan ekolojistiz; tüm bu şeyleri konuşurken sadece insan toplumu ve kendi çocuklarımız üzerinden değil bütün canlı varlıklar üzerinden yaşamı bütün olarak görüyoruz. Bu da zaten ekolojinin temelini oluşturuyor. Çocuklar da buna göre yaşıyorlar; bizim aslında onlara çok bir şey söylememiz gerekmiyor. Onlar direkt olarak ona göre yaşıyor; bu çocuk daha yeni doğdu o kendi genetik bilgileriyle o dengeleri kuruyor. Biz ona yeni kalıplar yüklemiyoruz; o binlerce yıllık insan temsilcisi olarak karşımıza geliyor. Biz ondan bir sürü şey öğreniyoruz; kalıba sokulmayan, manipüle edilmeyen bir ortamda insan*

yavrusu nasıl davranışlar sergiliyor. Biz onu gözlemleyip, ondan öğreniyoruz. Bizim de dahil olduğumuz aslında kalıpların yıkılmasında bize çok güzel rehber oluyor yani.”

Bu noktada TOPLUMSAL 1’de büyüyen çocukların hatırı sayılır okullardansa daha yalın ve temel eğitimin sunulduğu köy okulunda eğitimlerine devam etmeleri çocukların genele hakim rekabet ortamına erken yaşta girmelerinin engellenmesi adına atılmış bir adımdır. Bu sayede, çocukların küçük yaşlarda öncelikle kendilerini ve ne istediklerini kendilerinin keşfetmeleri beklenmektedir. Diğer bir deyişle çocukların kim olacaklarına kendilerinin baskı ve manipülasyondan uzak şekilde karar verebilmeleri hedeflenmektedir. Burada akla gelen ilk soru okullarda sağlanan fiziksel ve zihinsel aktivitelerden çocukların mahrum kalabileceği fikridir. Öncelikle çocukların farklı ülkelerden insanları uzun dönemli olarak kabul eden bir yerleşkede büyüdüklerini ve sistematik olarak aldıkları temel yabancı dil eğitimini direkt olarak pratiğe dökebilecekleri bir ortamın sunulduğunu bu noktada açıklamak önemlidir. Benzer şekilde şu an için profesyonel olarak bir spor dalıyla ilgilenmiyor olsalar da yerleşkede günlük düzenli yoga seanslarının olduğunu, çocukların da bahçede çalışmak, keşfetmek ve oynamak dışında bu etkinliklere de gönüllü olarak katıldıklarını eklemek gerekmektedir. Yani, ev ortamında yabancı dil ve fiziksel aktiviteleri düzenli olarak deneyimleme imkanı bulmaktadırlar. Tüm bu etkenler çocukların kendilerini geliştirmeleri ve almaları gereken spor disiplini almalarını sağlayan önemli ve gerekli etkenler olarak yorumlanabilir. Uzun vadedeyse özellikle küçük yaştan itibaren çok farklı insanlarla etkileşim halinde büyümek çocukların sosyal gelişimlerini ve insanları olduğu gibi kabul edebilme yetilerinin gelişmesine ve yetişkin yerleşke sakinlerinin sağlayamadığı yerelle bütünleşme fikrinin de hayata geçmesini sağlayacak önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu öngörü sadece bir iddia olmakla birlikte, yerleşke özelinde uzun dönemli olarak gözlemlenebilecek yeni bir araştırma konusu olarak değerlendirilebilir.

TOPLUMSAL 2’de insanın kendini keşfedememesinin temel nedeni olarak tektipleşmeden bahsedilmiştir. Diğer bir deyişle; sosyal çevrenin kişilere sunduğu ve zaman zaman da dayattığı davranış kalıplarına uygun olmaya çabalama kişilerin kendilerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ait olma ihtiyacı, dışlanmama gibi nedenlerle insanlar olduklarından farklı davranmaya başlamakta veya davranmaya zorlanmaktadırlar. Bu da insanın kendine dönmesine, kendini keşfetmesine veya bunun için bir ihtiyaç hissetmesine engel olmaktadır. Özgünlüğün ortadan kalkmasıyla sonuçlanan bu süreç zamanla birbirinin aynı insan yığınlarının oluşmasına neden olmaktadır. Yerleşke içerisinde kurdukları sosyal yapıda her

şeyden önce insanları olduğu gibi kabul etmeye çabaladıklarından bahsetmişler ve kendilerinde de durağanlığı ve sıradanlığı yıkmak adına çaba sarf ettiklerini anlatmışlardır. Kendi özgün değerlerini keşfetme durumlarını yoruma açık bırakmayı tercih etmekle birlikte durağanlığın kendi içlerinde ve kurdukları sosyal alanda yıkılmasıyla hedeflerinin bile sürekli olarak evrilen bir hal aldığını açıklamışlardır. Hedefler geliştikçe, çeşitlendikçe kendilerinin de ayak uydurabilmek adına sürekli çeşitlendiklerini ve zenginleştiklerini vurgulamışlardır. Şehir hayatının getirdiği manipülasyonlardan kurtulmak ve yeni özgürlükçü bir sosyal alan yaratmak kişilerin kendi potansiyellerinin farkına varmalarına neden olmuştur. Bu durum bizi toplumsal ekoloji altında savunulan insanın kendini toplumla anlamlandırması görüşüne götürmektedir. İçinde bulunulan toplum yapısının doğallığı ve özgürlükçülüğüne bağlı olarak kişilere kendi potansiyellerini keşfetme ve geliştirme imkanı tanıyabilmektedir.

8.4.2.6. İçsel değer kavramının reddi

TOPLUMSAL 1 tarafından doğa ve toprak tanımları ortak yapılmış ve faydacı minvalde üretimin kaynağı olarak görüldüğü bildirilmiştir. Diğer yandan, görüşülen yerleşke sakini ve kurucusu hayvanların evcil olduklarını ve yerleşke içerisinde farklı beslenme ve yaşam tarzlarından insanlar barındırsalar da hayvanlardan yararlanmanın (yiyecek, giyecek vs) etik açıdan yanlış bir yanı olmadığını düşündüğünü bildirmiştir. Yerleşkede geçirilen zaman içerisinde görüşülen kişinin söylediklerini doğrulanmış ve et temininin dışarıdan sağlandığına denk gelinmiştir. Yerleşke içerisinde hayvanlara yönelik muamelenin niteliğinin, hayvan hakları içeriğinin insan istek ve hassasiyetleri doğrultusunda şekillendiğinin önemli göstergesidir. Bu gösterge de yerleşkeyi, her ne kadar içsel değer kavramına inandıklarını bildirmiş olsalar da varlıkların var oluşlarından getirdikleri değeri ifade eden içsel değer kavramından uzaklaştırmaktadır. Çünkü; hayvansal ürün tüketimi ve satın alması esnasında hayvanların yaşam ve ölüm koşullarına yönelik dikkat ettikleri bir etik ilke olmadığından bahsetmişlerdir. Bölgedeki mandıranın tercih edilmesinin nedenini yerel üreticiyi desteklemek olarak açıklamışlardır. Buna ek olarak, “ürünler”in sağlıklı olabilmesi için bildikleri kişilerden ve bölge insanına destek olabilmek için yerel insanlardan bu ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir. Yani ilk etapta önemli olan hayvanların yaşam koşullarındansa hayvansal ürünlerin kendilerine sağladıkları fayda ve ne derece sağlıklı olduklarıdır. Diğer yandan; yerleşke içerisindeki hayvanların yerleşke içerisinde özgürce dolaştıklarından, korunduklarından ve şiddete maruz kalmadıklarından bahsetmek

mümkündür. Özetle, hayvanlara yönelik genel kabul gören çerçevede, kendileriyle yaşayan hayvanların haklarını kendilerince gözetirken “besin” amaçlı kullanılan hayvanlarınkini insan sağlığına etkisi dışında dikkate almadıklarını söylemek mümkündür. Yerleşkede geçirilen zamanda, hayvanların insanlarla iç içe olduklarını, evcil olduklarını ve de korunduklarını gözlemleme şansı elde edilmiştir.

Özetlemek gerekirse TOPLUMSAL 1’de doğaya, toprağa ve de hayvana direkt olarak zarar verilmemekle birlikte kendi istekleri doğrultusunda tüketim tercihlerinde hayvan etiğini göz ardı edebildiklerini söylemek mümkündür. Gerek yerel üretici desteği gerekse hayvansal ürün tüketiminde dikkat ettikleri etik unsurlar dikkate alındığında tüketim tercihlerinin insana olan etkiler üzerinde geliştiğini söylemek mümkündür. Seri üretim sayılabilecek bir işletmeden hayvansal ürün tüketiminin çevresel yönü göz ardı edildiğinde yerleşkenin çevreye zarar veren davranışlardan kaçındıklarını ve ekosistem bozulmadığı müddetçe insan dışı varlıkların besin olarak kullanımını kabul ettiklerini göstermektedir. Bu durum yerleşkenin hayvan etiği konusunda içsel değer, türler arası etik gibi konuları ihlal ettiğini ve tüketim biçimi olarak insan refahını dikkate alan toplumsal ekoloji yaklaşımına olan yakınlıklarını göstermektedir.

TOPLUMSAL 2 ise konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Yerleşkede içsel değer kavramı net bir şekilde reddedilmekte ve insanın kendini yüceltme çabasının bir sonucu olarak görülmektedir. Durumu “ağaca içsel değer atfetsen de bu ağaca ağaçlığını sorgulatmaz,” diye açıklayan yerleşke kurucusu, içsel değer meselesinin insani bir bakış açısı olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca doğada yaşamın tesadüfi ve belirsiz olduğuna değinerek içsel değer kavramının doğada karşılığının bulunmadığından bahsetmiştir. Toplumsal ekolojinin konuya yaklaşımından farklı olsa da içsel değer kavramının reddedildiğini net bir şekilde söylemek mümkündür. Konulara yaklaşımların farklılaşması, etik yaklaşımlar içerisinde yeni kolların veya tamamen yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını, yani çeşitlenmesini sağlayacak özelliklerdir.

8.4.2.7. Hiyerarşi

TOPLUMSAL 1’in hiyerarşiye yaklaşımını anlayabilmek için öncelikle yerleşkenin kuruluş amacına dönmekte fayda bulunmaktadır. Yerleşkede yaratılmak istenen, kapitalizmin dayattığı tüm zorunluluklardan sıyrılarak paylaşım ve dayanışma üzerine bir yaşamdır.

Kendilerine göre böyle bir ortamda insanlar arası hiyerarşinin varlığı kuruluş amacıyla tezatlık gösterecektir. Kaldı ki, yerleşke de en basit işleyiş örneklerinde dahi ister yerleşke sakinleri arasında olsun, ister gönüllü yerleşke sakinleri arasında olsun her türlü hiyerarşiden soyutlanmayı amaçlamaktadır. Uzun yıllardır varlığını sürdüren bir yer olması nedeniyle günlük rutinlerin, işbölümü tekniklerinin oturmuş olduğunu, yerleşkede yaşayan kişilerin işlere yönelik güçlü ve zayıf yönlerinin ve hatta kimin neyden ne derece sorumlu olduğunun belli olduğunu söylemek doğru olacaktır. Böylesine oturmuş bir yapıya dışarıdan dahil olan kişilerin de direkt adaptasyon sağladıkları açıktır. Kaldı ki, yerleşke gönüllü kabul etmeden önce adaylarla yerleşke şartları, günlük rutinler, karşılıklı beklentiler üzerine ön görüşmeler de gerçekleştirmektedir. Bu bilgiler ışığında yerleşkede insanlar arası hiyerarşinin direkt reddedildiğini ve bunu sağlamak adına alınmış bazı basit tedbirlerin olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin; yerleşke içerisinde anne ve baba hitabeti dışında herkes birbirine ismiyle hitap etmektedir. Ağabey, Bey gibi hitabetlerin kişilerde hiyerarşik kod oluşturduğundan ve bunun da zaman zaman sakıncalı olabileceğinden bahsetmişlerdir; *“Abi, Bey gibi tanımlamalardan bile uzak duruyoruz. Kültürel zorlamalardan bana abi diyenler oluyor; bunun şöyle bir sakıncası var. İçeriden birisinin abi diyor olması; dışarıdan gelene ‘Haa buranın abisi bu,’ mesajını veriyor, hiyerarşik bir kod gönderiyor. Ne kadar dikkat etsek de işlemiyor bazen; o zaman da bir gözümüzü kapatıyoruz. Önemli olan o abinin, beyin olayın rüzgarına kapılıp ‘Burada işler benden sorulur’un vücut hareketine dahi kapılmaması. Bizim dışımızda gönüllülerin kendi aralarında da olmamasına özen gösteriyoruz ki olmuyor da zaten. Bunun olması insanlara özgürlük de katıyor; fikirlerini daha özgürce söyleyebilme hali katıyor, ama diğer taraftan kültürden gelen bir saygı da var onun önüne de geçemiyorsunuz her zaman. Ama burada bunun dengesini kuruyoruz.”*

Açıklamadan anlaşılabileceği üzere; TOPLUMSAL 1’de hiyerarşik yapıların ve ilişkilerin, insanlarda özgür olma, özgürce ifade edebilme rahatlıklarına ket vurduğuna inanılmaktadır. Bu da yine en temelde karşı çıktıkları baskıcı yapıya bürünmeme çabasından kaynaklanmaktadır.

TOPLUMSAL 2 ise yine konuya farklı bir açıklama getirmiştir. Sistemik hiyerarşi ve tahakküm kavramlarına yaklaşımın net bir dille reddedildiği yerleşkede bilgi ve emeğe göre şekillenen bir saygı zinciri olduğundan bahsedilmiştir. Yerleşkedeki yaşama en çok katkı sağlayan, en çok bilgi sahibi olan kişilere saygı duyulduğu ve onlar bir şey yapmak istediğinde veya söylediğinde sorgusuz yerine getirildiğinden bahsetmişlerdir. Buradaki

sorgusuz vurgusunun tahakkümdense, yerleşkeye ve insanlara en çok emeği harcayan kişinin iyi niyetine istinaden gelişen bir sorgusuzluk hali olduğunu da söylemek gerekmektedir. Yerleşkede benimsenen hiyerarşinin ilkel toplumlarda görülen .. hiyerarşik yapılara benzerlik gösterdiği açıktır. Toplumsal ekoloji, bu ve benzeri hiyerarşik yapıları kısmen kabul edilebilir bulmakla birlikte hem mevcut haldeki kriz durumlarında hem de evrilmesinde katı ve keskin hiyerarşik sistemlere dönüşmelerinin olası olduğundan bahsetmektedir. Benzer şekilde TOPLUMSAL 2 içerisinde kabul edilen bilgiye dayalı soft olarak tanımlanabilecek hiyerarşik yapının da, doğru evriltilmediği takdirde veya hiyerarşik olarak saygı gören tarafta olan kişilerin durumu suiistimal etmeleri durumunda katı hiyerarşik yapılara temel oluşturabileceği savunulabileceği söylenebilir.

8.4.2.8. Demokratik yapı

TOPLUMSAL 1 içerisinde genel yaşamı etkileyen kritik kararların oy çoğunluğuna bakılmaksızın insanların hassasiyetleri göz önünde bulundurularak alındığından bahsedilmiştir. Konuya örnek olarak; yerleşke kurucusu da dahil olan çoğunluğun hepçil beslenmesine rağmen, yerleşkedeki evcil hayvanların vegan kişilerin talepleri üzerine yemek için kullanılmaması gösterilmiştir. Bu kararın önemini açıklayabilmek adına kısıtlı bütçeye sahip olan yerleşkedeki alınan demokratik karar neticesinde et ve süt ürünleri için ekstra bütçe ayırmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Her ne kadar doğrudan demokrasi her iki yaklaşımın da gerekliliği olarak görülse de burada yine doğrudan demokrasi tanımlamasının içeriğine bakmak gerekmektedir. Alınan karar yerleşkenin geneli itibarıyla insan dışı varlıklara empatiyle yaklaşmasına veya “içsel değer” konusunu dikkate alarak hayvansal tüketim yapılmasına vesile olmamış; sadece yerleşkedeki veganların talepleri doğrultusunda yerleşke içerisindeki hayvanların korunmasını garanti altına almıştır. Daha ayrıntılı açıklamak gerekirse; hayvansal ürün tüketimi yerleşkeye yakın bir mandıradan karşılanmaktadır. İşin hayvan etiği boyutu dikkate alındığında mandıradaki hayvanların yaşam şartlarının dikkate alınıp alınmadığı üzerine sohbet edilmiş ve bu konuda bir hassasiyet gözetmedikleri sonucuna varılmıştır. Şöyle ki alışveriş yapılan mandıra yerel bir işletme olmasına rağmen işleyişi “profesyonel” hayvan fabrikaları gibi işlemektedir; yani hayvanların üreme, emzirme, ölüm süreçleri yapay yollarla sağlanmaktadır ve tabii ki verimlilik gözetildiğinden yavru-anne ilişkisi göz ardı edilmektedir. Bu tüketim yoluyla her ne kadar yerleşke içerisinde huzurun sağlanabilmesi

adına doğrudan demokrasi uygulanıyor olsa da hayvan etiği ve içsel değer konularının ihlalinin sürdüğünü söylemek mümkündür. Bu yönüyle yerleşkenin doğrudan demokrasi uygulamasının derin ekoloji tarafından kabul edilen “alınan kararların tüm türlere olan etkilerin gözetilmesi” gerekliliği nedeniyle derin ekolojiye yaklaştırılabilmesi mümkün değildir. Yerleşkede görülen bu örneğin olaylara ve kararlara daha toplumsal refah açısından yaklaşan toplumsal ekoloji altında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Normal şartlarda hayvan fabrikalarının dünyaya salınan sera gazı salınımında en büyük paya sahip olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda bu davranışın ekolojik olarak nitelendirilmemesi gerekmektedir. Kaldı ki yerleşkenin konuyla ilgili görüşü mandıranın küçük bir işletme olması ve yerel ve hayvan yeminde organik kaynak kullanımına gitmesi etrafında şekillenmektedir.

TOPLUMSAL 2’nin yapı olarak sosyal yönlü olması özellikle karar alma, dinleme, anlama gibi konularda daha dikkatli davranmalarına neden olmuştur. Olaylar genelde doğal seyrine bırakılsa da; bir sorun, yeni bir karar söz konusu olduğunda herkesin her fikrinin dinlenmesine ve herkesin kendisini ilgilendiren her konuda eşit söz hakkı olmasına özen gösterdiklerinden bahsetmişlerdir. Kalma sürelerinden bağımsız olarak gönüllüler de yerleşkede kaldıkları süre boyunca aynı söz hakkına sahiptir. Herkes, gerekli durumlarda kurulan karar meclislerinde fikrini açıkça söyleme ve savunma hakkına sahiptir. Doğrudan demokrasinin küçük bir örneğini sunan yerleşkede yapı kararlara, süreçlere doğrudan katılım ve insanların faydalı olacağına inandıkları girişimlerde özgür olmaları anlamında doğrudan eylemle de desteklenmektedir.

8.4.2.9. Doğrudan eylem

Önceden bahsedilen TOPLUMSAL 1 içerisindeki hayvanların durumuna ek olarak, çevredeki hayvanlara da kendilerine maddi zararları dokunsa dahi zarar verilmediğini, kendilerini ve ürünlerini korumaya yönelik tedbirleri aldıklarını vurgulamışlardır. Benzer şekilde avcılıkla mücadele, bölge doğasının korunması gibi konularda aktif rol aldıklarından bahsetmişlerdir. Bahsedilen aktif rol bireysel etkileşim, destek ve yardım sunulmasını değil; dönem dönem oluşan protestolara bölgenin ve Türkiye’nin en eski eko-yerleşkelerinden biri olarak dahil olmaları, fikir beyan etmeleri ve destek sunmalarını ifade etmektedir. Diğer yandan; sonraki başlıklarda ayrıntılı olarak değinileceği üzere yerleşkenin kendi sınırları içerisinde etkin olan bir yapısı da bulunmaktadır. Tezat olarak görülebilecek bu durumun

kendi içerisinde tutarlı olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Şöyle ki, yerleşke canlı odaklılıktansa insan ve ekosistem odaklı olmayı tercih etmiştir. Burada ekosistem odaklı olmak toplumsal ekoloji altında kabul gören doğal denge bozulmadığı sürece insan davranışlarının mazur görülmesi anlamına gelmektedir. Bu mantıkla yerleşkenin insan isteklerini kendi verdikleri cevaplar ekseninde çevrelerini bozmayacak ölçüde karşılamaları söz konusudur. Diğer yandan kaçak avcılık başta olmak üzere tüm avcılık faaliyetleri yerleşke sakinlerince doğal dengeyi bozan davranışlar olarak nitelendirilmekte ve bu nedenle de karşı çıkmaktadır.

TOPLUMSAL 2, yürüttüğü proje ile doğrudan eylemin bir başka boyutunu sunmaktadır. Bölgede yaşayan ve bölge ekosistemi üzerinde büyük etkileri bulunan Yörüklerin kendi yaşamlarını idame ettirebilmek adına bölge ekosisteminde önemli değişimlere neden olduklarını ve son zamanlarda kendi yaşam alanlarının da kısıtlanmasıyla daha agresif yollara başvurmaya başlamalarını fark etmeleri üzerine yerleşke olarak proje yürütmeye karar vermişlerdir. Projeyle hem Yörüklerin etkilerini dengeleme ve ekosistem içerisinde aktif var olan insanları ekosistemin dengeli bir parçası haline getirme, hem de ekosistem içerisindeki diğer canlıları koruma amacı güdülmektedir. Kendileri hem projenin ilerlemesi, hem de gerekli bilinçlendirme ve iyileştirme süreçlerinde aktif rol oynayacaklardır. Dahil oldukları bu girişim; doğrudan eylem prensibinin hem alternatif hem de barışçıl bir örneğini sunmaktadır. Benzer şekilde, insanların yine insan tarafından tahrip edilen alanlardaki iyileştirici ve geliştirici gücüne de örnek teşkil etmektedir.

8.4.2.10. Müdahale

TOPLUMSAL 1, bahsedildiği üzere doğa içerisine konumlanmış, kendilerine ekolojik ve sosyal öğelerin birleşiminden oluşan bir insan ekolojisi oluşturmayı hedeflemiş insanlardan oluşmaktadır. Bunu yaparken bazı noktalarda kendilerini çevreleriyle direkt etkileşime sokarken, bazı noktalarda da ayırmayı ve farklılaştırmayı tercih etmişlerdir. Örneğin; yerleşkenin sınırları tellerle belirlenmiş ve vahşi hayvanların da araziye girişi engellenmiştir. Ziyaret esnasında tellerin dışında kalan yaban atlarını gözlemleme şansım olmuştur. Bu yerleşkenin kendi sınır ve işleyiş alanını bu şekilde belirlemesi müdahaleci yönünü ortaya koymasının yanında; hem doğa bütünlüğünün bozulması, hem de vahşi yaşamla araya sınır çekerek yerleşkenin kendisini farklılaştırmasını ortaya koyması açısından önemli bir uygulamadır. Böylece hem doğayla olan direkt etkileşime bir yere kadar sınır koyulmakta

hem de insan dışı doğanın kendi arazilerine dahil olması ve ondan faydalanabilmesi engellenmektedirler. Doğayla her yönüyle bütünleşen yapılar yerine, insanın kendi doğasını yaşayacağı insan ve insanlar arası bütünleşme odaklı bir yapı sunmaktadır.

TOPLUMSAL 2 içinse müdahalesizlik prensibini benimsemediklerini belirten yerleşke kurucusu, doğayı kendi yaşam alanımızı sağlayabilmek adına bir yere kadar kendilerine uydurduklarından fakat hassas noktalarına ve sınırlarına dikkat ettiklerinden bahsetmiştir. Buna göre ekosistem dengelerini göz önünde bulundurarak müdahalede bulunabilme yetilerini kullanmaktadırlar. Değiştirilmemesi gereken, artık müdahale edilmemesi gereken, noktada doğanın kendilerine izin vermediğini ve kendilerinin de zorlamadığını açıklamıştır. Bu durum doğaya ekosistem dengelerini odak alarak yaklaşmaya net bir örnek teşkil etmektedir. Benzer şekilde yerleşke etrafında bulunan hayvanların yaşam şartlarına av da olsalar, avlasalar da hiçbir şekilde müdahale etmediklerinden bahsetmiştir. Diğer yandan; yaşam hakkına saygı ve içsel değer gibi kavramlara inanmayan yerleşke, hayvanların öldürülmesi ve yenmesini yanlış bulmamakta ve zaman zaman yerleşkedeki hayvanlardan da öldürüldüğünden bahsetmektedir. Burada, hayvanların da yenebilirlik durumlarına göre sınıflandırıldığını ve buna göre bir yaklaşım benimsendiğini söylemek mümkündür.

8.4.2.11. İnsan odaklılık

TOPLUMSAL 2, doğruluğu yanlışlığı veya etik açıdan yorumu bir yana, dünya genelinde doğa koruma faaliyetlerinin insan konforunun devamı için yürütüldüğünü savunmaktadırlar. Kendi faaliyetlerini de büyük ölçüde bu kısımda değerlendiren yerleşke kurucusu, dahil oldukları veya yapmayı planladıkları ekolojik girişimlerin esas motivasyonlarını keşfetmeye çok odaklanamadıklarından bahsetmiştir. Kendi istekleri için hayvan öldürdüklerini vurgulamış ve birlikte yaşadığın, “*yanında büyüyen hayvanı öldürmenin çok da etik bir yanı yok, ama yapıyoruz*” şeklinde açıklama yapmıştır. Diğer yandan ekolojik yaşam tanımlarını bütünü bozmadan yaşamak olarak değerlendirerek ekosistem odaklılıklarını bir kez daha vurgulamışlardır. Fakat, bu odaklılığın temelinde de insan konforu olduğu sonucuna ulaştığımızda, bu durum yerleşkeyi direkt olarak insan odaklı bir yer haline getirmektedir.

8.4.2.12. İlkeliğin reddi

TOPLUMSAL 2 endüstriyel yaşamdan vazgeçilememesinin nedenini sermaye sahipleri için maddi getirilerinin büyüklüğüne bağlamaktadır. Kendilerine göre tüketiciler açısından nedeni; endüstriyel yaşamın kendilerine yaşam konforu sağlamasıdır. Yerleşke kurucusuna göre insanların tüm etkilerini gördükleri halde vazgeçememelerinin nedeni kendilerine ikamesi zor bir konfor ve kolaylık sağlamasından geçmektedir. Bu gerçek doğrultusunda yapılması gereken var olan yapının ekolojik bilinçle yenilenmesinin sağlanmasıdır. Bu yenilenmeye toplumsal ekolojide yer verilen evrimin ekolojik bilinçle yeniden yönlendirilmesiyle bağdaştırmak mümkündür. TOPLUMSAL 2 kendilerinin de en basitinden cep telefonu, internet gibi teknolojileri kullandıklarını dile getiren yerleşke sakini, bu gibi örneklerin hayatlarına dahil olarak yenilenmenin sağlanması gerekmektedir. Kendilerine göre asıl zor, gerekli ve de acil olan budur. İlkel yaşama geri dönmenin insanlığın çoğu için bir seçenek olmayacağını kabul etmek, bunun bilinciyle doğru hareket etmek ve doğru kararlar almak önem arz etmektedir.

8.5. Ölçek Geliştirme Süreci

Araştırmanın ikinci yarısını oluşturan ölçek geliştirme bölümünde DeVellis (2017) tarafından geliştirilen 8 basamaklı ölçek geliştirme yönteminin araştırmaya ne şekilde uyarlandığından ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

basamakta belirtilen gereklilikler yerine getirilmiştir. Sonraki aşamada, kısaca değinilen 8 aşamalı ölçek geliştirme aşamalarını içeren Ekolojik Etik Ölçeği'nin geliştirilme süreci ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

8.5.1. Teorik Çerçevenin Belirlenmesi

DeVellis tarafından geliştirilen 8 basamaklı ölçek geliştirme yönteminin ilk aşamasını bu araştırmada teorik çerçevenin belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmaları ifade etmektedir. DeVellis öncelikli olarak ölçülmek istenen yapının net şekilde ortaya koyulması gerekliliğinden bahsetmiştir. Araştırma kapsamında öncelikli olarak çalışmaya dahil edilen ekolojik etik yaklaşımları mümkün olan tüm yönleriyle ele alınarak ilkeleri ölçek geliştirmeye yönelik bir sınıflandırmaya tabii tutulmuştur.

Madde havuzunun oluşturulabilmesi için öncelikle alan yazın taraması yapılarak yaklaşımların birbirlerine benzer ve farklı söylemleri belirlenmiştir. Bu söylemler sonraki aşamada yaklaşımların boyutlarını oluşturacaktır. derin ekolojinin temel söylemlerinden olan ve toplumsal ekoloji yaklaşımıyla tamamen farklılık gösteren ve hatta toplumsal ekoloji tarafından direkt olarak dışlanan içsel değer, türler arası eşitlik gibi kavramlar altında ele alınan maddeler ölçeğin ayırt edici ve ters maddeleri olmuştur. Yaklaşımlar arasındaki farkların net şekilde ortaya koyulabilmesi adına her yaklaşımın kendine has düşünce sistemlerini açığa çıkaracak sorular oluşturulmuştur. Çalışma sonuç olarak teorik çerçevede insan doğası, insanın doğadaki konumu, türler arası etik, yaşam hakkına saygı, hiyerarşi, ekolojik krizin temelleri, başlıkları altında şekillenmiştir. Tüm başlıklar altında derin ekoloji ve toplumsal ekolojinin görüşlerini yansıtan maddelere yer verilmiştir.

Yaklaşımların ortak değerleri ve eko-yerleşkelerde olması gerekli görülen teknik altyapı unsurlarına yönelik özellikler bahsedildiği üzere ön koşul listesinde ele alınmış ve ölçek maddelerine eklenmemiştir. Benzer araştırmalarda doğru yer seçiminin sağlanabilmesi için özellikle etik gibi hassas konuların incelendiği alanlarda temel gerekliliklerin sorgulanması önem arz etmektedir. İlk aşamada ekolojik etik ölçeğinin uygulanacağı kişilerin ekolojik yaşam bilgi düzeylerinin ölçülmesi araştırmaların anlamlılık düzeylerini arttırmada olumlu etkisi olacağı düşünülmektedir. Diğer bir deyişle kişilerin ekolojik etik algılarını ölçmenin ön şartı olarak ekolojik yaşamın ne olduğunu biliyor olmaları belirlenebilir. Bu nedenle hem derin ekoloji hem de toplumsal ekoloji tarafından kabul edilmiş ortak noktalar ekolojik yaşamın temel gereklilikleri olarak kabul edilmiştir. Türkiye'deki yapılarda ekolojik gerekliliklerin tam anlamıyla uygulandığı yerleşkelerin yaygın olmaması içeriğin belirlenmesinde alan yazının kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle bu kısım sadece bir öneri olarak eklenecek ve araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan ölçek geliştirme uygulamalarına dahil edilmeyecektir.

Çizelge 8.23. Ekolojik yerleşkelerin temel özellikleri

Madde	Özellik
Ekolojik yaşamda az tüketimi beraberinde getirmelidir.	Sadeleşme
Ekolojik yaşam sadeleşmeyi beraberinde getirmelidir.	
Ekolojik yaşamda yaşam kalitesine odaklanılmalıdır.	
Ekolojik yaşamda alternatif enerji kaynakları kullanılmalıdır.	Alternatif enerji kullanımı
Ekolojik yaşamda fosil yakıtların kullanımına son verilmelidir.	
Ekolojik yaşamda benzinli araba kullanımı kabul edilebilirdir.	Ulaşım
Ekolojik yaşam tasarımı ulaşımın mümkün olduğunca doğa dostu yöntemlerle (bisiklet, yürüme vb.) gerçekleştirilmesini desteklemelidir.	

Çizelge 8.23. (devam) Ekolojik yerleşkelerin temel özellikleri

Madde	Özellik
Ekolojik yaşam organik tüketimi beraberinde getirmelidir. Ekolojik yaşam organik üretimi beraberinde getirmelidir. Ekolojik yaşam yerel ürün üretimini desteklemelidir. Ekolojik yaşam yerel ürün tüketimini desteklemelidir. Ekolojik yaşamda endüstriyel ürün tüketimi gerçekleştirilebilir.	Üretim ve tüketim kalıpları
Ekolojik yaşamda yerleşkede üretilen organik gıdaların kullanılması gerekmektedir. Ekolojik yaşamda yerel halk tarafından üretilen organik gıdaların üretiminden faydalanabilir. Ekolojik yaşam bölgede bulunan küçük üreticileri desteklemelidir.	Gıda
Ekolojik yaşam yerel kıyafetlerin kullanımını desteklemelidir. Ekolojik yaşamda bölgede üretilen kıyafetlerin kullanımı desteklenmelidir.	Kıyafet
Ekolojik yaşamda tarım ürünleri ata tohumlardan üretilmelidir. Ekolojik yaşamın hiçbir alanında kimyasal ürün kullanımı olmamalıdır. Ekolojik yaşamda Permakültür teknikleri kullanılmalıdır. Ekolojik yaşamda Fukuoka gibi doğal tarım teknikleri kullanılmalıdır. Ekolojik yaşamda birbirini destekleyici bitkileri yan yana ekmek gerekmektedir. Ekolojik yaşamda hem hayvan hem de bitki popülasyonu bir arada tutularak kendi kendini dengeleyen alanlar yaratmak gerekmektedir. Ekolojik yaşamda hem hayvan hem de bitki popülasyonu bir arada tutularak kendi kendini besleyen alanlar yaratmak gerekmektedir. Ekolojik yaşamda bölgenin doğasına uygun bitkiler yetiştirilmelidir.	Tarım uygulamaları
Ekolojik yaşamda doğal su kaynakları kullanılmalıdır. Ekolojik alanlarda etkin su arıtma sistemleri kullanılmalıdır. Ekolojik alanlarda gri su ayrıştırılmalı ve tekrar kullanılmalıdır. Ekolojik yaşamda yeraltı suları bölge ihtiyacı düşünülerek (topraki bitki, hayvan) kullanılmalıdır. Ekolojik yaşamda yağmur sularından azami ölçüde faydalanılmalıdır. Yağmur sularının biriktirilmesi için göletlerin oluşturulmalıdır. Yağmur sularının göletlerde biriktirilebilmesi için gerekli altyapı hazırlanmalıdır. Ekolojik yaşamda uzun vadede su ihtiyacını kendi kendine karşılayacak alanlar yaratılmalıdır.	Su
Ekolojik yaşamda organik (doğada çözünebilen, toprağı ve suyu kirlilemeyen) kişisel hijyen ürünleri tercih edilmelidir. Ekolojik yaşamda organik temizlik ürünleri tercih edilmelidir.	Hijyen
Ekolojik yaşam doğada fiziksel kirliliğe sebep olmamalıdır. Ekolojik yaşam su kirliliğine sebep olmamalıdır. Ekolojik yaşam gürültü kirliliğine sebep olmamalıdır. Ekolojik yaşam hava kirliliğine sebep olmamalıdır. Ekolojik yaşam toprak kirliliğine sebep olmamalıdır. Ekolojik yaşam bölge ekosistemini koruyucu/destekleyici görev üstlenmelidir. Ekolojik yaşamda yakacak için kaynak seçiminde bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Ekolojik yaşamda yakacak odun için mümkün mertebe ağaç kesilmemelidir. Ekolojik yaşamda ısınma ve enerji için fosil yakıt kullanılmamalıdır.	Çevreye etki

Çizelge 8.23. (devam) Ekolojik yerleşkelerin temel özellikleri

Madde	Özellik
Ekolojik yaşamda yapılan binaların görüntüsü bulunduğu çevreyle uyum içerisinde olmalıdır.	
Ekolojik yaşamda yapılan binaların görüntüsü bölgenin geleneksel mimarisiyle uyum içerisinde olmalıdır.	
Ekolojik yaşamda yapılan binalar mümkün mertebe yakın çevredeki kaynaklar kullanılarak yapılmalıdır.	Barınma
Ekolojik yaşamda yapılan binaların tasarımı ısı tasarrufu sağlayacak şekilde yapılmalıdır.	
Ekolojik yaşamda yapılan binaların tasarımı ışık tasarrufu sağlayacak şekilde yapılmalıdır.	
Ekolojik yaşamda sadece geri dönüştürülebilir ürünler kullanılmalıdır.	Geri dönüşüm
Ekolojik yaşamda su arıtma sistemleri kullanılmalıdır.	
Ekolojik yaşamda katılımcı demokrasinin kabul edilmesi gerekmektedir.	
Ekolojik yaşam yerinden yönetim felsefesini kabul etmelidir.	
Ekolojik yaşamda hiyerarşik toplum yapılarından (cinsiyet, statü, yöneten-yönetilen vb.) uzak durulmalıdır.	Toplumsal yapı
Ekolojik yaşamda her türlü baskı ve tahakkümden uzak durulmalıdır.	
Ekolojik yaşam özgürlükçü yapıda olmalıdır.	
Ekolojik yaşamda doğayı yenme güdüsünden vazgeçmek gerekmektedir.	Doğayla etkileşim
Ekolojik yaşamda her türlü çeşitliliğin azami düzeyde tutulmasının önemine inanılmaktadır.	Çeşitlilik
Ekolojik yerleşkelerde yüz yüze ve direkt iletişim kurulmalıdır.	Organik İletişim
Ekolojik yaşamda kişiler ekolojik okuryazarlığı bilmelidir.	Eğitim

Çizelge 8.23.'te yer alan maddeler hem yerleşkelerin ekolojik gerekliliklerini yerine getirmelerini denetlemek için hem de kişilerin ekolojik yaşam gerekliliklerine yönelik bilgilerini ölçmek için kullanılabilir. Türkiye'deki yerleşkelerin genel itibariyle çiftlik, az sayıda da 3-4 aileden oluşan yerleşkelerden oluşuyor olması yaşamın tüm gerekliliklerini barındıran ekoköy prensiplerini göz önünde bulundurma gerekliliğini ortadan kaldırmıştır. Eğitim, sağlık ve hatta organik atıklar dışındaki atıkların geridönüşümü gibi konularda yerleşkelerin dışa bağımlı olduklarını söylemek mümkündür. Ekoköy gibi kendi içerisinde yaşam dinamiklerini de barındıran yapıların değerlendirilmesinde ekolojik eğitim sistemi, yerleşke içi sağlık hizmetleri, geridönüşüm sistemleri ve hatta güvenlik güçleri gibi konuların da tartışılması gereklidir.

Çizelge 8.23.'te sunulan ekolojik yerleşkelerin temel gerekliliklerini gösteren ifadeler araştırmanın ilk aşamasında ortaya koyulan Ortak Kökler ve Savunulan Ortak Değerler kısmında bahsedilen hususlar dikkate alınarak oluşturulmuş bir kontrol listesi görevi görebilmesi adına oluşturulmuştur. Ekolojik Etik Ölçeği oluşturulurken yukarıda sunulan konular ve maddelere yer verilmemiş, onun yerine Değişen Öncelikler ve Farklılaşan Yönler

başlığı altında sınıflandırılan ve de açıklanan yaklaşımların farklılık gösterdikleri noktalar dikkate alınmıştır.

8.5.2. Madde Havuzunun Oluşturulması

DeVellis'in yönteminde ikinci basamağa denk gelen madde havuzunun oluşturulması kısmı, araştırma kapsamında iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak alan yazından elde edilen verilerle oluşturulan görüşme soruları yerleşkelere uygulanmış ve alınan cevaplar maddeleştirilmiştir. Sonrasında yeterli veri elde edilemeyen veya cevapların ele alınan ekolojik etik yaklaşımlarını yansıtmakta eksik kaldıkları bölümleri tamamlamak için alanyazından yararlanılmıştır.

Alanyazından madde toplama

Alanyazın incelemesinde yaklaşımların etik kodlarının açıklandığı birincil kaynaklar değerlendirilmeye alınmış. Bu aşamadaki alanyazın karşılığı; derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarının farklı yönlerini oluşturan ve de görüşme sorularının da temelini oluşturan ilkelerde görüşmelerden elde edilemeyen hususların maddeleştirilerek ölçek için oluşturulan madde havuzuna eklenmesidir (Ek 4). Yine bu aşamada yaklaşımların özellikleri farklılaştıkları yönler özelinde derinleştirilerek ölçek içerisinde yer alabilecek zıt ifadeler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Derin ekoloji alan yazınında bulunan birincil kaynaklar daha çok kavramın içeriğinin hangi görüşlerden ibaret olduğunu ortaya koymaya yöneliktir. Yapı itibarıyla özgürlükçü bir yaklaşım benimseyen derin ekoloji, belirlenen 8 ilke ortak noktasından hareketle yaklaşımların kendi pratiklerini geliştirmelerini desteklemektedir. Bu bağlamda, maddeleştirilecek noktalar ya görüşleri ifade eden “tüm türlerin içsel değerinin kabulü” gibi genel ifadelerle yer bulmuş ya da verilen örnekler üzerinden ele alınabilmiştir.

Toplumsal ekoloji daha çok insan ilişkileri ve bu ilişkilerin doğayla ilişkiye yansımaları etrafında şekillenen söylemlerden oluşmaktadır. Yoğun bir hiyerarşi ve ekolojik toplumsallaşma vurgusu bulunan yaklaşımın derin ekolojiden ayrılması noktasında insanlar arası hiyerarşi ve türler arası hiyerarşi ayrımı ölçeğe dahil edilmiştir. Çünkü, toplumsal ekoloji açıkça insanı diğer türlerden ayrı bir yere koymakta ve evrimi neticesinde elde ettiği

özellikler nedeniyle diğer türlerden ayrı görmektedir. Bu noktada derin ekolojinin daha bireysel bütünleşmeyle ekolojik yaşamın kurulması, toplumsal ekolojininse ekolojik toplumsallaşma söylemleri ele alınan yaklaşımların temel ayrımlarından bir diğerini oluşturmaktadır.

Görüşme verilerinin maddeleştirilmesi

Ziyaret edilen yerleşkelerle yapılan görüşmeler ve yerleşkelerde yapılan yerinde gözlemlerden elde edilen verilerden bir mevcut durum değerlendirmesi ortaya koyulmasını sağlamıştır. Bu aşamada, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarını yansıtan veriler maddeleştirilmiştir.

Ölçeğin temelini oluşturan Ekolojik Etik kısmı doğaya adaptasyon, insanın doğadaki konumu, doğal alan yorumu, yaşam hakkına saygı, hayvan etiği, içsel değer, türler arası hiyerarşi, insanlar arası hiyerarşi, ekolojik etik yorumu, tarımsal etik, türlerin kendini geliştirme hakkı, özdeşleşme ve insan doğasının keşfi, ekolojik krizin temelleri olmak üzere toplamda 13 alt boyuttan oluşmaktadır. Her boyut hem derin ekolojik hem de toplumsal ekolojik görüşlerden maddeleri içermektedir. İlk aşamada görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilen verilerle alan yazında bulunan etik kodlar somutlaştırılmasıyla ve yine alan yazında sunulan örneklendirmelerle algı başlıkları altında 212, yaşayış başlıkları altında 124 olmak üzere toplamda 336 madde belirlenmiştir.

Madde havuzunun ilk sadeleştirilmesi

Ayrıntılı olarak belirlenen bu maddeleri sadeleştirmek amacıyla birbirine yakın anlamlardaki ifadeler birleştirilmiş ve tekrar görülen ifadeler çıkarılmıştır. Ayrıca Ekofeminizm yaklaşımı araştırmadan çıkarıldığından toprak algısı konusundaki 18 madde de çıkarılmıştır. Bu süreçte ölçek geliştirme konusunda deneyimli bir öğretim üyesinden yardım alınmıştır. Sonuç olarak ilk aşamada Ekolojik Etik Ölçeği bölümüne ait Ek 4'te sunulan 85 madde ölçeğe dahil edilmiştir.

Yerleşkelerle verilerin paylaşılması

Maddelerin son haline getirilmesinden sonra, kendi cevaplarının sınıflandırılması, tüm yerleşkelerin cevaplarının sınıflandırılması ve ölçek maddeleri yerleşkelerle paylaşılmıştır.

Öncelikle kendi cevaplarının geçerliliği ve ifade etmek istedikleri şekilde yansıtılıp yansıtılmadığı konularında geri bildirim alınmıştır. Herhangi bir değişiklik talebi olmamıştır.

Uzman görüşünün alınması ve uygulamadan önce son sadeleştirme

Madde havuzunda yapılan ilk sadeleştirme işlemi sonucunda ortaya 85 madde çıkmıştır. 85 maddenin, ölçeğin yapısı itibarıyla sadece yaklaşımlar arasında zıtlık özelliği gösteren ifadelerden oluşma gerekliliği maddelerin daha da sadeleştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu amaçla, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme alanında uzman bir akademisyenin değerlendirmesi neticesinde maddeler yeniden sadeleştirme işlemine tabii tutulmuştur.

Ölçek sadeleştirmenin sağlanabilmesi açısından genel ifadelerden ve günlük yaşam yansımalarından arındırılarak her alt boyutla ilgili net ve yaklaşımı ortaya koyacak ve de zıtlık verebilecek ifadeler dahil edilerek analiz edilmiştir. Bu aşamada, desteğine başvuru alan uzman akademisyenle konu, alt boyutları ve ilgili ifadeler paylaşılarak son sadeleştirme birlikte yapılmıştır. Neticede ölçek maddeleri optimal uzunluğa erişilebilmesi için (DeVellis, 2017) 40 ifadeye indirilmiştir. Maddelerin dogakonum, sehirdoga, insankesfi, ekokriz, etkilesimdogapaylasimi, ekoyasam, hiyerarşi, icseldeger, ekokriz, yhs ve mudahalesizlik alt başlıklarında temsil edildiği bir ölçek ortaya çıkmıştır.

8.5.3. Ön Geçerlilik Çalışması

DeVellis'in yöntemin beşinci basamağa denk gelen geçerlik maddelerinin değerlendirilmesi basamağı için hem ölçeğin yapısı geçerliliği kontrol etmeye uygun oluşturulmuş hem de madde havuzu oluşturulurken yüzey geçerliliği aşamaları takip edilmiştir. Yüzey geçerliliği, “bir ölçeğin araştırılan kavramsal yapıyı ölçüp ölçmediğine yönelik olarak araştırmacının; (a) kendisinin, (b) yakın çevresindeki kişilerin, (c) araştırılan konu hakkında uzman olmayan diğer kişilerin ve (d) pilot araştırma yapılarak katılımcıların görüşlerinin toplanmasıyla belirlenir” (Şencan, 2005; 743).

DeVellis'e (2012) göre içerik geçerliliğinin sağlanması için ölçek maddelerinin 5 ile 40 arasında uzman tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Yine DeVellis'e göre geçerliliğin değerlendirilebilmesinin bir diğer yolu da ölçeğe uygulama öncesi müdahaleyi

içermektedir. Her iki geçerliliğin de ölçek geliştirme sürecine dahil edilebilmesi adına öncelikli olarak ölçeğin yapısı zıtlık üzerine kurulmuş ve geçerliliğini sekteye uğratabilecek anketlerin elenebilmesinin yolu açılmıştır. İlk aşamada yapılan genel sadeleştirilmenin ardından 85 madde anlaşılabilirliklerinin denetlenmesi için eko-yerleşkelerde gönüllü olmuş 10 kişiye sonrasında ise ifadelerin uygunluğunun değerlendirilmesi için 12 kişiye gönderilmiştir. Bu sayede ekolojik etik konusunda uzman olmayan fakat konunun tam merkezinde bir yaşam alanını tecrübe etmiş kişilerin maddelerle ilgili görüşlerinin alınması sağlanmıştır. Anlaşılmayan ifadeler yine sürece dahil olan uzman akademisyenin kontrolünde düzenlenmiştir.

8.5.4. Pilot Uygulama

Uzman görüşünün ardından yeniden düzenlenen ölçek maddelerinin güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla pilot bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin uygulanacağı profilde değişikliğe gidilmesi nedeniyle pilot uygulamada; kırsal ekoturizme katılmış kişilere, sırf çantalı gezginlere, kampçılara, Türkiye'nin kırsal bölgelerinde yaşayan ve ziyaretçi ağırlayan destinasyonlarda ikamet eden ve benzer destinasyonları da ziyaret etmiş kişilere uygulanmasına karar verilmiştir. Buradaki asıl amaç boş zamanlarında doğayla etkileşim halinde kalmayı tercih eden ve de gönüllülük faaliyetlerine katılmış kişilere ulaşılmasıdır. Konunun oldukça spesifik olması ve bazı kavramların anlaşılabilmesi ihtimaline karşı kişilerle birebir veya aracı olan kişiler aracılığıyla iletişime geçilerek ifadeler açıklanmıştır. Uygulama sonrasında kontrol edilen anketlerden 21 tanesi cevaplardaki uyumsuzluk nedeniyle örneklem dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak pilot uygulama toplamda 202 kişilik bir örneklemle gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 8.24. Pilot uygulamanın cronbach alpha değeri

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,898	,902	40

DeVellis (2012)'e göre pilot uygulamada tüm ölçek maddelerinin toplam Cronbach Alpha değeri 0,80 üstü çıktığı takdirde (çok iyi) güvenilir olarak nitelendirilmektedir. Yapılan pilot uygulama verilerine göre ölçeğin Cronbach's Alpha değeri (Bkz Çizelge 8.24.) ,898 olarak belirlenmiştir. Güvenilir bir ölçeğin güvenilirlik için Cronbach'a Alpha değerlerinin minimum 0.80 olması veya 0.76 standart güvenilirlik değerini aşması gerekmektedir (Tella,

2011). Pilot uygulamada elde edilen ,898 Cronbach's Alpha değeri ölçeğin yüksek güvenilirliğe ve geçerliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 8.25. Pilot araştırma verileri

Madde kodu	Ortalama	Standart sapma	Madde Toplam Puan Korelasyonu	Cronbach Alpha Değeri
dogakonum1ters	3,3465	1,62343	,276	,898
dogakonum2	3,6634	1,67675	,421	,895
dogakonum4	3,9455	1,50356	,259	,898
dogakonum5ters	2,8366	1,66260	,570	,893
dogakonum6ters	3,6931	1,48118	,364	,896
sehirdoga2ters	3,5198	1,56520	,609	,892
sehirdoga3	3,5198	1,56520	,609	,892
hiyerarsi1ters	3,8614	1,52935	,468	,895
hiyerarsi4ters	4,2921	1,05512	,140	,899
icseldeger1	3,8020	1,53901	,603	,892
icseldeger2ters	3,2723	1,53569	,534	,894
insankesfi1	4,2871	1,06819	,468	,895
insankesfi3	3,6634	1,55993	,420	,895
insankesfi8	4,0594	1,42348	,588	,893
insankesfi10ters	3,2624	1,60703	,446	,895
insankesfi11ters	4,0446	1,39402	,699	,891
insankesfi12	4,3614	1,10768	,715	,892
insankesfi13ters	3,5842	1,48134	,382	,896
yhs1	3,9257	1,50932	,334	,897
yhs3ters	3,9257	1,34920	,318	,897
yhs4	4,2129	1,34173	,198	,898
yhs13	3,6782	1,51294	,087	,900
mudahalesizlik4	3,4455	1,83918	,443	,895
mudahalesizlik5ters	3,7129	1,67710	,527	,894
mudahalesizlik6	3,7772	1,68248	,534	,893
mudahalesizlik7	3,8168	1,55532	,518	,894
etkilesimdogapaylasimi2	3,4455	1,67496	,284	,898
etkilesim3ters	4,1089	1,24909	,503	,894
etkilesimdogapaylasimi4	4,5198	1,12507	,409	,896
etkilesim5ters	3,3069	1,50781	,432	,895
etkilesim8ters	3,7475	1,47975	,576	,893
etkilesimdogapaylasimi9	4,3614	1,24313	,519	,894
ekoyasam1	4,2327	1,10644	,583	,894
ekoyasam3ters	4,2327	1,10644	,583	,894
hayvanetigi1	3,8515	1,49218	,517	,894
icseldeger4ters	3,1436	1,86995	-,334	,909
ekokriz1	4,3119	1,17890	,320	,897
ekokriz3	4,3762	1,11838	,415	,896
ekokriz2ters	2,3465	1,51237	,204	,899
ekokriz4ters	1,5941	,95863	-,093	,901

Yapılan pilot araştırmada, toplam puan korelasyonu 0,10'dan düşük olan maddelerin ölçekten çıkarılması gerekmektedir (DeVellis, 2012). Çizelge 8.25'te sunulan pilot araştırma

verilerinin analizi neticesinde bu tanıma uygun 2 ifade olduğu gözlenmiş (yhs13, ekokrizters4) ve ölçekten çıkarılmıştır. Elenen maddelerin neticesinde ölçekte 38 adet güvenilir ve geçerli madde kalmıştır.

8.5.5. Maddelerin Ölçek Geliştirme Örneklemine Uygulanması

Yerleşkelerde gönüllü olmuş veya ziyaret etmiş yeterli kişiye ulaşılamaması ve anketlerin genel olarak eksik doldurulmaları nedeniyle, ölçek geliştirme örneklemine ekolojik etik konusunda bilgi ve hassasiyet sahibi kişilere odaklanılmasına karar verilmiştir. Amaçlı örneklem seçimiyle, ilgili derneklere ve kişilere direkt ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklemine; Türkiye'deki eko-yerleşkelerde kısa ve uzun dönemli gönüllü olmuş, bu alanları ziyaret ederek buralarda zaman geçirmiş ve de eko-yerleşke içerisindeki aktivitelere katılmış kişiler oluşturmaktadır. Son aşamada, 246 kişinin cevapları değerlendirmeye alınmaya uygun görülmüş ve Ekolojik Etik Ölçeği'nin analiz edilmesine ve araştırmaya dahil edilmesine karar verilmiştir.

8.5.5.1. Keşfedici faktör analizi

Faktör analizinden önce ilk olarak cevapların geçerliliğinin değerlendirilmesi adına Mahalanobis uzaklığı hesaplanmıştır. ,001 hata düzeyindeki kritik kıkare değeri 58.301 olarak belirlenmiş, mahalanobis değeri bu değere eş ve üzerinde olan 40 adet katılımcının cevapları veri setinden silinmiştir. Nihai durumda 206 kişilik örneklem sayısı gerekli analizlerin yapılabilmesi için yeterli bir sayıyı ifade etmektedir (Comrey ve Lee, 1992'den aktaran Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010: 206; Kline, 1994; Bryman ve Cramer, 2001'1992'den aktaran Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010: 206; Tabachnick ve Fidell, 2001'1992'den aktaran Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010: 206). 206 kişilik örneklerimin demografik verileri Çizelge 8. 26'da sunulmuştur. Buna göre katılımcıların %51,46'sı kadınlardan, 48,54'ü erkeklerden oluşmaktadır ve cinsiyet açısından dengeli bir dağılım olduğunu söylemek mümkündür. Yaş verileri incelendiğinde ise %40,29'luk bir oranla çoğunluğun 25-34 yaş aralığındaki kişilerden oluştuğu, bunu %27,67 ile 18-24 ve %23,78 ile 35-44 yaş aralığının izlediği görülmektedir. Örneklem %53,88'lik bir oranla Lisans mezunudur; lisans ve lisansüstü eğitim mezunlarının oranı toplamda %77,67'lik oldukça yüksek bir oranı oluşturmaktadır. Katılımcıların %56,80'i bekar ve %73, 79'u çocuksuz kişilerden oluşmaktadır ve de %48, 06'sının ilk eko-yerleşke deneyimidir.

Kişilerin beslenme tercihleri incelendiğinde %44,66'lık bir oranla hepçil beslenen kişilerden oluşmakla birlikte vegan ve vejetaryen kişiler toplamda %53,88'lik bir oranı oluşturmaktadırlar. Kişilerin neden vegan-vejetaryen oldukları sorgulanmamış olmakla birlikte, araştırma örnekleminin büyük oranda hayvansal ürün tercih etmediğini söylemek mümkündür.

Çizelge 8.26. Demografik veriler

Değişken=206		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	106	51,46
	Erkek	100	48,54
Yaş	18-24	57	27,67
	25-34	83	40,29
	35-44	49	23,78
	55 üstü	20	9,71
	Orta Öğretim	34	16,50
Eğitim Durumu	Ön lisans	12	5,83
	Lisans	111	53,88
	Lisansüstü	49	23,79
	Evli	89	43,20
Medeni Hal	Bekar	117	56,80
	Çocuklu	54	26,21
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Çocuksuz	152	73,79
	1	99	48,06
Ziyaret edilen/gönüllü olunan farklı eko-yerleşke sayısı	2	31	15,05
	3	22	10,68
	4	6	2,91
	5+	48	23,30
	Vejetaryen	46	22,33
Beslenme Biçimi	Vegan	65	31,55
	Pesketeryan	3	1,46
	Hepçil	92	44,66

Asıl örnekleme yapılan uygulama verilerinin faktör oluşturmaya uygunluğunun anlaşılabilmesi için KMO ve Bartlett's Küresellik Testi yapılmıştır. Faktör analizinin yapılabilmesinin ön şartı olarak KMO sonucunun 0,50'den büyük olması beklenmektedir. Ekolojik Etik Ölçeği verileri ışığında daha ayrıntılı ifade edilecek olursa 0,90'dan büyük değerlerin faktör analizi için yeterli ve hatta mükemmel olarak nitelendirildiğini söylemek mümkündür (Comrey ve Lee, 2013).

Çizelge 8.27. Sadeleştirme öncesi KMO ve Bartlett's test sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,922
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	10958,166
	Df	820
	Sig.	,000

Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya konu olan veri setinin KMO sonucu (Bkz Çizelge 8.27.) ,922 çıkmıştır. Bartlett's Küresellik Testi ile anlamlılık değeri değerlendirilmektedir. Analizin geçerliliğinin kabul edilebilmesi için anlamlılık değerinin 0,50'den küçük olması beklenmektedir (Comrey ve Lee, 2013). Araştırmaya konu olan veri setinin anlamlılık değeri (Bkz Çizelge 8.27) ,000 olarak belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında ölçeği oluşturan ifadelerin faktör analizine uygun ve anlamlı olduğunu, geçerlilik şartını sağladığını söylemek mümkündür.

Çizelge 8.28. Ekolojik Etik Ölçeği'nin Cronbach Alpha değeri

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,967	,965	38

Asıl uygulamada ifadelerin 206 kişilik farklı bir örnekleme uygulanmasından Ekolojik Etik Ölçeği'nin Cronbach's Alpha değeri sonra ,967 çıkmıştır. Ölçeği güvenilir olarak kabul etmek mümkündür.

Ölçek geliştirme çalışmalarında verilerin analizinde Temel Bileşenler Analizi (Principle Component Analysis)'nin kullanılması önerildiğinden (DeVellis, 2012) araştırma dahilinde bu analizden yararlanılmıştır. Faktör analizinin diğer bir bileşenini rotasyon (rotation) yöntemleri oluşturmaktadır. Her ne kadar ölçek geliştirme çalışmalarında araştırmacıların kendi faktör sayılarını belirleme özgürlüğü bulunsun da (DeVellis, 2012); ele alınan ölçek geliştirme çalışmasının oturmuş bir teorik temeli olmaması, görüşler ve yaklaşımlar üzerinden oluşturulmuş olması faktör dağılımlarında mümkün olduğunca özgür bir yöntemin seçilmesinin faydalı olacağını yorumuna ulaşılmasına neden olmuştur. Böylece yapılan görüşmeler ve alanyazın değerlendirmeleriyle oluşturulan ve öngörüyle gruplandırılan ifadelerin alandan alınan cevaplar doğrultusunda kendi içlerinde nasıl gruplandırıldığının ve oluşacak gruplamanın mantık çerçevesinin açıkça değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle rotasyon yöntemi olarak Direct Oblimin'in seçilmesine karar verilmiştir.

Düşük faktör yüklerinin elenebilmesi amacıyla faktör yükünün en az ,40 olması tercih edilmiştir (DeVellis, 2012). Fakat Çizelge 8.30'da da görüldüğü üzere faktör yükünün 0,50 olarak seçilmesi dahi ifade sayısında bir değişiklik yaratmayacaktır.

Çakışan, belirlenen faktör yükünün altında kalan ifadelerin belirlenmesi amacıyla faktör analizi ölçek son halini alıncaya kadar tekrar edilmiştir. Yapılan faktör analizi neticesinde ifadelerin ilk aşamada 8 faktör altında toplandığı görülmüştür. Verilerde görülen çakışma nedeniyle etkilesimdogapaylasimi 9, mudahalesizlik6, ekoyasam1, etkilesimdogapaylasimi3, etkilesimdogapaylasimi5 kodlu maddeler ile uyumsuz gruba dahil olan etkilesimdogapaylasimi 4 ve etkilesimdogapaylasimi 8 ifadeleri ile kendi faktöründe sadece 2 madde olarak yer bulan ekokriz1-3 ve ekokriz 2 ifadeleri ölçekten çıkarılmıştır. Yeniden yapılan faktör analizi neticesinde ifadelerin 4 faktör altında toplandığı görülmüştür.

Tekrar yapılan faktör analizi neticesinde; “dogakonum3ters” ile “dogakonum1ters” ifadelerinin korelasyon matrisi değerleri ,912 olarak belirlenmiştir. Bu nedenle “dogakonum3ters” ölçek maddeleri arasından çıkartılmıştır. Mudahalesizlik4 ile mudahalesizlik5 ifadelerinin korelasyon matrisi değerleri ,934, mudahalesizlik4’ün “hayvanetigi1” ile korelasyon matrisi değeri ,908 olarak belirlenmiştir. “mudahalesizlik4” ifadesi ölçekten çıkarılmıştır.

Sonuç olarak ölçek maddelerinin sayısı 26’ya inmiştir. 26 ifadeden oluşan ölçeğin İkinci aşama faktör analizinde Cronbach’s Alpha değeri ,966 olarak belirlenmiştir. KMO sonucu (Çizelge 8.28.) ,932 çıkmıştır. Bartlett’s Küresellik Testi ile belirlenen veri setinin anlamlılık değeri (Bkz Çizelge 8.29) ,000 olarak belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında ölçeği oluşturan ifadelerin faktör analizine uygun ve anlamlı olduğunu söylemek mümkündür (Kalaycı, 2010: 322).

Çizelge 8.29. Ekolojik Etik Ölçeği KMO ve Bartlett's test sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,932
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6260,796
	Df	325
	Sig.	,000

Azaltılan ifade ile yapılan faktör analizi neticesinde ifadelerin 4 faktör altında toplandığı görülmüştür. 26 ifadenin faktör dağılımı Çizelge 8.30’da sunulmuştur.

Çizelge 8. 30. Ekolojik Etik Ölçeği faktör dağılımı

	1	2	3	4
dogakonum6ters	,876			
dogakonum2	,850			
dogakonum4	,830			
dogakonum1ters	,809			
etkilesim2	,778			
sehirdoga3	,770			
sehirdoga2ters	,762			
dogakonum5ters	,694			
hayvanetigi2	,685			
mudahalesizlik7	,638			,444
hayvanetigi1	,601			,448
mudahalesizlik5ters	,593			,476
insankesfi3		,935		
insankesfi10ters		,918		
insankesfi11ters		,895		
insankesfi13ters		,872		
insankesfi1		,867		
insankesfi8		,813		
insankesfi12		,612		
hiyerarsi4ters			,881	
hiyerarsi1ters			,867	
icseldeger2ters			,640	
icseldeger1			,615	
yhs4				,861
yhs3ters				,643
yhs1				,440

İfadelerin dağılımı her ne kadar karışıkmiş gibi görünse de ifadeler teker teker incelendiğinde ortak başlıkta toplanabilecek ifadelerin bir arada toplandığı görülmüştür. Faktör değeri .40'ın üzerinde 2 farklı faktörde değer veren 3 ifade, farklı faktörlerdeki değerleri arasındaki farkın ,10'dan fazla olması nedeniyle ölçekten çıkarılmamıştır (Çokluk vd, 2010: 220).

Çizelge 8.31. Ekolojik Etik Ölçeği paydaşlık oranı tablosu

	Initial	Extraction
dogakonum1ters	1,000	,860
dogakonum2	1,000	,869
dogakonum4	1,000	,801
dogakonum5ters	1,000	,686
dogakonum6ters	1,000	,605
sehirdoga2ters	1,000	,833
sehirdoga3	1,000	,705
insankesfi1	1,000	,871
insankesfi3	1,000	,858
insankesfi8	1,000	,759
insankesfi10ters	1,000	,847
insankesfi11ters	1,000	,844
insankesfi12	1,000	,392
insankesfi13ters	1,000	,750
hiyerarsi1ters	1,000	,857
hiyerarsi4ters	1,000	,833
yhs1	1,000	,660
yhs3ters	1,000	,761
yhs4	1,000	,808
icselderger4ters	1,000	,888
mudahalesizlik7	1,000	,803
mudahalesizlik5ters	1,000	,806
etkilesim2	1,000	,735
icselderger2ters	1,000	,736
hayvanetigi1	1,000	,774
icselderger1	1,000	,735

Ortak varyans tablosuna bakıldığında, maddelerin varyanslarının tümünün yüksek olduğu görülmektedir. Sadece insankesfi12 ifadesinin varyans değeri ,429 çıkmıştır. Varyans değeri genelde ,500 üzeri kabul edilse de, ölçeğin KMO değeri yüksek olduğu için ifade ölçeğe dahil edilmiştir.

Çizelge 8.32. Ekolojik Etik Ölçeği toplam varyans tablosu

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadingsa
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	14,279	54,921	54,921	14,279	54,921	54,921	11,697
2	3,119	11,997	66,918	3,119	11,997	66,918	9,388
3	1,526	5,869	72,786	1,526	5,869	72,786	7,444
4	1,153	4,433	77,220	1,153	4,433	77,220	6,362
5	,814	3,130	80,350				
6	,736	2,832	83,182				
7	,699	2,690	85,871				
8	,508	1,956	87,827				
9	,434	1,670	89,497				
10	,359	1,383	90,880				
11	,289	1,112	91,992				
12	,268	1,031	93,023				
13	,261	1,003	94,026				
14	,248	,953	94,979				
15	,198	,762	95,741				
16	,158	,607	96,347				
17	,153	,587	96,934				
18	,146	,560	97,494				
19	,131	,503	97,998				
20	,099	,379	98,377				
21	,092	,353	98,730				
22	,089	,343	99,072				
23	,070	,268	99,340				
24	,062	,237	99,578				
25	,057	,220	99,798				
26	,053	,202	100,000				

İkinci sütun grubu incelendiğinde değeri 1'in üzerinde 4 faktör görünmektedir. Mümkün olduğunca ifadeler ölçeğe dahil edilmek istendiğinden ifadelerin temsil ettikleri alt boyutların birbirlerine uyumluluk durumu değerlendirmeye alınmıştır. Çizelge 8.32'de görülen 4 faktörlük toplam varyansa katkısı %77,220 olarak görülmektedir. İfadeler ölçeği büyük oranda ifade etmektedir.

Ölçeğe dahil edilen ve gruplanan ifadelerin teori olmayan bir konuda çalışma yapıldığından net boyutlarda üzerinden değerlendirilmemiştir. Çünkü; bu durum benzerlik görüldüğü takdirde birleştirilmesinin mümkünlüğünü ortaya koymakla birlikte, muhtemel alt boyutların belirlenmesinin de yolunu açacaktır. Aşağıdaki Çizelge 8.33.'te faktör dağılımları yapılan ifadelere yer verilmiş ve oluşan faktör dağılımının geçerliliğinin dayanakları sunulacaktır.

Çizelge 8.33. Ekolojik Etik Ölçeği maddeleri

Alan	Kodu	İlgili Maddeler	Madde No
İnsan-Doğa Etkileşimi		İnsanların doğaya adaptasyonu kabul etmeleri evrimsel süreçleriyle çelişki gösterir. (TE)	M1
		İnsan ekolojik yaşamda doğaya adapte olmayı seçmelidir. (DE)	M2
		İnsan tüm türler gibi doğanın parçasıdır. (DE)	M3
		İnsan doğanın zekasıyla diğer türlerden üstün olan bir parçasıdır. (TE)	M4
	Dogakonum1	İnsanı diğer türlerle eşit değerle kabul etmek insanın evrimsel gelişimini göz ardı etmektir. (TE)	M5
	Dogakonum2	Şehirler, insan tarafından oluşturulan doğal alanlardır. (TE)	M6
	Dogakonum4	Doğa, insan tarafından yaratılmamış ekosistemleri ifade etmektedir. (DE)	M7
	Dogakonum5	Sadece insan kendini geliştirme yetisine sahiptir. (TE)	M8
	Dogakonum6	Hayvanların (vahşi hayvanlar ile yerleşkede bulunan hayvanların) doğalarının bozulmasına özen gösterilmelidir. (DE)	M9
	Sehirdoga2	Ekolojik yaşamda yerleşkede bulunan hayvanların dürtülerini geliştirebilecekleri özgürlük alanları olması gerekmektedir. (DE)	M10
	Sehirdoga3	Ekolojik yaşamda hayvanların yaşamsal döngülerinin (üreme, doğum, emzirme, ölüm vb) doğal sürece bırakılması gerekmektedir. (DE)	M11
	Etkilesim2	Hayvanlar insan ihtiyaçlarının karşılanması içindir. (TE)	M12
İnsan Doğasının Keşfi		İnsanın kendini yeniden keşfi ancak doğaya dönmesiyle mümkündür. (DE)	M13
		Kendimizi diğer varlıklarla özdeşleştirmek (doğadaki canlı-cansız varlıklarla bütün olarak görebilmek) kendimizi keşfetmemizi sağlayacaktır. (DE)	M14
	İnsankesfi1	İnsanın kendini doğayla yeniden keşfetmesi beraberinde hiçbir varlığa zarar vermeyen insan toplulukları gelişmesini sağlayacaktır. (DE)	M15
	İnsankesfi3	İnsan kendini yalnız toplumla anlamlandırabilir. (TE)	M16
	İnsanlesfi8	İnsanın kendisini anlamlandırması için insan dışı varlıklara ihtiyacı yoktur. (TE)	M17
	İnsankesfi10	İnsanın davranışlarının diğer canlılara empati kurarak geliştirmesi gerekmektedir. (DE)	M18
	İnsankesfi11	Doğayla olan ilişkimizin mistik bir yanı yoktur. (TE)	M19
	İnsankesfi12	Doğadaki insan dışı varlıkların insan ihtiyaçlarından bağımsız içsel değerleri vardır. (DE)	M20
	İnsankesfi13	İnsan dışı varlıklara atfedilen içsel değer insan yorumunun bir sonucudur. (TE)	M21
		İnsan yaşamını diğer varlıkların yaşamlarından üstün görmenin etik açıdan bir sakıncası yoktur. (TE)	M22
Türlerarası Hiyerarşi	İcseldeger1	İnsanların diğer canlılara hükmetmesinde etik açıdan bir yanlışlık yoktur. (TE)	M23
	İcseldeger2	Her canlının kendi türüne göre özgür yaşam hakkı vardır. (DE)	M24
	Hiyerarsi1	Türler devamlılığını sağladığı sürece canlıların yaşamlarına son vermekte etik açıdan bir yanlışlık yoktur. (TE)	M25
	Hiyerarsi4	Ekolojik yaşamda, hayati bir durum olmadıkça hayvan öldürülmemesi gerekmektedir. (DE)	M26
Yaşama Saygı	Yhs1		
	Yhs3		
	Yhs4		

Çizelge 8.33.'te ayrıntılı olarak sunulan faktör dağılımlarının ilk aşamada kavramsal olarak aynı boyutta toplanabilecek ifadelerden ve de derin ekolojiyle toplumsal ekoloji yaklaşımlarını tanımlayan farklı kavramları ifade ettiğini söylemek mümkündür. Yine tüm faktör yüklerinin 0,40'ın üzerinde olduğu, her faktör altında faktör yükü 0,40'ın üzerinde en az 3 ifadenin bulunduğu ve faktörlerin birbirinden net bir şekilde ayrılan bir yapıda olduğu da açıktır. Bahsedilen niteliklerin sağlanabilmesi geliştirilen ölçeğin keşfedici faktör analizinin uygun şartlara sahip olduğunu göstermektedir (Şencan, 2005; DeVellis, 2012; Comrey ve Lee, 2013).

Ölçekte bahsedildiği üzere yaklaşımların farklılaştığı noktalar dikkate alınmış ve zıt yönlü söylemlerin olduğu ifadeler ölçeğe dahil edilmiştir. Bu nedenle derin ekolojiyi yansıtan ifadeler (DE) normal, toplumsal ekolojiyi yansıtan ifadeler (TE) ters kodlama ile analize dahil edilmiştir. Diğer bir ifadeyle araştırma kapsamında ele alınan örneklem üzerinden kişilerin derin ekolojik etik anlayışına yakınlıkları incelenmiştir. Benzer şekilde toplumsal ekolojiyi yansıtan ifadelerin normal, derin ekolojiyi yansıtan ifadelerin ters kodlanmasıyla toplumsal ekolojik etik anlayışını yakınlık durumunun ölçülmesi mümkündür. Ortaya çıkan faktörlerin anlamları aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

İnsan-doğa etkileşimi; insanın doğayla olan etkileşimini ölçmeye yönelik maddeleri içermektedir. Bu etkileşim insanın evrimsel gelişimi, doğaya adaptasyonu ve kurduğu yapıların doğaya olan uygunluğu, insan dışı türlere ve doğalarına olan etkiler ile hayvan etiği konularına yapılan yorumlar üzerinden sorgulanmaya çalışılmıştır. Bahsedildiği üzere derin ekoloji doğaya adaptasyonu, tüm varlıkların doğalarını özgürce geliştirmeyi savunurken, toplumsal ekoloji doğaya adaptasyonun insan evrimine aykırı olduğunu ve kendini geliştirme yetisinin insana özgü olduğunu savunmaktadır. Benzer şekilde derin ekoloji insanı diğer türlerle eşit değerde görmekteyken, toplumsal ekoloji bu görüşü reddederek insanın diğer türlerden üstün olduğunu ve diğer türlerle eşit değerde kabul etmenin yine evrimsel gelişimini göz ardı etmek olduğunu savunmaktadır. Toplumsal ekoloji kabul ettiği ikinci doğa fikriyle şehirlerin ve insan yapımı yaşam alanlarının doğanın parçası olduğunu savunmaktadır. Derin ekoloji ise doğanın insan tarafından yaratılmamış ekosistemleri ifade ettiğinden ve insan yapımı alanların doğadan kopma nedeniyle ancak bu yapıya uygun olup olmadığının tartışılabileceğinden bahsetmektedir. Faktör altındaki müdahalesizliğe ilişkin ifadeler derin ekoloji tarafından savunulan müdahalesizliğin getirdiği kendini gerçekleştirme potansiyeli üzerine dahil edilmiş ifadeler üzerinde yoğunlaşmıştır. Derin ekoloji insan dahil

tüm türlerin asıl potansiyellerini ortaya çıkarabilmenin, yani kendini gerçekleştirmelerinin, ancak yaşamlarını müdahalesiz idame ettirdiklerinde mümkün olduğundan bahsetmektedir. Bu fikrin karşısında hayvanların insan ihtiyaçları için olduğu ve türler arasında sadece insanın kendini geliştirme ve gerçekleştirme yetisine sahip olduğu görüşünü savunan toplumsal ekoloji görüşleri yer almaktadır. İlk grup altında bu ayrımı ortaya koyacak ifadeler yer verilmiştir.

İnsan doğasının keşfi; başlık ismi olarak her ne kadar insan doğasına benziyor olsa da, ifadeler insanın içsel keşfinin temelleri üzerinde durmaktadır. İnsanın öz benliğinin keşfine yönelik yapılan yorumları, insan dışı varlıkların bu süreçteki etkilerine yönelik ifadeleri içermektedir. “Doğayla olan ilişkimizin mistik bir yanı yoktur,” ifadesinin dahil edilmesinin nedeni ise derin ekoloji insan ve doğa arasındaki mistik bağları ve bireysel keşfi savunurken toplumsal ekolojinin bu mistik ilişkiyi direkt reddederek insanlığın toplumsal keşfini kabul etmesidir. Bahsedildiği üzere derin ekoloji bireysel keşfin ve kendini gerçekleştirmenin mümkünlüğünden bahsetmektedir. İnsanın kendini doğada ve doğadaki varlıklarla yeniden anlamlandırdığı bireysel olarak sağlanacak kendini gerçekleştirme serüveninin türlerarası empatiyi geliştireceğini ve gelişen bu empatiyle gerçek anlamda ekolojik alanlar yaratılabileceğini savunmaktadır. Toplum ekoloji ise insanın kendini yeniden keşfinin ancak ekolojik toplumsallaşmayla sağlanabileceğini; insanın da kendisini ancak bu ortamda yeniden keşfedebileceğini ve anlamlandırabileceğini savunmaktadır. İkinci grup altında bu ayrımı ortaya koyacak ifadeler yer verilmiştir.

Türlerarası hiyerarşi; faktör altında yine iki yaklaşımı birbirinden net bir şekilde ayıran türlerarası hiyerarşi konusuna değinilmiştir. Bahsedildiği üzere içsel değer derin ekolojinin temel söylemlerinden biridir. Buna göre doğada hiyerarşik yapıyı kabul etmez ve türlerin değerlerinin eşitliğinden bahsetmektedir. Toplumsal ekoloji ise daha önceden de bahsedildiği üzere insanı evrimsel gelişimi nedeniyle diğer türlerin üstünde görmekte ve refahı için hayvanların kullanılmasında bir sakınca görmemektedir. Ucu açık bırakılan bu yorumun yerleşkelerdeki karşılığında insanı yücelten ve hayvanları insanın hizmetinde gören görüşlerle karşılaşmıştır. Üçüncü grup altında bu ayrımı ortaya koyacak ifadeler yer verilmiştir.

Yaşam hakkına saygı; faktör altında insan dışı türlerin yaşam hakkına saygı konusuna değinilmiştir. Ayrıntılı olarak birçok maddeyi içeren bu başlık için temsili algı ifadeleri

seçilerek ölçek analizine dahil edilmiştir. Derin ekoloji her türün kendi türüne göre özgür yaşamını, insan yaşam alanına giren ve zarar veren hayvanlara karşı koruyucu önlemler geliştirmeyi ve hayati bir durum olmadıkça hayvan öldürülmemesi gerektiğinden bahsetmektedir. İnsan ve hayvan ilişkisine yönelik birçok açıklaması bulunmaktadır. Toplumsal ekoloji ise insan ve hayvan ilişkisine daha fayda yönünden yaklaşmayı tercih etmektedir. Buna göre hayvanların insan refahı için kullanılmasının, verimlilik için hayvanların yaşam şartlarının, hayvancılık ilkelerinin değiştirilebileceğinden bahsetmektedir. Yine toplumsal ekoloji türler varolmaya devam ettiği sürece hayvan öldürmenin sakıncası olmadığını savunmaktadır. Kısacası insan-hayvan ilişkisini derin ekoloji konuya bireysel değer üzerinden yaklaşmakta, toplumsal ekoloji bütün üzerinden yorumlamayı tercih etmektedir.

Ölçeğin genelinde insan dışı türlerin hayvanlar üzerinden tanımlanması insanın kendine en yakın gördüğü gruplara yönelik empati geliştirebilme yetisi bulunmaktadır.

8.5.5.2. Güvenirlik analizine ilişkin bulgular

Güvenirlik psikolojik ölçümler için önemli bir konu olarak görülmekte ve *tutarlı ve yordanabilir* bir ölçek oluşturulabilmesi için gerekli görülmektedir (DeVellis, 2017: 31). Alanda yazında Likert tipi ölçeklerin güvenilirlik testlerine yönelik olarak temel bileşenler faktör analizi yöntemleri ve iç tutarlılık analizlerinin yapılması önerilmektedir (Comrey ve Lee, 2013; DeVellis, 2012; DeVellis, 2017). Araştırma kapsamında faktör analizlerine ek olarak iç tutarlılık analizleri yapılmış ve ölçeğin güvenilirliği değerlendirilmiştir. Araştırmanın faktör analizine ilişkin verileri (alfa katsayısı, KMO ve Bartlett's Test Sonuçları, varyans değerleri, ortak varyans değerleri vb) bir önceki bölümde sunulmuştur. Bu aşamada, iç tutarlılık analizine yönelik verilere yer verilecektir.

İç tutarlılığın güvenilirliği maddelerin homojenliği ile alakalıdır. Maddelerin örtük değişken ile aralarındaki güçlü ilişki, birbirleri ile de güçlü ilişkide olduklarını göstermektedir. Bir ölçekte maddeler arasında ne kadar yüksek korelasyon varsa, iç tutarlılık değeri de o kadar yüksek olacaktır. Maddeler arası yüksek korelasyon, maddelerin aynı şeyi ölçtüğünü göstermektedir (DeVellis, 2017: 34). Maddeler arasında .20'den düşük korelasyon düşük korelasyonu göstermektedir (Hinkin, 1995). Bu nedenle ekokriz1, ekokriz3, ekokrizters2 maddeleri ölçek maddelerinin tümüyle düşük korelasyon ($<.20$) gösterdiği için; dogakonum3, dogakonum 1 ifadesi ile yüksek korelasyon gösterdiği için; mudahalesizlik4 ise, mudahalesizlik5 ve hayvanetigi1 ile yüksek korelasyon gösterdiği için ölçekten çıkarılmıştır.

Son aşamada neticesinde kalan 26 maddenin korelasyon matrisi Çizelge 8.34'te sunulmuştur.

Çizelge 8.34. Ölçek maddelerine ilişkin korelasyon matrisi tablosu

	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11	M12	M13	M14	M15	M16	M17	M18	M19	M20	M21	M22	M23	M24	M25	M26
M1	1,000	,879	,836	,732	,655	,847	,735	,744	,762	,743	,699	,838	,481	,353	,424	,399	,434	,321	,405	,522	,473	,535	,525	,651	,575	,572
M2	,879	1,000	,882	,723	,646	,883	,793	,754	,680	,676	,641	,827	,528	,429	,476	,422	,476	,341	,440	,568	,489	,544	,532	,647	,566	,482
M3	,836	,882	1,000	,649	,575	,816	,770	,747	,636	,687	,621	,795	,488	,388	,460	,382	,445	,276	,414	,543	,444	,524	,494	,656	,522	,460
M4	,732	,723	,649	1,000	,578	,754	,601	,575	,667	,621	,635	,737	,395	,313	,407	,354	,420	,255	,381	,484	,459	,609	,583	,558	,429	,417
M5	,655	,646	,575	,578	1,000	,572	,528	,567	,590	,564	,569	,620	,330	,253	,342	,251	,255	,238	,298	,334	,309	,314	,301	,329	,315	,321
M6	,847	,883	,816	,754	,572	1,000	,757	,692	,665	,654	,660	,841	,544	,429	,481	,447	,519	,334	,469	,563	,532	,595	,574	,695	,557	,445
M7	,735	,793	,770	,601	,528	,757	1,000	,729	,561	,595	,558	,745	,530	,416	,485	,429	,438	,298	,457	,509	,477	,409	,405	,597	,502	,427
M8	,744	,754	,747	,575	,567	,692	,729	1,000	,624	,725	,640	,812	,538	,514	,516	,434	,445	,344	,402	,526	,478	,445	,418	,591	,486	,380
M9	,762	,680	,636	,667	,590	,665	,561	,624	1,000	,832	,902	,781	,405	,271	,442	,356	,378	,233	,406	,476	,417	,468	,414	,590	,532	,603
M10	,743	,676	,687	,621	,564	,654	,595	,725	,832	1,000	,831	,798	,401	,288	,422	,316	,347	,206	,334	,464	,387	,457	,401	,580	,541	,613
M11	,699	,641	,621	,635	,569	,660	,558	,640	,902	,831	1,000	,775	,426	,317	,441	,375	,402	,231	,385	,422	,391	,428	,368	,563	,507	,557
M12	,838	,827	,795	,737	,620	,841	,745	,812	,781	,798	,775	1,000	,583	,468	,576	,484	,536	,382	,471	,643	,590	,597	,554	,749	,651	,526
M13	,481	,528	,488	,395	,330	,544	,530	,538	,405	,401	,426	,583	1,000	,868	,788	,812	,861	,494	,744	,639	,643	,454	,424	,472	,486	,355
M14	,353	,429	,388	,313	,253	,429	,416	,514	,271	,288	,317	,468	,868	1,000	,745	,819	,806	,519	,713	,583	,588	,381	,386	,345	,353	,252
M15	,424	,476	,460	,407	,342	,481	,485	,516	,442	,422	,441	,576	,788	,745	1,000	,726	,747	,547	,708	,560	,549	,412	,384	,486	,446	,366
M16	,399	,422	,382	,354	,251	,447	,429	,434	,356	,316	,375	,484	,812	,819	,726	1,000	,876	,522	,787	,515	,561	,437	,432	,416	,443	,390

Çizelge 8.34. (devam) Ölçek maddelerine ilişkin korelasyon matrisi tablosu

M17	,43 4	,476	,445	,420	,255	,519	,438	,445	,378	,347	,402	,536	,861	,806	,747	,876	1,00 0	,482	,806	,520	,530	,459	,448	,421	,453	,337
M18	,32 1	,341	,276	,255	,238	,334	,298	,344	,233	,206	,231	,382	,494	,519	,547	,522	,482	1,00 0	,416	,358	,385	,281	,275	,321	,338	,269
M19	,40 5	,440	,414	,381	,298	,469	,457	,402	,406	,334	,385	,471	,744	,713	,708	,787	,806	,416	1,00 0	,469	,453	,317	,322	,444	,394	,357
M20	,52 2	,568	,543	,484	,334	,563	,509	,526	,476	,464	,422	,643	,639	,583	,560	,515	,520	,358	,469	1,00 0	,911	,633	,605	,528	,542	,389
M21	,47 3	,489	,444	,459	,309	,532	,477	,478	,417	,387	,391	,590	,643	,588	,549	,561	,530	,385	,453	,911	1,00 0	,619	,602	,483	,533	,374
M22	,53 5	,544	,524	,609	,314	,595	,409	,445	,468	,457	,428	,597	,454	,381	,412	,437	,459	,281	,317	,633	,619	1,00 0	,915	,545	,584	,367
M23	,52 5	,532	,494	,583	,301	,574	,405	,418	,414	,401	,368	,554	,424	,386	,384	,432	,448	,275	,322	,605	,602	,915	1,00 0	,467	,525	,324
M24	,65 1	,647	,656	,558	,329	,695	,597	,591	,590	,580	,563	,749	,472	,345	,486	,416	,421	,321	,444	,528	,483	,545	,467	1,00 0	,688	,580
M25	,57 5	,566	,522	,429	,315	,557	,502	,486	,532	,541	,507	,651	,486	,353	,446	,443	,453	,338	,394	,542	,533	,584	,525	,688	1,00 0	,697
M26	,57 2	,482	,460	,417	,321	,445	,427	,380	,603	,613	,557	,526	,355	,252	,366	,390	,337	,269	,357	,389	,374	,367	,324	,580	,697	1,00 0

Faktör analizi için gerekli varsayımların sağlanmasının ardından oluşturulan faktörlerin korelasyon matrislerinin oluşturulması mümkündür. Bu sayede faktör içindeki ifadelerin birbirleriyle olan ilişki durumlarını ortaya koyulması mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken 2 temel husus söz konusudur; öncelikle değişkenler arası ilişki varlığı ve bu ilişkinin çok yüksek veya çok düşük olmamasıdır. İlişkinin .90'dan fazla olması ifadelerin aynı şeyi ifade ettiklerini, .20'den düşük olması ise ölçeğin geneliyle ilişkili olmadığını göstermektedir (Hinkin, 1995). İlişki varlığı Bartlett testi ile ortaya koyulmuştur, ilişki düzeylerinin uygunluğu da korelasyon matrisleriyle ortaya koyulmuştur.

Çizelge 8.35. İnsan-doğa etkileşimi maddeleri korelasyon matrisi

	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11	M12
M1	1,000											
M2	,879	1,000										
M3	,836	,882	1,000									
M4	,732	,723	,649	1,000								
M5	,655	,646	,575	,578	1,000							
M6	,847	,883	,816	,754	,572	1,000						
M7	,735	,793	,770	,601	,528	,757	1,000					
M8	,744	,754	,747	,575	,567	,692	,729	1,000				
M9	,762	,680	,636	,667	,590	,665	,561	,624	1,000			
M10	,743	,676	,687	,621	,564	,654	,595	,725	,832	1,000		
M11	,699	,641	,621	,635	,569	,660	,558	,640	,902	,831	1,000	
M12	,838	,827	,795	,737	,620	,841	,745	,812	,781	,798	,775	1,000
Toplam	,831	,841	,793	,732	,580	,840	,748	,770	,750	,738	,730	,899

İnsan-doğa etkileşimi Faktörü'nün (Bkz Çizelge 8.35.) Cronbach Alpha değeri .967'dir. Yeterli güvenilirlik seviyesine sahip olan Faktör 1'i oluşturan ifadeler birbirleriyle ilişkili görünmektedir. İfadelerin birbirleriyle en düşük .621, en yüksek .879 olmak üzere yüksek düzeyde ilişkisi bulunmaktadır.

Çizelge 8.36. İnsan doğasının keşfi maddeleri korelasyon matrisi

	M13	M14	M15	M16	M17	M18	M19
M13	1,000						
M14	,868	1,000					
M15	,788	,745	1,000				
M16	,812	,819	,726	1,000			
M17	,861	,806	,747	,876	1,000		
M18	,494	,519	,547	,522	,482	1,000	
M19	,744	,713	,708	,787	,806	,416	1,000
Toplam	,738	,631	,695	,664	,691	,460	,629

İnsan Doğasının Keşfi'nin Cronbach Alpha değeri .943'tür. Çizelge 8.36.'da yeterli güvenilirlik seviyesine sahip olan Faktör 2'yi oluşturan ifadelerin birbirleriyle yüksek ilişki içerisinde olduğunu görmek mümkündür. İfadelerin birbirleriyle en düşük .494, en yüksek .868 olmak üzere yüksek düzeyde ilişkisi bulunmaktadır.

Çizelge 8.37. Türlerarası hiyerarşi maddeleri korelasyon matrisi

	M20	M21	M22	M23
M20	1,000			
M21	,911	1,000		
M22	,633	,619	1,000	
M23	,605	,602	,915	1,000
Toplam	,723	,689	,674	,637

Türlerarası Hiyerarşi'nin Cronbach Alpha değeri .909 olarak belirlenmiştir. Çizelge 8.37.'de yeterli güvenilirlik seviyesine sahip olan Faktör 3'ü oluşturan ifadelerin birbirleriyle olan ilişki yükleri sunulmuştur. İfadelerin birbirleriyle en düşük .605, en yüksek .915 olmak üzere yüksek düzeyde ilişkisi bulunmaktadır.

Çizelge 8.38. Yaşama saygı korelasyon matrisi

	M24	M25	M26
M24	1,000		
M25	,688	1,000	
M26	,580	,697	1,000
Toplam	,730	,686	,584

Yaşama Saygı'nın Cronbach Alpha değeri .851 olarak belirlenmiştir. Çizelge 8.38.'de yeterli güvenilirlik seviyesine sahip olan Faktör 4'ü oluşturan ifadelerin birbirleriyle olan ilişki yükleri sunulmuştur. İfadelerin birbirleriyle en düşük .580, en yüksek .688 olmak üzere yüksek düzeyde ilişkisi bulunmaktadır.

Çizelge 8.39. Faktörlere ilişkin ortalama, standart sapma ve cronbach alpha değerleri

Faktörler	Ortalama	Standart Sapma	Cronbach Alpha
İnsan-Doğa Etkileşimi	4,0587	1,17475	,967
M1	4,0194	1,40021	,960
M2	4,2524	1,30454	,961
M3	4,1796	1,32583	,962
M4	3,6748	1,57605	,965
M5	3,8883	1,42184	,967
M6	4,0534	1,39409	,961
M7	3,9078	1,22025	,964
M8	4,3058	1,15554	,963
M9	3,9757	1,48633	,963
M10	4,1990	1,34135	,963
M11	4,0146	1,41930	,963
M12	4,2330	1,44630	,960
İnsan Doğa Etkileşimi	4,1470	1,08823	,943
M13	4,1942	1,18986	,929
M14	4,1117	1,23057	,930
M15	4,1456	1,27572	,934
M16	4,1650	1,26951	,929
M17	4,1990	1,28564	,928
M18	4,2913	1,14875	,956
M19	3,9223	1,39469	,937
Türlerarası Hiyerarşi			,909
M20	3,8883	1,49215	,883
M21	3,6650	1,37909	,884
M22	3,7718	1,49189	,875
M23	3,6408	1,52286	,884
Yaşam Hakkına Saygı			0,851
M24	4,6505	,88575	,818
M25	4,1748	1,18879	,696
M26	4,1165	1,34201	,795

Ekolojik Etik Ölçeği'nin genel Cronbach Alpha katsayısı ,966'dır. Faktörlere ilişkin Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla şu şekildedir: insan-doğa etkileşimi faktörü ,967; insan doğasının keşfi faktörü ,943; türlerarası hiyerarşi faktörü ,909; yaşam hakkına saygı faktörü ,851. Bu sonuçlar ışığında, ölçeğin hem genel olarak hem de faktörler bazında çok iyi derecede Cronbach Alpha değerlerine sahip olduğu görülmektedir.

9. SONUÇ

Ortaya koyulan felsefi yaklaşımların insan zihnine veya toplumsal olaylara karşı duruşunun olumsuz yönlerine odaklanarak tümüyle kötü atfetmek Hitler'in yaptıklarından Nietzsche'nin sorumlu olduğunu veya atom bombası üretimine katkı sağladığından dolayı atomu parçalamanın gereksizliğini savunmaktan farkı yoktur. Yapılan bu araştırma felsefi görüşlerin doğruluğunun tartışılmasından ziyade ne ifade ettiklerinin karşılaştırmalı olarak sunulması, gerçek hayattaki karşılıklarının farklı kişilerde ve farklı karakterdeki yerleşkelerde değerlendirilmesi, yansımalarının netleştirilmesi ve uygun ölçek denemesinin sunulmasından ibarettir.

Bu yönüyle araştırma hem ekolojik krizin boyutlarının geri döndürülemez boyutlara ulaştığı hem de ekolojik dengesizliklere bağlı olarak ortaya çıkan küresel pandeminin tecrübe edildiği günümüzde ütopya olarak değerlendirilen ekolojik etiğe uygun yaşamın mümkünliğünün ortaya koyulması ve destinasyonlara uyarlanabilirliğinin tartışılması açısından büyük önem arz etmektedir. Tecrübe edilen COVID-19 pandemisinin insanlığın etkileri ve yaşam tercihleri üzerinde derin mesajlar içerdiği açıktır. Bu çağ ve nesil ekolojik krizin etkilerini ve yıkımı net olarak görebilen ilk nesil olarak insanlık tarihinde yerini almıştır. Yeşil alanların, su kaynaklarının tahribatına paralel ilerleyen fosil yakıt tüketimi, sera gazı salınımı gibi atmosferi ölümlle tehdit eden unsurlarla kirlenen okyanuslar ve toprak, nesli tükenen canlılar ve bozulan ekosistem yapıları doğanın kendini yenileyebilme yetisinin çok ötesine geçen kirlenme ve tahribat hacmi krizin boyutlarında ciddi bir sıçramaya neden olmuştur. Joschka Fischer, Project Syndicate'te kaleme aldığı yazısında mevcut krizi ve kriz karşısında insanlığın konumu şu şekilde açıklamıştır;

Bir şey kesin: Kriz, bizi insanlığın ilerlemesine olan naif güven rüyamızdan uyandırmalı. Çok uzun zamandır, ekonomik büyümenin istenmeyen olumsuz sonuçlarının, büyümenin meyveleri tarafından sıfırlanacağı ya da azaltılacağı düşünülmüştür. Bariz gerçeklere ve bilim insanlarının uyarılarına rağmen, doğayı tamamen kontrol ettiğimizi kendimizi inandırmıştık. Ancak, tüm kolonileştirme fantezilerimize rağmen, gerçek şu ki; gücümüz ancak insan çıkarlarının ufku olarak tanımlanan belirli bir noktaya kadar ulaşabilmektedir. Daha ötesinde ise hala bilmediğimiz her şey yatıyor. COVID-19 krizinin ilk dersi, insan uygarlığının acilen daha derin bir sorumluluk hissine ihtiyacı olmasıdır. Birçoğumuz, bu aydınlanmayı öznel olarak yaşadık. Sorun ise, **ihtiyacımız olan ilgili değişiklikleri başlatarak bununla kolektif olarak mı başa çıkacağız** sorusunda yatıyor.

Bu sorunun cevabı ise bizi bu araştırmanın da konusunu oluşturan ekolojik etik değerlerle şekillenmiş yaşam alanları fikrine götürmektedir. Yayınlanan 2020 Sürdürülebilir Kalkınma Raporu'nun COVID-19 (Sachs vd., 2020) değerlendirme kısmında pandemi sonrası küresel dönüşüm üzerine toplam altı alanda dönüşüm gerekliliği ve planlaması sunulmuştur. Buna göre kurulacak ekolojik etik temelli eko-yerleşkeler ve turizm kapsamında değerlendirilecek eko-destinasyonlar ilk aşamada direkt olarak ihtiyaçlara cevap verebilecek kapasitede olmasa bile hem kırsalın ekolojik dönüşümüne model oluşturması hem de COVID-19 sonrası iyileşme sürecinde şehirlere ve şehir insanlarına destekleyici, ekolojik yaşam dönüşümü için gerekli pratik bilgilerin paylaşılabileceği alanlar olarak hizmet sağlayabilmesi açısından önemli bir alternatiftir.

Araştırmada, bahsedildiği üzere insanların bir arada olabilmelerinin sürekliliğinin benzer etik değerlerin paylaşılması ve yaşamın, yaşam alanının ve olası kural ve davranışların da bu değerlere göre şekillendirilmesi durumuna bağlanmıştır. Uygulamaya geçecek ekolojik etik yaklaşımları çeşitlendirilebilir; fakat sabit kalması gereken nokta ekolojik etik etrafında toplanan insan toplulukları fikrinin oluşması, kabullenilmesi ve farklı büyüklüklerde de olsa uygulamaya geçirilmesidir. Bu ve benzeri çalışmalar olası toplulukların karakteristiğinin belirlenebilmesi açısından değerleri mümkün olduğunca teknik düzleme indirgeme ve açık ortak bir payda oluşturma çabasıdır. Bu yönüyle araştırma hem ekolojik krizin boyutlarının geri döndürülemez boyutlara ulaştığı hem de ekolojik dengesizliklere bağlı olarak ortaya çıkan küresel pandeminin de tecrübe edildiği günümüzde, ütopya olarak değerlendirilen ekolojik etiğe uygun yaşamın mümkün olduğunun ortaya koyulması ve destinasyonlara uyarlanabilirliğinin tartışılması açısından büyük önem arz etmektedir. Objektifliğin korunabilmesi açısından araştırma yaklaşımların fikir babalarının kaynaklarından yararlanılarak temellendirilmiş, sonrasında görüşülen kişilerin görüş ve yaşam tarzları direkt alıntılarla yansıtılmıştır.

Nietzsche'nin Zerdüşt'ü gibi insan olmak nedir ve kişiler nasıl insan olarak yaşar sorularının yeniden sorulması ve ondan bir miktar farklı olarak bu cevapların ekolojik değerler ışığında yanıtlanması gerekliliği, karşılığını ekolojik krizler ve küresel salgınla gördüğümüz günümüzde, dünyanın insanlığa verdiği önemli mesajlardandır. Kaldı ki; hayatının önemli bir bölümünü insan şefkatinin zayıflığını eleştirerek geçiren ve yoksunluğa odaklanmanın zayıf bir mutluluk kaynağı olduğunu ve hatta sürü mutluluğu olduğunu iddia eden Nietzsche'nin tarihte aklı başında kabul edilen son davranışı empatiden doğmuştur. Çünkü,

son dönemde insanlığın maruz kaldığı doğadan uzaklaşma ve insan toplumları içerisinde bireyselleşme akımlarıyla insanlar başarı ve hayatta kalma uğruna canlıları birbirlerine bağlayan ilişki ağlarından doğaya olan yaklaşımımızı kökten etkileyecek şekilde uzaklaşmışlardır. Kendimizi keşfedebilmemiz öncelikle kendimizi tüm türler nezdinde başkalarında görmemizle başlamaktadır. Her ne kadar olaylara farklı noktalardan yaklaşma eğiliminde olsalar da derin ekolojinin de toplumsal ekolojinin de temelinde, ister onda kendini görmekten kaynaklanan insani bir yaklaşım olsun ister kendini bir görmekten kaynaklanan canlı-merkezci bir yaklaşım olsun, insanın ekolojik benliğini keşfetmesi ve insan-doğa ilişkilerinin içtenlikle yumuşatılması bulunmaktadır. Bu derin ekoloji için tüm varlıklarla bütünleşmeyle ve kendi yansımamızı doğada görmemizle mümkünken, toplumsal ekoloji için ekolojik bir toplumda insanlığın ve evriminin yeniden şekillendirilmesiyle mümkündür.

Yaşanılan krizin anlaşılmasının zorluğu krizin ne olduğunun, neden olduğunun net bir şekilde anlatıldığı kaynakların olmaması, olanların da gerekliliği vurgulanan insan ihtiyaçlarının gölgesinde kalmasının yanında krizin kökenindeki nedenlerin genellikle dünyayı ayakta tuttuğuna inanılan, hayati önem atfedilen ve önemi çoğu zaman tartışmaya açık olmayan ekonomik girdiler ve sistemler temelinde şekillenmiş olmasıdır. Bu bilincin insanın önemini vurgulayan ve sorgusuz kabul eden değer ve inanç sistemleriyle harmanlanması, fark etmeden nesiller boyu öteki olarak atfedilen tüm canlılarla birlikte doğaya karşı daha bencil ve saldırgan bir tutum sergilenmesini de beraberinde getirmiştir. Yaşanılan sancının ve doğru yolun bulunamamasının insanlık açısından yorumu budur. Bugün yaklaşımlarda da sıkça bahsedildiği ve hala geçerliliğini koruduğu üzere; insanlıkla ilgili karşı karşıya kalınan en büyük sorunların nedeni, şüphesiz verilenin ötesinde düşünme yetisinin yitirilmesi ve köreltilmesine izin verilmesidir. Ekonomik girdiler de bütünü ayakta tutabilmek adına gerekli olmakla birlikte, öncelikler ve aciliyetler göz önünde bulundurularak özellikle bu dönemde ekonomilerin ve de onun paralelinde sektörlerin sürdürülebilir kalkınmanın “çevresel” ayağını biraz daha önde tutan girişimlere yönelmesi gereklidir.

Doğadaki tüm ilişkilerin binlerce, hatta milyonlarca yıllık evrim neticesinde hassas ve bütüncül bir ilişki ağı olarak birbirini destekleyici ve tamamlayıcı hale gelmesi, doğanın ve doğadaki tüm ilişkilerin sürdürülebilirliğinin de temelini oluşturmuştur. Belirli türlerin nesillerinin tükenmesi veya mercanların ve/veya yağmur ormanları gibi dünyadaki yaşamın

varlığı için kritik öneme sahip ekolojik mahallelerin yapay müdahalelerle ortadan kalkması ve bu yaşam alanlarında varlığını sürdüren tür popülasyonlarının azaltılması evrim neticesinde kendi görev ve sorumlulukları bulunan türlerin ekosistem içerisinde birden çekilmesi anlamına gelmektedir. Bu ani değişim doğanın evrim hızının ötesine geçtiğinden gerekli önlemlerin alınmasını, kaybolan türlerin yerlerinin doldurulmasının da mümkünüğünü kısa dönemde ortadan kaldırmakta ve uzun dönemde küresel ısınma, iklim değişimi gibi küresel krizlere neden olmaktadır. Doğa; içgüdüsel olarak nesilden nesile aktarılan davranış kalıplarıyla doğal olarak sürdürülebilir bir sisteme sahiptir. Her varlığın bütün içerisinde bir yeri ve görevi vardır. Av-avcı canlıların birbirlerine göre gelişen fiziksel özellikleri her iki tarafa eşit şans sunarken; otçul ve etçillerin tükettikleri üzerinde nüfus kontrolü sağlama, otçul ve toplayıcıların tohumları yayma ve gübreleme gibi görevleri evrim neticesinde gelişen birbirini destekleyen, sürdürülebilir sistemlerin temel özellikleridir. Ekolojik sürdürülebilirliğin yanında kendi içerisinde eşit yaşam şansına bağlı özgürlük, adalet her ne kadar canlı sistemleri içerisinde bu şekilde anlamlandırılmasalar da nesilden nesile geçen yaşam biçimleri sayesinde yine bu sistemlerin ortak özelliğidir. Diğer bir deyişle; ekosistemlerde uyulması gereken kurallar olmaksızın canlı-cansız varlıklar arasında adil, özgürlükçü, dengeye dayalı sürdürülebilir bir yaşam sistemi bulunmaktadır. İnsanlık açınsındansa hem doğayla kurulan ilişkilerde hem de kendi toplulukları içindeki düzende adaletin ortadan kalkması ve sömürünün baş göstermesi özgürlük, adalet, eşitlik gibi kavramların ortaya çıkmasını, konuşulmasını, tanımlanmasını ve belirli kurallara bağlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle insan toplumlarında hayvanlara, bitkilere ve tüm ekosistemlere olan yaklaşımımızı tanımlayan yaklaşımların olması, insan odaklılık olarak adlandırılan durum insanın kurallara bağlanması noktasında zorunluluktur. Fakat, yaklaşımların insanı mı, doğayı mı, canlıların yaşamını mı odak alacakları belirledikleri etik ilkelerle şekillenmektedir ve insan, çevre, canlı merkezlik de tanımlamanın kimin tarafından yapıldığını ötesinde yaklaşımın etik odağına neyi aldığına göre belirlenmektedir. Ekolojik vurgulu etik kodların ortaya çıkışı doğaya, doğal olana, doğayla olan ilişkilere yönelik bozulan algıların yenilenmesi çabasının bir sonucudur.

Ekolojik etik yaklaşımlarının temeline bakıldığında her şeyin ötesinde bu yerlerde, insanlığa yaptıklarının sonuçlarını direkt gözlemleyecekleri yaşam alanları kurma fikrini aşılama çabası yattığı görülmektedir. Yaptıklarının ve/veya tercihlerinin sonuçlarıyla direkt ilgilenmek durumunda kalan, bunların sorumluluğunu almak zorunda kalarak direkt eyleme geçen özgür insanların yaşamları da, tercihleri de buna göre yeniden şekillenecektir. Sistem

içerisinde maruz kalınan manipölasyonlarla şekillenen hayatların yerini hayatlarının kontrolünü eline alan insanların oluşturduğu yeni hayatlar alacaktır. Turizmin ötesinde bu gerçek yaklaşımların insan yaşamında köklü değişimlerin de mecburen görülmesine neden olacaktır. Bu yaşamında turizm boyutuna bakıldığında değişen ihtiyaç ve talepler doğrultusunda ekolojik yerleşkeler aracılığıyla daha varoluşsal bir turizm ürününün şekillenmesi mümkündür. Bahsedilen bu destinasyonlar ekolojik bilginin yayılımı için önemli merkezlerden biri haline gelebilme potansiyeline sahiptirler. Öncelikli olarak aktif ve etkin bir paydaş sistemi olması koşuluyla amaca yönelik şekillenen yerleşkelerin ve daha küçük boyutlu olarak işletmelerin kurulması, desteklenmesi hem yeni bir turizm ürün ve hizmetinin şekillenmesi hem de doğaya olan sorumluluklarımızın yerine getirilmesinde önemli aracı rolü üstlenilmesini sağlayacaktır. Böylece turizmin üstlendiği rollere yepyeni bir anlam kazandırılacaktır. Her yeni araştırmayla dünya üzerindeki canlılığa verilen sürenin kısaldığı günümüzde turizmin mümkün olan eğitsel rolleri üstlenebilmesi hayati önem taşımaktadır.

Araştırmanın amacını turizmin üstlenmesi muhtemel yeni rolünü ortaya çıkarabilecek ekolojik alanların niteliğinin ekolojik etik yaklaşımları çerçevesinde belirlenmesi, sınıflandırılmaları ve yeni ölçme araçlarının geliştirilmesi oluşturmaktadır. Araştırmanın önemi alanyazın kısmında çıkarılanlarla araştırma neticesinde ortaya çıkanlar olmak üzere iki şekilde değerlendirilmelidir. Alanyazın kısmının derlenmesi neticesinde yaklaşımların birçok ortak yönü olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu ortak yönler, hem akademik anlamda yeşil alanların yeniden tanımlanması hem de kanun koyucular ve uygulayıcılar nezdinde ekolojik alanların ekolojik etik açısından yeniden temellendirilmesi sağlanabilir. Ayrıca yaklaşımların farklılıkları, geliştirmeye açık olarak, net şekilde ortaya koyulmuş ve derin ekoloji veya toplumsal ekoloji özelinde oluşturulacak alanlar için gerekliliklerin belirlenmesi sağlanmıştır. Oluşturulan ölçekle akademisyenler, planlamacılar, yerleşke sakinleri, gönüllü ve/veya ziyaretçiler olmak üzere paydaşların kendi değerlendirmelerini yapabilecekleri temel gereklilikler belirlenmiştir. Ayrıca yaklaşımların modeli bahsedilen ortak ve farklı yönler özelinde ortaya koyularak yaklaşımların teorileşmesi ve/veya eksik ve gerekliliklerin görülebilmesi yoluyla yeni bir ekolojik etik yaklaşımının veya bölgesel değerlere uygun yeni yaklaşımların geliştirilmesinin de yolu açılmıştır.

Uygulama kısmında yapılan sınıflandırmalarla hem yaklaşımları yansıtan yaşam alanlarının varlığının ortaya koyulması yoluyla yaklaşımların gerçek hayatta karşılıklarının varlığı

ispatlanmış hem de Türkiye’de de ekolojik etik yaklaşımlarına uygun alanların varlığı ortaya koyulmuştur. Bu henüz çok yeni olmalarına ve teknik altyapıyı tam olarak sağlayamamış olmalarına rağmen ister turizm olsun, ister yeni kalkınma planları için olsun alternatif yaşam alanlarının çeşitlendirilebileceği ekolojik etik temeller üzerine inşa edilmiş önemli örnekleri ifade etmektedir. Yapılan görüşme ve gözlemlerden elde edilen verilerle oluşturulan ölçekler insan-merkezlilik ve çevre-merkezliliğin ötesinde ekolojik etik temelinde şekillendirilen, yeni ve hayata dair ifadelerle genişletilen yeni algı mekanizmalarının ortaya koyulmasını sağlamıştır. İfadelerin farklı alanlarda yeniden uygulanmasıyla algı ve davranış karşılaştırmasını içeren yeni ve daha gelişmiş bir ölçeğin geliştirilmesiyle yeni sınıflandırmaların yapılabilmesi mümkündür. Araştırmanın planlanması kısmında bahsedildiği üzere bu; hem yerleşke sakinleri, hem gönüllü ve ziyaretçiler hem de planlamacılar ve kanun koyucular nezdinde ekolojik alan, ekolojik yerleşke, ekolojik destinasyon, ekolojik turist, ekolojik gezgin gibi kavramların daha net sınıflandırılmasını, daha uygun ve etik planlamaların yapılmasını ve ekolojik açıdan doğru arzın doğru taleple daha kolay buluşmasını sağlaması açısından büyük önem arz etmektedir.

Araştırma neticesinde yerleşkelerin araştırma soruları ve amaçları doğrultusunda özellikleri ayrıntılı direkt cevaplarla ortaya koyulmuştur. Buna göre ölçek maddelerinin ve yaklaşımların yaşama yansımalarının örneklerinin görülebilmesi açısından öncelikle havuzlar oluşturulmuştur. Yapılan sınıflandırmalar ve alanyazın değerlendirmesi ışığında derin ekolojinin canlı merkezli ve çevre merkezli yaklaşımların; toplumsal ekolojinin ise soft insan merkezlilikle çevre merkezliliğin karması olduğunu söylemek mümkündür. Yaklaşımların çevre merkezlilikte buluşabilmeleri bahsedilen ortak paydaların oluşabilmesinin nedenini oluşturmaktadır.

İki ekolojik etik felsefesinin ortak ve farklı yönlerinin değerlendirildiği alan dikkate alındığında, her iki yaklaşımın da mevcut yaşam pratikleri ve alışkanlıkları üzerinden ekolojik dengenin sağlanamayacağını savunduklarını söylemek mümkündür. Buna göre gereken; öncelikleri farklılık göstermekle birlikte topyekun ve ekolojik bir değişimdir. Diğer bir deyişle ilk aşamada yapılması gereken; sistemin ve sistem içerisinde ortaya çıkan insan davranışlarının sorunlu olduğunun kabul edilerek değişime açık olabilmenin, değişime açılabilmenin sağlanabilmesi ve bunun ekolojik olarak gerçekleştirilebilmesinin yollarının bulunabilmesidir. Değişimin gereklilikleri noktasında yaklaşımların bazı ortak paydaları da vardır; yerinden yönetimin ve kişilerin yaşamları hakkında direkt söz sahibi olabilme

hakkına sahip olabilmeleri, sınıflı yapıların yıkılması, baskıyla şekillenmeyen toplum yapılarının kabulü, ortak yaşam, sadeliğin ve az tüketimin prensip olarak benimsenmesi ve uygulanması, doğadaki simbiyotik ilişkilerin ve dengelerin (doğanın canlı bir ekosistem olduğunun) kabulü, yerel ve ekolojik üretim, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı, azami çeşitliliğin desteklenmesi gibi. Bu ilkeler ve özellikler bir yaşam alanında derin ekoloji veya toplumsal ekolojik etik felsefenin varlığını tartışabilmek için bulunması gereken temel gereklilikleri ifade etmektedirler. Bahsedilen şartlar üzerinden çeşitlenecek farklı karakterde yapıların varlığının devamlılığı ancak bu temeller üzerinden şekillenmiş olmasına bağlıdır. Ancak bu sayede kişilerin kendileri olabildikleri, doğanın kendilerinden bağımsız değerini algılama çabasına girebildikleri, gönüllülük ve sadeleşme üzerine kurulu ekolojik bir yaşam sisteminin oluşturulması sağlanabilecek ve bu yaşam sisteminin sürdürülebilirliğinden bahsedilebilecektir.

İnsanları ortak etik değerler etrafında toplayabilmenin ilk aşamasını oluşturan bu ilke ve özellikler, yaşam alanlarının ve bu alanlarda yaşamayı seçen insanların sahip olmaları gereken karakterlerle ilgili de ipuçları barındırmaktadır. Aynı zamanda araştırmanın da ortaya çıkış noktası olan “ekolojik nedir?” sorusunun da ilk aşama cevabını ifade etmektedir. İpuçlarının doğru yorumlanması öncelikle yaşama ve insanın yaşama olan etkisine tarafsız bakabilme yetisine sahip olmayı gerektirmektedir. Bu gereklilik beraberinde insanların hem zihinsel hem de fiziksel olarak konfor alanlarını terk etmeleri, sadeleşmeleri, değişime direkt olarak dahil olmalarını ve hatta değişimi kendilerinde gerçekleştirmeye başlamalarını da gerekli kılmaktadır. Çoğunluk için sistematik ve tekdüze yürütülen kapitalist yaşamda böylesi bir değişime karar vermek ve alışkanlıklardan vazgeçerek uygulamaya geçirebilmek insanlığın ve doğanın evrimine yeni bir yönelim kazandırma anlamına gelecektir. Bu yönelim kimi yaşam alanlarında daha ilkel, izole yapıların kurulmasına vesile olurken; tercih doğrultusunda kimi alanlarda daha teknolojik çözümlerin geliştirildiği ve doğanın teknolojiyle desteklendiği yeni yaşam alışkanlıklarını beraberinde getirecektir. İnsanlık tarihinin bütününde görülen tahakkümün, bu farklı yapılar arasında söz konusu olmaması ise ancak insanlığın geçirmesi gereken içsel devrimle mümkün olabilecektir. Aksi takdirde birkaç nesil sonra teknolojik olarak daha gelişmiş olan yaşam alanı mensuplarının diğerlerini tahakküm altına aldıkları yeni ama insanlık tarihi boyunca örneklerine rastlanan, bugün de içerisinde yaşadığımıza benzer dünya düzenine erişilmesinin ötesine geçilemeyecektir. Bu öngörünün hayata geçmemesi nesiller ve topluluklar arasında organik ilişkilerin güçlü olduğu, önceliklerin ekolojik etik felsefeler ışığında gelecek nesillere doğru aktarılabilirdiği

organik ilişki ağlarının kurulmasıyla sağlanabilecektir. Direkt etkileşim, farklı kültürler arası barış ve hoşgörü yayabilme özelliklerini barındıran turizmin eğitsel rolü de bu noktada anahtar görevi görebilmek şansı yakalayacaktır ve insanların yeni yerler görme, öğrenme dürtüleri kaybolmadığı sürece de görecektir.

Ele alınan iki yaklaşımın birbirlerinden farkı genel olarak insanı konumlandırma, insan etkilerini yorumlama, insan dışı varlıkları tanımlama noktalarında ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde toplum yapılarına derin ekoloji tüme varım şeklinde yaklaşırken, toplumsal ekolojinin tümünden gelim tekniğini benimsediği görülmektedir. Derin ekoloji bir dağ gibi düşünme tanımını kendine merkez alırken; toplumsal ekoloji insan gibi düşünme ve gerekeni yapma prensibini benimsemektedir. Buna göre derin ekoloji bireysel aydınlanmayla ortak paydada birleşen farklı karakterde yapıların doğal olarak ortaya çıkacağını savunurken; toplumsal ekoloji oluşturulacak ekolojik ve adil toplumların insanları hem birbirlerine hem de doğaya adil olmaya iteceğini savunmaktadır. Böylesi yapılarda teknoloji insanlara daha fazla düşünme ve kendilerine vakit ayırabilme imkanı sağlayacağından kritik bir girdi olarak değerlendirilmektedir. Her iki yaklaşımın da farklı yollardan ilerleyerek de olsa sonunda doğadaki insan ve/veya özün yeniden keşfiyle ortaya çıkacak doğal insan tanımına ulaştığını bu noktada göz ardı etmemek gerekmektedir.

Ekolojik yerleşkelerin tüm bölgelere yayılarak etkin hale getirilmeleriyle öncelikle Türkiye'nin organik üretiminde ciddi bir artış oluşacağı ve her bölgenin kendi içerisinde ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir yapı oluşturmak mümkündür. Böylelikle hem ürünlerin satış sonrası ulaştırma hizmetleri için ekstra yol kat etme zorunluluğu ortadan kalkacak ve uygulamanın karbon ayak izinin küçültülecek hem de tüm bölgelerde farklı karakter özelliklerine göre şekillenen yapıların oluşturulması sağlanabilecektir. Bu hem Türkiye'ye özgü farklılaşmış destinasyonların oluşumu anlamına gelirken hem de farklı kültürlerin yapılarını sahnelenene alternatif olarak olduğu gibi koruyabilmelerini sağlayabilecekleri alanların yaratımı bu girişimin en kesin sonucu olacaktır.

Ekolojik etik temelli yapıların ortak özellikleri

Yerleşkelerin hali hazırda dahi kendi içlerinde ayrıldıklarını görmek mümkündür. Kimisi direkt olarak bir yaşam alanı oluşturarak gelen gönüllüleri o yaşama ortak etmekte ve yaşamını paylaşmayı tercih etmektedir. Kimisi ise daha profesyonel yapılar kurarak gönüllü

ve ziyaretçi olmak üzere iki farklı profile hitap etmektedir. Bu noktada gönüllülerse o işletmelerde çalışanlardan biri olarak görülmektedir. Yine benzer şekilde bazı yerleşkeler gelen kişilerin günlük yaşam içerisindeki paylaşımlar ve yapılan işler yoluyla öğrenme, doğayı ve doğal yaşamı tecrübe edebilme üzerinden öğrenme imkanı sunarken; bazıları ise sistematik ve farklı amaçlara yönelik içeriği ve sunuluş şekilleri değişkenlik gösteren eğitimler sunmaktadır.

Türkiye’de birbirinden farklı kültürel değerlere sahip yedi bölgenin olduğu düşünüldüğünde öncelikle gönüllü turizmi başta olmak üzere, eğitsel turizm ürünü olarak destinasyon ürün ve hizmetlerinin sunulması ve bölge özelliklerinden beslenen otantizmle farklılaştırılması eko-yerleşkeler konusunda Türkiye’yi önemli bir cazibe merkezi haline getirecektir. Yaklaşımların farklı etik kodları kendilerinden şekillenecek yerleşkelerde olduğu gibi destinasyonlarda da bazı karakteristik farklılıkların ortaya çıkmasına neden olacaktır. İki yaklaşımı birbirinden temelde ayıran faktörler destinasyonların konumlarından, sunulan yeme-içme hizmetlerine, yerleşke içi davranış kalıplarına, destinasyonlarda ve destinasyonlardaki işletmelerde kullanılan ürünlerin niteliğine kadar birçok hususu etkileyecek ve farklılaştıracaktır. Bu farklılaşma destinasyonların sahip olacakları havanın dahi değişiklik göstermesine neden olacaktır. Öncelikli olarak destinasyonların sahip olmaları gereken ortak noktalar, diğer bir deyişle ekolojik nedir sorusuna verilebilecek temel özellik içeriği işleyişin organikleşmesi olarak tanımlanacağı şekilde şöyledir;

- Sınıfsız ve hiyerarşisiz yapı; yerleşkelerde misafirler ve gönüllüler arasında, gönüllülerle çalışanlar arasında veya çalışanların kendi arasında hiyerarşik bir yapının olmamasına özen gösterilmelidir. Buradan hareketle çıkan sorunlarda, alınacak kararlarda eşit söz hakkı ile dinlemeye ve onaylamaya dayalı, etkilenecek herkesin ve her şeyin durumu göz önünde bulundurularak bir iletişimin geliştirilmesi, empatiye dayalı şiddetsiz iletişimin sağlanabilmesinin de temel kuralıdır.
- Adil işbölümü; eşitten ziyade adil iş bölümü yapılmalı, herkese yetilerine uygun işler verilmelidir. Kişilerin fiziksel veya zihinsel yapılarından ötürü daha az veya daha fazla işte aktif ve/veya başarılı olmaları birey olarak yerleşkelerdeki değerlerini etkilememelidir.

- Cinsiyet eşitliği; cinsiyete dayalı farklılıkların kişileri geride bırakan ya da ileriye taşıyan bir etki yaratmasına izin verilmemelidir. Tüm cinsiyet gruplarına eşit şans, değer verilmeli; eşit oranda saygı gösterilmelidir.
- Alternatif enerji kaynaklarının kullanımı; teknoloji ister yerleşkelerin temelini oluşturan unsurlardan olsun, ister destekleyici bir görev üstlensin kullanılacak enerjinin kaynağı alternatif kaynaklara dayanmalıdır. Alternatif enerji üretiminin hala oldukça maliyetli olduğu Türkiye’de, yerleşkelerin kuruldukları bölgelere en uygun alternatif kaynağın seçimi için yerel yönetimlerden veya konuyla ilgili uzmanlardan ücretsiz destek alınabilmesinin yasal olarak önünün açılması gerekmektedir.
- Adil ticaret ve organik ürün kullanımı; yerleşkelerin yaşam felsefelerinin bütünsel olarak yansıtılıp yansıtılmadığını en açık gösteren girdilerden biri yerleşkelerde dışarıdan alınarak kullanılan ürünler nezdinde gerçekleşmektedir. İlk olarak yerleşkelerin kendi üretemedikleri ürünleri dışarıdan satın alırken dikkat etmeleri gereken en temel husus satın alınanların adil ticaret ürünü olup olmadığıdır. Ürünlerde aranması gereken bir diğer özellik organik ve/veya doğal üretim olup olmadıklarına bakılmasıdır. Yerleşkelerde bu sayede hem sosyal kalkınma desteklenmiş olacak, hem de toprağa, havaya, suya zarar vermeden üretilen ürünlerin tüketilmesi desteklenecektir.
- Organik üretim; ekolojik yapılarda ortak kabul edilen en önemli hususlardan biri de organik tarımsal üretimdir. Benzer şekilde yerleşkelerin kendilerine yeter yer olma çabalarının en temelinde yiyecek ve de temel ihtiyaç ürünlerinin kendi bünyelerinde ve de organik olarak üretilmesinin sağlanabilmesi yatmaktadır.
- Ortak Yaşam ve Ortak Karar; yerleşkelerde yaşamın varlığından bahsedebilmek ortak bir yaşamın varlığından bahsetmekten geçmektedir. Diğer bir deyişle; kararların ortak verildiği, ortak hareket edilen, günlük yaşamın da özel alanlara müdahale etmemek şartıyla paylaşıldığı, kendi içerisinde demokratik bir yapıyı yansıtan bir yaşamın olması gerekmektedir.
- Sadeleşme; yerleşkelerde ve yerleşkelere yerleşene kişilerin zihninde kabul edilmesi ve hayata geçirilmesi gereken en temel unsur hayatın kalitesine odaklanmak olmalıdır. Sadeleşme adımı bunun bir yansıması olarak ortaya çıkacaktır.
- Alternatif ulaşım yollarının kullanımı; yerleşke içerisinde fosil yakıt tüketimini en aza indirmek için bisiklet, elektrikli araçlar gibi alternatif ulaşım yollarının kullanılması ve bu kullanımın desteklenmesi gerekmektedir.

- Binaların asgari enerji, ısı ve ışığa ihtiyaç duyacak nitelikte inşa edilmesi gerekmektedir. Böyle bir gereklilik için her bölgenin iklim özellikleri dikkate alınarak bina tasarımlarının yapılacaktır.

Yeni ekolojik yerleşkelere duyulacak ihtiyaç öncelikli olarak hiyerarşik olmayan yaşam, ekosistem dengelerinin anlaşılması, ekolojik okuryazarlık, modern yaşamın ekolojikleştirilmesi konularında ihtiyaç duyulmasıyla ortaya çıkabilecektir. Öncelikli olarak bu konularda duyulması beklenen ihtiyaçların yaşanan ekolojik krizler veya küresel pandemi üzerinden doğru yönlendirilmesi ve doğru çözümlenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda elektrik kullanımının asgari düzeye çekilebilmesi için bina tasarımlarının gün boyu ışık alabilen; yazları serin, kışları sıcaklığı muhafaza edebilecek fiziksel kapasiteye de sahip olmaları önem arz etmektedir. Bu gibi teknik gereklilikler destinasyonlarda farklı konularda uzmanlaşmanın ve uzmanlık alanlarının çeşitlendirilmesinin kritik önemine de vurgu yapmaktadır. Destinasyonların yukarıda bahsedilen temeller üzerine oturtulmasıyla temel ekolojik gerekliliklerle birlikte genel hatları da şekillendirilmiş olacaktır. Yaklaşımların bahsedilen farklılıkları üzerinde şekillenen destinasyon tiplerinin ayrıntısı bundan sonraki aşamada sunulacaktır.

Derin ekoloji

Alanyazından elde edilen veriler ışığında derin ekolojik yapıların daha doğanın derinliklerinde yer alan, izole, hem yerleşke özelliği olarak mistik hem de doğanın mistik yönüne inanan ve onu keşfetmeyi amaçlayan, doğayı okuma ve anlama çabasında, insan dışı varlıkların yaşam haklarını gözeten, içsel değerlerine inanan ve buna saygı duyan, teknolojiye araçsal anlam yükleyerek soft-teknolojiyi benimseyen yapılar olmaları öngörülmektedir. Buna göre hayvanların üretimine dahil olduğu ürün ve hizmetlerin etik yönünün sorgulanması, endüstriyel hayvansal ürün tüketiminin reddedilmesi, organik üretim ağlarında hayvanların yaşam döngülerine duyulan saygının gözetilmesi hassasiyetlerine sahip olmaları beklenmektedir. Sosyal ortam, alınacak kararlar doğrudan demokrasiye benzer şekilde nitelik üzerinden şekillenecek ve nicelikten herkesin görüş ve önerisinin değerlendirildiği karar mekanizmaları oluşturulacaktır. Yine bu kararların sadece yerleşke, yerleşkelerdeki insanlar ve/veya diğer canlılar üzerinden değil o karardan etkilenecek tüm varlıklara olan etkilerinin değerlendirileceği ve buna göre rasyonel kararların verileceği bir ortam oluşturulacaktır. Mümkün olduğunca doğaya adaptasyonu savunan yaklaşım,

müdahalesizlik prensibini benimsemektedir. Yani, insan dışı canlıların yaşam alanlarını gasp edecek veya kalitesini düşürecek müdahalelerle insan dışı varlıkların doğasını bozacak her türlü müdahaleden mümkün olduğunca kaçınılması gerekliliği savunulmaktadır. Doğadaki insan ilkesini savunan derin ekolojiye göre insanın doğadan kopuşu ve empati yeteneğini yitirmesi doğal davranabilme yetisini de elinden almış ve oluşturduğu yapılar doğayı tehdit eder hale gelmiştir. Bu nedenle derin ekolojik yapıları kuracak ve buralarda yaşayacak insanların doğaya dönme, doğayı anlama ve benliklerini doğada yeniden keşfetme motivasyonlarının olması ve doğal sistemlere inanarak asgari müdahale prensibini benimsemeleri gerekmektedir. Derin ekoloji bireysel tecrübelerle elde edilen aydınlanmanın insan toplumlarında yaratacağı ekolojik dönüşümünü savunmakta ve ekolojikleşme sürecinin gelişimini özelden genele geçiş olarak öngörmektedir. İnanılan dönüşümün gerçekleşmesi için öncelikle bireysel anlamda ekolojik merak, içsel keşif, doğaya yönelik aidiyet ve doğayla özdeşleşme gibi tecrübeler veya tecrübe aşamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Doğanın mistik yanıyla tanışmanın, doğadaki diğer varlıklarla insanlığın yeniden anlamlandırılmasının tecrübe edilmesi veya en azından bu çabada olunması beklenmektedir. Turistik ürünlere de konu olabilecek bu çaba, yerleşkelerin karakteristiğinin temel taşlarından birini oluşturacaktır. Böyle bir ortamda çeşitliliğin azami düzeyde olması insanın kendinde keşfedeceklerinin ve canlılığın birbirini destekleme ve kendilerini geliştirebilme yetilerini de arttıracığından hayati görülen özelliklerden olacaktır. Derin ekolojik yerleşkelerde dengeler gözetilerek canlı çeşitliliğinin azami düzeyde olması için destek ve koruma girişimleri görülecektir. Yaşam hakkına olan saygı ve içsel değere olan inanç; yapıların genelde vejetaryen ve/veya vegan olması, insanlar arası olduğu kadar türler arasında da hiyerarşik ve tahakküme dayalı yapının reddedilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bu da tüm türlerin türlerine uygun olarak özgürce yaşayabildikleri, kendi türleriyle ve başka türlerle doğal bir etkileşim halinde yaşadıkları, tüm türlerin kendilerini geliştirme haklarının gözetildiği yerleşkeleri ifade etmektedir. Vejetaryen yapılarda tüketilen hayvansal ürünlerin etik sorgulaması insan sağlığına olan etkilerinin ötesinde çevreye olan etkiler ve hayvanların yaşam kalitelerinin ve refahlarının sorgulanmasını içerecektir.

Toplumsal ekoloji

Toplumsal ekolojik yapıların sınırlarının belirlenmesindeki en temel kriter sosyal yapılar olmalıdır. Sürekli tekrarlandığı üzere kurulacak hiyerarşisiz ve tahakkümden uzak sosyal

yapıların insanları şekillendireceği bir düzen oluşturulmalıdır. Bu düzeni şekillendirecek öncelikler canlı merkezlilikten ve katı insan merkezlilikten uzak, soft insan merkezli ve çevre merkezli yapıları ifade etmektedir. Öncelikli olarak doğaya ve içinde bulunulan ekosisteme olumsuz etki etmeyecek teknolojilerle oluşturulan yapılarda, insanın oluşturacağı toplumsal çevreyi biyolojik çevreye entegre edeceği yapılar kurabilmesini gerekli görmektedir. Böylesi yapılarda insan gibi düşünmenin ve ekosistemlerin işleyişinin doğru anlaşılması toplumların ekolojik şekillenmesinin doğru yürütülebilmesini de beraberinde getirecektir. Temel argüman olarak evrimsel süreçlerin ve simbiyotik ilişkilerin yanlış yorumlanmasını alan yaklaşım; doğadaki göz ardı edilen birbirini tamamlama ve bir arada dengede yaşama durumunu adil, eşitlikçi, ekolojik toplumların karakteristiği olarak tanımlamaktadır. Toplumsal ekolojik bir yapıda öncelikli olarak toplumsal yapı hiyerarşi ve tahakkümden sıyrılmış bir şekilde doğadaki simbiyotik ilişkiler rehber alınarak çeşitlilik içindeki birlik, bütünsellik ve tamamlayıcılık ilkeleri doğrultusunda eşitlikçi ve özgürlükçü bir yapıda oluşturulmalı; sonrasında insanların bu yapılar içerisinde ekolojik evrimleri yönlendirilmelidir. Kısacası öncelikle ekolojik olarak ideal görülen toplum yapıları doğru planlama ile kurulacak, sonrasında insanlığın ekolojik evriminin bu yapı içerisinde yönlendirilmesi sağlanacaktır.

İnsanlığı değer olarak diğer canlılardan ayıran ve evrimle üstün yetiler kazandığını vurgulayan yaklaşım, değişimin bir döngü içerisinde insanlığın değiştirebilmesi yetisiyle şekillenecek toplumlar ve bu toplumların şekillendirdiği insanlıkla sağlanacağını savunmaktadır. Toplumsal doğa ile biyolojik doğanın bütünleştirileceği bu yapıların ideal şekline gelebilmesi ve doğanın etkinliğiyle verimliliğinin arttırılabilmesi için insanlığın çevresini değiştirme ve geliştirme yetisinin kullanılması gereklidir. Değişim yetisinin doğru yönlendirilebilmesi de ekolojik evrimin sağlanabilmesi ile mümkündür. İnsan dışı varlıklara atfedilen etik değer Kant'ın savunduğu insanın kendi değeri için diğerlerine etik davranış sergilemesi mantığıyla benzerlik göstermektedir. Buna göre insan dışı varlıkların insanlar tarafından kontrol edilmesi, kullanılması ve tüketilmesi uygun görülmekte; fakat bu süreçlerde onlara yaklaşımın ve davranışın yaklaşımca organik olarak tanımlanan insani boyutlarda yürütülmesi gerekmektedir. Genel olarak insan davranışlarını sınırlayan tek kıstas ekolojik dengelere, ekosistemlerin bütünlüğü ve devamlılığına olan etkiler üzerinden değerlendirilmektedir. Buna göre dengeler ve bütünlük bozulmadığı sürece insan davranışları, değişim ve gelişim teşebbüsleri kabul edilebilir görülmektedir. Bu görüş, aynı zamanda yaklaşımı insan odaklılığa yaklaştıran özelliğini de ifade etmektedir. Ayrıca,

yaklaşımında tahakküm ve hiyerarşinin reddinin sadece insanlık içerisinde kabul edildiğinin de gizli bir açıklamasını yansıtmaktadır.

Bu bilgiler ışığında derin ekolojik bir destinasyonun hem destinasyon karakteristiği olarak hem de sunulan ürün ve hizmetler olarak, hem ortak kabul edilen özellikleri hem de derin ekolojinin kendine has doğasını yansıtmaları beklenmelidir. İster toplumsal ekoloji olsun ister derin ekoloji temelli olsun her iki niteliğe sahip destinasyonların da; ekolojik sistemler, insanların doğa içerisindeki konumu ve etkisi üzerine düşünmüş ve değişimin gerekliliğine inanan kişiler tarafından oluşturulması şartı olmalıdır. Bu noktada tümünden gelim ve tüme varım özellikleri ile türler arası etik ilkeler gibi ayrımlar nedeniyle derin ekolojistlerin doğadaki bağla özü keşfederek ekolojik benliğe ulaşma motivasyonu ile seyahat ve konaklama yeri seçerken; toplumsal ekolojistlerin toplumsal ekolojik ilişki ağları ve olası kurulma yöntemlerini öğrenme ve tecrübe etme gibi motivasyonlarla seyahat ve konaklama yollarına karar vermesi beklenmektedir. Diğer bir deyişle derin ekolojistler için bu toplumsal aydınlanmayı beraberinde getirecek içsel bir yolculukken; toplumsal ekolojistler için bu ekolojik toplum yapılarında yoğunlaşan insan modellerini anlamlandırma ve dönüştürme serüveni olacaktır. Derin ekoloji, toplumsal ekoloji gibi ekolojik etiğin temel alındığı yaklaşımlara ister kurucu ister gönüllü ister gezgin olarak dahil olan kişileri genel kabul gören turist kalıplarıyla tanımlama çabası en başında yola yanlış koyulmaya neden olacaktır. Araştırma neticesinde geliştirilen ölçeğin ayrıntılandırılabilmesi ve farklı ekolojik etik yaklaşımların söylemleriyle zenginleştirilmesi bu yanlış anlama eğilimi nedeniyle ayrıca önem arz etmektedir. Daha net anlaşılabilmesi açısından destinasyonların olası durumları ve olası planlama kıstasları ayrıntılı olarak paylaşılacaktır.

Ekolojik etik temelli eko-destinasyon planlaması

Her iki yaklaşımın birbirinden farklılık gösteren özellikleri temel özelliklerde kesişen ekolojik destinasyonların yaklaşımların benimsedikleri farklı etik değerler çerçevesinde belirlenmiş ve bu özellikler derin ekolojik ve toplumsal ekolojik nedir sorularının cevabını oluşturmuştur. Kavramsal olarak sınıflandırılan ve somutlaştırılan yaklaşımların gerçeklikleri bir adım daha ileri götürülerek küresel sürdürülebilirlik planlama kriterleri doğrultusunda tanımlanacak ve olabilirliği sunulacaktır. Alanyazın incelemesi, görüşme ve gözlemlerden elde edilen veriler ışığında derin ekolojik ve toplumsal ekolojik

destinasyonların olası ideal karakteristiği sunularak, Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi tarafından belirlenen ekolojik destinasyon standartları temel alınarak bir çerçeve çizilecektir.

Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (Global Sustainable Tourism Council (GSTC)) tarafından belirlenen standart kriterleri kullanılarak Türkiye'deki olası planlama örneği sunulacaktır. Konsey tarafından destinasyonların yeşil ve sürdürülebilir olma durumlarını değerlendiren 6 ana başlık altında toplamda 23 standart belirlenmiştir.

Destinasyon Yönetimi. Destinasyon yönetimi konusunda belirlenen standartların sürdürülebilir yönetim gereği her iki yaklaşımı yansıtacak destinasyonlar için aynı olması beklenecektir. Sürdürülebilirlikten sorumlu ve konuda uzman bir koordinatörün bulunması, destinasyonun sürdürülebilir turizm kalkınmasına uygun ekolojik etik prensiplerine göre planlanması ve yürütülmesini sağlayacak bir işleyiş yapısının bulunması, yaklaşımları ve destinasyonları birbirinden ayıracak vizyonların belirlenmesi, sürdürülebilirlik ve ekolojik etik konusunda bilgili/egitimli ekiplerin yer alması, planlama, uygulama ve yürütme süreçlerinde özel sektör ve kamu ile işbirliğinin devam ettirilmesi destinasyonların doğru yapılanabilmesi için ilk gereklilikler olacaktır. Planlama ve gelişim konusunda başarılı olunabilmesi yaklaşımları ve bölgelerin hassasiyetlerinin dikkate alındığı, konuyla ilgili değerlendirmelerin her yönüyle, objektif ve şeffaf olarak yürütüldüğü aşamayla başlayacaktır. Bu aşamanın başarılı olabilmesi uzun dönemli düşünülerek planlamaların ve olası senaryoların buna göre şekillendirilmesi ve kriz yönetimine hazır olunmasıyla mümkündür. Destinasyonlar doğanın içerisinde bulunacakları, yerel kültürleri oldukları şekliyle yansıtacakları ve hatta yerel halkı da dahil edileceği alanlar olacaklarından birçok hassas girdinin oluşturduğu kırılgan yapılar olacaklardır. Bu nedenle uzun dönemli planlama, olası senaryolar geliştirme ve kriz yönetimi sürdürülebilirlik açısından önem teşkil etmektedir. Derin ekoloji için her yönüyle değerlendirme girişimden etkilenecek tüm canlıların durumunun ortaya açıkça ve objektif şekilde koyulmasını ifade ederken; toplumsal ekoloji için ekosistem dengeleri ve olası destinasyonun toplumsal yapısını ifade etmektedir. Bu alanlarda hem yerleşke sakinleri hem de gönüllü ve ziyaretçiler için güvenli bir ortamın sağlanabilmesi kamu işbirliğiyle geliştirilebilecek, alanlara yönelik özel kanuni düzenlemelerle mümkün olacaktır. Olası girişim durumunda ayrıntılı kanuni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Özel statülü alanların gelişimi konusu turizm eylem planlarına aktif paydaş katılımıyla farklı özellikteki her alan için ayrı şekilde dahil edilmelidir. Alanda özel uzmanlığı bulunan kişilerin eylem planlarına, destinasyon planlama ve uygulama

süreçlerine dahil edilmesi hem destinasyonların doğru planlanması hem de doğru hayata geçirilmesi açısından gereklidir. İlk aşamada kontrollü ilerlemesi beklenen ziyaretçi yönetimi aşaması bu araştırmada ortaya koyulan veya benzer ölçeklerin uygulanmasıyla sağlanabilir. Doğru karakter, beklenti ve isteğe sahip kişilerin doğru destinasyonlara yönlendirilmesi için ön değerlendirmenin yapılması destinasyonların imajlarının doğru oturtulması ve sürdürülebilirliklerinin sağlanabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Destinasyonların sürdürülebilir ve ekolojik etik ilkelere uygun olarak varlıklarına devam etmeleri etkin, şeffaf ve objektif denetleme ve raporlama sistemleriyle mümkündür. Düzenli geri dönüşlerin alınması, ilerlemenin kontrol edilmesi ve özellikle destinasyonlarda karakterin ve işleyişin oturması dönemlerinde gerekli müdahalelerin yapılabilmesi başta doğru gözlemlene ve raporlama ile mümkündür.

Doğa ve Görünüm. Destinasyonun bulunduğu alandaki vahşi yaşama, manzara bütünlüğüne ve doğal değerlere olan etkilerine yönelik standartları ifade etmektedir. Doğaya yaklaşım açısından farklı bakış açılarına sahip olan yaklaşımların ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir (Çizelge 9.1.).

Çizelge 9.1. Doğa ve görünüm

Alan Standart		Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Doğa ve Koruma	Doğa ve Doğal Kaynak Koruması	Canlı ve tür ayrımı yapılmaksızın tüm varlıkların yaşamlarının önemsenmesi, gözetilmesi ve doğalarını bozacak davranışlardan kaçınılması, canlıların turizm ürünü olarak kullanılmasından kaçınma.	Ekosistem dengelerinin korunması, doğal kaynakların mümkünse geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi
	Egzotik Türler		Egzotik, endemik türlerin varlığına devam etmesinin desteklenmesi
	Vahşi Yaşam Koruması		Türlerin devamlılığının gözetilmesi
	Turizmin Doğaya Etkisinin Gözlenmesi	Tüm canlılara olası etkilerin gözlenmesi ve olumsuz etki yaratan davranışların dönüştürülmesi, müdahalesizlik prensibinin benimsenmesi.	Destinasyonların ve destinasyonlar aracılığıyla yürütülen doğayla etkileşim gerektiren faaliyetlerin doğaya etkilerinin gözlenmesi ve ekosistem dengelerine olumsuz etki varsa davranışların düzenlenmesi. Doğanın geliştirilmesi yönünde eylemlerin yürütülmesi.

Çizelge 9.1. (devam) Doğa ve görünüm

Alan Standart		Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Doğa Tecrübesi	Doğa Tecrübesi ve Hayvan Etiği	Türlerarası etik inancı gereği türlerin özgür yaşamlarının ve kendilerini geliştirme özgürlüklerinin desteklenmesi. Turizm faaliyetlerinin sınırlarının buna göre çizilmesi.	Kant etiği gereği destinasyon içerisinde ve çevresinde yaşamın devamlılığı adına yararlanılan veya turizm faaliyetlerine dahil edilen hayvanlara şefkatli yaklaşımın benimsenmesi.
Manzara ve Görünüm	-	Doğayla uyumlu destinasyonların kurulması ve görsel ve davranışsal olarak doğaya uyumlanma çabası.	Biyolojik ve toplumsal doğanın birleşiminden birbirine entegre, teknoloji destekli bütünsel doğanın oluşturulması. Yeni bir görünüm ve destekleyici sistemlerin kabulü.

Doğa ve Görünüm başlığı altında belirlenen standartların devamlılığının sağlanabilmesi kamusal ve kanuni düzenlemeleri de gerekli kılmaktadır. Öncelikli olarak yaklaşımlara uygun alan tanımlamalarının yasal olarak kabul edilmesi ve geliştirilecek sertifika programları gibi yasal nitelik belirleme yollarıyla destinasyonların görev ve sorumluluklarının yasal düzlemde de geçerliliğinin olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Canlı-merkezliliğin bir yansıması olarak yerleşke içerisinde üretilen veya dışarıdan satın alınan her türlü mal hizmetin canlı-merkezli etiğe uygun olmasına özen gösterilecektir. Ürünler için bu hayvan deneyi yapılmamış, üretiminde hayvansal girdi kullanılmamış, organik ve/veya doğal ürünleri ifade ederken; sunulan hizmetlerin de ister eğlence ister eğitim amaçlı olsun insan dışı türlerin yaşamını ve/veya özgürlüğünü tehdit eden, doğalarını bozan bir yapıda olmamalıdır. Örneğin; konaklama alanlarındaki ürünlerin yine hayvanlardan elde edilen kürk, deri, hayvan dişi ve/veya boynuzu, ipek, yün gibi maddeleri içermemesi uygundur. Vahşi hayvanların doğalarının bozulması ve şiddet görmeleri pahasına sunulan hizmet sektöründe kullanılmaları, doğa gezilerinin etkinliğini arttırabilmek adına vahşi yaşamın tahakküm altına alınması gibi uygulamaları doğası gereği içeren vahşi hayvanların evcilleştirilmesine dayalı fotoğraf çekimi, sırtlarında doğa gezisi yapmak, onlarla yüzmek gibi etkileşimleri içeren turistik ürünlerle; sergilenmeleri için hapsetmek, eğlence unsuru olabilmeleri için eğitmek gibi uygulamaları içeren turistik hizmetlerin sunumunun kesinlikle olmaması gerekmektedir. Benzer şekilde hayvanların

dövüştürülmelerini içeren her türlü faaliyetin de rekreatif faaliyetler arasında sayılmaması gerekmektedir.

Yerleşkeler gibi derin ekolojik destinasyonlar da insanların doğadaki konumunu sorgulayan, sorgulatan eğitsel yapıda yerler olacaktır. Bunun sağlanabilmesi için doğadaki döngülerin, ekosistem dengelerinin veya vahşi yaşamın bütünlüğünün gözlemlenebildiği gezilerin düzenlenerek insanlarda içsel sorgulama yaratılması gibi uygulamalar sunulabilir. Benzer şekilde, baskının ve özgürleşememenin kendini geliştirme yetisini körelttiği fikrine atıfta bulunması açısından; evcilleştirmenin reddedilerek hayvanların kendilerini geliştirebildikleri ortamların desteklenmesi ve tüm süreçlerin insanların gözlemine açılması yine doğa ve insanın doğaya olan baskısının etkileri üzerinde temel düzeyde de olsa sorgulatma sağlayacaktır. Buna örnek olarak araştırmaya dahil edilen derin ekolojik yerleşkelerde de görülen kanatlı hayvanların evcilleştirilmemeleri neticesinde kanat ve pençelerinin güçlenmesi, avlanma yeteneklerinin gelişmesi ve geceleri kendilerini yırtıcılardan korumak adına ağaç tepelerine tünemeleri gösterilebilir. İnsanın kendini doğada yeniden anlamlandırma sürecinin bir aşaması olarak doğadaki varlıklara empati duyma yetisinin geliştirilebilmesi öncelikli olarak insan dışı varlıkların yaşamlarını bilmekten geçmektedir. Bu yetinin yaratılabilmesi adına derin ekolojik destinasyonların bölgedeki canlılığı yakinen bilmesi, açıkça gözlemlenebilmesi için uygun ortamı oluşturması ve insan etkilerinin boyutlarının direkt gösterilmesi beklenecektir. Benzer şekilde yerleşkedeki canlılığa, müdahalesizlik prensibi gereği minimum bağımlı ilişki oluşturulması gerekmektedir. Günlük yaşantıda alışkanlık olarak yer eden davranışların bütüne olan etkilerinin gösterilerek farkındalık yaratılması derin ekolojik destinasyonların sağlayacağı önemli faydalardan olacaktır.

Toplumsal ekolojik destinasyonlarda ise çevre merkezliliğin bir yansıması olarak destinasyon içerisinde kullanılan ürün ve hizmetlerin çevreyi olumsuz etkilemeyecek yapıda olmaları; yine dışarıdan alınan ürünlerin sosyal etik kurallarına uygun üretildiğinin kontrol edilmesi yeterli olacaktır. Benzer şekilde sunulacak hizmetler de bölge ekosistemini tehdit eden unsurlar içermediği sürece kabul edilebilir görünmektedir. Canlı merkezli etikten davranış alanı açısından daha geniş bir ortam sunan çevre merkezli etik algısı destinasyonlara hayvanları evcilleştirme, evcil hayvanlarla etkileşim, doğadaki hayvanlarla etkileşim gibi daha geniş hareket alanı sağlamaktadır. Bu da turistik ürün ve hizmetlerin de genişlemesi anlamına gelmektedir. Buna göre; vahşi hayvanların ziyaretçilerle etkileşimini

sağlayabilmek adına insana alışkın hale getirilmeleri ve ziyaretçilerin etkin iletişimine izin verilmesi bu destinasyonları öne çıkaracak özelliklerden olacaktır. Bölgelerin fiziksel ve iklim özelliklerine göre bölgelerde yapılabilecek her türlü rekreatif faaliyetin ekosistem dengeleri gözetilerek uygulanması mümkündür.

Çevre ve İklim. Büyük oranda ortak özellikler gösterilmesi beklenmekle birlikte yaklaşımların canlılara ve doğanın bütününe olan yaklaşımlarının farklılık arz etmesi, Çizelge 9.2.'de görülebileceği üzere Çevre ve İklim alanındaki bazı kriterlerin uygulama alanlarında da küçük farklılıkların görülebilmesine neden olmaktadır.

Çizelge 9.2. Çevre ve iklim

Alan	Standart	Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Alan Kullanımı ve Kirlilik	Çevresel Risk	Mevcut Durum Değerlendirmesinde tanımlanan, tüm canlılara risklere ve etkilere dair çevresel etkilerin gözetilmesi.	Mevcut Durum Değerlendirmesinde tanımlanan, ekosistemlerin devamlılığı ve yaşam kalitesine yönelik risklere ve etkilere dair çevresel etkilerin gözetilmesi.
	Hava Kirliliği	Destinasyon içerisinde ve çevresindeki canlıları olumsuz etkileyecek her türlü kirlilikten kaçınma	İnsan zekası ve becerileriyle ekarte edilebilecek, dengelenebilecek kirlilik ölçülerine destinasyon ihtiyaçları bağlamında izin verilmesi.
	Gürültü Kirliliği		
	Işık Kirliliği		
	Alan Kullanımı ve Planlama	Sürdürülebilirliğin değerlendirileceği çevresel, sosyal ve ekonomik etki değerlemelerinin yaklaşımların ilkeleri doğrultusunda düzenli, şeffaf ve objektif şekilde yürütülmesi	
Su Yönetimi	Su kalitesi ve Atık Su Yönetimi	Yaşayanların, ziyaretçilerin kullandıkları sularla rekreatif amaçlı kullanılan suların çevrede su kıtlığı yaratmayacak şekilde kontrollü kullanımı. Etkin atık su yönetimiyle mümkün olduğunca fazla miktarda suyun yeniden toprağa dönmesinin sağlanması.	
	Soft Hareketlilik	Destinasyonların soft hareketlilik prensibiyle fosil yakıt tüketimini asgari düzeye çekmesi, alternatif ulaşım araçlarının toplu olarak kullanılması ve destinasyonların karbon ayak izlerinin gözlenerek belirlenecek standartların ötesine geçmesinin engellenmesi.	
Sürdürülebilir Ulaşım	Toplu Taşıma		
	Seyahat ve İklim		
	Karbon Salınımı		

Çizelge 9.2. (devam) Çevre ve iklim

Alan	Standart	Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Atık ve Geridönüşüm	Katı Atık Azaltımı	Organik atıkların kompost yapımında kullanımı. Paket ürün kullanılmamasına bağlı paket, plastik, cam gibi atıkların oluşmasının asgari düzeye indirilmesi.	Organik atıkların kompost yapımında kullanımı. Oluşan katı atıkların geridönüşümü için etkin ve sürdürülebilir teknolojilerin kullanılması.
	Su Ayırıştırma	Gri su ayırıştırma tekniklerinin kullanımı ve suların mümkün olan en yüksek oranda ve sağlıklı bir şekilde toprağa geri dönmesinin sağlanması.	
	Atık Bertarafı	Kalan atıkların en güvenli ve sürdürülebilir yollarla bertarafının sağlanması.	
Enerji ve İklim Değişimi	Enerji Tüketim Kontrolü ve Fosil Yakıt Bağımlılığının Azaltılması	Yenilenebilir kaynak kullanımının enerji üretimi, ulaşım gibi olası her alanda benimsenmesi ve uygun teknolojilerin kullanılması.	
İklim Değişimi Adaptasyonu	İklim riskleri Bilinci ve Harekete Geçebilme Yetisi İklim Değişimi Bilgisi	Destinasyonlardaki uygulamaların iklim değişimi üzerindeki rolünün farkında olma ve geliştirilebilecek tüm doğa dostu alternatiflerin benimsenmesi.	

Derin ekoloji prensiplerine göre şekillenecek destinasyonlar öncelikli olarak daha mistik, belli bir miktar izole ve doğanın canlılığını merkeze alan bir yapıda olacaktır. Kişilerin tercihleri doğrultusunda tek işletmeden veya birçok işletmenin oluşturduğu çoklu bir yapıdan bahsedilmesi mümkündür. Kurulan destinasyonların yaşatılan tecrübe sonrasında insanlarda hem modern yaşam ve insan-doğa etkileşimi konularında derin sorgulamalara neden olması hem de insan dışı varlıklara yönelik bir empatiyi de geliştirebilmiş olması gerekmektedir. Böylece sunulacak eğlence ve dinlence hizmeti felsefi ve eğitsel bir alt yapıyla temellendirilecektir. Diğer bir deyişle günlük yaşam rutinleri, doğaya insan etkileri ve modern yaşam getirilerinin destinasyonda geçirilen zaman boyunca yapılan faaliyetlerle yeniden sorgulanmasının yolunun açılması ve insanların gerçek benliklerini doğayla ve doğadaki çeşitlilikle yeniden keşfetmelerine olanak sağlayacak yapıda destinasyonların oluşturulması hedeflenmelidir.

Derin ekolojik destinasyon nezdinde sunulan ürün ve hizmetlerin bölgedeki florayı da olumsuz etkilemeyecek nitelikte olması gerekmektedir. Bunun için tarım faaliyetlerinden, geri dönüşüme, ormanlık alanlar veya bölgedeki sulak alanlarda geçirilen zamandan,

destinasyon içinde ve çevresinde görüntü ve ses kirliliği yapılmamasına kadar birçok hassasiyeti barındıracak yapıda olacaklardır. İnsan dışı varlıklarla kurulacak her iletişim veya etkileşim kendi doğalarında, doğalarına uygun koşullarda yaşamaları; özellikle vahşi yaşama verilen rahatsızlığın asgari düzeyde tutulması durumunda derin ekoloji için uygun olabilecektir.

Bu aynı zamanda hem fiziksel görünüm hem de etki bakımından bulunulan bölgeye azami düzeyde adapte olabilen yapıları ifade etmektedir. Fiziksel bütünlüğün sağlanabilmesi için bölgeye uygun ve/veya bölgeden ulaşılabilecek yapı malzemelerinin kullanılması, yapım aşamasında toprağa ve topraktaki yaşama asgari düzeyde olumsuz etki edilmesi beklenmektedir. Bunun için bölgelerdeki toprak, taş gibi malzemelerin bina inşaatlarında kullanılması hem bölgede doğal ve çevreyle bütün bir görünümün yakalanmasını hem de binaların karbon ayak izlerinin düşük olmasını sağlayacaktır. Malzeme dışında görünüm olarak da, ışık ve ses yayılımı olarak da özelde binaların genel çerçevede de destinasyonların bulundukları çevreyi rahatsız etmeyecek şekilde tasarlanması ve buna göre davranmaya özen gösterilmesi ile yaklaşımın doğru yansıtılması mümkün olacaktır. Geceleri keskin aydınlatmaların kullanılmaması ile özellikle yerleşke dışındaki gezilerde gidilen yerlerin önceden keşfedilmesi ve vahşi yaşamın rahatsız edilmeyeceğinden emin olunması, geçirilen zaman boyunca ses düzeyine ve çevrede yapılacak değişikliklere dikkat edilmesi büyük önem arz etmektedir. Örneğin; su altı dalışlarında özellikle balıkların üreme dönemlerinde balıklar yuvalarını kurduklarından dolayı tabana yakın yüzmek, deniz kabukları toplamak etik olarak doğru karşılanmaz. Derin ekolojinin doğaya uyumlanma prensibini ele alacak olursak; içinde bulunulan ekosistemdeki diğer canlılarla destinasyondaki yaşamın entegre edilmesi, vahşi yaşamı dönüştürecek ve/veya olumsuz etkileyecek davranış ve girişimlerden kaçınılması gerekmektedir. Bu da bölgenin iyi tanınması, hangi bölgelere hangi zamanlarda gidilmesi, hangi bölgelerde hassas davranılması gerektiğinin bilinmesi ve bunlara uygun davranılması anlamlarına gelmektedir.

Toplumsal ekolojik destinasyonlarda ise yaklaşımın bütünden özele gitme yönteminden hareketle kurulacak destinasyonun da çoklu bir sisteme sahip olması ve içerisinde etkileşimli bir yaşamın bulunması gerekmektedir. Yaşamın genel olarak insanların kendilerine vakit ayırma ve kendilerini geliştirebilmelerini sağlayacak şekilde iş yükünü hafifletecek teknolojik altyapıyla desteklenmesi; fakat bu teknolojik girdilerin ekolojik sistemdeki dengeleri olumsuz etkilemeyecek özellikte olmalıdır. Aktif tarım ve hayvancılığın yapıldığı,

teknolojik girdilerle şekillendirilen alanlar tanımlaması toplumsal ekolojinin teknik boyutu için uygundur. Biyolojik doğa ile toplumsal olanın birleşiminden bütünleşik bir doğa fikrini savunan yaklaşımın destinasyon yapısının da buna uygun olması beklenmektedir. Buna göre; bölgedeki ekosistem dengelerini bozmayacak şekilde kurulan destinasyonun bölgedeki kaynaklardan beslenen ve bölge kaynaklarını besleyen, zenginleştiren bir yapısı olması beklenmektedir. Yerleşkelerde olduğu gibi destinasyonlarda da yaşam hiyerarşisiz ve sınıfsız bir yapı üzerine kurulmalı; ekosistemlerin tamamlayıcılık ilkesine göre işleyen sosyal bir destinasyon yaratılmalıdır.

Teknolojiyle desteklenen toplumsal ekolojik destinasyonların sadece görünürde değil atık sistemleri, geri dönüşüm gibi konularda çevresine olumsuz etki sağlamayacak yapıda olmaları beklenmektedir. Çevredeki yaşam dengelerinin veya çeşitliliğinin değişmemesi şartıyla geceleri ve/veya hassas dönemlerde de yaşama olağan şekliyle devam edilmesi mümkündür. Bu destinasyonların kendi bölgelerini, bölge ekosistemini destekleyici ve hatta zenginleştirici yapıda olmaları gerekmektedir. Farklı türlerin destinasyonlara veya çevresine getirilerek oralarda varlığını sürdürmesinin sağlanması ve bölgedeki çeşitliliğin destinasyonun sunduklarının zenginleştirilmesi veya insan ihtiyaçları nedeniyle arttırılması bu özelliğe örnek gösterilebilir. Toplumsal ekoloji altında planlanacak alanların bugün var olan eko-yerleşkeleri ve ekoturizm merkezlerinin doğayla etkileşimine benzer yapılar olduklarını söylemek kısmen mümkündür. Bu özelliklere ek olarak ekolojik toplumsallaşma, insanın çevresini değiştirme yetisini kullanabilmesi özelliklerinin bir yansıması olarak bölgelerdeki insan davranışlarını ekosistemlere asgari olumsuz etki eder hale getirme gibi misyonlar üstlenebilirler. Toplumsal ekolojik destinasyonları farklılaştıracak bir diğer özellik oturmuş bir sosyal yapının olması ve yaşamın insani ve sosyal yönleriyle daha ilgili olması şeklinde özetlenebilir. Buna göre bu yerleşkelerde, öncelik ortak kültür ve sürdürülebilir bir sosyal yapının oluşturulması, toplu olarak ekolojikleşmenin hem bilinç hem de davranış düzeyinde dönüşümünün sağlanması beklenecektir. İnsani gereklilikler ve insan önceliği gibi özellikler nedeniyle toplumsal ekolojik destinasyonların anlaşılması, benimsenmesi ve kurulması daha kolay olacaktır. Fakat hem farklı yaşam tercihleri hem de bölge hassasiyetleri göz önünde bulundurularak farklı etik değerler üzerine inşa edilmiş çeşitli ekolojik yapıların ortaya çıkması zorunluluk arz etmektedir.

Kültür ve Gelenek (Çizelge 9.3.). Kültürel miras oldukça hassas bir konuyu ifade etmekle birlikte özellikle Anadolu'nun kültürel çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda ekolojik

etik yaklaşımlar çerçevesinde kurulacak destinasyonların sınıflı toplum yapıları veya hiyerarşi gibi toplumsal biçimleri ve bu biçimlerin yaşamsal gerekliliklerini benimsemesi, buna göre şekillenmesi mümkün değildir. Böylesi bir yapıda yaklaşımların temel ilkelerinin göz ardı edilmesi söz konusu olacaktır. Bu nedenle kültürel mirasa dayalı somut ve somut olmayan unsurlara destinasyonlarda yaklaşımların ilkeleri el verdiğince yer verilmesi ve korunması mümkün olacaktır. Diğer yandan özellikle derin ekolojinin benimsediği şiddetsiz iletişim ve kendine yakın olmayanları daha yakınında tutma inancı nedeniyle yerel kültürlerle saygı, çeşitliliğe saygı, varoluşlarına ve devamlılıklarına saygı gösterilmesi beklenecektir. Her iki yaklaşım da çeşitliliği zenginlik ve gelişimin temeli olarak görmektedir; bu nedenle kendi ilkelerine uygun olsun olmasın her türlü çeşitliliğin varlığının destekleneceği ve saygı duyulacağını söylenmesi mümkündür.

Çizelge 9.3. Kültür ve gelenek

Alan	Standart	Derin Ekoloji	Toplumsal Ekoloji
Kültürel Miras	Kültürel Mirasın Korunması	Kültürlerin mevcut hallerinin korunması. Unutulmuş doğa okuma tekniklerinin gün yüzüne çıkarılarak yaşatılması. Unutulmuş doğal tarım tekniklerinin yeniden kullanılması. Unutulmuş doğa ritüellerinin ve geleneklerinin yeniden canlandırılması. Tüm bu değerlerin günlük yaşama ve turizme konu edilmesi, gelecek nesillere doğru aktarılması.	Destinasyonların bulunduğu alanlarda bulunan olası dönem sınıfsız yapıların yeniden canlandırılması ve güncel düzene uyumlandırılması. Kültürlerin mevcut hallerinin yaklaşım ilkeleri gereğince uyumlandırılarak gelecek nesillere aktarılması.
		Kültürlerdeki olası hiyerarşik yansımaların ekolojikleştirilmesi	
	Turizmin Kültür Üzerindeki Etkilerinin Gözlenmesi	Oluşan yeni sosyal yapının mevcut kültür üzerindeki etkilerinin gözlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması.	
İnsan ve Gelenek	Somut Olmayan Kültürel Miras Otantizme Saygı	SOKÜM unsurlarının yaklaşımların ilkelerine uygunluk durumuna göre destinasyonlara konu edilmesi, korunmasının desteklenmesi.	

Sosyal Refah (Çizelge 9.4.). Sosyal refah teması derin ekolojik destinasyonlar için diğerlerine oranla daha geniş bir alanı ifade etmektedir. Türlerin eşit içsel değerine inanan yaklaşım sosyal refah kavramını tüm türlerin yaşam refahını içine alacak şekilde

genişletecek ve destinasyon faaliyetlerini buna göre şekillendirilecektir. Tablo 40 genel hatlarıyla verilen standartların iki yaklaşım özelinde destinasyon yapılarına yansıması, destinasyonların karakteristiği, içeriği ve sosyal evre yorumuyla ilgili de bir ereve çizilmesini sağlamaktadır.

Diğer yandan ekolojik etik destinasyonları diğer turizm destinasyonlarından farklı olarak içerisinde bir yaşamın devam ettiği ve bu yaşamın turizm ürünü olarak sunulduğu alanlar olacaktır. Bu nedenle, farklı mevsimlerde yapılacak rekreatif faaliyetlerin çeşitliliği farklılık göstermekle birlikte yaşam her mevsim devam edeceği için destinasyonların mevsimsellik gibi bir sorunu olmayacaktır.

Çizelge 9.4. Sosyal refah

		Yansıtılan Yaklaşım	
Alan	Standart	Toplumsal Ekoloji	Derin Ekoloji
İnsana Saygı	Alan ve Su Hakkı	Mülkiyet ve su hakkı konusunda şeffaflık, insan haklarının gözetilmesi ve korunması. İnsanların destinasyon faaliyetleri nedeniyle mülkiyet ve su haklarının ellerinden alınmasının, erişim kısıtlamasına gidilmesinin engellenmesi.	Tüm canlıların haklarının, doğal varlıklarının, özgürlüklerinin eşit derecede önemsenmesi. Kaynakların tüm canlıların erişimine açık olması. Sadece insan için değil, tüm canlılar için hakların gözetilmesi.
	Yeniden Yerleştirme (Resettlement)	Yerleşik halkın yerlerinden edilmesinden kaçınılması. Mecbur kalınan durumlarda sürecin şeffaflık, haklar gözetilerek yürütülmesi.	Planlama ncesi alan analizlerinde olası ihtimallerin gözden geçirilmesi ve ihtimal olan yerlere destinasyonların kurulmaması. Kurulum sonrasında gelişen bir durum olması halinde; insan da dahil tüm canlıların yerlerinden edilmesinden kaçınılması, mecbur kalınan durumlarda mümkünse destinasyon yapısının yeniden şekillendirilmesi, değilse sürecin içsel değer, türlere uygun zgr yaşam hakkı gözetilerek yürütülmesi.
	Yerli Hakları	Yerli halkın ve yerel halkın doğal ve kültürel alanlara erişim ve ziyaret hakları, bu erişimin destinasyon sürdürülebilirliği sekteye uğratılmadığı ve alanın ekolojikleşme süreci üzerinde olumsuz etkileri olmadığı sürece kanunla sağlanır.	Yerli halkların, bölgedeki canlıların destinasyonlara, kültürel ve doğal alanlara erişimlerinin hiçbir koşulda engellenmemesi. Yerel halkla yaşanan krizlerin şiddetsiz iletişim prensipleriyle çözülmesi.

Çizelge 9.4. (devam) Sosyal refah

Yansıtılan Yaklaşım			
Alan	Standart	Toplumsal Ekoloji	Derin Ekoloji
	Yerlilerin fikir hakkı	Yerli halkın, yerel halkın ve toplulukların fikri mülkiyet hakları kanunla etkin bir şekilde korunur.	İnsanların fikri mülkiyet hakları ve insan da dahil tüm canlıların mülkiyet hakları yaşam hakkına saygı prensipleri gereği korunur.
	İnsanların Korunması	Tüm insanları yasal ve etkili bir şekilde ticari, cinsel ya da diğer her türlü sömürü ve tacize karşı, özellikle de çocuklar, ergenler, yaşlılar, engelliler, kadınlar ve azınlıklara karşı korumak için yeterli önlemler alınır.	Destinasyonların etki alanları içerisindeki tüm canlılar her türlü fiziksel ve psikolojik şiddete karşı korunur.
	Kanuni Şeffaflık	İnsanların sömürü ve tacize karşı yasal ve etkili bir şekilde korunur.	Tüm canlıların yaşamlarını ve özgürlüklerini kısıtlayıcı her türlü faaliyet engellenir.
	İnsan Haklarının Gözetilmesi	Evrensel İnsan Haklarına saygının gözetilmesi için önlemler alınır.	
Toplum Katılımı	Yerel sakin ve aktif paydaş katılımının sağlanması	Genel planlama politikaları ve yönergeleri geliştirme ve destinasyon yönetimi ve geliştirme hazırlama süreci, kamu paydaşları için açık ve erişilebilirdir.	Tüm paydaşların aktif katılımı sağlanır; süreçlere dahil olma yetisine sahip olmayan insan dışı varlıkların hakları diğer paydaşlar tarafından korumaya alınır.
	Yerel sakinlerin turizmle ilgili bilgilendirilmeleri	Sakinler, turizmin gelişmesinin fırsatları, zorlukları ve sürdürülebilirliği hakkındaki tartışmalara düzenli olarak katılır.	
	Yerel Sakinlerin Memnuniyeti	Sakinlerin turizm geliştirme ve destinasyon yönetiminden memnuniyeti düzenli olarak yeterli bir şekilde izlenmekte ve sonuçlar zamanında kamuoyuna raporlanmaktadır.	Yerel insan ve insan dışı sakinlerin mevcudiyeti, turizmin yaşamları üzerinde etkileri, memnuniyet ve/veya rahatsızlık durumları düzenli ve objektif olarak izlenir, raporlanır, erişime açık hale getirilir ve varsa gerekli önlemler alınır.
	Toplum Yetki Devri	Yerel sakinleri yetki devri, kaynak yönetimi konularında destinasyon yönetimine dahil ederek destinasyonu benimsemelerini sağlamak	

Çizelge 9.4. (devam) Sosyal refah

		Yansıtılan Yaklaşım	
Alan	Standart	Toplumsal Ekoloji	Derin Ekoloji
Yerel Ekonomi	Özel Sektör Katkısını Optimize Etmek	Yerel küçük ve orta ölçekli işletmelere özel desteklerle yerel ekonomiye özel sektörün sağlayacağı katkının optimize edilmesi için önlemler alınır.	
	Yerel Ürün ve Hizmet Kullanımını Teşvik Etmek	Adil ticaret ilkelerine göre yerel esnaf, üretici ve hizmet sağlayıcıların turizm değer zincirine dahil edilmesi destekleniyor; Bölgenin doğasına, kültürüne, yerel kimliğine ve yerel ekonomisine destek olan yerel ve sürdürülebilir ürünler tanıtılmaktadır.	Adil ticaret ürünlerimim kullanımı, yerel ürün ve hizmetlerin teşvik edilmesinin yanında ürün ve hizmet seçiminde türler arası etik ilkeler gözetilir.
	Ekonomik Etkileri Gözlemlemek	Ekonomik verilerin sunumunda şeffaf davranılır.	
	Sosyo-ekonomik Kalkınma	Bulunulan çevreye sosyo-ekonomik katkı sağlanır.	Bulunulan çevreye sosyo-ekonomik katkı sağlanır. Sosyal çevre insan ve insan dışı varlıkların refahının gözetilmesi anlamına gelmektedir.
Sosyal Etki Yönetimi	Sosyal Etkilerin Optimize Edilmesi	Destinasyonların sundukları yeni yaşam biçiminin çevrenin sosyal yapısına etkisi düzenli olarak gözlenir. Çevrede olması olası ekolojik dönüşümün doğru evrilmesi için öncülük edilir.	
Sağlık ve Güvenlik	Sağlık ve Güvenlik	Destinasyonlar kendi şiddetsizlik prensiplerinin çevreye yayılmasını sağlar.	Destinasyonlar kendi şiddetsizlik ve şiddetiz iletişim prensiplerinin çevreye yayılmasını sağlar.
	Kriz ve Acil Durumlar	Olası krizler için senaryolar ve eylem planları belirlenir. Planlamalar ve senaryolar erişilebilirdir. Destinasyon çevresindeki yerel sakinler olası krizler ve acil durumlarla ilgili bilgilendirilir, eğitilir.	

İşletme ve Ağırlandırma (Çizelge 9.5.). Turizm destinasyonlarının genelinde alışılmışın aksine ekolojik etik destinasyonlarında tek amaç müşteri tatmini ve destinasyon aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması değildir. Bunun yanında destinasyonların yapılarının ekolojik etik yaklaşımlarının ilkelerini yansıtacak ve buna hizmet edecek yapıda kurulmaları gerekmektedir. Genel olarak standartlar direkt alınmış ve uyarlanmış olmakla birlikte; bahsedilen gereklilik Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi tarafından belirlenen standartların bazı durumlarda genişletilmesi ve dönüştürülmesine neden olacaktır. Standartlar çerçevesinde bahsedilen konulara dikkat edilerek planlamaların oluşturulması yaklaşımları yansıtan destinasyonların temellerinin atılmasını mümkün kılacaktır.

Çizelge 9.5. İşletme ve ağırlama

Yansıtılan Yaklaşım			
Alan	Standart	Toplumsal Ekoloji	Derin Ekoloji
	Sürdürülebilirlik Standartları	Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin de ötesinde ekolojik toplumsallaşma örneklerinin görüleceği destinasyonlar kurulacak ve sürdürülebilirliği sağlanacaktır.	Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin de ötesinde türler arası etik ilkelerin gözetildiği, doğayla bağ kurma, inziva ve ekolojik benlik keşfi gibi imkanlar sağlayabilecek nitelikte alanların kurulması ve sürdürülebilirliği sağlanacaktır.
	Sertifikalı işletmelerin yayınlanması	Devlet eliyle ekolojik etik fikrinin destinasyonlarda benimsemesinin artırılması amacıyla yaklaşımların ilkelerini gözetken destinasyonlar, işletmelere yönelik sertifika programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması.	
	Su Tüketimi	Ortak su kaynağı kullanımlarında en az, çevre ekosistemlerinin varlığına devam edebilmesi için gerekli miktarda su çevredeki diğer canlıların ulaşabilmesi için bırakılır.	Ortak su kaynağı kullanımlarında en az çevredeki tüm canlıların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde su kaynakta ortak kullanıma bırakılmalıdır.
		Su tasarrufu için misafirler, gönüllüler ve çalışanlara bilgilendirmeler sağlanır.	
İşletme Katılımı		İşletmeler ve destinasyonun yapısının su tasarrufu sağlayabilecek düzeneklere uygun yapıda olması sağlanır.	
	Atık Su Yönetimi	Etkin atık su yönetimiyle mümkün olduğunca fazla miktarda suyun yeniden toprağa dönmesinin sağlanması.	
		Gri su ayrıştırma tekniklerinin kullanımı ve suların mümkün olan en yüksek oranda ve sağlıklı bir şekilde toprağa geri dönmesinin sağlanması.	
	Katı Atık	Organik atıkların kompost yapımında kullanımı. Paket ürün kullanılmamasına bağlı paket, plastik, cam gibi atıkların oluşmasının asgari düzeye indirilmesi.	Organik atıkların kompost yapımında kullanımı. Oluşan katı atıkların geridönüşümü için etkin ve sürdürülebilir teknolojilerin kullanılması.
	Enerji ve Seragazi Salınımı	Etki denetimi ekosistem genelinde yürütülür	Etki denetimi etkilenen tüm canlılar değerlendirilerek yapılır.
		Enerji üretiminde, alternatif enerji kaynakları kullanılır. Enerji tüketimi ve sera gazı salınımı izlenerek, kontrol edilmeye ve asgari düzeye çekilmeye çalışılır. Enerji kullanımı ve sera gazı salınımını kotaları bulunan çevrenin hassasiyeti, ekosistem özelliği gibi ögelere göre değişkenlik gösterecektir.	
		Yaklaşımlar ve/veya alanlar özelinde azami miktarların belirlenir ve alanlar kanunlarla korunur	
	Eşit ve adil işbölümü	İşbölümü adil, cinsiyet eşitliğine dayalı, ırk, dil, din gibi özelliklerden bağımsız olarak liyakat ve uzmanlaşma alanlarına göre yapılır. Katılımcı demokratik yapı nedeniyle destinasyonlardaki herkes her konuda eşit söz hakkına sahiptir.	

Çizelge 9.5. (devam) İşletme ve ağırlama

Alan	Standart	Yansıtılan Yaklaşım	
		Toplumsal Ekoloji	Derin Ekoloji
İşletme Katılımı	Tur rehberlerine yönelik eylem kodları	Destinasyonlara aracılık edecek tüm paydaşlar gibi tur rehberleri de yaklaşımları ve destinasyon yapısını anlayabilecek, uygun davranabilecek, aktarabilecek ve uygun davranılmasını sağlayabilecek düzeydedir.	
	Ürün geliştirme	Etik kodlara uyumlu turistik ürün geliştirme çabası sürekli bir haldedir.	
	Sorumlu promosyon	Destinasyon promosyon faaliyetlerinin yerel halka, ziyaretçilere/gönüllülere ve destinasyonda yaşayan ve çalışan kişilere karşı sorumludur.	
Bilgi ve Pazarlama	Doğru tanıtım	Destinasyonların ilkeleri, ürün ve hizmetleri, destinasyon yaşam şartları konusunda doğru bilgi sunulur.	Destinasyon promosyon faaliyetleri etki alanındaki tüm varlıklara karşı sorumludur.
	Hassas Alanlarda Ziyaretçi Davranışı Sürdürülebilir Bilgi	Hassas ekosistemlere olan olumsuz etkileri asgari düzeye çekecek, olumlu etkileri güçlendirecek kılavuzlar geliştirilir. Yerel paydaşlar destinasyon ilkeleri ve çevreye etki konusunda bilinçlendirilerek aracı rolü üstlendirilir.	
	Açıklayıcı ve Anlaşılır Bilgi	Alternatif yaşam tarzlarını barındıracak destinasyonlarla ilgili açıklayıcı, anlaşılır ve eğitici bilgi sağlanır. Tüm paydaşların etkin katılımı ve ilkeleri doğru anlaması sağlanır.	Destinasyonun etki ettiği tüm alanlarda insani dönüşüm getirecek faaliyetleri uyumlandıracak kılavuzlar geliştirilir. Yerel paydaşlar destinasyon ilkeleri ve müdahalesizlik prensipleri konusunda bilinçlendirilerek aracı rolü üstlendirilir.
	Yeşil Destinasyon Pazarlaması	Destinasyonlar kendilerini yeşil destinasyon olarak, destinasyonlardaki sanat ve kültürel değerleri de canlandırılmaları için tanıtır. Yeşil destinasyon tanımını etik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapar.	
	Ziyaretçi ve Gönüllü Gözlemi ve Tatmini	Ziyaretçi/gönüllülerin beklenti, tecrübe ve tatmin düzeylerine yönelik gözlem yapılır, doğrudan geribildirimler alınır. Ziyaretçi geribildirimlerinin sürdürülebilir olması sağlanır.	
Ağırlama ve Tatmin	Ulaşılabilirlik	Destinasyonların ve çevresinin dokusuna zarar vermeden engelli bireylerin erişimine uygun hale getirilmesi.	

Yeni kurulacak alanların dinlenme, eğlence, eğitim gibi farklı amaçlara yönelik olarak kurulabilmelerinin sağlanabileceği gibi daha büyük yapılar düşünülerek aynı alan içerisinde üçünü de kapsayacak şekilde planlanmaları mümkündür.

Eğitim

Olası eğitim alanlarının çocuklar ve yetişkinler için ayrı oluşturulmaları; yetişkinlere yönelik alanların da profesyonel eğitim alanları ve bireysel alanlar olarak planlanmaları mümkündür. Bu alanların temel amacı çocukları küçük yaşlarda ekolojik yaşamın gerekliliğini göstererek uygun yaşam pratiklerini öğrenmeleri ve benimsemelerinin sağlamak olacaktır. Yetişkinlere yönelik alanlarda; bireysel olarak planlanacak alanların kişiler için doğayla stresten arınma atölyeleri, ekolojik yaşam pratikleri, organik üretim yöntemleri, endüstriyel yaşama alternatif ürün üretimi gibi genel başlıklar altında bütünsel olarak ekolojik yaşamı ve ekolojik yaşamın insanlara kattıklarının gösterilebilmesi ve ekolojik toplumsallaşmanın olası örneklerinin ve sonuçlarının paylaşılması mümkündür. Bu ekolojik yaşam konusunda bireysel bilinçlenmenin sağlanabilmesinin yanında ekolojik toplumsal yaşamın olabilirliğinin de gösterilebilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Derin ekolojik alanlarda bu eğitimlere doğayla bütünleşme çabaları da eklenebilir. Profesyonel başlığı altında ele alınacak eğitimlerde kişilere iş hayatlarının ekolojik yaşam uyumlanabilmesinin yollarının gösterilmesi günlük yaşam dışında iş hayatındaki dönüşümün de ekodestinasyonlar aracılığıyla etkilenebilmesini sağlayacaktır. Bu sayede ekolojik yaşamda edinilmesi beklenen şiddetsiz iletişim, katılımcı demokratik yaklaşım, cinsiyet eşitliği, organik iletişim, iş yaşamının organikleşmesi, ürün ve hizmetlerin ekolojikleşmesi gibi konular üzerinden iş yerlerinde daha ekolojik bir havanın esmesinin yollarının açılması olasıdır. Bu amaçla eğitimler kamu ve özel sektör fark etmeksizin daha barışçıl ve organik bir ortamın oluşturulması istenen her alana yönelik uygulanabilecektir. Derin ekolojik bir alanda iletişimin türler arası boyutta ele alınması ve bu yönde bir bilincin geliştirilmesine yönelik eğitimlerin dahil edilmesi mümkün ve gereklidir.

Eğlence ve dinlence

Olası eğlence alanları yaklaşımların etik bakış açılarındaki farklılık nedeniyle uygulama esaslarında farklılaşma görülecektir. Destinasyon tanımlaması kısmında da bahsedildiği üzere derin ekolojik alanların türler arası etik ilkeler ve yapılan eylemlerin o eylemden etkilenecek tüm canlılara etkilerinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenlerle eylemlerin sınırlandırılması zaman zaman gerekli olabilecektir. Her iki yaklaşıma yakın alanlarda ekoturizm faaliyetlerinin yürütülebilecektir; fakat göz önünde bulundurulması gereken durum faaliyetlerin nitelikleri ve uygulanış biçimlerinde ortaya çıkmaktadır.

Derin ekoloji yapısı itibariyle türler arası etik, içsel değer, doğayla bütünleşme gibi bireysel özgürleşme, bağ kurma ve empati üzerine kurulmuştur. Buna göre ekoturizm faaliyetlerinin de türler açısından özgürlüğü ve benliğini kısıtlamaması, faaliyetlerin sınırlarının tüm canlılara etkileri üzerine çizilmesi, insanın doğayla olan bağlarını kuvvetlendirecek veya bu bağ keşfetmeyi sağlayacak şekilde planlanması beklenecektir. Toplumsal ekoloji açısından bakılacak olursa bu faaliyetlerin; içinde bulunulan ekosistemlerin dengeleri bozulmadığı sürece değişime ve etkiye izin veren, insanın sosyal bütünlüğünü hedefleyen ve ekolojik toplumsallaşmayı yansıtacak yapıda olması gerekmektedir.

Yapılacak doğa gezilerinin derin ekolojik bir alanda çevredeki canlıların yaşamlarını etkilemeyecek, onlara insan etkisini hissettirmeyecek şekilde hayalet geziler şeklinde yürütülmesi yaklaşımın davranışa dökülebildiğini gösteren önemli örneklerden olacaktır. Hayalet gezilerden kasıt turlara ve/veya gezilere katılanların varlıklarının çevreye mümkün olduğunca hissettirilmediği, arkalarında gezilere dair izlerin bırakılmadığı ve de bulunulan çevreye olan etkinin asgari düzeyde tutulduğu gezilerdir. Böylece canlıların insan varlığına alışmaları ve insanları dost görmeleri engellenecektir. Bu sayede ortaya çıkabilecek iki ihtimal de engellenmiş olacaktır. Bu ihtimaller canlıların insan varlığını rahatsızlık, tehdit olarak algılayıp yer değiştirmeleri ve yine canlıların insan varlığına alışarak beslenme, korunma, barınma gibi yaşamsal gerekliliklerini insanlardan aldıkları destekle idame ettirmeye başlamaları, yani yaşamlarının doğal seyrini insanlardan aldıkları yardımlarla değiştirerek kendilerini geliştirebilme yetilerini köreltmeleri ve de doğal yaşayışlarından kopmaları olarak ortaya çıkacaktır. İlk ihtimal yaşam alanlarının değişimi anlamına gelirken, ikinci ihtimal canlıların yaşam döngüleri içerisinde içgüdüleriyle ortaya koydukları hayatta kalma mücadelesinin kendilerine kazandırdığı yetileri kaybetmeleri anlamına gelmektedir. Her iki sonuç da derin ekoloji ilkeleriyle çelişen sonuçları ifade etmektedir. Benzer durumları hayvanların evcilleştirildiği, doğalarına uygun olmayan davranışlara zorlandıkları (binek aracı olarak kullanılmaları, performans sergileme vb) turizm faaliyetleri için de geçerlidir. Bunun yerine derin ekolojik yapılarda hayalet gezi olarak adlandırılan geziler yapılarak çevredeki canlılığın yaşamı doğal seyri içerisinde gözlemlenecektir. Benzer şekilde doğada yürütülecek kış turizmi, rafting, su altı-dalış gibi diğer ekoturizm faaliyetlerinde de canlılara olan etkileri göz önünde bulundurarak faaliyetlerin yapısı, süresi, zamanı gibi unsurlar belirlenecek ve planlanacaktır. Yumurtlama ve çiftleşme dönemlerinde faaliyetlerin sınırlandırılmasının yanında insan konforu için alanlarda değişikliklerin yapılmaması veya hizmetlerin sunulmaması da söz konusu olacaktır. Örneğin; dalış alanına

motorlu teknelerle gidilmesi hem su altı ekosisteminin rahatsız edilmesine hem de teknelerden akan yağ ve koruyucu kremler nedeniyle suların kirlenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle derin ekolojik bir destinasyonda yapılacak dalışların serbest dalış şeklinde yürütülmesi veya dalış alanlarına kayıklarla ve küçük gruplar halinde gidilmesi gerekecektir. Diğer yaklaşımlardan farklı olarak derin ekolojinin varoluş felsefesini de yansıtan meditasyon, doğayla bağ kurma, doğayı okuma rutinlerinin de yine ekolojik otantizm altında ortaya çıkarılan antik ve/veya Anadolu’da da görülen şamanist ritüellerin gözlemler neticesinde standarda oturtularak ürün haline getirilerek kişilerle paylaşılması mümkündür. İnsan davranışlarının etkilerinin ortaya koyulabilmesi hem öncesinde hem de faaliyetler sürerken ayrıntılı ve tarafsız çevresel etki değerlendirme senaryolarının ortaya koyulmasıyla oluşturulabilecektir. Bu senaryolar ekosistem genelinde değil, canlılar özelinde hazırlanacak ayrıntılı senaryoları ifade etmektedir.

Toplumsal ekoloji açısından ekoturizm altında değerlendirilebilecek tüm turizm çeşitlerinin yürütülmesi ve hatta aktiviteler için çevreye düzeneklerin kurulması mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, destinasyonların içerisinde bulundukları alanlardaki ekosistemlerin tahrip edilmesinin veya olumsuz etkilenmesinin önlenmesi gerekliliğidir. Olumsuz etkilenme ekosistemlerin sürdürülebilirliklerinin içerisindeki canlıların üreme süreçlerinin olumsuz etkilenmesi ve bu canlılarda insan davranışlarına ve etkilerine bağlı toplu göçlerin görülmesi veya bitki ve hayvan çeşitlerinde canlılığın yitirilmesi şeklinde değerlendirilebilir. Ancak bu durumlarda faaliyetlerin toplumsal ekolojiye uygunsuzluğu tartışılmaya başlanacaktır. Kurulan sosyal destinasyonlarda olası etkiler alanlar kurulmadan oluşturulan çevresel etki değerlemesi raporları ve kurulduktan sonra da devam edecek gözlem ve analizler yoluyla oluşturulacak etki güncellemeleriyle takip edilmeyecektir. Uygunluğunun kontrol edilmesinin ardından insan etkisinin görece az olduğu alanlarda da faaliyetlerin yürütülmesi ve bu faaliyetlerin yürütülebilmesi için gerekli değişimlerin yapılması mümkün olabilecektir. Örneğin orman içerisine macera parklarının kurulması ve/veya yine bu alanlarda eğlencelerin düzenlenmesi, çadır alanlarının tuvalet gibi alanlar eklenmesiyle insan kullanımına uygun hale getirilmesi gibi. Burada toplumsal ekolojik destinasyonlarla ilgili unutulmaması gereken nokta kendilerine misyon edindikleri ekolojik toplumsallaşma rotasında ilerleyebilecekleri yaşam tarzlarının destinasyon faaliyetleriyle harmanlanması zorunluluğudur.

Her iki yaklaşım için de hem eko-yerleşkelere maddi destek sağlayabilecek hem de kısa süreli olmaları nedeniyle bölgelerin taşıma kapasitelerini zorlamayacak günlük aktiviteler sunulacak rekreatif faaliyetlerin çeşitlendirilebilmesi ve de eğitsel aktivitelerle eğlencenin birleştirilebilmesi açısından uygun bir yol olacaktır. Öncelikle araştırmaya da konu olan eko-yerleşkelerde de yürütüldüğü gibi ekolojik yaşam pratiklerine yönelik günlük eğitimlerin gerçekleştirilmesi ve kişilere bu sayede alanlarla ilgili de bilgilerin verilmesi mümkündür. Fakat genel geçer ekolojik alanlardan farklı olarak belli ekolojik etik yaklaşımına yakın ve/veya bilerek bu yaklaşımlardan birini benimseyen alanların ayrıca kendi yaşam felsefelerini de yansıtacak konularda bilinçlendirme faaliyetleri yürütebilmeleri de uygun olacaktır. Her ne kadar gönüllülerle yaşam felsefeleri, yaşam tarzları paylaşıyor olsa da yaklaşımların kilit söylemlerinin yaşam pratiklerine yönelik eğitsel faaliyetlerin yürütülmesi hem etik değerlerin yayılımının hem de yerleşkelerin etkileşimlerinin artırılmasını kolaylaştırıcı bir unsur olarak benimsenecektir. Burada önemli olan rekreatif faaliyetlerin uzun süreli olmaması, eko-yerleşkelerin yaşayış düzenlerini sekteye uğratacak yoğunlukta olmamaları ve de hem teorik hem de gerçek hayat örnekleri açısından karakterlerinin bir yansıması olarak ele alınmalarıdır.

Türkiye’de ekolojik etik temelli eko-yerleşkeler

Araştırmaya dahil edilen yerleşkelerden 5 tanesi iki ekolojik etik yaklaşımını kısmen yansıtmaktadır. İdeal bir yerleşke düzeneğine bakılması gerekirse Türkiye’deki örneklerin maddi yetersizliklerden gerekli teknik donanımı çoğunlukla sağlayamadığı görülmektedir. Enerji ihtiyacı yerleşkelerin tümünde genel olarak şebekeden karşılanmaktadır; bazı yerleşkelerin enerji ihtiyaçları kısmen alternatif kaynaklardan sağlanabilmektedir. Bunun temel nedeni alternatif enerji yatırımının Türkiye’de bireysel olarak karşılanabilmesinin maddi nedenlerle pek mümkün olamamasıdır. Yerleşkeler organik atıkları kompost için kullanmaktadırlar; fakat bunun dışındaki ürünlerin geri dönüşümü için teknik altyapıları bulunmamaktadır. Kendi tüketimleri veya gelen gönüllü ve/veya ziyaretçilerinin tüketimleri nedeniyle ortaya çıkan atıkları yerleşke içerisinde geri dönüşüme tabii tutamamaktadır. Geri dönüşüm için yerel yönetimlere bağımlı kalmak durumundadırlar. Bu durumun iki olası nedeni bulunmaktadır; ilki yerleşkelerin büyük atık yönetimi girişimi yapacak kadar kalabalık yapılarının olmaması, diğer bir deyişle atık yönetim sistemlerinin kalabalık gruplara uygun tasarlanması, ikincisi ise yerleşkelerde genel olarak toplu yaşamın düzenli devam etmemesi. Geri dönüşüm için dışa bağımlılık alanların kendine yeter yer

olmalarındaki en aşılmaz teknik engellerdendir. Çünkü bu öncelikle kalabalık bir yaşamı ve atık geridönüşümü için hem kurulumu hem de kullanımı için gerekli teknik bilgi ve maddi kaynağın gerekliliğini gerektirmektedir.

Teknik gerekliliklerin yanında Türkiye'deki yasal gereklilikler nedeniyle alanlarda eğitsel gereksinimlerle kalabalık bir yaşam paylaşımı olmamasına bağlı olarak kültürel bir bütünlüğün de henüz sağlanamamış olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki; yerleşkelerde farklı uzmanlık alanlarından kişiler bulunmadığından en sosyal alanlar bile eğitim konusunda dışa bağımlı durumdadırlar. Bunun dışında en sosyal ve köklü yerleşkeler bile henüz kendi kıyafet, temel düzeyde teknolojik ürün üretimini sağlayabilir durumda değildir. Tüm üretim aşamaları için olmasa bile ham madde konusunda dışa bağımlı durumdadırlar. Yerleşkelerin teknik özelliklerine ve günlük yaşamlarına bakıldığında sadece kendi besinini üretebilme açısından kendilerine yeter olduklarını söylemek mümkündür. Yerleşkelerin çoğunlukla bireysel çiftlikler olduğu, sadece 3 tanesinde bireysel bağımsızlığa bağlı toplu yaşamın olduğu düşünüldüğünde bu yerlerin sosyal alan veya toplumsallaşma çabasından ziyade ortak yaşam alanı şeklinde ele almak uygundur. Bu bağlamda da dünya ekoköy örnekleriyle kıyaslamak mantıklı olmayacaktır. Uzun dönemli hedeflerde yerleşkelerin ekoköy olma, kendine yeter bir yer haline gelebilme hedefleri olsa da bu büyük çapta düşünülen veya planlanan, üretim bantlarını, geri dönüşüm ve atık sistemlerini kapsayan bir kendine yetebilirliği ifade etmemektedir. Bunun yerine daha kalabalık, organik üretimlerde uzmanlaşmanın arttığı, daha kapasiteli alanlar ifade edilmektedir. Tüm bu yönleriyle değerlendirilecek olursa Türkiye'de hem teknik hem de algısal olarak kendine yeter yer olma hedefinin sektöre ugradığı söylenebilir.

Diğer yandan yaşam felsefesi, günlük rutinler ve yerleşke karakteristiği olarak ekolojik etik yaklaşımlarını yansıtan ekolojik alanların bir zorunluluk veya sınırlandırma olmadan ortaya çıkmış olmaları, ekolojik etik yaklaşımlarının benimsenme çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde yerleşkelerde sınırlı sayıda da olsa aktif gönüllü etkileşiminin görülmesi, gönüllü sadeleşmenin benimsenmesi ve uygulanabilmiş olması en başta şehir insanının konfor alanından çıkarak attıkları değişim adımını ifade etmektedir. Sonraki aşamaların doğru ve sürdürülebilir gelişimi akademik, kamu, yerel halk ve yerleşkelerin işbirliği doğrultusunda oluşturulacak aktif, etkin ekolojik yerleşke ve ekolojik destinasyonların kurulabilmesiyle mümkündür. Teknik gerekliliklerin tamamlanması ve yeterli yer olma

konusunun zihinlerde netleştirilmesiyle ekoköy, ekolojik toplum yapılarının farklı ölçeklerde geliştirilmesi kolaylıkla sağlanabilecektir.

Türkiye açısından yerleşkelerin algısal eksikliklerinin farkına varılması, teknik eksikliklerinin ya kamu ya da özel sektör destekleriyle giderilmesi tam anlamıyla doğru ve kendine yeter yerlerin oluşturulabilmesi açısından elzemdir. Hem yerleşkelere hem sonraki girişimlere örnek olabilmesi açısından ekolojik üretimin tüm bantlarının görülebildiği Palitana gibi vejetaryen şehir veya Findhorn veya Ithaca gibi kendine yeter ekolojik alan örneklerinin Türkiye’de, araştırmaya konu olan ekolojik etik yaklaşımlarına uygun, aktif bir sosyal yaşamla harmanlanarak oluşturulması Türkiye’nin kırsal alanlarında görülen yanlış ekoturizm planlamalarına güçlü bir alternatif oluşturacaktır. Anadolu kültürünü yansıtan ve yedi bölgenin kendine has özelliklerine göre çeşitlenen örneklerinin oluşturulması Türkiye’nin ekolojik yaşamı kendi kültürel değerleriyle harmanlayarak öğrenmesi ekolojik yaşam gerekliliklerinin benimsenmesi noktasında da kurtarıcı olacaktır. Benzer şekilde hem ekolojik etik yaklaşımlarının özümsemiği yaşam alanları fikrinin hayata geçirildiği destinasyonların geliştirilmesi ve de yayılması derin ekolojide özellikle vurgulandığı üzere Türkiye’nin kendine has özelliklerine göre şekillenen yeni bir ekolojik etik sisteminin oluşturulması ve de bu yolla destinasyon farklılaşmasının sağlanabilmesi açısından yol gösterici olacaktır. Benzer şekilde; olguların gerçek halleriyle ilgilenen ekolojik etik yaklaşımlarıyla oluşturulabilmesi ve doğru talep grubuna ulaşabilmesi kültürleri oldukları şekliyle korunmasının da yolunu açacaktır. Bu atılım; dünyadaki sayılı örnekler arasında yer alınmasının yanında ekoturizm alanında da önemli bir alternatifin oluşmasına ve ekolojik yaşam dönüşümüne rehberlik edebilecek yapıların ortaya çıkmasına aracılık edecektir.

Ekolojik etik ölçeği

Araştırmanın ikinci yarısı görüşmelerden ve alanyazından elde edilen verilerden derin ekoloji ve toplumsal ekoloji etik yaklaşımını ölçen bir ölçek oluşturma amacına hizmet etmektedir. Ek 4’te sunulan içerik ölçeğin ilk sadeleştirilmesinin ardından kalan, alanyazından ve yerleşkelere gerçekleştirilen ziyaretlerden elde edilen verilerden oluşturulan 85 ifadeden oluşmaktadır. Ölçek ifadelerin asıl örnekleme uygulanacak duruma getirilene kadar birkaç kontrol aşamasından daha geçirilmiştir.

Yerleşkelerden yeterli gönüllü sayısına ulaşamaması ve alınan anketlerin tam doldurulmamış olması gibi nedenler ölçeğin uygulanacağı örnekleme değişime gidilmesine neden olmuştur. Neticede, nihai alan uygulaması 206 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Son aşamada, 30 ifadeden ve 4 faktörden oluşan, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarını yansıtan, güvenilir ve geçerli bir Ekolojik Etik Ölçeği oluşturulmuştur. Ölçeğin %77'lik kısmını yansıtan 4 önemli faktörü; insan-doğa etkileşimi, insan doğasının keşfi, türlerarası hiyerarşi, yaşam hakkına saygı olarak isimlendirilmiştir.

Geliştirilmeye açık olan ölçek, alanyazından ekolojik etik yaklaşımları içerisinde iki uç nokta olarak görülen derin ekoloji ile toplumsal ekoloji yaklaşımlarını ele alarak, içsel değer, türlerarası etik, türlerarası hiyerarşi, insan dışı türlere yönelik empati, insanın doğadaki konumu gibi net ve tartışmalı noktaları sorgulamaktadır. Sorgulamayı da doğa-insan etkileşimi üzerine genel görüşler üzerinden değil, bireysel ve insan dışı türler odaklı tecrübeleri ve görüşleri üzerinden yapmaktadır. Böylece, daha öznel kişilerin hayata ve dünyaya dair görüşlerini yansıtan bir ölçek oluşturma ihtimali zorlanmaktadır.

Gelecek çalışmalara öneriler

Covid-19 dönemi ve sonrasında ekolojik yaşam pratikleri ve ekofelsefelerin farkında olan ve hatta benimseyen alanların öneminin artması mümkün görünmektedir. Bu gibi yerlerin çeşitlendirilmesi ve ayrıntılı analizlere tabii tutularak

Ölçeklerin psikoloji ile desteklenerek insanların içsel motivasyonlarını daha keskin şekilde ortaya koyabilecek şekle büründürülmesi ölçeğin netleştirilmesi ve genel geçer hale getirilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Benzer şekilde yaklaşımlarda bahsedilenlerin veya araştırmaya dahil edilen yerleşkelerde bahsedilenlerin ötesinde insanları ekolojik yaşama yönlendirecek, özendirecek yeni dürtülerin, uyarıların keşfedilmesi doğru ve sürdürülebilir alan yaratımını mümkün kılacaktır.

Ölçek yeni boyutlar, yeni yaklaşımlar, yeni ifadelerle genişletilmeye açıktır. Ek 4’te sunulan ilk sadeleştirme neticesinde elde edilen ifadelerin yeni ve farklı örneklem tiplerine uygulanmasıyla farklı ifadelerin ölçeğe dahil edilmesi mümkündür. Benzer şekilde ilk görüşme ve de gözlem süreçlerinin farklı eko-yerleşkelerde yürütülmesiyle elde edilmesi olası yeni ifadelerden ölçek için yeni bir madde havuzunun oluşturulması ve ölçek içeriğinin bu şekilde geliştirilmesi de mümkündür. Bu sayede yeni alt boyutların ölçeğe dahil edilmesi veya var olan boyutların farklı ifadelerle zenginleştirilmesinin yolunun açılması muhtemeldir. Araştırma içerisinde birbirinin zıttı olarak tanımlanan derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarına yer verilmiştir. Diğer ekolojik etik yaklaşımlarının bu araştırmanın yöntemiyle analiz edilerek ekolojik alanların incelenmesi ve sınıflandırılması, ölçeğin de zenginleştirilebilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

- Adams, C. J. (1993). *The Feminist Traffic in Animals in Ecofeminism: Women, Animals, Nature* G. Gaard (Editor), Philadelphia: Temple University Press, 195-218.
- Adams, C. J. (1994) “Ekofeminizm ve Hayvan Yeme”, *Birikim* (Çev. E. Başer), (57-58).
- Adams, C. J. (2013). *Etin Cinsel Politikası Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram*. (Çev. G. Tezcan ve M. E. Boyacıoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 75-77.
- Ahmad, A. (2015). “Conservation of Island Biodiversity in Brunei Darussalam: The Role of Ecotourism in Environmental Education”. *International Journal of Ecology & Development*. 30 (1), 51-63.
- Aksu, G., Eser, M. T., Güzeller, C. O. (2017). *Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Auerbach, C.F. and Silverstein, L.B. (2003). *Qualitative Data: An Introduction to Coding and Analysis*. New York: New York University, 19.
- Aytaç, M. Öngen, B. (2012). “Doğrulayıcı Faktör Analizi İle Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğinin Yapı Geçerliliğinin İncelenmesi”. *İstatistikçiler Dergisi* 5(2012) 14-22.
- Babbie, E. (2008). *The Basics of Social Research*. (4th Edition). CA: Thomson Wadsworth.
- Ballantyne, R. and Packer, J. (2011). “Using Tourism Free-Choice Learning Experiences To Promote Environmentally Sustainable Behaviour: The Role Of Post-Visit ‘Action Resources’”. *Environmental Education Research*, 17(2), 201–215.
- Ballantyne, R. Packer, J., and Sutherland, L. A. (2011). “Visitors’ Memories Of Wildlife Tourism: Implications For The Design Of Powerful Interpretive Experiences”. *Tourism Management*, 32, 770–779.
- Benton, T. (2007). *Deep Ecology The Sage Handbook of Environment and Society*, J. Pretty (Editor), Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications, 82.
- Biehl, J. (2016). *Toplumsal Ekoloji Siyaseti*. (Çev. E. Eren). İstanbul: Sümer Yayıncılık, 107.
- Björk, P. (2000). “Ecotourism from a Conceptual Perspective, an Extended Definition of Unique Tourism Form”. *International Journal of Tourism Research*, 2, 189-202
- Blamey, R. K. (2001). *Principle of Ecotourism, The Encyclopedia of Ecotourism*. New York: CAB International.
- Blumer, H. (1978). *Methodological Principles of Empirical Science, in Sociological Methods: A Sourcebook*, (Ed. N. K. Denzin). New York: McGraw-Hill.
- Bookchin, M. (1988). “Social Ecology Versus Deep Ecology.” *Socialist Review*, 88(3): 11–29.
- Bookchin, M. (1994). *Özgürlüğün Ekolojisi*, (Çev. M. K. Coşkun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 44-186.

- Bookchin, M. (1996). *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, (Çev. A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 25-111.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme*, (Çev. B. Özyalçın), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 290-319.
- Bookchin, M. (2012). “Ekolojik Kriz ve Toplumu Yeniden İnşa Etme İhtiyacı”. *Dipnot Sosyal Bilim Dergisi*, (Çev. Aziz Adıgüzel). 8.
- Bookchin, M. (2013a). *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*. (Çev. F. D. Elhüseyni), Sümer Yayıncılık, İstanbul, 9-42.
- Bookchin, M. (2013b). *Ekolojik Bir Topluma Doğru*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Sümer Yayıncılık, 100-259.
- Bookchin, M. (2013c), *Toplumu Yeniden Kurmak*, (Çev. K. Şahin), İstanbul: Sümer Yayıncılık, 51-88.
- Bookchin, M. (2014). *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi Diyalektik Doğalcılık Üzerine*. İstanbul: Sümer Yayıncılık, 51.
- Bookchin, M. (2015a). *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi* (Çev. R. Ögdül), İstanbul: Sümer Yayıncılık, 23-134.
- Bookchin, M. (2015b). *Geleceğin Devrimi. Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi*, (Çev. İ. Yıldız ve S. Torlak), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bookchin, M. (2015c). *Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, (2. Baskı), (Çev. M. K. Coşkun), İstanbul: Sümer Yayıncılık,
- Bookchin, M. (2017). *Modern Kriz*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Sümer Yayıncılık, 13-57.
- Bookchin, M. (2018). *İnsanlığı Yeniden Büyülemek. Anti-Hümanizme, Mizantropiye, Mistisizme ve İlkelciliğe Karşı İnsan Ruhunun Savunusu*, (Çev. G. Demir ve D. Athem Öztogay). İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Brooke, A. (1999). “Nature-Based Tourism as Education for Sustainability: Possibilities, Limitations, Contradictions”. *Australian Journal of Environmental Education*, 15 (1999), 23-30.
- Bunyard, P., Morgan-Grenville, F. (1987). *The Green Alternative: Guide to Good Living*. North Yorkshire: Methuen Publishing, 284.
- Callenbach, E. (1975). *Ecotopia*, *Banyan Tree Books*, California: Berkeley.
- Capra, F. (1994). “Sistem Açısından Dünyamız”, G. Tamkoç (Editör). *Derin Ekoloji*. İzmir: EgeYayıncılık, s. 35-42.
- Carson, R. (2011). *Sessiz Bahar*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Ceballos-Lascurain, H. (1987). The future of ‘ecotourism’. *Mexico Journal*, 1, 13–14.

- Chandel, B. (2017). "Ghandi on Non-Violence (Ahimsa)". *Diogenes*, 61 (3-4).
- Cheung, L. T. O. ve Fok, L. (2013). "Assessing the Role of Ecotourism Training in Changing Participants' Pro-Environmental Knowledge, Attitude and Behaviour". *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 19 (6). 645-661.
- Comrey, A. L. ve Lee, H. B. (2013). *A first Course in Factor Analysis*. New Jersey: Psychology Press.
- Cottrell-Free, A. (1991). *Hayvanlar, Doğa ve Albert Schweitzer* (Çev. T. Aksu). İstanbul: Bebek's'un Kitapları, 42.
- Crano, W. D. (2002). *Principles and Methods of Social Research* (2nd edition), USA: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 223-244.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L. (2015). *Karma Yöntem Araştırmaları. Tasarım ve Yürütülmesi*. (2. Baskı), (Çev. Ed. M. Bütün, S. B. Demir), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi, 206.
- Dammann, E. (1979). *Future in Our Hands*. New York: Pergamon Pr.
- Daniel, A. (1974). *Albert Schweitzer Hayata Hürmet*. (Çev. M. Ersin). İstanbul: Redhouse Yayınevi, 82.
- Degrazia, D. (2006). *Hayvan Hakları*. (Çev. H. Gür). Kültür Kitaplığı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 39.
- Demirer, T. *Kapitalizmin Ekolojik Sorunları*. İstanbul: Kaldıraç Yayınevi, 70-75.
- Denzin, N.K. and Lincoln, Y. S. (2011). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. *The Sage Handbook of Qualitative Research*. 4th Edition. CA.
- Des Jardins, J. R. (2006). *Çevre Etiği, Çevre Felsefesine Giriş*. (Çev. R. Keleş). Ankara: İmge Kitabevi, 58-421.
- Devall, B. (1994). "Ekolojik Benliğimiz". Günseli Tamkoç (Derleyen) *Derin Ekoloji* İzmir: Ege Yayıncılık, s.43-56.
- Devall, B. and Sessions, G. (2010). "Deep Ecology", *Technology and Values*. C. Henks (Editor), USA: Blackwell Publishing, 67-454.
- DeVellis. R. F. (2012). *Ölçek Geliştirme. Kuram ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dubos, R. (1973). "A Theory of Earth". In I. G. Barbour (Editor) *Western Man and Environmental Ethics: Attitudes Towards Nature and Technology*. MA: Addison-Wesley, 43-54.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D. (1978). "The 'New Environmental Paradigm'". *The Journal of Environmental Education*, 9 (4), 10-19.

- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D. (2008) “The ‘New Environmental Paradigm’”, *The Journal of Environmental Education*, 40 (1), 19-28.
- Elkins, S. (1994). “Mistik Ekolojik Politika,” *Birikim*, (Çev. S. Alankuş Kural), (57–58).
- Engels, F. (2016). *Doğanın Diyalektiği*. Ankara: Yason Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2012). *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi*. Ankara: Erk Yayınları, 167-169.
- Ferry, L. (2000). *Ekolojik Yeni Düzen*. (Çev. T. Ilgaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 99.
- Forestell, P. H. (1993). “If Leviathan Has a Face, Does Gaia Have a Soul?: Incorporating environmental Education in Marine Eco-tourism Programs”. *Ocean and Coastal Management*, 20. 267–282.
- Fox, W. (1990). “Meanings of Deep Ecology”. *The Trumpeter Journal of Ecosophy*. 7(1).
- Fox, W. (1995). *Toward a Transpersonal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism*. Albany: State University of New York Press, 91-95.
- Galtung, J. (1978). *Alpha and Beta Structures in Development Alternatives. Collected Papers of Johan Galtung*. Oslo: International Peace Research Institute.
- Gandhi, M. (1945). “The Mind of Mahatma Gandhi”. In R. K. Prabhu, U. K. Rao (Editors). *Encyclopedia of Gandhi’s Thoughts*. Ahmedabad: Jitendra T Desai Navajivan Mudranalaya.
- Global Sustainable Tourism Council. (2017). *Green Destinations. Standard and Reporting System*.
- Goldsmith, E. (1972). *A Blueprint for survival*, London: Tom Stacey Limited.
- Gregory, J., Sabra, S. (2008). “Engaged Buddhism and Deep Ecology Beyond the Science/Religion Divide”. *Human Architecture: Journal of The Sociology of Self-Knowledge*, 6 (3), 51-66.
- Gruen, L. (1993). *Dismantling Oppression: An Analysis of the Connection Between Women and Animals in Ecofeminism: Women, Animals, Nature*. G. Gaard (Editor), *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*, Philadelphia: Temple University Press, 60-90.
- Guyer, P. (1993). *Kant and the Experience of Freedom. Essays on Aesthetics and Morality*, Cambridge University Press. Online ISBN: 9781139172516, 304.
- Gümrükçüoğlu, E. (2018). “Mahatma Gandhi ve Sessiz Direniş”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5 (16), 378-393.
- Hatırnaz, B. (2020). Ekoturizm. A. Olcay (Editör). *Alternatif Turizm*, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 361-378
- Hawthorne, M. (2019). *Vegan Etik Herkes için Şefkatli bir Yaşama Kucak Açmak*. (Çev. F. Şahin). İstanbul: Pales Yayınları, 15-69.

- Heath, M. (2008). "Aristotle on Natural Slavery", *Phronesis: A Journal for Ancient Philosophy*, 53 (3), 243 -270.
- Honey, M.S. (1999). "Treading Lightly? Ecotourism's Impact on the Environment". *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 41 (5), 4-9.
- Iakovoglou, V., Zaimes, G. N., Arraiza Bermúdez-Cañete, M. P., García, J. L., Giménez, M. C., Calderón-Guerrero, C., Ioras, F. and Abrudan, I. (2015). "Understanding and Enhancing Ecotourism Opportunities through Education". *International Scholarly and Scientific Research and Innovation*, 9(8). 2640-2644.
- İnternet: Bentham, J. (1823). An Introduction to the Principles of Morals and Legislation. <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/bentham1780.pdf> 10 Haziran 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Bookchin, M. (2017b). *Komünalist Karar Anı*, <http://anarsizm.org/komunalist-karar-ani-2001-murray-bookchin/> 20 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Carpenter, E. (1896). *Towards Democracy*, <https://archive.org/details/towardsdemocrac00carpgoog/page/n10/mode/2up> 11 Mart 2020'de alınmıştır
- İnternet: Fischer, J. (2020). Responsibility or Ruin. <https://www.project-syndicate.org/commentary/transformation-of-human-relationship-with-nature-after-covid19-by-joschka-fischer-2020-07> 10 Ağustos 2020'de alınmıştır.
- İnternet: <https://www.vegansociety.com/go-vegan/definition-veganism>, 13 Mayıs 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Kropotkin, P. (1902). Mutual Aid. A Factor of Evolution. <https://theanarchistlibrary.org/library/petr-kropotkin-mutual-aid-a-factor-of-evolution>, 13 Eylül 2019'da alınmıştır.
- İnternet: Kvaløy, S. (1974). Ecophilosophy and ecopolitics: Thinking and acting in response to the threats of ecocatastrophe. https://openairphilosophy.org/wp-content/uploads/2019/06/OAP_Setreng_Ecophilosophy.pdf, 08 Nisan 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Kvaløy, S. (1987). Norwegian ecophilosophy and ecopolitics and their influence from Buddhism. https://openairphilosophy.org/wp-content/uploads/2019/06/OAP_Setreng_Influence_Buddhism.pdf, 08 Nisan 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Kvaløy, S. (1992). Inside nature. https://openairphilosophy.org/wp-content/uploads/2019/06/OAP_Setreng_Ash-Lad.pdf, 08 Nisan 2020'de alınmıştır.
- İnternet: Kvaløy, S. (2007). The Ash-Lad: Classical figure of Norwegian ecophilosophy. https://openairphilosophy.org/wp-content/uploads/2019/06/OAP_Setreng_Inside_Nature.pdf, 08 Nisan 2020'de alınmıştır.

- İnternet: Lovelock, J. (1989). *Geophysiology, the Science of Gaia*, <http://www.jameslovelock.org/geophysiology-the-science-of-gaia/>, 11 Temmuz 2020’de alınmıştır
- İnternet: Lovelock, J., Margulis, L. (1973). *Atmospheric Homeostasis by and for the Biosphere: the Gaia Hypothesis*, <http://www.jameslovelock.org/atmospheric-homeostasis-by-and-for-the-biosphere-the-gaia-hypothesis/>, 10 Temmuz 2020’de alınmıştır
- İnternet: Naess, A., Norberg-Hodge, H. (1997). *Self-Realization and Society*, <http://www.rainbowbody.net/Ongwhchonwhe/NaessHodge.htm>, 21 Ocak 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Sachs, J. (2014). *The Age of Sustainable Development*, IIASA/OeAW Public Lecture Series, Lecture 4, <http://www.youtube.com/watch?v=ksZaAqRA5qg> adresinden 15 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Salt, H. S. (1894). *Animal rights: Considered in Relation to Social Progress*, <http://www.animal-rights-library.com/texts-c/salt01.htm>, 11 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Sewell, M. (2006). *The Use of Qualitative Interviews in Evaluation*. <https://cals.arizona.edu/sfcs/cyfernet/cyfar/Intervu5.htm>, 02. Şubat 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Staudenmaier, P. (2003). *Toplumsal Ekolojik Bir Toplumda Ekonomi*, (Çev. Anarşist Bakış) <https://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/staudenmaiertoplumsalekolojiekonomi.html>, 02 Nisan 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Sylvian, R. (1985). *A Critique of Deep Ecology*. <https://www.radicalphilosophy.com/article/a-critique-of-deep-ecology>, 04 Aralık 2019’da alınmıştır.
- İnternet: The International Ecotourism Society, (2020). *The definition of ecotourism*. <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>, 10 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: United Nations, *The Sustainable Development Goals Report*. *The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf*, 21 Haziran 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Urias, D., Russo, A. L. (2009). *Ecotourism as an Educational Experience*. AIEA Annual Meeting Presentation, Atlanta, GA. [file:///C:/Users/toshiba1/Downloads/aieapresentationpaper\(1\).pdf](file:///C:/Users/toshiba1/Downloads/aieapresentationpaper(1).pdf), 13 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- Jacobson, S. K., Robles, R. (1992). “Ecotourism, Sustainable Development, and Conservation Education: Development of a Tour Guide Training Program in Tortuguero, Costa Rica”. *Environmental Management*. 16 (6). 701-713.
- Jurdana, D. S. (2009). “Specific Knowledge For Managing Ecotourism Destinations”. *Tourism And Hospitality Management*. 15 (2), 267-278.
- Kant, I. (2003). *Ethica: Etik Üzerine Dersler*, (Çev. O. Özügül), Pencere Yayınları, 270-275.

- Kant, I. (2019). *Pratik Aklın Eleştirisi*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kayaer, M. (2013). “Çevre ve Etik Yaklaşımlar”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 63-76.
- Kiper, T. (2013). Role of Ecotourism in Sustainable Development. In M. Özyavuz (Ed.) *Advances in Landscape Architecture*. Rijeka, Croatia: InTech Published, s. 773-802.
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide to Factor Analysis*, New York: Routledge.
- Krishnamurti, J. (2001). *Doğa ve Çevre Üzerine*. İstanbul: Ayna Yayınevi.
- Kropotkin, P. (1910-1911). “Anarchism”. Horace Everett Hooper (Ed.). *Encyclopedia Britannica*, (11th Edition). USA: Horace Everett Hooper, s. 914-918.
- Kuş, E. (2003). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 87.
- Kuter, N. ve Ünal, H.E. (2009). “Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri”. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 146-156.
- Lawrence, E. J. (1993). *A Morally Deep World. An Essay on moral significance and Environmental Ethics*, Cambridge University Press.
- Lee, C. H., Lee, J. H. & Han, S.Y. (1998). “Measuring the economic value of ecotourism resources: The Case of South Korea”. *Journal of Travel Research*, 36 (4), 40-47.
- Leopold, A. (1949). *The Land Ethic, Sand County Almanac with Essays on Conservation from Round River*, New York: Oxford University Press, 237-264.
- Leopold, A. (1970). *A Sand County Almanac*. New York: Ballantine Books, 239-253.
- Leopold, A. (1987). *A Sand County Almanac. Sketches Here and There*, New York: Oxford University Press, 159.
- Leopold, A. (2002). *The Land Ethic*, USA: Oxford University Press, 27-32.
- Lovelock, J. (2017). *Gaia. Dünyadaki Yaşama Yeni Bir Bakış*. İstanbul: Alfa Bilim.
- Marshall, C. and Rossman, G.B. (2010). *Designing Qualitative Research*. (5th Edition). Thousand Oaks, CA.
- Mellor, M. (1993). *Sınırları Yıkma; Feminist, Yeşil bir Sosyalizme Doğru*, (Çev. O. Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 102-128.
- Mies, M., Bennholdt, V., VonWerlhof, C. (2014). *Son Sömürge: Kadınlar*. (Çev: Y. Temurtürkan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morris, B. (2018). *Antropoloji, Ekoloji ve Anarşizm*, (Çev. B. Karsak). İstanbul: Kolektif Kitap, 212-258.
- Morris, B. (2019). *Ekolojik İnsancılığın Öncüleri. Mumford, Dubos ve Bookchin*, (Çev. B. Esen). Sümer Yayıncılık. İstanbul.

- Murdy, W. H. (1975). "Anthropocentrism: A Modern Version". *Science*, 187, 1168.
- Naess, A. (1939). *Truth as Conceived by Those who are not Professional Philosophers*, Oslo: Jacob Dybwad.
- Naess, A. (1973). Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary, *Inquiry*, 16 (1), 95-100.
- Naess, A. (1974). *Gandhi and Group Conflict*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Naess, A. (1986). Self-Realization: An Ecological Approach To Being in the World. *The Trumpeter Journal of Ecosophy*, 4(3).
- Naess, A. (1988). Deep Ecology and Ultimate Premises. *The Ecologist*, 18, 4/5.
- Naess, A. (1989), *Ecology, Community And Lifestyle (Outline of An Ecosophy)*. D. Rothenberg (Editor), Cambridge University Pres.
- Naess, A. (1994). Derin Ekolojinin Temelleri. G. Tamkoç (Editör). *Derin Ekoloji*. İzmir: Ege Yayıncılık, s. 9-16.
- Naess, A. (1995a). The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects. In G. Sessions (Editor). *Deep Ecology for the Twenty-First Century*. Boston and London: Shambhala, pp. 64-84.
- Naess, A. (1995b). The Shallow and the Deep, Long – Range Ecology Movements: A Summary. In G. Sessions (Editor) *Deep Ecology for the Twenty-First Century*. Boston and London: Shambhala, pp. 151-155.
- Naess, A. (1995c). The Apron Diagram. In A. Drengson and Y. Inoue (Editors) *The Deep Ecology Movement: An Introductory Anthology*. Berkeley, CA: North Atlantic Books.
- Naess, A. (2005a). "The Basics of Deep Ecology". *The Trumpeter*, 21 (1), 61-71.
- Naess, A. (2005b). The Deep Ecology 'Eight Points' Revisited. In H. Glasser, A. Drengson (Editors) *The Selected Works of Arne Naess, Deep Ecology of Wisdom*. Dordrecht: Springer, pp. 57-66.
- Naess, A. (2005c). Self-Realization in Mixed Communities Of Human Beings, Bears, Sheep, And Wolves. In H. Glasser and A. Drengson (Editors) *The Selected Works of Arne Naess, Deep Ecology of Wisdom*. Dordrecht: Springer, pp. 291-300.
- Naess, A. (2008a). Gestalt Thinking and Buddhism. In B. Devall and A. Drengson (Editors) *The Ecology of Wisdom. Writings by Arne Naess*. Berkeley: Counterpoint.
- Naess, A. (2008b). "Environmental Ethics And Spinoza's Ethics. Comments On Genevieve Lloyd's Article", *An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, 23 1980 (3), 313-325.
- Nerse, Ç. (2015). *Hayvan Hakları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 73-94.
- Nietzsche. F. (2020). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. İstanbul: Koridor Yayınları.

- Noaks, L. (2004). *Criminological Research: Understanding Qualitative Methods*. London: Sage Publications.
- Norton, B. (1984). "Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism". *Environmental Ethics*, 6 (2), 131-148.
- Nyaupane, G. P. Ve B. Thapa, (2004). "Evaluation of ecotourism: a comparative assessment in the Annapurna Conservation Area Project, Nepal". *Journal of Ecotourism*, 3 (1), 20-45.
- Omay, M. (2019). Çevre Etiği ve Asıl Değer, *1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı*, İstanbul: İstanbul University Press.
- Orams, M. B. (1997). "The effectiveness of environmental education: Can we turn tourists into 'greenies' ". *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 3, 295-306.
- Özdağ, U. (2005). *Edebiyat ve Toprak Etiği, Amerikan Doğa Yazınında Leopoldcü Düşünce*, Ankara: Ürün Yayınları, 140.
- Passmore, J. (1974). *Man's Responsibility for Nature: Ecological Problems and Western Traditions*, New York: Charles Scribners, 28-40.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. CA, 384.
- Patton. M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Pegem Akademi. Ankara, 125.
- Platon (Eflatun). (1996). *Diyaloglar 2*, (Çev. T. Gökçöl), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Potter, W., J. (1996). *An Analysis of Thinking And Research About Qualitative Methods*. New York: Routledge.
- Price, G. G. (2003). "Ecotourism Operators And Environmental Education: Enhancing Competitive Advantage by Advertising Environmental Learning Experiences". *Tourism Analysis*, 8 (2-4), 143-147.
- Regan, T. (1983). *The Case for Animal Rights*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Regan, T. (2006). *Kafesler Boşalsın Hayvan Haklarıyla Yüzleşmek*. (Çev. S. Çağlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, 84.
- Rogers, J. A. (1972). "Darwinism and Social Darwinism". *Journal of History of Ideas*, 33 (2): 265.
- Roxana, D.M. (2012). "Considerations About Ecotourism and Nature-Based Tourism - Realities and Perspectives". *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, 1(5): 215-221.
- Russel, C. L. (1994). "Ecotourism as an Experimental Environmental Education?". *Journal of Experimental Education*. 17 (1). 16-22.

- Sachs, J., Schmidt-Traub G., Kroll C., Lafortune G., Fuller G., Woelm F. (2020). *Sustainable Development Report, The Sustainable Development Goals and Covid-19, Includes the SDG Index and Dashboards*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schweitzer, A. (1961). *Out of My Life and Thought*. New York: The American Library of World Literature.
- Schweitzer, A. (1965). *Uygarlık ve Barış*. (Çev. K. V. Gül). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Schweitzer, A. (1966). *Reverence for Life*. New York: Harper and Row Publishers.
- Schweitzer, A., Naish, J. P. (1923). *Civilization and Ethics*, London: A&C..
- Singer, P. (1989) *All Animals are Equal in Animal Rights and Human Obligations*. (2nd Edition). T. Regan and P. Singer (Editors) New Jersey: Prenlloo-Halllne., NewJersey: Oxford University Press, pp. 73-86.
- Singer, P. (2002). *Hayvan Özgürleşmesi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 37-44.
- Situmorang, D.B.M. ve Mirzanti, I.R. (2012). "Social Entrepreneurship to Develop Ecotourism". *Procedia Economics and Finance*, (4), 398-405.
- Skillings, E. (1961). *Albert Schweitzer. Out of My Life and Thought. The Wordly and Spiritual Odyssey of One of The Twentieth Century's Greatest Men: A Mentor Book*. New York: The American Library of World Literature, 126.
- Son, N. L. H., Dung, L. T., Van, N. T. (2011). "Developing Bird Watching Ecotourism Combined with Education and Natural Conservation". *VNU Journal of Science, Earth Sciences*, 27 (2011) 89-97.
- Spencer, H. (1852). "A Theory of Population, Deduced From The General Law of Animal Fertility". *Westminster Review*, 57, 468-501.
- Svoboda, T. (2012). "Duties Regarding Nature: A Kantian Approach to Environmental Ethics". *Kant Yearbook*, 4 (1), 143-163.
- Sylvan, R. (1985). "A Critique of Deep Ecology", *Radical Philosophy*, 40-41.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 743.
- Tamkoç, G. (1994). *Derin Ekoloji*. İzmir: Ege Yayınları.
- Taylor, P. W. (1981). "The Ethics of Respect for Nature". *Environmental Ethics*. 3(3). 197-218.
- Taylor, P. W. (1986). *Respect for Nature: A Theory Environmental Ethics*, Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, B., Chapron, G., Kopnina, H., Orlikowska, E., Gray, J., Piccolo, J. J. (2020). "The Need for Ecocentrism in Biodiversity Conservation". *Conservation Biology*, 34 (5), 1089-1096.

- Tewodros, K.T. (2010). Geospatial Approach for Ecotourism Development: A Case of Bale Mountains National Park, Ethiopia. Master Thesis, Faculty of Natural Science, Department of Earth Sciences, Addis Ababa University, Addis Ababa, Ethiopia.
- Thoreau, H. D. (2007). *Doğal Yaşam ve Başkaldırı Sivil İtaatsizlik Makalesi ve Walden Gölü*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Tickell, C. (1994). *Foreword in Ecotourism: A Sustainable Option*. E. Cater and G. Lowman? (Editors) New Jersey: John Willey and Sons, ix-x.
- Tisdell, C., Wilson, C. (2005). Perceived Impacts Of Ecotourism On Environmental Learning And Conservation: Turtle Watching As A Case Study. *Environment, Development And Sustainability*. 7. 291–302.
- Townsend, C. (2003). Marine Ecotourism Through Education: A Case Study of Divers in the British Virgin Islands. In B. Garrod & J. Wilson (Editors) *Marine Ecotourism*. Clevedon, GB: Channel View, pp. 138-154.
- Wagner, R. (2013). Yiyecek Olmama Hakkı. (Çev. H. Kılıçarslan). *Hayvan Hakları ve Veganizm*. İstanbul: Kült İletişim.
- Weber, T. (1999). “Gandhi, Deep Ecology, Peace Research and Buddhist Economics”. *Journal of Peace Research*, 36 (3), 349-361.
- Wimpenny, P. and Gass, J. (2000). “Interviewing in Phenomenology and Grounded Theory: Is There a Difference?” *Journal of Advanced Nursing*, 31(6), 1485 – 1492.
- Wood, L., A. and Kroger, R., O. (2000). *Doing Discourse Analysis: Methods For Studying Action in Talk and Text*. USA: Sage Publications.
- Woodcock, G. (2014). *Anarşizm. Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*. (6. Baskı). (Çev. A. Türker). İstanbul: Kaos Yayınları. 222.
- Wooffitt, R. (2005). *Conversation Analysis and Discourse Analysis: A Comparative and Critical Introduction*. USA: Sage Publications.
- Xuekan, L. (2012). “A Case Study on the Effect Evaluation of Ecotourism Environmental Education”. *Tourism Tribune*. 27 (12). 80-87.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 76-277.
- Yin, R. (2017). *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 4-23.
- Yüksel, A., Mil, B. ve Bilim, Y. (2007). *Nitel Araştırma Neden Nasıl Niçin?*. Ankara: Detay Yayıncılık, 277.
- Zeppel, H. D. (2008). “Education and Conservation Benefits of Marine Wildlife Tours: Developing Free-Choice Learning Experiences”. *Journal of Environmental Education*, 39(3), 3–17.

Zimmerman, M. (1994): *Contesting Earth's Future. Radical Ecology and Postmodernity*. Berkeley: University of California Press, 25-37.

EKLER

Ek-1. Derin Ekoloji Özet Tablo ve İlgili Maddeler

EKOLOJİK ETİK	İlgili Maddeler
Yaban hayatı destekleme Yenebilir bitkiler ekme Tohumların vahşi hayvanlarla ormana taşınması Yaban hayatla etkileşim halinde olma Zarar vermeden doğada bulunma çabası Ziyaret saatlerini hayvanların rutinlerine göre ayarlama Doğayı dinlemek Organik bağ kurmak Tüm canlılarla barış içerisinde yaşamak Doğayla bütünleşme/bütün olma Hayvanların kabulünü alma Huzurlu hissetme Sakin hissetme Doğayla bütünleşme/bütün olma çabası Nihai amaç	Ekolojik yaşam benim için hiçbir canlıya zarar vermeden yaşamayı ifade eder. Ekolojik yaşam benim için ekolojik dengeyi bozmadan yaşamayı ifade eder. Ekolojik yaşam benim için tüm türlerin yaşam kalitesini bozmayacak davranışları ifade eder. İnsanın nihai amacı doğayla bağ kurmak olmalıdır.
Varoluşsal Bakirlik Yaradılışın temeli Yaratım için çok çeşitlilik ihtiyacı Kendini Gerçekleştirme Adaptasyon Gelişim Beceri Kimlik bulma yolu Kimlik çeşitliliği Zenginliğin kaynağı Kendini keşfetme Adalet Türlerin eşitliği	İnsan ekolojik yaşamda doğaya adapte olmayı seçmelidir. İnsanların evrimleriyle kazandıkları çevrelerini değiştirme yetilerini kullanmaları gerekmektedir. İnsan tüm türler gibi doğanın parçasıdır. İnsanın davranışlarının diğer canlılara empati kurarak geliştirmesi gerekmektedir.
Benimseme Davranışları empatiyle ortaya koyma Ekolojik İlişki Toprağın altından başlayan canlı cansız tüm varlıklarla olan ilişki Adaptasyon Birlikte yaşamı öğrenme Saygı Ekosisteme saygı göstermek Farkındalık Yaşam döngülerinin farkında olarak yaşamak İşgalci davranmamak	İnsanın kendini yeniden keşfi ancak doğaya dönüşüyle mümkündür. Kendimizi diğer varlıklarla özdeşleştirmek (doğadaki canlı-cansız varlıklarla bütün olarak görebilmek) kendimizi keşfetmemizi sağlayacaktır. İnsanın kendini doğayla yeniden keşfetmesi beraberinde hiçbir varlığa zarar vermeyen insan toplulukları gelişmesini sağlayacaktır.
YAŞAM HAKKINA SAYGI Ekosistem temelli Derin Ekoloji/Toplumsal Ekoloji Türlerin devamlılığı Döngü içerisinde yaşama saygı Tüm varlıkları kapsar	Her canlının kendi türüne göre özgür yaşam hakkı vardır. Ekolojik yaşamın insan kadar hayvanlar için de barış getirmesi gerekmektedir. Ekolojik etik tüm varlıkların özgür yaşamlarına saygı göstermelidir. Ekolojik etik tüm varlıkların yaşam haklarına saygı göstermelidir.
Permakültür Fukuoka Doğayla bağ kurmak Empati geliştirmek Anlamak Dinlemek Bir olmak Yaşam Döngülerine Saygı Doğaya saygı İnsana saygı Hayvana saygı Müdahalesizlik Zehirsiz Müdahalesiz Korumacı Yaşamı korumak Değerleri korumak Uyum sağlamak Bölgeye uygun ürün yetiştirmek	Ekolojik yaşam benim için hiçbir canlıya zarar vermeden yaşamayı ifade eder. Ekolojik yaşam benim için tüm türlerin yaşam kalitesini bozmayacak davranışları ifade eder. Ekolojik etik, doğadaki kaynakların tüm varlıklar için olduğu bilincinde olmayı gerektirmektedir. Ekolojik yaşamda insan başka canlıların da olduğu bir yaşam alanına dahil olduğunun bilincinde olmalıdır. İnsan doğadaki yaşamında vahşi hayvanların beslenme ihtiyacının bilincinde olmalıdır. Doğadaki insan dışı varlıkların insan ihtiyaçlarından bağımsız içsel değerleri vardır. İnsandışı türler sahip oldukları içsel değer nedeniyle değerlidirler. Ekolojik yaşamda insanlar, yaşam alanlarını korumak için hiçbir canlının öldürülmediği yöntemler geliştirmelidir.

Ek-1. (devam) Derin Ekoloji Özet Tablo ve İlgili Maddeler

Evcilleştirmeme Doğalarına müdahale etmeme Avlanmalarını destekleme Kış döneminde fazladan yiyecek desteği Müdahalesizlik Popülasyon artışını doğal dengeye bırakma Vahşi yaşam alanlarına müdahale etmeme Yerleşkedeki ürün ve hayvanlara zarar veren vahşi hayvanların öldürülmemesi Özgürlük Özgür bırakma Yerleşkeyi vahşi bırakma Tüm canlılara özgür bir yaşam alanı yaratmak (gıda ormanı)	Vahşi hayvanlara insan etkisinden uzak yeterli yaşam alanı bırakılmalıdır. Hayvanların (vahşi hayvanlar ile yerleşkede bulunan hayvanların) doğalarının bozulmamasına özen gösterilmelidir. Ekolojik yaşamda yerleşkede bulunan hayvanların dürtülerini geliştirebilecekleri özgürlük alanları olması gerekmektedir. İnsan dışı canlıların yaşamlarına mümkün olduğunca müdahale edilmemelidir. Ekolojik yaşamda, hayati bir durum olmadıkça hayvan öldürülmemesi gerekmektedir. Etik açıdan ürünlere zarar veren hayvanlara karşı koruyucu önlemler geliştirilmelidir. Etik açıdan doğadaki yaşamda vahşi hayvanları öldürmenin bir sakıncası yoktur. Vahşi hayvanların yerleşkedeki hayvanlara saldırmasının nedenleriyle ilgilenmek gerekmektedir. Etik açıdan çiftlik hayvanlarına zarar veren vahşi hayvanların öldürülmesinde bir sakınca yoktur. Ekolojik yaşamda hayvanların açlık sorunlarına karşı sorumlu hissetmelidir. Ekolojik yaşamda cansız varlıkların da (dere, göl, dağ vb.) devamlılığına saygı göstermek gerekmektedir. Hayati ihtiyaçlar dışında ağaç kesmek kabul edilebilir değildir.
Saygı Üreme süreçlerine müdahale etmeme Doğal döllenme Yavruları anneden ayırmama Anne sütünü hiç almama Yavru büyüyünce sütü paylaşma Öldürmeme Hayvanları yiyecek olarak kullanmama	Ekolojik yaşamda hayvanların yaşamsal döngülerinin (üreme, doğum, emzirme, ölüm vb) doğal sürece bırakılması gerekmektedir.
Hayvana olacak etkileri nedeniyle Organik yemle besleme Kimyasal kullanmama Hormon kullanmama Güneş görmelerini sağlama Hijyenik ortamda yaşama Otlama Yayılma	Hayvansal ürün üretimi yapan yerlerdeki hayvanların içinde bulundukları yaşam koşulları nedeniyle bu fabrikalardan ürün tüketilmemelidir.

Ek-2. Toplumsal Ekoloji Özet Tablo ve İlgili Maddeler

EKOLOJİK ETİK	İlgili Maddeler
Organik yaşam Kendi üretimiyle beslenmek Organik beslenmek Organik kullanmak	Ekolojik yaşam benim için sadece insanın yaşam kalitesini bozmayacak davranışları ifade eder. Ekolojik yaşam benim için ekolojik dengeyi bozmadan yaşamayı ifade eder.
Karşılıklı ilişki Saygılı olunca karşılığını almak Sürdürülebilirlik Sürdürülebilir yaşam Sürdürülebilir üretim Sürdürülebilir sosyal yaşam Sürdürülebilir Tüketim Az tüketmek Yeniden kullanmak Kimyasal kullanmamak Gönüllü sadelik Sade bir yaşam sürme Gereksiz tüketim yapmamak	Doğal dengeyi bozmamak kaydıyla insanın doğal kaynakları kendisine saklamasında bir sakınca yoktur. Ekolojik yaşamda insanların yaşam alanlarını korumak için doğadaki diğer canlıları öldürmelerinin doğal dengeyi bozmamak kaydıyla etik açıdan bir sakıncası yoktur. Tarımda ekinlere zarar veren böceklerin öldürülmesi etik açıdan kabul edilebilirdir. Türler devamlılığını sağladığı sürece canlıların yaşamlarına son vermekte etik açıdan bir yanlışlık yoktur. Ekolojik dengeler bozulmadığı sürece hayvan öldürmeyi etik açıdan yanlış bulmam. Ürünlere zarar veren hayvanların öldürülmesi etik açıdan kabul edilebilirdir. Etik açıdan yerleşkelerdeki hayvanları öldürmenin bir sakıncası yoktur. Ekolojik yaşamda, ekosistem dengesini bozmadığı sürece ağaç kesmek kabul edilebilirdir.
1.ve 2. Doğa tanımını benimseme Şehirle kırsalı bütün görme Şehire ait hissetme Doğaya ait hissetme	Şehirler insan doğasının bir yansımasıdır. Şehirler, insan tarafından oluşturulan doğal alanlardır. Şehirler doğanın parçasıdır. Şehirlerde de doğayla bağ kurmak mümkündür.
HAYVANLAR	
Müdahale 1 yaşında erkek hayvanların satılması Yetişkin erkek hayvanların öldürülmesi Kümes oluşturma Kümeste kapalı tutma Köpekleri bağlı tutma Yerleşkedeki hayvanlara saldıran vahşi hayvanların öldürülmesi Hayvansal Ürün Üretimi ve Satışı Hayvanların mal olarak görülmesi Hayvansal ürün satışı Suni dölleme En verimli yolun seçilmesi Yavruların anneden ayrılması Yavruların ayrıca beslenmesi Yerleşkede farelerin öldürülmesi	Verimlilik için yavruların doğduklarında annelerinden ayrılmalarında etik açıdan bir sakınca görmüyorum. İnsanların diğer canlılara hükmetmesinde etik açıdan bir yanlışlık yoktur.

Ek-3. Gözlem Formu

Gözlem boyutları	Açıklamalar
1. Yerleşkenin özellikleri	
a. Binalar için kullanılan malzeme	
b. Yerleşim düzeni	
c. Binanın/binaların görünüş itibariyle çevreye uyumu	
d. Ortak alanların niteliği	
2. Sosyal Yaşam	
a. Kişilerin özellikleri	
b. Yaşayan kişi sayısı	
c. Kişilerin birbirleriyle ilişkileri	
d. Ziyaretçilerin profili	
e. Kişilerin ziyaretçilerle ilişkileri	
f. Ziyaretçilerin katılım ve tutumu	
g. Yerleşkedeki genel hava	
3. Şiddetsiz İletişim	
a. Karar alma mekanizmaları	
b. Sorun çözme mekanizmaları	
4. İşbirliği	
a. Kendi içlerindeki işbirliği	
b. Yerel halkla olan işbirliği	
c. Yerel yönetimlerle olan işbirliği	
d. Ziyaretçilerle olan işbirliği	
5. Kişilerin doğa ile olan ilişkileri	
a. Tarımsal üretimin niteliği	
b. Yaşadıkları doğaya katkıları	
c. Doğaya uygun yaşam	
6. İnsan dışı varlıklara muamele	
a. Süt veren hayvanlara muamele	
b. Yumurta veren hayvanlara muamele	
c. Kedi-köpeklere muamele	
d. Vahşi hayvanlara muamele	
e. Böceklere muamele	
7. Kendine yetebilirliğin değerlendirilmesi	
a. Üretim-tüketim kalıpları	
b. Ekolojik etki değerlemesi	
c. Elektrik	
d. Su	
e. Tarım	
f. Atık yönetimi	
g. Teknoloji kullanımı	
h. Beslenme alışkanlıkları	
i. Tıbbi altyapı	
8. Temizlik ve Hijyen Unsurları	
a. Çamaşır deterjanı	
b. Bulaşık deterjanı	
c. Temizlik malzemeleri	
d. Kişisel hijyen malzemeleri	
9. Yerel halkla etkileşimle elde edilenler	

EK 4. Ölçek Maddeleri

Ekolojik Etik Ölçeği Maddeleri	Kaynak
Doğadaki yaşamda vahşi hayvanları rahatsız etmemeye özen gösteririm.	Görüşme
İnsanların doğaya adaptasyonu kabul etmeleri evrimsel süreçleriyle çelişki gösterir.	Toplumsal ekoloji
İnsan ekolojik yaşamda doğaya adapte olmayı seçmelidir.	Derin Ekoloji
İnsanların evrimleriyle kazandıkları çevrelerini değiştirme yetilerini kullanmaları gerekmektedir.	Toplumsal Ekoloji
İnsan tüm türler gibi doğanın parçasıdır.	Görüşme
İnsan doğanın zekasıyla diğer türlerden üstün olan bir parçasıdır.	Toplumsal Ekoloji
İnsanı diğer türlerle eşit değerde kabul etmek insanın evrimsel gelişimini göz ardı etmektir.	Toplumsal Ekoloji
Şehirler insan doğasının bir yansımasıdır.	Görüşme
Şehirler, insan tarafından oluşturulan doğal alanlardır.	Toplumsal Ekoloji
Doğa, insan tarafından yaratılmamış ekosistemleri ifade etmektedir.	Görüşme
Şehirler doğanın parçasıdır.	Görüşme
İnsan dışı canlıların yaşamlarına mümkün olduğunca müdahale edilmemelidir.	Derin Ekoloji
İnsan yaşamını diğer varlıkların yaşamlarından üstün görmenin etik açıdan bir sakıncası yoktur.	Toplumsal Ekoloji
Ekolojik yaşamda türler arası hiyerarşi kabul edilebilir.	Toplumsal Ekoloji
İnsanların diğer insanlara hükmetmesinde etik açıdan bir yanlışlık yoktur.	
İnsanların diğer canlılara hükmetmesinde etik açıdan bir yanlışlık yoktur.	Toplumsal Ekoloji
Doğadaki insan dışı varlıkların insan ihtiyaçlarından bağımsız içsel değerleri vardır.	Görüşme
İnsan dışı varlıklara atfedilen içsel değer insan yorumunun bir sonucudur.	Görüşme
İnsan dışı türler sahip oldukları içsel değer nedeniyle değerlidirler.	Görüşme
İnsan dışı varlıkların değeri insan ihtiyaçları doğrultusunda belirlenir.	
İnsan zekasıyla doğadaki diğer varlıkların üzerindedir.	Toplumsal Ekoloji
İnsan ihtiyaçlarını diğer türlerden üstün görmenin ekolojik etik açısından bir sakıncası yoktur.	Görüşme
İnsanın kendini yeniden keşfi ancak doğaya dönmesiyle mümkündür.	Görüşme
İnsanın kendini yeniden keşfi ancak ekolojik alanlardaki toplumsallaşmayla sağlanabilir.	Görüşme
Kendimizi diğer varlıklarla özdeşleştirmek (doğadaki canlı-cansız varlıklarla bütün olarak görebilmek) kendimizi keşfetmemizi sağlayacaktır.	Görüşme
Ekolojik toplumsallaşma insanın kendini yeniden keşfetmesini sağlayacaktır.	Görüşme
Ekolojik yaşamda sağlanacak toplumsallaşmayla insan için kamusal anlamda da yeniden güçlenme sağlanacaktır.	Toplumsal Ekoloji
Doğada yaşam, doğayla (hayvan, bitki, toprak vb) empati kurmayı beraberinde getirmektedir.	Görüşme
İnsanın doğayı keşfi kendi doğasını da keşfetmesini sağlamaktadır.	Görüşme
İnsanın kendini doğayla yeniden keşfetmesi beraberinde hiçbir varlığa zarar vermeyen insan toplulukları gelişmesini sağlayacaktır.	Görüşme
İnsanın nihai amacı doğayla bağ kurmak olmalıdır.	Görüşme
İnsan kendini yalnız toplumla anlamlandırabilir.	Toplumsal Ekoloji
İnsanın kendisini anlamlandırması için diğer varlıklara ihtiyacı yoktur.	
İnsanın davranışlarının diğer canlılara empati kurarak geliştirmesi gerekmektedir.	Görüşme
İnsanın davranışlarını sadece insanlara empati kurarak geliştirmesi yeterlidir.	Toplumsal Ekoloji
Doğayla olan ilişkimizin mistik bir yanı yoktur.	Toplumsal Ekoloji
Şehirlerde de doğayla bağ kurmak mümkündür.	Görüşme
Her canlının kendi türüne göre özgür yaşam hakkı vardır.	Görüşme
Ekolojik yaşamın insan kadar hayvanlar için de barış getirmesi gerekmektedir.	Görüşme
Türler devamlılığını sağladığı sürece canlıların yaşamlarına son vermekte etik açıdan bir yanlışlık yoktur.	Görüşme
Ekolojik yaşamda, hayati bir durum olmadıkça hayvan öldürülmemesi gerekmektedir.	Görüşme
Ekolojik etik tüm varlıkların özgür yaşamlarına saygı göstermelidir.	Görüşme
Ekolojik etik tüm varlıkların yaşam haklarına saygı göstermelidir.	Görüşme
Ekolojik dengeler bozulmadığı sürece hayvan öldürmeyi etik açıdan yanlış bulmam.	Görüşme
Ekolojik yaşamda cansız varlıkların da (dere, göl, dağ vb.)devamlılığınasaygı göstermek gerekmektedir.	Görüşme
Hayati ihtiyaçlar dışında ağaç kesmek kabul edilebilir değildir.	Derin Ekoloji
Ekolojik yaşamda, ekosistem dengesini bozmadığı sürece ağaç kesmek kabul edilebilir.	
Tarımda ekinlere zarar veren böceklerin öldürülmesi etik açıdan kabul edilebilir.	Görüşme
Ürünler zarar veren hayvanların öldürülmesi etik açıdan kabul edilebilir.	Görüşme

EK 4. (devam) Ölçek Maddeleri

Ekolojik Etik Ölçeği Maddeleri	Kaynak
Etik açıdan ürünlere zarar veren hayvanlara karşı koruyucu önlemler geliştirilmelidir.	Derin Ekoloji
Etik açıdan doğadaki yaşamda vahşi hayvanları öldürmenin bir sakıncası yoktur.	Görüşme
Vahşi hayvanların yerleşkedeki hayvanlara saldırmasının nedenleriyle ilgilenmek gerekmektedir.	Görüşme
Vahşi hayvanlara insan etkisinden uzak yeterli yaşam alanı bırakılmalıdır.	Görüşme
Etik açıdan yerleşkelerdeki hayvanları öldürmenin bir sakıncası yoktur.	Görüşme
Etik açıdan çiftlik hayvanlarına zarar veren vahşi hayvanların öldürülmesinde bir sakınca yoktur.	Görüşme
Ekolojik yaşamda hayvanların açlık sorunlarına karşı sorumlu hissetmelidir.	Görüşme
Ekolojik yaşamda insanlar, yaşam alanlarını korumak için hiçbir canlının öldürülmediği yöntemler geliştirmelidir.	Görüşme
Ekolojik yaşamda insanların yaşam alanlarını korumak için doğadaki diğer canlıları öldürmelerinin etik açıdan bir sakıncası yoktur.	Görüşme
Ekolojik yaşamda insanların yaşam alanlarını korumak için doğadaki diğer canlıları öldürmelerinin doğal dengeyi bozmamak kaydıyla etik açıdan bir sakıncası yoktur.	Görüşme
İnsan davranışlarını değerlendirirken tüm varlıklara olan etkilerini düşünürüm.	Görüşme
İnsan davranışlarını değerlendirirken sadece insana olan etkilerini düşünürüm.	
Ekolojik yaşam benim için hiçbir canlıya zarar vermeden yaşamayı ifade eder.	Görüşme
Ekolojik yaşam benim için ekolojik dengeyi bozmadan yaşamayı ifade eder.	Görüşme
Ekolojik yaşam benim için tüm türlerin yaşam kalitesini bozmayacak davranışları ifade eder.	Derin Ekoloji
Ekolojik yaşam benim için sadece insanın yaşam kalitesini bozmayacak davranışları ifade eder.	
Ekolojik etik, doğadaki kaynakların tüm varlıklar için olduğu bilincinde olmayı gerektirmektedir.	Görüşme
Doğal dengeyi bozmamak kaydıyla insanın doğal kaynakları kendisine saklamasında bir sakınca yoktur.	Görüşme
Ekolojik yaşamda insan başka canlıların da olduğu bir yaşam alanına dahil olduğunun bilincinde olmalıdır.	Görüşme
İnsan doğadaki yaşamında vahşi hayvanların beslenme ihtiyacının bilincinde olmalıdır.	Görüşme
Ekolojik yaşam hayvanların (vahşi hayvanlar ile yerleşkede bulunan hayvanların) da kendi doğalarını yaşamalarını desteklemelidir.	Görüşme
Kendini geliştirme hakkı tüm türler içindir.	Görüşme
Sadece insan kendini geliştirme yetisine sahiptir.	Toplumsal Ekoloji
Hayvanların (vahşi hayvanlar ile yerleşkede bulunan hayvanların) doğalarının bozulmamasına özen gösterilmelidir.	Görüşme
Hayvanlar insan ihtiyaçlarının karşılanması içindir.	Görüşme
Ekolojik yaşamda yerleşkede bulunan hayvanların dürtülerini geliştirebilecekleri özgürlük alanları olması gerekmektedir.	Görüşme
Ekolojik yaşamda hayvanların yaşamsal döngülerinin (üreme, doğum, emzirme, ölüm vb) doğal sürece bırakılması gerekmektedir.	Görüşme
Verimlilik için yavruların doğduklarında annelerinden ayrılmasında etik açıdan bir sakınca görmüyorum.	Görüşme
Hayvansal ürün üretimi yapan yerlerdeki hayvanların içinde bulundukları yaşam koşulları nedeniyle bu fabrikalardan ürün tüketmek kabul edilemezdir.	Görüşme
Hayvanların etik davranışa dahil edilmesine gerek yoktur.	Toplumsal Ekoloji
Doğaya sadece insan refahı onun devamlılığına bağlı olduğu için zarar verilmemelidir.	Toplumsal Ekoloji
Doğaya tüm türlerin refahı için zarar verilmemelidir.	Görüşme
Doğayla yeniden bağ kurmadan çevre sorunlarının gerçek nedenleri çözülemez.	Derin Ekoloji
Toplumsal sorunlar çözülmeden çevre sorunlarının gerçek nedenleri çözülemez.	Toplumsal Ekoloji
Ekolojik krizin temelinde insanın doğayla olan bağının kopması bulunmaktadır.	Görüşme
Ekolojik krizin temelinde sınıflı toplumların yarattığı hükmetme kültürü vardır.	Görüşme

Ek-5. Anket Örneği

Bu araştırma “Ekolojik Yaklaşımlar Çerçevesinde Eko-Yerleşkelerin Sınıflandırılması ve Eko-Turist Tiplerinin Bu Yerleşkeleri Tercih Nedenlerinin Belirlenmesi” isimli doktora tezi kapsamında Türkiye’de ekolojik yerleşkeleri ziyaret eden kişilerin ekolojik etik algılarını belirlemeye yönelik olarak yürütülmektedir. Cevaplar kimseyle paylaşılmayacak, araştırma neticesinde kişisel verileriniz kimseyle paylaşılmayacaktır. Anlaşılmayan sorularla ilgili veya bilgi almak için byzhtrnz@gmail.com, ece.konaklioglu@hbv.edu.tr adresleriyle iletişime geçebilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Ece KONAKLIOĞLU
Arş. Gör. Beyza HATIRNAZ

1 = Kesinlikle Katılmıyorum
2 = Katılmıyorum
3 = Fikrim Yok
4 = Katılıyorum
5 = Kesinlikle Katılıyorum

Ekolojik Etik Algı Ölçeği	1	2	3	4	5
Doğadaki yaşamda vahşi hayvanları rahatsız etmemeye özen gösteririm.					
İnsanların doğaya adaptasyonu kabul etmeleri evrimsel süreçleriyle çelişki gösterir.					
İnsan ekolojik yaşamda doğaya adapte olmayı seçmelidir.					
İnsanların evrimleriyle kazandıkları çevrelerini değiştirme yetilerini kullanmaları gerekmektedir.					
İnsan tüm türler gibi doğanın parçasıdır.					
İnsan doğanın zekasıyla diğer türlerden üstün olan bir parçasıdır.					
İnsanı diğer türlerle eşit değerde kabul etmek insanın evrimsel gelişimini göz ardı etmektir.					
Şehirler insan doğasının bir yansımasıdır.					
Şehirler, insan tarafından oluşturulan doğal alanlardır.					
Doğa, insan tarafından yaratılmamış ekosistemleri ifade etmektedir.					
Şehirler doğanın parçasıdır.					
İnsan dışı canlıların yaşamlarına mümkün olduğunca müdahale edilmemelidir.					
İnsan yaşamını diğer varlıkların yaşamlarından üstün görmenin etik açıdan bir sakıncası yoktur.					
Ekolojik yaşamda türler arası hiyerarşi kabul edilebilirdir.					
İnsanların diğer insanlara hükmetmesinde etik açıdan bir yanlışlık yoktur.					
İnsanların diğer canlılara hükmetmesinde etik açıdan bir yanlışlık yoktur.					
Doğadaki insan dışı varlıkların insan ihtiyaçlarından bağımsız içsel değerleri vardır.					
İnsan dışı varlıklara atfedilen içsel değer insan yorumunun bir sonucudur.					
İnsan dışı türler sahip oldukları içsel değer nedeniyle değerlidirler.					
İnsan dışı varlıkların değeri insan ihtiyaçları doğrultusunda belirlenir.					
İnsan zekasıyla doğadaki diğer varlıkların üzerindedir.					
İnsan ihtiyaçlarını diğer türlerden üstün görmenin ekolojik etik açısından bir sakıncası yoktur.					
İnsanın kendini yeniden keşfi ancak doğaya dönüşüyle mümkündür.					
İnsanın kendini yeniden keşfi ancak ekolojik alanlardaki toplumsallaşmayla sağlanabilir.					
Kendimizi diğer varlıklarla özdeşleştirmek (doğadaki canlı-cansız varlıklarla bütün olarak görebilmek) kendimizi keşfetmemizi sağlayacaktır.					
Ekolojik toplumsallaşma insanın kendini yeniden keşfetmesini sağlayacaktır.					
Ekolojik yaşamda sağlanacak toplumsallaşmayla insan için kamusal anlamda da yeniden güçlenme sağlanacaktır.					
Doğada yaşam, doğayla (hayvan, bitki, toprak vb) empati kurmayı beraberinde getirmektedir.					
İnsanın doğayı keşfi kendi doğasını da keşfetmesini sağlamaktadır.					
İnsanın kendini doğayla yeniden keşfetmesi beraberinde hiçbir varlığa zarar vermeyen insan toplulukları gelişmesini sağlayacaktır.					
İnsanın nihai amacı doğayla bağ kurmak olmalıdır.					
İnsan kendini yalnız toplumla anlamlandırabilir.					
İnsanın kendisini anlamlandırması için diğer varlıklara ihtiyacı yoktur.					
İnsanın davranışlarının diğer canlılara empati kurarak geliştirmesi gerekmektedir.					
İnsanın davranışlarını sadece insanlara empati kurarak geliştirmesi yeterlidir.					
Doğayla olan ilişkimizin mistik bir yanı yoktur.					
Şehirlerde de doğayla bağ kurmak mümkündür.					
Her canlının kendi türüne göre özgür yaşam hakkı vardır.					
Ekolojik yaşamın insan kadar hayvanlar için de barış getirmesi gerekmektedir.					
Türler devamlılığını sağladığı sürece canlıların yaşamlarına son vermekte etik açıdan bir yanlışlık yoktur.					
Ekolojik yaşamda, hayati bir durum olmadıkça hayvan öldürülmemesi gerekmektedir.					
Ekolojik etik tüm varlıkların özgür yaşamlarına saygı göstermelidir.					
Ekolojik etik tüm varlıkların yaşam haklarına saygı göstermelidir.					
Ekolojik dengeler bozulmadığı sürece hayvan öldürmeyi etik açıdan yanlış bulmam.					
Ekolojik yaşamda cansız varlıkların da (dere, göl, dağ vb.)devamlılığınasaygı göstermek gerekmektedir.					
Hayati ihtiyaçlar dışında ağaç kesmek kabul edilebilir değildir.					
Ekolojik yaşamda, ekosistem dengesini bozmadığı sürece ağaç kesmek kabul edilebilirdir.					
Tarımda ekinlere zarar veren böceklerin öldürülmesi etik açıdan kabul edilebilirdir.					
Ürünlere zarar veren hayvanların öldürülmesi etik açıdan kabul edilebilirdir.					

Ek-5. (devam) Anket Örneği

Ekolojik Etik Algı Ölçeği	1	2	3	4	5
Etik açıdan ürünlere zarar veren hayvanlara karşı koruyucu önlemler geliştirilmelidir.					
Etik açıdan doğadaki yaşamda vahşi hayvanları öldürmenin bir sakıncası yoktur.					
Vahşi hayvanların yerleşkedeki hayvanlara saldırmasının nedenleriyle ilgilenmek gerekmektedir.					
Vahşi hayvanlara insan etkisinden uzak yeterli yaşam alanı bırakılmalıdır.					
Etik açıdan yerleşkelerdeki hayvanları öldürmenin bir sakıncası yoktur.					
Etik açıdan çiftlik hayvanlarına zarar veren vahşi hayvanların öldürülmesinde bir sakınca yoktur.					
Ekolojik yaşamda hayvanların açlık sorunlarına karşı sorumlu hissetmelidir.					
Ekolojik yaşamda insanlar, yaşam alanlarını korumak için hiçbir canlının öldürülmediği yöntemler geliştirmelidir.					
Ekolojik yaşamda insanların yaşam alanlarını korumak için doğadaki diğer canlıları öldürmelerinin etik açıdan bir sakıncası yoktur.					
Ekolojik yaşamda insanların yaşam alanlarını korumak için doğadaki diğer canlıları öldürmelerinin doğal dengeyi bozmamak kaydıyla etik açıdan bir sakıncası yoktur.					
İnsan davranışlarını değerlendirirken tüm varlıklara olan etkilerini düşünürüm.					
İnsan davranışlarını değerlendirirken sadece insana olan etkilerini düşünürüm.					
Ekolojik yaşam benim için hiçbir canlıya zarar vermeden yaşamayı ifade eder.					
Ekolojik yaşam benim için ekolojik dengeyi bozmadan yaşamayı ifade eder.					
Ekolojik yaşam benim için tüm türlerin yaşam kalitesini bozmayacak davranışları ifade eder.					
Ekolojik yaşam benim için sadece insanın yaşam kalitesini bozmayacak davranışları ifade eder.					
Ekolojik etik, doğadaki kaynakların tüm varlıklar için olduğu bilincinde olmayı gerektirmektedir.					
Doğal dengeyi bozmamak kaydıyla insanın doğal kaynakları kendisine saklamasında bir sakınca yoktur.					
Ekolojik yaşamda insan başka canlıların da olduğu bir yaşam alanına dahil olduğunun bilincinde olmalıdır.					
İnsan doğadaki yaşamında vahşi hayvanların beslenme ihtiyacının bilincinde olmalıdır.					
Ekolojik yaşam hayvanların (vahşi hayvanlar ile yerleşkede bulunan hayvanların) da kendi doğalarını yaşamalarını desteklemelidir.					
Kendini geliştirme hakkı tüm türler içindir.					
Sadece insan kendini geliştirme yetisine sahiptir.					
Hayvanların (vahşi hayvanlar ile yerleşkede bulunan hayvanların) doğalarının bozulmamasına özen gösterilmelidir.					
Hayvanlar insan ihtiyaçlarının karşılanması içindir.					
Ekolojik yaşamda yerleşkede bulunan hayvanların dürtülerini geliştirebilecekleri özgürlük alanları olması gerekmektedir.					
Ekolojik yaşamda hayvanların yaşamsal döngülerinin (üreme, doğum, emzirme, ölüm vb) doğal sürece bırakılması gerekmektedir.					
Verimlilik için yavruların doğduklarında annelerinden ayrılmasında etik açıdan bir sakınca görmüyorum.					
Hayvansal ürün üretimi yapan yerlerdeki hayvanların içinde bulundukları yaşam koşulları nedeniyle bu fabrikalardan ürün tüketmek kabul edilemezdir.					
Hayvanların etik davranışa dahil edilmesine gerek yoktur.					
Doğaya sadece insan refahı onun devamlılığına bağlı olduğu için zarar verilmemelidir.					
Doğaya tüm türlerin refahı için zarar verilmemelidir.					
Doğayla yeniden bağ kurmadan çevre sorunlarının gerçek nedenleri çözülemez.					
Toplumsal sorunlar çözülmeden çevre sorunlarının gerçek nedenleri çözülemez.					
Ekolojik krizin temelinde insanın doğayla olan bağının kopması bulunmaktadır.					
Ekolojik krizin temelinde sınıflı toplumların yarattığı hükmetme kültürü vardır.					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : HATIRNAZ, Beyza
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Doktora	Gazi Üniversitesi/Turizm İşletmeciliği	Devam ediyor
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Turizm İşletmeciliği	2016
Lisans	Başkent Üniversitesi/Turizm İşletmeciliği	2010
Lise	Selçuklu Anadolu Lisesi	2005

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

1. Hatırnaz, B. (2016). Bir Turizm Destinasyonu Olarak Ayder'in Sürdürülebilirliğinin Yerel Paydaşlar Açısından Analizi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
2. Meydan, S. U., Demirer, D. Hatırnaz, B (2017). Turizm Pazarlamasında Alternatif Bir Araç Olarak Hikayelerin Kullanımı. The Journal of Academic Social Sciences, 42,349-366.
3. Adıgüzel, B., Eren, A., Hassan, A. (2017). Comparative Bibliometric Analysis Of Tourism Marketing Articles Published Internationally And In Turkey. The Journal of Academic Social Sciences, 52, 443-457.
4. Kılıçlar, A., Küçükergin, F. N., Kurt, S., Adıgüzel, B., Özkan, B., Aktuna H. C. (2017). One Way Ticket-Route To Death: How Right Is To Promote As A Commercial Initiative. Journal of Business Research – Turk, 9 (4), 84-105.
5. Adıgüzel, B. (2018). Turizmde Kör Nokta; Hayvan Hakları. Atlas Journal, 4 (11), 851-868.
6. Adıgüzel, B. (2018). Sürdürülebilir Turizm Kalkınması Kavramının Ayder'in Yerel Turizm Paydaşlarınca Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 34-54.
7. Adıgüzel, B., Tuna, M. (2018). Downsizing Processes Of Hotel Managements During 2016 Turkey Tourism Crisis. International Journal of Professional Business Review, 4 (3), 153-171.
8. Adıgüzel B., Dülger, A. S. (2018). Intangible Cultural Heritage Museum in The Heart Of Turkey. Journal of Multidisciplinary Academic Tourism, 3 (1), 51-65.

9. Hatırnaz, B. (2020). Ekoturizm, Olcay, A. (Ed.). Alternatif Turizm içinde, Ankara: Gazi Kitabevi.
10. Hatırnaz, B. (2021). Ekoturizm ve Kadın. Özgen Çiğdemli, A. Ö. (Ed.), Ekoturizmi Anlamak içinde, Ankara: Detay Yayıncılık.
11. Hatırnaz, B. Konaklıoğlu, E. (2021). Ekolojik Yerleşkeye Sahip Olmanın Zorlukları: Turizm Ve Ekolojik Yaşam Bağlamında Bir Değerlendirme, Journal of Recreation and Tourism Research, 8 (3), 268-288.

Hobiler

Kitap okumak, seyahat etmek, tüplü dalış, badminton, paten, konsol oyunları

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...

